

Městská knihovna v Praze

Vyslanci Brna

Július Gajdoš

Praha

2017

e-kniha

Městská knihovna v Praze

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Vyslanci Brna
Paradoxní povaha vzdoru

Július Gajdoš

Znění tohoto textu vychází z díla [Vyslanci Brna](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvími Aula a KANT v roce 2015. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

---

§

Text díla (Július Gajdoš: Vyslanci Brna), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 3. 11. 2017.

OBSAH

Prolog	9
I Na cestě tam tamtam	11
1	12
2	16
3	23
4	28
5	33
II Po severní stezce	36
1	37
2	40
3	44
4	50
5	59
III Směrem k jihozápadu.....	65
1	66
2	73
3	78
4	86
5	95
6	108
7	116
IV Na pomezí	127
1	128
2	137
3	146
4	154
5	159
6	166
7	175

8	182
V Jihozápadní zastávka.....	187
1	188
2	190
3	195
4	202
5	231
6	238
7	243
8	249
9	253
10.....	256
11.....	259
12.....	263
13.....	269
14.....	271
15.....	275
16.....	280
17.....	283
18.....	292
VI V tunelu	301
1	302
2	314
3	321
4	331
5	351
6	356
7	361
8	367
9	376
10.....	379

VII Přes západní předměstí	391
1	392
2	395
3	403
4	411
5	420
6	423
VIII Ve středu země	429
1	430
2	432
3	433
4	435
5	436
6	437
Epilog.....	440

À Zuzana, en sa mémoire

Prolog

Když Aleš Zlocha, soused a přítel, řekl Rudovi Slobodovi, že odcházím do Česka, Rudo zamumlal jedinou větu: „Vždyť on se vrátí.“ Rudo už není. Ztratil se. Zmizel. Vpil se do svého psaní. Nikdy se nedozvím, proč se rozhodl tak nečekaně a dobrovolně odejít z tohoto světa. Ta věta sice patřila mně, ale já ji slyšel pouze zprostředkovaně, od Aleše, aby se tím hlouběji vryla do mé mysli.

Zůstává tam napořád. V poslední době dokonce vyvstává častěji, než bych si přál. Vynoří se a čeká, jak s ní naložím. Je protivná jak holka, která dotírá tím, že civí. Civí! Nic víc. Umíněně čeká, malinko prosebně, trochu zkroušeně, hodně neomaleneš. Zírá! Ze začátku jsem ji bral jako pouhopouhou všednost. A teď? Čeho se vlastně domáhá? Rudo to přece řekl jenom tak, aby řeč nestála. Každý toho tolik napovídá, a co z toho zůstane? Rozpovídal se, protože byl spisovatel, a ti mají potřebu mluvit, obecně o obci a privátně k sobci, aniž si musí za tím vždy stát. Ne že by plácali, trochu melou, ale spíš vycítí okamžik, že to teď zní a padá na úrodnou půdu. Rudo to plácnul, aniž tušil, že se to ke mně donese. Dáreček z druhé ruky, prezent ze sekáče. Slyším to pořád. Dokonce mám Ruda před očima. Vidím ho, jak to říká: nic nezdurazňuje, jenom to špitne, mimochodem, bez zvláštního důrazu, nerozpovídá se, hned přeskóčí na jiné téma, protože nikdy u ničeho dlouho nevydržel, ani u psaní. Má to svoji výhodu, říkával. „Nemám hemeroidy a nebolí mě záda.“

Takže proč by měl mému odchodu věnovat více pozornosti? Stačila přece pouhá věta. „Vždyť on se vrátí.“

Dejme tomu. Jednou se mohu objevit. Pokud to bylo jeho přání. Nečekaně. Poslat svůj stín na práh dveří jeho zahradního domku, abych mu zaclonil sluneční světlo, které občas, v pravé poledne, prosvítí jeho tmavý pokoj.

„Odstup, cizáčku, cloníš!“

„Jak jinak by sis mne všiml, Rudo? Vracím se!“

Stojím u dveří. Nevejdu, ani neodejdu. Trapné je zůstat, nesnadné odejít. »Nový svět daleko, ale peníze na šifkartu mám. Emigrant vždycky odchází neznámo kam, doufá ve směr, kterým se vydal...« Na práh dveří zahradního domku, který už možná ani není, mu jednou pošlu svůj stín, abych naplnil jeho starou předpověď, protože Rudo se svými úhozy proklepal do věčnosti a už nemůže vzít svá slova zpět.

I
Na cestě tam
tamtam

1

Na Slovensku Mečiar právě ohlašoval, že světlo na konci tunelu se kvůli zvláštnímu opatření vnitřní suverenity státu vypíná. Nenastala hned úplná tma. Prozatím bylo možné se o připojení k síti přihlásit u vybraných světlonošů, u těch, kteří z úcty k tradicím skladovali ve skříni už tehdy sice hodně vybledlé, ale o to vzácnější hnědé košile po dědečcích nebo rudé ještě teplé od tatínek. Oni rozhodnou, kdo ze žadatelů kolik světla obdrží. Přece se privatizuje! K takovým košiláčům se na Slovensku rádo vracívá a občas se jim něco podhodí, aby byli vždy po ruce, když je potřeba. Tehdy prý bylo třeba, aby mohli být součástí změny. Velké změny! Tak velké změny musí pořád někdo hlídat, aby se nezvrhly do ještě větších a nesmetly i hlídače. Velké změny se musí dělat důkladně a pod dozorem, aby se pohlídalo, co si kdo může bez dlouhého či krátkého zaváhání vzít (nejlépe tak, aby pro nás ostatní nezůstal kámen na kameni). Přitom tehdy pro to nebylo potřeba udělat nic tak velkého. Stačilo, když si noví světlonoši převlékli ty maskovací rudohnědáky, okatě maširovali třeba po chodbách rozhlasu a televize a hlásali ideje samostatnosti, neboť média to spraví, když je potřeba. Nakonec uvědomělost zděděná po předcích ze čtyřicátého osmého, prokládaná romantizujícími sny o Slovakstátu, jim jasně říkala, jak na to. Dělalí to podobně-nepodobně, ale i jinak, každý po svém, ale pořádně pro sebe. Všichni ti Martánovci a Gecírovci tak jednomyslní ve své nové představě o budoucnosti, přestože se ještě nedávno společně proměnovali ve vyžehlených uniformách milice po chodbách rozhlasu, kalašnikovovy nechávali houpat po kovbojském vzoru proklatě nízko, aby ukázali těm nahoře, že sice pro ně dělají důležité věci, když to strana potřebuje, a nám, že to mají na háku. »TERAZ, keď je potreba, od vás radšej netreba!« Zatímco si ještě nedávno vyzdobovali své hlasatelsko-moderátorské kanceláře portréty nikaragujských teroristů a veřejně projevovali nenávisť vůči všemu, co jim připomínalo závan západního

větru (prý to k nám přinášelo jenom odér hovna a močůvky), doma si slévali dohromady zbytky Coco Chanel a Calvina Kleina z poslední zahraniční cesty, aby to vydrželo, než zase dostanou nový devizový příslib a výjezdni doložku. Přestože při pohledu na svět za plotem nikdy neopomenuli projevit svoje city: „Vidíš ho, ten pičus!“ Jak jeden z nich hlasitě projevoval odpor a plival při tom před fotkou velitele NATO. Čekal, až plivanec dopadne na podlahu a hned to rozmáznul podrážkou, aby nezanechal stopy. Co kdyby! Právě tací tehdy, na počátku devadesátých let, tvrdili, že přesně vědí, jak má nový svět vypadat. »Můj otec nic moc netušil. Pamatoval si ale, jak vypadal svět před nimi, a věděl, jak by mohl vypadat teď, proto říkával předtím, ale vlastně i potom, než mu vzali traktor i mlátičku: „Nic po vás nezůstane a zítra tady nebudete!“ Celou totalitu ale matce nezapomněl, že za nimi volala, aby se vrátili pro velkou váhu, na které si odměřoval obilí za mlácení od sedláků. „Vždyť přicházejí jenom v noci, kolem druhé třetí a rekvírují vše, co jim přijde pod ruce. Co z něho vyroste, když se budeme každou noc budit už při sotva slyšitelném zvuku náklad'áku? Oba jsme si už přáli, z donucení, ale přáli, aby už přišli, ať berou všechno, jen aby byl konečně klid,“ kňourala máma a strkala mu pod nos břicho, ve kterém jsem byl tehdy uložen. Otec se mýlil, v tom byli s matkou zajedno. Klid nenastal a komouši tady byli nekonečně dlouho. Malovali nám sice šťastné zítřky, ale my jsme ze vzdoru věřili, že nic takového nenastane, že je jenom prokletý dnešek, který je s nimi, možná napořád. Netroufali jsme si ani pomyslet na to, že by po nich něco zůstalo. Tiše jsme si přáli, aby zbylo pouhopouhé NIC. Ani to se nenaplnilo. Je toho tolik, co pořád přežívá. No, co asi? To přece nejde jenom tak říct. Na to se nesmí zhurta! Na takovou odpověď je potřeba nejdříve všechno důkladně rozebrat a sumarizovat. A hlavně promyslet, ať nás na konci toho přemýšlení čeká cokoliv. A pak jim to pořádně spočítat. Pokud to ještě aspoň trochu půjde.«

Těm naverbovaným světloňům na náměstí v Bratislavě světlo nezřízeně skomíralo, ne a ne se rozhořet. Dusilo se a blikalo, ale oni tomu veřejně i v televizi říkali, že plápolá. A tak se mezi sebou tiše povzbuzo-

vali: „Ono to půjde!“ šeptali na sebe hnědo-rudí nosiči světla. „Ono to půjde, když bude třeba! »Ked' je treba, *trafi t'a aj hovno z neba*, jenom musíš chtít, hodně chtít.« A z přítmi vyhříváných stanů placených hladovkářů se šířila zcela nepatřičná vůně smažené cibule a vaječné omelety. Prý pro Havla. Nenažranci ji ale vždycky snědli dřív, než Havel dorazil, a když se konečně objevil a promluvil z tribuny, hodili po něm to jedno jediné syrové vejce, které ve své žravosti přehlédli a které nakonec schytl někdo v druhé řadě. Být ve druhé řadě, a ještě to schytat za někoho, kdo je v první, to je boží dopuštění, osudové prokletí! Ovšem jen takový zásah umožní nahlédnout do tunelu, ve kterém už brzo budeš moct tmu krájet. Nebo na nás tma bude padat jako saze? A tak aspoň ten pan Někdo ve druhé řadě se skořápkou na hlavě a žlutkovou šerpou přes sako, ten nový obsluhovatel katastrofických vizí, už měl jasno. Pan Někdo, poznačen vajíčkovým koktejlem, už věděl i to, co ti ostatní na náměstí jen tušili, že blikající světlo nemusí být rudé, aby varovalo před nebezpečím, a že ti, co mluví o světle, mu svou nabubřelostí vydýchávají vzduch. Vlastně potřebují více tmy, aby si v přítmi mohli nadělat vlastní *omelelelety z nespočtečet* vajec.

Přesto stačilo jedno vejce, aby pán ve druhé řadě prohlédl. Neřekl nic. Vždyť kdo by si tehdy přál vidět tmu na konci tunelu? Nedej bože, ještě by se to splnilo! Vždycky to ale dělají ty velké změny, zvlášť když se k nim přifaří iluze. To ony sevrou mozek jako krunýř, až to nejde rozdýchat. Prostě a jednoduše: ten pán ve druhé řadě nebyl žádný prorok, aby něco říkal, i když toho tolik tušil. Dodnes se o tom nijak moc nemluví, ani se nechce vědět, jenom sem tam o tom někdo něco hekne, ale hned se u toho křečovitě ušklíbne, že se jim to naštěstí nepovedlo, protože to schytl nějaký pán ve druhé řadě, prý za Havla.

A co s tím teď? Uhnout, nebo se zaleknout jako ten, co to schytl? Či znovu ztratit orientaci, jako jsme ji ztratili tehdy my všichni? Ubírat se nějakým směrem, jít, nebo raději zůstat? Nebo se vydat ven jen tak po slepu? A ještě za tmy, nebo už za kuropění? Raději za tmy, vždyť v dálce přece ještě cosi svítí-skomírá. Nic moc. Tehdy nebyly úsporné žárovky, které se rozsvěcovaly po zapnutí stále víc, byla jenom pouhá klasika

svítí-nesvítí. Jako v té písničce z mého mládí: „v dálce matně bliká elektrický proud“. To byly výboje ztrápené země, to nebyla procházka noční krajinou s hvězdami nad hlavou, s očima upřenýma na oje Velkého či Malého vozu, protože alespoň tam byly náznaky cesty. To bylo bloudění ve tmě černé jako saze. Taková černota si nakonec vždy troufne sáhnout na váš obličej. Černé kruhy pod očima jsou její znamení, to je to, co po ní zůstává. Něco se vždycky má udělat. Nejdříve by se mělo, pak je třeba a nakonec se musí. I když ta vitální energie pořád něco dělá, je ze své podstaty zničující. Co ale zbývá v takové chvíli? Kráčet s rukama nataženýma proti tmě, přenášet váhu těla z nohy na nohu, tušit, cítit Annu před sebou, protože tvrdí, že vidí dál, že v té tmě vidí o dva metry dál? Stačí to? Dokáže na tu vzdálenost odhadnout, co bude? Lze vůbec z takové vzdálenosti rozpoznat na horizontu obrysy příštího světa? Kudy vede cesta do *tamtam-tamtamtam*?

2

Divadelní festival *Eastronapolitana* v Bratislavě se v létě devatenáct set devadesát dva samou radostí rozhoupal od východu až na západ a nadšení z nových mezinárodních studentek, studentů a pedagogů, kteří byli tak fajn, protože byli tak přirození, neopadávalo. Proč taky. Byli sví, protože netajili obdiv k nám a k tomu, co všechno jsme přežili-prožili. Bez újmy. Opravdu bez újmy? Kdo tehdy tušil, jak se to bude vyvíjet? Je ale fajn dávat nepokrytě najevo své city, být sám sebou, když existuje výměnný program Tempus, který ti to umožní. City? Spíš se nepokrytě projevovat. Byli ale fajn, fajn, fajn. To se musí uznat. Bez diskuse! Na všem lze najít drobné nedostatky, záděry. Bylo to ale krásné období. Dodnes zní bratislavským náměstím slovo *láááska*, které více než dva roky předtím federálně milovaná herečka z pondělních večerních inscenací Mirka Mašáriová s nepřičetnou odvahou a možná – z dnešního pohledu – s patřičnou naivitou vykřikla z tribuny. V lidech to tehdy rezonovalo, protože všichni chtěli slyšet něco hezkého, lidského, přáli si mít pocit, že jsou jiní, že je to jiné, že je to už jinak, než to bylo doposud, že vše už *bylo-bejvávalo*. »Nejsme jako vy! Jsme jiní. Už včera jsme byli jiní, než jste vy dnes. Modlím se, aby to tak zůstalo.« Proto jsme chtěli být dobří. A pak, když Hubaj s Kvaškem dovedli na tribunu manželský pár, kterému někdo ukradl třicet tisíc, co měli na vánoční dárky nebo na dětský kočárek, většina dávala, co chtěla, jiní co mohli, někteří něco museli, aby rychle zmizla představa, že jsou mezi námi i „zlodějové“. Věřím, že dostali víc, než jim vzali. Přál jsem jim, aby to tak bylo, aby vzpomínali na to, co dostali, a zapomněli, o co přišli. »Dačo za niečo; niečo za nič: krátke intermezzo doby, keď sýty aj hladnému uvarí.« Protože to byl okamžik. Nevratný moment, chvíle. Velké přání, které se v jednom století dvakrát neopakuje, aby zlodějíčkové, lapkové, kapsáři, pobertové, kradoši, zbojníci, loupežníci, lupiči i raubíři, ti všichni se ztratili, zmizeli, propadli se do děr svých kapes, do

svých loupežnických pytlů a prochmatali se svými chmatáckými kousky do nicoty. Ne do věčnosti, do které se svými úhozy proklepal Rudo. Ten tady měl zůstat!

„Nediv se, Kevine. Mohli jsme na tom být stejně, kdyby to nebylo bývalo. Rozumíš mi, ten fucking totáč. Mohli jsme na tom být alespoň podobně jako vy, ale hlavně jinak, než jsme na tom teď. V podstatě jsme už dneska jiní, i když to stále vypadá, že jsme stejní jako včera. Doženem to! Včera, dneska i zítra. Uvidíš a neboj, doženem i vás. Ještě u nás nedostaneš všechny ty věci. Máš dobré džíny, ty asi nejsou od nás, vid’? Důležité ale je, že tady teď můžeme stát a povídat si. To není recepce pro vybrané, to je pro nás pro všechny. Je to požitek, o který mě ty komouši celých těch několik nekonečných let obírali, sedět u stolu s někým ze Západu, pít víno a pojídat chlebíčky. Nejsou nějak mokrá? Asi od salátu. Jasně, dělali je brzo ráno. Ještě spěchají domů, ještě na to serou, než to zvládnou! To je naučili komouši, vstávat v pět ráno, aby to měli rychle za sebou, ale večer se ty chlebíčky nedají jíst. Ale mluvím o tom, že předtím, člověče, předtím to bylo šílené. Všude tajní. A teď tady sedíme! To, co bylo pro mě donedávna nedostižné, je teď tady. Kde pro mě tehdy byla prosímtěpěkně Anglie? Za vzdáleným obzorem! Nedosažitelná jak devizový příslib a výjezdni doložka. Všechno si ale pamatuji. I to, že v Praze demonstrovali, ale my měli maškarádu, toho sedmnáctýho. Rozumíš? O tom ty ale nemusíš nic vědět. O tom se nemusí vůbec nic vědět. A teď jsem tady. Mluvím s tebou a je to jako bych mluvil s Anglií. Rozumíš? Kecám a ty mi vůbec nerozumíš, vid’? To je tou mojí angličtinou a tím vínem, ty hnusný chlebíčky se musí něčím zalít. Ale je na tom něco pravdy. Když ne s Anglií, tak s něčím podobným, třeba s Londýnem. ‚Volá Londýn‘, tak to bylo. Ale o tom ty nemůžeš nic vědět. A vůbec, Kevine, jak se má Alžběta? Jasně že Druhá, kdepak První. Jsi snad vůl? Ještě si povídá s taxikáři, čističi bot a prodavači hotdogů? Nepotkal jsi ji náhodou v Hyde Parku? Byla tam! Jasně, na procházce s císařským řezem. Zpívá se to v jedné písničce. Nerozumíš? Do pytle, tak v tom ti nepomůžu. Lidi, prosím vás, jak se řekne anglicky

císařský řez. Jenom jsem o Anglii žertoval. Rozumíš, když jsi odtamtud? Nejsi? Ty nejsi z Anglie!? Tak odkud jsi, do prčic? Z Kanady!? No a co tady děláš?! Já myslel, že jsi z Twickenhamu, z té školy, kde dělali ty skandály na jevišti. Tys to neviděl? Tys neviděl, jak tam ti tři stáli dvacet minut u kantora herectví? To bylo boží! On vůbec nevěděl, co má dělat, rozumíš. Já myslel, že ho to picne, že ho to srazí na zem. Tohle kdyby udělali komoušům za totáče, tak odejdou o pět let dřív. A byl by klid. Tak ty seš z Kanady, Kevine. Tady ale není žádná kanadská škola. Kdo tě propašoval na recepci? Je jenom pro pozvané. Angličtinu děláš, jo? Ty neděláš herectví? Budeš učit angličtinu? Hezky! Všichni tě potřebujem, slovní zásobu, všechno to vysvětlit, všechno, co jsme prožili. To si ani nedokážeš představit, človče! Já vím, že tomu rozumíš, ale musíš to zažít, jinak máš z toho shit, rozumíš, tedy promiň, to se snadno pamatuje, ty sprostý slova, *four letters*, co. Ale když jsi to nezažil, tak se do toho nedokážeš *empfindung*, kurva, to je německy, promiň, prostě něco jako, jak se u vás řekne vcítit se? *Sensation*?! To neznám! *Empathizing*, jo? Kurva, ty umíš německy? Já vím, že je to anglicky, ale před tím jsem to řekl německy, taky to začínalo na E a tys tomu rozuměl? Tak to je fajn. Empatajzink. To jako empatie? Tak to je snadný, to's mi měl říct hned. Jazyk není náš problém, to zvládnem, ale mluvíš nějak podivně. Nakonec je to všude stejný. Jenom teď je to tady krutý. Kvůli té federaci, ale to se spraví. Prý se to rozpadne. Je to podělaný. Ještě se to ani pořádně nedalo dohromady, a už se to sere. Politici kalí vodu, prej jako u vás v Quebecu. Tam to taky hrozí? Tak vidíš, jsme na tom stejně, i když tady, abys rozuměl, tady je to fakt jiný. Jak? To se těžko vysvětluje. To by's musel prožít. Nebo s tím aspoň empatajzinkovat. Rozumíš? Kevine, jak chceš učit angličtinu, když nevíš, jak se anglicky řekne císařský řez?"

Večerní recepce byla na tehdejší poměry jak se patří. Všeho bylo, jak má být, a všichni věděli, kam s tím. Zahraniční hosté si chtěli povídat, ale nebylo moc s kým. Domácí pedagogové toho moc nenamluvili, a když už byli přitlačeni ke zdi, tak v záchvatu snahy mávali rukama,

kouleli očima a svjeli se. Nakonec se pro obohacení slovní zásoby obrátili na učitelky z jazykových škol, na čerstvé členky katedry jazyků, aby z té spleti slov vše promyslely, sesumírovaly a stručně anglicky vysvětlily. A ty holky-dámy si i v tak náročnou situaci důrazně uchovávaly osobní důstojnost. Školenou angličtinou převáděly věty, připomínající ještě Alexandera, tu učebnici angličtiny, ve které je vše tak vzorově anglické. S patřičným odstupem popsaly situaci, zdůvodnily cokoliv jak se patří, a hlavně doplnily to podstatné, totiž předmět rozhovoru. Vytvářely tím poklidnou atmosféru recepce, nanejvýš potřebnou pro všechny zúčastněné, zvláště pro domácí, kteří se cítili vnitřně zostuzeni neznalostí jazyka a nemožností projevit vlastní osobnost ve chvíli, která se už nemusí opakovat. Byli tak odkázáni na dámy-slečny, které v jistém ohledu tito pedagogové (hvězdy slovenského hereckého nebe) doposud přehlíželi. Teď je ale blahosklonně přijímali a nechali je vše zařizovat, protože to dokázaly bez újmy – jejich i těch druhých. A dámy-holky-slečny mluvily ke spokojenosti místních pedagogů tak jak se má, jak se sluší a patří. Dotáhly ke srozumitelnosti podstatu lidského dobra, koncepci politiky a ukázaly cestu lásky jako třetí dimenzi nové perspektivy, aby hosté slyšeli, co místní chtěli původně říct. A hosté způsobně pokyvovali hlavami na znamení, že uznávají to vskutku velice zvláštní, až originální pojetí, které doposud nikdy neslyšeli. „It’s interesting, really! – You are joking. No? I’ve never heard about it.“

„Slyšelas, co řekl? Takhle to přece vůbec nebylo. Prý byl vždycky proti. Proti čemu? Proti tomu, že jsme nemohli učit z Alexandera? A proč mám přeložit takovou blbost, že je tady taky islám, a ten s námi ještě pořádně zatočí? Co to má s námi co dělat? Holky, já se tak styděla! Ještěže tomu nerozuměli. Řekla jsem jim to jinak: že jsme tady měli hodně arabských studentů a že vždycky chodili ve skupinách jako bojůvky a že najednou zmizeli. Říkala mi to kamarádka, co je učila slovenštinu na té jejich škole, kde pobývali. Nemusíš hned protáčet panenky! Prosím tě, koho z těch cizinců zajímá islám, teď, v naší situaci? – Vlastně máš pravdu, pořád lepší, než překládat o tom *rozdělení*. Je to hotová věc, tak co, ale jim to nedochází. „Moc leží na chodníku, a není nikdo,

kdo by ji zvedl. ' Kravina! Tak ať přestanou kecat a začnou něco dělat. Ať se projednou konečně přestanou hrbít před svým komunistickým rektorem, který byl vždycky *proti* (nevím čemu?), a sehnou se až k zemi, pořádně! Ať už proboha tu moc zvednou a nežvaní! Představ si, jak se s hexensusem plouží parlamentem a tu moc tahají za sebou jako rozepnuté kšandy.“

Jeho habitus byl nepřehlédnutelný. Stal opodál, poněkud osamoceně, jako by na něho nezbyla žádná tlumočnice. Zbyla by, kdyby si všechny nepovídaly s cizinci. Dychtily co nejvíce pochytit z jazyka, který milovaly, a který jim byl tak dlouho zapovězen.

„Neříká se ‚I love you‘, ale ‚I luvre you‘, rozumíš. Pozor, jenom v krajním případě, když jsi z něho úplně perplex!“

„Fakt, jo?“

„Kevin to říkal.“

„A nebalil tě náhodou?“

„Proč by mě balil?“

„V posteli pochytíš z jazyka nejvíc. A taky se na to dobře vzpomíná.“

„Raději si to zopakuju, než vzpomínám.“

Ten jeho habitus byl ale opravdu nepřehlédnutelný. Místní kolegové s naruživostí sobě vlastní dávali přednost neodkladným záležitostem včerejška, k úlevě a radosti tlumočnic ponechávali hosty jejich osudu. Stál sám, opodál, aby se nemíchal do cizích záležitostí. S ohnutým krkem a hlavou nakloněnou nad papírovým podnosem pojídal chlebiček a hlídal, aby mu nic neupadlo. Stalo se. Kousek vajíčka (natvrdo) ležel před ním na podlaze. Zašlápnout? Bota by pak zanechávala otisky, kam by se pohnul. Odkopnout? Teď je ta pravá chvíle. Nikdo se nedívá. Možná... mělo by se to zvednout? A pak s tím chodit jako trotl? A kam to odhodit? Neví ani, kde je WC. Přece jen by bylo lépe to zvednout. Jenomže takový úkon vyžaduje fyzický pohyb a budí pozornost. Musel by nejdříve vytlačit břicho dopředu. Nebo raději zatáhnout? Nejlépe ho stlačit a ohnout záda. Trochu baletní, ale nijak zvlášť náročné. Možná

by stačilo naklonit hrudník nad břicho (ach to břicho-teřicho, s tím se už musí něco dělat) a natáhnout ruce. No, to jo, ale při tom se může krev nahrnout do hlavy a... závrat! Profesor, a svalit se vedle vejce (na tvrdo) jako kláda, a navíc v cizím prostředí! Pak by už nemusel nic jiného dělat, jenom zůstat celý večer v tom stínu, který na sebe tak hloupě vrhl. Někdo jde. To bude jedna s těch tlumočnic. Co teď' s tím? Zvednout? Právě teď'? To by vypadalo, že se před ní uklání. Profesor a uklání se před tlumočnicí? To snad radši padnout jako kláda u toho vejce – natvrdo.

„And what about performance tonight, do you lik... e itttt...“

Do věty vstoupilo jemné žblunknutí, jako když do vody hodíte kámen. Žbluňk, žbluňk. Dokonce dvakrát. Rozšlápla vajíčko! Je to pozoruhodný zvuk, když dáma v lodičkách vši vahou rozetře kousek vejce po dřevěné podlaze. Ten zvuk má v sobě svižnost tanečních kroků tanga, bohužel je v tom i trochu šoupání, jako když návštěvníci při prohlídce zámku tahají po podlaze velké pantofle. Současně je v tom i trochu skočné, ale jenom trošku. Nebo paso doble? Pouze vzdáleně, snad při záklonu, když ztrácela rovnováhu, protože závěr byl v jiném stylu: krátké prásknutí balónku, to pleskly dlaně o sebe, pak následoval už jen tlumený úder těla. Anna se roztáhla na podlaze v půlce anglické věty. Dokonce neudržela ani tu strojenou britskou intonaci. Naštěstí tenhle způsob zdvořilostní konverzace v Alexanderovi chybí. To bílek dělá. Klouže. Žlutek se spíš rozmazává, zvláště když je natvrdo.

„Ne-ne-ne, prosím pěkně, anglicky ne! Jsem z Brna.“

Jeho habitus byl tentokrát už zcela nepřehlédnutelný. Skláněl se totiž nad Annou a pomáhal jí ze země. Prostě se tomu nevyhnul. Tomu sehnutí. Jeho záda nabývala tvar luku, dokonce ohybu až přehnaně parabolického. Ruce, natažené jako tětiva nad poměrně přerostlým břichem, byly vahou Anny tak napjaté, že oblouku zad hrozilo prasknutí. Naštěstí humor vždycky vše uvolní.

„Tak tohle považuj za geniální seznámení. Ze země mě už dávno nikdo nezvedal, a teď'...“

„Profesor Kostrba z Brna.“

„Dokonce profesor! Budu padat častěji. Je to výborný způsob, jak překonat počáteční ostych, že ano, pane profesore. Ale to je tím, že mám lodičky na vysokých podpatcích. Normálně je nenosím, jenomže rektor říkal, že dnes to bude velká sláva. A vidíte, když se snažím...“
»Když se moc snažíš, Anno, tvoje cesta do nebe trvá déle.«

Pomaloučku se zvedala. Žloutek se držel na její podrážce jako opruz. Teď si ho ponese a všude, kam vstoupí, za sebou zanechá stopu své přítomnosti, jako graffiti – aniž o to stojí. Anna navíc nikdy nepostojí, pořád šoupe botama po podlaze a roztírá zbytky žloutků jako pomazánku – aniž o tom ví. Teď zase, a zase. Snad to není jediný způsob, jak se zbavit žloutku? Protože bílek je už bůhví kde. Zvuk, který přítom vydává, zalézá až do ušních bubínků. A tak ani nevím, o čem si povídají. Zeptám se doma.

3

Náš dům v Děvínské Nové Vsi byl na úpatí Slovince, kopce, který se v závěru prudce zvedal až k Sandbergu. Odměna za výstup byla náležitá. Po pár dalších krocích, už skoro nahoře, se za úzkou uličkou otevřel horizont s řekou Moravou, která na pravé straně lemovala hranici s Rakousy – zemí s pečlivě obdělányi políčky a poněkud zelenější trávou – a na straně levé krajinu Děvínské Kobyly s pozůstatky zašlé doby: s opuštěnými stojkami strážních věží a relikviemi ostnatého plotu. »Vždy ve směru jízdy *tam a tamtam*, nikdy zpátky.« Nad tím vším se vypíná samotný Sandberg. Vypíná, ale poněkud nepřiměřeně, protože se z něho pořád odsypává písek, ubývá tak na jeho majestátnosti. Visí nad ním předtucha, že jednou klesne až na naši úroveň. Písek se drolí a vítr ho rozfoukává po okolí. Vždy mi bylo líto, jak skončí. »Co s pískem? Vždyť je nestálý jak lidská povaha.«

Pod Sandbergem vede pěšinka, na jaře po obou stranách lemovaná modrými koniklecí, až k Děvínu, k soutoku Moravy a Dunaje. A právě u cípu toho soutoku – kde jinde než na rakouské straně – byl malý polostrůvek, ze kterého mávali příbuzní, kteří odešli, svým blízkým, kteří zůstali v rovnostářském ráji. V průběhu let ale starostliví „činitelé“ kladli – kde jinde než na děvínské straně – různé ostnaté překážky, jimiž prodlužovali vzdálenost příbuzných až k vzájemné neviditelnosti. Checkpoint, který vzdušnou čarou spojoval dva protikladné tábory, tak zmizel ze světa. »Kde jinde, než tam, kdy jindy, než tehdy se mohli lidé setkávat?«

Zdola od řeky Moravy, z naší strany, vypadá Sandberg neohroženě. Tam dole u cesty zůstalo ještě dlouho po devadesátém roce asi pět metrů opuštěného ostnatého plotu. Nic před ním, nic za ním, jenom pět osamocených metrů. Snad jako výstraha nebo památka. Jednou, když jsme my tři šli kolem, palcem a ukazovákem jsem spojil dva dráty, abych ukázal malému Samovi i Anně, jak to dělávali vojáci na stráž

u muničních skladů, když hlásili své stanoviště. Najednou odněkud, asi přímo z útrob země, vyběhli vojáci s vlčáky na klopě mundúrů i u nohou, naložili nás do sovětského gazíku a odvezli na velitelství. Střídavě nás vyslychali, hledali důvod mého činu – z jejich pohledu pouze neopatrného, neuvědomělého a v té chvíli ještě omluvitelného. Mluvili o své nepostradatelnosti, o povinnosti hájit nově se rodící republiku, jež vzniká z dobré vůle nic netušícího lidu, která je tak lehce zranitelná, a snad právě proto v hledáčku supů světového krizového vývoje. Pět metrů plotu z ostnatého drátu pro ně představovalo jakýsi štít národa i návnadu pro podvrtné živly. Měl jsem štěstí, byl jsem pro ně výjimkou, ale jen pro tentokrát, protože tací mně podobní-nepodobní vlétávají na plot jak můry do plamene – většinou ovšem z neopatrnosti jako já. A to je znamení, že plot je tam, kde má být, je na svém místě, i když je tak osamocen. Udatný velitel, světloňoš a bdělý strážce, ale nedopověděl, musel jsem si větu domyslet, protože v okamžiku, jako když švihneš čarovným proutkem, vše se promění! Ocitli jsme se zase zpátky, opět jsme stáli u plotu, kde po vojácích, psech a gazíku nezůstalo ani stopy. Objevili se a zmizeli jako rudimenty minulosti, jako troglodyti, jako strašáci bývalého režimu. Objevili se na znamení, že ještě není všemu konec, ani tak brzo nebude, jestli vůbec bude, protože v lidské povaze jsou fosílie, které občas vyplují na povrch.

Těch pět metrů ostnatého drátu, za kterými se skrývá utajená lidská touha po moci, po ovládnutí druhých, se dosud tyčí v mé mysli jak nedobytná věž – zatímco síla Sandbergu ubývá. »Tak se vzbuď a vzdoruj! Alespoň tím, že spojíš ty dva ostnaté dráty. Nebo se raději píchni do prstu, abys měl výmluvu na bolest, kterou musíš nejdříve překonat, než se tomu všemu postavíš na odpor.«

„Raději půjdeme domů,“ řekl jsem Samovi a Anně. „Uděláme si dobrý čaj, abychom se probrali z toho úleku. Za chvíli na to zapomeneme.“ Opět spojit ty dva dráty, to říkám upřímně, na to jsem už neměl dost odvahy.

Rudo bydlel uprostřed Slovince, vzadu, v malém zahradním domečku. Muselo se nejdříve projít dvorem, který patřil jinému majiteli, a jít dozadu do zahrad. Tak stavěli Chorvati. Dvůr byl pro ně průchozí, i když ne-

pokrytě zasahoval do soukromí. Až to vypadalo, že obecné se překrývá s privátním, a že to vlastně nevádí. Zdánlivě. Způsobovalo to nesnáze a přinášelo oběma stranám zbytečné těžkosti. Do roku šedesát osm si to Chorvati vyřizovali mezi sebou, protože na vstup do této oblasti bylo potřeba zvláštní povolení od místního úřadu. V době normalizace, kdy nás před západními vlivy chránil vysoký plot z ostnatého drátu napuštěný elektrinou, se do vesnice začali stěhovat umělci. Navnadění dostupností hlavního města, kupovali opuštěné domy, měnili je na obytné ateliéry a nevědomky začali sdílet atmosféru vesnice. Místní nám říkali *přišelci*. »Pozoruhodné slovanské slovo, vytvořené z prodlužované přítomnosti hosta, ze stupňující se nervozity hostitele a z jeho obavy z nadbytečného prodlévání příchozího. Slovo, které označuje neznámého, toho, kdo přišel. „Snad nezůstane?“ Toho, kdo hledá místo. „Moje místo? Touží po přijetí? Mezi nás? Nic o něm nevíme!“ V tom slově je i zášť kvůli cestám, které podnikl. Za odvalu. Za to, že podstoupil pouť, která pro něho možná nikdy nekončí. Zášť za dálky, které ty, domased, nikdy neuvidíš. A především obava, že zůstane a svou přítomností bude narušovat poklidné vody místních vztahů. Našich vztahů. Možná právě teď nejsou nejlepší, ale mohly by být. A možná by se vše mohlo uklidnit, kdyby tady nebyl ten-onen, kdyby sem nevňášel ty své způsoby, ty změny, tu svou jinakost a jinost. To slovo je okořeněno strachem z cizince, jehož gesta i výraz jsou tajemné. „Co si vlastně myslíš? Co od něho můžeme čekat? Je jiný! Nám ale strach nenažene, my jsme tady doma!“ Z toho slova prosakuje malá obluda vyvolávající nejistotu a úzkost z vlastního bytí. Dá se to překonat? Snad porozuměním? Ale musí se chtít. Musí se hodně chtít. Chtít se vcítit. Mít soucit s člověkem v nesnázích, s osamělcem, který stojí sám proti noci, někdy sám proti sobě. Soucit, který očisťuje duši, vrací lidskost a jako cizokrajná ingredience obohacuje místní upjatost o trochu velkorysosti. Pokud se na to, starousedlíku, zmůžeš. Alespoň na soucit se slovem příšelec, s tolik znevažujícím označením, že se může kdykoliv obrátit proti tomu, kdo ho vymyslel. I proti sobě!«

Bydleli jsme nedaleko od Rudy, on uprostřed a my hned na začátku Slovince, pod Kobylou, u cesty, kterou se dalo vyjít až na vrchol Sand-

bergu a „dotýkat se nebe“. Mohli jste tam dosáhnout výš, než se kdy zmohli bývalí hlídači na strážních věžích.

Brzo ráno, když náš dům prosvítlo letní slunce, jsem si všiml malých žlutých flíčků na koberci. Znaménka včerejšího rozhovoru, z kterého jsem pro ustavičné šoupání botama neslyšel ani slovo. Byl to žloutek, který se zarputile držel Anniny podrážky. Řekl jsem jí to už po ránu, doma, aby ta znaménka (a možná i symboly všeho budoucího dobrého-zlého) promluvila hned a nemusela být jako němé chuděrky roztroušena zbytečně po celém domě.

„Anno, copak to nevidíš? Podívej se za sebe. Ne na sebe. Špulíš rty, jako když se díváš do zrcadla. Za sebe. Co po sobě zanecháváš? Měla by sis očistit boty, ale zespod, podrážku by sis měla pořádně vydrhnout. Možná i krémem.“

„Blázníš?! Čistit boty zespod a krémem? To's dělal s kanadama na vojně. A v kasárnách bez koberců. To bych tomu dala! Už vidím ty černé fleky po celém domě. A vůbec to nejde dolů. – Ty snad chceš, aby mi jedny černé lodičky vydržely až do rakve? A co koberec, ten se nepočítá?“

„Tady už nic dlouho nevydrží. Ale na porážkách máš žloutek.“

„Žloutek z chlebičku? No vidíš! Všechno, co se nesní, se vyhodí nebo přinese domů. Včerejší recepte. Tys tam byl přece taky.“

„Já na botách nic nemám.“

„Festival ho moc nezajímá. – Přece toho pána, co jsem s ním včera mluvila.“

„Ten, u kterého jsi pořád šoupala botama?“

„Zajímají ho lidi, co chtějí odsud, z této situace, rozumíš? Je tady z pověření – ale to se nesmí říkat nahlas – z pověření Václava Havla. Takže bychom neměli dlouho váhat. – Čemu nevěříš nebo nerozumíš? Je tady prostě proto, aby se postaral o schopné lidi. A má *pověření*, tak co chceš víc?“

„Měla by sis očistit botu. Slyšíš mě, Anno?! Stačí jednu, na které roznášíš ten bordel.“

„Myslela jsem si, že je z Bulharska, měl takové sešmajdané polobotky a na půl staženou fusekli, jako by se mu drala zpátky k prstům. Ale toho jsem si všimla, až když mi pomáhal vstát. A s nikým si nepovídal. Tak si představ, jdu k němu, aby tam nestál tak sám, vypadal opuštěně, a než dořeknu anglickou větu, plesknu sebou a rovnou před ním. Vypadalo to, jako bych před ním padla do mdlob. To se mu muselo líbit. To se líbí všem mužskejm. To dělají ty lodičky na vysokých podpatcích. Už si je nikdy nevezmu, i kdyby mě o to požádal sám prezident.“

„Myslíš Havel?“

„Tak to bych si je vzala s radostí. To je ale důvěrná zpráva, to se neříká jenom tak a kdekomu. Rozumíš?“

4

Když se Alešova Katka dozvěděla, že prodáváme dům, zadávala se na protější stranu do Rakous, daleko a hluboko, snad až někam do Vídně, a po chvíli, když se ani v myšlenkách ne a ne vrátit, tiše prohlásila: „Tak jste si to nerozmysleli. Vy si pořád myslíte, že vás tam budou vítat s otevřenou náručí?“

„Katko, otevřená náruč je pro malé děti. Pokud se nám jí v dětství nedostalo, už nám ji nikdo nenahradí. Snad i jinde budeme moci rozvíjet to, co doposud tady. Opouštíme náš dům, protože státním světloňům dochází světlo a lžou, když říkají, že mají světla velké zásoby. Vím, že vypadáme, jako by na nás padly saze, ale ať, je to proto, že se nechceme umazat vlastním přičiněním.“

„To zní tak sofistikovaně, až je to pochybné.“

A tak dům byl to první, co jsme nabídli. Zájemců bylo přiměřeně. Ne tolik, aby vyleštili kliku u dveří, ale i těch pár ze mě stačilo udělat ostříleného průvodce a manažera zákaznických duší, o kterých předem ví, že si nic nekoupí. Prý za to může Johnny Eisler. Byl to on, kdo proměnil náš vesnický štrúdl v prostor plný žebříků a holandských schodů. Obývací pokoj, který nám dělal největší potěšení, sestával ze dvou místností, jedna, ta se zvýšenou podlahou, sloužila především Bilbovi, našemu pudlovi, který na ni baletním způsobem vybíhal a s vypjatým hrudníkem a se zdviženou přední lapkou (jak italský tenor, co si tlačí na bránicí) produkoval psí árie. Pokoj měl také prosklenou zadní stěnu, aby opticky prodlužovala prostor do atria, otevřený až ke krovům a po střechu se světlíky. Působil vzdušně, prostorně a láskyplně, ale zájemce nezaujal. Nedostalo se mu přízně zákazníků ani svou další předností: nahoře, hned nad kuchyní, byl *pelech*. Vystupovalo se tam z obývacího pokoje po řebříku, přesněji: po strmých holandských schodech. Takže se do něj vlastně lezlo, ale mělo to svůj smysl: přispívalo to k odevzdání při milování. Byla to manželská ložnice, sice bez postelí, jenom

s matracemi, ale velikostí předčila i dvě manželské postele. Chránila ji sedlová střecha se dvěma světlíky, sice otevřená do nebes, ale důmyslně krytá zevnitř. Místo pro soukromí a intimní chvíle, které se někdy vzpínaly do výšin Děvínské Kobylky pod Sandbergem. »Migrace, aklimatizace, stabilizace a matrace. Hnízdo vystlané dvěma symbolickými matracemi, věčný to doprovod po cestách-necestách. Starkou z Košic obšité molitany, několikrát odložené jako dítě do bejbyboxu, aby i po dvaceti letech, už v dospělosti, vytvořily místo: nocleh pro hosty. Ničeho nepozbýváme, jenom nacházíme to, co jsme poztráceli.« Ta dáma ve středních letech, která k nám přišla s jedním Rakušanem, spíš moletní než baculka, se opakovaně pokoušela vystoupat po holandských schodech až do ložnice.

„Není tam nic k vidění a přes den tam nikdo nechodí. Podívejte se, slunce je na zenitu, a vy chcete do ložnice? Tak brzo? A co na to váš manžel – není to kapánek troufalé? Není ustláno, a vůbec to nebude snadné, zvláště když nejste zvyklá na výšky. A ještě si dovolím upozornit na vaše střevíce z hadí kůže s příliš vysokými podpatky. Nejsou nejvhodnější obuví pro výstup do tak vysokých poloh, i když jinak jsou velice působivé, vážená paní, to jste určitě nekoupila u nás, že ano.“

Nic nezabralo, žádné argumenty, následovala má tichá kapitulace. Neodbytná dáma vystoupala až na třetí schod. Pak se jí noha zvrtila, střevíc z hadí kůže odletěl a ke škodolibé radosti manžela, který místo toho, aby patřičně reagoval, se anglicky omlouval. Začala padat. Otevřel jsem tedy náruč, ať ji alespoň někdo z dospělých pocítí otevřenou, mateřskou náruč pro tuto chvíli tak rychle neseženu. Co jiného jsem měl dělat, když on stál jak poleno, s přimhouřenýma očima ze sebe soukal *pigeon english* a pasívně čekal na tlumený náraz těla o betonovou podlahu? Padala elegantně, přesně tak, jak se na potenciální zákaznici patří. Až jsem si chvíli představoval, čemu všemu to může prospět, ten její let nebo pád. Vždyť právě v pádu-letu, když se mozek zbaví zátěže těla, může člověk pocítit skutečnou lehkost. Představoval jsem si, jak se její plné tělo, posedlé touhou po vesnickém domě, zmítá v prostoru, a jak si mozek, osvobozen od kompromisů, blaženě ševelí v představách

o vlastnictví malebného domečku. Dále jsem se nedostal. Zadržel jsem ji v náručí, jak jsem ji v letu zachytil, objímaje ji zezadu. Byla obdařena kyprým poprsím – najít jiné pevné opěrné body bylo v rychlosti protáčekjícího se a padajícího těla skoro nemožné. Navíc její překypující přednosti byly tak přitažlivé, jako by jiné ani neexistovaly. Nejsem žádný hledač pokladů, ale tenhle mi spadl rovnou do náruče. Usmála se s úlevou, jako po dobrém přistání, a zvedla ruce. Myslel jsem, že chce zatleskat, ale jenom tím uvolnila prostor na své hrudi. Možná by tak setrvala celou věčnost, a na jedné noze, protože druhý hadí střevíček se válel bůhví kde, kdyby nebylo rakouského manžela a jeho krutého pohledu. Přetížení zemskou gravitací, kterou na ni očima zavěsil, znatelně zabránilo jejímu dalšímu vzletnutí. A přece! Vítězoslavně na manžela pohlédla a rozjařeně řekla: „Zlaté ručičky, Hansi. Ten pán má zlaté ručičky.“

Aniž by změnila pozici, mírně ke mně pootočila hlavu a přepůvabně prohlásila: „Obdivuji, že je vše, jak má být, tedy na svém místě. Jak ale vidíte, nedaří se mi VLÉZT do ložnice! Musíte mi to prominout! Ráda do ní vstupuji v plné parádě, vid' Hansi? Samozřejmě, že ve střevících na vysokém podpatku, a také v jemném spodním prádle. Víš, Hansi, ten set kombiné DžiDžo ve výloze, vzpomínáš, do zlata se třpytící, a pod tím nic, jenom podvazkový pás... Hansi, ty mě vůbec neposloucháš?!“

Slyšel jsem už jenom kultivované bouchnutí dveřmi auta západní značky, nehlučný startér, opožděné cupitání ztraceného střevíce, který spěchal, zřejmě se lekl, že na něho zapomenou, opakované zabouchnutí dveří a v dálce mizející zvuk motoru. Ruce, které kopírovaly tak smyslně vypjaté tvary, jsem si konečně mohl strčit... do kapes.

Kdo byl další? Několik voyeurů, ale ti nestojí za řeč, až na tři, vlastně to byli ona a ti dva. Měla příliš krátkou sukni a její dlouhé nohy mi sahaly až někam ke krku. Voněla Guccim a působila takovým fatálním dojmem, že když mi podala vizitku z bordového sametu, ani jsem se nepodíval, jenom se jí dotýkal, jako bych tím nořil tvář do jejího záadří. Ve sněhobílých teniskách měkce stoupala po stupních holandských schodů. Vždy opatrně a beze spěchu přenesla váhu těla z jedné nohy na

druhou tak elegantně, až jsem konečně pochopil, k čemu všemu jsou takové schody dobré, jak šetří prostor, zvláště když po nich stoupá slečna s tak dlouhýma nohama a v tak krátké sukni. Na barvu kalhotek si nepamatuji, pokud je ovšem vůbec měla. Nepokoušel jsem se uvidět nic skrytého, co snad nenápadně odhalovala, v krátké, ale setrvačné sekvenci. Okouzлил mě pohyb a lehkost, s jakou šplhala do výšin, tření dvou nahých pŕlkek broskvového tvaru, jak poskočily o několik centimetrů nahoru, aby se pružně vrátily do původní polohy – bez deformace. Působila, jako by ji tělo samo vynášelo vzhůru, a já měl najednou pocit, že i když jsem tyhle výškové rozdíly vždycky hravě zdolával, teď, vedle ní, jako bych šplhal po laně. Byla perlou mezi nevelkým počtem zákazníků, světlem dne a zářným příkladem vzájemného porozumění. Obdivovala to, čím jsem se vytahoval, oceňovala drobnosti, na kterých jsem lpěl, a každou větu zakončovala slovy, která mi dlouho zněla v uších: „To se mi líbí, to беру. Cena mi vyhovuje.“ Byl jsem unesen vznešeností ženského bytí, tělesné tvary slečny nevyjímaje, a s požitkem jsem protahoval sametovou navštívku mezi prsty, protože jemně lechtala, stejně jako požitek z prodeje domu slečně, která od počátku vnímá pozorně, vidí, když se dívá. A hlavně cítí, cítí prostor i mě. Jenom bude potřeba mít krátké strpení, než se peníze *transferují* ze švýcarské banky. Asi tak dva týdny, ale určitě ne víc. Což je pochopitelné. Když se posílá takový obnos až ze švýcarské banky, tak je krátké zdržení zcela tolerovatelné. Není se čeho bát, švýcarské banky jsou spolehlivé. Platba ve švýcarských francích je malá změna oproti mému předpokladu, ale tomu se lze přizpůsobit. Co se týče kurzu, měna se drží dobře a jistě se udrží do dvou týdnů aspoň tak vysoko, kam až sahají slečniny nohy. A co se hloubky týká, byl to pro mě nezměřitelný zážitek. Hlavou jsem přesahoval oblaka, držel jsem ji vysoko, vysoko nad inverzí. Představy o šťastném budoucnu se mi kupily do hromadných sestav, přerůstaly jedna přes druhou, až jsem ztratil orientaci. Motal jsem se v přítmí svých pocitů, mátožil se s rukama před sebou, dokud mě z toho neprobrala Annina slova:

„Roztahovala se tu jak doma, co? ‚Tohle se mi líbí, tohle беру.‘ Ty nové majetnické postoje. Podívej se přece na vizitku, co je zač? Protahuješ jí pořád mezi prsty, kdo to má poslouchat. Dělá to zvuk, jako bys lavórem drhnul dlažební kostky. Ukaž! ‚Ester Schwester, úklidové služby?‘ Tak milosrdná sestra od nás koupí dům? Samaritánce se tohle líbí, tohle bere! Sametová vizitka bordelové barvy se zlatým potiskem? Měla tam rovnou napsat sexuální úklid, protože si z toho udělá *nine four two*.“

„To je dohromady patnáct.“

„Tak tomu může rozumět jen macho, když mu přestává fungovat mozek, protože se mu všechno nahrnulo tam dolů. Rozumí se *night for two*. Chápeš? Slečna nám z toho chce udělat bordel! Tolik jsme se na tom nadřeli, vždyť za těch komoušů se nedalo nic sehnat. Pamatuješ, jak jsi jel ve dvě v noci do Rohožníku pro cement a byl jsi ve frontě dvacátý, a to jsi ještě měl štěstí, že na tebe zbylo? A co plíseň? Vzpomeň si, jak se tu roztahovala! Jak ti za dva týdny zplesnivěly spencerky a co všechno jsme museli udělat, abychom se jí zbavili. Říkám *plíseň*, probud' se! Jak se nám zadírala pod kůži a jak ti tehdy zubařka řekla, že už ví, proč se říká ‚ty starý plesnivý dědku‘. Protože tu plíseň cítila z tebe, když jsi u ní seděl v zubařském křesle. Prostě se to z těch spencerek nedalo dostat. A nám se to podařilo! Pořád nic? Když jsi se tak zakoukal do té *podnikatelky*, co ti dva, co tady pořád šmejdili? Těch sis nevšiml? Prorejdili celý dům! Ani se nepředstavili. Asi ochranka, co? Vypadali, jako by si z oka vypadli – dvojčata. To dělal ten džínový komplet, možná fasovaný. Tobě by skutečně nevadilo mít bordel ve vlastním domě?“

„Bordel ve vlastním domě mi vadí vždycky, zvlášť když je všude po kobercích rozšlapaný žlutek z tvých podrážek.“

5

Šaramantní prdelka z broskvových půlek zapadala za horizont, stejně tak se v nedohlednu ztrácel švýcarský *transfer*. Obraz, který jsem si namaloval, se rozsypával na kousky jak vitráž po výbuchu malé atomové bomby. Měl jsem sice pocit, že být trpělivý, je to jediné, co je potřeba v téhle chvíli udělat, že posedět u řeky Moravy, zapálit si fiktivní cigaretu a jenom tak se loudat a sledovat líný proud, je to správně řešení, protože to má něco společného s uměním čekat, vystihnout pravý okamžik a pak jednat.

Na setkání v restauraci v budově Rozhlasu jsem šel v podivném rozpoložení. Snad si nezjistila, kde pracuji, když vybrala Rozhlas? Že by světlonoši v džínách prověřovali, kdo opouští republiku a zaměřili se na Rozhlas? Tam přece o mém odchodu nic neví. Vstoupil jsem do restaurace a uviděl slečnu sedět u okna. Ti dva, co seděli vedle ní, hned vstali a šli k východu. Když mě míjeli, oba se na mě úkosem podívali a jako na povel odvrátili tvář. Vzpomněl jsem si na podobné týpky z dob normalizace. Představovali se jmény Bobal' a Kopal', když zvonili u branky spisovatele Dominika Tatarky a domáhali se setkání s Mistrem. „Je pán Majster doma?“ – Keď už, tak sa hovorí MAESTRO, vy dvaja debili, dilina a idioti a otroci rozkazov. »Byla to ale záhada, jak přišli k takovým jménům? Přidělil jim je velící, anebo si je vymysleli sami? A tušili vůbec, aspoň v mezích vzdělání estébáka, že jsou kopii Bobčinského a Dobčinského? Skutečně tak vypadali. Jako by je sám Gogol rozmnožil přes kopírák. Že by si snad v čase sledovaček četli Revizora? A brali to vážně? To by byla tragédie. Nebo komedie? Spíš groteska pro dva věrné představitele fingované verze. Oba nosili stejné obleky vzdáleně připomínající tvíd se vzorem skotského tartanu, jednobarevné košile různých odstínů a vlněné rumunské kravaty ostrých barev s uzlem velkým jak meloun. Ten je zahříval a tlačil u krku, takže od uší nahoru byli rudí, až fialoví a napuchlí jak utopenci.« Tihle dva

současní už patřili k jiné módě. Vypadali spíš na inovativní variantu rudých hnědáků s přesvědčením, že v džínovém ohozu snadněji proklouznou do davu, a ten je s požitkem zbaští. »Všeho do času, pánové, do času, nikdy navždycky!« Slečna měla stejný džínový komplet. Rukou si podepírala bradu a její tvář, která ještě nedávno byla jemná, jako by vysázená lupínky z růže aprikotové barvy, se teď protahovala do podoby gumové masky pro Halloween. A dál už nic. No NIC! A v tom NIC vymizelo i poslední smítko fatálnosti. Její lehkost vzala za své, a to navzdory silikonovým nádrům, které se sice vracejí do původní polohy, ale zpupně chtějí ještě výš – až kamsi k bradě. Vše bylo to tam. Akorát jsem se stal věšákem pro její utahanost a výmluvy. »Vše, co bylo ještě včera, dnes už není; co bylo včera hodno zbožňování, dnes se mění v NIC, v pouhé NIC. Vše vyprchalo jako ranní opar před sluncem.« Nic se *netransferovalo*, žádný slušný obnos ze švýcarské banky nepřibyl na náš účet. Proto se naštěstí náš dům nestal bordelem, ani konspiračním centrem. Prodali jsme ho mladým manželům, protože po domě chodili po špičkách, aby nerozrušili cihly a kameny, jemně se dotýkali zdí, aby k nim byly přívětivé, a laskavě hladili krb, aby se sám od sebe nerozhořel. Neměli ale dost peněz, tak jsme prodali na dluh, aby už bylo po starostech.

»V té chvíli jsem si byl jistý. Nic proti Rudovi, ale nadobro se spletl. Jenom chvíli čurdil. Takový jeho pouhopouhý blaf a kec. Časem se na to zapomene. Ztratí se to jak žbluňknutí v řece, jak zvěř v lese, jak vzpomínka, kterou neuneseš. „Vždyť on se vrátí.“ Možná na chvíli postojím u dveří. „Pozveš mě na panáka?“ A pak se otočím a půjdu dál, *tatam*. Všude dobře, nejlépe nikde.«

Po roce jsem přijel. Zjevil jsem se jak výběrčí daní pro dlužnou částku. Vstupoval jsem opatrně, do domu jako do minového pole. Bylo tam tak málo místa. Všude jenom dokonale využitý prostor zaplněný nábytkem. Tiše se posouval proti mně a tlačil mě ke zdi. Stačil jsem se nadechnout, zabouchnout dveře a s doplatkem pelášit co nejdál. Někam na sever. Protože zpátky se už nevrátím! A do domu už nevstoupím!

A přece! Ve snu se ženu do našeho domu, který už skoro ani není. Vždycky tajně, když mladí manželé někam odjedou na delší dobu, my se můžeme zabydlet. Místnosti jsou malé, strop je tak nízký, že chodíme s Annou sklonění a jenom ztěžka zvedáme hlavu, abychom se aspoň na chvíli podívali před sebe. Ne na sebe. To vůbec nejde. Některé pokoje jsou jako chlévy, jsou oddělené příčkou. My s Annou před tím stojíme v předklonu, jako bychom se klaněli všem těm nedodělkům, pohledem si dáváme najevo tu hrůzu, která nás přepadá z toho, kolik nás ještě čeká práce. Nikdy to nedoděláme! To nemá konec, ale musíme začít, než se majitelé vrátí. Ze všeho nejdřív se musím oholit, jestli nechci mít z prachu bílý plnovous. Hledám koupelnu. Není nikde. Koupelna se snad propadla. Byla přece tady! Stojím přesně na tom místě. Po kotníky ve vodě. Tady byla koupelna, ale zůstal jenom střep ze zrcadla. Holicí strojek mám naštěstí v kapse. Jenom jestli vydrží akumulátor. Elektřina tady není. „Ti mladí na to serou nebo co? Elektřina tady vždycky byla!“ Dívám se do střepu zrcadla. Vidím v něm svoji tvář! V tak malém kousku je celá moje tvář. Ústa mám po tatínkovi, ale oči po babičce. Otec měl jizvu u pravého koutku úst. Nikdy mi neřekl, jak k ní přišel. Vůbec nic mi o tom neřekl a já teď nevím, jestli si své jizvy odnášíme do hrobu nebo je přenášíme na potomky. A tak sedíme v domě plném nedodělků, v domě, se kterým už nemáme nic společného. Možná jsme měli, ale už mít nebudeme, protože to není ono, to vůbec není to, co jsme po sobě zanechali. Měli bychom začít co nejdřív. Ne, nejdřív se oholím, abych neměl úplně bílý plnovous.

II

Po severní stezce

1

Moje dezorientace s přibývajícím světlem na protější straně bývalé republiky a s průběžným ztemňováním Slovenska opadávala. Pomalu jsem začínal rozeznávat směr, kterým se snad mohu vydat. Prozatím sám. Vydám se na zkušenou. Kudy jinudy než po zelených značkách, které najdu na každém patníku, domě či stromě? Kdo neví, kde je sever, ať se nevydává na cesty. Kdo o tom něco ví, má před očima jeho magicou sílu, která nás drží pohromadě, a kdo tomu věří, možná dojde na místo, kde se setkává nebe se zemí. Sever nešálí proměnlivostí slunečního svitu, nabízí stabilní světlo, ale také malinko šidí. Vytváří dojem, že severní cesta vede na konec světa, a přitom je to pouť kolem dokola. Navíc, jak to říká Kari Laine, můj nezkrotný severský kumpán: „Laponskou krajinou můžeš na běžkách ujet i sto kilometrů, a pořád máš jistotu, že nepotkáš člověka.“

Vzpomínám: dva roky předtím jsem pobýval v Helsinkách a hledal s podzimním sluncem v zádech známá-neznámá místa, která byla-nebyla, jako bych procítil ve snech svých i ve snech svých předků. Když jsem se ale vrátil, středoevropské slunce se ke mně chovalo o poznání jinak. Nejdříve vystoupalo na můj vkus příliš vysoko, pak se drželo na obloze déle, než bylo nutné, a víc než ohřívalo ramena, pálilo do hlavy. Víím, že se to nedá změnit, jenom počkat do podzimu. Pak nastane světlo severu jako v mých snech. Má nižší sklon a svou tklivostí laská. Země odráží světlo, a slunce tak prosvětluje krajinu i zespodu, proto mohu běžet severem i dvě stě kilometrů, nepotkat živáčka, nenarazit na ploty, zátaras, hranice, ani na lidskou zhovadilost – a neztratit se. A ještě něco: mluví tam řečí andělů. Neuculuj se, Kari! Mluvím o tom, že některá slova andělů najdeš v řeči starých Laponců. Říkají si Sámové – lidé slunce (nebo světla?), ale mnoho se z toho nedochovalo. Jak by mohlo, když ještě v šedesátých létech minulého století na ně za rozhovor v sámštině posílali vojáky i helikoptéry. Vždyť jsi mi to sám říkal, Kari.

A teď, když už toho moc nezbylo, se dá jazyk Sámů studovat na univerzitách. Jistě, jako archeologie dějin, jak jinak. Zůstala taková matná vzpomínka, že už se musí kopat. Kdyby ho ale učili andělé, něco z toho by se dalo zachránit. Jenomže ukaž mi anděla, který by dnes chtěl učit na univerzitě! Ted' se ti to líbí, jak to říkám, vid', Kari? V tom případě přidám i tohle (možná z toho nebudeš nadšený, ale uneseš to): od té doby se Finové cítí provinile, něco jako Kanad'ané vůči indiánům. Já vím, že ty s tím nemáš nic společného. Mluvím obecně. A aby se vám to pořád nepřipomínalo a nekazili jste si tím rodinnou sešlost u štědrovečerní večeře, nebo jednoduše: abyste se toho zbavili, chováte se k Sámům jako k mišeňskému porcelánu. Ty taky, Kari! Vzpomeň si na ty svoje rituální tance, které jsi vytvářel kolem té půvabné Sám (ič) ky. Takže, abyste měli klid v duši, včlenili jste to do nepsaného kodexu slušného chování. Fin se nikdy neptá Sába, kolik má sobů, i když jich nikdy nemá tolik, aby je nedokázal spočítat. Kari, neremcej, právě tohle na vás Finech obdivuji, protože s pocitem viny za minulou diskriminaci se nevyrovnáváte výmluvami, vyhláškami, paragrafy a novelizací zákonů či finančními náhradami, ale vstřícností a slušným chováním. Dali jste jim doživotní daňovou úlevu. Je to skoro k neuvěření, ale tím se dá spousta věcí napravit. Ne všechno, to je jasné. Aspoň to, že žádného Sába nic nedonutí, aby veřejně počítal svoje soby. Kari, takhle to schvaluješ? Nebudeš mi věřit, ale já jsem se té mohovité Sám (ič) ky na to zeptal. Přesně té samé Sámky, kolem které jsi dělat ty obkročné variace. Kdy asi? Po té tvojí dvojité otočce vzad s lehkým obratem vlevo a mezitím, jak jsi se k ní zpomalně, ale s veškerou energií pomaloučku přibližoval. Kdyby ses u toho nepokoušel o karaoke, mohls slyšet, jak se ptám. Neptal jsem se kvůli sobům. Co bych si s tím součtem počal? Chtěl jsem zachytit aspoň jediné andělské slovo. Pomohlo by i nám k lepším mravům a možná by se i u nás stalo součástí slušného chování. Kdybych aspoň jediné andělské slovo přivezl domů! Kdyby – sliby. Chceš vědět, co mi řekla? Tak dobře poslouvej.

SÁMKA: „Ty můj milej rozcuchánku stredoevropanskéj, kdo to vede v patrnosti? Jestli Bůh má s námi nějaké úmysly, copak záleží na

počtu sobů? A jaké pak ty máš se mnou úmysly, že tě moji sobi zajímají víc než já?“

JÁ: „Prosté, kdybych nebyl zadanej, což jsem, mohl bych si tě vzít. Ale jak bych mohl, když ani nevím, kolik máš sobů? Představ si to. Po dni naplněném milováním ležíme v posteli a srdce nám bijí jako zvony. Po těch závratných prožitcích zhuštěných do několika okamžiků přímo buší. Slyšíš je: tu a tam, tu a tam, tu a tam. Takhle nás budí ze sna. A napořád. Už nikdy nebudeme v noci klidně spát. Co budeme dělat? Počítat ovečky?“

SÁMKA: „Nejdříve půjdeme do sauny. Prohřát a očistit svá těla. V ní nabudeme magickou sílu, abychom pak mohli klidně ležet a zasněně se dívat k dalekému severu a hledat v paměti místo, kde se setkává den s nocí. Mezitím můžeš prohmatávat mé malé kozičky, jestli jsou připravené mít dost mléka, až bude potřeba. A pak se s novou chutí opět ponoříme jeden do druhého, abychom se našli v jediném závratném okamžiku, který nás vynese až ke slunci. A pokud nebudeš myslet jenom na sebe, v mých vášnivých vzdeších rozpoznáš i řeč andělů. Soby počítat nebudeme, ty můj krásnozřivej anděli. Museli bychom je pak uvést v daňovém přiznání.“

2

V Olomouci byl sever poněkud jiný. Závratně se přibližoval tomu, co má každý pořádný sever mít, ale něco mu chybělo. Světlo bylo podobné, i když maličko ostřejší úhel ničemu neprospíval. Přesto mi všechno v okolí jako náповěda namlouvalo, že jsem na konci světa. Brzo odpoledne, když všichni přespolní nasedli na vlaky a autobusy, mohl jsem se několik hodin procházet starobyloou částí města a nepotkat živáčka. Sedával jsem v kavárně, kde kromě číšníka, který zřejmě nestihl poslední odpolední spoj, nikdo jiný nebyl. Nerušeně a zdoluhavými pohyby, abych natahoval čas, jsem si přikládal šálek ke rtům, pomalu jsem usrkával zelený čaj a opakovaně – jako modlitbu – pročetl větu zavěšenou v dřevěném rámu na protější zdi. Byla to citace Mahlerova dopisu, žalostný nářek Mistra nad tím, do jaké díry se to dostal. Chudák skladatel, zřejmě toho o skutečném severu moc nevěděl, než se vydal na cesty. A ještě něco tady nebylo, co je na severu běžně k mání. Sníh. A když byl, bylo ho vždycky málo. Říkalo se, že to způsobují dvě litosférické desky, na kterých město leží. Bral jsem to tak, že se desky neznatelně pohybují a setřásají sníh. Nebo si město ze sebe pravidelně sníh otřepává, protože ho studí? To by pak znamenalo, že si na ten pravý sever ještě nezvyklo. Ten sotva postřehnutelný pohyb jsem cítil každým coulem. Bloudil jsem městem jako náměsíčný a hledal známá místa, přebýval v pocitech mezi déjř vu a jamais vu, a přitom jsem jenom přemáhal spánek. Až jednou...

Sedím v pracovně, kde jsem také přespával, a zaháním spánek, který na mě dotírá jak vinná muška na láhev sladkého sektu, když přede mnou vyvstane obraz stejného domu, ve kterém právě teď jsem a kam jsem nastoupil do nové práce, ale teď ho vidím zvenčí. Budova se mi pomalu vzdalovala, až skoro zmizela, ale pořád jsem ji držel v periferii zorného pole. Přenesl jsem se k nádraží a sleduji, jak se JÁ, ovšem jako ON, tahavým krokem šourám k budově, ve které právě

jsem. Na zádech bágel, v jedné ruce pouzdro s flétnou, ve druhé *grilážové rezy* od maminky, takové, co vydrží do jara, a na rameni fujaru. Jako ON jdu pomalu, protože jako JÁ vím, že není kam spěchat, a tu už ví i ON, co nás čeká: nedobrovolně se nechat přijmout na roční vojnu. V mé (JEHO) ponuré melancholické náladě ale svítí ostrůvek naděje. Nějakou dobu to vydržím, když to vydrží *grilážové rezy* od maminky, protože nastupuji k posádkové hudbě. Nebyl jsem žádný výjimečný hráč, i když jako ON jsem si tehdy o sobě myslel víc než teď JÁ. Pevně jsem věřil, že na dechovku stačím. U vrátnice v budově posádkové hudby mě v seznamu nemají. Otírám si nohu o nohu a přemýšlím jak dál. Doporučují mi zkusit to naproti. V budově na druhé straně ulice je sídlo velitelství strážní služby. ON vstupuje do stejné budovy, ve které JÁ už dávno jsem, a společně bloumáme místnostmi. V každé z nich sedí uniformovaní důstojníci a JÁ (ON) se hned u dveří ptám na seznam nově přijímaných. Aniž by mi odpověděli na otázku, ptají se mě, jestli jsem ten s tím linoleem na pokrytí podlahy, a že mi to tedy trvalo, ale ať už jsem ten nebo onen, jsou rádi, že jsem konečně tady. Hned můžu začít, ukazují na fujaru. Po mé odpovědi, že nejsem ani ten, ani onen, mě znechuceně posílají o dveře dál a ještě za mnou křičí něco o malém kanónu, co s sebou nosím, prý kdo to má poznat, jestli je funkční nebo ne. Na nic teď sice neukazují, ale myslí tím fujaru. Beru to jako snahu o žert, proto než zavřu dveře, raději slušně odpovím, že se není čeho bát, je to pouze hudební nástroj, který zcela funkčně nahradí malé nefunkční kanóny. To je okamžik, kdy důstojníkům na tvářích zamrzne pokus o úsměv a dohromady JÁ i ON zavíráme dveře. Takto se to opakuje až ke dveřím, kde MĚ (JEHO) zapíší do seznamu vojínů-absolventů přijímaných k roční prezenční službě a se stejným přimrzlým úsměvem, který si vypůjčili od vedle. Pak mi řeknou, že jsem jediný, na kterého tak dlouho čekali, než se ráčil dostavit. Slovo *ráčil* považují za nepatřičné, za buržoazní přežitek, jak tomu říkali, který se nedopatřením vloudil i do hlav těch maškar a atrap normalizace.

V posledních dveřích na pravé straně, předtím než se chodba lomí do pravého úhlu a pokračuje dál, sedím a přemáhám spánek v cimře s klenutým stropem. Jsem přesně zde-tam, kde mě zapisovali do seznamu a zdůrazňovali, jak na mě dlouho čekali, a nebyt prvního dne, klidně schytám dvacet ostrých. Po více než dvaceti létech se ocitám ve stejné místnosti, která vypadá, jako by ji ON včera opustil a JÁ do ní dneska nastoupil. Budova byla původně biskupské privátní sídlo se starobylými zdmi, poněkud zchátralý barák, který univerzita čerstvě zdělila po armádě. S arkádami a sloupovým nádvořím pořád vypadala jako kulisa, jako tehdy, kdy ve všech těch místnostech seděli důstojníci se zamrzými úsměvy.

Tehdy to na tom skoro severu vypadalo, že jsem jediná živá duše, i když jsem se cítil spíše jako mrtvý, kvůli melancholii, která mě přepadla, když jsem se musel vydat tím směrem, a možná i kvůli stesku, který jsem pociťoval, když jsem opouštěl vše, co bylo pro mě tehdy živé. »ON, ten „středoevropskej“ človíček, bloumá s linoleem po budově jako po římském Koloseu, ale bez natažené nitě, která by mu pomohla najít cestu nazpátek, hledá svoje JÁ.« Už jsem nebloumal, jenom jsem nemohl odtrhnout mysl od starých a minulých vzpomínek a oči od zdí budovy. Dostávaly časoprostorový rozměr. Velkou zásluhu na tom měli i staří manželé, kteří bydleli v přízemním bytě s postranním oknem vedoucím do podloubí za vchodem, kterým procházeli příchozí. Staroušci probouzeli polomrtvou budovu pravidelnými údery, se kterými vytahovali a spouštěli postranní okno, a hlasitým zapisováním příchozích, které se jako smlouvání trhovců rozléhalo nádvořím. Hlíдали dům, ale spíš byli jeho součástí, možná byli i v soupisu inventáře. Patřili k budově jako pracovní skříň či stůl, jako nedopitá láhev nebo jako opička, biskupovo domácí zvíře, o kterém sice nikdo z kolegů nemluvil, ale stařecci jediní o něm cosi věděli a tvrdili, že je pohřbené na nádvoří. Držel jsem jim palce, aby neskončili vedle ní.

Ti dva staroušci, kteří společně vykukovali oknem u postranního vchodu, měli svoji lásku: zamilovali se do mleté, sladké červené papriky

ze Slovenska. Mluvili o ní, jako když krásná Sámka zpívala joik o svých kozičkách, když je potřebovala prohmatat, a já básnil o Anně, když nebyla se mnou. Byli fascinováni její cihlově červenou barvou, protože podle nich taková barva je u papriky ‚lepší‘ než všechny ostatní. Považoval jsem to za stařecké romantické lpění na hovadinách, v jejich případě na barvách, ve kterých byl tehdy takový zmatek (zvláště v rudo-červené). Nosil jsem jim tu papriku v průhledných pytlíčcích a podával jim ji přes postranní okno. Držel jsem sáček za horní okraj, abych se neumazal, protože do mě se ty barvy snadno zakousávaly, zvláště červená a hnědá. Pokoušel jsem se je setřást, ale ony se mě držely, jako by je chytla křeč. Proto jsem jim chtěl vždycky u toho podávání přes postranní okno říct něco o chilli, které ať je sebečervenější, když je usušíte, jeho červená ztmavne patrně do bordó a nepatrně do hněda. Udržet světle červenou v mleté sladké paprice lze nejlépe tak, že do ní nasypete jemně pomletou vypálenou cihlu. Vylepší to nejenom barvu, ale také váhu, když je potřeba. »Viem, nikomu také veci vedieť netreba.« Také proto jsem jim o tom nikdy nic neřekl.

3

Místní univerzita se rozmáhala, přebírala staré budovy po sovětských vojácích a otevírala se světu. Založit univerzitní rádio ani nemůže být tak těžké, zvláště když to po vás chtějí a k dispozici je i technika, kterou svým vlivem prestižního anglisty a amerikanisty získal tehdejší rektor od jisté americké nadace. Učit, když o to stojíte, lze taky zvládnout. Možná dokonce hravě. Alespoň na začátku je dovoleno, abyste si to myslel. Ale lépe je se zeptat.

„Milá kolegyně, jak to děláte, že zvládnete celý semestr říkat studentům nové věci?“

„No, to je ale bezvadná otázka, pane kolego. Tak vy do toho jdete jak se patří – po hlavě?! V tom případě jsem na vaší straně. Přece za vámi něco je, co jste dělal nebo jak jste to dělal. No, povídejte si o tom se studenty. Nebojte se a jděte do toho. Bude to pro ně nenahraditelná zkušenost.“

„Už napoprvé jsem jim řekl všechno, co o té věci vím!“

„To si jenom myslíte. Vycházejte z *interaktivity*.“

„Z *interaktivity*?“

„Přece z potenciálu každého studenta, z jeho potřeby projevit se. Ať taky s něčím přijdou. Hlavně s tím, co se dá prakticky uplatnit. I oni se musí na tom podílet, ti studenti, jenom jim v tom nesmíme bránit. Je to taky jejich věc, když se chtějí vzdělávat. Musí o tom prostě diskutovat. *Interaktivně* do toho vstupovat. Mají přece názor, a musí s ním ven, dokud je čas, a taky se k tomu musí umět postavit. Prakticky! Ať přicházejí s tím, co je zajímavé, ať se prezentují tím, co znají, ať hned vědí, k čemu jim to bude.“

„A neměli by nejdříve o tom něco vědět?“

„Informace, informace, informace, interaktivita, kreativita, komunikace. Všude kolem, kam se podíváte, na nás dorážejí přehršle informací, tak co s tím uděláme? Pojďme do toho, pane kolego, pojďme si broudit názory.“

ry, kdo s koho. A taky vás budou lépe hodnotit. V dnešní uspěchané a přetechnizované společnosti jim už žádný pedagog neodhalí tajemství třinácté komnaty.“

„Studenti mě budou hodnotit? Vždyť o tom, co jim budu vykládat, ještě nic neví.“

„Chápu vaše obavy, ale jak jinak se chcete přiblížit Evropě?“

Takže, aby bylo mezi námi jasno, milí studenti. Třináctou komnatu vám dnes nikdo neotevře. Alespoň ne tady, tedy na místních univerzitách. A víte proč? Protože se na nás všechny valí tolik informací, že nevíme co s tím. To jsem ještě neřekl, že žijeme v digitální době, uspěchané a přetechnizované! Jediné, jak se tomu bránit, je *interaktivita*. Z toho také vyplývá, že pokud se chcete skutečně vzdělávat, budete nuceni si tu třináctou komnatu otevřít sami. Pozor ale, možná hned u prvního pokusu vám uletí drak i s tajemstvím, s princeznou! – „To jako s mojí holkou, jó?“ – Ovšem pokud ji chcete zpátky, je to začátek vaší vzdělávací pouti. V tom případě, ať na vás doléhají informace v přehršlích i mimo přehršle, nenechte se zviklat. Jestli tu ,vaši holku, jó‘ máte skutečně rád, musíte se rozhodnout: jít za drakem do jeskyně a přemoct ho, nebo se s tou holkou rozloučit. Problém je v tom, že dračí síla je ve zlatém vejci, v hnízdě divoké kachny na malém ostrůvku, uprostřed jezera, ve středu země. Je to sice důležitá informace, ale to všechno vám řekne princez..., tedy ta vaše holka, hned jak dorazíte do jeskyně. Opět ale pozor, jestliže chcete draka přemoct, musíte získat zlaté vejce, a je jenom na vás, jak to uděláte. V takovém případě nespolehejte pouze na informace, život není jenom ,o komunikaci‘, chce to důvtip. Až se vám to podaří, vraťte se do jeskyně a přemocte draka. Určitě se mě teď zeptáte, co se mezitím stane s tajemstvím, tedy s tou vaší holkou... Nikdo se nezeptá? Skutečně nikdo? Nezeptá, i když máte už tolik informací, i když víte, že neexistuje špatná otázka, jenom špatná odpověď, takže riziko podstupuji pouze já? Uvažujte, alespoň trochu přemýšlejte, prosím vás, moc vás prosím, udělejte to kvůli mně, ať to stojí, co to stojí. Třeba, že se k té cestě nehodíte a holek je dneska všude hromada – jako informací. Takové poznání stojí za to, věřte mi. Kdybyste ale přece jen

zatoužili vědět, co se stalo s tajemstvím, tak buďte připraveni na to, že zatímco se budete bít s drakem, ten totiž, když uvidí, že máte jeho zlaté vejce – držte ho viditelně v ruce, ať ho vidí, ať na to vejce zírá, ať se z toho podělá až za krkem – nebudete mu totiž jiného, než se šíleně nasrat a začít kolem sebe dělat takové to dusno. Začne vypouštět oheň s takovou intenzitou a o tolika stupních Celsia a s takovou koncentrací síry, až vyhasne. Takový obyčejný dračí infarkt, nic víc. Prostě se vyplive ze své nejsilnější stránky. No a princezna, promiňte, vaše holka našťestí v téhle překérní situaci opustila jeskyni. V tomhle ji ale musíte chápat. Kromě alergie na oxid siřičitý, kterou získala za pobytu v jeskyni v době vašeho zdlouhavého putování za zlatým vejcem, taky jste se nemusel tak loudat, jeskyni opustila i kvůli nebezpečí vysokého stupně popálenin, které by jí hrozilo. Pořád na vás doléhá tajemství? Vždyť už máte všechny dostupné informace... Zase žádná reakce? Tak se v nich už přestaňte párat a utíkejte proboha za ní, za princeznu! Zpátky domů, protože až doma zjistíte, k čemu vám byla vaše pouť, a taky vám dojde, že informace na začátku by vám byly k ničemu, pokud byste neměli odvahu otevřít třináctou komnatu. Taky si sesumírujte, co jste našli na konci své pouti. »Je to paradox, ale dojde vám, že vše je, jak má být, že máte hlavu z té vaší princezny... no zcela v prdeli.« Na závěr už jenom jedno doporučení: *interaktivně* se chovejte až po návratu k té svojí holce, tedy doma. Říkejte jí princezno. Je to *kreativní*. A pokud se ještě pořád na vás valí *informace* a vy nevíte, co s nima a co se sebou, odkud kudy-kam, tak zavřete googly, vypněte své mobily i tablety, a jenom se v tichosti své duše dívejte na tu svoji princeznu. Věřte mi, najednou se vám udělá *bezinformační* jasno.

Vrátit se k psychoterapii, ke své první profesi, kterou jsem dělal před více než deseti lety, protože s divadlem to nešlo, je jako vstoupit do kruhu. Jdete, kráčíte, možná máte i trochu naspěch, ne kvůli věku, čtyřicítka je fajn, ale chcete dojít dál, v přesvědčení, že je to cesta dopředu, a chvíli to trvá, než vnitřně hmatově procitnete, protože mozek se distancuje. Rozhodně odmítá přijmout, že jste ve výchozím bodu, na stupnici nula a k jedničce je ještě daleko. Přece teď nezačínáte!? »Jed-

nou jsem v televizním dokumentu 13. komnata zachytil slova proslulé slovenské fotografky Zuzany Mináčové, která se po svých zkušenostech s šoa také lekla nahnědlého Slovenska a „přesídlila“ do Prahy. Nabídka, aby fotila pro nějaký časopis, začala žádostí šéfredaktora, aby mu přinesla své fotky. Vždyť přece ON, šéfredaktor, o ní nic, ale vůbec nic neví a ona u nich právě začíná!«

Dozadu, dopředu a zase zpátky, než pochopím tu severskou pouť. Proč jsem neučil divadlo, které jsem miloval a tolik se mu věnoval? No, to je mi otázka! Přece moc dobře známe provinciální úzkost. Dávat si pozor na cizí lidi. Nikdy se neví, jak dlouho se příšelec zdrží. A možná zůstane. Proboha, napořád?! Z toho mohou být bezesné noci, povrchní spaní a příliš časné buzení. Je půl třetí a do rána daleko. Co s ním?

„Něco mu přece musíme dát, jinak by to bylo podezřelé. Ale nic z toho, co učím já, a taky o čem jsem přemýšlel, že bych jednou mohl učit, až budu mít více času se na to podívat.“

„Mě taky nic nenapadá.“

„Ani mě.“

„Mě taky ne.“

„No dobře, kolegové, ale takhle to může vypadat, že z toho máme nějakou obavu – nebo něco takovýho! Co třeba psaní rozhlasových her?“

„To není špatné.“

„Kdo mu na to ale bude chodit?“

„Tohle tady řešit nebudeme. Přece nikdo jiný než sami studenti nemůže rozhodovat, o co mají zájem. Prostě, když nebudou chodit, tak se celá ta věc vyřeší.“

Zakládat univerzitní rádio je taky zajímavá práce. Jenomže na žebříčku hierarchie – od vrchní příčky sebelepšího rektora ke třetí příčce, směrem dolů – se přání, žádosti i příkazy mění jak slova v tiché poště. Ke třetí příčce těžce dosáhne i skvělý rektor. Pokud ovšem nasadí autoritativní režim, donutí všechny pracovat podle příkazů a zákazů, nic víc, spíše míň, moc neriskuje, ale k čemu to? V případě, že je přístupný, podstupuje nebezpečí, že si zlomí vaz, protože ten pohyb-ohyb z první příčky až ke třetí je pro páteř mimořádně náročný, je nebezpečný už na

zemi, natož na žebříku hierarchie. Někdy se ale vyplatí, když je nahoře odvaha a dole dobrá vůle.

Máme březem, zima je pomalu za námi, blíží se jaro a mně naši místnost. Ne že by místnost dřív nebyla, byla i předtím, ale je potřeba zachovat pracovní postup a každé fázi strategicky vymezit adekvátní lhůtu. Nejdříve implementovat hledání, jehož výstupem je nalezená místnost – nebo nikoliv. V případě „nikoliv“ se postup opakuje od začátku až do konce. V případě „n-počtu nezdařených konců“ se celý proces zastaví a hodnotí jako nenaplnění výstupu. Proces je možné opět iniciovat, musí mu ale předcházet nový návrh s inovativními prvky a odlišným předmětem řešení. V takovém případě se nehledá místnost, ale náhradní řešení. Motorem takového *středoevropského* myšlení je přesvědčení, že se tady vytváří něco zcela nového, co tady ještě nebylo, to jest hodnoty pro společnost. Nalezení místnosti představuje totiž jenom jediný výstup, zatímco náhradních řešení může být n-počet, a tím inovativním způsobem přesahuje původní koncept soustředěný na jedinou aktivitu. Konečným výstupem sice má být nalezení místnosti, ale v rámci n-počtu náhradních řešení lze do pracovního procesu zapojit výrazně více subjektů. Tím se také naplní další důležitý požadavek *středoevropského* myšlení, že pracuje jen ten, kdo do práce chodí – tahle skutečnost se dá statisticky ověřit. Potvrdí to předběžný pilotní průzkum s anketou na malém vzorku respondentů, jehož výsledkem je koncové zjištění, o kolik se současná situace změnila oproti předešlé.

Tímto promyšleným takticko-strategickým manévrem se místnost nakonec našla. Důvtipnost celého procesu byla v tom, že se našla nikoliv jako hlavní, ale jako vedlejší výstup náhradního řešení. Navíc došlo k nepředpokládanému dalšímu výstupu, který spočíval v nalezení technika. Nebyl sice z těch nejlepších, ale byl jediný, který neutekl podnikat a v místnosti zůstal. Proto byl také nalezen současně s místností. Takže po zvládnutí této fáze se může přistoupit k další, může se začít vysílat. Počkat, na to se nesmí tak zhurta! Nejdříve je třeba něco natočit, mít nějaký ‚materiál‘, zpracovat ho, sestříhat a taky konečně rozba-

lit techniku od americké nadace. Na tu se skoro zapomnělo! K tomu je ale potřeba říci, že potom co se nalezená místnost, která se ani po n-počtu hledání nenašla a pátrací komise začala konstruovat projekt s náhradním řešením a krátkodobými cíli, jeden z jejích členů nadhodil problematiku techniky americké nadace. Taková technika není jehla v kupce sena, stála majland a v případě zahraničního daru se žádné náhradní řešení nedá uplatnit. Technika se musí za každou cenu najít! K nemalému překvapení všech členů pátrací komise byla uložena v místnosti, ve které seděl i dotyčný nalezený technik. Ten se sice v této fázi, jak už jsem se zmínil, nehledal, ale strategická koncepce náhradního řešení umožnila nebývalým způsobem zmnožit výstupy. Přitom s hledáním techniky se v původním záměru vůbec nepočítalo. Tím se ale nečekaně předešlo zbytečnému rozruchu kolem ztráty techniky, ke které tak vůbec nedošlo, a co by – v opačném případě – způsobilo určitou ztrátu důvěry západních institucí. Navíc, technik techniku rozbil, takže tím v předstihu a vlastní iniciativou naplnil i další záměry krátkodobých cílů. Z toho všeho vyplývá, že se může začít vysílat, a když se řekne vysílat, tak je tím myšleno vše ostatní, co už bylo zmíněno. Jde o základní logistický přístup. Není přece nutné dopodrobna popisovat všechny úkony, které jsou k tomu potřeba. Pokud ale zaměříme pozornost na americkou techniku, je úžasná. To není technika, to je zázračná technologie, to je magie nové generace. Je to digitální střížna, která u nás nemá konkurenci. To tu ještě nebylo! Taková nádhera! Stačí pohled, a srdce vám poskočí radostí. Co všechno se na tom dá udělat, všecičko perfektně připravit. Je to střížna, pánové, jak má být! Je to střížna se všemi přednostmi. Dá se na ní božsky stříhat. Stříhat, ale ne vysílat. – Je to střížna!

4

Znáte ten pocit: čekáte na nádraží, vlak místo z pravé strany najednou přijíždí zleva. Ještě horší to může být v pražském metru, tam jsou strany pro nástup do vlaku přesně vymezeny a vy v domnění, že čekáte správně, stojíte opačně. Zmatek, který to ve vás vyvolá, sníží vaše očekávání, a také náležitě zvýší vlastní obviňování, které je navíc doprovázeno pochybnostmi vyvolávajícími otázku, co jste to za vola, na které straně to stojíte, odkud berete přesvědčení a jistotu, že jedete správným směrem a dostanete se tam, kam skutečně chcete. Můžete nastoupit a nechat se svézt, alespoň na příští zastávku a pak se případně vrátit. Slovo *případně* je alibi každé cesty, protože něco je nevratné. Káva se nedá od-sladit tím, že mícháte lžičkou na opačnou stranu. Přitom kořeny tohoto chaosu mohou spočívat v tom, že si nepřipouštíme skutečnost kruhového pohybu. Pohyb v kruhu ve směru hodinových ručiček jde vždy dopředu, i když se opakovaně dostáváme na místa, na kterých jsme už jednou byli. Vždy je to ovšem v jiném čase, v jiném věku a v rozdílném rozpoložení. Mluví o tom přece Gilles Deleuze – místa jsou jenom na to, abychom je opouštěli, takže i naše stárnutí je součástí opouštění starých a přijímání nových míst. Může to být vědomě, nevědomě, můžeme to dělat ochotně či z nutnosti, ale uniknout se před tím nedá. Nejhorší, co nás na této cestě může potkat, jsou chvíle, kdy vůbec netušíme, kam směřujeme, jenom se vezeme. Takže si ani nevšimnete míst, na kterých jste už jednou byli. Pak skutečně jenom přešlapujete. I když, co se týče kruhového pohybu, někteří nenapravitelní idealisti, optimisti, utopisti a falešní náповědové lidských duší nás zavádějí na scesti svými teoriemi o spirálovitém pohybu. Každá další cesta po obvodu kruhu je prý o stupeň výš. Tací nás zřejmě chtějí přesvědčit, že se přes takovou okružnou a mírně stoupající cestu – sice zvolna, ale přece – postupně dostaneme až do nebe. Nevěřte jim! Do

nebe nevede žádná přímá, ani okružná cesta, do nebe je nejlépe vzhupnout.

Autobus z Bratislavy zakončil svoji cestu na hranicích Slovenska. Dál nejel. Další spojení měli zajistit ti druzí na druhé straně. Určit, kdo byli ti druzí a na které straně byla druhá strana, to bylo víc než komplikované.

Na nalinkované hraniční čáře zářící čerstvou bělobou stál celník. Zelená uniforma s červenými epoletami, tak profláklá z dob normalizace, se ho držela zuby nehty. Za ním, kdesi hodně v pozadí, stál kontejner, prozatímně rafinovaně ukrytý přístřešek. Jenomže i nejrafinovaněji zamaskovaný kontejner lze snadno přemístit a třeba i odnést do sběru nebo do musea, když bude potřeba, a opět – po kolikáté už? – začít s pokusy o nápravu. Nikdy to nebude jako předtím, ale i to by bylo lepší než aktuální stav. Hra na schovávanou ale netrvala dlouho a tučnější investice do celních budov se objevily cobydup. Na začátku se jenom nechtělo moc dráždit, aby se později – s hrdostí falešného patriotismu – postavily pořádné a hrdé komplexy budov, které o deset let později zely prázdnotou: symboly křeče a malosti dvou národů, které neměly odvahu vyříkat si nepříjemné věci. S patřičnou výmluvou raději nechaly řídit vychloubače budoucnosti a kreslíře šťastných zítřků, aby se zbavily odpovědnosti za vše příští. Zdálo se, že je zcela oprávněné nechat na zástupcích lidu, ať rozhodnou, ale o to bolestnější pak bylo sledovat, že je schvátila nebezpečná choroba hybris. Chmátla za otěže jejich sebestřednosti a pýchy a smýkala jimi jako mokkými hadry po podlaze. Hodně a zbytečně se tehdy mlčelo, protože se nevěřilo, že je doba vhodná pro veřejné odhalování skrytých politických záměrů. A to jenom proto, že všichni chtěli být šťastní jako na začátku, jako tehdy na náměstí, jako by to byl jediný důvod k žití. Doba nepřála ani těm, kterým se důvěřovalo, kteří to pak chválili a říkali, že to bylo dobré, že to bylo tak, jak to být mělo. Nehleděli na to, že bílá čára protála v domácnostech roh kuchyňského stolu, spodní část dědečkovy berle, protáhla se ložnicí přes levou hemisféru spícího tatínka, aby rozpúlila i čivavu. Naštěstí maminka s dcerou byly u kadeřníka a nechaly si „udělat hlavy“ u příležitosti toho nevidaného svátku. Nad těmi, které hybris navždy

připoutala k sobě, již dávno zlomila všechny svoje hole (zvláště nad tím jedním, na této straně hlavním, a protože to nebyl žádný Santa Klaus, pronikla jím sakumprásk-jakbysmet a zařadila ho do stáda bohyně Nemesis). Proto, takto poznačení, budou na věčné časy tvrdit, že ta čára byla „oukej“, že byla nutná a ani referendum by ji nenalomilo. Nikdy neřeknou, kde tehdy měli hlavy, jestli na jedné, na druhé nebo na obou stranách najednou, tam nebo onde či kdekoliv jinde. Až jednou přijde doba, kdy se potomci začnou zajímat o chyby, které jsme udělali, a budou považovat za dobré se k nim vrátit a nechat si to ještě jednou projít hlavou, opět povstanou ti, které postihla hybris, nejdříve se budou vytahovat, kdo s kým a na které straně vyběhl, budou pyšně šermovat proľhaností a tím, jak jeden na druhého vyzráli. Pak, když alespoň něco z toho vyjde na světlo boží, budou vše mařit a odkládat na jinou vhodnou chvíli. Když doba dozraje natolik, že už nepůjde zapírat, ani se vytahovat, vstanou z mrtvých a začnou volat po odbornících, ať to zhodnotí – ale objektivně! Samozřejmě jenom proto, aby se vyhnuli osobní odpovědnosti. Protože nám všem v dané chvíli chyběla odvaha.

Musím tedy na vlastní nebezpečí přejít přes bílou pomezni čáru a bdělému strážci v normalizačním mundúru ukázat pas, identifikační doklad, který platí pro obě strany. Potom s tím „oboustranným pasem“ budu tancovat rituální tance jednou na jedné, pak zase na druhé straně, budu přebíhat a měnit rytmus. Abych nakonec tu bílou čáru rozšlapal? Uvést celníka do rozpaků není snadné, ale když ztratí přehled, kde končí a začíná jeho hranice, je to tam! Mohu se vrátit do vesnice a počkat na nádraží na vlak. Jenomže tady staví jenom místní lokálka. Stejně nelze očekávat nic jiného, než že nepojede dál, dokud ho ti druzí – z jedné nebo druhé strany – nepřetáhnou. Obě strany se už ale přetahovaly více než dost, a je proto pravděpodobné, že vlak zůstane stát v žitných polích. Projet tímto územím můžete jenom mezinárodním rychlíkem, který nezastavuje, protože nebere ohled na malichernosti hloupých vášní rozhádaných stran.

Sever je daleko a Olomouc na půl cestě. Měl bych zavolat na univerzitu, že jsem tady i tam, ale nevím jak *odtud*. Ať si proboha nemyslí, že

jsem zaspal, nestihl autobus, že jsem další z národa hluboce zamražených Slováků, bývalých mladších bratrů, nebo že mi je to šumafuk, pouhý plezír, který jsem si vymyslel v této nevypočitatelné historické chvíli, že jsem takový šibr, který se zabydlí, a když to přešumí a uspořádá se to, bude přecházet hranici a těžit z nesouměrnosti obou stran! Měl bych zavolat a v předstihu rozehnat zlé duchy podezření. Ujistit kolegy a šéfa, že stojím tady, uprostřed něčeho, co někdy něco bylo, a teď je z toho pouhé nic, a že vůbec ani netuším, zda z toho prostoru jednou něco bude. Hlavně ať už se hnu!

Zastavil mi místní starousedlík na motorce Jawa 250, vzal mě na zadní sedadlo – z dobré vůle, ale bez helmy. Když jsme na dvojku se skučícím motorem přejížděli bílou čáru, přímo pod nosem celníka, který se mě jistě chystal požádat o pas, řidič stačil zařvat a překřičet vysokootáčkové kvílení: „Nečum, Pepíno, dostals práci celníka, ne dopraváka! Tak nečum, holomku, nečum!“ Pepíno čuměl, ale na kousek bílé čáry, kterou jsme otiskli na kola motocyklu a odnášeli ji s sebou. Zíral na bílé flíčky, kterými jsme značkovali asfaltku až do nejbližší vesnice, do Lanžhotu. Stál na nové hranici, u fleku, kterým jsme přerušili souvislost bílé čáry, a díval se za námi, snad s lítostí, že mu z ní část odnášíme, a on se tak ocitl v zemi nikoho, možná přijde o práci, kterou právě dostal. Nehnul ani brvou, jenom čuměl, protože příkaz zněl jasně: vše má proběhnout v klidu, bez povyků a hluků. Řevem motorky jsme hluk vystupňovali na samu hranici únosnosti. Vlnou neklidu jsme na obou stranách zachvátili celníky, kteří mluvili stejnou řečí. Seběhli se, shlukli se do malých skupin, pobíhali po čáře, topografickými přístroji zaměřovali a fauvistickými čárkami doplňovali přerušenu lajnu.

Lanžhot je o kousek blíž k cíli, ale pořád daleko od Holomóce. Je dobré, dát si teplé jídlo a hned potom zavolat: „Jsem na cestě, přijedu VZÁPĚTÍ!“ I když se vše očividně vzdaluje. Jsem ve fázi poutníka, kdy se zdá důležitější jít než dosáhnout cíle. Ovšem dosáhnout cíle, to bez pouti nelze.

Lanžhot byl skutečnou výzvou k teplému obědu neboli k Hot Lunch, nikdy ne Lunch Hot, jak to kdysi říkal Joe Tretina. Bylo to přece tady,

v Lanžhotu, tady jsem říkal Joeovi: „Jsi unesené dítě. Víš o tom? Když ve čtyřicátém osmém s tebou rodiče utekli do Kanady, byls takovej malej, sotva narozenej, nebo byls ještě v bříšku? Ukaž se! No to je jedno, poznat se to nedá. Podstatné je, žes o ničem nevěděl. Tys o tom nerozhodoval. A protože za tebe rozhodli rodiče, aniž se tě zeptali, tedy bez tvého vědomí, pokud jsi tehdy mohl vůbec nějaké vědomí mít, komouši tě označili slovem, kterým konstatovali akt únosu, aby pojmenovali svoji *újmu*. Také tím jasně řekli, co jim tvoji rodiče způsobili. Věřili totiž, že kdyby ses mohl rozhodovat, tak bys tady – podle jejich přesvědčení – zůstal, aby si s tebou mohli dělat to, co dělali s náma všema. Jenomže tvoji rodiče je o to obrali, překazili jim to, a tak jako akt pomsty označili tvé rodiče hanlivým slovem *únosci*. Co na to říkáš, na ty lži prosakující do morku kostí? Na tu dobu loupežníků a prolhanců? Na slovní obraty, kdy se faleš jeví jako tvrdě spící pravda? Nebo spíše pravda umrtvená. »Protože teď je pravda na kapačkách. A kdo ví, jestli se někdy probere.« Nic neříkáš? Vím, vždycky to takhle děláš. Jenom se zasměješ. Tvá shovívavost je obdivuhodná. Máš štěstí, žes vyrůstal v Kanadě, protože tohle bys tady dlouho provozovat nemohl.“

Joe se ale nenechal znechutit. Navzdory téhle demagogii se pokoušel uplatnit svou vůli a chvíli pobýt ve staré vlasti svých rodičů. Po rodičích měl hezkou češtinu, takovou s uzavřeným kanadským „a“ a „o“. K něčemu tak zvláštnímu byli tehdy lidé až přehnaně vstřícní. Když mluvil, vytvářel dojem, že vnáší do jazyka západní vánek, kterému tak rádi nastavujeme tváře, protože v horku ovlažuje a v zimě zahřívá. Chtěl tady studovat medicínu. Což ale vůbec nešlo. Protože to nešlo! Prostě nic takového se nedalo zařídit. Nikdy žádné povolení nedostal. Ďábel podezřívavosti číhal na všech úradech. Žádný Kanad'an emigrantského původu tady za komoušů nikdy nestudoval, tak to ani Joeovi, unesenému dítěti, neumožnili. Nařčení rodičů se přetavilo v podezřívání dítěte. Jeden takový tady byl, ale ten už sem přijel vystudovaný. V sedmdesátých létech. Dokonce se i oženil, prý se tu zamiloval a učil angličtinu na vysoké škole. Myslete si o tom, co chcete, třeba i to, jestli to s ním bylo košer, když on mohl, a jiný ne. Ale pozor, paranoidní po-

dezřívání tehdy kvetlo i na stromech a výhonky pučí dodnes! Na podzim by to chtělo pořádně zastříhnout. Kdo k tomu ale má odvahu?

Rodiče Joea Tretiny (vyslovujte to pořádně tvrdě, aby to bylo anglicky, jak má být) pocházeli z Lanžhotu. Jednou, to už jsme byli kamarádi, pobýval v Bratislavě, vypravili jsme se za jeho tetou, matčinou sestrou do Lanžhotu, kde pořád žila. Byl to výlet bez přípravy, bez adresy, jenom tak volně, nejdříve vlakem a pak pomalu „z nohy na nohu“. Pohraniční vesnice jsem tehdy moc neznal, ani lidi v nich. Až později, když jsem se nastěhoval do Děvínské Nové Vsi. Vědělo se, že obyvatelé takových vesnic se chovají nepředvídatelně. Někteří se navzájem předbílali ve „spolupráci“, v těch vesnicích bylo hodně „pomocníků“. Se sveřepým nadšením se podbízeli pohraničnickům, svátek nesvátek, a chytali lidi jak štvanou zvěř. Jinde je buď ignorovali nebo jim záměrně vytvářeli „události“. – „Nejhorší jsou Gajarané!“ říkalo se na Záhoří. Pokud nemohli provést nic horšího, opřeli alespoň žebřík o ostnatý drát v plotě. Aby byla událost. Nevědělo se, jestli to dělají ze zábavy, nebo jestli mezitím, co se pohraničníci zabývali žebříkem, něco šmelili, nebo to dělali jen ze vzdoru. Taky dost záleželo na tom, kolik půdy jim vyvlastnili v pohraniční zóně. V tom bylo hodně zakopaných emocí.

Bloudili jsme tou lanžhotskou vesnicí a Joe, aby si trénoval češtinu, se ptal na paní Tretinovou. Jmenovala se Třetinová, to jenom Joe někde ztratil to „české ř“, proto jsem ho při každé otázce opravoval a svým slovenským akcentem „ř“ důrazně doplňoval. Vždycky mi z toho rezonovalo Třetinová, ale tehdy mi to nezpůsobovalo žádné nepřekonatelné soužení. Jisté pochybnosti se ale začaly dostavovat později. Když se v pořadí už snad pátý starousedlík místo odpovědi otočil a pádil někam za humna, bylo potřeba se zamyslet. Že by nám nerozuměli? Skutečně? Bylo to na diskusi. Možná bychom se neměli ptát starších lidí, třeba nedoslýchají, a navíc mají v uších zafixovanou místní intonaci jména, a my to příliš przníme. Není pak divu, že zděšení utíkají do polí, aby tam v poklidu přírodní oázy opět načerpali místní akcent. Nejlépe by bylo zajít do hospody, byla zima, dát si něco k pití a zeptat se. Ne na

hospodu, ta je směrem, kam se ženou všichni chlapi, ale na dům paní Třetinové.

Před hospodou polehávalo asi tucet vlčáků uvázaných u nízkého zábradlí. Nevšímali si nás. Neotočili ani hlavou, když jsme procházeli kolem, vypadalo to na absolutní nezáměr. V hospodě to dopadlo stejně. Prošli jsme bez jakékoliv pozornosti štamgastů a usadili se u volného stolu. Hospoda byla útulná a plná. Obložení stěn poloopracovaným dřevem připomínalo slovenskou kolibu. Většina chlapů znuděně zírala do poloprázdných püllitrů, jiní, duchem více přítomní, energicky pleskali kartami o stůl. U výčepu část z nich zpozorněla ve chvíli, kdy jsem objednával DVAKRÁT ČAJ, asi jsem to řekl příliš hlasitě, ale když viděli, že chci skutečně *nealko*, ztratili zájem a vrátili se ke svému původnímu bezduchému výrazu. Drželi jsme s Joem šálky oběma rukama a zahřívali si studené prsty, pomalu jsme usrkávali horký nápoj a domlouvali se, koho se zeptáme na dům tety. Právě jsem se chystal u výčepu oslovit mladou hostinskou, když do tohoto vesnického poklidu vpadl místní rozhlas. Nastaven na maximální hlasitost, promýval vesnici tehdejšíím šlágregem Dominiku-niku-niku a i přes zavřená okna hospody útočil na ušní bubínky. Doléhalo to k nám z různých stran, ale z každé strany o dvě doby později, až to vypadalo, že opravdu honí Dominika-poustevníka. Do nekonečna opakované niku-niku-niku-niku shlukovalo útržky písně jako kobylky do několika rojů, a v tomto vojensko-strategickém seskupení se k poustevníkovi nebezpečně přibližovaly. Byl to bojový pokřik plný obdivu, jak Dominik zdařile uniká, ale bylo to i ironický ušklebek nad tím, že je jeho snaha v tomto případě zcela marná: niku-niku-niku-niku „...končíš, posero!“

S chlapy v hospodě to prudce zacloumalo. Vyskočili jako na povel, jejich bezduché výrazy nabyly honácké tvrdosti, vyhrnuli se ven, odvázáli vlčáky a utíkali někam do polí. V koutě místnosti dřímal dědeček. Usoudil jsem, že je vhodná chvíle, abych se mladé hospodské zeptal na adresu. Teta bydlela hned za rohem. A taky jsem dal průchod zvědavosti:

„Kam utíkali ti chlapi?“

„To víte, jsme u hranic. Tady nikdy není klid. Prý nějakí dva narušitelé. Jeden mluví špatně česky, asi východní Němec, a druhý Slovák. To bude převaděč.“

Pak se zarazila, podívala se na mě, ani se neotočila, jenom popaměti sáhla za sebe do regálu, vzala do levé ruky velkou sklenku a pravou mi do ní nalila „pořádnýho fernetu“, přitom se na mě dívala a s úsměvem mi ho podávala.

„Tohle do sebe hod'te a zmizte, ale opačným směrem, než utíkali chlapi.“ A ještě se otočila ke spícímu starečkovi a drsně zařvala: „Dědo, už hráááá!“

Děda sebou trhl, skočil do kabátu, já do sebe hodil fernet a vyšli jsme z hospody. Na konci nízkého zábradlí seděl polozapomenutý pes a čekal na pána. Na první pohled vlčák, alespoň hlava a část trupu tomu odpovídaly. Děda k němu přiběhl, pohládl ho a odvázal. Když se pes postavil, ukázalo se, že je příkladem kombinace vlčáka a jezevčíka. Tělo se mu ve stoji natolik prodloužilo, že by na něm klidně mohl mít tak osm krátkých nožiček. Dlouho jsme se za nimi dívali. Děda pádil jen tak bez čepice a oba kmitali snad tuctem nohou, aby dostihli rojnici chlapů před nimi. Čím více se snažili a štrikovali nohama o sto šest, tím nedostižněji se jim chlapi vzdalovali. Jen co zapadli za kopec, ve vesnici se rázem rozsvítila pouliční světla s intenzitou, při které byste se mohli opalovat. Nastalo ticho jako po vymření a my v tom tichu viděli štěstí. Vydali jsme se podobně jako Malý princ pomalým krokem, ovšem nikoli ke studánce, nýbrž za roh, abychom v Lanžhotu nikoli poobědvali, ale v této pokročilé hodině alespoň v teple a v příjemné atmosféře lehce povečeřeli s Joovou tetou.

Teď jsem tady znovu. Hospoda je na stejném místě. I s předzahrádkou a nízkým zábradlím. U toho pouze dva psi, místní směska, žádní vlčáci. Ti cvičení na lidi asi už dávno vymřeli. Uvnitř hospody méně vesnický útulno, zato moderněji. Místo mladé hospodské stál u výčepu mladý hospodský. U pípy se nemá zestárnout. Bílé ubrusy a západní reklamy. Pivo pořád české a svíčková k mání. Polidštilo se to tu. Možná snížili i intenzitu pouličního osvětlení. Už není potřeba vidět narušite-

lům hranic do tváří. Místní podřimovali u piva nebo si tiše povídali. Všude klid, žádná „událost“ na obzoru, ani stopy po honu na vetřelce. Plot z ostnatého drátu je dávno stržen, jídlo chutné, pivo ostré, svrbí na jazyku a domáhá se dalšího. Tělo tím pookřívá a probíjí nudu vesnice. Vlastně ne nudu, jenom ospalost. Telefon u vchodu. Volání zdařilé a uklidňující. „Vše víme, není kam spěchat. Materiál připraven, stříháme zítra.“ Nádraží nedaleko, spojení na této straně možné. Jít takovou oklikou je jako bloudit s andělským doprovodem. Až do Olomouce? Už se stmívá.

Za rohem bydlí Joeova teta. Možná ještě pořád stojí u okna a pohledem nás doprovází, aby dva narušitelé bez narušení narudlých pořádků dorazili na nádraží bez úhony. »Měli bychom tam být dřív, než se vrátí pomocníci pomocníků, protože po neúspěšné akci umí být zlí. Možná budou i nasraní a ještě zvýší intenzitu světla pouličních lamp, aby se nedalo spát a snít o tom, že jednou bude všechno, jak má být, až nebudeme mít hlavu mezi ploty.« Kde ji máme dnes? Nasedám do vlaku a jedu. Kam jinam než na sever! I když Slováci vždycky jdou. I ve vlaku.

5

Střihací den. Jakub, jeden z těch pilných studentů, co rádi fotí svoje kluky-holky, filmují své táty-mámy a rozmlouvají s dědečky, přinesl rozhovor s babičkou o tom, jak se jí žije na Hané. No jak? Pomalu a klidně, až na ty spoje. Naštěstí už nikam nejezdí. Protože není kam, a taky kvůli čemu. To „PROTO“ se už zcela vytratilo. Kdyby to bylo lepší, jezdilo by se, protože se doted' nemohlo. Kam asi! Přece do světa, když se teď už může. A taky se něco dozvědět.

A ať svět o nás něco ví, ať se o nás zajímá. Ať se ptá. O babičku se svět moc nezajímá. Kromě Jakuba, ten ale nemá moc času. Mladí jsou teď spíše na nové než na staré.

„Naštěstí se o nás zajímá Bůh,“ tvrdí babička.

„Myslíš si, že Bůh se zajímá o nás všechny bez rozdílu, babičko?“

„Chlapečku synečku, pokud vím, inzeráty v novinách nedává, že bere jenom do pětatřiceti.“

„A o tebe?“

„To jsou mi otázky, chlapečku. S Božím zájmem je to jinak. Zajímá se o mě víc než za mlada. Taky se o něho víc zajímám než za mlada. Tehdy jsem si myslela, že život je bez konce. Ty taky ještě věříš na svou nesmrtnost, synáčku chudáčku. Chodila jsem na pohřby, a ničeho jsem si nevšimla, já kráva! No co, docházelo mi to pozvolna a hodně pomalu. Odkdy jsem zůstala sama, je to jiné. Povídám si s Ním.“

„A odpovídá ti?“

„S Bohem mluvil jenom Mojžíš. Tohle bys měl vědět, když seš študovanej. Je to, jako když mluvíš do ticha. Co řekneš, to se ti vrací. Jde to od tebe i k tobě, ale je v tom něco navíc. Jako bych byla sama v sobě, víc uvnitř, ale něco z toho i mimo mě. Jednou nohou v takovém tom prostoru... Jak tomu teď vy mladí říkáte, cos mi o tom minule vykládal? – V kajberprostoru! Řekla jsem to správně, chlapečku?“

„V sajbrprostoru, babi.“

„Tohle žádná televize nedokáže. Na to žádná technika nestačí. To je spojení jiného druhu! Na to bys měl pamatovat, až tady nebudu.“

„Nejsou to ufony, co tě otravujou, babi?“

„Že tě to napadne, to jo, ale že to i řekneš?! Takovou blbost! Plést si Boha s ufony! Technika tě úplně pobláznila. Koukáš jenom do mobilu, a pak tohle z tebe vyleze. Měl bys ho vyhodit z okna a dívat se, jak letí.“

„Babi, říká se, že bych měl vyhodit hodiny z okna, abych viděl, jak čas letí, ne mobil.“

„Vyjde to na stejno. Máš tam přece hodiny, v mobilu?“

„Jednou jsem se tě ptal, jestli chceš mobil k narozeninám, pamatuješ?“

„A to já nechci. To bych přišla o to svoje. Ještě by se to pokazilo. – Co se tak na mě divně koukáš, chlapče?!“

„Nekoukám, babi.“

„Ale koukáš! Najednou tak divně zíráš! Jako by sis probůh myslel, že jsem ztřeštěná stará babizna.“

„Nemyslím, babi.“

„Nemyslíš, chlapče, nemyslíš. Musíš věřit tomu, co říkám. A nepátrat pořád po smyslu. Jinak nemá smysl, abych ti tady něco vykládala. Smysl víry je v obyčejných věcech. Věřit, že má smysl nakrmit slepice, okopat záhony, zalít květiny, pomlít zrno a zazpívat si písničku, poslouchat muziku, a to všechno. Smysl života je, mít starost o druhé. K čemu jinému bychom tady byli? Jenomže mě to už nebaví. Lidi, pořád jim musíš něco vysvětlovat, a oni do toho pak plesknou takovou blbost, jako ty s těmi ufony. A nekoukej tak blbě, protože ti něco řeknu...“

„To teda čumím!“

„Tuhle ráno se mi zdál sen. Krmila jsem husy. Nasypala jsem jim kukuřici a ony s kejháním přiběhly. Jenom tak chvíli stály, pak zvedly ty svoje zobáky, nastrčily je ke mně a civěly jak praštěné. Tak jsem jim tu kukuřici rozhodila ještě jednou a ony se pro ni loudavě rozběhly. Každá vzala jedno kukuřičné zrno, zamávala křídly, vznesla se nad zem a z výšky se tím zrnem třefovala do mého kastrolu. Ale já je přece chtěla nakrmit, proto jsem tu kukuřici rozhazovala. Husy se vznášely, já jim jen nastavovala hrnec a ony se třefovaly. Neminula ani jedna, ale nemě-

lo to konce. Od rozhazování mě bolela ruka, ale ukončit to nešlo. V tom slyším hlas. Jako by se to ozývalo odněkud zdaleka, a přitom to vycházelo ze mě. Hluboký dunivý hlas probudil celé mé stařícké tělo. Říkal mi, co mám udělat, abych ukončila to věčné vzlétávání hus a zbytečné rozhazování kukuřice, ale já byla tak zaskočená, tím jak mě ten hlas rozechvěl, jak se ozvalo celé mé tělo, jako za mlada, až jsem se v tom vytržení probudila. A co mi hlas říkal, na to si, chlapečku, nevzpomenu. Spojení se přerušilo. No co myslíš, že teď udělám?! Že zavolám na mobil a dozvím se to? Kdo mi odpoví? Bůh? To bych se rovnou podělala, kdybych uslyšela v mobilu stejný hlas, který tak roz dováděl moje staré tělo a rozžehnul touhu v jeho temnotách!“

Poslední větu necháme, to se už může. I Bůh se už může, a dokonce delší dobu, jenom si na něho lidi ještě nezvykli. Kejhání hus taky není špatné, ale je zbytečné a prozrazuje pointu. A vůbec? Jak se tam dostalo? Vždyť to nahrával uvnitř! Snad je to slyšet až ze dvora? Kolik má babička hus? Nemá žádné husy? To jsou mi podivné zvuky. Ještěže jí nezazvonil mobil. Nemá mobil? Chápu, proto nezazvonil, ale kejhání hus, nechápu. Necháme to. Když to nejde dát pryč, tak to aspoň dotváří atmosféru. Je to Jakubovo. A babičce se to bude líbit. Kejhání?! Nevrže pod babičkou židle? Ale trochu to prostřiháme, ty potrhlosti o tom chození na pohřby, také to „chlapečku“, „synáčku“, „chudáčku“. Na tom zázraku se vám bude dělat jedna radost, pane kolego! I když zázrak je spíš to kejhání hus, které nejsou. Nebo si z nás Jakub dělá srandu? S tím jednoduchým přístrojem to do toho nemohl dostat. U stříhání si představujte stařenku. Pomáhá to. Jak sedí v houpacím křesle v koutě velkého pokoje, malinká, jak svinuté klubko nastřádaných lét. Oči na stopkách, otevřené a upřené neznámo kam. Osamocená ve velkém prostoru, sní o jiném světě. Čeká na spojení, protože to, co mělo smysl, se nenávratně ztrácí. Do kastrolu chytá poslední (kukuřičné) kapky svého života. Kejhání hus je ozvěnou minulosti a zní jako výzva k vzlétnutí. Nic víc to nechce, než diagonálně se napřímit a... Taky byste skočil? A chytrý Jakub jí nabízí mobil! Kdyby k něčemu došlo, na poslední chvíli ji chce k sobě připoutat. Ale babička už roztahuje křídla, připravuje se

ke skoku, jen se odrazit... Ale nezná tu kouzelnou formulku. Jak to tady ukončit? Jak přivolat zpět hlas, který ji zbaví fyzické zátěže, toho starého těla, které ji tak nemilosrdně poutá k zemi? Až ji zastihne, nepomůže jí ani mobil. Neposerme to, pane kolego! Ty vteřinové pauzy mezi střihy... Co s tím? Na té zázračné mašince to neumíte udělat? Žertujete!

I krátká luftovní procházka liduprázdným městem možná pomůže vyváznout z té prekérní situace, pomůže s nápadem, jak to sestříhat bez vteřinových pauz, jak přemocit digitál a pozvednout ego technika, jak dohnat zpoždění, které nás tak nenápadně stíhá. Město nic neříká, město nemluví. I kejhání hus by pomohlo. Vše jako po vyměření. Človíčka ducháčka nepotkáš.

Zelený čaj pod citátem Mahlera, pod dotěrnou otázkou, kde se to ocitl. Jaký je to směr? A je severní cesta skutečnou cestou? Tohle město má dvě historická náměstí vedle sebe. Jsou čtyři hodiny odpoledne, a obě zejí prázdnotou. Snad se tady na věčné časy usadily stíny sovětských vojáků a mašírují z jednoho náměstí na druhé. Donekonečna tam a zase zpět. Ti kostlivci okupantské armády vyhnali všechny obyvatele do jejich naoko chráněných příbytků. Chápu, aspoň se nemusí ani ve vzpomínkách dívat na uzurpátory moci, jak se jim tady roztahují, jak ještě pořád třískají okovanými botami do dlažebních kostek jejich podvědomí. Chápu je, ale snad už je načase jim to říct, že už je vše jinak, že už mohou vylézt. Pomalým krokem mohou přenášet váhu těla, velice opatrně, protože kdykoliv se na horizontu objeví nebezpečí, s jistotou lze váhu vrátit zpět a nenápadně ustupovat. Říct jim to, to by znamenalo přebíhat z jednoho náměstí na druhé a svolávat je: „Lidé, lidičky, pojd'te sem, nebojte se! Obsad'te obě náměstí, zaujměte svá místa a vytlačte *duchy paradnovo marša!* To jsem já, vaše podvědomí, a chci vám vyprávět, co se vám přihodilo. Co bylo, a už není. Co bude a co se změní, když vykřičím vaše bolesti, osvěžím znavené vzpomínky a promluvím o hříšících těch, co to způsobili! Slovem ošetřím vaše zraněné duše, vaším příběhem vás vrátím na místa, kde byste měli být, a pořád nejste!“

Setmělo se. Zatímco já se roztahuji ve svých představách, na město padlo těžké jařmo soumraku. Místní se už dávno vytratili. Možná mají jenom strach, že potmě nenajdou cestu domů. Ale severní značka je přece na každém rohu. Je i na tom domě nedaleko kavárny, ve kterém sídlí místní Rádio Haná. Dá se z něho vysílat. Majitel souhlasí. Alespoň hodinu týdně, pokud se u nás připraví „materiál“. »Když nám pan Nepovím posílá slivovici, vždycky volá: „Materiál je na cestě!“«

„Soukromé Rádio Haná by rádo zaujalo své posluchače také něčím jiným než hraním na přání. *A tobě, babičko, věnujeme poslední písničku tvého života. Vroucné objetí za kejhání husí. A pak vzlet! Do toho dáme poslední zvonění mobilu.* Prostě by rádo zaujalo něčím, co zajímá i univerzitní studenty, ale snad zaujme i vás, všechny naše Hanáky. – A na závěr dáme překvapení: *zahrajeme živáčka, koncert na přání, všem, kterým se podařilo vzlétnout.*“

Mašinka je nepoddajná. Tady si s ní nikdo neporadí. Technik sotva. Asi ne. Jedině, že bychom mezi každým stříhem nechali vteřinovou pauzu. Mohli bychom tím zavést *speciální* řeč a k tomu *speciální* kódovací systém jenom pro *speciální* posluchače, kteří nám rozumí, nebo se *speciálně* kvůli nám naučí rozumět. K tomu připravíme *speciální* kurzy, mohou být spojené s pohybovým cvičením včetně rozdýchávání v průběhu vteřinových pauz a s pokusy vytvořit matematický vzorec, jak v Olomouci po setmění zaplnit obě náměstí najednou, aniž by se přecházelo z jednoho na druhé. Výsledek by možná pomohl vyřešit i záhadu sedmi mostů v Kaliningradu, totiž jak přejít přes všechny, ale po každém jen jednou. *Compleat logistic!* Jde to ztuha, v tom *středoevropském* prostoru. Koktavý materiál a technika jsou silnější. Tady není nikdo, kdo dokáže přemoci digitál? Zním takové dva inženýry z Rozhlasu. Ti ale zůstali doma, protože pevně věří, že teď se tam dějí věci, které nikde jinde nelze zažít. Američané nás v technice předstihli, aspoň v malých městech to tak vypadá. Ale všeho do času! Jednou to zvládneme, jednou je předběhneme. Rakušané z nás už teď padají do mdlob. A až toho dosáhneme, pak všichni společně i s babičkou přejdeme ve vteřinové pauze mezi dvěma stříhy zázračné mašinky do sajbr-

prostoru. V ospalém bloudění, s novými sny, s tím doprovodem zlaté boží mládeže, s těmi andělskými průvodci severu, kteří nás nenechají ve štychu, protože nám budou pořád dýchat na krk, abychom se nemohli vrátit. Překročíme tu pomyslnou čáru a vstoupíme do obecného podvědomí. Smysl života je točit, nahrávat a vysílat pro jiné! K tomu je ale potřeba lidí, co zvládnou techniku.

Prozatím se setmělo. Tma černá jako saze mi kreslí kruhy pod očima, sedá na nos a kurevsky lechtá.

III

Směrem k jihozápadu

1

ON

Tak už jděte!

JÁ

Tam-tam?

ON

Ovšemže, ten směr přece znáte. Od Gertrudy Stein.

JÁ

Tak tohle měl Rudo na mysli.

ON

Nic moc o tom nevěděl. Mohu jenom opakovat: časem se cesty začnou překrývat, směry protáčet a tam může být *tam-tam*, v bodě *zpátky*.

JÁ

Pokud je tohle správná cesta.

ON

Hněte sebou a zjistíte to! Klidně se u toho otáčejte, když je vám libo.

JÁ

Uvidím své ztráty? Nejsem žádný Orfeus.

ON

Také zisky.

JÁ

Vždy si je budu vykládat po svém...

ON

A myslíte si, že to, co se děje za vašimi zády, je mimo vás. Směju se vašemu přesvědčení, vaší víře v osud. Domníváte se, že vzdalováním se z jednoho místa a přibližováním se k druhému překonáte vzdálenost, kterou v sobě nosíte? Rád smeknu, když neklopýtnete.

JÁ

Proč bych měl?

ON

To je k neuvěření. „Das musst geht,“ říkáte si v duchu a myslíte, že to důležité na vás pořád čeká. Věříte v pouť, protože jste přesvědčen, že v sobě nesete ducha změny, ale neptáte se, jestli to po vás někdo chce. Mluvíte o cílech jako o lepších možnostech. Domníváte se, že jste součástí nějakého záměru? Přemýšlíte, jak toho dosáhnout, a zapomínáte, že cíle, které si určujete, mizí jak vlaštovky na podzim. *Jít dál*, to je odkud kam? Až *tam-tam*? To je ta skutečná vzdálenost, kterou chcete překonat?

JÁ

Rudo přece řekl...

ON

Je to obava, nebo přání?

JÁ

Obojí. Bezděčně se mi to vrací.

ON

Tehdy to pro vás nic neznamenalo. Teď se toho chytáte jak klíště. Protože pokud mě paměť neklame, ještě pořád jste se vracel *domůůůů*. Až do konce léta. Rudo také ještě drozdil svými napřaženými ukazováký svůj Armageddon do psacího stroje. To bylo rozhodování,

než jste opustili dům. To trvalo, než jste ho přenechali tomu mladému páru.

JÁ

Nemohli se dočkat.

ON

Netrpělivost mládí. Byli radostí bez sebe. S přibývajícím měsícem v nich rostla touha. Usínali až nad ránem v přesvědčení, že je to dar rovnou z nebes. A vy jste pořád zvažovali. Nepočítám do toho to vaše neustálé pobíhání přes čáru. Na sever a zase zpátky. To není metafora! Mluvím o vašem tápání, o naivním pocitu jasného vědomí.

JÁ

Měl jsem hlavu plnou zmatků.

ON

Proto jste si ani nevšiml, že se vás už nedrží ti vaši vysnění andělé. Přál jsem vám, aby s vámi zůstali. Třeba jenom jako stíny, aby postávali ve vašem podvědomí, tam i tam-tam u hraniční čáry a klábosili s celníkem o vývoji dvou národů sobě tak podobných v nepodobnosti.

JÁ

I kdyby. Nic bych z toho neměl.

ON

Kvůli vašemu pobíhání tam-tam a zase zpátky. I tak by vás měli v merku, kdyby chtěli. Stačilo, aby zachytili útržky slov z té vaší řeči, tak srozumitelné oběma stranám. Andělé ji přece umí nejlépe. Jenomže ta vaše umanutost, s tou nehnete ani vy sám.

JÁ

I kdyby, nedovedu si to představit.

ON

Vždyť říkám, ta vaše umanutost.

JÁ

Možná jsem je tam dokonce viděl. Jak tam postávají. Kladou otázky na tělo. Celník se vytáčí a kroutí se kolem vlastní osy, oni se po očku dívají na mě a pak nevěřičně na otisky mých šlápějí. Protože směřovaly k jihozápadu.

ON

Nejistotu zakrýváte iluzí. Teď byste byl rád, kdyby se alespoň úkosem mrkly, jak jste na tom, ty panské děti, boží panšt'ata, jak jste je kdysi dávno nazval. Zpsychlá výmluva: „nebudu vás už obtěžovat“. Prý na to budete stačit. Sám jste se ponechal svému osudu. Tomu vrtkavému ne-řádu, ve který tak skálopevně věříte. Přál jsem vám, aby to s vámi vydrželi a zůstali přesně tam, kde jste je zanechal, tam-tam, u čáry, na rozcestí. Připomněli by vám osud příšleců. Možná i váš budoucí. Jenže vy? Byl jste jak z divokých vajec. Napnutý krátkodobým úspěchem. V tom nadšení ze změny vám srdce bušilo až kdesi v kalhotách. Touha být užitečný vám prosákla do morku kostí a bránila tomu nejdůležitějšímu: proniknout k tomu, kvůli čemu jste byl napnutý.

JÁ

Kdyby se ještě jednou koukli, bylo by to od nich milé.

ON

Milé, říkáte?! Na vašem místě bych řekl úžasné, fantastické a snad galantní. A nesmírně zdvořilé, až neuvěřitelné. A mělo by to ve vás vyvolat úžas a ohromovat vás.

JÁ

Bylo by to od nich mimořádně obětavé.

ON

Od nich vpravdě nanejvýš milosrdné. Ale nepravděpodobné! Místo vašeho nasládlého kozlího zpěvu: *bylo by to milé, obětavé*, jste se měl sám postavit na rozcestí. Možná by vás na chvíli snesli i mezi sebou, v té těsné blízkosti, když jste je tam viděl. A pozvat ty státobijce-rozdělovače na čáru. Všechny ta *pro* i *proti*, aby tam sami postáli. Možná by jim došlo, že to jejich poklidné rozdělení dvou zemí byla průrva do duše obou stran. I když těžko uvěřit, že by v tom viděli něco víc než běžnou nalajnovanou čáru, jaké se dělají na tenisových kurtech a fotbalových stadionech. Vždyť jste taky přecházel k těm, kteří tvrdili, že to bylo dobré.

JÁ

Né, to se pletete! Můžu si vyčítat, že byly chvíle, kdy jsem podlehl, malinko se k nim přiklonil v naději, že to rozdělení snad bude k něčemu dobré, že to přinese profit pro obě strany. Ale přecházet, to ne!

ON

Profit pro obě strany? Říkáte to sebevědomě, ale uvnitř jste zoufalý. Jen si vzpomeňte. Dokonce jste věřil, že kruh vaší poutě, který tak zdůrazňujete... Jak jste to říkal? „Musí nutně nabývat jiný tvar, nejdříve elipsu, a pak se pohne z místa.“ Věřil jste, že se dostanete z kruhu. Říkal jste, že se „budete snažit“. S něčím takovým jste souhlasil, „aby naše cesty stoupaly pořád nahoru a postupně se proměňovaly ve spirálu ekonomického rozvoje.“

JÁ

Tehdy tomu přece věřili skoro všichni. V lepší možnosti. „V rámci programové propagace o minimalizaci hrozících ztrát“ a svěhlavého přesvědčování, že „půjde jenom o nabývání zisků na obou stranách“.

ON

Tyhle neoliberální kecy snad mohl vymyslet jedině takový Klaus, který není Santa, nebo jeho protějšek. Jsou dobré pouze pro oblbování jedné ze dvou stran. Ještě něco vám připomenu, na co jste tiše přistoupil: „základní podmínka je neklást žádné překážky, neurčovat pravidla, nestanovovat podmínky a nedodržovat zásady.“ Ne že byste se podle toho choval, až tak špatně jste na tom nebyl, ale nevěnoval jste tomu patřičnou pozornost a připouštěl jste, že to půjde samo od sebe, hezky vzhůru-nahoru, tržním krokem až na samý vrchol. Dokonce jste si kolem toho dělal plány. Někteří jasnozřivější vás varovali, že to může jít bezhlavě a morálně nohama napřed.

JÁ

O těchto věcech tehdy nikdo tak neuvažoval.

ON

Nespoléhal jste na to? A neposlouchal? Naštěstí a ke smůle obou stran, nic katastrofálního se nestalo. Tak se na to záhy zapomnělo. Vím, co chcete říct. S tím utahováním opasků na mě nechod'te! Po předešlé normalizační kúře a... Jak jste to říkal? Po „hnědo-červeném dobarvování Slovenska“ to pro vás byl spíše požitek z hubnutí.

JÁ

A probíralo mě to ze dřímot, po té olomoucké ospalosti.

ON

Upadal jste do ní příliš často, někdy přímo ve stavu bdělosti. Jako by se pod vámi rozestoupily litosférické plotny. Nebo jako byste se zastavil a domníval se, že na vás někdo čeká. Kdo? Bratia, čo sa stratia? A všichni ožijete, co? Takhle osamocení? Tak už se probud'te!

JÁ

Mám vzpomínat, vracet se do minulosti, procházet událostmi a vyhrocovat situace jako něco, co mi nedá spát, nebo to mám brát jako neodkladnou povinnost, aby se na to nezapomnělo?
MORDOVAT SE VE SVÉ VLASTNÍ PAMĚTI?

ON

K některým místům se může vázat velké potěšení, k jiným smutek, k dalším nejdříve potěšení a pak smutek a k dalším vše dohromady. Nechte tiše tlít vzpomínky, ať samy rozhodnou, která se rozhoří a zachvátí celou duši. Jenom už jděte, proboha!

2

Ozval se profesor z Brna. Anno, Aničko, posloucháš mě vůbec? Je to signál. A co když i výzva, že je třeba vydat se společně na cestu, tentokrát s garancí? Fakt si myslíš, že je dobré, být nositeli doporučení profesora Kostrby? Dobře, jak myslíš, teď o tom nebudeme hovořit. Léto je před námi. Naložíme mořského koníka, tu naši bílou plachetnici, a potáhneme ho zpátky. Tak na zkušenou. Nediv se. My tam, a plachetnice zpátky. Věř mi, že i věci musí něco cítit, nebo jim aspoň ťukne, když se dostanou na místa, odkud vzešly. Možná bude zaskočená, když místo moře, o kterém se jí pouze zdá, se ocitne na přehradě. Sen jí ale zůstane. Tak trochu tam pořád ještě patří. Do brněnského jachtecu. Tak tomu přece místní říkají. Tam jsem ji objevil. Zasunutou mezi lodě, přikrytou celtou z Avie, na vozíku bez zadních světel. Trvalo mu to nekonečně dlouho, než je spravil a my mohli odjet. Majiteli přece. Chtěl za ni třicet tři tisíc. Nebylo to málo, celkem dost, snad akorát. Přistoupil jsem na to. To víš, že se to smlouváním dalo snížit. Smlouváním ano, jenomže na to nejsem stavěný. Připadá mi to tak nepatřičné. A nepřístojné! Jako bych nahý pobíhal po ulici, veřejně odhaloval své slabosti, ukazoval dno svých finančních možností, a k tomu se ještě domáhal lítosti. Takové to hysterické sebescénování. Vždyť to znáš. Tak bych se u toho cítil. A lítost není to, co bych od světa očekával. Mám rád pevné ceny. Raději ať se zboží scénuje samo, ať se mě dovolává, útočí na mě a prosí, abych si ho koupil a vzal domů. Proto bych žádnou nižší sumu nenavrhl. Nebýt Fédi.

Přijeli jsme v jeho staré prorezlé škodovce, abychom měli čím loď odtáhnout. Zpočátku se do ničeho nemíchal, jenom postával, dloubal se v nose a prohlížel si ostatní lodě, až najednou, jako když vystřelil ze špuntovky, spustil: „Nechci se vám do toho míchat, ale ta cena...?“

(Říkal jsem si, co takhle najednou, z ničeho nic? Hodila by se nižší cena, ale přece se nebudu dohadovat. Vždyť víš proč. Uděláme zadní světla, zahákneme za vůz a potáhneme.)

„Nic ve zlém, ale přemýšlejte, možná vám to něco připomene. Třeba z minulosti. Abych to zkrátil, nijak dobře to nedopadlo.“

(Z minulosti si něco připomínat? Snad od nás nechtěl, abychom procházeli historií lidstva a zkoumali, kdo a kdy špatně stanovil cenu?)

„Je to loď, pánové, a loď je vždycky ženského původu.“

(Tím mě vytácel! Nemluvím o tom, že si pletl *původ s rodem*, ale že takové věci může vykládat v jachtingovém klubu. O ničem jiném se tam nemluví. Tam ví i batole, že loď je vždycky před manželkou. Čekal jsem už jenom, kdy řekne otřepanou frází, že Angličané ji říkají „she“.)

„Je to feminní mystérium, uzavřená nádoba, která proplouvá vodou, chráněná před ní samou. Nosí v sobě panenství, protože ta voda nesmí dovnitř, ale v bouřce je i čarodějnice, a tak je potřeba ji brát.“

(To se teprve rozpovídal, ale s tím panenstvím? Říkal to, jako by ji to snad bolelo, když do ní vnikne voda. Je to nepříjemné, vím, ale on snad nikdy neviděl potápějící se loď? Dobře, tak třeba ne na vlastní oči, ale v televizi? Něco asi slyšel o tom, že do lodi i zatéká. Představa vnitřní nedotknutelnosti. Poslat na něj feministky! Maskulinní patriarcha!)

„NĚ! Od prvního krůčku se k ní musíme chovat ohleduplně a s úctou, tak jak se na takovou dámu patří. Jak jinak si můžeme být jisti, že vám bude sloužit? Všechno se počítá, říkám: od prvního kroku! Nekoukejte na mě jak zajáci z klobouku, pánové. Vy mě překvapujete! A zaráží mě i to, že tento symbol ženskosti, který nás s takovou něhou a slastí přijímá do svých útrob...“

(Bylo to k nevydržení. K tomuto kázání ho nemohlo vyprovokovat třicet tři tisíc. A to „musíme se chovat“, „jak si můžeme být jisti“! Měl nějaký problém se svou holkou? Nebo novou zkušenost, když používal tolik anatomických metafor najednou? Slyšela jsi někdy mluvit o „ženských útrebách“? – Tak tos musela být na patologii. Při tom se nabízejí takové možnosti: přijímá nás v teplíčku své kajuty, ve vyhřátém pelíšku nebo

i ve svém nedozírném kouzlu. Cože? – Jistěže je to inspirováno tebou. Odkud bych to jinak bral?)

„Je PRODÁVÁNA, jak taková... řeknu to bez obalu: za jidášskou cenu!“

(Tímhle mě dorazil. Nejdřív mluví o ženském mystériu, ale končí, jako bychom s lodí kupčili jak s prostitutkou!)

„Přesně za takový peníz zradil Jidáš Ježíše. Nebudu vám připomínat, jak skončil. Jeden i druhý. Co se asi bude dít s lodí? Jakou budoucnost jí tím připravujete? Jaký znak jí teď tetujete na hrud?“

(Nechal jsem ho, jasně že jsem ho nezarazil. Aničko, umíš si představit „hrud' lodě“? Říká se tomu příd'! Stejně jako se neříká „na zadku“ nebo „na prdeli“, ale „na zádi“. Tak vehementně zdůrazňoval její ženskost, a najednou nás obviňuje, že chceme na její příd' něco tetovat? Víím, že to myslel obrazně, nejsem blbý, ale kdyby, tak kam? Je tolik zajímavým míst na ženském těle! Jistěže to neschvaluji, ale například... Na vnitřní straně stehna asi ne, ale na zádech, na podbřišku? Říkám, že to není nic, co bych obdivoval. Ale na hrudi? Chápu, že to myslel „jenom jako“. Zničit kvetoucí zahradu jedním barbarským zásahem? Že ho vůbec něco takového napadlo! Nechal se prostě strhnout svou výřečností. Nemluvil o estetice ženského těla, jenom ji využil. Dělal z nedostatku přednost. Byl jsem z toho znechucen, z jeho projevu, který se vynořil tak z ničeho nic. Chtěl jsem udělat jenom to, co je v té písničce od Stounů, prostě přijít, koupit a odejít – i s lodí. „No one knows. She comes and goes.“ Ovšem že majitel lodi stál rozzářený téměř jak severní hvězda. Celou dobu visel Féd'ovi na rtech a hltal jeho slova, sotva je vyřkl. Na tváři měl doslova blažený výraz. Ten tak přeskakoval mezi údivem a nadšením, že to zaskočilo i Féd'u. Položil si hlavu na rameno, jak to dělá, když je nespůj, a takhle z pohledu na majitele několikrát mrknul. Pak se otočil, schoulil se jakoby do klubka, ale spíš do sebe, odkud mu trčel jenom loket, jak se dloubal v nose, a pomalým šouravým krokem bez jediného slova, jako by udělal něco špatně, se vydal k ukotveným lodím, až se mezi nimi ztratil. Prostě se zdejchnul. Zřejmě vlezl do jedné z nich a tiše zalehl v kajutě. Po tom, co nadrobil, jsem se mu ani nedivil. Chtěl jsem na něho zakřičet, jestli nepotřebuje na velkou – nebo

na malou – to je jedno, ale pak ať se vrátí, že tady budeme na něj čekat, ale to ticho na mě padlo vahou ledovce, jako když zmrazíš čas. Netroufl jsem si. Oba jsme tam stáli jak dva hotentoti. Majitel, ještě ze setrvačnosti rozzářen, se s pootvřenými ústy díval na prázdné místo, které po Féd'ovi zbylo, a nepravidelně pokyvoval hlavou, jako by si ho očima dokresloval. Opět jsem chtěl něco říct, jakýkoli holý nesmysl, abych rozerval to pnutí, třeba o úzkostné Féd'ově vášni k číslům a symbolům, o tom, jak si Féd'a ztěžuje život obřadným chováním, jak otevírá dveře zásadně levou rukou, chodí jen po černých dlaždicích, denně se očišťuje od škodlivého radonu, klade zubní kartáček vždy na stejné místo a zuří, když ho tam nenajde. Mohl jsem do toho třeba zamíchat i jeho děvče, kdyby toho nebylo dost. I když by nic z toho nebyla pravda, ale to ticho mě mrazilo a na mozek mi sedala jinovatka. A i kdyby mě napadlo něco skutečně vhodného, vtipného nebo katastrofálního, v tom tichu bych to nedokázal přesvědčivě říct. Majitel zavřel ústa. Aničko, víš, co řekl? – Ty mě vůbec neposloucháš! Jak to můžeš vědět, když mě neposloucháš? Bylas tam? Tak poslouvej! Řekl, že podle všeho Féd'a tomu asi rozumí nejlíp a že je na jeho straně. Sám se v symbolech moc nevyzná, ale co se týče čísel, zná moc pěkné číslo třicet šest, je dělitelné dvěma, a to se hodí. Je sice jenom technik, ale sám o žádném dějinném zvratu, se kterým by toto číslo mělo co dělat, nic neví, proto po důkladném přemýšlení a zvážení pro i proti a pro můj pozitivní vztah k lodi navrhuje novou cenu třicet šest tisíc, protože by podle něho přesně takovou sumu navrhl i Féd'a. Féd'a by navrhl druhou odmocninu, to jsem mu ale neřekl, protože mě popadla taková nesnesitelná úzkost – ne z prodeje, z bytí! – až jsem se sám od sebe tomu začal vzpouzet. To víš, že jsem musel odhodit své existenciální pocity a začít vzdorovat. No nediv se, dokázal jsem to! Konciliantně jsem cenu domluvil na třicet tři tisíc šest set. Ano, přesně tak, konciliantně! Ta šestka tam musela zůstat. Nic naplat. Je v nás vždycky víc, než jsme si vědomi. A to říkám ve vsí skromnosti. Co dál? Dál už nic. Za nočního bezvětrí, se šestisetkorunovým příplatkem, kterým mě Féd'a s přemáháním duševní bolesti založil, prý ho čekají nepředpokládané výdaje, osvobozen od zrádných

a záškodnických trojek, na vozíku bez zadních světel, v domnění, že jsme dostatečně chráněni magií čísel, odtáhli jsme tu naši holku domů. – Féd'a? Co by měl s holkou? Vůbec mě neposloucháš! Mluvím pořád o naší lodi. Prý si nechala vytetovat jeho jméno. – Kdo asi? Loď asi ne. Jeho holka. – Koho asi? Jasně že Féd'ova! – Kam asi? Prý na hrud'. A teď si ji musí vzít. – Je snad naše loď na vdávání? Svoji holku! Protože s jeho vytetovaným jménem je prý normálně za jiného neprovdatelná.)

Bylo nečekaně suché léto. Voda odkryla bahnitý břeh téměř až do středu brněnské přehrady. Mohli jsme ji jenom obcházet a hledat místo, kde spustit loď na vodu. Ale na té louži se plachtit nedalo. Kdyby přece, vyvstala by otázka: Jak zpátky? Když člověk plachtí v slabém větru, musí myslet na to, jak daleko se vzdálí od břehu. Co tak všichni tři, Anna, Samo i já, vyčkat do prvních dešťů na „bárce v bahně se klátící“ a stříhnout si na chvíli, jenom tak zkusmo, cestu zpátky?¹ Z opatrnosti jsme zůstali s lodí na břehu a několik dní v ní pobývali. Anna prorývala bahno hůlkou a odkrývala lidské ztráty, nikoli nálezy, zatímco se Samo přiměřeně svému věku pokoušel oblázky vytvořit několik žabek na kaluži, která zbyla z přehrady. Na památku. Snad mu jich v paměti pár zůstane. Přemýšlel jsem, jestli jihozápad nemá až moc slunce, když mu i voda ustupuje. A jestli lidem přímé slunce svědčí. Slunko pálí, suší a vše ztracené nebo zapomenuté zanechává v bahně. Některé věci přece musí jednou na světlo! Je k tomu potřeba bagr, nebo se postačí rýpat hůlkou v bahně? Anebo nechat všechno tak, ať to jde vlastní cestou, třeba i do zapomnění?

---

¹ Narážka na Jepichodovu větu z druhého dějství hry Antona Pavloviče Čechova *Višňový sad*: „...rád bych, mimochodem řečeno, podotkl, že se osud ke mně chová nelítostně jako k bárce na vlnách se klátící“ (překl. Leoš Suchařípa).

3

V centru města se v horní části Trhu kedluben tyčí divadelní budova jako maják. Možná, že je to její původní touha, být majákem. Když ale chybí moře a i z přehrady zbyla jen loužička? Pod budovou stánkaři nabízejí dovezenou zeleninu, ovoce a grilovaná kuřata. Vůně pečených kuřat byla tak nezmarná, že dokázala pořádně poplést hlavu i otřelým starousedlíkům. Jako agresivní *public relation* se rozprostírala po náměstí, postupovala zdmi a jako se drůbež láká na proso, vábila kolemjdoucí, aby si už poněkolkáté v tomto týdnu nechali naložit na papírový tácek stehno. Nebo prsa? »Ten Angličan, co se učil česky, pořád říkal, že si dělá „kuřecí kozy“. Co by si asi nechal naložit?« A kolemjdoucí zjistili, že stejně jako před týdnem, včera i dnes vůně pouze zastírá fádnot jídla. Ovšem vůně to byla nekompromisní, bez okolků odstartovala nadměrnou tvorbu slin u všech, kdo procházeli kolem. Mnozí se pak s domnělým pocitem hladu stavěli do řady u stánků. Ta vůně se šířila jak chřipka, neviditelně pronikala vším, co jí přišlo do cesty. Je obědní pauza a náměstí je jí už přesy-ceno, ale vůně se žene dál po kopci, nejdřív k divadelní budově, pak ke katedrále. Kdepak, dovnitř si netroufne! Gotické zdi katedrály odolaly těžším nájezdům než dočasným místním zvyklostem stánkového stravování. Skoro stejně je na tom divadlo-maják, pokud nemá otevřená okna, silnými zdmi barokní budovy neproklouzne. Snad by mohla hlavním vchodem, ale ani to bez cizí pomoci nedokáže. Do mohutných dřevěných dveří je nutno silně zatlačit, pořádně se do nich opřít, aby povolily. A na to tyhle pachy nestačí, k tomu je potřeba lidské ruky, hrubé síly, nikoli plíživé prosakování sugestivních chuťových podnětů, které beztak jenom šálí.

Ovšem ani v tomto případě není záruka, že šalebná vůně grilovaných kuřat nevstoupí do nosních otvorů zaměstnanců divadla, že jim neusedne na jazyk, a ti přiběhnou a nechají se *klíd'o píd'o* obelhat mdlou chutí jídla. Průvan, který nastane při otevření vstupních dveří, totiž

může zatlačit aroma zpátky před barák, protože vítr o rychlosti čtyři uzly za hodinu je pro tak malý prostor víc, než by se dalo čekat. V případě, že průvan nabere opačný směr, bez zaváhání provane vstupní halou a protějšními dveřmi vyletí rovnou na dvůr, na otevřenou scénu, kde je v letních měsících hospoda a za ní další budova: nově postavené divadlo Houser na ocásku.

Nemluvě o tom, že v létě jsou tyhle pachy hutnější a šíří se rychleji než v jiném ročním období, také průvan je snesitelnější. Naštěstí, nebo naneštěstí? Podle toho, z které strany se na to díváme. Na dvorku totiž rejdí hostinský Škamrda, a to není žádná ohleduplná křehotinka. Zákeřnou vůni šířící se z trhu bez mrknutí oka likviduje svými opečenými klobásami. Je schopen promíchat staré pachy Trhu kedluben se svými klobásovými odéry tak zručně, že je nerozliší ani zaručeně *místní*. Jistě že nelze tohle aroma srovnávat s levandulovou vůní města Aix-en-Provence, už proto ne, že klobásy jsou určeny k jiným požitkům, ale záměr hospodského má s tím hodně společného. Usiluje vytvořit to, čím mu noční snění narušuje denní bdění: aroma jako *místní* kolorit! Jak voní vzduch u Jadranu? Přece jinak, než bude vonět Brno na Trhu kedluben! Ale je potřeba si uvědomit, že jeho touhy jsou zcela nerealistické, protože v té směsi jsou klobásy sice nejpronikavější, ale ani jejich esenciální část není schopna překrýt další postranní puchy, které se přidávají k pachové vlně stoupající do svahu kopce. Z toho všeho, co se k hostinskému valí, bude těžko schopen vytvořit dílo, o kterém sní. Ovšem předstírá to věrohodně, což vede štamgasty k zvláštní obrazotvornosti, když například prohlašují, že do těch bílých klobás dává jemně marinované kuřecí maso z *biochovu* v Boskovicích, pár fantastů dokonce tvrdí, že je to oslí maso *speciálně* dovážené z Řecka, z Makedonie!

Poslední tvrzení bývá častým zdrojem hašteření, protože ti, co mají za sebou víc než tři piva, se rádi prou, prý to není oslí, ale pštroší maso a není z řecké Makedonie, ale z biskupských zahrad od vedle, což jasně dokazuje ta revoluční spodní vůně, jež částečně připomíná grilovaná kuřata, která se tak nezaměnitelně line z klobás. Není to však rozumné brát jinak než jako nepřiměřenou podporu starousedlíků, kteří baží po

zatraktivnění svého města, ze kterého, aby o nic nepřišli, raději ani nevytahují paty. Přitom není jisté, jestli vůbec znají pravou chuť uheráku. Věšet přichozím na nos co nejvíce ohromující kraviny je módní způsob, jak *místní* překrývají svoji *lokální* zahleděnost. »V případě, že někteří z těch zcela umanutých patriotů pracují pro pražskou firmu a na služebním autě mají pražskou značku, nechávají si vzorovým písmem na svůj vůz napsat: „Já su z Brna!“ nebo: „Auto patří mé staré!“. V druhém případě na sebe sice vrhají stín podezření, že se paktují s Cajzly, protože si vzali *Pražandu*, ale v každém případě tím náležitě projevují svou příslušnost k rodnému městu a dávají dostatečně najevo řevnivost vůči Praze a *oprejsklým* Pražákům.« Vonné směsi z toho nevyjímaje, čehož hospodský patřičně využívá. Nemluvě o tom, že z trhu, který je přímo vystaven slunci, hosté ochotně zalezou do stínů a zátiší divadelního dvorku. A aby zde setrvali déle, hostinský má pro ně připravenou další specialitu: vstříkuje do piva zvláštní plyn. Když se napijete, perlí a zanechává pocit, že vám pivo zasychá rovnou na jazyku. Mravenčení, které tomuto pocitu předchází, vytváří krátkodobý stav slasti, takže na dvorku pravidelně sedí několik štamgastů, u kterých se po každém dalším pivě střídá bujará nálada se skleslostí. Není to nic jiného než průvodní jev závěrečného aktu, totiž stavu nepřiměřeného rozjaření při zastřeném vědomí. Výraz ve tváři, kterým v první fázi doprovázejí svůj bezbřehý jásot, připomíná spíš ztřeštěnost, protože doprovodný smích, i když je v tomto případě namísto, tím, jak se odráží od zdí uzavřeného dvorku, nabývá charakteru rychle za sebou jdoucích úderů pneumatického kladiva. Skleslost nastupuje v mezipivní pauze a projevuje se svěšením hlavy a samovolným neurotickým poklepáváním některé z končetin. Přílišná pozornost hostinského tomu ovšem brzo zamezí, takže není nutno mít jakékoliv obavy z nečekaného vývoje. K tomu je třeba poznamenat, že ať se děje, co se děje, projevy štamgastů hostinského netrápí. Jeho zájmem je, aby nikdy nezůstali u „jednoho“, i když se v brněnském hantecu říká „jít na jedničku“. V tom vychází jim – a koneckonců i sobě – ochotně a všemožně vstříc. Štamgasti tuto snahu oceňují, dokonce navzdory tomu, že příští den, hned po ránu, krátké vstříkované bolesti hlavy na sebe nenechají

dlouho čekat. Bude to tím plynem. Navíc u „jedničky“ nikdy nezůstane. Málo platné, hostinský je koumák a stánkaři se mu nemohou rovnat! Jejich doba minula a těžko jim ji někdo vrátí. Jenom s obtížemi do toho jejich podnikání někdo vlije novou sílu. Snad by mohla změna systému nebo komouši, ale to si zatím přeje málokdo. Prozatím největší změnu přináší zima.

V této nepříznivé sezóně to mají obě strany o hodně horší. Trh kedluben nic moc nenabízí a průvanu přibývá. Otevřením dveří do budovymajáku nenastane přiměřené ochlazení, jak by se po teplém podzimu dalo čekat. Po smíchání vnitřní vlhkosti a venkovního severáku vás zalije studená sprcha, která se, ještě než stačíte zavřít, promění v ledovku. Ta na vás pak uvnitř už jenom taje. Kdo by chtěl zledovatělého návštěvníka v divadle? V takovém stavu přece nedokáže ani tleskat, ani artikulovaně mluvit. Ztrácí tím i schopnost svobodně vybírat dobré představení. I když každé divadlo chce, aby diváci chodili i na to špatné, a napravili mu tak reputaci. Divák potažený ledovkou je v divadle divákem pasivním. Sotva se zasměje, a pokud to ze sebe dostane, po zmrzlém úsměvu herci netouží. Po osobní zkušenosti hereckého ansámblu s přimrzlým publikem a po dodatečném postřehu uměleckého šéfa byly nad dveře zavěšeny těžké závěsy. Tím, že zmírnily původní ostrost mrazivého větru, nastalo jiné klima, bylo možné doufat, že tento akt přispěje i k větší divácké návštěvnosti. Možná, že se dokonce u těch, kteří zažili ledový šok, znovu přeladí jejich nevraživost do počátečního fandovství.

To vše je ale dlouhodobý proces, který vyžaduje hodně trpělivosti a dennodenní mravenčí práce. Přitom bych neměl zapomenout na prodejce vstupenek. Mají své „stanoviště“ téměř naproti vstupním dveřím, blíž ke schodům do sklepní scény, odkud se také nelze nic příjemného. To znatelné vlhko ale neproudí ze sklepní scény, ta je svým vnitřním prostorem a teplem k publiku i hercům vlídná. Nepřeháním, zažili jsme to! »Jednou jsme v tom sklepě přece hráli s Omidem a s Annabel, ještě za dob INTHEATRU, na začátku devadesátých let. Tehdy u nás začal *boom* anglického jazyka a my se s představeními v angličtině náramně hodili. Byly to Ionescovy Židle, které jsme uvedli pro anglické publikum. Nevím,

kolik tam tehdy bylo rodilých mluvčích, ale mezi skutečnými znalci, kteří pro svou mateřštinu dělali mnohem víc, než že ji pouze opakovali po mamince, vždycky sedělo několik Kevinů a Patonů, tedy těch, kteří se na nic jiného nezmohli. Doba holt byla k takovým nedostatkům tolerantní.

Byl tam i Omrzlý, umělecký šéf a ředitel v jedné osobě. Neměl nic společného s průvanem, o kterém jsem mluvil. Neměl s ním nic v tom smyslu, že by ho stvořil, ale za případné následky by nesl odpovědnost, protože ta plynula ze dvou do sebe pořádně kumulovaných funkcí. Rozhodnutí umístit nad dveře závěsy, i když opožděně, musel schválit. Nepřiměl ho k tomu ale jeho poněkud načervenalý nos, který nabízí jistou spojitost s ledovkou, ale opakované postřehy herců, které v závěrečné fázi přerostly do stížnosti samotnému dvoukumulovanému řediteli.

Jistěže nelze opomíjet skutečnost, že jeho jméno svádí k určité asociaci s nehodami, které se mohou přihodit horolezcům ve vysokých nadmořských výškách, kde je teplota hluboko pod nulou. Možná že za to mohly především jeho ostře zářící šediny s prudkým stříbrným odleskem, které vzbuzovaly dojem, že pobýval příliš dlouho na sněhu. Za ponurého počasí tyto šediny lehce prosvětlovaly přítmí chodeb barokní budovy (asi ve snaze vytvořit bílou tmou), ale ráno za rozbřesku a při déletrvajícím slunečném počasí pouze silně kontrastovaly s ruměnou barvou nosu.

Při všem tom zmatku jsme nedostali zapláceno, ale tehdy jsme to nesli hrdě. Posilovalo nás přesvědčení, že jsme kulturní mise. Dvojředitel do představení nesetrvával, objevoval se jen čistě náhodou. Škoda, že nezůstal, mohl by svými šedinami posvětit Omidovi na cestu. Omid totiž ve tmě ztratil orientaci a když vstupoval na scénu, zamotal se do černých sametových závěsů a zabloudil. Nemyslím, že to bylo kvůli nevyplacenému honoráři. Honoráře se přece vyplácí až po představení. Sice k tomu v tomto případě, jak jsem už podotkl, nedošlo, ovšem to nemělo nic společného s tím, že se Omid vynořil s před sebe nataženýma rukama až na konci hlediště a donutil tak diváky, aby se otočili zády k Anabel, která na něho čekala uprostřed jeviště. Pro Anabel to byl pádný důvod,

proč s ním pak odmítala hrát. Prý na sebe strhává veškerou pozornost, které se jí pak nedostává.

Dnes je Omid Djalili slavný. Plánovitě dobývá Hollywood (někdy i rajtováním na velbloudu). Už v Brně byl skvělý komediální herec. Tehdy to možná ani netušil a snad i dospěl k přesvědčení, že je skvělý až teď, v Hollywoodu. Není tomu tak, že když už člověk na něco konečně přijde, buď je to pozdě, v nevhodnou chvíli, nebo je to celé omyl?«

Nejvlhčeji je ještě níž. V katakombách. Záměr uspořádat v nich výstavy moc nevyšel. Obrazy vhlly a sochy pokrývala plíseň. Kdysi to bylo důležité místo: kryt pro ženy a děti před nájezdníky. »Pokud nám Středoevropanům někdo vykládá o *rasové čistotě, krvi a nic víc než národě*, nejdříve by měl spočítat, kolik středověkých žoldáků proniklo do podzemních krytů, do katakomb. Měli by si také udělat zevrubnou představu, jak to probíhalo. Třeba jak ti hřmotní nájezdníci vstupovali. Jak jinak než mimořádně kultivovaně! Jak žádali mladé i starší dámy o svolení, aby si s nimi mohli dělat to, co si později dovolili. Jak jinak, než že způsobně čekali na jejich vyjádření. Sice netrpělivě, ale spořádaně a vyrovnaní v řadě a v zákrytu. Dejme tomu, že oslovené dámy nejdříve dělaly drahoty. Přece „jako vždycky“! Když jde o kritickou situaci, nikdy se nemějí rozhodnout. (Že ano, vy „národnici“ se smrtihlavem na čele?!) Pokud jste na straně nájezdníků, ti pochopitelně mohli ztratit trpělivost, mohlo je to i rozzlobit. Snad lze ale připustit, že se dámám přece jen nelze divit. Pokud to není láska na první pohled, ale tlupa hromotluků ne právě vzhledného zevnějšku, kterým navíc chybějí základní hygienické návyky, jsou smíšené pocity namístě. Rozumím vám, chcete říct, že váhání dam nemuselo být to jediné, co mohlo nájezdníky vyvést z rovnováhy a rozhodit jejich pečlivě uspořádaný útvar. Možná v tom bylo ještě něco víc, co je vedlo k tomu, aby nepřistoupili na lehkou konverzaci, kterou si mohli krátit dobu čekání. Byla v tom ta jejich už několikrát prodělaná zkušenost, ty jejich nezdařené pokusy o vtipnou konverzaci, kterou se s takovým intelektuálním nasazením pokoušeli vést. Svůj podíl viny na tom zřejmě mají i dámy. Svým častým odvracením tváře tak rozhodily žoldáky, až je tím donutily ke zcela nepřístojnému chování. V některých

případech to mohlo být i kvůli zápachu pokročilé paradentózy, který některým z džentlmenů vanul z úst. Žoldáci to dokonce mohli brát jako výzvu. Myslím to jejich opakované stáčení hlavy ke straně. A tak odtáhli dámy za vlasy, ty mladší za ohony, do závětrí, aby tím jaksi potvrdili svoji patriarchální převahu. Mohu se mýlit, ale *nemnožka*, když přeceňuji sociální orientaci těch pánů. Asi se s tím tak nepárali. V bojích není času nazbyt. Dělalí to neprodleně hned na místě, bez zbytečných řečí, a to i s těmi zarputilými, které se už nestačily vymluvit na bolesti hlavy, na své dny, nebo na případný manželův nesouhlas s takovým aktem. Byly tak bezodkladně podrobeny stejnému osudu, jako ty, kterým strach a úzkost nedovolil ani otevřít ústa. Vše bylo zcela ponecháno na dobré zvůli agresivních vetřelců a jejich touze po rozkoši ze znásilňování. Že by něco z tohoto zabijáckého milosrdenství pořád kolovalo kolem nás? Nebo že by snad něco z toho bylo přímo ve vás, milí dozorcí *čisté krve* v okovaných botách?«

Závěsy nad dveřmi pomohly jenom částečně. Zabránily ledové spršce, ale nic nezmohly proti plíživému ochlazování prodejců vstupenek. Až příliš často nastydlí a ošlehaní průvanem, začali být nevrlí i na návštěvníky. Chtělo to navrhnout prodejní pult, přístřešek nebo stánek. Do vstupní haly barokní budovy to ale vůbec není snadné. Také s tím architekti pořádně zápasili. Nejdříve se přiklonili k pultu z překližky. Do spodní nosné části nechali udělat estetické díry, přes které ovšem foukalo a protahalo prodejcům na ledviny, proto byl nápad zakrýt tuto část prošívaným igelitem považován za zdařilý pokus o zklidnění stavu věci. Igelit sice brání nenapravitelnému proudění vzduchu kolem citlivých partií těla prodejců, ale bohužel nehřeje. Naštěstí byl po ruce klasický olejový radiátor. Pro tento případ se skvěle hodil, protože ho za pultem nebylo vidět. Hřál však pouze do úrovně, pod kterou se skrýval, všechno teplo nad pultem odnášel průvan. Je bezvadné, mít nohy v teple, ale tělo je mrcha, a když je od pasu nahoru v chladu, umí se mstít. Pro zrovnoprávnění obou částí těla byla dotvořena i vrchní část pultu pomocí neprůhledných prošívaných igelitových plchet s průzory a otvory pro vydávání vstupenek. Natahovaly se šikově, jak vlajky na tyč o Prvního

máje. A v podobném náklonu, aby působily i jako větrolamy. Málo platné, proces obkládání, zateplování, dodělávání a prodlužování je proces dlouhodobý, který zde není vhodné detailně popisovat, zvláště když se má dospět k tak promyšlenému tvaru, k jakési vlajkové lodi, ve foyer barokního majáku.

Nebo že by to celé bylo myšleno jako maják? Uvnitř budovy maják? V majáku? Měl bych se tam zajít podívat. V tom případě doporučuji nenápadně otevřít vchodové dveře a opatrně vstoupit, udělat mírný úkrok doprava, vyhnout se tak i náhodným zbytkům průvanu, pak chvíli zůstat stát. Nejlépe emoce ztišíme tak, že necháme pohled spočinout na špičkách vlastních bot. V okamžiku, kdy pocítíme vnitřní vyrovnanost, velice pomalu a uvolněně zvedneme hlavu až do vzpřímené polohy a pak zaostříme. K takové opatrnosti mě vede jediný důvod: přímý a okamžitý pohled na monstrózní objekt uprostřed vstupní haly barokní budovy může působit jako uštknutí kobrou. Prý se to v těchto prostorech už stalo. Ovšemže za jiných okolností a na jiném místě. Prý při představení dramaturgie Dostojevského románu. Proč by se jinak kobra objevovala jako výstraha v programech divadla?

Předbívám, příliš, se závěsy se to událo později. O tolik později, že jsem s tím neměl mnoho společného. Byl jsem spíše souputník tehdejšího průvanu, což znamenalo lítat jako smyslu zbavený od dveří ke dveřím divadla či tehdejšího magistrátu a zařizovat různé záležitosti, většinou zcela bez úspěchu. Průvan nakonec nepřinesl žádnou změnu, i když to divadlo tolik potřebovalo. Na lidi si totiž moc netroufal, jenom si jako dospívající výtržník pohrával s vůněmi a pachy. Byly to pořád ještě počátky devadesátých let, roky naplněné chaotickým entuziasmem a naivním optimismem. Ovšem závěsy nad dveře pochopitelně patřily, a to hned od jejich prvního veřejného otevření! Sám jsem do toho nos moc nestrkal, ne kvůli strachu ze změny barvy nebo promrznutí, ale každý uher na mém nose mi tehdy ještě způsoboval ranní nevolnost. Ale mám to snad kvůli tomu nechat bez povšimnutí odplynout?

4

U vstupu, hned nalevo, měl svou místnost vrátný Škoprd. Na rozdíl od prodejců vstupenek, kteří byli nejprve vydáni napospas otevřenému prostoru, pak umístění do podpalubí lodě-majáku, měl Škoprd chráněný pelíšek. Dvě okna mu nabízela dostatečný výhled, aby zjistil, co se děje na Trhu kedluben. Kvůli dění ve foyer divadla mu stačilo sem tam vystrčit nos ze dveří, ovšem Škoprd nos vystrkoval častěji, než musel. Už to skutečně vypadalo, že když mu šmírovaní nikdo nezakáže (dávno za humny byla léta normalizace), rozeběhnou se boží mlýny. Ačkoliv, kdyby Škoprd dostal rozkaz, postavil by se i proti božím mlýnům. Ale zdá se, že vše bylo zamotanější...

Škoprd byl původně... Jak se jim tehdy říkalo? Příslušník Veřejné bezpečnosti. Miloval uniformy a nosil je s tak důkladnou obřadností, až to vyráželo dech i jeho nadřízeným. Brigádýrku na hlavě zásadně nesl, nikoliv nosil, a kalhoty, ty modré kopřiváče, škrobil, aby držely fazónu, což mu prý bránilo usednout, aby je nezlomil. Jenomže jeho psychické nastavení se z nějakého nejasného důvodu této záluďné posedlosti vzpíralo. A tak vždycky, když si ráno oblékl modrou uniformu příslušníka VB, nos a konečky prstů na rukou se mu začaly postupně zbarvovat do růžova, jako když rozpustíte několik zrněk hypermanganu ve vodě. Není ale veřejně známo, jestli k zbarvování docházelo také na nohách, protože při oblékání si vždycky nejdříve natáhl modré ponožky. Pokud je palce předešlý den vytahaly, prohodil je z levé na pravou, z pravé na levou. Původ barevné reakce zůstal záhadou i jemu samému. Aby zašel k psychoanalytikovi – později, když už byli povoleni –, nepřipadalo při jeho přesvědčení o totálním vítězství dělnických pěstí v úvahu. A protože byl nejen uvědomělý, ale i vždycky připravený a ve střehu před zákeřným nepřitelem, vyprávěl s požitkem svým nadřízeným sáhodlouhé tirády o plné oddanosti svého těla dělnické třídě (o duši nebylo vhodné se zmiňovat, ačkoliv propojení neurovegetativ-

ního systému s psýché už začínalo být legální), které se změnou barvy stává plnou (to jest bez třídních rozdílů) a rovnoprávnou součástí stejnokroje. Něco pravdy na tom možná bylo, i když ne tolik, aby se to nedalo snadno zahrnout pod alergickou reakci na uniformy, jenomže už slovo „reakce“ by mu tehdy vynesla hezkých pár let za katrem a „alergii“ by prokurátor bez mrknutí oka spojil s kontrarevolučním postojem k „lidově demokratické republice“. Co se týče jeho zdůvodňování, nebylo daleko od skutečnosti, ale zase nebylo tak blízko a tak sugestivní, aby si někteří z jeho nadřizených nevšimli barevných rozdílů mezi narůžovělými, v jistých partiích až fialovými místy těla a tmavou modří uniformy, které spolu upřímně řečeno vůbec nekorespondovaly. Nikdo z nich se ale na tuto diskrepanci neodvážil poukázat, protože Škoprdovo vysvětlení nepostrádalo požadovaný ideologický fundament.

Kousek pravdy se nakonec přece jen ukázal koncem šedesátých let, kdy policajtům vyměnily modré uniformy za zelené s červenými nárameníky. Škoprdovi zůstala původní hypermanganová barva pouze v jemném odstínu, ale na špičce nosu a na konečcích prstů se usadila rudá, jakou mívají třesničky na dortu. Problém byl v tom, že ten kousek pravdy na jeho nosu a konečcích prstů už zůstal, i když se Škoprd počátkem devadesátých let minulého století stal vrátným v civilu. Splynutí jeho těla s ošacením, tak aby jako jedna celistvá bytost sloužil nejdříve lidu a pak všem, kteří platí, bylo do jisté míry zpochybněno. Pár provokátorů mu sice nabízelo bílé tričko s tmavými skvrnami, zbarvení to dalmatinských psů, v naději, že uvidí proces kožní proměny, ovšem Škoprd si tričko nevzal, nejenom kvůli černým flekům, ale vycítil provokaci.

Nikdy nezapochoyboval, ani neslevil a od svých mladých let sloužil vítězné moci, zasazoval se o pořádek věcí veřejných dle představ představitelů lidu a ne bavil se s poťouchlaty. Jinak takovou drobnost, jakou je proměna barev, nikdy nepovažoval za nesnáz. Jednotlivé změny, které byly v souladu s dobou, naopak vítal a barevným částem těla se věnoval s příkladnou pečlivostí, třeba tím, že je každý večer máčel v octové vodě a po osušení potíral krémem Marína. Svou přehnanou péčí dosáhl toho, že se tyto části těla staly citlivější než ostatní, a tak v nose a konečcích

prstů objevil jakési radary, které zaznamenávaly vše, co se událo kolem něho. Byly schopné reagovat na to, co se vymykalo běžným okolnostem, reagovaly na neobvyklé chování lidí, dokonce v některých případech zaznamenávaly i náhlé změny nálady kolemjdoucích. Zaslechl jsem i tvrzení, že významně přispěly k rozvoji Škoprdova periferního vidění, které se prý vyznačovalo schopností zaznamenat i to, co se děje za rohem. Uznat takové tvrzení za pravdivé ale předpokládá, že se zaměříme pouze na zmiňované části těla a nebudeme brát v úvahu jeho dlouholecitou praxi slídila. Stačilo skutečně jenom kolem něho projít, a Škoprd se zadíval kamsi nad vaši hlavu, jako by zaměřil svůj pohled k fiktivnímu horizontu (říkalo se ale, že se v tu chvíli vůbec nedívá), zalapal po vzduchu, několikrát se zhluboka nadechl nozdrami a položil nenápadnou, všetečnou a v podstatě nezáludnou otázku: „Jak se vede a kam se jde, pane správní řediteli?“ Přitom se na mě nikdy nepodíval. Nehnutě čekal, jako by odpověď neměla přijít ode mě, ale z prostoru vstupní haly, do které jsem právě vkročil, jako by ji měl diagnostikovat podle hlasové rezonance, která se odrazí od zdí barokní budovy (budova duněla prázdnotou, i když byla plná lidí). U slova „správní“ protáhl „á“, ale protože ve svém už pokročilejším věku nevydržel s dechem, byl nucen „í“ na konci podstatně zkrátit a navíc trochu je přitvrdil, takže slovo „správní/ý“ nabylo poněkud odlišného významu. V češtině je slovo odvozeno od správy a spravování, ale tímto přitvrzením se vzdálilo od původního významu a začalo se přibližovat slovenštině, která zná pouze výraz *správny*, tedy *ozajstný, skutočný, pravý, až akurátny*. Ovšem, ne tak docela! Škoprd to řekl jen tak na půl, něco mezi dialektem Moravského Slovácka a slovenštinou, a ještě v závěru mazaně zvedl zpěvně intonaci, jak to dělají Pražáci, takže se to cípečkem dotklo i češtiny. Působilo to, jako by oba v tom obsažené významy souzněly simultánně. Zdálo se, že tak Škoprd naznačuje svou spokojenost se současným stavem věcí, že takhle to má být, takhle je to akorát, když ředitel je v jedné osobě správní i správný. A protože to u Škoprdy nebyl běžný přístup k lidem, nemohl jsem v tom nevyčítat záměrnou snahu projevit mi přízeň a předem si tak ustlat teplé místočko vrátného; což jsem bral s nadhledem, navíc by byla

chyba, kdybych hned na začátku svého postavení odmítl takto projevenou přízeň. Zvláště když to byl jeden z mých prvních vstupů na nové pracoviště. – Chci tím nenápadně naznačit, že jsem opustil *Holomouc* s jeho otřásajícími se litosférickými deskami a pokoušel se přesídlit. Projevil jsem proto vstřícnost, na oplátku prvotních Škoprdových sympatií jsem mu vyjevil svoji tehdejší starost:

„Objevil jsem třípokojový byt. K pronájmu. Přes inzerát. V paneláku ze sedmdesátých let. Lesní park, ve kterém je sídliště Hezká utopené, to napravuje. Ještěže je tady přírodní síla, která dotvoří to, co člověk zpacikal. Za čtyři tisíce s dvouměsíční zálohou. Smlouvu s majitelem jsme podepsali u mě v kanceláři. Spěchal do Anglie, na dva roky, dělat číšníka. Vše bylo dojednáno raz dva, stačilo pouze vyzvednout klíče v domluvené době a pak se nastěhovat. Líbilo by se nám bydlet v lesoparku. Co je to, dojít pro klíče, když je ostatní vyřízeno? Jenomže poslední punktem smluvního jednání se vzpříčilo. Bylo zamčeno! V bytě v přízemí stažené rolety, na zvonění žádná reakce. Několikrát jsem obešel barák. Byt ale vypadal, že v něm není živá duše. Ten nepatrný pohyb záclon v dětském pokoji mohl způsobit průvan. Jako by se byt vzpíral být naším domovem. Zřejmě to způsobily ty uzamčené dveře. Ale když je předem zapláceno? Víím, zaplatit nestačí. Domov je potřeba vytvořit, ale bez toho, aby se nejprve zaplatilo? Pane Škoprdó, je mi jasné, že vytvořit domov, na to je především potřeba nějaký kapitál. Až pak ho můžeme proteplovat lidskou harmonií a srdečností. Víím, co mi chcete říct, že nemohu spoléhat na *metaforu* bytu, když potřebujeme bydlet. Taky je ale potřeba mít na paměti, že vstupem do konkrétního bytu nic nekončí! Pouze začíná proces proměny, jestli mi rozumíte, odborně: *metamorfóza*.

Jenomže teď se to všechno otočilo. Nedostupnost bytu mi přináší zklamání, a o to víc ve mně posiluje touhu po něm. Když k tomu přidáte fantazírování, jehož se při své frustraci dopouštím, že zaplácený nájem přece zaručuje bydlení, které by mělo a ještě může být. I když už skoro přestávám doufat, protože právě teď prožívám okamžik, kdy nic, co bylo dojednáno, neplatí. Realita se ztrácí v nedohlednu. Ve zklamání, které pociťuji, se rodí nová touha. Protože v ní se uchovává další možnost,

jestli mi rozumíte, jediné ta se může vyjevit, když nastanou příznivé okolnosti. Stejně tak ale může zůstat pouhou možností, což se právě děje, třebaže tomu předcházely kroky, které napovídaly, že dojde k reálnému naplnění. Nenabízí ale tato potenciální možnost více, a to navzdory tomu, že přicházím o vše, co jsem do toho doposud vložil? Nebo právě proto? Ostatně je touhou, která mi dává novou naději, ačkoliv se tak podobá té předešlé, která mi nakonec přinesla zklamání. Věřím tomu, že dojde k naplnění. Někdy a někde, tam, tady a jinde, kdekoliv a kdykoliv. Protože nenaplněná touha je dobrá víla budoucnosti, v této chvíli tak odlišná od skutečnosti nedostupného, uzavřeného bytu se zaplacenou dvouměsíční zálohou. Teď pláču nad tím, co není, ale také vím, že se tím neochuzuji o to, co přijde. Někdy je lépe, aby se touha nenaplnila. Naopak, to, co se neuskutečnilo dnes, otevírá nové prostory. Jenom zklamání mě vede ke skepsi. Přitom obě možnosti, pane Škoprdó, probíhají téměř současně, to jest v tomto okamžiku, ač ta druhá je invazivnější, vtírá se do duše a dotírá na mysl, ta první ve mně přece jen slabě dřímá. A nemyslete si, že vám o tom vyprávím proto, že takové obelhání, tak hloupý podvod neumím unést! Spíš mě to zaskočilo, postupně mne to zatěžuje, jako když na jaře, než spustíme na vodu tu naši bílou plachetnici, vkládáme do jejího kýlu olovené válečky. Zatěžuje to a přitahuje k zemi. Pro loď je to ale záchrana, udrží ji to na vodě v rovnováze. Že by to platilo i pro nás? Mít správný ponor pomáhá, abychom se drželi reality?

Už týden se pokouším dovolat. Jednou to zvedl nějaký plačtivý ženský hlas, prý maminka. Právě se vrátila z nemocnice a o výstřelcích svého syna nic neví, ani vědět nechce. A prý už odjel. Do Argentiny! – „Do Anglie?“ říkám. „To je prý úplně jedno, vždyť je to stejným směrem, na západ. Co teď? Peníze v čudu, musím hledat další možnosti. Léto pomalu končí, je potřeba opustit Děvínskou a bydlet se musí.“

Nabyl jsem dojmu, že mi tehdy téměř rozuměl, nebo se alespoň pokoušel z mého nepřerušovaného slovního řečiště něco zachytit. Možná dokonce procítit? Tak daleko bych se nepouštěl, ale nemohl jsem nevidět jeho proměnu. Byl vysoký, přečnival nás všechny, sklopil hlavu a opřel si bradu o prsa. Byl to žongléřský kousek, kousek klauna, který

se směje bolestí. Roztáhla se mu při tom totiž ústa, vypadalo to, že se zeširoka usmívá, ale mohl to být i výsměch. Mohlo to být obojí, ačkoliv když nosil brigadýrku, chodíval prý vzpřímeně, s nataženým krkem, jako ženy v Africe nesoucí na hlavě džbán s vodou. Škoprdá však hlavou lehounce pokyvoval ze strany na stranu, jako by mě konejšil, jako by tu tíhu, která mne tlačila k zemi, vzal na sebe. V takové pozici se ale nedá setrvat dlouho. Ostatně to mohl být i ironický posměšek, opovržlivý projev obra stojícího nad jámou, do které spadl trpaslík. Čekal jsem, kdy hlavu zase zvedne. Tím by se mohlo mnohé vysvětlit. Jenomže on se místo toho nafoukl jako maskot Michelina, až jsem měl obavy, že tlakem těla prorazí zdi a hlavou strop. Byl však opatrný, moc dobře věděl, k čemu je mu dobrá ta jeho strážní místnost. Zřejmě proto nafouklé tělo trochu přikrčil, až se celý jeho zevnějšek zkrabatil. Pak zasyčel, jako by vypouštěl duši. Vlastní duši? Možná, pokud mu ještě nějaká zbyla po těch opakovaných obrodných procesech z minulých let. Zůstanu u toho, že to byl pouze nasátý vzduch, kterým původně tak efektně vypjal kůži svého těla. Syčivé unikání vzduchu bylo slyšet až do okamžiku, kdy si stlačil hrudník takovou silou, že se jeho krk prudce napřímil, hlava vyletěla nahoru jako ping-pongový míček a jeho tělo se vrátilo do původního stavu.

Jak už jsem předeslal, přijal jsem místo správného ředitele Střediska nonkonformních aktivit (SNA), což na první pohled vypadalo lákavě, dokonce jsem si mohl slibovat, že budu u divadla, ale zároveň jsem se obával, aby tahle zkušenost, tyhle moje první pokusy s ubytováním v brněnském prostoru ve mně nevytvořily nános podezření, jakousi podvědomou brzdu, která se pozvolna promění ve vnitřní nehybnost, v bariéru vůči lidem, tu známou zatvrzelost srdce a nepoddajnost duše. Ani nevím, proč se ve mně ta předtucha zahrnázila hned na začátku. Naštěstí mě z těchto obav, na kterých mé myšlení začalo ulpívat, vyrušil sám Škoprdá:

„Ten dacan byl pořádná haluz, na pingla moc udělanej, zbytečně nafachčenej. Že nosí püllitry v hospodě, na to nevypadal. Takovej nadupanej platfusák by to hravě zvládl, ale tenhle zmrđ není na bušení, má

to z posilovny. To mi nemůže ujít, když taková hora flaksny není ve své kůži! To echťri, co si kupují tady ty lupeny do divadla, nebývají. Pokud to nejsou rozkvartýrovaní manželé. Ten čormen měl průjem z té smlouvy, co jste s ním podepsal nahoře v kanclu. Pronajímatel bytu? Ksindl vyčůranej ve slušném vohozu! Nebyl jste první, na koho ušil tuhle habadůru, ale u těch předešlých to ufixloval někde u piva. Proto dělal ze sebe pingla. Neznal to tady, a tak hned balil kramle. A nespadlo to z něho, ani když mašíroval kolem vrátnice. Až tam venku. Holt měl betální kliku. Vůbec jsem si ho nevšim. Bodejt', vždyť byl právě oběd. Za to můžou stánkaři! Začali grilovat kuřata, a ty rychny se už dotahovaly k mým fenstrum tady, co přes ně nahlížím na Kedlubňák. Kdybych je nezavřel – musím nejdříve venkovní, pak zevnitř – hodím z toho tady tyčku. Je s tím makačka, ale přeze mě to neprojde! ‚Neprojdou‘, to je rychtyk heslo pro ty hajzlíky. Měli jsme to na bráně kasáren, kde jsem válčil, a já dodnes moc dobře vím, na koho to platí, ať si o tom každý myslí, co chce. Přece mi nikdo nebude říkat, že řehnit se do větru je normálka! Proč si ten zmetek tak roztahoval ten svůj ciferník? Protože ho průvan odsud vyšúroval jak vyhazovač z baru. Pěkně se mu opřel do tý jeho nabušený prdele; to se mu holt hodilo, aby odsud co nejrychleji vypadl. Za těch osm hadrů, co od vás vypajtloval, bude mít chvíli veget. Kopanec od průvanu z mého fenstru je pro něho šuviks. Je to moc u země. Těm ksindlům to chce ufachčit pořádnou ránu, řachu do řepy, jak to říkáme my tady, pořádnou šupu do škopku, a pak zakroutit krkem, protože si myslí, že na vás udělali habadůru a my na to hodíme bobek. Moc se mýlí! Ti magoři by neměli podceňovat naši nenávisť! Sígři pokadění! Nic neví o tom, co je to podceňovat naši nenávisť!“

S poslední větou, která duněla budovou jak skřípění dubových dveří ve foyer, se Škopprda, který jistě neměl na mysli třídní nenávisť, před mýma očima měnil v chameleóna: červená barva nosu mu chytala temnější odstín a v nepravidelných vlnách se rozlévala po obličeji, poněkud opožděně ji doháněla slabě fialová a rámcovala skvrny, které vystupovaly a přelávaly se z jednoho místa na druhé. Jeho tvář nabývala groteskního výrazu, se smíchem to ale nemělo mnoho společného, spíš

jako by smíchal zlobu, naštvanost a nepřičetnost v jednom hrnci, a tyto hrůzostrašné masky si střídavě nasazoval a snímal. To nejsnesitelnější, co bylo možno v nepatrné chvíli zahlédnout, byl výraz potetovaného maorského náčelníka. Chybělo mu ale důrazné zakřivení nosu a ta samozřejmost, s jakou tetování v obličejí nosí jeden pražský hudební skladatel. Škoprdovi se nos spíš stácel směrem nahoru, a tak místo hrůzy, kterou by jinak naháněl, vypadal „prčózně“, jak říkají místní. Těmto barevným proměnám jsem ale nemohl rozumět jinak, než že se nepřiměřeně zlobí, vzteká se a vyčítá si, že mu v jeho slídilské činnosti uteklo něco tak podstatného, jako byl zloděj a podvodník. Celý život na tom budoval svoji kariéru, a teď, kdy mohl místo planého vykukování ze dveří konečně chytit příležitost za pačesy, pořádnou práci propásne kvůli „rychně“ grilovaných kuřat. Byla to chvíle, od které mu herci z divadla říkali „samonasírací Škoprda“, protože jeho řeč plynule stoupala od klidného, ale důrazného komentáře do výšin, nabírala na intenzitě a dosahovala vrcholu v souladu s intenzivní proměnou barev na jeho obličejí. Ostře rudou a tmavě fialovou nic nekončilo. Svoji nelibost doprovázel nekoordinovaným mácháním rukou kolem sebe, podupáváním na jednom místě, předkláněl a zakláněl svou ohromnou postavu, jakoby posedlou zlým duchem, což by se v tomto případě dalo směle přirovnat k rituálním pohybům indiánského šamana – včetně zrychlujícího se rytmu a kulminující intenzity. Najednou, v prudké otočce, která zase byla spíše taneční, zmrazil svůj pohyb a zavěsil pohled do mých očí – chvíli se to dalo vydržet – a prudkým nečekaným pohybem rukou přede mnou zabouchl dveře své úřadovny. Slyšel jsem ještě doznívající podupávání, spíš přešlapování, jako když holky potřebují na malou, pak šramocení klíče, dvě otočky zámku a pak drkotání, jako by třesoucíma se rukama vyndával klíč ze zámku. Chvíli bylo ticho.

Stál jsem před vratnicí, zíral na zamčené dveře a přemýšlel, jestli se nad to povznesu a ponechám vše přirozenému vývoji, nebo si *důrazně vyprosím* takové nevstřícné chování k řediteli. Pak bylo slyšet otevírání Škoprdových „fenstrů“. Asi chce skutečně v pomatenosti mysli vpustit všechny ty pachy dovnitř a blít u toho, aby tak veřejnosti ukázal, že jako

vrátný selhal. Mé domněnky přerušil zvonivý dopad klíčů na dlažbu Trhu kedluben. Škoprdá se zamkl a vyhodil klíče! Škoprdá už nevystřčí nos ze dveří. Škoprdá již nechce slídit, nechá zakrnět své radary i lokátory, nechá zchátrat své periferní vidění. „Betální fór!“ Bude mi to chybět? Ve vstupní hale se od zdi ještě pořád odrážela věta: „Sígři pokadění, nic neví o tom, co je to podceňovat naši nenávist... -vist... -ist... -ist!“

5

Za budovou-majákem tehdy stála už zastřešená, ale ještě neomítnutá cihlová budova, budoucí prostor divadla Houser na ocásku. Dvůr, na kterém později tančil rituální tance hostinský Škamrda, nebyl nic víc než skladiště stavby. A než se něčím stal, aby se to hnulo, bylo potřeba překonat nejednu nesnáz a korigovat neurčitost velkých plánů a jemně přitahovat některé nepřilíš ujasněné fantazijní představy – jako ráhno na stěžni hlavní plachty v silném bočním větru. Pokrýt jeviště na dvoře otevřeného prostoru dřevěnými špalky byl nápad milený a hodný obdivu. Ta zemitost dřeva, ta jeho propojenost s půdou, hlínou, s prvotními zdroji, jako bychom se přímo dotýkali pralátky vlastního původu, zamotávali se do archetypálních kořenů a přes osobní zkušenost vstupovali do prastarých hlubin země. Takovým nápadům se nesmí bránit, musí se jim dokořán otevřít, podporovat je jak batole při prvních krůčcích. Už samotná představa venkovního dvorku pokrytého poklidně dřepícími dřevěnými špalky! Hověly si tam jak velká rodina křemenáčků na travnatém palouku, přímo sváděly k tomu, aby si k nim člověk lehl, vykouřil jednu dvě cigarety a popovídal si s nimi o osudovém (podle Stopparda „karnálním“) objetí života, ze kterého nelze uniknout. Na důkaz, že je něco takového skutečně možné, si je vkládat do košíku jak do piva malé prcky fernetu (ty podsadité drzouny, kteří volají, abyste je vypil dřív, než se začnou v půllitru příliš rozplývat). Ano, to vše přímo vyzývá k činu. Po takovém vnitřním puzení se toužíte zasadit o to, aby se vše vrátilo k prapůvodu, k tomu, co tu bylo předtím, pak dlouho nebylo, ale vy, vlastně my máme šanci se k tomu po tolika letech vrátit. Vrátit se, ale přitom pokročit kupředu! Je to umění úsudku a rozhodnosti, které vstupuje do snů.

Ve snech jsem už po několik nocí rovnal ty dřevěné hříbky vedle sebe, zatloukal je gumovým kladivem do ztvrdlé hlíny, skláněl se nad nimi jako muslim při modlitbě, lezl po čtyřech a křepčil zprava doleva

v tom rozlehlém prostoru, kterému ve snu nikdy není konec. Ráno z toho bolí záda, jak se neustále shýbáte pro další a další hříbky, ale lze to přemoci s vědomím, že se sny mají uskutečňovat, i když lépe by bylo rovnou je vzkřísit k životu, a to navzdory tělu, které se k tomu po nočních zkušenostech staví víceméně vzdorovitě.

Vypadalo to hezky na tom dvorku, nanejvýš krásně na té otevřené scéně. Dřevěné špalky pěkně vedle sebe, tlačily se jeden na druhý, ale jen naoko, protože každý měl dostatek místa, žádná skrytá diskriminace či protekce, nebo dokonce lobbying ve prospěch někoho, kdo je místní více než ostatní. Výsledek sice nenaplňoval původní ideu *praváků*, ke kterým se v lese rozbíháte se sotva zvladatelnou radostí, až tolik totiž ze země netrčely, byly v ní hlouběji, žádní křiklouni, kteří se dožadují pozornosti a roztahují se po celém dvoře. Seděly poslušně v zákrytu, zprava, zleva i zezadu, zarovnané a vyrovnané na úrovni zámkové dlažby, vždy ve stejných vzdálenostech od sebe. Byl to podmanivý pohled vyžadující zdrženlivé nadšení. Škoda jen, že trval tak krátce. Snad jeden den. „Proč ne déle?!“ Možná na důkaz toho, že radost z pohledu na takovou krásu je potřeba prožít nyní, to jest v pomíjivé chvíli? Skutečně prožít, protože když člověk plně prožívá okamžik, zítřek se ztrácí v nedohlednu. Patří víc než kdykoliv předtím osudu, pokud naň člověk věří, nebo Bohu, pokud se vůbec o takové věci zajímá. Později, dodatečně a opakovaně, se síla vjemu vždy malinko oslabuje, až se ztratí jako neucelená představa (prý kdesi v podvědomí). Po zásahu prvním mírným přírodním živlem, teplým letním deštěm, který nás tolik spojuje s přírodou, že je zcela na místě vyběhnout ven, aby nás déšť svlažil a promácel jako slečny při soutěži mokré tričko, se špalky zkroutily do tvaru vzdáleného pohoří Moravský kras, objevily se na nich nebezpečné prohlubně a propadliny, které připomínaly propasti, jakési miniaturní Macochy, a tak se muselo – navzdory dobrým úmyslům a vzájemné spolupráci různých neprofesionálních představ o možnostech dřeva ve volném prostranství – přistoupit ke kompromisům, k nové představě, která sice odporovala povaze přírody, ale nikoli povaze lidské. Kdyby bylo nádvoří zastřešené, to by bylo něco jiného. Když ale prožíváme

výhradně okamžiky, copak lze myslet na něco jiného? Až se naše představa naplní, všichni zapomenou, jak by ty špalky na dvorku seděly, jak by se k sobě měly. Vzpomene si na to někdo? Pokusí se probudit staré sny k životu? Palubovka byla kompromis. Ale když jde o lidi, mezi kterými vládne *vztahy*, a nad těmi ještě někdo, kdo raději vládne lidem než vztahům, vše se musí řešit jinak. Lidé nejsou špalky na podlaze, to je potřeba si ujasnit předem, i když nám je dobře stmelený dav může připomínat. Přece jen se jedno s druhým může proplétat. Jako v tomto případě, kdy se špalky pod širým nebem přes noc v tichém uvážlivém osamocení jako by vzepřely tomu, aby v zástupech a řadách vytvořily plochu vhodnou pro hraní divadla. Spíše se zvlíny navzdory všem toporným i odborným předpovědím, že to bude hezky vypadat. Možná se ale jenom chtěly podobat svazku Střediska nonkonformních aktivit, Divadla Houser na ocásku a Divadla a.ham, který chtěl působit podobně stmeleně. Možná že byly hnány duchem, který navenek nebyl nějak výrazně znát, ale uvnitř se začal skrytě projevat. Co my víme o schopnostech dřeva, co tuší, když zvláční před bouří? My až později, když se něco stane, potom si o tom hodně a rádi povídáme, nebo to dokonce *řešíme*. I když lidská intuice se nesmí podceňovat.

Říkali tomu triumvirát, tomu svazku, ve kterém všechny tři „subjekty“ (sjednocené pod zkratkou SNA) mají stejná práva a snad i možnosti. Co na tomto trilaterálním vztahu bylo rovné, toho se dnes už nelze dopátrat, patrně se nedochovaly ani fosílie, ale nebudu to dále rozvádět, abych nezkoumal to, co je i není, co bylo a se mění, abych se z neopatrnosti nedopouštěl pomluvy. Dovolím si však ještě poznamenat, že je přehnané mluvit o triumvirátu, když postačí trojúhelník, který snadněji a elegantněji z toho lecco vysvětlí. V triumvirátu je totiž jeden vždycky navíc, někdy dokonce i dva, pokud si to myslí alespoň jeden z nich. Jak dobře je na takovém trojúhelníku vidět, že se rozpadá a spěje k zániku. Zůstanu u toho, že v trojúhelníkovém svazku může být těžko něco v etickém smyslu rovné a přímočaré, stejně jako tomu může být ve svazku rodinném. ONA totiž přece jen raději vypráví své zážitky rodinnému příteli, když jí naslouchá pozorněji než manžel. I když třeba na-

slouchá proto, aby se skrze její přízeň stal důvěrným přítelem jejího manžela, kterého obdivuje pro jeho nevšední dovednosti a který by mu eventuálně mohl pomoci k dobrému místu. Jenomže manžel už má dost manželčina nepřiměřeného nadšení, toho jak se rodinný přítel na ni dívá, jak žere každé její slovo, jak k ní přehnaně naklání hlavu, jako by střežil na vhodnou pauzu, aby vlezl, s prominutím, rovnou do jejího jícnu. Jeden by se z toho posral, kolik osobní zaujatosti u toho projevu-je! Taková nerovnost ve vztazích vždycky vyvolá krizi. Řešit to není jednoduché, ale lze to urovnat nejdříve několika kolizními výboji. V každém případě smír nastane, až manželka ubere ze svého nadšeného šumění nad pozornou chápavostí přítele a jemnou ironií zpochybní jeho zanícení a interes: „Vždyť mě ani neposlouchá! Bůh ví, na co myslí. Asi na svoji bývalou tchyni. O ničem jiném ani nemluví, jenom o tom, kolik si s ní vytrpěl.“ K tomu přidá lehký povzdych nad tím, jakou úroveň mají ty mužské záležitosti a kdo to má poslouchat. V závěru lehce naznačí, že by to chtělo rozmluvu mezi opravdovými muži, k čemuž je právě její manžel zvláště povoláný. Jistá manželova zdrženlivost patří k věci, může to ale zlehčit, vycházejí z osobní zkušenosti, že jisté typy tchyní mohou způsobovat mužům stres – pokud se to vezme obecně. Tohle je nutné přijmout a nezaútočit třeba kvůli manželčině poznámce, že „obecné“ je v jeho případě vždy osobní. Pak to směřuje k dobrému konci a trojúhelník má naději, že přes přeponu své dvě odvěsny nějakou dobu udrží. Něco jiného jsou ale společenství s více lidmi a tolika různými zájmy, navíc když byl trojúhelník-triumvirát vytvořen na podnět nastavších novodemokratických poměrů, ve kterých se všichni chtějí podílet na zásadních rozhodnutích, zároveň se ale trochu bojí, že by se jejich názor stal předmětem širšího zájmu. „Na to jsme nebyli zvyklí. Kdo bude nést odpovědnost? Tak na to jsme už vůbec nebyli zvyklí! Ať vše zůstane mezi námi!“ A tak, když je třeba rozhodnout, jakou hru uvést, text se nechá přečíst celému ansámbli, to jest od dramaturgů a režisérů až po herce, osvětlovače, kulisáky, zvukaře a uklízečku. A pak se hlasuje. Jak ale zabránit tomu, aby zvukař s neochvějnou důkladností nehledal neopodstatněnost zvuku ve hře,

o které je právě řeč, a nedospěl k tomu, že žádný takový zvuk není potřeba, takže v ten večer může jít třeba na melouch? Nebo kulisákovi, aby nebyl znaven z toho věčného přemísťování kulis? A co upozaděný herec, který opět nedostal šanci? A není toho textu pro subretu poněkud málo, zatímco její partner toho namluví? Dojde i na ukližečku a její připomínku, že předepsaný jemný písek by neměl být až tak jemný. Pokud to bude komedie, což se z toho zatím nedá poznat, příliš jemný písek bude publikum svým smíchem a aplausem rozviřovat po celém divadle, a „to nepůjde zamést“! Nemluvě o tom, že do divadla chodí i alergici. Řešení je, zahrát to jako tragédii! Při vzlykotu obecenstva také může dojít k nečekanému zvíření písku příliš jemného, ale toto nebezpečí je výrazně menší než u komedie. Zvenčí a z dostatečného odstupu to mohlo vypadat působivě demokraticky, alespoň ojediněle, poněkud vzácně a do jisté míry nezvykle, ale při bližším zkoumání to celé začne nezvratně připomínat snahu, kdy se z nedostatku tvoří přednost a z nevědomosti koncepce. Nelze však zakrývat, že se tím většina zúčastněných nechala okouzlovat a rozmazlovat, a to do takové míry, že se pokusili napodobit obdobný svazek. To byl snad důvod, že Divadlo a.ham vytvořilo trojvedení Jeřáb, Anýz, Pytlík.

Od té chvíle jsem s hřejivou nostalgií vzpomínal na první cesty z Olomouce, z těch maloměstských dřímot do hluku města, které se zdálo tak přitažlivé. Jako obrázky z rodinného alba jsem si v paměti vyvolával jeho rozmanité podoby a své první dojmy, když jsem vcházel mezi štamgasty v hospodách, mezi studenty ve školách, křiklouny na ulicích, do ruchu Brna, které vás nenechá klidným, odměřeným a lhostejným, protože útočí, buší, dožaduje se svého. Ale čeho? Vždycky to trvá, než rozpoznáte povrch a vnitřek. Uvnitř to totiž není naplněné tak, jak se zvnějšku jeví a jak se servíruje. Často nad tím vším mohou převažovat řejchy, puchy. A když vám to dojde, většinou je pozdě. Snadno to překryjí různé reje, dvacetičtyřhodinová show divadla Houser na ocásku se snídání při východu slunce, kvůli které někteří využili noc, aby ráno nepromarnili spánkem a přicházeli přímo z nočních lokálů. Ale aby plně využili den, na to se už nezmohli. Pokud nejste z dvorku

přímo nad Trhem kedluben, nesedáváte s místními štamgasty a nepřete se o oslí vůni, protože se vám přičí být osel-sobě či mulou nebo volem pro jiné, a cítíte, že ty spodní pachy jsou spíše z upocených myšlenek; nepřete se o pštosí maso, ačkoliv žádný pštros v biskupských zahradách nikdy nebyl, a o bio-kuřatech v Boskovicích nemáte ani páru. Bude vám trvat možná i léta, než prozřete. I když celou tu dobu jde o hodně, právě proto, že nejste z toho malého dvorku, na kterém se jedná o bytí a nebytí, a i když spíše než o naplaveninách něco víte o příšlecích, trvá vám to. Trvá, než se dohledáte a dohlédnete na konec, jaké je to sousto a kdo z něho může ukusovat. V takové situaci je lepší dát přednost palubovce a klacky použít vhodnějším způsobem. Kdo k tomu ale má odvahu? Cizinec sotva. Boží mlýny neznají klacky, ani býkovce.

Dávat míň a dostávat víc byl středoevropský sen v závěru dvacátého století. Žít co nejméně na dluh, s tím přišlo nové tisíciletí, protože na začátku devadesátých let ještě provázel půjčky a úvěry ostych. Ovšem s výjimkou „bílých koní“, kteří se chtěli pást do konce věků na nedozírné pasece. Střelili je však dříve, než na nějakou vyběhli. Jenomže bylo potřeba toho tolik změnit: mundúry policajtům, platy soudcům, myšlení politikům a celé prostředí kolem.

Divadlu a ham se v jeho prostorách, za které bylo chvíli vděčné, vedlo střídavě. Bar potažený telecí kůží naznačoval vnitřní poryvy znaveného introverta, který se v potu tváře snaží odlišit vnitřní dobro od vnějšího zla, o čemž tak rádi v minulosti hráli a čehož se společenským změnám navzdory dále přidržovali. Milovali tu nikdy nekončící introspekci duše dezorientovanou ve svém podvědomí a hloubající ve vlastních zapšklých stavech. Ale při dostatečné domýšlivosti – a možná i nadsazené reklamě – mohl bar představovat výstavní prostor s kůží, která byla stažena z jednoho z těch introvertů. Ovšem doba byla jiná, ani Múzy z Kabinetu zašlých časů už nevykazovaly bývalou aktivitu. V nových prostorách nad barem byly dílny a kanceláře, do kterých se – bez ohledu na hlubinný ponor do nitra duše – neomaladě vtíral všechen kouř z cigaret, co sem od baru nepřetržitě vypouštěly ty s divadlem spřízněné introvertní měkko-

ty milující starou začmuzenou hospodu a nořící své ego do ještě temnějších hlubin podvědomí. A tak po nějaké době všichni, kteří setrvali nahoře v těch karcerech, vypadali poněkud extrovertně, až světácky, i když ještě nedávno byli tak odtažití od reálného světa. Způsoboval to právě ten cigaretový kouř, maloval jim kruhy pod očima a dodával jejich kůži jemně nahnědlou barvu, jako by se právě vrátili ze Středomoří nebo ze solárka. Nejvíc to bylo vidět na trojvedení. Jako by delší dobu pobývali v udírně, patrně z nutnosti, kterou vyžadovalo nové postavení: setrvat v zakouřených místnostech déle než ostatní. Ta neprůhledná hospodská kouřová clona, dnes považovaná za zdraví nebezpečnou, tehdy byla stmělující součástí kolektivu, ačkoliv i tehdy se už objevovaly první jiskřičky naděje, že se s ní něco udělá. Dlouho se tak nestalo, ale už tehdy bylo jasné, že se s ní nežije lehko a ještě hůř se tvoří. Kouř sáhl na duši všem, ale v případě trojvedení vyvolal jakýsi statutární extrakt kondenzovaný za celý soubor. Kromě zmíněného tělesného vzezření se škodlivost kouření a tabáku začala projevovat i v mlhavosti jejich vizí. Při detailnějším pozorování by se toho našlo ještě víc, ale to není vhodné popisovat, protože dnes, po úniku z kouřového oparu, vypadají přece jen jinak – i když minulost se na nás vždycky podepíše. Už jejich společný trojjediný pohled působil jakoby přes kouřovou clonu, proto když se jeden – ovšem jako by to dělali všichni tři společně – zadíval na protější zeď, nedohlédl. Kouř se vloudil do všech záhybů těla této trojice, smotal se do klubíčka a převaloval se od hlav až k patám, a to jak v samotném trojvedení, tak v každém z nich zvlášť; probíjel se do slov, mimických gest i činů. Pochopitelně o všechno žádali třikrát, vlastně čtyřikrát: nejdříve společně v jedné osobě, jakoby ve své trojjediné podstatě, a pak každý zvlášť, ve třech osobách, nikoliv najednou, ale vždy s malým zpožděním, ještě v dozvuku předešlé žádosti, což natolik zatemňovalo smysl žádosti, že se ho častokrát nepodařilo dopátrat.

Vrchní kumulovaný šéf SNA se nemýlil. Protože právě skrze kouřovou clonu, přes kterou normálně nedohlédli ani k protější zdi, náhle spatřili bránu hojnosti. Trojice posedlá nevyčerpatelností nových finančních zdrojů znásobovala své potřeby, vkládala je do přehrší slov

a snažila se prosadit svou novou vizi o sobě, o divadle, vytyčovala cestu rovnou na Olymp svých představ, a usilovala co nejrychleji po ní vyběhnout. Co by asi udělali, kdyby se najednou před nimi v plné síle zhmotnily jejich syrové vize, které i přes obláčky kouře s takovým nasazením ega vypouštěli do vzduchu? Nasedli by na tu obludu v domněnání, že je na zádech vynese až na vrchol jejich nedozírných možností? Nesmím to ale tolik zlehčovat, lehkovážně odsuzovat, a už vůbec ne zatracovat. Víím, s kouřem bylo třeba něco dělat. Určitě by to prospělo věci. Jenomže kdo určí, kdy je čas stavět a kdy čas bořit? Jak rozhodnout, když tušíte předem, že dobré důvody se mění v nicotné a nedostatky mutují v přednost. Dělalí, co mohli, a to navzdory filištínské trojjednosti, kterou se tak zatvrzele pyšnili. Kdo ví, jestli právě z té neschopnosti (a absentující možnosti) domluvit se, z těch obláčků, které našťestí nedotvořily fantazijní obludu, protože se držely více při zemi, nevznikl excelentní kus, kterým na nějakou dobu omráčili domácí publikum. A toto publikum, plné žhavé touhy spatřit tak velkolepé divadlo, vyprodalo představení na rok dopředu. Zájemců navíc stále přibývalo, kapacita divadla nestačila, a tak se obrátili na pokrevní bratry a s vírou v jejich dobromyslnou shovívavost si začali půjčovat prostory Housera na ocásku. Retro-skoro-muzikál Uhry na nose, který shlížel dobovým „božím okem“ na šedesátá léta dvacátého století a nenechal nit' suchou na žádné postavě, byl světoborný. Zvlášť promočený byl sovětský generál. Diváci orgiasticky aplaudovali, nasávali pozitivní emoce z komických figurek, které se lokajsky plahočily na scéně a představovaly duhy i neduhy tehdejší doby s takovým šarmem, až podněcovaly touhu se k nim vrátit, některé dodatečně napravit, jiné bez skrupulí převzít. Byla to bomba, malá atomová, i když se zpočátku zdálo, že na takový návrat je příliš brzy, že je ještě potřeba počkat, chvíli si držet odstup a nechat dozrát postoj k minulosti. Nikoliv! Ujalo se to, a dokonce to vypadalo, že díky tomuto kusu máme minulost za sebou, že jsme ji navždy vyřešili, že jsme na ni vyzráli dříve než ona na nás. Alespoň na chvíli. Hned po představení tento pocit spokojenosti zavládl naplno. Našli se však i tací, co tomu moc nepřáli, co si neodpus-

tili poznámku: „Je zázrak, že s tím jejich bordelózním chodem divadla ještě večer hrají“. A hráli. Jen výjimečně se stalo, že se zázrak nekonal. Po vstupenkách byla shánka. A nebylo to jenom proto, jak nepříznivci a pomlouvači pletichařili a trousili, že to je černohorským pivem, které při představení nabízeli divákům „zadara“. Diváci odmítali vnímat novodobý promyšlený trend reklamy, který se u nás začal zavádět, totiž spojovat pivo s uměním. „Když umění s pivem, tak jediné s Prazdrojem!“ hlásali škodolibci. A to se Ocásku vzápětí podařilo, i bez toho, aby bratři napodobovali bratry. Je však nutno podotknout, že na rozdíl od Černé Hory, nebyl reklamní šéf Prazdroje spokojen. Zdálo se mu, že představení je příliš exaltované, má mnoho ženských postav, moc se kleje a málo mluví o fotbalu, což prý u půllitru plzně bývá zcela běžné. U a.ham představení se to ale neobešlo bez podezření, že nepřející jsou ti, na které se pivo nedostalo. I to lze považovat za špinavou pomluvu, protože ti, co přišli kvůli pivu, si určitě při takovém počtu sudů přišli na své, aniž by však tušili, že je představení zasáhlo (alespoň formou vedlejších příznaků). Jistěže pro diváky, kteří seděli v prvních řadách, byl černohorský mok dostupnější, ale ani kamarádi v zadních řadách nemohli přijít zkrátka. Takhle to v životě chodí a půjde dál: jaké místo zasednete, tolik se vám nalévá či jinak servíruje. A na dobré kamarády, ať sedí dočasně kdekoliv, se taky vždycky dostane. Určitě by nebylo správné podezřívát herce, protože ti opravdu nešetřili, nalévali, přelévávali, točili, ale ať dělali, co mohli, i tak jim toho zbylo dost, aby po představení v družném kruhu kolem pípy čekali, až ráno vypění. Chuděrka pípa, utahaná z ustavičného pumpování, totiž pokaždé začala na herce a jejich kamarády syčet a vypouštět pěnu. To už nebyla součást představení, ale jeho interní dohra. Zvláště pro samotné aktéry, kteří tak utužovali vnitřní vztahy souboru a snažili se vytvořit událost, která by zůstala v paměti účastníků až do příští reprízy. Ovšem neobešlo se to bez předběžných opatření. Například v propůjčených prostorách Ocásku odstranili hasicí přístroje, kdyby snad v bujarém veselí někoho napadlo hasit nedopalky cigaret odborným způsobem. Pípa se umístovala do místnosti koupelnového typu, která měla stěny obložené kachlíky,

aby se všechno zblítí ze stavu světa, k čemuž v závěrečných ranních fázích docházelo, snadno uklidilo. Rovněž se šprajcovala okna, aby byla stále otevřená a kouř cigaret plynule vanul ven a nevytvářel clonu, přestože na ni byli účastníci zvyklí z domácího prostředí. Kvůli otevřeným oknům se na parapety musely dávat podložky z nehořlavého materiálu, aby půlnoční rachejtla a různé ohňostrojevé šlehy, rány a dělobuchy nezanechaly stopy na měděných římsách, aby nepotřísnily čerstvou vnější omítku budovy, která tak hrdě odkazovala k baroku. Dokonalost však nepatří k člověku, proto se – v rámci přirozeného lidského chybování zcela pochopitelně – opomíjelo zatloukat dřevěné dveře do sauny, která sousedila s koupelnovou místností. Nikdo z těch, co zajišťovali prostor proti nečekaným událostem, zřejmě ani nepomyslel na to, jak snadno skrze otevřená okna vstoupí noční chlad a nenápadně bude pronikat do všech údů hereckého souboru, který byl rozsazen na chladné koupelnové dlažbě. Zatlouct dveře do sauny je stejný hřích jako zatlouct dveře kostela, čehož se kromě komunistů odvážil málokdo. Ovšem použít saunu jako útočiště před nastydnutím, když ani pivo ve velkých dávkách nepomáhá, to se povoluje. »O sauně jsem se už zmínil, a tak se snáze připomíná. Vracím se k ní rád, ne proto, že bych si ji nedovolil obejít, ale z úcty, aby nebyla přehlížena. Sauna je magické místo. Nejenom pro Seveřany. V sauně se nabírá nová síla, v sauně pookřeje duch a očistí se tělo. Mizí v ní neplodné a neduživé myšlenky, hojí se rány a rozjasňuje se duše. Je útočištěm ve špatných chvílích, opěrným pilířem v nejistotě a dočasným domovem pro příšlece. V sauně se rodí, dozrává a omlazuje. Sauna je jako oliva, při prvním užití cítíte nahořklou chuť, teplo na vás útočí; při druhém se ta hořkost stává esencí života, teplo vás hladí; a pak už bez ní nemůžete být. Bez oliv i sauny, jedno projasňuje pohled na svět, druhé zahřívá tělo a nechává mysl plynout jako poklidnou řeku. Sauna je zázrak, matčino objetí, domov i sedmé nebe.« Netvrdím, že tohle všechno je potřeba znát, když do sauny vstupujete, ač jistý respekt by byl na místě. Je ale nutné něco vědět o praktickém užívání, už kvůli samotnému tělu. Duchovní vlivy se tím nijak nenaruší. Nemůžete do sauny vstoupit jako

ranař do hospody, bouchnout dveřmi a dívat se po přítomných, jestli na vás někdo neplivne, nesmíte usedat na dřevěné lavice bez papírového ubrousku, to vám neradím já, nýbrž Hygieia, dcera Asklépiova; setrvat v ní smíte tak dlouho, jak je vám to příjemné, nemusíte lámat žádné časové rekordy, ale je nutné střídat teplo s chladem, jednou dolů, jednou nahoru. Vychladnout, i když nejsou poblíž severské studené fjordy, je stejně tak důležité jako se zahřát. Tak dosáhnete stavu, kdy tělo není přítěží, přestane se úzkostlivě podřizovat zemské přitažlivosti. Sauna je cesta k sobě samým, aniž byste museli putovat. Protože putovat lze neustále, ale najít správnou cestu, to je někdy nad lidské síly.

Prvnímu, který se z té party pokusil zmíněná tvrzení ověřit, říkali Ušimamyši. Nevypadal jako Japonec, jenom když seděl u pípy a lil do sebe půllitry montenegra, krk se mu malinko zkrátil, jako by vpadl do hrudníku, ramena vystoupila, uši se protáhly a ještě víc zašpičatily; celé tělo nabylo postoje myši připravené skočit na kočku. Ano, myši na kočku! Jistěže neskočil. Jeho jméno nemělo nic společného s odvahou, ale s podobou. Tu nejvíc utvářely právě uši. Jak jinak by k takovému jménu přišel? Při tom tělo neudělalo nic jiného, než že se ohleduplně podřídilo okamžiku čekávání na další rundu ve frontě u pípy. A když se Ušimamyši dočkal, chytil půllitr s největší opatrností oběma rukama, jako by krácel po zrádné horské stezce, s plným soustředěním ho postavil před sebe a nechával tělem procházet radost z plné sklenice, ani se nepohnul, než se napil. V té chvíli mu možná už měli říkat Kočivoči, protože jeho tělesné nastražení dávno polevilo, uši mu povadly, jenom oči doznávaly nápadných změn: zužovaly se a protahovaly, až vypadaly jak kočičí, které nás dokážou ve tmě vystrašit. Jenomže na rozdíl od koček, u Ušimamyšiho ustupovaly do stran, od nosu k uším, a byly to skutečně štěrbiny, protože víčka se samozřejmě prodlužovala také, takže z očí bylo vidět jenom dva úzké horizontální zakřivené pruhy. Nemělo to ale nic společného se spojením protikladů, které by snad Ušimamyši zosobňoval. Myš i kočka v jednom těle, tak to u Ušimamyšiho v žádném případě nebylo. Vše se vyvíjelo postupně, nikoliv současně. Zatímco v době, kdy jeho tělo bylo plné tenze, oči ještě malinko pomrkávaly,

jako by neudržely váhu víček, později, když se krk začal hlouběji propadat do hrudníku a ramena už nevystupovala, což bylo jasné znamení, že tělo ztratilo svoji hbitost, převzaly novou, dominantní roli oči. Ovšem vše v mezích osobní historie stárnutí, které ovlivňuje skladba poživatin, jimiž lze tento proces částečně zvrátit. A právě v jeho osobě se z důvodu převahy tekutin do popředí protlačily do té doby tak upozadované pomrkávající a mžourající *kočivoči*, ty úzké štěrbin, které svižně slídily po chlastu a radostně přebíraly roli zhadrovatělého těla.

Těžko však říct, nakolik to jeho staří kamarádi rozpoznali, ti introverti, kteří se v novodobé proměně pořád hledali koutkem duše v minulých představách, kdy zakřičet na jevišti něco o svobodě byla odva ha. Jestli vůbec věnovali pozornost něčemu takovému, jako je vnější proměna kamaráda. Proto mu raději ponecháme původní jméno. Zachováme tak jim i sobě alespoň trochu vzpomínkového optimismu z časů mládí. Byl to jeho nápad, zřejmě pramenící z tehdejších hereckých workshopů, které začínaly větou: „Vše je dovoleno!“ Ušimamyši se rozhodl, že se zahřeje v sauně. A aby mu ten prostor nepřipadal cizí, bez přestávky kouřil u topení, které bylo zapnuto naplno. »Jednou, když se ho ptali: „Kolik kouříš denně?“, prohlásil: „Jak mám čas.“« V sauně měl času spoustu, až do rána. Chápejte, nejde pouze o znesvěcení sauny! O takových věcech neměl ani páru. Nevědomost se sice podílí na našich činech, ale nijak nás neomlouvá. Pokud dotyčný není schopen pochopit, že se v sauně třeba rodí, ale rozhodně nesouloží, tak by před takovým jedincem nebyl hřích dveře sauny zatlouct. Navíc to byl jeho až příliš individualistický plán. Ušimamyši se oddělil od kolektivu a v tichosti se s několika plastovými püllitry piva rozhodl prohrát své tělo, aniž by se o tom komukoliv zmínil. Možná pozapomněl, ale ani od ostatních nebylo možné očekávat, že v tak pozdní noční hodině budou věnovat pozornost nějakým ztřeštěným nápadům, navíc když další štěně čekalo, až ho někdo narazí. Možná se styděl za zteplalé pivo, které v roztopené sauně pil, protože to se v těchto kruzích považuje za bohapusté barbarství. Jistě, kolektiv cítil, že odněkud vane teplo, ale při družné zábavě není vůle zkoumat postranní efekty. Navíc jako nejpo-

chopitelnější zdroj tepla se přece nabízelo vychlemtané pivo. Nechali Ušimamyšiho jeho osudu, aniž by věděli, že se právě vydává sobě napospas. Našli ho až kolem poledne bratři z Ocásku. V sauně bylo kolem sto čtyřiceti stupňů. Ušimamyši byl natažen na pryčně, obložen vrstvou nedopalků, z koutku úst mu trčel vyhaslý „čvaňhák“. Ležel nepohnutě jako mrtvola. Kdokoliv jiný by v takové situaci skutečně odplul na druhý břeh, ale nikoli Ušimamyši. Když ho probudili, vrávoravě se postavil, bylo na něm vidět, že si tepla užil na několik příštích životů. Tvář měl rudou skoro jako Škoprdá nos, kůži na těle napnutou k prasknutí, oční štěrbinny se mu protáhly až k uším a srdce mu tlouklo jako sprinterovi. Hlavu měl kulatou jak meloun, otekla a nepřiměřeně velkou v poměru k chatrnému tělu. Hlavně že žil. Nezbývalo mu nic jiného, než aby s tímto velkým zarudlým melounem, ze kterého úzkými štěrbinami při zvýšené frekvenci srdce vykukovaly oční bulvy jako kukačky ze starých pendlovek, a s nezuživým hadrovitým tělíčkem chodil ještě dva týdny po Brně. Ač vypadal jak rekordní rajče, vyztřelý tak akorát na dobrou rajskou, klub zahrádkářů mu moc pozornosti nevěnoval. Zájem budil spíš u zástupců firem zaměřených na výrobu rajského protlaku a kečupu. Pro ně to byl sen! „Přesně takové rajče bychom chtěli vypěstovat,“ říkali, „rajče jako meloun!“ Ukazovali ho při svých prezentacích jako důkaz, že je něco takového možné. Nejčastěji ho prý využívali Američané, kteří se usadili ve městě. Ti ho zvali, ale ne kvůli hlavě, ale kvůli jeho kočičím očím. Když se Ušimamyšiho hlava zezadu nasvítla svíčkou, vypadala jako oživlá dýně. O Halloweenu a za temných zimních večerů jím Američané strašili své moravské slečny. Pak splasknul.

Možná, že je to všechno jenom součást místního koloritu, že to patří k vychloubání starousedlíků, kteří ostatně nijak neskrývají snahu vymýšlet historiky, když se jich ve městě udá tak poskromnu. Jisté je, že do sauny už Ušimamyši nikdy nevlezl, i když prý poprvé v životě na své podobě slušně vydělal. Rajská podoba ho vedla k bohatství, ta všední k chudobě.

6

Byl konec září, ale světla přibývalo. Babí léto se roztahovalo jak nezvaní příbuzní v obýváku, až to vypadalo na to, že snad ani žádná zima nebude. Alespoň ne brzo. Dokonce i slunce k té šalebnosti přispívalo. Nejdříve do modra pročistilo nebe, pak se spustilo tak nízko, že nám sluneční paprsky ležely rovnou u nohou. »Mít slunce u nohou, zdá se být nedostižný sen. A byl-nebyl.« Jako by nám tím chtělo naznačit něco o pokoře, když nám ovlažovalo část těla, kterou celý život propojujeme s chladem země. Dívej se! Sklání se před námi. Umývá nám nohy svou září a snaží se v nás vyvolat pocit, že nastává páté roční období. S tak prohřátými dolními končetinami jistě budeme v myšlenkách zralější a v srdci přístupnější. »Něco za nic; nic za něco.« Chtělo to přijmout tuhle iluzi a vyvěsit na oblohu pochvalu. Z vděčnosti. Aspoň jednou přeletět na malém čmeláku nad horizontem a tahat za sebou transparent s nápisem: „Chválíme počasí, díky!“ A hned se do něj ponořit. Dokud ještě je. Nechat se naplno prostoupit okamžiky pozdního podzimu, podvolit se tomu, že sluneční záře na nás dopadá jenom tak sama od sebe, aniž by měla jakýkoliv důvod, zahřívá naše křehká těla. Nějaké námitky? Připouštím, že nemusíme být zcela připraveni se přidat. Možná jsme i zaskočení. „Díky, ale víme své!“ to je nápis jistě výstižnější. „Zima bude. Nenecháme se ošálit barvami podzimu, které tak jasně připomínají počátky konce. Jistě není nutné, abychom se domnívali, že tohle babí léto přemůže zimu a že nás teplý podzim oprostí od toho, co přijít musí.“ A přece! Co kdybychom vůbec nedali najevo, že jsme si se zimou už zkusili své? Natruc očekávání, že bude ještě krutější než loni. Chce to odvalu riskovat a přidat se. Ano, k šalebnosti a pokoře. Vyvolat v sobě pocit, kterým pročistíme tělo i duši. Ovšem pokud nejsme jako chlubití šibři přesvědčeni ve své pýše, že vždy rozpoznáme, kdy se na nás slunce nebo dokonce celá příroda vytahuje.

Navzdory božskému podzimu se vstupní dveře do budovy-majáku stále otvíraly jen pod silným tlakem, a to i když nebylo potřeba něčemu bránit, žádným pachům z Trhu kedluben, nezvaným hostům nebo lupičům nájemného. Bylo nutno vynaložit značnou sílu, i když jste se chtěli dostat jenom do vstupní haly, do foyer, které dunělo jak prázdná láhev. Otevřít dveře vyžadovalo pořádně se zapřít, kteréžto vnitřní pnutí zvláště u dam mohlo vyvrcholit nenápadným pšoukem, není-liž pravda? Ovšemže tichým, takže by si určitě nikdo ničeho nevšiml. Do dejme ale, že mezi vnějšími pachy z Trhu kedluben, které se snažily proniknout dovnitř, to nemohlo působit jinak než alternativně, experimentálně, což se v tomto prostoru přímo vyžadovalo. Pokud se vám pokus zdařil a vešli jste dovnitř, nebylo možné přehlédnout číhajícího Škoprdy, který stál s nataženým krkem ve dveřích vrátnice a přeměřoval si příchozí. Již několik dní bylo prázdné. Hlídač, který ho střídal, trouchnivě celou pracovní dobu za zavřenými dveřmi. Škoprdy měl už několik dní dovolenou. Dalo se předpokládat, že to ani dnes nebude jiné. Nebylo. Mohli jste projít, aniž by vás zneklidňoval pocit, že vás sledují oči jak dvě kamery, nic nebránilo, abyste klidně zabočili ke schodům a vyběhli do kanceláře ve druhém poschodí bez toho, abyste se chtěli někomu ztratit z dohledu.

»O pár měsíců později (zdůrazňuji slovo „později“ s odkazem na budoucnost, s vědomím, že předbímám v čase), kdy jsem kolem vrátnice procházel bez zastavení, jenom s běžným přáním dobrého dne, a do druhého patra vystupoval s jistou nadějí, že je to k něčemu dobré, stál v mezipatře, v prostoru mezi podlažími – ach ten jeho habitus, ten nešel přehlédnout! – profesor Kostrba. Nečekal na mě. Jinak by jeho otázka, co tady dělám, nenabrala takovou intenzitu překvapení, až ohromení nad nečekaným setkáním. Zaskočil tím i mě, nepolekal mne, jen přinutil ke krátkému zamyšlení, jestli jsem tady správně. Naznačuje snad jeho otázka jistou nevoli, souvisí s přáním, abych byl někde jinde? Toto zamyšlení ale tehdy nemělo dlouhého trvání.«

Abych zahnal nahodilé vzpomínky na nepříjemné okamžiky, zvedám nohu k prvnímu schodu. Vtom se ozvala rána. Neměla nic společného s mým kolenním kloubem, to jen průvan práskl protějšními dveřmi vedoucími na dvůr, až zařinčela skleněná výplň. Nevypadla, nic se nerozbilo. Dnes je šťastný den. Pokud ho nechválím předčasně. U právě zabouchnutých dveří stál Škorpa tak vzpřímeně, jako by v té chvíli přede mnou vyrostl nečekaný problém. Usmíval se. Fakt! Nebylo to moc vidět, ale usmíval se. S pohledem upřeným na mou osobu opatrně chytil kliku dveří, pomalu ji zmáčkl, ve stejném rytmu tiše otevřel a pak zase zavřel. Pořád se při tom na mě usmíval, jako by chtěl, abych každý jeho úkon vstřícně hodnotil:

„Ano, takhle se správně zavírají dveře, pane Škorpo, ne náhodou jste teď dveřník, nikoli vrátný, děláte to dobře, nadále v tom pokračujte.“

Co mu ale říct na tuhle šaškárnu? „Pane Škorpo, už jste si dal udělat náhradní klíče?“ A to jsem se do věty opřel s plným nasazením a vážností svého postavení.

„Klíče? Kdepak, řediteli! Já po nich valil přes svy fenstry, jenom co jsem trochu vystyd, aby mi je neschramstli nějakí čórmeni zvenku. Měl jsem z toho dva týdny bednu jak ten... Ma-uši-myši? Všechno je ale v rychtyku. Žádný strachy. Máme to pod kontrolou!“

Mrkal na mě usměvavými pohledy, ale vzhledem k už dříve zmíněným proměnám jeho tváře i k barvám podzimního listí, které se přes různé zrcadlení oken probíjely do budovy, to vypadalo méně přívětivě, než by se mohlo na první i na druhý pohled zdát.

„Půjdem na jedničku na dvorek, ne, a všecko proberem. Tak nedělejte cavyky.“

Na jedno na dvorek? Nezdálo se mi to vhodné. V pracovní době, všem na očích. Jenže ta jeho radost – na tváři přece – co s ní? Radost sice stěží rozpoznatelná a zřídka se objevující, ale byla tam. Nedá se zapřít, nelze ji pominout. Vzdát jí hold jedním malým, to by sneslo i okolí. Díval jsem se na něj, jak se drží kliky a pořád se usmívá. Pak obřadně přede mnou otevřel dveře. Na takovou výzvu jsem nemohl nepřistoupit. Tiše je za námi zavřel, aby opět ukázal, jak se to má

správně dělat, v čem je nutno pokračovat a co je nutno dále rozvíjet v oblasti vrátných u vrat a dveřníků u dveří – nikdy naopak. Zavedl mě ke stolu, u kterého seděl pán v tvídovém obleku s tartanovým vzorem, v barevné košili a s vlněnou kravatou. Zatímco jsem očima nevěřičně zkoumal, zda je tvíd pravý, a v mysli mi vyvstávaly staré obrazy dvojic mužů ve stejnokrojích, představil mi pana Dobročinského, svého starého přítele. Dokonce i vlněná zelená kravata a černá košile mi připadaly tak známé, že jsem zcela nezáměrně a několikrát po sobě oslovil dotyčného jménem Dobčinský.

„Dobročinský,“ naléhal Škoprdá. „Nepletěte si ho s tou figurou, s tyátrem nemá nic společného, tak se oficiálně představuje, pracovním jménem. Mám pravdu, Honzo? Tady si to můžeme říct, Honza je fízl vod sekretů, dávají jim taková jména. Dobře to říkám, Honzo? Jeden se jmenuje Dobročinský, to jako Honza, a druhý Zlořečinský, to je ten u vedlejšího stolku, napravo, nalevo od vás. Říkám, má stejný ancuk, ten nás hlídá, kdyby něco, rozumíte? Voni jsou dvojka, jako dobrý a zlý fízl, když se jde do akce, normálně se jmenuje Honza. Můžu to prozradit? Honza Znebejánek. Nevadí, Honzo? To jako Janek Znebejánek. Chápete, s takovým jménem u fízlů! To si z tebe fotr dělal prču už při narození? Neber si to tak, v normálním životě to tolik nevadí a ještě se to i rýmuje! Dneska se ale říká anglicky, že je u sekretů. Honzo, to je kvůli Evropě, nějaký blbec si to může vykládat jako hromadu sraček, ale v tom je kouzlo utajení, a ty dobře víš, že do Evropy chceme, když je to pro nás výhodný. No a Honza vám chce říct, že jo, Honzo, že jsme toho zmrda chytli, tedy Honza. Toho, co ze sebe dělal pingla. Protože jsme staří kamarádi, tak mu říkám, jestli by pro mě něco neudělal, jako malou službičku, když už mě ten ksindl přechcal. Honza si toho zmetka vyčíhal jak srnca na čekané, že jo, Honzo, a zmačknul ho. Ten se ošival, to víte, takoví dacani držej držku, dokud přes ní nedostanou... Tak si cvakněte toho piva, je na mě. Když mu ale řekl, že ho vezme na šilcárnu, to jako k nim, mladé byl tak vyhókané, že se skoro pochcal, a že bude cálovat jak najatej, a na to vám Honza dává čestný slovo, že jo, Honzo, že dostanete ten svůj cech zpátky. Ted' máte veget a do týdne havaj, než

k vám ty háky dorazí. A to si pište, že to tak bude, když to říká Honza! Že jo, Honzo? Řekl jsem to dobře, Honzo?“

Měl jsem silné nutkání projevit údiv nad tím, že tajní ještě pořád chodí v těch hadrech z falešného tvídu. I když je demokracie, stále využívají zabezpečení, které nafasovali na dvě století dopředu, snad z přesvědčení tehdejších nejvyšších činitelů, že tady budou jejich fyzické věčně. » „Zítřka tady nebudete,“ říkal jsi, otče. Takové myšlenky se jim nehonily hlavou, když plánovali stejnokroje. Přitom ty dva v Bratislavě už měli džínové komplety. Vypadali sice jako čuramedáni, ale i tak bylo Brno pozadu. Nedůležitá štace, tak je nechávali donosit, co zbylo ve větších městech. Jasně že po Praze, větší město tady není, tam měli těch mundúrů vždycky nejvíc. Donosit po Cajzlácích, to snad Brňanům dělali schválně! To si z nich fakt dělali prču! Proto musel o dvě desetiletí později primátor vyhlásit, že Brno je největší město v republice, protože Praha je region. Ani nezmínil, že je to region určitě nejmenší široko daleko. To by jim to pořádně nandal, ale zřejmě si to šetřil na jindy. Aby všechno sakumprásk sedělo, bylo by Praze nutno přídomek „hlavní město“ vzít. Pak by už nic nebránilo tomu, aby brněnští *Ordo lumen templi*, kteří sice neumějí latinsky, ale chrám z paprsků světla by na louce u Rudického propadání postavili a stáhli tak na sebe veškerou pozornost všech metropolí světa. Jak to udělat i úředně, na to zatím jejich ingósti nepřišli. Snad jeden, ředitel muzea, měl vskutku geniální nápad, prohlásil, že když Brno opraví všechny památky, bude konkurovat Paříži i Římu. Snad ne dohromady? Nějaký novinář mu ale odpověděl, že je to prý možné, ale jen v případě, pokud těch šest budov ještě bude stát. Jako by v tom městě vězel zvláštní genius loci, jako by měl V. V. Štěch pravdu, jako by to skutečně bylo „město po panstvu odložené“.« Ten „zlý“ u vedlejšího stolu, ve stejném obleku, ale pro změnu v modré košili a žluté kravatě, na nás ani nemrkl. Vypadal jako kanárek, který marně touží splynout s hejnem černých havranů. Ještě že nesedíme společně u jednoho stolu! To by pak nejspíš budili dojem právě začínajících podnikatelů. Ne, k tomu by potřebovali saka jiné barvy. Spíš vypadají jak herci, co právě zkoušejí hru Rosencrantz

a Guildenstern jsou mrtvi. Nikdo přesně neví, který je který, a ani jeden z nich netuší, jak skončí. Taková domácí persifláž založená na fízlech v tvídových oblecích se skotskými vzory, kteří se objevují tam, kde je nečkáte, a nejsou nikdy tam, ani tam, kde by měli být. Žádná moje otázka tak nemohla být v této situaci nemístná. Protože nic nebylo, jak má být, ani tam, kde má být.

„Pane Dobč...?“

„Dobročinský! Říkejte mu Honzo, když vám to dělá takovej problém.“

„Dobročinný, ten oblek jste si koupil?“

„Řediteli, vy se nějak vyznáte. Honza si obleky nekupuje, že jo Honzo, tenhle je ale klasa, to vám povím, čistá vlna. Říkám to správně, Honzo? Koupit se nedá, je přímo z fabriky, služební, ten můžete nosit léta, pane, a pořád je jak nový... – Kdybyste ale o něco takového měl zájem, co, Honzo?“

„Kdysi jsem potkal takové dva pány, ještě v Bratislavě, někdy v osmdesátých letech...“

„Měli na sobě to stejné co Honza, že jo? Vždyť to říkám, vydrží to sakramentsky dlouho.“

„Jenom košile a kravaty měli v jiné barvě, pane...“

„Dobročinský, řediteli, Dobročinský! Přestanu vám napovídat, a bude vás to moc mrzet! – To jako, že jste s nimi něco měl?“

„Náhodné setkání.“

„Jak myslíte. A říkejte mu Honzo! Nebo se fakt vážně rozčílím.“

„Vždyť Hon-za vůbec nemluví.“

„Honza toho teď moc nenamluví, to je pravda... Honzo, teď drž zobák, právě teď se nemusíš předvádět... Protože je *hodnej*, rozumíte, z těch dvou je ten *hodnej*, na rozdíl od toho vedle. Honza je měkkota a je dobře, že moc nemluví, kdyby mluvil, namluvil by toho hodně, i to, co by neměl. Promiň, Honzo, ale v tom je ten tvůj problém. Proto jsou vždycky dva, ten *zlej* od vedlejšího stolu ho stopne, nepřál bych vám být u toho, strašně kleje, to mají takové echtovní znamení, Honza přestane kecat, když ten od vedle zakleje. Proto jsme ho posadili k jinému stolu, rozumíte? Jinak by nám plil do piva. Proč jsem to neměl

říkat, Honzo? Když už zná i tvoje jméno a taky ty šamstry z Bratislavy, tak co? A když tamten tady není, tak za něho musí někdo fachčit, ne? No já na to sice nejsem školenej, ale domluvili jsme se, aby se tady Honza nepřekecnul, že budu řečnit jenom já, dobrý ne? A za to se na něho nesmíte zlobit... Ne, Honzo, neboj, pán se na tebe nezlobí... A vlastně, to jsme vám přišli říct, o tom pinglovi, že jsme ho chytli za pačesy a vymlátili z něho ty kačeny, co vám čmajznul, a že si Honza zaslouží pochvalu, větší než to podzimní počasí, které je přece jen nade vše, protože já to posral, aby bylo jasno.“

„To vůbec ne, nemohl jste přece tušit, že...“

„Právě, že jsem to měl tušit! Na co víc se my od uniform můžeme spoléhat než na intuici! A to vám řeknu, že v ten večer, jak byla *událost* s tou saunou, měl jsem velké puzení sem zajít a udělat obhlídku. To mě vždycky posedne takový ten neklid a já najednou nevím, kam mám jít, co mám dělat. Nebo se mám na všechno vyprdnout? Tak jsem si vzal dovolenou, že se jako na všechno vyseru, a zašel jsem za Honzou, abych mu řek o všem, co se mi stalo.“

„To se přece stalo mně.“

„Tedy přechcal mě parádně, co si budem namlóvat, ještěže jsem si vzpomněl na Honzu! A pak, že to taky tady obhlídnu, ale říkám si, mám dovolenou. Víte, co jsou lidi zač, budu jim pro srandu, že sem chodím i o Vánocích. Jinak by se to nestalo, to vám garantuju, protože já bych ho ze sauny vytáhl za ty jeho myší uši a ani by necek, vždyť tam moh zhebnout. Ale to máte tak, s nima je vždycky problém, velkej problém, to přece ví i ‚kumulovanej‘, a taky to říká, jistěže ne veřejně, že je s nima vždycky problém. To by vedlo k rozpadu, a on to chce udržet za každou cenu, rozumíte, protože je to pro něho výhodný. Proč by to jinak dělal? Dejte si na ně pořádnýho bacha! A dejte si ještě jedno, ať se pořádně pomějem a z toho horka tady nechcípem.“

„Taky že jo, pane Škoprdó, AŤ Z TOHO VŠEHO tady NECHCÍPNEM!“

Poslední větu jsem si opakoval nesčetněkrát. Měnil jsem intonaci, dával jí souhlasný i opačný význam, smysl a ne-smysl, přehazoval jsem důrazy na slova proti pravidlům řeči a vyslovoval ji v nezvyklém tónu.

Představoval jsem si ji jako kakofonickou směs zvuků, abych ji v mysli mohl hníst a tvarovat podle všech myslitelných zvuků a polozvuků, které ve mně zaznívaly, vyvolány smíšenými pocity z nabytí této zkušenosti. Pronášel jsem ji sám k sobě polohlasem a ověřoval si, zda je schopna obsáhnout všechny atonální roviny, které jsem jí vnucoval. Pokoušel jsem se rozeznít ji od zdrženlivé vděčnosti k předpojaté podezřívavosti, od ironie k nenápadnému úsměšku nad sebou samým, přál jsem si, aby vyjádřila údiv nad pomocí těch, které jsem vždycky považoval za škodnou, a současně vyjevila jistou míru uznání za pokus o proměnu. Aby byla vstřícná k nepřesvědčivé škoprdivské srdečnosti, a současně ji chválila jako jistou možnost ke sblížení, aby prozradila víru v upřímnost nabídky mého nového místa, a zároveň nenápadně vtiskla situaci jistou pochybnost, jestli to není pouze návnada. Snažil jsem se v sobě rozeznít ten disharmonický souzvuk tónů, který v příšerci udržuje paradoxní polohu vzdoru a s odstupem prověřuje, co se stane, když za poněkud podezřelých okolností přijme to, co mu kdysi patřilo, zda a co s tím na něho padá, padlo nebo padne, protože peníze skutečně přišly za týden.

Na poštovní poukázce bylo nevypsanou rukou vyplněno nezřetelné jméno odesílatele, ovšem adresát byl jasný. Proto ty pošetilé tóny spjaté s pocity vyrůstajícími z bizarních situací, z neschopnosti rozeznat, kdy je čas stavět a kdy bořit, jak rozlišit mezi těmi, kdo pomáhají a kdo škodí, jak rozpoznat, kdy spirála stoupá a kdy se zacykluje, a když je potřeba si u toho pořád dávat bacha, tak na koho.

Pochopeno z hospodských řečí a přeloženo z hantecu, chod triumvirátu progresivně pokračuje s častějším klopýtáním. Všichni to vědí, kromě Omrzlého, který to sice také ví, ale nechce o tom nic slyšet, protože jedni jsou kmáni, druhí křupani a dohromady jedno i druhé. Chovají se k sobě jako k bratrstvu dávno zapomenutému, ale nic zapomenuto není, jenom odloženo na později, až bude potřeba. Nepoměli se a nepomějí, ty dva subjekty. Plně soustředěné na své výtvořiny, mají pocit, že jejich smysl je těmi druhými záměrně zatemňován.

7

Přišlo varování. Ústní depeše od Omrzlého, vrchního ředitele pečlivě kumulovaného z více funkcí. „Pozor na něj! Trojvedení je rafinovaný manévř, jak dostat třikrát víc. Dáme jim míň, i tak utrácejí víc. Uvádět příklad ze Střediska nonkonformních aktivit. Jeho chlouba je v existenci bez finančních prostředků za účelem jejich získávání. Experimentální zázrak na poli kultury! K tomu lze přirovnat pouze kumulované funkce. Jedna z nich, například týkající se mé osoby, není placena, a přece existuje.“ (A vydělává?) Závěrečné rozhodnutí znělo jasně: „Dát míň je někdy víc než nic. Vhodným prostředkem kontroly je: přidat k tomu pravidelné varování o překročení schváleného rozpočtu.“

Škoprdovská intuice, která vyrašila z podestýlky policejních uniform, měla něco do sebe. Účetní s mírně prošedivělými vlasy hned po ránu předváděla svůj další šedivý trs, který se náhle objevil přes noc, patrně v důsledku dvousettisícového rozpočtového propadu Divadla a.ham. Jasná zpráva od „kumulovaného“: „Za týden svolat schůzi a neprodleně projednat ožehavý problém!“ V jedné městské části Brna nastalo hrobové ticho. Až na to, že na Trhu kedluben se do stojatého bezvětří začal nenápadně vtírat šeptavý hlas. Prosakoval do pachů, až to vypadalo, že pachy-puchy mu napomáhají, aby se dostal blíž k lidským nosům, aby pak mohl udělat malou odbočku kuším, otíral se v nich o bubínky a šeptal na poplach. Bylo to tiché žužlání, pořád dokola jak ve smyčce, že triumvirát je řízen náhodně a nedomyšleně, spravedlivě se rozděluje jenom pro jednoho, druhý je mrtvá duše a třetí je na huntě, dále že takové spravování není správné ani správné, protože vše je *kumulováno* do jedněch jediných rukou. Ty ruce ale nepustí a nepustí, ani za cenu LIDSKÝCH životů! Vše proto, že moc je liška mazaná, koho se jednou chytí, k tomu se přísaje, svádí a svede. Svedený, aby nebyl opuštěn, se jí drží, nepustí se a nepustí, jistě z obavy ze ztráty, a taky ze strachu, aby se od něho nevzdálila víc než na půl kroku.

Zaklíní se do ní, proplete se s ní v domnění, že je s ní navždy spřízněn, nosí ji na ruku, miluje ji skoro víc než sebe, s nezlomným přesvědčením, že s ní se stává *někým*, je víc, mimořádná bytost řádu VIP a vzácnost sama s mocí pevně v ruce. Proto důrazně vyžaduje, aby s ním bylo jednáno pouze v rukavičkách, poslouchá jenom dobré zprávy, vyslechne jenom příběhy s dobrým koncem a nařizuje výhradně v domnění, že je to ke všeobecnému veřejnému prospěchu. Proto „Bud'te rádi, že mě máte!“ je heslo nadevše, protože „Mohla by přijít horší svíně, a ta by požadovala daleko náročnější věci!“ Prý se s ní *skumuloval* až neoddělitelně, našeptával hlas a dodával: „Všeho do času! Přijde i s prosíkem, když mu půjde o všechno, protože moc je kurva proradná, na výsluní své milence opouští.“ Nezaujatí ale tvrdili, že ten hlas nebyl žádný anonym, že to šlo z hospod kolem trhu, od štamgastů, od těch introvertních měkkot, co rádi klábosí o neřestech druhých a řeší vyřešené, a že samotný zdroj toho všeho byl u baru s telecí kůží. Veřejně nebyl nikdo označen. Něco z toho ale muselo proniknout až nahoru na kopec, na dvorek budovy-majáku. Protože ani relativní klid nezakryl zvýšenou míru tenze, která napovídala, že termín střetu se blíží.

Nemuselo by to dopadnout nijak špatně, pokud by se některé záhyby podařilo včas vyžehlit a vztahy malinko harmonizovat, setkání mohlo proběhnout v přijatelné míře snášenlivosti. Chtělo to vést rozhovor nejdříve s trojvedením a každému z jeho členů zvlášť, pokud by se od sebe na okamžik oddělili, klást na srdce skutečnost rozpočtového propadu a žádat umravnění do budoucna, a to s vyhlídkou krutého utahování opasků (což už lze ostatně brát jako domácí zvyklost). Jednoduše: vyčistit podpalubí a pootočit kormidlem trochu do středu. O náročnosti takového řešení není jistě pochyb, *vždyť* teorie *krizového managementu* to řeší neustále. Zde je ale vždy všechno jinak. Nejschůdnější bývá, dělat soumara oběma stranám, pokud se to člověku nepříčí, a vzít na sebe největší podíl viny. Ano, kdyby se na té jedné straně dalo aspoň o půl stupně pootočit řízení. Až je to podivné, jak moc a vládychtivost přetvářejí lidské nitro. Vetře se to do duše a libuje si v nehnutelném stavu! Vnější netečnost k okolí se promění ve světle reflektorů v usměvavou

všímavost, za pozornosti davu nabídne vstřícné reakce, ale zkuste s takovým člověkem promluvit z očí do očí, něco připomenout, o něco požádat nebo se zmínit o nedostatcích! Nebude vás vnímat. Moc mu vynáší hlavu do oblak sebestřednosti. Jako by byl pouze věšákem na ideály, nepoužitelný pro denní potřebu. Naléhejte, a on zaútočí nebo uteče k sobě, dovnitř, ačkoli v tom jeho vnitřním úkrytu je zima a chlad. Příliš dlouho v něm ale nevydrží, protože se bojí, že moc se v něm neohřeje. Jenom se s ní trochu pomazlí, a když už tuhne, rychle ven do světel maloměsta a do davu. Tam s umravněnou tváří, možná trochu sveřepou, jako by byl z poslední čerstvé sklizně, jako by mu léta nepřibývala, ale odlupovala se a těmi svými lupínky zdobila cestu davu. Zkuste mu pootčit kormidlem, když ho síla jeho moci přibila hřebíky! Je jak z kamene, ta jeho posedlost mocí, on sám je *kumulován* do ustrojení velkého balvanu. Nehnete s ním k obecné prospěšnosti, i když pokud jde o to něco přihrát sobě, to se umí kutálet a valit s nejvyšší rychlostí. Domluva s druhou stranou je náhle možná.

A.ham s trojvedením Jeřáb, Anýz, Pytlík! To nebude snadné. Bude to chtít přehlížet tu jejich spratkovskou nabubřelost, se kterou neochvějně věří ve svůj bezmezný tvořivý potenciál, vzhlížejí k sobě jak k nedostizné metě a klanějí se před vlastním piedestalem, na který je – ještě ne, ale každou chvíli ano – vyzvednou; nebo je jednou, alespoň jednou jedinkrát, budou po premiéře nosit na ramenou, jak se to už několikrát stalo, sice ne na Moravě, ale v Zemi české. Vyžaduje to nevidět, pominout, že až do této chvíle to nebylo přesvědčivé. Přišlo sem tam nějaké to klopýtnutí, ale k profilování umělecké osobnosti je potřeba dalších tvořivých činů. „Teď to bude dělová rána, musí se to ale nutně nasvítit shora a červeně, do té modré podzimní oblohy, v okamžiku, kdy se stmívá, to bude fascinující, nejlépe helikoptérou s laserovým dělem, aby světlo proniklo skrze zdi budovy až na scénu, na které budou herci stát štronzo, zahaleni v bílém oparu, v přesně takovém, jaký v poslední dny zrána produkuje podzimní počasí, kdy se nedá dýchat. Toho si snad všimnou i ekologové! Na scéně to bude ale úplně jiné, nic společného se smogem, normální suchý led. Pozor, teď to nastane, laser bude ukrajovat z mlhy, a odhalo-

vat tak jejich nahá těla! Herci pořád bez pohnutí. To si pište, že diváci budou jak u vytržení! A herci na scéně pořád nic, jak antické sochy. Pak laserové dělo rozptýlí všechnen opar. A herci pořád nic, dokud diváci z toho šoku nezačnou řvát. Je jedno, jestli souhlasně nebo ne. To bude okamžik, kdy herci procitnou, uvědomí si svoji nahotu, totiž to, co my všichni právě teď prožíváme. Jsme nazí sami před sebou i před veřejností. Šaty, co nás zakrývají, jsou pouze opar, vnější slupka, která zmizí s výkřikem dítěte v hledišti. Počkejte, to není všechno! Na všech stěnách hlediště budou zrcadla, i na podlaze, tam se musí dát takové ty nerozbitné, po kterých se dá chodit, takže nahota herců se tím znásobí a zdůrazní do posledního detailu. Zrcadla zespod! Hlavně u žen to bude neskutečné. Herci nebudou moci uniknout sami před sebou, stíhaní každý svým odrazem v zrcadle, což symbolizuje pronásledování našeho vnitřku vněškem. Je to metafora našich minulých činů s přerodem do dneška. Navíc se diváci taky uvidí v zrcadlech, ale v kontrastu k hercům budou oblečení, a ti, co pochopí nesnesitelný rozpor mezi jevištěm a hledištěm, odhodí šaty a přidají se k hercům. V závěru by mělo být jeviště plné nahých herců a diváků. Jen dva tři diváci zůstanou sedět na svých židlích, jak pařezy, protože nebudou mít odvalu, dubové, nahlédnout do svého nitra. S tím se samozřejmě musí počítat. Jde o to, že chceme zkusit něco nového, interaktivního, co tady ještě nebylo. Je to něco z Living Theatre z osmdesátých let, ale my to chceme dělat v současném pojetí, i s tím, že využijeme špičkovou techniku, protože všechno bude v tom *slow motion*, takže celá akce, která by normálně v klasickém divadle trvala pět minut, tady ve zpomaleném pohybu bude trvat víc než půl hodiny! Rozumíte, takový ten eklektismus Wilson – Malina, ale v Brně, zcela po našem! Tím zpomalením vytvoříme u publika napětí, jinak ty lidi na scénu nedostaneme, klidně by zůstali tvrdnout na židlích i celé představení. Helikoptéra s laserovým dělem musí být celou dobu ve vzduchu, protože v části, kdy se odhalí, že herci jsou nazí, bude laser zmateně slídit po jevišti, protože nebude mít co odhalovat, strhávat, to je přesnější výraz. Helikoptéra a laser symbolizují bývalou moc, takže od teď už každý sám za sebe, protože nás už žádná moc neomezuje. Spojení mezi divadlem a helikoptérou

máme taky vymyšlené, zajistí je režisér, který bude koordinovat pohyb laseru, aby mohl pružně reagovat na situaci na scéně. Scénu bude snímat kamera a technik v helikoptěře bude mít monitor, aby mohl podle pokynů režiséra ukrajovat z oparu. Bude to betélní, bude to akce jak Brno! Co říkáte?”

„Nebo průser jak Brno. Bude vám na to stačit deset tisíc? – Jste v propadu, víte to?”

Jeřáb, Anýz a Pytlík se na sebe podívali, nevěřičně ve stejném rytmu pokyvovali hlavami, jako by se chystali zpívat jednu společnou píseň, ale chmury, které pochytily jen tak letmo, se jim zakously do tváře. Když společně vstali, ani jeden nezůstal pozadu, bylo jasné, že si nechávají spustit provazový žebřík z pomyslné helikoptéry, ale pak, aniž by si vůbec všimli, silou své nasranosti vystoupali po laserovém paprsku až nahoru a prudkým gestem shodili celý ten svůj nápad i s helikoptérou dolů. Všechno to s rachotem dopadlo před Morový sloup na Trhu kedluben. Ale nikdo se neohlédl, dokonce ani jeden z prodejců. Možná to tam leží nepovšimnuto dodnes, když to ani tehdy nevyvolalo žádnou pozornost.

Schůze začala jako obvykle. Čekalo se na kormidelníka. Tiše se proslýchalo, že zapomíná. Osobní asistentka mu volala, ale nedráždila ho, neurogovala. Právě se obléká. Asi nemůže najít ponožky, a to nás zdržuje. „Ať si pro dnešek vezme čisté,“ zaznělo šeptem z povzdálí. Omlouvá ho práce dlouho do noci, vlastně do rána. Nesmíte zapomínat, že pracuje ještě déle než ostatní, déle než u nás bývá zvykem. Osazenstvo souborů, začmuzené včerejším kouřem, má jistě pochoopení a doceňuje náročnost postavení, které vyžaduje tak mimořádné pracovní vypětí. Atmosféře i jemu by se tím hodně ulehčilo. Od jediného přítomného ze souboru A.ham se to přirozeně očekává. Houser není přítomen. Třetí je experiment. Čekání se protahuje. Ovšemže čas opakovaně staví soubor před otázky o důvodech nespokojenosti. Čekání nabízí možnost ještě jednou si vše nechat projít hlavou, všemi hlavami. Promyslet a v trojjedinosti rozhodnout, jestli jít do toho, a to s plným vědomím. Vnitřní napětí stoupá. Od trojvedení se očekává

výrazný počín hodný vůdcovství umocněného na třetí. Co kdyby Jeřáb uvařil polévku, Anýz nakrájel chleba a Pytlík ho namazal sádlem?

Ať všichni zůstanou na svém místě! Omrzlý už dorazil. Ve chvatu. Tvrdě usedl na židli. Zarytě mlčel a rozmrzele se štípal do brady, jako by se pokoušel o další procitnutí. Vypadal na to, že se uvnitř souží. Trápí? Jako by ho uštkla kobra. Nebo do rána četl Dostojevského? Nevěřicně se rozhlížel po místnosti a zkoumal přítomné. Znamení vnitřní přípravy? Pozornost přítomných oživila a zdála se být nadějná. Snad se bude něco dít.

Zatím nic. Čas utíkal a možná, že i nedostižný podzim pomalu skončí, než Omrzlý promluví. Pouze rafinovaný trik – umění pauzy. Začít o nádech dřív, než pozornost opadne. Pak v pravou chvíli zaujmout expresivním gestem. To musí předcházet slovu. Nejdříve vstát, chvíli se rozhlížet, setkat se s několika pohledy, spiklenecky mrknout nebo nevráživě vrknout. Výraz hodně napoví. A pak spustit, promluvit. Nejdříve ztišeným hlasem, v pomalém rytmu, hypnoticky, ale *lidsky*, nejlépe o starostech, které nedají člověku spát a nutí ho pracovat do noci, až do časného rána. Nejdříve dojmout, pak se uvidí jak dál. Jestli zvednout hlas a pořádně jim to nandat nebo jenom zrychlit tempo. Rychle z toho utéct a vyřídit to později zpovzdálí.

Omrzlý: „Dnes jsem měl telefonát. Naléhavý... (Dlouhá pauza s nádechem.) Slyším vyzvánění v domnění, že je brzo po půlnoci. Mám stažené rolety, když pracuji. Způsob jak nevnímat čas. Telefonát takhle v noci? Bylo už ráno. Otevřel jsem okno a dívám se. Vše je v neuvěřitelném pohybu. A vy taky, jak pozoruji. V noci jsem těžce pracoval. Noc jsem věnoval *dolad'ování*. Snažil jsem se zachytit ten mihotavý pohyb, uchopit ho v jeho originálnosti a promítnut do našeho svazku. Byl jsem tak blízko! Vtom zazvonil telefon. Volala mi asistentka... (Dlouhá pauza bez nádechu.) Že je ráno. To už vím, řekl jsem jí... Že setkání nemá odklad. Chápu. Při jejích slovech mi v uších zazněla věta: ‚Je to přece moje dítě!‘ A já byl tak blízko! Je-to ta-ké na-še dí-tě!“

Anýz: „To mě, panečku, podrž. On s ní má dítě!“

Pytlík: „S kým?“

Anýz: „Se sekretářkou.“

Jeřáb: „Posloucháš, nebo spíš?“

Anýz: „Mluvit snad můžu, ne?“

Pytlík: „Jenom když máš co říct.“

Anýz: „Říkal, že s ní má dítě. Když mu volala.“

Jeřáb: „Nekecej! Mluví o tom, že je to ,na-še dí-tě‘.“

Anýz: „Naše? Jako jejich?“

Pytlík: „Naše jako nás všech. Společné.“

Anýz: „Tak to se z toho poseru! Co jako nás všech?“

Pytlík: „Jako společné dítě nás všech.“

Anýz: „Nás, co jsme tady?“

Jeřáb: „Nás všech, co jsme tady.“

Anýz: „A co ostatní? Chybí tady Houser a Experiment.“

Pytlík: „Považuje triumvirát za ,na-še dí-tě‘. Je teď společné, tedy i těch, co tady nejsou.“

Anýz: „To jsem z toho vůl! A co s tím má sekretářka?“

Jeřáb: „Říká jí asistentka.“

Anýz: „Co ona s tím?“

Jeřáb: „Nic. Jenom mu ráno volala.“

Omrzlý: „Společné dítě, o které je třeba mít starost. Zrozeno do svobody a pohybu. Spoutaní, a přitom volní, nezávislí, a přitom spojeni nerozlučným svazkem. Takový je náš triumvirát. Je a není! Triumvirát, který kondenzuje pohyby nás všech. Držíme pohromadě, a přitom jsme každý sám za sebe. To pohyb nás dělá svobodnými. V jakém jsme my pohybu, v takovém pohybu je i divadlo. V tom je naše síla i pravda. Můžeme ho zkoumat, můžeme ho přehlížet, ale vždy se vrátíme k nezvratitelnému faktu, že náš triumvirát udržíme, jenom když budeme v pohybu. V tom je tak původní, že to nemá obdobu. Všichni nám ho závidí. Ať tato naše pravda obíhá, ať v ní věří všichni, tak jak v ní věříme my. Mezi mnou a triumvirátem je zvláštní pouto. Ano, zplodil jsem ho. Naší povinností je v tom pokračovat, jít vpřed. Jeho udržení je na nás všech, jeho pád je naším pádem. Všichni jsme do toho vstoupili stejným dílem.“

Jeřáb, Anýz, Pytlík (trojhlasně): „A jaký díl v tom máme my?“

Omrzlý (po dlouhé pauze): „Stejný jako ostatní.“

Anýz: „A kolik tedy dostávají ostatní?“

Jeřáb, Pytlík (dvojhlasně, s ozvěnou): „Ano, kolik je to přesně?... přesně?“

Omrzlý: „Tady jde o udržení našeho svazku! Jsme na tom přece všichni stejně.“

Jeřáb, Anýz, Pytlík (nejprve postupně, pak trojhlasně): „Stejně? Stejně? Stejně? – Kolik je to přesně... v penězích?“

Omrzlý: „Tady nejde o peníze! Je to přesně podle stejného klíče.“

Jeřáb, Anýz, Pytlík (trojhlasně, s opakovanou ozvěnou): „A kolik je klíčů?... klíčů?... klíčů?“

Tolik co Petrklíčů!

Byl to manévr demodernisty druhé dekády, diktátora umění tělem i duší. Náležel k těm, kteří volali po zbourání divadel, ale zatímco ostatní vyběhli do ulic, oni se v nich zabydleli, aby nakonec vedli svůj dav poddaných. Se spoustou idejí, které mají rafinovaně přihnojovat jejich ega, aby příčinností oddaných obdivovatelů časem vyrostla v nadměrečná EGA: „Jste tak dobří diváci, že si vás vezmeme domů!“ (To bude odměna!) „Já nechci být do konce věků vašim tleskajícím otrokem v hledišti!“ ozývá se z kikirikí. Jenomže falešní proroci a čarodějové mezilidských vztahů vždy dokážou klamavě přetvořit svůj nedostatek v obecní prospěch. Je nelojální hlásat, že se triumvirát sotva drží na nohou? Je to dokonce nemravné, protože s jeho pádem padají všichni? Ti na spodku dopadnou hůř, aby ti navrchu mohli být na tom lépe. Něco se špitne, ale nikdo nic moc nenamítá. Sami mezi sebou, v kruhu, ve kterém má každý svého Petrklíče, i když peněz by mohlo být více. A KOLIK Z TOHO BUDE PŘESNĚ PRO NÁS? Něco z tohoto setkání musí vzejít, aby se vědělo, kam až se dospělo. Udělat pavouka, aby bylo jasné, kdo za to nese odpovědnost. To je nápad: odkud a kam. Ne, moci se to nedotkne, to v žádném případě! Jenom pravomoci některých, kteří remcají víc, než je potřeba. Ujme se toho sám Omrzlý a stanoví míru. Po nocích, při přestávkách

v práci, každému vše jasně nastíní: kdo, co a na jak dlouho. Základem pavouka bude několik soustředných kružnic, po jejichž obvodu se bude obíhat a hledat cesta k té další jak v labyrintu. Spojovat je bude zvláštní utajené spojení. Úspěšný běžec se dostane k té největší a nejvyšší, k nebeské bráně nejvyššího kormidelníka. Tam už může zaklepat. Snad mu bude otevřeno.

Zvláštní, najednou se obrací na mě. Až podivné. Kvůli čemu? Nikdy si nenechá vzít poslední slovo, a teď najednou: „A co se týče toho mínusu, tedy toho propadu, to vám vysvětlí tady...“

„Padlo to na mě, tak to musím všem říct: byl to omyl. Účetní se omlouvá. Naštěstí u A.ham nejde o dvě stě tisíc, ale jen o sedmdesát tisíc propadu. Je to výrazně méně, ovšem s přihlédnutím k současné situaci a k novým demokratickým poměrům, ve kterých už nechceme žít na dluh, jak jsme to ještě nedávno hlásali při zvonění klíčů, nelze takto dále pokračovat. Takže žádná helikoptéra, žádná laserová děla! Možná zrcadla a propletenec nahých těl, to by šlo, ale jen po stranách. A třešničky spodního zrcadlení se budete muset také vzdát.“

Najednou vzpouřá. Vřískot, jako by jim to všechno spadlo na hlavu, jako by oslepli, všichni byli zasažení laserem. „To si vyprošujeme! Tohle a takhle?! Tohle se nám nesmí říkat, ani takhle! Na tohle se nesmí slyšet, takhle to dál nepůjde! Nebudeme poslouchat! Ty věčné útoky proti nám! Žádáme rezignaci!“ – Chvilka ticha. – Či rezignaci? „Kdo s tím začal, kdo narušil poklidný chod schůze, to vzájemné porozumění, které už už dosahovalo svého vrcholu? Kdo to přetrnul a k smrti nás všechny vylekal?“

Co říct na ty volšový reakce a lokální hrubost, která má zakrývat nejistotu, a na onu omezenou moc, která hlídá jenom sebe sama a bez ohledu na roční období fikanými manévry předstírá svlékání se z kůže a nepřístojně ukazuje svá takzvaná slabá místa, protože se to prý hodí? A křik umanutých spratků vyskakujících jak na trampolíně, aby v sobě přehlušili sobectví: když se dělí sousto, ať je rozděluje Spravedlnost s páskou přes oči (nebo bez ní) nemá se ukusovat z cizího! Nechtějí to slyšet, proto se jim to nesmí říkat! Nemá se jim říkat to, co říkají sami o sobě, že jsou drzgrešle, jeden jak druhý, že přemalovávají novoroční

pozdravy a dokola si je posílají rok co rok, až dojdou k létům Páně, kdy dostanou to, co dříve odeslali. Chápu, boží mlýny. Ale takhle? Stáhnout se jenom proto, že se to jejich volšový svědomí začne kabonit? Bát se, že uštknutí vlastními hříchy vyrazí s trojvedením do útoku? Ustupovat přihlížejícím a čekajícím na to, kdy konečně stáhnou ocas jak pes, kterého vedou do útulku, a řeknu: „Neměl jsem to říkat, aspoň ne teď, měl jsem si to nechat na jindy. Měl jsem to říct nějak jinak. Určitě se to dalo říct i jinak. Je to moje vina, nerozpoznal jsem vhodnou chvíli, nevšiml si, kdo s kým se dělí o sousto, nerozeznal jsem, co se smí a co si mohu dovolit, kdy to mám vidět a kdy to přehlížet. Můžu si za to sám!“ Ale přece jen: vždycky je k něčemu dobré říkat pravdu. I když vás osočí, že jste ten, kdo chtěl zničit divadlo. Vždycky je to lepší, i když se člověk stává tím, kdo dostává políčky.

V tom sporu dvou stran, které zachovávaly pouze zdánlivé příměří, jsem se náhle spatřil, jak pořád stojím na bílé čáře u Lanžhotu a přešlapuji na místě. Nebýt toho motorkáře, nedostal bych se dál. Ale jsem teď dál? A blíže k čemu? S tím jsem přece nepočítal, že zůstanu cizí, pořád z jiného dvorku. Čas utíká, podzim pomalu končí, zima na sebe nenechá dlouho čekat a já pořád věřím v možnosti změny. Jak ale, když tváře navenek spřízněné v sobě skrývají zlost? V nepřítomnosti toho druhého ji pumpují do svého okolí, až zmrzne do krutosti a hořkosti. Když při setkání z očí do očí tiše stoupne teplota na jedné straně, protože vždy prohraje s *kumulovanou mocí*, ty animozity začnou tát a roztékat se kolem. Pak se s požitkem vrhnou na příšelce jako na hadr, kterým se dá ta břečka vytřít. Nebo mu přeběhnou po zádech jak po mostě, aby se do toho moc nenamočili. Když nedůvěra stoupne na nejvyšší bod a když už není cesty zpátky, v té chvíli se spojí, přesvědčení, že jedině tak si uchovají zášť (závist?) vůči sobě navzájem – prý jedinou konstruktivní sílu, která je žene dál. Až do té míry, tak hluboko si lze plést tvořivost se sebezalíbením. Slyším, co říkají: „MY jsme tady, do...“ (prdele). „NIKDO nám nebude říkat, komu jsme co dlu...“ (jednou vám to musí někdo říct). „Svoje si nedáme a z cizího nebe...“ (hahaha). „To vzkazujeme všem – zničit divadlo si ne...“ (sami si ho zničíte).

Popojít o kousek dál byla nutnost. A taky vyrazit ještě za kuropění, protože zášť k cizákům je velká a ráda nabírá na síle. Snadnější je nechat všechny, ať se ve své zlobě spojí, dříve než stvoří několikahlavého draka, aby jim pomohl k panství z lidských slabostí. Dříve, než s bujarým pokřikem prosadí lhostejnost k přítomnosti a spikleneckou toleranci k hříčům minulým i budoucím, aniž by si velcí šéfové – ale i pomocníci pomocníků – všimli, jak tím v sobě zakuklují zášť k budoucnosti, jak přispívají k tomu, aby se okradli o to, co přijde, o to dobré, co bychom zítra, ale vlastně už dnes, mohli společně objevit, a to nejen pro sebe. Jestli to tak půjde dál, pak už všichni přestaneme snít, jak by skutečný svět měl vypadat, a vědomě vymažeme jeho obraz, který pořád nosíme v sobě, i když hluboko archivovaný. Raději budeme ulpívat na malých záděrách, abychom přece jen ty pletichy, podvody a zrady nenechali růst svévolně. Tak nějak to řekl ON: „Jedno místo nás spojuje s radostí a potěšením, jiné se smutkem a další nejdříve se smutkem a pak se vším ostatním.“ Zlo prý nemůže mít dlouhého trvání, vždycky je to jen přechodné období. Pokud je vyměřen čas dobru, je třeba popojít dále a o přechodném období psát příběhy. Co bychom byli, kdybychom nesnili, kdybychom se moci či vlastní slabosti jen útrpně poddávali?

IV

Na pomezí

1

Kruhy, které představovaly toho podivného administrativního pavouka, jednoho z těch, co si z cizích nití předou síť a vydávají je za vlastní, chytají do nich přitroublé mušky a sají z nich šťávu, tedy tyto kruhy vymezující povinnosti, ale neomezující pavoučí moc Omrzlý nechal vyvěsit jako transparent na chodbě. Viděl jsem v nich půdorys Brna, ačkoliv dobře vím, že jeho půdorys není kruhový, to však ani administrativní pavučiny nebývají. Od prvního vstupu do *štat* jsem byl přesvědčen, že se jeho ulice zakřivují a prapodivně stáčejí, protože ať jsem se vydal jakýmkoliv směrem, vždy jsem se po chvíli ocitl ve výchozím bodě. Abych se v tom levotočivém *kruháci* nesmyslně nevláčel, opakovaně jsem procházel spojovacími ulicemi a zkoumal jejich zakřivení. Ale ať to bylo jakkoliv, pocit kruhu ve mně zůstal jako symbol tohoto místo-města. V kruhu se nedá dojít právě nejdál, a pokud nejste ze stejného dvorku, bývá obtížný i přechod z jednoho kruhu do druhého. Kvůli takovým přesunům se stavějí pomyslné mosty nebo kladou zátarasy. Možná tomu lze stěžít porozumět, ale je to jak i s tím pavoukem. Je třeba s ním v těch kruzích chvíli pobývat, než člověk zjistí, kolik se mu z toho dostalo pod kůži, a možná přijde na to, že často opakované slovo „pohyb“ jenom zakrývá strnulost, neochotu proměněnou v neschopnost pohnout se z místa, a ti, které pavouk stačil pokrýt a polepit pavučinou, se už z toho dostanou jen stěžít. Kolik prostoru mi ještě zbývá? Moc ne, jak prozrazoval poslední rozhovor s Omrzlým, který v průběhu několika dní pracoval dlouho do noci, aby nad ránem, ještě před svítáním, dotvořil tu svoji vizi, konečnou to koncepci triumvirátu, a mně nařídil, abych se věnoval pouze jeho účetnictví. (Kdyby si raději četl. Třeba i celou noc.)

– Ó CHLAPEČKU OŠKLIVÁČKU, rozcuchánku středoevropánenskéj, víš ty vůbec, co tě čeká? Budeš se zaměřovat na čísla a na účty, budeš pracovat s nasazením na má dáti – dal, podřízený budeš přímo velkému O,

který sídlí v nejvyšším nebeském kruhu. Nebojíš se toho? Patlat se v záležitostech, které nelze spravovat s čistým svědomím? Veřejně o nich mluvit? Sliby dané nižším kruhům s největší netaktností zapřít? Nedat a zapřít slibovanou odměnu *stavěčům*, kteří tři týdny stavěli i bourali, a zdůvodnit to tím, že je přece zdravější pracovat, než pasivně čekat na peníze? Pokud na to přistoupíš, pak si na těch pár kroků ode zdi ke zdi budeš muset zvyknout, milánku.

- A pokud nechci, aby tomu tak bylo, mám odejít?

- PŘIJAL jsi tu práci v domnění, že budeš k divadlu blíž.

- Nikdy předtím jsem nebyl tak daleko! Na hony daleko!

- NEKŘIČ! Od čeho daleko? Od těch zvláštních povah, někdy obcerstvujících, jindy vysilujících, od těch, kterým promíjíme osobní nedostatky kvůli talentu a dovednosti tvořit? Od emocí napnutých k prasknutí a od probdělých nocí, co nenechají nic v klidu, od těch, co se jeden do druhého zavrtává a zamotává, a čím jsou propletenější, tím jsou hysteričtější, aby v závěru, o velké premiéře, očistili své duše a zulíbali se téměř k smrti?

- Ne, od těch jsem nic nechtěl! Určitě ale od těch, kterým se něčeho nedostává, od jejich prázdna, co zpychle nabobtná, aby vyplnilo nitro namísto chybějícího talentu, navíc to připouštějí v přesvědčení, že tak nahradí kohokoliv a všechny. Od jejich zkostnatělosti, od těch, co pořád vytahují své šuplíky plné minulosti, aby zakryli svoji impotentní přítomnost, od chybějící pokory a nahlouplého přesvědčení o vlastní genialitě, od nich a od toho všeho jsem chtěl hned, okamžitě.

- PODIVNÉ. Že by snad právě tyhle řeči vystihovaly stav divadla devadesátých let?

- Vždyť to byly ustavičné návraty ke hrám, kterými se někteří proslavili ještě za komančů, jim navzdory. Vraceli se k nim v bláhové víře, že si to právě teď, v nových podmínkách, zopakují? Sláva, sláva, sláva uschlá tráva!

- DOST UŽ! Nechme toho.

- Fajn, ať si nad tím lámou hlavu jiní. Jaký stín minulosti se za nimi táhne, za tyátrem často nehodným ani pomyšlení. Ty uzavřené brněnské dvorky, stočené jak Ocásky do kruhu, jim toho hodně napoví.
- TAK ZVEDNI KOTVY a odejdi z toho panoptika kuriozit, od těch nesnesitelných kreatur a horkokrevných persón. Když na ně spadne nebe, já ho zvedat nebudu!

Ty kruhy na zdi, to bylo to poslední, co jsem zkoumal. Stál jsem před tím transparentem a sledoval, odkud který kruh vede a kam, kde se setkávají a prostupují, do jaké míry se proplétají a jestli je možné přejít z jednoho do druhého bez ztráty cti. Něco jsem tušil, ale na nic podstatného jsem nepřišel, a tak jsem se ze vzteku na ten nejvrchnější kruh, který vedl ke dveřím nebeské kanceláře, chystal nadepsat „Bud’te vděční, a z moravského kruhového koláče dostanete větší díl!“ nebo „Točivost vašich charakterů vám otevírá netušený prostor uzavřených dvorků!“ Měla to být základní kritéria, motta v kruzích pavouka. Věty mi ale připadaly příliš dlouhé, a taky jsem se obával, že jazyku moci nejlépe rozumějí ti, co jsou jí nejbliž, a takové přece nebudu povzbuzovat, a už vůbec je není třeba navádět. Raději jsem se vydal ke schodišti.

Pomalým krokem jsem scházel z druhého poschodí, schod po schodu, snad naposled, abych byl pryč sice navenek pomalu, ale vnitřně co nejrychleji. Pamatuji si dobře to místo: bylo stejné jako kdysi, když jsem předbíhal v čase. Ted’ je to tady znovu. Stál tam profesor Kostrba, vtěsnán ve svém nepřehlédnutelném habitu, i když tentokrát jeho indiferentní postoj jakoukoli *zjevnost* poněkud zamlžoval. Tehdy jsem po schodech vystupoval, ted’ po nich sestupuji, což se může brát jako metafora. Je to už po druhé, co ho potkávám na stejném místě, on pokaždé stojí v jakémsi pomezním prostoru a já opět zřejmě na nesprávné straně (na její důkladnější analýzu je ještě příliš brzy, protože lze předpokládat, že také budoucnost k tomu bude mít co říci). Pro tentokrát nebudu předbíhat v čase a k budoucnosti se odkazuji jenom náznakem, abych nic neuspěchal. Nemohu s jistotou ani tvrdit, jestli na mě Kostrba čekal, protože indiference v jeho postoji překrývala i to. Nebo je to opět náhoda?

V případě, že jeho otázky nebudou mít někdejší intenzitu, neprojeví podobné překvapení jako dřív, nebo dokonce ohromení nad nečekaným setkáním jako naposledy, pak na mne jistě čeká záměrně. Nemohu ale nebrat v úvahu, že takové vyhocené reakce se projevují nejčastěji při setkáních po dlouhé době, při kterých Japonci rádi zvolávají: „Ohisašiburi“, ale nesmím pominout ani to, že v mé nové situaci by to nebylo zcela příhodné, ne-li přímo nevídané.

Neměl žádné otázky. A protože jeho postoj, osvobozen od všech gestických projevů, postupně nabíral jakousi kamennou sošnost, využil jsem toho, abych na schodech nečinností zcela neztvrdnul, nabízený okamžik, který trval jenom do nejbližší profesorovy reakce, ke vzpomínání. Na co se mě to tehdy KOSTRBA ptal? Jestli jsem na správném místě? Měl, či neměl bych být někde jinde? Ted' by se to hodilo. Co bych mu odpověděl? Že bych byl nejraději z kola venku, pryč od toho všeho? Je přímočařejší? Tam-tam? Jak to řekl ON, když mi domlouval kvůli andělům, na čáře, ještě než jsem se z Olomouce vydal jihozápadním směrem. Cesty se časem mohou obracet a směry překrývat. Nebo naopak? Tam-tam může být tam i zpátky. Popravdě, než dojdu tam-tam, možná už vše bude tam-tam-tam. Do té doby bych přece jen raději pobýval někde, kde bych mohl být sám za sebe. Pokud ještě jsou taková místa.

Moje zamyšlení zřejmě trvalo déle, protože mě do přítomnosti vrátil až způsob Kostrbova dýchání. Vyrušil mne hluboký nádech, jako když maminky vzdychají nad zlobivým dítětem a lomí při tom rukama. Do pláče to mělo daleko, žádné vzlyky (proč by kvůli mně proboha plakal?), ale k lamentacím se to nenápadně blížilo. Pak výdech! Tak vydechují otcové v údivu nad marnotratností svých synů, když přemýšlejí, po kom to dítě je. Jenže z Kostrby jako by vyšel všechen vzduch. Stál tam jak prázdné dudy, které se někdo chystá pověsit na hřebík. K tomu ty proměny jeho tváře! K takovým je přece potřeba dospět v nějakém časovém rozmezí, a já je vidím v plné expresivní síle v několika vteřinách. A abych nezapomněl, u toho vzpomínání jsem se zcela mimovolně díval na jeho boty. Je to důležité!!! Měl jsem totiž skloněnou hlavu, což mohlo vyvolávat dojem, že jsem ji svěřil pod tíhou výčitek svědomí,

a představuji tak provinilce, který se před chvílí, jak mu bylo sděleno, dopustil něčeho nepřístojného. Vzhledem k předcházejícím událostem to mohlo dokonce vzbudit dojem, že vina za dluhy A.ham leží tím pádem na mně. Přitom by se měly dělit spravedlivě od Omrzlého až po nesvatou trojici. Včetně mě, protože jsem nerozpoznal, jak se porcuje sousto a kolik je komu dovoleno z toho *frgálu* tajně ukusovat. Kostrbovi to ale dopomohlo k dalšímu výrazu, který tak bleskově vystřídal první a nad kterým se tolik podivuji. Boty měl stejné jako tehdy v Bratislavě! Stejně prošoupané polobotky. Špičky na tom byly nejhůř. Jako by prolezly kamenné stezky Lomnického štítu i Nanga Parbatu. Jistě si ještě pamatují kluzký bílek. (Žlutek to určitě nebyl, ten byl přece natvrdlý, ale to, co tehdy Anna přinesla domů, když mluvila o Kostrbově pověření přímo z *prezidentských míst*, byl přece jen žlutek.)

A pak to přišlo! Ta fatální věta. Kostrba se nadechl, najednou se nafoukl, podíval se na mě dlouhým pohledem, až se mi žlutek z mysli vytratil, jako by se zalekl a rozprskl se o chlad jeho pohledu. Angličané by tomu řekli *gaze*, což by odpovídalo českému slovu *zírat*, jenomže tak prostoduché to zas nebylo. Nehodí se ani slovo *čučet*, *civět* už vůbec ne, protože tato slova postrádají skutečný zájem. Snad *vejrat*? Ne, až tak nahlouple ne. *Lelkovat* – nikoliv. Nebylo v tom žádné překvapení, o úžasu ani nemluvě, ani za mák vtipu či ironie, spíš zkoumavá přisnost. *Nahlížet*, možná i *pohlížet*, obojí v jednom. Snad nejsem daleko od pravdy. PO-NA-hlížel na mě tak dlouho, až se nade mnou vytvořila jakási klenba. Ta se pak prodlužovala, stékala dolů jako průhledná poleva na dortu, nabírala tvar skleněného poklopu, pod kterým jsem byl vystaven jeho očím, a ty na mne nepřetržitě, bez jediného mrknutí NA- i PO-HLÍŽELY. Nic na tom neměnil fakt, že jsem stál několik schodů nad ním. Tuhle dovednost, totiž převrátit pozici ve svůj prospěch, ať stál kdekoliv, na jakémkoliv místě, to jest vždy mít navrch a nechat k sobě *vzhlížet*, v tom byl mistr. Teď jsem si dovolil poněkud neuváženě předběhnout o necelý časový půlkrok, ale hned se stahuji a brzdím své hodnotící soudy. Tato neopatrnost mě současně zavazuje k tomu, abych se důsledněji soustředil na momentální situaci, a z tohoto úhlu pohledu ne-

mohu jeho po- i nahlížení posuzovat jinak než jako pokus důkladně mě prozkoumat. Možná byl zvědavý, co se mnou udělaly poslední události. V tom případě na mě vlastně *číhal*. A dělal to s patřičnou naléhavostí, aby zdůraznil osobní účast. Věta, kterou se chystal pronést, tak nabyla mimořádného významu. Ne tak rychle! Nejdříve mě vzal kolem ramen. Ha-ha-ha. To v žádném případě! Potěšilo by mě to a pozdvihlo z mé skleslosti, ale k něčemu takovému se nikdy neměl. Proč by se najednou upínal k takovým důvěrnostem? Dobře, neudělal nic jiného, pouze slabě pokynul hlavou, a to skutečně nepřeháním, což znamenalo, že ho mám následovat. Kráčeli jsme vedle sebe dlouho bez jediného slova. Několikrát jsem zaslechl jeho charakteristické nádechy a výdechy, byl jsem ochoten ho i dofouknout, kdyby splaskl jak balón, ale nebylo potřeba. Mohlo to být kopcem, do kterého jsme stoupali, na samotný Špilberk, nebo vzdychal nad mou situací, aby jí dodal patřičné tragičnosti. Mohly to způsobovat i prošoupané polobotky, prsty musel cítit každý kamínek, který ležel na cestě.

Zastavili jsme se až nahoře, u cihlové zídky. Bez jediného slova jsme se dívali na město pod námi. Odtamtud vypadalo poklidně, ne-li harmonicky. Žádní pavouci, žádné sítě, dokonce ani pachy-puchy k nám nedorazily. Pouze Muzeum tortury a jiné atrakce o sobě dávaly vědět prostřednictvím plakátů rozvěšených po nádvoří. Útrpné ticho, které mezi námi vládlo, se k takové situaci zvesela přidávalo. Pohled na panorama města, pocit, že je máme na distanc, který mě tam nahoře obluzoval, byl sice uklidňující, ale přál jsem si, aby to byl i cíl naší cesty, v naději, že možná tady nahoře zazní konečně Kostrbova fatální věta, o které jsem tehdy neměl ani tušení, kterou ale již delší dobu, neboť ukvapeně předbívám v čase, čtenáři slibuji. Nebyl jsem připraven, že součástí naší procházky bude prohlídka kasemat. Ne že bych se vzpouzel, ale raději bych dal přednost déletrvajícímú výhledu na město, ale ne jen na ně, třeba bych z tohoto vyvýšeného místa dohlédl někam dál. Čímž jsem neměl na mysli pouze svou budoucnost. Víím, vstupují mi do příběhu nutkavé myšlenky. Vetřou se do mysli a pak přes přeřeknutí a chybné úkony klušou v popředí, vystrojené jak koně v cirkusové manéži, jenom proto, aby

nabyly většího významu než vše ostatní. Freud nás prý na tom nachytl. A ještě na snech, podvědomí a sexualitě. Jako bychom se z ničeho jiného neskládali! Jsou situace, kdy mu chtě nechtě dáváme za pravdu. Navzdory činnému podvědomí se freudovsky přiznávám, že návštěva kasemat na Špilberku ve mně žádný pocit slasti nevyvolala. Odmítnutí by ale mohlo vyznít jako obava z probuzení mých skrytých tužeb. V Kostrbovi by dokonce mohlo vzkřísit podezření, že tam uvnitř, ve mně, není něco v pořádku. Raději jsem tiše sledoval vytyčený směr, stále poučen nedávnou situací, v níž jsem pochopil, že není krutějšího mučičího nástroje než lidé prolezlí záští, zlobou, zradou a zbabělostí. Pohled na *garrottu*, *krokodýlí nůžky* či *alsaskou botu* mě sice k žádnému optimismu nedovedl, ale ani *papežská hruška* se mě nedotkla tak silně jako postele, na kterých museli vězni spát. Dvě dlouhé palandy, které zabíraly obě poloviny velké místnosti s uličkou uprostřed, byly nahoře zvýšené, aby měli vězni kam hlavu složit. Svažovaly se k příčnému prknu, o které se vězeň mohl zapřít nohama, aby ve spánku nesklouzával. Nejenže se dostali v očích společnosti na šikmou plochu, za trest museli na šikmé ploše i spát. Nemluvě o bolestech nohou, které se časem jistě dostavily, a to bez ohledu na jejich politické postoje či zločinecký charakter nebo – slovy novodobých terminologů – *sociální nepřizpůsobivost*. Chvilková muka snad lze překonat, ale dlouhodobé utrpení jistě zabíjí duši. Zdá se, že mě napadají moudrá slova, ale je to jenom výmluvný obraz situace, který v mé mysli vyvstal vlivem vězeňských prostor a kterého jsem se nedokázal zbavit.

Pak to přišlo, ta věta! Stáli jsme opět u cihlové zídky, pořád bez jediného slova a s mučírnou za zády. Můj pohled plul kamsi za hranice města, s chutí hledal zákoutí, rozpoznával známé uličky, a přece... Z dálky skutečně vypadaly, jako by se stáčely, jako by v sobě tajily zakřivení a pokoutně se do sebe zavíjely. Něco se mi tím možná naznačovalo, snad abych si uvědomil, že ať se točí jakkoliv, jestli mám zůstat, budu se s tím muset smířit. Jak se vyhnout pavučině, sítím, které se pokoušejí polapit ten malý provinční svět? Jak překonat ty kruhy a nenechat se vysát pavoukem?

S výdechem jsem konečně uslyšel Kostrbovu odpověď. Prý už je starý a od doby, kdy mluvil s Annou poprvé o našem odchodu, ještě na recepci, u chlebičků na festivalu, už na to několikrát myslel. Vždyť vím, vždy udělal, co slíbil, vzpomínám si přece, že Anně pomohl k místu vedoucí katedry jazyků. Není to sice místo, které měla v Bratislavě, je o nějaký stupeň níž, ale nějak se začít musí a pak se uvidí. Přechodnou dobu je třeba přestát. Už to není jak za normalizace, kdy byl vystrčen do ústraní, bez možnosti učit. K tomu ty ustavičné přesuny z Brna do pražského výzkumného ústavu a zpátky. Byla to hrůza! Ke konci osmdesátých let byly cesty tak nesnesitelné, že se daly přežít akorát ve vlaku. Ještěže je tomu konec! Už delší dobu hledá asistenta. Dokonce odborného. Vzdělání na to prý koneckonců mám, a dokonce ne pouze jedno, i můj „evropský diplom“ se dá využít. Přece vím, že nedávno otevřeli nový obor a že není moc lidí, kteří na to mají, totiž tohle vyučovat. Jsem k tomu jak stvořený. A on tady nebude věčně, někdo to musí vzít po něm. Na to už musí chtě nechtě pomýšlet. A nebude to dlouho trvat, tím si mohu být jistý. Zároveň se tak zahladí můj průser... A tak dále a tak dále, toť vše od pana krále. – Jaký „můj průser“, proboha? Byl jsem přece vyzván, abych promluvil o finančním propadu! – To sice ano, ale přece jen není dobré to hned rozkřikovat, a ještě přímo do očí těm, co to způsobili, právě ti jsou na to obzvlášť citliví! Je potřeba chápat jejich podráždění, možná i pocit ohrožení, nadto od někoho, kdo ani pořádně neví, jak to tam u nich chodí, navíc když je všude kolem tolik nepřejícníků, kteří se toho rádi chytí a s velkým nadšením pohřbí vše, co se jim dostane do rukou, především *triumvirát*, ten nejraději. Při tom všem můžu být ještě rád, že mě za takového hrobníka nepovažují! Nemá smysl to dále rozebírat a vracet se k něčemu, co bylo, když už je to tím pádem za mnou.

Co jsem měl dělat? Přeskočit zídku, roztáhnout ruce a letět? Vystoupat vysoko a pak klouzavým manévrem klesat a nalítávat až na dotyk města, vletět přímo mezi Petra a Pavla, mezi věže místní katedrály, aby mě to prudkým obratem vytáhlo opět nahoru? Opakovat to celé tak dlouho, dokud by mi stoupání přinášelo rozmarný pocit rozkoše: vždyť už je to přece za mnou?! Pak jenom tiše kroužit nad městem a hledat

otevřená náměstí, vyčnívající věže, lesní parky, městské zahrady a třeba i veřejné domy? Raději než uzamčené dvorky a stinná nepřístupná zákoutí města, která se s takovou pýchou a záští zrcadlí v očích některých obyvatel? Protože je to sen? Kostrba říká, že už to je za mnou, a nabízí mi místo. Dvě věci najednou! Málem se mi skutečně podařilo vzlétnout, nebýt pocitu těžkých nohou z věžeňských nakloněných pryčů, které na mě tak hluboce zapůsobily, a absentující jistoty, že je to skutečně za mnou. A přece bych rád vzlétl! V situaci, kdy uvažuji, jak od toho všeho pryč. Najednou mám šanci dělat to, po čem nenápadně, ale se skrývanou nadějí pošilhávám. Nevypadá to skutečně. Vypadá to neskutečně! Mohu od toho všeho pryč, a přitom mohu zůstat! Už nikam nemusím! Vždy dvě věci v jednom. Pokud je tohle možné... Akademie je hned za rohem.

2

Byt, který jsme si pronajali, byl malý, ale představoval jistotu, že se nebudou opakovat peripetie z minulosti, kdy byly nájmy sice zaplacené, ale dveře nám zůstaly na několik západů uzamčené, ty dveře, za kterými nečekaný záškrub svědomí jak jarní vánek pohne záclonou. Skalní pahorek neboli Skalňák, sídliště dostavěné v chvatu osmdesátých let z posledních panelů, které bolševikům zbyly, bylo ještě cítit čerstvou omítkou. Vysychala pomalu, protože paneláky rozmístěné podle poslední normalizační urbanistické normy se na sebe tlačily tak, že slunce do jejich zákoutí nikdy neproniklo. O to víc si sousedé nechtěně nahlíželi do talířů, v případě většího počtu hostí si půjčovali židly přes *fenstry*, kterými výrostci prolézali jak chodbou, když mířili do zpustlých sadů bývalé zahrádkářské kolonie na konci sídliště. Několik partají z jednoho podlaží se mohlo večer společně jako jedna parta dívat na *televizu* u sousedů přes ulici, aniž by postrádali soukromí. O tyhle vymoženosti jsme se chtěli nechtě připravit. Přestěhovat náš bývalý dům do dvoupokojového bytu vyžadovalo hodně banánových krabic. Narovnali jsme je podél zdi až po strop, takže nám zůstávaly jenom malé průzory pro okna, aby dovnitř proniklo aspoň trochu denního světla, o které nás okrádal protější panelák. »V sedmdesátých letech minulého století napsal slovenský dramatik Peter Karvaš Absolutní zákaz, hru považovanou za absurdní, ve které bylo vládním příkazem zakázáno dívat se z okna, což bylo vzápětí změněno na příkaz mít otevřená okna. Tehdejší ideologové se s touto absurditou ztotožnili natolik, že uplatnili stejný postup, jakých je ve zmíněné divadelní hře hned několik: zakázali ji. Za dvacet let se režim stal tím, s čím zacházel, tedy absurdním. Sháňka po základních věcech, které ve své absurditě nedokázal vyprodukovat, se stala reálnějším než reálsocialismus a absurdnějším než socrealismus. Mnoho z těchto nepodarků se promítlo i do sídliště Skalní pahorek, v agónii posledních křečí režimu.«

Ubytování také vyžadovalo soustavné přemísťování krabic zesponu nahoru, nikdy ne naopak. Protože jakákoliv knížka nebo předmět denní potřeby byly vždy v nejspodnější krabici, i když naděje, že bude v té nejvrchnější, nikdy nevyprchala už proto, že bylo nutné vždy začít shora. Spodní krabice se opakovaným přemísťováním dostávaly nahoru, a tak naše jistota, že věc, kterou hledíme, je v horní krabici, časem pozbyla neochvějnost a my přistoupili na kompromisní stav, že cokoliv potřebné bude nahoře (nebo nikde) a přestali jsme s přemísťováním. Tím jsme se však dopustili toho, co dělali komunisti skoro padesát let: na spodní vrstvy působil neúměrný tlak shora. I když v krabicích byly cennosti, začaly se bortit, vypadalo to, že z nich už nic nedostaneme v pořádku. Abychom předešli opakovanému zklamání, že jsme ani po logistickém úsilí hledanou věc nenašli, oprostili jsme se s pocitem zadostiučinění od různých materiálních potřeb a prohlásili: „Všechny věci jsou v čudu, nemá význam se k nim probíjet.“ Naštěstí to netrvalo dlouho. Skalní pahorek jsme všichni tři považovali jen za dočasný přístřešek. Na nové stěhování jsme se těšili, ačkoliv taková činnost nás mohla těžko samou radostí roztančit. Vykročit vstříc nové vizi však zahřívá tělo i mysl. Litoval snad jen náš pes Bilbo. Ten se poprvé a také naposled stal seriózním pokrývačem, když pokryl fenku pudla odvedle. Zážitek slasti, jejíž dozvuky si s sebou přinesl z té krátké návštěvy, ho ve stísněném prostoru obýváku vynášel k oblakům. Ještě dlouho po začátku nočního klidu vyťukával ocasem rytmus bosa novy do zdi, patrně se mu v pelechu zdálo o nedávných tělesných požitcích. Byl jediný, kdo by rád na sídlišti zůstal až do soudného dne, kdyby práci pokrývače dostával pravidelně (nebo aspoň o Vánocích). Tuto vymoženost jsme mu však nedopřáli.

Než jsme se přemístili do vlastního bytu postaveného již v raném kapitalistickém stylu, doporučili jsme majitelce nového nájemníka. Byl to Angličan a jmenoval se Paton. Bylo nám ho líto. Bez ohledu na roční období chodil v dlouhém černém zimmíku, ve kterém počátkem horkého léta působil velmi opuštěně. Ve víře, že se v létě v panelákovém bytě

zahřeje lépe, nabídli jsme mu naše bývalé přístřeší a ulehčili majitelce další starosti.

Na rozdíl od Skalního pahorku byl náš nový domov na sídlišti Výšeň zcela jiného charakteru. Objevili jsme sice několik panelů, ale byly to pouze vnitřní zdi (možná že komunisti své panely stále schovávají někde ve špajzu a utěšují se nadějí, že se zase vrátí na politické výsluní). Dům měl všechny znaky nového stylu, lišil se od okolní panelové zástavby svými balkony, loggiemi, zdmi v pastelových barvách, obyvatelnými atrií, podkrovními prostory a vysunutými světlíky. Lišil se svou členitostí tak, až hrozilo, že jeho osamocený půvab uprostřed sídliště vyvolá prudkou zášť starousedlíků. Naštěstí vzdálenost, ve které stály ostatní baráky, byla i vzdušnou čarou poměrně značná. Umím si představit, že spáry mezi zvětralými panely (kterými v zimě profukovalo a které se tehdy nedaly zatmelit ničím jiným než poplatky za teplo) a špinavě našedlé zdi v porovnání s tím, co se tak sebevědomě tyčilo ve svahu, nebyly důvodem k hrdosti. Dokonce to vypadalo, že se ostatní baráky najednou pod tíhou tohoto vetřelce krabatí hůř než naše banánové krabice, že se i se svými obyvateli přikrčily k zemi a v nejistotě číhají, co se asi vyklube z toho barevného poutače uprostřed sídliště. Nesnažil jsem se tomu přiřkládat zvláštní význam, ale bral jsem to na vědomí, když jsem se při návratu domů oddával samolibému pocitu, jak se mám, když nemírím do vybydlených vchodů zašlých paneláků. A abych si to v sobě trochu zdůvodnil, utvrzoval jsem se v přesvědčení, že to je jejich vina, když se nechali chytit do spárů zdánlivě štědré totality, která vždy kontrolovala, kolik dává a co za to chce. Zasloužili si to: zvolili sice nejpříjemnější, ale povrchní cestu, přijali danajský dar, který je teď provází životem a vyvolává zášť ke všemu, co je lepší, hezčí, ale co není v jejich vlastnictví. V myšlenkách jsem dospěl tak daleko, že jsem jejich nepřejícnost dokonce považoval za prodlouženou ruku totalitní normalizace, která si z těchto lidských slabostí postavila hnízdo a usadila se tady na věky. Kdesi v difúzním koutě mé mysli, v bodě, kde se pod úhlem čtyřiceti pěti stupňů setkávají dvě osvětlené myšlenky „pro“ a „proti“, se přece jen tvořila tmavá, zdánlivě nekonečná plocha:

vědomí, že nesmím posuzovat tak příkře, pokud neznám situaci, v jaké se ocitli, když potřebovali bydlet. Převažovalo ale „proti“: i já jsem se mohl podobně přizpůsobit, ale nepodleh jsem. V tu chvíli jsem si nepřiznával, nechtěl jsem ani připustit, že navštívit jakýkoli úřad za totality pro mě bylo tak zdrcující, že jsem raději volil cesty, které sice vypadaly náročněji, ale pro mě byly vlastně jednodušší, a že vesnice Děvínská se ukázala jako dobré řešení, i když to byla především šťastná náhoda. Jak by to asi bylo dopadlo, kdybych tehdy nepotkal bývalého majitele domu, jak kráčí do inzertního oddělení novin, kdyby mi neřekl, co zamýšlí?

Na sídlišti Výšeň se zášť bohudík nijak neprojevila, nic mimořádného se nestalo. Sice se občas něco ztratilo, někdo rozbíjel okna, vytloukal nouzová světla na chodbách, posprejoval výtah sexuálními symboly nebo vykradl rozvodné skříně, ale to jim přeci nemohu mít příliš za zlé. Poslední událost nás nechala skoro dva dny bez elektřiny, ale to byl test tolerance. Šlo také o to, na kterou stranu se přikloníme, zda necháme barák chátrat, zda dopustíme, aby se odkryly spáry a fasáda zešedla, abychom se tak stali méně nápadní, nebo se tomu vzepřeme a budeme dobří hospodáři (samolibý pocit odlišnosti jistě nepoblouznil jen mne). Žít ve zkrabatěném baráku jistě nikomu z nových obyvatel nepřipadalo jako dostatečně atraktivní vyhlídka do budoucna, číhal tady návrat do starých kolejí, a to navzdory tomu, že se tehdy pěly ódy o soukromém vlastnictví jako o jediném správném řešení. Zapomínalo se na loupeže na celonárodní úrovni, na státní vyvlastňování i na skoro půl století vštěpovaný pocit anonymity, že vše patří nikomu a nic všem. O solidaritě s druhým nebylo tehdy ani zdání. Solidarita totiž mutovala v závist, kterou doprovázela jízlivá, ale částečně pochopitelná otázka, kde jsme na to vzali? Milion za reálného socialismu?! Viděli v nás takové malé obludy, veksláky, komunistické potentáty, co tyjí ze změny, nebo v lepším případě emigranty, co se vrátili z Německa, aby si tady na stará kolena užili za své marky. „Ti se teď mají, ale co vědí o nás! My jsme tady žili, my to tady museli snášet!“ Ne že by neměli vůbec žádnou pravdu, nějaké zrnko pravdy v tom bylo, jenomže vlivem esenciální

zášti pravda zcela nepřírozeně metamorfovala do ohyzdných představ o zbohatlících. Pravda byla někde uprostřed. K představám o blahobytu se přidávaly nápady nových majitelů, jak důstojně zabydlet náš nový barák. Ti zvenčí ale o tom nic nevěděli, jinak by se na sídlišti Výšeň strhly lidové nepokoje. Snad nebudu moc kousavý, když řeknu, že lidové vize o životě zámožných byly poněkud nešťastně odkoukané z filmů o Manhattanu nebo o jiných velkých světových centrech. Představa, že v každém vchodě bude stát vrátný v operetní uniformě se zlatými epoletami (nebo raději se stříbrnými, aby se odlišoval od dveřníků z proslulých hotelových řetězců), s příchozím si popovídá o počasí (nejlépe i s výhledem do příštího víkendu), pokud bude majitel bytu čekat na nedochvilné taxi, nabídne mu noviny, popřípadě mu může doleštit boty, přežehlit kravatu nebo vetknout do klopky pár lichotek. Jednoduše: udělá vše, co je ve vysoké společnosti běžné, aby už od této chvíle byl zaměstnavatel dobře naladěm. Chce to ale doladit, porada je nezbytná, musí být svolána schůze, na které si lidé popovídají a domluví se.

Schůze Společenství vlastníků bytů proběhla v atmosféře nečekaných nápadů a pokusů inovovat vše kolem včetně sousedů a jejich domácích mazlíčků. Kdyby ustavičně nevyrušovaly dvě dámy, které si sdělovaly poslední zážitky, pochytil bych daleko víc.

Paní Strossmayerová: „No, to vám tedy povím, když jsme se v létě konečně dostali do Spojených států, po té minulé kalvárii s příslibem a doložkou, byla to nádhera! Tak si to představte, prodavač v supermarketu mi říká: ‚Přeji vám příjemný den, a taky zítřek, jistě bude stejně krásný, jako je ten dnešní!‘ A víte, co já na to se svou lámanou angličtinou? Říkám mu: ‚Jak si tím můžete být tak jistý, člověče? Jste snad od počasí, nebo co?‘ Zadíval se na mě, jako bych mu snědla krocana, toho jejich, co jedí o... *dí-ků-zdá-ní.*“

Paní Hübertepnerová: „To musíte mluvit dobře anglicky, když umíte říct ‚člověče‘ na konci věty!“

Paní Strossmayerová: „To víte, v té chvíli, i kdyby mě zabili, ne a ne si vzpomenout, jak se řekne meteorolog.“

Paní Hübertepnerová: „To znám, taky jsme jezdili za režimu do Ju-gošky. Sotva jsme dojeli, hned první otázka: ‚Dobro došli?‘ No pěšky asi těžko. Dojeli jsme, ale trvalo to věčnost. Nic ‚dobro‘ na tom nebylo. Na maďarských hranicích nás drželi tři hodiny na slunci, jenom tak pro srandu, prej si mysleli, že jsme Poláci. Autobus byl rozpálený jak kamna. A ještě k tomu jsme píchli u těch jejich kukuřičným polí! To víte, člověk byl rád, že dojel, ale ‚dobro‘ a ‚došli‘ – kam to chodí?!“

Nově zvolený předseda Společenství vlastníků bytů: „Pokud mi dovo-líte pokračovat, opravdu vás nebudu rušit, paní Hü-ber-tep-ne-ro-vá... Když už někdo do našeho domu vejde, doporučoval bych ho nejenom přivítat, ale zeptat se ho na cíl návštěvy.“

První vlastník bytu: „Ano, ale žádné formuláře se vyplňovat nebudou! Jsem rezolutně proti.“

Druhý vlastník bytu: „Jistěže se zeptat, ale velice citlivě! Jde přece o soukromou záležitost. A navrhoval bych, aby dříve, než *dotyčný* dorazí, byl *dotyčný* nájemník promptně informován telefonem, koho může očekávat.“

Třetí vlastník bytu: „A když už předem ví, kdo přijde?“

První vlastník bytu: „Pak se dozví, že už nikoho očekávat nemusí, protože návštěva je zde.“

Předseda: „Ale to, co jste říkal, pane Slamka, to je výborný nápad! – Kdyby to mohl být černocho, nebo alespoň někdo jiný z Afriky... Ovšem může být i odjinud, emigranti se k nám teď hrnou, když máme tu *de-mo-gra-ci-i*. Bylo by dobré se po někom takovém poohlédnout.“

Majitelka bytu: „V Zastávce u Brna je tábor běženců, stačí, že bude tmavší pleti, z Indie třeba, když jiní nebudou k mání.“

První vlastník bytu: „Kdyby ale byli černí, to by bylo! Černí jako uhel...“

Jiný vlastník bytu: „Indové jsou černí.“

Další vlastník bytu: „Jak který!“

Předseda: „K tomu by se velice hodila světle modrá uniforma, o které tady pán mluvil, jenom místo čepice bych navrhoval červený kulich nebo

fez, jak to má Meinl na kávé. Kvůli tradici! Teď je hodně důležité udržovat tradice.“

Paní Hübertepnerová: „To jako že bychom je dali ušít na vlastní náklady? Do každého vchodu? Čtyři uniformy?“

Vlastník bytu: „Paní, to nemůže stačit, musí se přece střídat!“

Jiný vlastník, jiného bytu: „No, to je pak nejméně osm! Není to najednou moc uniforem, na tak malý barák?“

První vlastník bytu: „Můžou si je vzájemně půjčovat.“

Dosud mlčící vlastník bytu: „To by museli mít všichni stejnou velikost.“

Majitelka bytu: „Dneska snad není problém vybrat osm utečenců stejné velikosti!“

Paní Strossmayerová: „O čem to mluvíte? Vždyť tady na chodbě vůbec není tolik místa.“

Předseda: „Paní, přece si nemyslíte, že sem nacpeme osm černoušků najednou! Maximálně dva. A když se ve službě budou střídat a jeden z nich odejde, tak kolik jich zůstane?“

Paní Strossmayerová: „Dva, říkáte? Ale tady je místo tak pro jednoho.“

Předseda: „Zůstane jeden, pouze jeden, paní, když jeden odejde.“

Paní Strossmayerová: „Když odejde i ten jeden, nezůstane tady nikdo, a to je dobře, protože tady není místo už pro nikoho. Tady už není ani kde si sednout!“

Předseda: „Rozumím vám, pro začátek dáme stůl se židlí, než se to všechno usadí.“

Slibně se rozvíjející linii inspirativních nápadů pokazil pan Tonopásek. Hned u prvního vchodu rozvěsil obnošené šaty po zemřelé manželce, ke kterým napsal, že je bude prodávat mezi sedmnáctou a sedmáct patnáct. Z dálky to vypadalo poutavě, zblízka provokativně. Zvlášť spodní prádlo budilo pozornost a vyvolávalo otázky, co tím noví obyvatelé domu zamýšlejí. Buď naznačují domorodcům, že se vzdávají, nebo naopak vyrážejí k útoku proti nim. Možná však zavádějí kulturní novinky a v rámci příprav na blížící se fašanky „převlékají“ barák za loď komediantů. „Trótlové pocakaní! Šášulové vyvěšují bombardáky. To

měli raději vystrčit pořádnou ženskou prdel, aby bylo na co koukat. Aspoň víme, co je to za barák bláznů!“ Nikdo cizí nakupovat nepřišel. Snad proto, že sekáče už nabízely výrazně levnější, novější i atraktivnější oblečení. Možná se ale báli vstoupit v domnění, že se jedná o uzavřenou společnost, nebo raději dávali ruce pryč od potrhlostí, které zaneřád'ují poklidný prostor zvětralého sídliště. Ale nejspíš jenom pan Tonopásek zapomněl, že už nikdo nic neshání a neprodává na černo (jenom peníze, čisté i špinavé, všechny jsou dobré, jak to říkal tehdejší ministr financí, ale o tom řeč nebyla). Přišli jen někteří sousedé, ti, co se nelekli vystavených kusů a dali si tu práci, aby vyčíhali patnáctiminutový interval, ve kterém Tonopásek sliboval atraktivní prodej obnošených svršků po nebožce. Tonopásek se ale o patnáct minut zpozdil, takže to nakonec vypadalo, že se u prvního vchodu vytvořila fronta na nedostatkové zboží, což možná byl Tonopáskův trik, jak vyvolat napětí a vzbudit dojem, že se na někoho nedostane, aby pak vše prodal draž. Jenomže sousedé si jeho zboží ani neprohlédli a jen co vstoupil, místo pozdravu na něho vyjeli: „Kde to žijete, člověče? Jste úplný magor?! Kdo si myslíte, že vám ty spod'áry koupí? Vždyť se na sebe, člověče, podívejte! Vy žijete ještě v hluboké totalitě! A děláte nám z baráku průchod'ák. Koukejte to rovnou dát bezdomovcům!“

„Jak bych mohl? Vždyť je to po mé ženě!“

„Tak bezdomovkyním, je jich málo, ale v nejhorším vám nějakou seženeme. Ovšem tohle! Do takhle zaneřádného vchodu nedostaneme žádného vrátneho v parádní uniformě a navíc ještě z jiného kontinentu. Jak bychom vypadali před světem? – Takhle se to tady nikdy neusadí!“

Poslední věta patřila předsedovi nově zvoleného Společenstva vlastníků bytů. Ale nebyla to pravda. Ono se to usadilo. Tonopásek neprodal nic a paneláky časem prokoukly. Začalo se totiž se zateplováním a natíráním fasád, což výrazně, i když trochu ukvapeně změnilo vzhled sídliště. Křiklavé a jedovaté barvy paneláků se vpíjely do stráně u lesa, domy vystavovaly na odiv reflexní žluté a zelené jako tropické ptactvo, když samci lákají družky k páření. Jistěže k něčemu podobnému u impotentních paneláků nemůže dojít, jenom síla barev dál planula

z nedozírného prostoru sídliště Výšeň jak z majáku. Sluneční brýle byly to jediné, co útoky barev dokázalo jakžtakž oslabit, a staly se tak nezbytnou součástí výbavy okolních obyvatel. I ti, kteří si časem na dotěrné, vlezlé barvy zvykli, měli sluneční brýle buď švihácky zastrčené do vlasů, nebo do kapes, aby byly po ruce. Nic naplat, barevný gejzír měl něco do sebe, pronikal zdmi a dobarvoval některé stinné stránky života obyvatel sídliště.

3

Nebylo to až tak obtížné, vstoupit do prostor Akademie. Vstoupili mnozí. Jedni u toho dupali o sto šest jak sloni v porcelánu, jiní si vykračovali s frajersky zastrčenou slámou v holínce, někteří holt spořádaně, ale s kloboukem na hlavě, protože pod ním měli máslo, pár jich přibýlo tiše stylem *plížením vpřed*, aby byli co nejméně vidět, další s hurónským pokřikem, aby je nebylo možno přehlédnout. A mnozí jen prošli. Výběrové řízení se domlouvá předem. Někteří setrvali (ne vždy ti nejlepší). Aspoň na začátku to vypadalo, že lehkost, se kterou se vcházelo dovnitř, neztížil ani zleva číhající vrátný, často mlčenlivý jak pařez, ale někdy v rozverně náladě strkal hlavu do malého okénka ve dveřích a prudil šťouravou otázkou: „Kampak, pane!?“

A: „Ten si snad nepamatuje ani tvář vlastní matky!“

B: „Pane kolego, pochopte, prosím, že někdo prostě má paměť na tváře, jiný na jména.“

A: „To se mu snad mám hlásit nebo ukazovat občanku?“

B: „Tak já se například po nocích učím jména studentů, abych hned od začátku s nimi měl bezprostřední kontakt. Jestli mi rozumíte.“

A: „Tak to byste měl vrátnému navrhnout, aby něco podobného dělal v našem případě.“

Sklepní bar vpravo, ze kterého táhlo zvětralé pivo a včerejší kouř z cigaret, bohužel zanechával poněkud nepříznivý dojem. Budova svou secesní noblesou jako by přitahovala a šálila ty, kteří do ní vstoupili, iluzí výjimečnosti. Taky si mě zprvu omotala kolem prstu, ale nikdy se ke mně nechovala tak, jak bych si přál, ovšem to možná zapříčinili její návštěvníci či dočasní obyvatelé. Proto raději pohyb zadržuji, dávám přednost mírnému postupu, pokud *art nouveau* vůbec stojí za to, aby se do něj pronikalo. Nejdříve krůček za krůčkem, ať mě potká všechno, co má, pak schod po schodu, po vstupním schodišti k monstrózním dvoukřídlým dveřím se skleněnými výplněmi, ale i tak se mnohému nevy-

hnu. Co když mě dveře z rozmaru svým lítáním přece jen něžně vynesou nahoru a já pak vše přenechám osudu jak nebojácny kandrdas? Je tu ale problém. K jednomu křídlu přišroubovali kovový šprajc. Jsou to jen dveře, ale není fér, že je jim dovoleno mávat pouze jedním křídlem. Zatímco do jednoho bezděčně vrazím, druhé mě místo rozmarného letu břitce postrčí, ať letím, až tam nahoru, kde sedí důležití, ti z malých uzavřených dvorků, co si myslí, že jsou v sedmém nebi, a to bych nechtěl. Měli by se vzepřít, ty DVEŘE. Alespoň jednou. Postačí, aby se jedinkrát otevřely opačným směrem, do schodiště, a smetly toho, kdo jim jedno křídlo znehybňel. Pokud mu to nebude stačit, tak na něj hodit třeba i skleněnou výplň, aby si zapamatoval, co to je šprajcovat dveřím křídla. Snažím se jít tiše jak na kočičích tlapkách, a přece... Jde mi to ztuha, to vstupování. Uvítal bych i náhlou chřipku, malé pozdržení při překročení prahu. Chřipka je tatam a já pořád na schodišti. Nehýbu se, nevcházím. Trapně stojím. Trnu, křehnu a tuhnu, jako bych se dříve, než vstoupím, ptal sám sebe, co tím změním. Aby osud, až vstoupím, byl tím, co se stalo-nestalo, co bylo-nebylo?

OSVOBOĎ SE A HEZKY BĚŽ! Vejdi po paměti. DÝCHAŠ SI NA KRK, FUNÍŠ SÁM ZA SEBOU, SÁM NA SEBE. HNI SEBOU! JDI UŽ! NO TAK BĚŽ! Nemám sílu se vzpírat. Ta slova mě tlačí jak angínou opuchlé mandle v krku. Nezbývá mi, než roztáhnout ruce a odrazit se. Jen na chvílku, prosím. Zakroužím nad městem, obletím kostel svatého Jakuba, podívám se zblízka na prdel, kterou stavitel už tolik staletí nastavuje Brňanům (ne že bych se chtěl k němu připojit, ledaže se časem uvidí). Některé sochy na středověkých katedrálách nejsou pro pozorovatele ze země viditelné, napsal Walter Benjamin. V brněnském případě je pozorovateli nastavena velká zadnice jako metafora maximální viditelnosti. Jako by mu stavitel říkal: „Vidíš velkou prdel, a kdyby ses moc snažil, uvidíš tak akorát soulož. I když ze země těžko. Nikdy nenahlédneš do toho, proč se ti dva milují na zdi kostela. Přitom to je to jediné, co stojí za to, abys spatřil.“ Vím, zaletěl jsem příliš daleko. Už se vracím. Pokud je ale akademie hned za rohem, tak to vyžaduje devadesátistupňový úhybný manévr, a to v letu nejde. Nezdržuji! Musím nadletět ob-

loukem od Šavla k Pavlovi, najít místo, ve kterém se kruhy nad Ocáskem a akádou propojují, přes ně nalítávat na další okruh a trefit se do bodu průniku. Na rozdíl od milenců na chrámové zdi je takové punktum viditelné pouze zespod a ví o něm jenom několik zasvěcenců, kteří to udržují v přísném utajení uzavřeného dvorku. Bez ohledu na punktum, mám-li vstoupit, je přece jen lepší vletět než vstupovat, po nikom se neohlížet, nikoho moc nevidět, k nikomu se moc nepřibližovat a do nikoho nestrkat. Ono se to řekne, jak snadné, stačí se dívat shora. Zezdola to ale vypadá úplně jinak! Musím dolů, nesmím blbnout a zapomínat, co mě sem přivádí. Má nervová vlákna jsou napnuta jak struny, jako by na nich hráli Když jsem já šel tou Putimskou branou (to jest branou do akády). Vědomí mám zamlžené. Ve skleněné výplni obou křídel dveří vidím svoji tvář. Nikdo za mnou. Jako bych se toho jihozápadního směru trochu bál. Ne moc. Jenom trochu, a o to věrohodněji. Nechám toho, míru strachu neumím stanovit. Ale vždyť jde pouze o vstupní pohovor! Čas plyne a já ne a ne se hnout z místa. Přitom setkání s budovou mám již několikrát za sebou. Kolikrát jsem do ní vešel, v mysli ji prozkoumával, ptal se sám sebe, jestli jdu správným směrem? Teď se rozhlížím – v paměti. Poněkud dlouho. Snad se mi vrací chřipka? Asi chci mít zase teplotu. Raději vstupuji. Střemhlav!

Děkan Čumvalček mě vítá ve své pracovně. Jak v prázdném nebi. Jeho menší postava mu nedovolí, aby se v prostoru moc roztahoval, i když se snaží. Hranou srdečností sem tam prolomí odměřenost, snad aby vyšel vstříc Kostrbovým přímluvám. Teď vím, co je to pozitivní lobbing. S touto jen těžko snesitelnou srdečností mě usazuje do křesla à la Bauhaus. Některé koženkové potahy jsou natrhnuté. (Dlouho to nevydrželo, pánové, chce to pravou kůži!) Začíná mě důkladně seznamovat s historií Divadla a.ham; s CENZUROU a existenčními nesnáze v dobách totality. Kdesi, skoro na Hané, kde to měl jenom mrtvý dělnický básník snadné; s ROLÍ ZAKLADATELE a s potřebou všechny frustrace a deprivace z dob TOTALITY vyléčit tolerancí a chápavostí. Není potřeba všechny nedostatky veřejně proklamovat. Včetně sedmdesátitisícového propadu v účetnictví. Právě v takových okamžicích je

nezbytné projevit vstřícnost a porozumění. Sám se počítá mezi zakladatele a věří, že jednou mu zbude čas, aby svoji práci důkladně vědecky prozkoumal. Radost, s jakou se připravuje, až se konečně zbaví všech funkcí a osobně se ujme práce badatele vlastního díla, ho zmáhá už teď. To je tou strhující vášní k divadlu, tou vše stravující touhou, osobní posedlostí, děsivou i svůdnou, která ho stahuje do propasti i vynáší do nebe. O Ušímamyším se nezmínil, o sauně se nedoslechl (nebo nechtěl). Uhry na nose byly přirozeným vyvrcholením potenciálu, který se hromadil v minulých dobách. Potahy na křesle pod nápirem slov pozvolna povolovaly. Lokty jsem se opíral snad už jen o svá nervová vlákna, abych napřímenými zády vzbuzoval dojem plného soustředění. Nečekaný záklon jsem stačil včas vyrovnat. Jedno z mých nervových vláken zřejmě povolilo, takže to mohlo vypadat, že podřimujuj, možná ještě hůř: že znavený monotónní řečí, stereotypními obraty a úsečnými gesty, které limitoval jeho menší vzrůst, se chystám lehnout a spát. Že bych se při tak poučných slovech chtěl ignorantsky rozvalit a usnout? Vždyť bych mu tím vnukal podezření, že budu-li takto pokračovat, budu svou ledabylost uplatňovat i v budoucí práci! Možná je to dokonce i můj plán! Už mě vidí, jak si při své vlastní přednášce lehám pod černou tabuli a v blaženém snění se nechávám zasypávat hustým bílým prachem z křídý, který padá z napsaných slov? (Že už je nevymění, ty tabule, za modernější, za bílé, na které se píše černou fixou. Ty tolik nepráší.) Nežertuj, holoubku! Výběrové řízení ještě nezačalo. Raději sleduj, jak proslov nerušeně přechází v projev, oceňuj, jak v jeho osobní historii narůstají vrcholové výkony, a dávej znát vstřícnost k jeho současnému postavení, které je tak důležité pro příští změnu. Vždy po nádechu udělej souhlasné gesto. Čeká na to, děkaníček Čumvalíček, jak malé dítě, jak dvě malé děti, jak Čuk a Gek, vlastně Čum a Ček. V tom proudu slov se mi vůbec nedaří vpadnout do pauzy. Je to mou češtinou, mou nejistotou, drží se mě jak klíště. Mohu tak akorát něco naznačovat, třeba posunky, a vkládat do nich nějaké přitakávání, které jsem pochytil nazdařbůh, ale ty ze mě vždycky vyhřejnou příliš náhle – *bodejt', aby ne, jakbysmet, o tom ani nemluvě, neboť zejména a několikrát víceméně.* Ani

nevím, jestli to bylo k něčemu dobré, možná to vyznělo pouze jako rytmická cvičení v jazyce. Cítil jsem se blbě. »Jak u své bývalé zubařky, co mi při ošetření podrobně popisovala krouživý pohyb kartáčkem, kterým lze zuby dokonale vyčistit a nezničit si při tom dásně. Vždy si u toho vzpomněla na svého bývalého manžela, na rána, kdy se mu svým domlouváním snažila zachránit chrup.

Zubařka: „Rozumíte tomu? On mi u toho vydával takový ty skřehotavý zvuky. Dělal ksichty a pořád špičkoval.“

Fiktivní manžel: „To víte, manželky-zubařky, ty jsou jak presbyteriáni. Jen co ráno otevřu oči, už mám hřích, že jsem si nestačil vyčistit zuby, a to je pouze začátek dne!“

Zubařka: „Jeho slova mě dováděla k nepřičetnosti. On snad kvůli tomu, aby mě naštvál, si vůbec nečistil zuby! A já jsem ho měla brát do společnosti svých kolegů, kde úsměvy manželek chrlily bělobu jak sněžná děla.“

V těch chvílích, kdy jsem seděl v zubařském křesle, jsem byl snad jediný na světě, od kterého se jí mohlo dostat pochopení. Projev zřetelného souhlasu byl to nejmenší, co jsem pro ni mohl udělat. Nedělalo mi to žádné těžkosti. Pololeže v zubařském křesle jsem sice otevřenou a zafixovanou hubou vydával souhlasné zvuky, ale ty se spíš podobaly těm, co ze sebe vyrážíme v poslední agónii, kdy nás už nečeká nic jiného než šup, tryskem do nebička. Ale ani při mé nejlepší vůli ji to neuspokojovalo. Zřejmě proto ve stavu excitovaných vzpomínek, které na mě padaly v zuřivém tónu zubařské vrtačky, ještě vší silou přitlačila. Chtěl jsem zakřičet: „Já – Nejsem – On!“ Ale nezmohl jsem se na to. Bolestí jsem vystoupal do sedmého nebe a v poloze ležmo někde u stropu ambulance jsem se jak v životě po smrti, řádně dezorientován, chvíli nepřičetně rozhlížel, abych neartikulovanými citoslovci mimovolně vyjádřil svůj nesouhlas a pak s pozvolna utichajícím hlasem zpomaleně klesal zpátky do křesla. Mé vytí ji uspokojovalo. Tuhle břesknot považovala za souhlas. Pravděpodobně až doposud, jak se z toho dalo usoudit, postrádala můj patřičný soucit. Tím však nastala překotná změna. Její naštvanost se najednou ztratila za obzorem, jak hejno husí táhnoucí

k jihu, pohyby rukou nabraly baletní eleganci a zubařská vrtačka začala příst jak kočka na divanu. Zubařka se proměnila v sám rozněžnělý obdiv nad mou schopností vcítit se do její duše. Nebojácně nakoukla do mých úst jak do sousedova dvorku dírou v plotě a začala si povídat s mými zuby: jestli jim nechybí karoten, jak drží plomby, co tady ještě dělá ta sedmička, kam se poděly dvě osmičky... „Žlutneš, ty stará kozo,“ obořila se na pětku. Proměnil jsem se v zuby. Zuby přišly do ordinace, zuby potřebovaly ošetřit, zuby mají odpovídat, když se jich slušně ptá. Taky že odpovídaly, neboť v mém zubu, na který přitlačila, zařval neřád, její exmanžel. S patřičnou vnímavostí v tom též rozpoznala rozervanost svého srdce. Myslel jsem na to, ale neodvážil se jí říct, v mém rozpoložení to ani nešlo, ostatně ani později, že mám elektrický zubní kartáček. „Paní doktorko, můj elektrický kartáček dělá ty krouživé pohyby, ano, jak říkáte, ale jaksi sám od sebe, jelikož to dělá přímo ze svého určení, zcela bez mého přičinění. Můj elektrický kartáček to dělá sám!“ Neřekl jsem jí to snad jenom ze soucitu, abych ji neobral o nasranost, kterou se po rozvodu tak houževnatě držela při životě.«

Tady, to jest před Čumvalčekem, to bylo ale něco jiného. Kdybych si raději fixoval jazyk než záda, nedostal bych jedním dechem ze sebe něco tak pobuřujícího, jako byly následující věty. „Chce to začít hned a od sebe. Už kvůli tomu sedmdesátitísícovému propadu. Člověk se pak hned na některé věci dívá z jiné perspektivy.“ S mou bývalou zubařkou měly tyto věty společné akorát to, že Čumvalčeka vynesly skoro ke stropu. Vyvolaly však i napětí, kterého jsem se u zubní lékařky nedočkal. Nějaký elektrický zdroj, jakým se dobíjí zubní kartáček, sepnul mi v mozku dosud neznámý automatismus vzdoru, protože to, co jsem vyřkl, byla v těchto podmínkách čirá provokace. Na přemíru slov, která se na mě valila jak Rolling Stones, jsem z té přílišné snahy „oceňuj, projevu snaživou vstřícnost, vydávej souhlasné signály“ ze sebe vypustil něco tak bohapustého! Mám-li být upřímný, měl jsem v tom nepatrném okamžiku potřebu – vzhledem k tomu, co Čumvalček řekl a jakým způsobem to podával – vstoupit harmonickým kontrapunktem. Svědilo mě to rovnou na jazyku, chtěl jsem dát mluvě rytmus, nový dech, i s tím

svým cizím přízvukem. Jistěže v tom bylo i nepatrné volání po oživení vnitřní ekologie mluvy, plaché volání po sebezpytu, ale i víra v rozřešení toho ďábelského sváru mezi nabubřelostí z funkce a lidskostí. Přesto to bylo jenom chvilkové poblouznění, bezděčný projev, čirý vzdor. A jestli v tom bylo něco ušlechtilého? Ani náhodou! Především to byla snaha přemoci v sobě opadající zájem o verbální bujení a nahladit se opět k naslouchání. Taky chut' obnovit dikci a projasnit gesta. Navíc jsem ani nedoufal, že se trefím do pauzy, s tím ostatně nepočítal ani Čumvalček, protože žádnou pauzu nemínil vytvořit. A přece jakási průrva mezi slovy se objevila a já vystřelil. PROČ JÁ TEHDY NEDRŽEL HUBU!

Můj nečekaný invazivní vstup ukončil Čumvalčekův projev. Ovšemže se konec jevil bez konce. To snad především zapříčinilo moji netrpělivost. Možná to bylo správné, co jsem řekl, zamezil jsem dalšímu jízlivému obviňování ze sedmdesátitisícového propadu. Možná, ale ZA JAKOU CENU! Že by to byla pravda, že člověk je tak jako tak vždycky trochu něčím vinen? Pak se ale nemám co divit, že se ode mne rozzlobeně odvrátil a otočen ke mně zády soptil, že to učení mám rozdělené na půl. (Jako by mě rozkrajoval na dvě části.) Jedna z nich může být časem větší, vše záleží na tom, jak se to bude dál vyvíjet. Rovněž s výraznou neochotou naznačil, co všechno budu moci, pokud ostatní neprojeví zájem. Ani jsem se nepokusil ujistit o přesvědčivosti jeho slov, i když ta větší a menší část mi dlouho vrtaly hlavou. Doma jsem se dal na překrajování jablek, abych o tom nabyl obrazné představy. Dvě půlky znamenaly, že budu učit divadelní management, „když už mám ten ‚evropský diplom‘“. Slova „když už mám“ nechal vyznít s podivným podtónem, jako něco, o čem se vedou řečičky, co sice existuje, ale nikdo to ještě neviděl, a tak to může nadělat spoustu problémů, a aby tomu tak nebylo, je potřeba s tím něco udělat. Svou druhou půlkou patřím Kostrbovi. Patřit někam, to není jenom tak, to je čest, ta se musí zasloužit a „vám to padá rovnou do klína“.

V mém náhlém spěchu se jeho skandování za mnou rozléhalo jak na prvního máje. Nepadl jsem ale na zadek, ani nestahoval kolena k sobě,

abych vybalancoval ten sešup. Nechal jsem to echo klidně doznívat, a abych v sobě umlčel špatný dojem, cestou jsem lehce konverzoval se sekretářkou, která šla do vrátnice pro denní poštu. Zřejmě rozpoznala údiv v mých očích, protože mě – nechci být moc domýšlivý – svým moravským altem jistým způsobem konejšila. Možná má vnitřní rozpolcenost na dvě poloviny, jejichž poměr velikosti se může časem měnit, sekretářku přiměla k tomu, že s typickou místní žoviálností pohovořila o tom, jak je všechno jiné, než se na první pohled zdá, promluvila také o polévce, která se nejí tak horká, jak se uvaří, dále o tom, co se z hory ozývá, kdo jinému jámu kope a nakonec o tom, že se to časem usadí. A když budu něco potřebovat, udělám nejlépe, když zajdu za tajemnicí. Ne že by snad děkan nerozhodoval, to ne, jenom mu to déle trvá.

„To víte, musí se poradit s tolika lidmi... No přece aby bylo všechno, jak má být. Mezi námi, je to taková jeho jiskřička naděje, že se to neobejde bez něho. A ono to jde, to mi věřte. Jenom to dá víc práce. Za tajemnicí ale rozhodně nechod'te před desátou! To ještě není ve své kůži.“

Že by se tajemnice školy na noc svlékala z kůže?

4

Slunce pozdního podzimního odpoledne se v purpurovém odlesku pořád ještě mihotavě zrcadlilo na oknech zdálky přijíždějící tramvaje číslo osm, mého dopravního prostředku, kterým jsem jezdil domů. Frmol hlavního nádraží nekoordinovaně překypoval až po tramvajovou zastávku, znásoboval se a infikoval všechny kolem. Proto lidé tak pošetile vybíhali z nádražního východu, přelézali zábradlí tam a zase zpátky, jako by nevěděli kudy kam, jako by chtěli stihnout najednou vlak i tramvaj a předběhnout svůj vlastní spěch. Pár chlapů prudce vyrazilo od řezníka z protější strany ulice, ještě dojídali párek nebo kousek vepřového kolena, brali nohy na ramena a dobíhali na zastávku. Najednou zůstali stát jak přimrazení v kolejišti a nepřítomně se zahleděli na své pravé ruce, uvědomili si, že s půllitrem, který bezděky stále pevně drží, do tramvaje nesmějí. Obřadně se na místě otočili, nenechali se rušit nervózním zvoněním tramvaje a pomalou chůzí, blazeovaně, s vypjatými hrudníky, které zdobily věnce buřtů, a s pažemi frajersky od těla se vraceli k řezníkovi. Při chůzi dopíjeli zbytky piva, aby uvnitř s čerstvě natočeným nepřítomně zírali do prázdné výlohy a vyhlíželi další tramvaj. Náruživé zvonění probralo i mě z malátnosti. Taky jsem chtěl přidat do kroku, dokonce jsem se napružil k rozběhu, ale pachut' dne na mne tvrdě dolehla a ztlumila můj počáteční tonus. S ochablými svaly jsem se šouravě vlekl přes křižovatku, abych stejně jako ti od řezníka nastoupil do další tramvaje.

Z dálky nevypadal přitažlivě, spíš trochu omšele, jenom ty jeho oči budily mou pozornost. S pohledem střídavě obráceným do sebe a pak se zakloněnou hlavou do nebe, v silném černém zimníku, který sahal až k zemi, bez košile, stál na zastávce a něco si brblal.

„Patone, tobě se pořád nedaří, aby ses zahřál? To víš, v tomhle stře-doevropském prostoru je bližší košile než kabát. A to pouze končí teplý

podzim, po něm nás čeká krušná zima. Nestraším tě! Ty přece víš, jak jdou roční období za sebou. Říkám jenom, že léto je v nedohlednu.“

Zimník měl sešlý. Ve tváři se mu začínal náramně podobat. V ruce držel svazek zmuchlaných papírů. Chvíli se do nich díval a pak si je zasunul do podpaží. A zase. Několikrát za sebou. Opakovaně. Vypadal, jako by nevěřil vlastním očím. Mohl jsem se zeptat, ale řekl mi to sám. Napsal hru. Ještě v Anglii. Opět vytáhl papíry z podpaží, prstem ukázal na titulní stránku a pronesl: „Dhodho.“

„Čeština ti sakra jde! To je název hry? Tak to bude mít můj bratr na Slovensku radost. Taky se tak jmenuje.“

„Bl-bhun ne-japhny.“

„Tohle o mém bratrovi neříkej! Takhle určitě ne, Pantalone!“

Roztažená ústa se mu zkřivila do křečovitého úsměvu. Jenom ty jeho oči! Číšel z nich zmatek. Obrátil několik stránek, chvíli se do nich díval a pak začal odříkávat zpaměti: „Taky dhodho. Phták z ostrva Mauricius. Vyhnutý. Dhodho je ze staroporthughíz dhoudho, a to značí hloupý, blbec. Není pravda, nebyl blbec, ale mozek měl velikost liskovaného orecha. Vyhnutí dhodho byl pro Mauricius khathastrofe. So, it's my play.“

„To se bude hrát? Ve Vartě, ve studiu akády?“

Podal mi papíry. Už je to přeloženo. Učí se česky, když teď budou hrát jeho hru. Vypadá to nadějně, žít tady. Proto se učí česky. Podle překladu. Podle překladu vlastní hry se učí česky.

„Tak ty si opakuješ slovíčka? Vypadalo to, že nevíš co se sebou. Jednou do sebe, pak do nebe. Že nevíš kam z konopí. To nic, já žertuju.“

Říkal jsem to kvůli zmatku v jeho očích. Chtěl jsem, aby byl duchem přítomen. Protože to, co říkal, jako by ani nemyslel vážně, jako by jenom opakoval, co zachytával někde v dálce. Jeho hlas zněl jak z prázdného sudu.

„Pár důležitých slov už znáš. To se tady hodně používá: blboun nejapný. Máš v té hře taky slovo pižd'uch? Nevíš, co to znamená? Ne, to není zvíře. A třeba dacan nebo cáčorka? Taky nemáš. Jestli tvoje hra bude mít tady úspěch? Těžko říct. A o čem to ve skutečnosti je? Opravdu o vyhynutí blbounů nejapných na Mauriciu? Fakt? Tady se hraje

třeba opera Liška Bystrouška nebo Ze života hmyzu, ale zřídka. Ne, hmyz nevyhyne, hmyz je věčný. Tak říkáš, že na Mauriciu už nejsou? Jenom kostry v muzeu z nich zůstaly? Pánbůh zaplat'! Kdyby to tak jednou přišlo i k nám. Dobře, dělám si srandu. Úspěch, to víš... Pokud je to komedie, tak naděje tady je. Nebo když je to pořádně dramatické, takové akční, že z toho divákům v žilách tuhne krev. Což se tady při setkání s blbounem může stát. Setkání s blbcem je vždy plné nečekaných zvratů. Katastrofické? Ta hra je katastrofická?! Jako Poslední dnové lidstva? Tak to nevím. Děkan říkal, že to bude mít úspěch? Tak proč se ptáš mě? V tom případě by ses měl co nejrychleji naučit všechna slovíčka ze hry, abys to mohl šířit dál. Všem lidem na potkání. Abys je připravil na katastrofu. Aspoň ty, které to čeká. Ty je budeš učit angličtinu? Ted' jsme si malinko nerozuměli. Koho budeš učit angličtinu? Na akádě? Ale koho? Ty co v tom budou hrát? Až jsem se lek, že všechny. I tak to řeknu doma, abys věděl.“

Ten zmatek v OČÍCH mu vyprazdňoval slova, a ta duněla z jeho úst jak tamtamy na válečné výpravě. Ať řekl cokoliv, jako by se odkazoval k něčemu jinému. Jako by říkal něco o katastrofě v sobě, kterou si přináší bůhví odkud, Mauricius s blbouny byl jenom taková povrchní slupka. Ani jeho narudlý nos protkaný jemnými žilkami to nepolidšťoval. Jako by to říkal do prázdna, protože ztratil spojení s lidmi, s vesmírem, jako by si večer lehával, ale nedobíjel se. Jako by na něho Bůh zcela zapomněl a raději zachraňoval pakoně při přechodu přes řeku někde v Africe než Angličana v Brně. »Kdyby se všem pakoňům dostalo boží záchrany, z čeho by žili lvi a krokodýli?« Paton dále drmolil slovíčka. Vzápětí si rukama zvedl dlouhý kabát jak dáma ve večerní toaletě, když stoupá po schodech na ples do opery, a takto nastrojen čekal, až se přijíždějící tramvaji číslo osm otevřou dveře. Když nastupoval, svazek papírů držel pořád v podpaží. Zaměstnané ruce mu ale neumožnily do papírů nahlédnout, tak přestal drmolit. Ani se nerozloučil. Ani jsem se nezeptal, jak se mu bydlí na Skalňáku. Výrostci skotačící v zadním prostoru tramvaje obrátili tabuli s osmičkou na ležato. Smáli se a mávali kolemjdoucím, jako by jeli tam, kde se setkávají dvě rovnoběžky.

Díval jsem se, jak se vzdaluje, jak mi ujíždí tramvaj s tak symbolickým označením. Možná i Patona unáší kamsi mezi vymírající blbouny, aby pro zaručený úspěch své hry přepsal katastrofu na komedii. Copak tady v tom středoevropském prostoru nic nepochytil? Musí opravdu tak nekonečně daleko?

Nevím, Anno, Aničko, jaké ty máš z toho pocity. Jestli tě vůbec u toho napadají nějaká slova. PROBOHA, snad ne hanlivé výrazy? Nebo máš potřebu klít? Nevím, nakolik slova v této situaci pomůžou, ale tak to s nimi chodí. Na to jsou. Aby si člověk ulevil. KURVA! Mluvím o Patonovi, o tvém novém kolegovi. Posloucháš mě? Potkal jsem tvého nového kolegu. Už o něm víš? A nic ti předem neřekli? Jenom to, že bude učit? Pouze konečné rozhodnutí. Nemáš slov? Co jiného se k tomu dá říct slušně? To ostatní? Že s tebou o tom předem nikdo nemluvil? Jistěže měl. A že to udělal za tvými zády? Jistěže neměl. A už jenom dovětek: to se nedělá! Víím, tenhle způsob ignorance bolí. Že se s tebou neradí, že ti nedovolí vybírat své kolegy, že sami rozhodují a nic ti neřeknou, že když o něco jde, mlčí jak pařezy. Mlčí, jako by o nic nešlo. Jako by tady do všeho prosakoval duch místa. Chápu, budovat katedru jazyků je velká výzva. V cizím prostředí. Za takových podmínek. Má to ale i své výhody. Snadněji se zbavujeme předsudků, které nás doma držely u zdi. Osvobozujeme se – do jisté míry. Ne, se svobodou to nemá nic moc společného. Osvobozujeme se tím, že do toho jdeme, že se nestaráme o iluzorní bariéry konformistů. Jestli o to místní opravdu stojí? I když se tak tváří? Pak navzdory! Jistěže, taková výhoda může být zrádná. Tušit je třeba. Výzev se ale vždy chytají ti, co chtějí stavět, co kašlou na iluzorní bariéry místních mocipánů konformistů. Ti, co kladou první cihlu. Pozor ale, ať o ni zpychlý patricij nezakopne! Zkrušuje mě to, ale dělej, jak myslíš. Promluv si s tím děkančkem, aby tě příště vzal v potaz, až se rozhodne přijmout dalšího Pantalona. Tak se to říká česky, „vzít v potaz“ je méně než „brát vážně“? Střední cesta, jak se přišelec domáhá svého a hlídá se, aby při tom nenasral domácího. Vidíš, Aničko, taková drobnost, blbost, hovadina, malá sprostárna, a co z toho může vzejít! A jak snadno lze tomu předejít. Z přirozené představy člověka, jak má svět vypadat. Nech to už být!

Tak KLEJ, až do vzkypění krve! NADÁVEJ A KLEJ, až nám uschnou květiny, vítr se obrátí, budou muset znovu vysvětit všechny kostely kolem, až všichni blbouni, co se chovají nejapně, zdechnou po meči i po přeslici, nebo se aspoň tak leknou žezla moci, které tak křečovitě svírají v třesoucích se rukou, až z toho budou na mrtvici. Na to jsou slova dobrá. – A teď zapomeň! Někam pojedeme. Nasedneme na naši loď, napneme plachty a budeme brázdit přehradu tak dlouho, až z nás vítr vyfouká všechny křivdy. Je to vhodná chvíle! Vždyť se podívej, jak se zapadající podzimní slunce opírá do zčeřené vodní hladiny a jak propichuje vlny. Ty bláznivě vyskakují, nasazují si bílé čapky jak trpasličí stařečci a pak smíření uléhají na hladinu, aby uvolnily prostor jiným. Pojd'! Zajistíme plachty a ulehne taky. Vítr má dnes sílu. Odvane nás daleko od lidské nejapnosti.

5

Profesor Kostrba se svým nezaměnitelným habitem se plížil chodbou k blízké učebně. Těžce dýchal, kráčel opatrně. Já, jeho asistent, jsem šel za ním. Levou stranu tváře měl opřenou o štos papírů, studentských textů svázaných v tvrdých deskách, které nesl v náručí a nedal si je vzít. Šel jakoby po paměti a nenechal se rušit ani nevhodnými otázkami studentů: „Pane profesore, vy se stěhujete?“ – „Omnia mea mecum porto!“² odpověděl podrážděně na jednu z těch opakovaně dotěrných otázek, aby zarazil další zvědavce. Ovšemže tím ještě více podnítl zvědavost nových, čerstvě nastoupivších studentů prvního ročníku, kteří nejenže nerozuměli ani slovu, ale nestačili ještě proniknout do osobitých způsobů místních pedagogů a nečekaných zvrátů jejich myšlení. Netroufali si ale na nic jiného, než zaraženě stát a nezpůsobně civět. Ale byli také zvědaví, zda se panu profesorovi podaří otevřít obrovské dveře, které sahaly téměř ke stropu. A jestli vůbec těmi dveřmi projde a udrží komínek spisů tyčící se do výšky. Profesor Kostrba se ale o nic tak riskantního nepokusil. Před dveřmi učebny ostentativně zastavil. Chvilu sice krátká, ale dostatečně dlouhá k tomu, aby někdo nabídl svou pomoc, a také k tomu, aby umožnila komukoliv, kdo je schopen dostatečného nadhledu, poměřit výšku komínku s výškou dveří. Avšak nezapomínejme: to, co je shora jasné, zdola se jeví zcela odlišně. Jinak by nebylo pochyb o tom, že ještě jeden spis tloušťky hodný pořádného grafomana by se klidně dal přiložit a vůbec by nepřekážel průchodu. Jak už to bývá, nic z toho se nestalo. Ani studentky, které dosáhly na kliku, se nenabídky otevřít dveře, stejně jako vysocí studenti nevyužili možnost chvilkového nadhledu. Spíše se svou pověstnou generační ležérností společně přihlíželi možnému velkému

---

² „Všechno, co mám, nesu s sebou.“ – Cicero ve svých Paradoxech připisuje tento výrok mudrci Biantovi z Priény, který tak při útěku před Kýrovým vojskem odpověděl na otázku, proč si neodnáší žádný majetek. Biás tím naznačil, že jediným jeho majetkem je moudrost.

zhroucení spisů. I tomuto problému by se dalo předejít, a nebylo by ani potřeba pohledu z ptačí perspektivy, tedy dívat se ze stanoviště přímo nad Kostrbou. Dalo se to rozpoznat téměř odkudkoli; stačilo pana profesora upozornit, že se kvůli štosu papírů, který mu zakrýval výhled, zastavil příliš blízko dveří. K takovému upozornění se však po předešlé učené latinské větě nikdo neodvážil. Vše tak bylo ponecháno spontánnímu vývoji, tedy tomu, že každé otevření dveří může způsobit očekávané zhroucení spisového komínu. „To nemůže udržet v rovině,“ znělo tiše chodbou. „Snad nám to nepadne na hlavu.“ Co jiného než obava o sebe sama, převtělená do studentské recese, nahrávala tomuto způsobu prožitku. Možná jim to jen problesklo hlavou, ale i to stačilo, aby se dveře – jako na zavalanou – začaly samy od sebe, jakoby na fotobuňku, otevírat. Pomalý pohyb křídel dveří tlačil na štos papírů a nutil profesora Kostrbu, aby o krok ustoupil. Komínek se zakymácel. Pootevřenými dveřmi prostrčil hlavu jakýsi netrpělivý student, jeden z těch, kteří se nemohou dočkat prvního semináře. Vyzvedl klíče ve vrátnici, už byl uvnitř poslouchárny a teď slídově vykukoval. Kostrba ve snaze udržet komínek ve vertikální poloze udělal další krok dozadu, pak dopředu a ještě několik krátkých kroků tam a zpět a zase zpátky, až to vypadalo, že je učitelem tance a předvádí nové krokové variace. Teď to studentům začalo docházet: takhle začíná úvod do nepravidelné dramaturgie, cvičení jak udržet rozhoupaný komínek původních dramatických textů ve svislé poloze, neztratit při tom pevný bod ve scénickém prostoru a ještě kolem toho provozovat obřadné pohyby. Začali se na chodbě bezhlavě přidávat a napodobovat Kostrbu. Pro nezainteresované přihlížející to mohlo chvílemi vypadat jako nacvičování skupinového vystoupení na zahajovací večírek. Kdyby někteří odvážlivci začali luskat prsty a frázovat text *I like to be in America*, dalo by se rozpoznat, čemu se to podobá. Nikdo ovšem k takovému činu nenašel odvalu. Prostě proto, že už svou klíčící dramaturgickou intuicí vytušili, že k tak pokleslému umění se hned na začátku studia ve vznešených prostorách akademie neradno hlásit. Dokonce i student, který způsobil ten mumraj, sice vyběhl na chodbu, nerozhodně se pokoušel přidat, ovšem do rytmu se jen stěží třefoval. Ponechal však

otevřené dveře, a tak když se komínek po náročném vyrovnávání těžiště na chvíli ocitl v bodě klidu, vypadalo to, že Kostrba konečně vstoupí do učebny s náležitým profesorským respektem. Takové situace ale vyžadují okamžitou reakci, zde totiž hrozilo, že se komínek prudce nakloní dopředu. Dalo se to předvídat snadno. Náklon dopředu donutil Kostrbu zcela nečekaně vběhnout do učebny, a ukončit tak nechtěnou interaktivní část semináře, který tím byl ochuzen o plánovaný obřadný vstup. Bohužel ani uvnitř se panu profesorovi nepodařilo udržet vyostrosované spisy v náležité poloze, s rachotem se zřítily, jednotlivé složky se klouzavě rozprostřely po stole velké černé katedry. Na toto znamení studenti ukončili svá prostrná a nahrnuli se do učebny. Někteří i po prvních dojmech ještě udržovali pozůstatky rytmizovaného pohybu, když usedali ke společnému stolu, ale už to nebylo ono. Co jsem udělal já? To samé: utnul jsem taneční kroky uprostřed rytmu a vešel do učebny jako poslední. To už studenti skládali desky se spisy kvůli větší stabilitě do dvou komínků vedle sebe.

„Jsou to samé originály. Původní autorské texty vašich předchůdců, které vytvořili pod jediným společným názvem: PERLILI, PERLILI NA PLOTNĚ,“ zažíhal profesor Kostrba ve studentech posvátnou úctu ke komínkům. Učebna v secesním stylu, obrovitý křišťálový lustr nad černým stolem, křesla ve stylu Bauhaus a poněkud překvapivé entrée, jako by dávaly Kostrbovým slovům opodstatnění ceremonie. Byl to vhodný prostor k „perlení“ dramatických textů studentů dramaturgie. „Plotnu“ zde představuje rozměrný černý stůl sestavený z několika čtverců, které se skládají podobně jako příští nápady studentů a spějí v umělecko-tvůrčím duchu ke středu, to jest v našem případě ke kovové desce připomínající matnou platinu, na kterou však vzhledem ke značné velikosti stolu nikdo nedosáhne. Prozatím. Platinová deska uprostřed symbolizuje pomyslný střed a odrazový můstek ke *svatému grálu*, ke kterému je potřeba dospět, totiž k tomu, co visí nad celým tím prostorem budoucí tvorby, ke křišťálovému lustru. Bude to náročná pětiletá cesta od jednoho čtverce k dalšímu, s tím vědomím, že někteří se mohou sice dostat až do středu, ale tam zjistí, že je to pouze začátek,

neboť nestačí na platinové desce pouze stát, udržovat balanc, zlehka se dotýkat toho, co nad vámi visí, a zachytit ten pomíjející polibek Múzy, je potřeba vystoupat výš, k metám tvůrčí činnosti směřující k formování programové báze sebe, divadla a světa, opírající se o hlubokou teoretickou reflexi, a tím vnitřně formovat sebe sama. Tomu, kdo toho všeho dosáhne, křišťálová sklíčka na lustru samou radostí zacinkají, aby pak lehkým krokem vstoupil do síně vyvolených.

Úvodní atmosféra nenechávala nikoho na pochybách, že právě on bude tím stololezcem, který se *grálu* přiblíží na dosah, aby vystoupal výš, a to jakýmkoliv způsobem, třeba po čtyřech, neboť právě on, a nikdo jiný, bude tím, kdo vytáhne všechny ty archetypální zdroje na světlo boží, a to takovým způsobem, až se z toho budoucí diváci pose-rou. Už od počátku to však vyžaduje psát a psát. Jenom v plném nasa-zení lze naplnit výchozí požadavek „perlení na plotně“. A černý stůl je tady rozhodně proto, aby navozoval a umocňoval atmosféru zasvěco-vání do tajů a rituálů tvorby současných dramát, aby byl aluzí na rytíře krále Artuše, zde však čtvercového stolu, a utužoval víru každého z přítomných, že se to podařit má a musí. Někteří ze studentů nakonec přece jen i bez nutného stololezeckého výcviku do síně vyvolených vstoupili. Zapisovali pak to, co z nich vytrysklo, a předčítali své texty dnem i nocí. Ani jednou při tom nemrkli na posluchače, jestli u toho tvrdě nespí, někdy se k nim dokonce otočili zády.

Několikahodinovému čtení dvou textů doposud nejúspěšnějšího psavce Banduláka, studenta vyššího ročníku, Zmoudření prostitutky a Kalkul se smrtí se nedalo nic vyčítat, kromě délky. Nápad s prosti-tutkou, která je nucena platit za své služby, protože může být ráda, že si ji ještě někdo najme, nebyl zcela marný. Byl to vlastně pohled na problém jaksi z odvrácené strany, navíc doložen tím, že pán, kterému cálovala ty své tintili, háky, kačeny, lováče a rantále, měl být ohyzd-nější než ona sama, vizáží by se mohl blížit monstru. A jak správně podotkl jeden ze studentů (zřejmě ten nedočkavý, co vykukoval ze dveří), za což hned dostal pochvalu: „Neměli bychom se nechat mýlit hororovým nádechem hry, aby nám z jejího půdorysu nezmizel faus-

tofský motiv. V tom případě je pan ohyzda vlastně Mefistofeles, který má tu nešťastnici zasvětit do tajů *nepoznáého*. Proto mu snad také platí. Kdyby si totiž nechala platit ona, což by pro Mefistofela jistě nebyl žádný problém, zůstala by pouhou pouliční prostitutkou. To by pak ovšem znamenalo, že tato obyčejná prostitutka vlastně symbolizuje Fausta, protože stejně jako on platí za překročení osudových mezí, neboť chce víc než běžná šlapka z ulice. Platí, a tím se osvobozuje od své profese, která je stará jako lidstvo samo. Proměňuje tak svou duši i tělo. Což symbolizuje nakřáplý smích, který nejdříve zaznívá v těch nejdramatičtějších okamžicích, kdy je její ego skutečně na vážkách, a to až do úrovně drásající divákům nervy, aby v závěru mohli být svědky toho, jak se tento smích, který celou hru tak irituje publikum, promění v líbivý *vox angelica*.“

Že to lze realizovat, na tom se shodli všichni. „Playbackem se ve stopách navrství hlasy tak, aby to znělo jako hlas jeden. Dokonce se tím posílí u diváka vnitřní prožitek společné účasti, který pak snáze dospěje ke katarzi, to když se prostitutka v závěru osvobodí od jařma placeného sexu.“ Diskuse se opravdu nesla v duchu plného, tvořivého nasazení. Až na tu poslední otázku: „A to jako že od teď už nebude platit? Že to jako bude mít všechno zadara? I sex?“

Studentka, která vyslovila dotaz, byla trošku mimo. Naštěstí se rozpravou přešlo ke druhé hře. Byla víc ze života: neteř udržuje svou zensulou babičku doma, aby mohla nadále pobírat její důchod, což dobře vystihuje chování současné společnosti bažící po mamonu. Takové věci se dějí pořád! Dnes už matky nezabíjejí své děti jako Médea, když ji opustil Iásón, to je fikce. Takové věci je potřeba brát vážně, i když je zobrazuje komedie. A už vůbec není nutné se zabývat tím, jestli takovou dobu po smrti smrdí, a už vůbec ne tím, jestli si třeba nestěžují sousedé. Přece víme dobře, a to nejméně už od Stanislavského, že to, co se ocitne na scéně, co se jednoduše přenese z ulice, abychom byli přesní, je metafora, a může taková metafora smrdět? Prý ani ne, i když určitých zápachů lze kvůli autentičnosti docílit rozhozením naftalínových kuliček do hlediště. „Pachy nejsou tak důležité, důležitější je zabývat se

sousedy, hned je nevyučovat,“ nenechal se odbýt zase ten nedočkavý student, co vykukoval. Prý to nabízí konflikt. Většina ovšem namítala, že to retarduje hlavní linii hry. Proto by měli, když se podvod odhalí, v rakvi vynést neteř, ne babičku. Jde přece o klasickou záměnu sluhy za pána. A právě tam by se měl zpřítomnit zápach, třeba tím, že by se pohřebáci drželi za nosy. Každý by si jednou rukou držel nos a druhou by nesl rakev. Rozhodně by to mělo účinek, i když kulisáků by bylo potřeba nejméně šest, aby rakev unesli. Nejde o samotný smrad, ten nám může být ukradený, ale opět o metaforu, že tady došlo k podvodu, což úkorně cítí i ta nejnižší složka: pohřební služba. – Jenomže jako vzdycy do toho vpadla poněkud zneklidňující otázka studentky, která je tak trošku mimo: „To jakože umře neteř?“ – Prostě nechápe, že bez babiččina důchodu pro ni život ztratil význam. Dá se to dokonce rozvést do širšího společenského kontextu, jak jsme závislí na penězích. – „A mrtvola babičky tam zůstane?“ – Ta přece v závěru hry představuje doslova *corpus delicti* podvodu. Prostě se na ni zapomene, jako na Firse ve Višňovém sadu, což také znamená, že břemeno podvodů v této společnosti nadále trvá, straší a zapáchá.³ To jenom my se tváříme, že není, že nic necítíme. O čem je proboha tunelování?! V závěrečné řeči se konstatovalo, a to od úvodního čtení (i když bylo tak nějak dlouhé, ale o tom nepadlo ani slovo), že v diskusi měl každý příležitost, i když ne všichni se vyjádřili. Ta studentka „poněkud mimo“, co to pořád zpochybňovala, byla typický projev nedramatického cítění, ale ten netrpělivý, co vykukoval, říkal podnětné věci. K tomu konfliktu se sousedy by stálo za to se vrátit. Zkrátka, šlo to jak po másle.

„Takhle se to musí dělat,“ zdůrazňoval Kostrba. „Psát, psát, psát!“ „Jestli chtějí proniknout do podstaty nepravdivé dramaturgie, nebudu to přece dělat jako ti pedagogové, co si jenom povídají se studenty o tom, na čem v divadle právě dělají, i když ten prvotní rytmus, který studenti tak bystře pochytily na chodbě, v nich na konci ochaboval.“

---

³ Firs – starý komorník, který je v závěru divadelní hry Antona Pavloviče Čechova bezděčně zapomenut panstvem v opuštěném domě Ljubov Andrejevny Raněvské.

„Pane profesore, a v čem je podstata nepravidelné dramaturgie?“

„Vy jste to nepochopil?“

„Chtěl jsem se zeptat, v čem spočívá její...“

„Příště si dávejte o to větší pozor!“

6

Jestli Patonova hra Dodo měla ve Vartě úspěch, to se zvenčí vůbec nedalo poznat, neboť šéf studia používal letitý trik: přidával a odebíral židle podle počtu diváků, tak aby návštěvnost vždy přesáhla sto procent. A taky se tím – ve vší skromnosti – chlubil: „Návštěvnost mi nikdy neklesne pod sto procent!“ Zvláštní důraz při tom dával na „mi“, případně „mně“, aby dosáhl zdání, že má k návštěvnosti důvěrný vztah. Někdy to ve výslovnosti ještě protáhl, a tak dojem, že návštěvnost je jeho osobní miláček, který dělá vždy to, co panáček chce, ačkoliv sem tam zlobí, se stal nesmazatelný. Vyvolal dokonce utkvělou představu, že židle v hledišti reagují na jeho povel. Takže stačilo, aby nenápadně mrknul a cvičené židle se přidávaly do řad nebo z nich nenápadně mizely. Rozhodně ho k tomu ale nikdo nenutil. Ve Vartě se každé představení považovalo za studiovku, a ta nesměla záviset na počtu diváků, ale na umělecké úrovni, jaké se studentům podařilo dosáhnout. Nad úroveň vartovala přísná komise složená z členů umělecké rady. Šéf studia byl ale kovaný minulým režimem, a tak dobře věděl, jak se dá s počtem diváků na představení fixlovat, proto se jistil, jak mohl, a navíc několika způsoby. Jeden z nich nesl na svých bedrech veřejně – jako chloubu i ostudu, záleží na tom, z které strany se na to díváme (v nových poměrech tedy nejčastěji obojí najednou). To, že při lehkých estrádních vystoupeních, na kterých členové Ocásku bavili občany nebo jim otevírali supermarkety, tloukli do dvaceti bubnů, ukazovali polonahou krasojedkyni s nohama dlouhýma a tenkýma jak běžecké hůlky a s hýžděmi jak dvě jablíčka, plivali oheň na všechny světové strany nebo jich pět najednou dělalo salta mortale, to nebylo nic proti tomu, když ve vrcholných okamžicích přivedli na pódium zmíněného šéfa Bučka, jak mu tehdy říkali. Publikum rozesmáté až na pokraj infarktu, ještě bez přistavených sanitek, které by je v případě nutnosti odvezly rovnou na ARO, bylo k nezastavení. Bučka nechali chvíli trapně postávat, i to bylo

k smíchu. „Tím si každý z divadla musí projít,“ tvrdili mu kolegové zdvořile. Diváci se vždycky dobře bavili, než vstoupil ředitel Omrzlý. Představil Bučka jako bývalého člena *tvrdého jádra* komunistické strany. To už diváci vysloveně řvali (ne že by to bylo až tak k smíchu). Buček vypadal spíš změkčile, představa měkkoty v tvrdém normalizačním jádru byla publiku sympatická i komická zároveň (nebylo se čeho bát). Jak ředitel ve vyprávění pokračoval, smích se postupně vytrácel, sanitky, kdyby tam byly, by mohly v klidu opustit svá stanoviště, i když se našli jednotlivci, kteří se nerozpakovali a hrubě rušili povídání věnované ztichlému publiku. Podle slov ředitele byl Buček za dob totality do divadla vyslán, aby nejdříve rozložil jeho experimentální tendence, pak členy souboru systematicky obracel na pravou víru a nakonec uhlídal ideologickou čistotu výsledného tvaru, ke kterému měli dospět pod jeho vedením. Ze začátku se o to patřičně snažil. Kovaný vyslanec však navzdory tomu, že nepodcenil náročnost zadaného úkolu, vnitřní síle Ocásku odolat nedokázal. Nadchnul se pro tehdejší avantgardu a podlehl jí, samozřejmě tajně, což představovalo zátěž, kterou musel nést na svých bedrech i po éře normalizace: břemeno dvou tváří. První si nasažoval, když u krajského tajemníka referoval o svých úspěších v souvislosti s bezproblémovým chodem divadla, nosil ji také, aby postrašil veřejnost při svých toulkách městem. Druhou, utajenou tvář odkrýval, když podrobně popisoval svou ideologickou diverzi v úzkém kruhu vedení divadla. To už publikum tiše doutnalo a se slzami na krajíčku mu bylo ochotno odpustit minulé přečiny a procítit jeho nynější situaci. Většinou to bylo vřelé publikum, které chápalo, jak těžká může být v nové době ztráta jedné z tváří (jestli dokázalo s určitostí rozpoznat které, těžko říct). Buček jistě dobře zvážil, která z těch dvou fasád se více hodí do novodobých poměrů. Probůh, nebyl zase tak tvrdým jádrem, za jaké ho při atrakcích vydávali, takže výběr zůstal pouze na něm. Udělá-li chybu, jistě se najde smetiště dějin, na kterém by mohl skončit. Přitom vzdát se té mistrovské schopnosti, totiž d'ábelského daru proměny, to vůbec není snadné. Zvláště když mu jedna z nich třeba více sluší, a může v ní proto vidět tu pravdivější. Způsob, jakým už

v nové době zdravil lidi na ulici, od docenta po představitele důležitých funkcí, vždy s odpovídajícím předstihem a patřičnou úklonou, patřil ke tváři z minulosti. „Takový slušný člověk! Až moc, až by to do něho člověk ani neřekl.“ Že by tu druhou tvář, to malé spiklenectví v nové situaci opravdu nepotřeboval? Jak ale udělat z několika diváků sto procent bez posvěcení úzkého kruhu? Mezi námi ještě jednou připomenu, že Buček dobře věděl, jak fixlovat s čísly. Kdyby se ale něco prozradilo, podceňovaný bývalý soudruh zná způsob, jak *jistit* sebe i ostatní z kruhu (i když je neměl moc rád). K tomu se ta druhá tvář vždycky hodí.

Paton byl odchovaným britským systémem, když se ocitl v hledišti pouze s několika vytrvalci ze Strany zelených a blbouni na scéně vymírali bez přiměřené emocionální účasti diváků, nenechal si od Bučka nic namlouvat. Bylo mu taky na vymření. Sotva by mu někdo zazlíval, kdyby si mezi blbouny nezapně lehl a spolu s nimi navždy usnul. Tyto smíšené pocity ho doprovázely i při zdokonalování češtiny. Nadále sice seděl na každé repríze a podvědomě trénoval, mimicky si zkoušel výslovnost a společně s herci na scéně opakoval slovíčka. Přes druhou polovinu představení se ale nedostal, protože po přestávce už jenom mechanicky otevíral ústa a reagoval opožděně, což jasně dokazovalo, že se nechytal a že se nadobro ztratil ve vlastním textu. Bylo to pro něho těžké období, byl v cizím městě, daleko od ostrovního království a jeho nepřiměřené ambice tlačily jedna na druhou, až se krabatily jak ty naše banánové krabice na Skalňáku, kde pořád bydlel. Neúspěch hry proměnil i jeho vztah k mateřskému jazyku. Přestal o angličtinu dbát. Mluvil polovičatě, nedoříkával a polykal slova, takže mu mohla rozumět akorát tak pubertální mládež z Londýna, ale v Brně sotvakdo. Snad na svůj jazyk dokonce zanevřel, neboť angličtina moc nešla ani hercům, které vyučoval. Poněkud odtažitý vztah se projevoval i v jeho chování. Pokud vůbec s kolegy a studenty mluvil, tak jakoby přes zeď. Dotyčnému se díval přes rameno kamsi do dálav, jako by vyhlížel loď na vzdáleném horizontu. Snad opravdu snil o záchraně připlouvající z jeho rodné země. Podobně jako Buček, ani Paton nebyl tvrdým jádrem, ale

nezdálo se to s ním být až tak tragické. I když všeho do času. Navzdory jazykové bariéře si přece jen osvojil některé středoevropské způsoby místní výspy. Přes clonu duševní nepřítomnosti rozpoznal, že ve vznikajících poměrech probíhá nový kvasný proces a je i na něm, jak se zapojí: jestli do toho velkého sudu skočí a bude houževnatě šlapat a pasírovat nové hrozny hodnot družně s ostatními, přidá se k rituálním tanečkům, které místní s takovou obřadností předvádějí, jestli dá najevo, že se zde cítí jako doma, a dosáhne tak určitého postavení. Počáteční neúspěch přece neznamená konec naděje na všechny úspěchy budoucí. Každý den na naší planetě vymírá několik živočišných druhů. Proč by jednou nemohl mít šťastnou ruku a vybrat si takový druh, který mu nabídne dramatické vření? Třeba gorily horské, ty jsou tak blízké člověku, u nich by se snad našla nějaká ta jiskřička dramatické situace, vždyť jsou také na vymření! Ale až někdy jindy, protože s češtinou na tom zatím není moc slavně. Jeho jazykový fond byl omezený, některá slova se navíc v tomto prostoru vnímají pejorativně a vztahovačně, příliš osobně. I kdyby to zvládl z paměti od A do Z, ale při běžném používání, zvláště při oslovení, by se dostatečně nehlídal, mohl by za to dostat „řachu do řepy“. Zůstává mu tak nakonec jen mateřština, ta mu dává i jistou exkluzivitu. Je rodilým mluvčím, a to se tady cení. Psát může kdykoliv, třeba o víkendu a o svátcích, i když těch je tady poskrovnu. – Nemohu sice s jistotou říct, že takhle přemýšlel, ale některé jeho způsoby a zvyky tomu nasvědčovaly. Nemyslím na jeho bezcílné toulky městem v ošuntěném dlouhém zimníku, ze kterého už vlály nitě, ani vysedávání se studenty po hospodách (kvůli lepší skupinové kohezi při hodinách angličtiny), dokonce ani to, že přestal psát. Nepřestal tedy úplně, jeho výtvozem z té doby byl otevřený dopis. Ten ale v lokálních poměrech zapůsobil více, než kdyby všechny diváky z města vyvezl na ostrov Mauricius, aby povinně sledovali, jak vymírají blbouni. Takže co jiného ho mohlo vést k takovému činu, než ambiciózní myšlenkové pochody? Přiznávám, chytám se jich jak šosů jeho dlouhého kabátu a v rukou mi zůstávají pouze cáry. Jaký ale jiný důvod by k tomu měl, než aby zahojil starý neúspěch novým úspěchem? Tehdy se to ještě

běžně nedělalo: OTEVŘENÝ DOPIS! Že by snad Patona někdo navedl? Za normalizace se to občas stalo, otevřené dopisy psali disidenti, a ti si to také pořádně odskákali. Ale právě proto, že se situace výrazně otočila, věnovala se takovým projevům zvláštní pozornost. Byla sestavena odborná komise z představitelů Akademie, jejímž zadáním bylo důkladně prozkoumat obsah dopisu a vydat konkrétní stanovisko. Stačil jen letmý pohled, aby komise zjistila, že dopis nebyl napsán v úředním jazyce. Jenomže tak plynulý projev v angličtině musel napsat někdo, kdo anglicky skutečně umí. Navíc se pisatel podepsal, takže i to bylo hned na první pohled – i bez znalosti angličtiny – podle jeho jména jasné. Autorem byl dramatik, kterému studio Varta uvedlo úspěšnou hru Dodo, hru o světovém problému vymírání dronta mauricijského. To také ukazuje, že dotčený dramatik se zajímá nejenom o celosvětové problémy vymírání divoké zvěře, ale má starost i o celý náš lidský svět, přesně podle hesla MYSLI GLOBÁLNĚ, KONEJ LOKÁLNĚ. Proto lze brát OTEVŘENÝ DOPIS jako projev autorova psychologického vhledu do našeho nitra. A právě proto, že byl DOPIS napsaný anglicky, je nutné mu přikládat větší vážnost. Může se totiž kdykoliv objevit ve světových médiích. A pokud jeho obsah není k instituci akademie vstřícný, všechny staré problémy opět nastanou. Mělo to ale háček. Angličtinu ovládá pouze několik pedagogů, a ti nejsou členy komise, protože nepředstavují významné zástupce organizace. Ovšem ti, kdo členy komise jsou, umějí anglicky opravdu pouze pasivně. K tomu, aby komise úředně rozhodla, je potřeba odborný překlad. Jenže soudní překladatel je drahý, lépe bude, když se v tomto případě obrátí na specialistu a požádají ho, aby obsah jen přetlumčil. Ale kde najdete specialistu na otevřené dopisy? Komise se proto domnívá, že nebude nic proti ničemu, když bude nápomocen odborník z jiného ranku. Chápe, že jistý pedagog z akademie by se raději věnoval náročnějším překladům, například postmoderně, která k nám v poslední době tak rafinovaně proniká, a zdokonaloval svou odbornost, což škola jistě vítá, ale je potřeba hned od začátku konstatovat, že v textu se nacházejí slova a slovní spojení, kterým se členům komise ani se slovníkem Poldauf – Osička nepodařilo

porozumět. Přetlumočením obsahu otevřeného dopisu by tak nejenom přispěl ke zvýšení své kvalifikace, ale bude k tomu přihlédnuto i co se týče jeho akademického gradu.

Vyvolený pedagog Katedry cizích jazyků se vynasnažil. Jestli však komise jeho přičiněním získala dostatečný vhled do situace, to nelze říci s jistotou. O úsilí komise však vypovídají několikanásobná, opakovaná a neutuchající zasedání, při kterých se snažila co nejhlouběji proniknout do obsahu dopisu, aby mohla v závěrečném prohlášení uhodit hřebík po hlavičce, jak se přibližně říká. Trvalo to však déle, než se dalo čekat. Možná si za to mohl tak trochu i Paton sám. Otevřený dopis byl delší než jen dlouhý. Jisté není ani to, zda si členové komise správně zapamatovali překlad mnoha neologismů, s nimiž zápolil i povolaný tlumočník. Nepochybné je, že si komisaři zapisovali poznámky. Některá stylistická spojení totiž byla tak vynalézavá, že se dala časem využít v ateliérech tvůrčího psaní. Komise například vyjádřila v několika krátkých interview, že pochopila, co autor míní, když píše, „že je lepší mít angličtinu v hrsti, než ji honit v buši nebo na střeše“, jak to prý činí „někteří pedagogové na katedře, zvláště jedna z nich“. Nebylo zcela jasné, koho tím myslí, protože kromě Patona byly na katedře pouze dámy, takže to může být kterákoliv z nich. Už i pouhá představa, jak hejno dam, z nichž má polovina závratě, honí něco po střechách nebo někde v Austrálii, byla nedůstojná. Navíc na tak neurčitěm základě nebylo možno zahájit pátrání. Pro komisi bylo zcela nepochopitelné, jakým způsobem pisatel použil další přísloví. Proč totiž „nestačí do lesa anglicky volat“, ale je nutné se „z lesa stejným jazykem také ozývat“? Vždyť přece, jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá, takže to, co by bylo z lesa slyšet, by byla ozvěna, i když v cizím jazyce, ale pořád ozvěna. Možná měl pisatel na mysli motivaci studentů, v tom případě to komise oceňuje, jen jestli ozvěna někoho přitáhne. Kdyby to bylo volání o pomoc... Možná. Ale v cizím jazyce? Ale „kdo se do lesa bojí, ať zůstane venku“, to je naopak podle komise trefné! Zejména ke studiu jazyka je potřeba pořádnou dávku odvahy. Ovšem s přirovnáním akademie k lesu, s tím komise souhlasit nemůže. Takové označení hrozí vstoupit

do povědomí posluchačů i široké veřejnosti, a jak komise studenty zná, v případech jakékoliv – i neoprávněné – nespokojenosti, snadno promění *les* v pejorativní *džungli*. Žádost pisatele nahradit klasickou výuku jazyků, kterou nekompromisně prosazuje její současná vedoucí (v tomto případě komise ví, o koho se jedná) a se kterou podle stěžovatele lze dospět „jen do sedmého nebe“, přitom anglický jazyk žádné sedmé nebe nezná, stojí skutečně za úvahu. Pozitivně však hodnotí zdůvodnění pisatele, že v britské jazykové tradici se míří výš, což je podle něho „nebe deváté“. Komise k tomu samozřejmě zaujímá pozitivní postoj, zvláště v situaci mezinárodní spolupráce, což stvrzuje mimo jiné tím, že se dopisu věnuje, a rovněž jednoznačně podporuje náš vstup do Evropské unie. Pokud se pisatel opravdu v počtu nebí nepřepočítal, z čehož v žádném případě není podezírán, je jeho myšlenka nakloněna. Komise ale nechápe, proč mu „nesmírně vadí věčné podezírání“, vždyť něco podobného je na půdě školy dávnou minulostí. Komise věří, že pisateli jde o zvyšování kvality výuky, a pokud vidí způsob, jak se dostat výš, než nabízí obvyklý způsob, drží mu palce. Co se týče metody, kterou chce svého cíle dosáhnout, tedy interaktivní výuky prostřednictvím hry Dodo, musí komise postoj ještě zvážit. Bez ohledu na počet nebí v různých jazycích by se komise přiklonila spíše k měřitelným výsledkům. Není totiž jasně čitelný cíl stanovený pisatelem. Formulace: „angličtina jim tak pronikne až do morku kostí“ ještě totiž neznamená, že posluchači náležitě dostojí požadavkům, které Evropská unie stanovila v rozmezí znalostí C3 až A1. Závěrem komise konstatuje, že pokud pisatel vidí největší překážku v osobě vedoucí katedry, jež vyžaduje používat současné učebnice, komise musí zvážit směr, kterým se při výuce vydat. Nemůže ale současně nevyjádřit jistou nevoli nad invektivním důrazem, že je nám „TADY NA MORAVĚ košile bližší než kabát“. Je pouze jeho osobní věc, čemu dává přednost. A pokud je mu dokonce bližší vlastní kůže, jak uvádí, komise proti tomu nic nenamítá. Věřící ale, že z jeho strany to není myšleno nijak pokoutně a pod „ochranou vlastní kůže“ má na mysli i dobré jméno školy. Co se týče závěrečného vyjádření, komise chová naději, že pisatel bude trpělivý a dovolí jí v tomto

případě použít už jednou jím nastolený způsob vyjadřování příslovím, doporučuje mu tedy, aby „dočkal času jako husa klasu“.

Dlouhý podzim minul, zima se také stáhla, jaro profrčelo jakbysmet, léto už bylo na dohled a lidská trpělivost málem u konce, jen komise ze sebe nevydala nic. Nic naplat, na přírodu je větší spolehnutí, jen tak se před něčím nezastaví. Paton, snad v naději na dobrý výsledek, pořád bezcílně bloudil městem, nechával ze svého kabátu odpadávat staré třásně a tvořit nové, až se mu zkrátil na délku přiměřenou jeho postavě a skoro vypadal k světu, ale jinak kde nic tu nic. Nakonec se přestal i toulat. Už jenom sedával v hospodě, ve školním baru, aby byl po ruce, kdyby si komise na něho vzpomněla a zavolala ho. Přestala sice s výsledky, ale svou mlčenlivostí nadále jítřila rány všem, kteří se objevili v Patonově udání. Nejvíc Anně.

Přílišná počáteční pozornost věnovaná DOPISU, vzápětí přehnané vyšetřování, pak mrtvolná mlčenlivost. Jako by se spojili všichni duchem neduživí a řádili v nekonečném reji. Anna se rozhodla déle nečekat. Odešla. Dotčena neochotou kolegů se jí zastat, jejich pochybnou představou o spravedlnosti a o výuce jazyka (přítom stěží najdou slovíčka ve slovníku), odmítla být kvůli nim neustále ve střehu. Nechala komisi v přítmí podpalubí, kde se s důležitostí potentátů donekonečna nimrají v zákoutích lidské mysli, snad v naději, že najdou způsob, jak vyjít s vlastní blbostí. Zřekla se účasti v této provinční maškarádě. Nechápal jsem to. Nikdy bych to takhle nevzdal. Bil bych se do poslední kapky krve a vykřičel jim, že to měli pochopit dávno, hned na začátku, že to měli rozpoznat ze všeho nejdřív, že Paton potřebuje především psychiatra! Jenomže ta jejich zahleděnost do sebe, ta nicotnost zraku infikovaná posedlostí funkcí je horší než šedý zákal. Také mi trvalo, než jsem prohlédl. To se už Paton ztratil. Najednou po něm nebylo ani vidu, ani slechu. Snad bloudil Londýnem a vyprávěl pubertální mládeži, která mu jako jediná rozuměla, že čeká, až ho komise jmenuje šéfem katedry jazyka dodo, který po sobě zanechali vyhubení blbouni nejapní. Zřejmě se vytratil unaven čekáním. Sešel z očí a pomalu i z mysli. Až jednou se dole, ve školním baru, na okně u stolu, kde sedával, objevil

velký plakát s Patonovým jménem, křížkem a datem úmrtí. Už přestal čekat a vydal se z vlastního rozhodnutí na cestu mezi své dody. Ani nevím, jestli to komise zaznamenala, možná ještě pořád louská otevřený dopis a snaží se dopátrat podstaty, i když to podstatné se už stalo. Možná že komise nakonec něco najde, třeba to, co sama způsobila a jaké stopy za sebou zanechala, snad aby se jednou podle nich mohla vracet jako Jeníček a Mařenka, co zabloudili v lese. Pokud ještě bude mít kam a kudy se vracet.

7

Měl jsem také odejít a nenechat se svazovat povrchním přesvědčením: bylo by (by lobby) toho najednou moc, kdybychom odešli oba. Ať to beru odkudkoliv, chtělo to mít více odvahy a síly vůle, abych zapudil dotírající pocity, že by se naše cesta zasekla, že bychom zůstali stát někde uprostřed kruhu jak norská dřeva a s nepořízenou se museli vrátit jak Watanabe.⁴ Vracet se v kruhu, to by znamenalo jít pozpátku. A tak jsem zůstal. V jednom zákoutí secesní budovy, nahoře v podkroví, kde se pro mě našla místnost. Byla příjemná, ale trochu skrytá a sdílelná se studenty. Zbytečně mě uklidnila, až jsem měl pocit, že se mi tělo zvláčňuje, že se propadám do ležérní submisivní polohy a neuváženě přitakávám všemu, co se děje kolem. Vlastně, ne tak docela. Nepravosti, i takové, které bylo možno přehlížet, ve mně nadále vyvolávaly nepřiměřenou pulzaci, ale už ne závratě. Zvedaly mě ze židle, ale pokaždé jsem se postavil jen tak napůl, abych zase smířlivě usedl. Že by nastala doba smíru, abych zachránil sám sebe? Způsob, jak se uklidit, nedávat na sobě znát, že to, co dělají Anně, dělají i mně? Proto nebudu moc hlasitě dýchat, nebudu se jim dívat do očí, jenom vystrašeně vykukovat zpoza maminčiny sukně, blaženě se křenit, sem tam něco špitnu, ale tak, aby mě nikdo neslyšel, a budu po ruce, když bude potřeba? Být vždy po ruce! Já vím, kdybych to nechal plavat, bylo by to snazší. Až příliš se ve mně nahromadila našťvanost. Měl jsem zlost na jejich tlustokožství, na to, že moji ztrátu necítí. A tak jsem se na pomezí zlosti a nejistoty zahleděl k novým horizontům v naději, že snad nějakou změnu přinese nový děkan a přivede mě na jiné myšlenky.

Nový děkan Hejsek přišel s „obnovou“. Do vstupních prostor Akademie začali instalovat informační tabule. Vstřícné gesto návštěvníkovi. Už

---

⁴ Tóru Watanabe – hlavní postava románu Haruki Murakamiho *Norské dřevo* (č. Odeon, Praha 2006).

se nemusí motat po budově a domáhat se rady od vrátného, který právě loví bobříka mlčení. Navíc informační systém vypadal k světu. Patkové písmo, kterým byla napsána jména pedagogů, akademické tituly a čísla místností, v přítmí chodeb matně probleskovalo, otevíralo přivřené oči mžourajících příchozích, kteří hledali konkrétní osoby. Obličeje návštěvníků, které se původně rozzářily jak dětské tvářičky před pouťovou atrakcí, brzy nabraly zmrazený úšklebek. Ať slídili, jak chtěli, jména některých osob nenašli. Ani ten nejestetičtější systém si žádné opěvování nezaslouží, pokud ho mistři nedodělali nebo pokazili. Měl jsem to nechat být. Prostě se s tím smířit. Už to tak chodí, když nemocní mocí určují pravidla. Ale když vymyslí informační systém, ve kterém se objeví jenom některá vybraná jména, tak je přece něco špatně. Možná pozapomněli, že jsou tady i jiní kolegové. Nebo jim nestojí ani za zmínku? Je proto dobré to říct děkanovi? Je nový. Právě začíná. Nemusí se mu u toho bušit hlavou o zeď a řvát: „Tohle není inovace, to je deprivace, dehonestace, dekompenzace a dezinformace!“ Stačí v klidu vysvětlit základní nedostatky, které takto sestavený informační systém přináší. Vždyť v něm nejsou zahrnuti všichni, kteří na akademii pracují. Nebo se pro tento systém nehodíme? Vážně, nežertuji! To je reálná situace a zůstane to tak, dokud se s tím něco neudělá. Nebo se nám tím něco naznačuje? Třeba že tady nemáme být? A proč se nám to vzkazuje tak komplikovaně? Takových rafinovaností přece systém sám nemůže být schopen! Děkan Hejsek řekl, že nerozumí a už vůbec nechápe, kam tím mířím. Ani netušil, jak mě to potěšilo. Bezděky mi tak poskytl příležitost k obšírnějšímu výkladu. Mohl jsem se vypovídat z pocitu újmy a možná ho tím i zbavit podezření, že sprádám nějakou paranoidní koncepci, kterou jsem – proboha, jenom to ne – pochytil od Patona.

„Tak abychom si rozuměli, tedy aby to bylo jasné: jestliže místnost, ve které sedím, nesmí být označena mým jménem, pak v takové místnosti jako bych nebyl nebo neměl být, přestože mi byla oficiálně přidělena. Když v ní už jsem a informační systém se o tom nesmí zmínit, nesmí ani špitnout, informační systém mě nesmí brát na vědomí, informační systém mě musí zamlčovat, pak informační systém podvádí!

Musím se proto ptát: má informační systém na mě spadeno? Nebo je v systému ještě další skrytý systém a v něm někdo, kdo se za celým tím systémem systémů skrývá? Pokud to tak je, což si dovolím předpokládat, pak ten někdo, nebo dokonce skupina TĚCH, vložila do systému takové informace, aby sám systém informoval zmatečně, to jest pouze o vybraných jednotlivcích. Má smysl informačnímu systému, který zamlčuje informace, důvěřovat? Vždyť ignoruje, pomíjí důležité skutečnosti! Můžeme takovému systému důvěřovat navzdory tomu, že ignoruje reálnou situaci, tedy takovou, kterou představují všichni zaměstnanci, kteří v naší instituci pracují? Berte to, jak chcete, pane děkane, ale něco takového nemá ve slušné společnosti místo. Vždyť na informační tabuli jsou jména pouze vybraných jedinců. Tak se na to podívejme blíže. Vidíte, sám systém se vzpírá elementární slušnosti. Vážně, nežertuji! Vzpírá se tím, že nesmí říkat, co má, a tak se přeříkává. Možná mi nebudete věřit, ale systém se přeříkává v tom okamžiku, kdy v něm někdo hledá informaci o někom, kdo je tady sice zaměstnaný, ale na tabuli jeho jméno není. Například já. Jestli mě ještě pořád sledujete, pane děkane, tak to přeřeknutí spočívá v zamlčování. Chápu, zdá se vám to neslučitelné. Abyste mi rozuměl, tím že toho tolik zamlčuje, více vypovídá o tom, co v systému není. Říká se tomu podtext, a ten může být v posledku důležitější než text hlavní. Když totiž nemůže pravdivě vypovídat o tom, o čem má, je nucen vypovídat o tom, o čem nemá. Třeba o tom, jak to tady chodí, ano, uvnitř instituce. Z toho si lze – dokonce snadno – vytvořit obraz celé akademie. Systém za to ale nemůže, on to neříká přímo, ale postranně a z donucení. A ten obraz nemusí být nijak lichotivý. Mohu vám to přiblížit, jestli dovolíte. Tak třeba: lze z něj usoudit, že uvnitř instituce vládne podivná hierarchizace a kastovníctví. Někteří nemají ani právo, aby jejich jména byla uvedena na tabulích, a ti, jejichž jména tam jsou, jsou až přemrštěně glorifikováni, alespoň to tak vypadá. A pokud jim to takhle vyhovuje, pak tím jenom zdůrazňují svoji sebestřednost, veřejný prostor akademie dokonce využívají k sebezprezentaci, k vlastnímu sebescénování, jestli rozumíte, co tím myslím. Věřte, nevěřte, ale tohle jsou symboly, kterými se insti-

tuce představuje veřejnosti, a takto sestrojený systém vytváří velmi nepříznivý obraz o našem ústavu. A když už jsme se tak rozpovídali, tak jenom mimochodem: víte, co by bylo toho všeho vrcholem? (To už měl se mnou téměř nadlidskou trpělivost.) To by byla velká přča... Mo- hu to říct? Dobře, tak řekněme, že máme reálnou situaci, to je ta se všemi zaměstnanci, kteří v systému nejsou, ale měli by být... Jasně, sli- buji, nebudu to už rozebírat. A pak máme situaci symbolickou, to jsou ti vybraní, co tam jsou... Chápu, ani to není třeba dále rozmazávat. A aby to bylo sakumprásk všechno, jak má být, chybí nám ještě situace ima- ginární. Ano, správně, to je taková ta s ,i'. To je Alenka za zrcadlem. Tu by se vám podařilo vytvořit, kdyby se informační systém obrátil naru- by. Vážně! Není to tak složité, nebojte. Stalo by se tak tehdy, kdyby sys- téem oznamoval to, co není. Jasněže se to dá provést. Například na vaší místnosti by byl nápis: ‚Na každém poschodí nejsou toalety‘. Promiňte, raději něco jiného? Rozumím. Třeba na místnosti číslo 414 by bylo na- psáno: ‚Tady není místnost číslo πr2‘. To by bylo prčození! To by bylo paradoxů, až by se z toho jeden podělal.“

Děkan toho na rozdíl ode mě neřekl nic moc. Jenom se vyjádřil, že to celé vypadá zbytečně komplikované a že si není jistý, jestli tomu všemu správně porozuměl. Nerozpoznal jsem ovšem, jestli tím myslí infor- mační systém nebo moje vysvětlování. Rázně se otočil na podpatku a nechal svoji velkou postavu pomalu mizet v přítmí chodby, kterou prosvětlovala vyvolená jména z informačních tabulí. Díval jsem se za ním a pořád slyšel ozvěnu vlastních vět. A jak už to s ozvěnou bývá, vracela se několikrát, až jsem o tom začal přemýšlet. Jakže to tehdy řekl můj oblíbenec Gilles Deleuze? „Nevšimneš si nepřítomnosti neznámé- ho.“ To tady vykládám o jeho třech dimenzích struktury: reálné, ima- ginární a symbolické. Takže opět on a jeho teorie! Tady je to ale skutečná praxe, žádná teorie, protože tady se to opravdu děje. V takovém přípa- dě mi nic jiného nezbývá, než abych přihlásil svůj příspěvek na blížící se konferenci. NE-SMYSLNÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM JAKO THEATRUM MUNDI.

Dříve, než jsem mohl přednést, jak deleuzovská teorie vypadá v praxi, obdržel jsem od děkana dopis. Celá věc se samozřejmě projednala a rozmluva na kolegiu dospěla k tomu, že informační systém, aby byl vůbec funkční, může uvádět pouze některá jména. Pokud by totiž uváděl jména všech pedagogů, znamenalo by to totální znepřehlednění celého informačního systému. V žádném případě se nejedná o diskriminaci, a už vůbec ne o porušování lidských práv. Umíte si představit, jaký by nastal bordel, kdyby každé dveře byly popsány jmény? Jde pouze o rozumné opatření, jež směřuje k praktické funkci systému.

Aby celý systém stvrdil svoji *i-funkčnost*, objevilo se za několik dní na dveřích místnosti, ve které jsem seděl: „Toto není místnost číslo 108, ve které sedí profesor Kostrba.“ Nápís tak s přehnanou vstřícností, ale z důvodů poněkud nejasných zastíňoval číslo 414, kterým byla místnost původně zřetelně označena. Ne že by mi to přímo udělalo radost. Nemohl jsem však potlačit jisté vnitřní vzrušení, že jsem očitým svědkem toho, jak akademie bezděky naplnila dvě dimenze Deleuzovy struktury, že jsem přítomen něčemu tak postmodernímu, s čím se v praxi lze setkat snad jenom v imaginárním prostoru. Sedět v místnosti, která není označena jménem toho, kdo v ní sedí, ale obdařena komentářem, že není místností osoby, která v ní nesedí! To je možná imaginární prostor k nezaplacení. Až na ty pokusné králiky. Ti se reálně zdržují v místnostech, které nesmí být označeny jejich jmény, a jsou absolutně zticha. Vědí proč: aby nenarušili samotný systém. Nesou totiž na svých bedrech tíhu prozrazení. Neozvou se, protože si umí představit, jaký zmatek by nastal, kdyby se tento způsob uvažování dovedl do důsledku. Nad každou místnost by se pak vyvěsila jména všech těch, co v ní nesedí. Těch je tedy požehnaně! Kam by se pak dala ta vybraná jména, která tam teď jsou? Systém by pak dokonce označoval, že nejsou tam, kde mají být. To by byla hrůza. Nastal by nezvladatelný chaos. Díky za mlčící většinu, která nás před tímto zmatkem chrání! Takže nezbyvá nic jiného, než doufat, že sám systém se jednou vzbouří. Vzepře se a začne produkovat vlastní informace. Bude označovat nejen kdo kde sedí, kde by mohl sedět, kde nikdy sedět nebude,

kde sedět možná bude, ale i to, kdy si kdo z toho pořádně sedne na prdel. Když se ale bude snažit oznamovat také to, kdo, kdy a kde seděl v minulosti, bude to vošajstlich. Systém by tím dovolil produkovat nadbytek informací a vytvořil by svou říši redundance. Byl by to důvod, aby ho na základě zákona o ochraně osobních údajů nakonec zrušili a sundali.

A aby toho bylo vrchovatě, z konference vyšel sborník! Můj příspěvek v něm chyběl. Do důsledku se tak naplnily tři dimenze *triadického světa*, kde dvěma dimenzím vládne imaginární zrcadlo moci: nevšimneš si neuveřejněného článku, natož toho, kdo ho napsal. Stal jsem se totiž součástí redundantní říše. Být redundantní znamená, být navíc? Když ale článek chybí, jde přece o absenci. A teď, po tom všem, ať si někdo dovolí říct, že postmoderna je *vyprázdněna*.

Bylo mi prachbídňě. Nezbývalo, než abych se ptal, jestli ještě držím osud ve svých rukou. V nezralém přesvědčení, že na to budu stačit, zanechal jsem své anděly strážné na rozcestí a odevzdal se vrtkavému *ne-řádu*. Zbytečně jsem spěchal. Měl jsem se zastavit. Aspoň na chvíli. Tam-tam, na čáře. Tiše k těm andělům přistoupit, nejistě se pousmát a diskrétně jim vložit ruce do klína. Nenápadně je vsunout do andělského klína a doufat, že jsou to prodloužené ruce Boží. Takhle to přece nemůže být. Kvůli jejich sedmdesátitisícovému propadu? Vždyť říkají, že je to za mnou! Zřejmě ale ne za nimi. Že by to bylo za to? Odplata? Pomsta? Proto nemohu mít v informačním systému ani své jméno? Vždycky a zbytečně si představuji, co udělám, jak to řeknu. Skutečnost se ale málokdy odvíjí podle mých představ. Chce se mi vykřiknout, břitce zařvat, pořádně naštvaně, břeskně zajčet, tak náhle a nečekaně, až bych přivolal zpátky své hlídače, tu Jeho zlatou mládež, ty boží mládence, které jsem tak neuváženě opustil, aniž bych si byl vědom své zpučnosti.

Nezbývá, než abych se pohnul dál. Nečekal, jako čekala Anna. Nechat všechny ty vyvolence informačního systému, aby se dál chvástali svým provinčním patriotismem. Pořádně jejich skupinovou fotografii, rozmnožit ji a pověsit pod informační tabule, aby bylo vidět tu pyramidu funkcí. A taky tu fotku rozeslat jako P. F. do celého světa. Nechat je dál předstírat

to beatnické libertinství, dobré tak akorát k tomu, aby kolem sebe shromažďovali své obdivovatele. Nebo aby přikazovali mrazu, ať za hvězdnatých nocí zbytečně nepostává, ať alespoň kreslí jejich jména jinovatkou na okna akademie, aby bylo vidět, kdo je tady pánem.

Dejme tomu, že jsou to věty tvrdé a nešetrné. Možná se trefují do citlivých míst, třeba pronikají až pod kůži. Chci to! Není smilování v literatuře! Možná jen pochopení. Proto píšu v první osobě. Já přece nejsem „poslouchej, ty tam“, nebo „hej, počkej“! Píšu, abych to všechno už nedržel v sobě. Abych nepodlehl, ale vzpřímeně nesl tíhu, kterou na mě ten *ne-řád* osud uvalil.

Nezbývá mi, než abych si hledal jinou práci. Nakonec to vypadalo, že mě postihlo štěstí, i když tu nabídku z Velkoměstského divadla jsem se rozhodl důkladně zvážit. Jít zase zpátky? Vždyť už to znám! Budu pokrývačem nedostatků, budu stát u výpustné trubice, budu vypouštět a zadržovat ty kaly, a přitom budu muset být neustále ve střehu, aby mě neušpinily. Tam a zase zpátky, zpátky a zase tam. Nezopakuje se to všechno znovu? To přece už musí lézt na nervy i andělům, kdyby nějaké nervy měli. Ještěže nestojí vedle mě. Ten osudový kruh není k prolomení. Ještě jednou, a když to nevyjde, je třeba balit kufry.

8

Ředitel divadla působil důvěryhodně. Až příliš. Chtěl totiž, abych hned nastoupil jako jeho zástupce. Nebo říkal asistent ředitele? I když asistovat někomu, kdo v sobě drží prudkost, s jakou mi stiskl ruku, může být těžší, než denně složit vagón uhlí. Prý je to jenom název funkce. Budu dělat svoji práci, když mám ten „evropský diplom“. Od koho to má? Do stanu svoji místnost, samozřejmě označenou svým jménem. Kdo mu to řekl? To je ale nabídka! Jako blesk z jasného nebe. Místo toho, abych nadšením vyskočil, střídal se ve mně světlé horizonty zítřka s temnými chuchvalci včerejška, ale dnešek pořád visel ve vzduchoprázdnu. Zdálo se mi to příliš rychle, ta ráznost, ten chvat, jakoby pod tlakem deus ex machina. Bože, snad nezasahuješ! Abych nemyslel na všechny ty strasti, co mě možná čekají, vylouval jsem se na disertaci. Dodělával jsem ji, potřeboval jsem ještě půl roku. Ale to nebylo to hlavní, spíš jsem chtěl utiřit ten kvap, který na mě skočil jak nakažlivá nemoc.

Sekretářka byla roztomilost sama. Uvedla mě, jako by měla pohotovost. V čele dlouhého stolu se zasunutými židlemi, který se táhl po celé délce místnosti, seděl ředitel. Přivítal mě s patřičným nadšením, ten prudký stisk, pak ostrý pohyb rukou a vřelost ve tváři, s jakou mi ukázal místo na protější straně! Nabídl mi kávu nebo čaj. Bylo v něm až moc života. Jako by ho chtěl přenést i na mě přes tu nekonečnou vzdálenost, až na opačný konec stolu, kde jsem zaujal místo. Nakonec jeho gesta byla poměrně příjemná, potlačila ve mně zbrkllost, která mě vždy přepadne, když mne zpovzdálí pozorují. Napětí na mé tváři povolilo a objevil se úsměv. Dlouho jsem z ředitele nespouštěl oči, snad abych na tu vzdálenost lépe zaostřil, přestože mě z toho rozbolely oči. Až se mi místnost prodloužila podle perspektivy renesančních malířů. A pak se vše kolem vzdálilo a protáhlo. Kdyby za ním bylo velké okno, které bývá na některých renesančních portrétech, nebo dvě užší okna z Leonardovy Poslední večeře, dohlédl bych až za humna, až na odvrácenou stranu ředitelovy

mysli. Byla za ním zed', a tak jsem ani s renesanční perspektivou, které jsem se tak dychtivě chopil, pořádně nedohlédl ani na konec stolu. Pocit, jako bych byl na opačné straně zeměkoule, ovšem trval. Dlouhý stůl se leskl a odrážel ředitelovu siluetu, která se vlivem neobvyklého slunečního svitu dopadajícího skrze okna vlevo, prodlužovala až do půlky stolu. Budeme na sebe muset křičet? Nebylo potřeba. Bylo slyšet i mé jemné podupávání nohou. Okamžitě jsem přestal. Byl leden a v místnosti příjemně teplo. U ředitele nemůže být zima. Ředitel nesmí zmrznout. Sekretářka přinesla čaj. Jasně, čaj v pytlíku. Přece pro tak formální návštěvu nepřipraví čaj jak v čajovně. To je ale neuvěřitelně dlouhý stůl. Moje maminka by řekla, že je dlouhý jak Hatalov, vesnice, kterou nesnášela, protože ji musela za mlada tolikrát projít pěšky. Vstupní dveře byly hned vedle ředitele. Sekretářka teď před něj postaví šálek čaje a on ho prudkým pohybem pošle ke mně – jak sklenku whisky v salonu z westernových filmů. Šálek i s talířkem se klouzavě přibližuje. Nespouštím ho z očí, zarputile sleduji ten fiktivní pohyb, abych ho mohl v pravou chvíli zastavit. Doprovodný odraz na lesklém stole vlivem bočního osvětlení a pohybu šálku nabývá nečekaných rozměrů. Čím blíží ke mně, tím víc se zvětšuje. Právě se vymanil ze siluety ředitele, už je za polovinou stolu a suně se rychlostí billiardové koule. Jsem připraven ho zadržet, nakonec je přece pro mě. Nesmím uchopit talířek, ale šálek. A už vůbec ne oběma rukama. Šálek by se mohl převrátit a čaj mi může vyšplíchnout do tváře. Spíš musím jednou rukou chytit šálek za ouško. To by bylo prima, možná bych udělal dojem. Gesto topmanažera, který zvládá nečekané situace v klidu, šíří kolem sebe pohodu, a navíc to dělá elegantně a švihácky. Takový člověk by se jim líbil. Kdybych to tak dokázal, nic by nevyšpláchno, ani kapka mimo šálek, nepotřísnil bych lak stolu. Je to vlastně k smíchu, ta vážnost úřadu, přebytečná síla projevovaná stiskem ruky, jako kdyby řekl: „Teď se do toho společně zakousneme jak bulteriéri do medvěda.“ I to je legrační, jak sekretářka chodí po špičkách, aby klapáním svých lodiček nerušila rozhovor, a jak ji push-up podprsenka nutí zvedat bradu výš a výš. Do toho všeho střídavě vpadává energičnost a dobrosrdečnost ředitele, vzdálenost mezi námi a odraz jeho tváře

v naleštěné desce stolu. Vůbec si není v tom lakovém zrcadle podobný. Jako by to byla legrace jen sama pro sebe. Proto jsem se nesmál.

Sekretářka postavila šálek přede mě, takže jsem se místo fantazírování snažil zachytit dozvuky ředitelových slov. Doléhaly ke mně v echu v podivném rozbitém rytmu, jako by jim chybělo klopýtání odcházejících sekretářčiných lodiček. Možná to dělal stůl, nalakovaný jak housle, že se slova i zvuky odrážely a rezonovaly v prostoru. Ředitel právě říká, že mému „evropskému diplomu“ přikládá váhu. Těší mě to a znejišťuje zároveň. Co od toho mohu očekávat? Není totiž snadné v té mé menší půlce na škole, která se nakonec ukázala být přece jen větší, prosazovat evropské způsoby a vlivy. Snadno se přehlížejí, když zasahují do pravomocí provinčních či lokálních. Diktátoři umění v místě svého trvalého bydliště sice volají po zboření starých pravidel, vyzývají vyjít do ulic, ale jenom proto, aby nakonec sami vedli dav ultramodernistických hlupců a využívali je ve svůj prospěch, ovšem už bez velkých idejí, protože po čase nakonec dav sám odhalí, že tito sociální čarodějové mezilidských vztahů jenom přetvářejí obecné potřeby v osobní zisk. Staré ustálené kruhy se prolamují těžce. Jestli vůbec. Zakořeněná představa, že manažer divadla je poskok, který se vždy v poklusu dostaví, když umělci v uších zacinká Múza, byla zpočátku nebezpečná, protože lpěla na osobní nadutosti, a to s jediným úmyslem: jak si zajistit výjimečné postavení. Bohužel nikoli z pokory k tvorbě. Jde jim o sebe, ne o umění. Ta sebestřednost je někdy tak úpěnlivá, až hrozí, že se to zlomí a převrátí ve svůj opak. Přesto se občas něco podaří. V tichu a tajnosti. Je potřeba takovou věc prosazovat nenápadně, aby se až po nějaké době ukázalo, že je to k něčemu dobré. Nesmí se o tom mluvit, dokud se to neusadí, dokud se nevytvoří pocit, že to tak má být, vždyť to tak vlastně všichni chtěli a nikdy to nemělo být jinak. Protože diktátoři a sobci umění ničí to, co funguje. Chopí se toho v okamžiku, kdy se tomu daří. Cokoli zpochybní vymyšleným auditem nebo přímým obviněním, aby mohli dosadit sebe nebo své lidi, protože jsou přesvědčeni, že to dokážou stejně dobře nebo lépe. Tím to kompletně zničí. No a postav se proti tomu! Budou tě pronásledovat po tři generace. Něco je možné udělat,

ale bez virválu a glasnosti. Měl bys pouze decentně šeptat. Za doprovodu romantické melodie Chopinova klavíru, při slabém šumění moře a za zvuku kočičích tlapek našlapujících na perský koberec, sotva znatelně napovídat, že studium je reflexe, protože jinak by vás udali, že zpochybňujete samotný smysl existence vysoké školy. I když to v podstatě dělají sami tím, že brání rozvoji studia.

Ve Velkoměstském divadle tohle ale nebude potřeba prosazovat, a to je dobře. Budou chtít konkrétní výsledky. Pokud někde v hloubce ředitelovy mysli nevězí představa asistenta-poslíčka, který nakonec opravdu bude: „Hej, ty tam, vyskoč! Výborně. Ještě jednou! A ještě dvakrát! A teď naposled! – Elá hop! – Díváte se všichni? To je můj nový asistent!“

Potřeboval jsem ještě půl roku, ale nakonec jsme se domluvili, že za dva měsíce nastoupím. To snad už budu mít disertaci v takovém stavu, že ji dokončit nebude tak obtížné. Ale přece jen, bylo to podivuhodné setkání. V jakési převaze pozitivní energie, která jako by nebyla tou pravou, jako by jí scházel malý detail, který dělá věci, lidi a vztahy opravdovými.

Řekl jsem Kostrbovi o svých plánech, že bych rád dělal i něco praktického. Blíž k divadlu. Vlastně jsem to doposud dělal. A pokud je přesvědčený, že jsem mu k něčemu dobrý, mohu třeba s tou jednou půlkou u něho pokračovat. Moc toho neřekl. Na tohle domácí prostředí jsem si už zvykl. Když o něco jde, přímo na místě se toho nic moc neříká.

Po dvou měsících jsem zavolal do Velkoměstského divadla. A ještě mnohokrát a opakovaně. Sekretářčina laskavost se proměnila v roztržitost, ředitel byl pořád mimo úřad, zatajoval se, jako by vysublimoval. Možná to je ten malý detail, kterého jsem se snažil dopátrat. Nikdo mi nevysvětlil, co bylo příčinou tak velké změny v jejich chování. Najednou v tom nebylo ani za drobet života, v srdečném chování ani za mák upřímnosti. Všechna ta síla, prudkost a chvat se proměnily ve strnulost, zatloukání, neochotu a podrážděnost. BOŽE, SNAD JSI NEZASÁHL?

O něco později to ke mně dorazilo jak klády v lese, které se znenadání dají do pohybu, nabírají rychlost, valí se po cestě a už není čas se rozhodnout, na kterou stranu uskočit. Proměnu prý způsobil Kostrbův

telefonát, ve kterém si od ředitele divadla ostře vyprosil mé verbování, když to byl on, Kostrba, kdo se stal iniciátorem mého přišelectví i naší jihozápadní cesty. Nebral jsem to tragicky, pouze rezervovaně. Možná mě částečně hřál pocit, že o mne stojí, že mi tím dává šanci, když se odhodlal k takovým krokům. Nikdy se mi o své intervenci nezmínil. Místo toho mě vzal na malou procházku, tradičně na Špilberk. Ulevilo se mi. Zvláště když to bylo bez exkurze kasemat.

Díval jsem se na prostor pod námi, poslouchal Kostrbu, jak je starý, jak potřebuje nástupce – těžce dýchal, ale to dělal vždycky, když mu o něco šlo – a jak to musí včas připravit. Poslouchal jsem jedním uchem a díval se na vzdušný prostor hned za kamennou zídou, který tak volal po volnosti, jenom se rozmáchnout křídly. Já ale věděl, že to už neudělám. I kdybych v sobě našel tolik odvahy, neletěl bych. Čas mi pokradmu přistříhoval křídla a ramena pozvolna tuhla. Pokoušel jsem si let alespoň představit. Druhým uchem jsem pouštěl po větru Kostrbovy komplimenty o mé skvělé budoucnosti, o kariéře nástupce, který zazáří po jeho boku. Neměl bych tomu podlehnout, jinak mi křídla úplně přirostou k tělu. Proto jsem veškerou silou své představivosti nakonec přece jen napřáhl ruce a těžkopádně se vznesl. Krátce, protože hned vzápětí se přede mnou objevila skleněná stěna. Viděl jsem se, jak do ní hlavou tupě narážím a nehlučně se po ní sesouvám dolů.

Jistěže to bylo fantazírování, ale pocit z nezdolatelné překážky, která přede mnou nečekaně vyvstala právě v okamžiku velkého očekávání – třeba toho, že sedím v místnosti bez jmenovky a nedovolám se řediteli – ve mně zůstal. Když je přehrada bez vody, o zakotvení lodi nemůže být řeč. Malý skrytý (deleuzovský) detail, který se nečekaně ztrácí a zase objevuje, vždy chybí na svém místě, ale je tam, kde ho nečekáme, ten umí zamíchat karty. A tak v říši redundance, kde nade vším vládne imaginární zrcadlo moci, se v nevyzpytatelném okamžiku každý přebytek promění v nedostatek. Tak to přece dopadlo i s manažery. Přesně tak, jenom obráceně. Nejdříve v pozicích jakýchsi poskoků a pak na postech vládců, kteří měří pokrok podle toho, jak jim naplňuje jejich lačná bankovní konta.

Až na ten malý detail.

Myslí to Kostrba vážně s mým nástupnictvím?

V
Jihozápadní zastávka

1

Číhá tiše, zakuklený v mé nejistotě. Jako bych nemohl začít psát, aniž bych se nejprve zděsil, vědom si toho, že netuším jak na to. Ani nevím jak se mu postavit. A není to nedostatkem odvahy, spíš opatrností a nejistotou v nemateřském jazyce. Objeví se přede mnou (děs!) rozdrobený na hejno mušek, ty krouží, dotírají a já jenom máchám rukama ve vzduchu naprázdno. Chytám je, nebo zaháním? Každým mým rozmáchnutím se ztratí, a pak se zase vrátí. Ale až když dám ruku podél těla. Když příjemně ochabnu, když se jim má mysl nebrání, tělo se nevzpírá a nastane bezvětrí, znovu se dotknou mé mysli. Tiše usednou. Už neděsí, ale svědííí. Ovšemže je to k něčemu dobré. Překonávám ostych a odhodlávám se vstoupit do toku řeči. Teprve potom pocítím, jak mi chladný proud řeči svlažuje kotníky. Zlehka čeřím hladinu řeči, obrušuji se dlouze, až ohlazen jak oblázky v řece podléhám rytmu psaní, které plyne v obou časech: TU i TAM. Víím, před každým začátkem je v tom hodně mé opatrnosti. Protože v psaní musím ještě jednou přestát vše minulé. A bez útrap to jde stěží. Píšu, abych snad jednou došel konce, rozvázal zkřehlé uzly a rozetnul ty, které časem ztvrdly na kámen.

Četl jsem recenzi na román Jaká je cena člověka, ve kterém ruská autorka vzpomíná na zážitky z Gulagu. Podle recenzenta ji humor, s jakým to napsala, vysvobodil z pozice oběti. Když Roman Polanski vyprávěl o varšavském ghettu, vzpomínal, kolik těžko uvěřitelných komických příhod se tam událo. Je důležité, aby se člověk nad bolest života dokázal povznést, aby se dokázal usmát. Samozřejmě nelze zapomínat na úzkost, která zůstává jak sedlina z kávy, když úsměv pomine. Stojí v pozadí jako černý stín a nechává se prosvětlovat tím zpětným prožíváním – s humorem i bez něho – tím, jak se zpřítomňuje v psaní. Ze tmy vstupuje do šera. Ze šera na světlo. Když se daří, je možné spatřit věci, které se zdály být navždy neviditelné. Vyvstanou v mysli, protože přestály v čase. A jsou možná podstatnější, i když tehdy se jevíly podružné. Vtip

a komika pomáhají. Dokážou ale měnit pozice? Nezáleží jen na tom, jak to v sobě důstojně zvládnout, často s vtíravou otázkou: „Je to skutečně tak, že nějakou část viny na tom neseme všichni? Jaký tedy jsem? Takový, jaký jsem byl tehdy, nebo takový, jaký jsem teď, když o tom píšu? Jak na tom byli a jsou ti ostatní?“ I spisovatel Péter Esterházy se musí vyrovnávat s tím, že bude pro čtenáře takový, jak ho představují jeho knihy. JAK VÁM TO JDE, PETŘE? Bezpochyby JSME Takoví i makoví! NĚKDY PRŮBĚŽNĚ, jindy postupně, nejčastěji zároveň. Též si myslíte, Petře, že humor mění stanovisko? Co když tím omlouváme trýznitele, znevažujeme oběť a na svět nahlížíme prizmatem moci? To vždy převrací mnohé, jak se komu hodí. Nezapomínejme: na začátku každého *ne-řádu* se objevují „prázdná místa“ a je dobré neztrácet z očí mocichtivé týpky, kteří je tak dychtivě zaplňují. Zvláště ti, kteří si vyžadonili funkce, se pak řhtají za dveřmi svých úřadů a aby měli co na práci, hledají nejdříve své sluhy a pak oběti. Kují pikle proti těm, kteří byli svědky jejich servilního žadonění, a spřádají plány, jak se zbavit těch, co je svými schopnostmi předčí. Nesmíme je ztrácet z očí, když demonstrují moc nad svými sluhy i *podsluhy*. Vybírají si ty, kdož mají poddanství až za ušima, co se uklánějí i ve snu, telefonují v předklonu a mají plné kalhoty z toho, jak okázale mocní nasedají na draka z papírmaše, kterému v nestřeženou chvíli přidělávají nové hlavy, aby se ti, kteří se ještě nepodřídili, roztrásl hrůzou. Ale to oni se budou nakonec bát! Jen je třeba jim v pravou chvíli pošepstat: „BUDEME SE SMÁT, I KDYŽ NÁS TO BUDE BOLET! A to, co obětuje- me ze sebe, z NÁS ještě nedělá VAŠE oběti.“ Ať se tomu se svými sluhy i podsluhy vysmívají jakkoliv, ať ve svůj prospěch převracejí cokoliv, boží mlýny tím nezastaví a jazyk se jim nakonec vzepře a vymkne z područí. – Slyšíte, jak mluví? Vše zakulacují, dělají, co umí, ale z toho, co řeknou, nemá nic ani stín pravdy.

2

Když se Samo rozhodl odjet po maturitě na rok do Izraele, byla to pro nás vzpruha, totiž že má odvahu jít do neznámého světa a zkusit tam štěstí. Možná zjistí, že skutečným cílem poutníka je cesta, která končí v říši ležaté osmičky, kam zatím nedojela ani tramvaj, do které na zastávce před brněnským nádražím nastoupil churavý Paton. Cestovat za hranice tehdy bylo dokonce populární a různé nově vznikající agentury si od toho slibovaly slušný výdělek. Nic moc však nezajišťovaly a ještě méně zaručovaly. Chtěly jenom vydělat, na cti jim nezáleželo. Spoléhat na ně bylo riskantní, malé pojistky pro případ nouze byly součástí nutné výbavy cestujícího. Říkali, že izraelským celníkům stačí na letišti ukázat platební kartu, že jsou tím všechny překážky překonány. Platební kartu tehdy ještě neměl každý a kontrolovat příchozím stav účtu nebylo povoleno. Banky se také chytly svého řemesla a za slušný poplatek nabízely karty k účtům, na kterých stačilo mít pár stovek.

Napsal jsem Zwingerovi, kolegovi z univerzity v Tel Avivu, aby se za Sama zaručil, případně mu v nouzi pomohl. Byl přátelský a vstřícný. Byl prostě *ejdl*. Naštěstí jeho pomoci nebylo třeba. Říkám našťestí, ale štěstí bylo lstivější. Celý rok, na který Samo skutečně odjel, jako by ho vcucala mléčná mlha podzimního rána. Nešlo skrze ni prohlédnout, vytušit jeho pohyb. Žádný telefonát, dopis, žádné zprávy. ZHOLA NIC. Až na jaře, jako by hustý opar náhle prořídil a vykročily z něj dvě dlouhé Samovy nohy: telefonát z Tel Avivu, těsně před návratem, a skromná žádost: „Udělejte k obědu prase, nejraději celé a s takovou tou jemně propečenou kůrkou.“ To se už rozsvítilo i mně. Frustrace se projevila lačností po vepřovém. Nikdy předtím jsme to nedělali. Jenomže sílící slunce se už nedalo zastavit, prorazilo v jarní obloze bílou clonu a prosvítlo až k našemu prahu, aby se setkalo s vůní pečeného vepřového kolena. Anně uschly slzy, zhojily se rány, mateřské bolesti ustaly.

Samo se vrátil! Vypadal ostřílenější. Vidím ho, jak s báglem na zádech otevírá dveře, rozevláté šaty mu při chůzi plandají, vlasy má proměněné v dredy. HNUS! „V tomhle chceš chodit? S tímto tě tady nevezmou ani překládat balíky.“ – Varuji ho, že se mu v tom roští co nevidět usadí malá zvířátka. – „Aspoň se pomějou.“ Předstíraná ostřílenost, k tomu špetka oprsklosti novorozeného weltmana. Jako by spatřil víc, než na co mu stačily oči. Vrátil se zdravý, s prázdnou kapsou. O své cestě skoro nemluvil. Pamatuji si jenom dvě příhody: „V ubytovně na farmě se jednomu Thajci někdo v opilosti vyčural na pytel rýže, který si přivezl s sebou z domova, aby ušetřil za jídlo. Tenkrát nám to bylo k smíchu: člověk se vláčí s pytlím rýže přes půl planety, aby ušetřil (kdyby nemusel jíst vůbec, to by bylo!). Téměř nadlidské úsilí a dřina kvůli budoucnosti, pro příští život svůj i svých blízkých. Ale přijde nějaké opilé hovado, opře se ramenem o zeď, aby nespadlo, a se smíchem se na jeho rýži a sny o blahobytu vymočí.“ Druhá příhoda byla také spojena s vidinou peněz, která před odletem v Samových představách narůstala do nadmořských výšek slovenských Tater, ale při návratu klesla na úroveň podmořské hlubiny, až průrvy, ve které dodnes leží Titanic. Samo měl dostat velké peníze za čištění lodě, výplata měla být poslední den před jeho odletem. Když si pro peníze v sobotu přišel, jak bylo domluveno, loď už v přístavu nekotvila. Dodnes přemýšlím, jaká to mohla být loď. Vyplouvají lodě z izraelských přístavů i v sobotu, kdy je šábés? Vyplácejí se v Izraeli peníze i ve svátek? Možná drhnul palubu na lodi duchů, a ta je vždy tady a nikde, brázdí moře bez cíle a těm, kterým něco dluží, vyplácí dluh v malých dávkách po celý jejich život. Takže když Samo blbne, šílí, když mu přeskakuje a chová se potrhle, právě obdržel zálohu.

Vrátil se kvůli přijímačkám. Chtěl psát. Měl jistou schopnost zvláštního vhledu do smutku, který sám v sobě prohluboval víc, než by se vzhledem k jeho věku slušelo. Kdo dnes čte smutné texty? Koho zajímá neakční lidské trápení? Měl ale štěstí, vzali ho na akádu. V devíti letech napsal krátkou povídku o své zasmušilosti způsobené světem, nad kterým lámal hůl, protože na něho doléhal svou prázdnotou. Až mě to rozlítilo.

Vypadalo to, že napsal variaci na Mlčení, na bajku od Alana Edgara Poea. Ještěže ji neznal! Hluboká introvertnost dospívajícího kluka, který na své zrání nahlíží přes šedočerný závoj a nespatruje v něm nic, co by mu stálo za to. Viděl, že zřetelně pokulhává za svým tělem, které přímo před jeho očima neúměrně roste, roste tak, že i malý podvěsek mozkový dobíhá opožděně. A přece se svým smutkem tomu *ne-svému* světu i svému strachu z něj vysmíval. Jako by v životě zatím viděl jenom černou noc, ve které stojí bez svého přičinění sám a nahý. Jako by ještě dostatečně nezahlédl denní světlo, a už se mu svým funerálním smutkem vysmíval. »Jednou, ještě ve školce, děti na nástěnce vystavily obrázky stromů zářících barvami (přímo sálaly všemi barvami jako později paneláky na sídlišti Výšeň), jenom Samo ne.

„Samo, tys nic nenamaloval?“

„Namaloval! Černý strom, ale učitelka řekla, že černé stromy nejsou.“

Kolik jí toho asi zbývá poznat? Kolik je barev a kolik stromů, co ještě nespatriła? Nebo má z černého javoru strach?

Jindy, o hodně později, se ve škole omluvil, že nemůže odpovídat, protože má depresi. Tehdy to učitelka komentovala: „Stačilo se na něj podívat, a bylo nade vše jasné, že si nevymýšlí.“ Přijala Samovo rozpoložení s pochopením, ale příliš vážně. Tu jeho zarytou chuť propadat se svým *místem-nemístem* kamsi do ztracena, zavírat oči nad uspěchaným koloběhem vnějšího světa, ke kterému se nechtěl přidat.« Ten jeho smutek byl hraniční, to nebyla deprese, hraniční smutek se celkem rád přehoupne do radosti. Dokonce oživuje, jenom je ho třeba pořádně procítit. To není učitelčin děs z černých stromů, které nechce vidět. Chápu, že to tak může vypadat, když se to navíc nasvítí skepsí, ale podobně sofistickované stavy patří až k pozdějšímu věku. Proto ta naše radost ze Samovy cesty s vírou a nadějí v zocelení vlastní osobnosti. Po cestě se musí jít, není čas smutnit.

Nic naplat, lidské skutky mají své následky. Samovo přijetí na dramaturgii a scenáristiku bylo dobrým důvodem ke společné radosti. Proboha, co tam budou dělat s tolika introverty? Kteří pořád „perlí na plotně“ a bez ustání obíhají kolem svého ega? Sdílel jsem tu radost

z dobrého umístění, ale v koutku duše jsem zpytoval, jestli najde soulad mezi současnou radostí a příštím živobytíčkem. Jestli se nerozhodl, že povleče nějaký svůj pytel rýže jako ten Thajec aby nakonec... Však víte, jak to dopadlo. Má rodičovská starost, ta nezvladatelná chuť být srdnatý a vstřícný zároveň, ta neutuchající potřeba upozorňovat na příkopy a jámy (Pozor, tam jsem si jednou vymkl kotník!), ten krkolomný nástin všech příštích rizik, ta posedlost poučovat a dospět k takticko strategické pointě jak obelhat život... jako by tato starost byla věčná, nesmrtelná, jako by se v jistém věku dědila. Než tyhle patriarchální řeči, raději jsme se měli zaposlouchat do Beethovenovy přede hry k opeře Egmond. Má v sobě něco ze Samova smutku. A tolik nostalgie jako maďarská píseň Smutná neděle, až by nás to oba, prodchnuté hlubokými emocemi, vyneslo na chvíli do nebíčka. Odtamtud nejspíš vše vypadá bezvadně a naše starosti tak malicherné, že i kdyby byly sebevětší, z té výšky to nikdo nepozná. (Bože, nedivím se ti, že nezasahuješ.) A to nemám na mysli melancholii, která vedla k pošetilým činům, k těm zcela opačným, než míním. Tehdy v Maďarsku, za doprovodu Smutné neděle, byli lidé v pevném objetí sebe sama i sebou samých rozhodnutí vystoupat vysoko a hluboko nízce a plynce, aby neměli důvod se vracet. Přestože shůry skutečně všechno vypadá lépe, oni už nezahledli nic. Zhola nic. Těch sebevražd tehdy bylo přespříliš.

A tak jsem v radosti z dobrého výsledku Sama neurvale poučoval. Například o psaní, jako bych to měl v malíku. „Psát v tomto fachu,“ připomínám, že začal studovat dramaturgii a scenáristiku, „to je přepisovat, pořád a opakovaně předělávat texty, vlastní jako cizí, cizí jako vlastní. Rozumíš, obrušovat, někdy až na kost, a znovu přidávat a upravovat.“ (Jenom aby po těch brusíčkách něco zbylo.) „A jestli je to práce pro introverty? Při té jejich věčné zádumčivosti? Ano, může to být konfliktní.“ (A co ti ukdákání, extrovertní nabobové, co pořád melou hovadiny, komentují každou prkotinu a sadisticky detailně poučují tiché a mlčící povahy, to snad je ta lepší část lidstva? Umím si představit vzpuru introvertů. Vzpuru, ve které nejsou žádní předřečníci ani řečníci, nešíří se kolohnátské žvásty, ale slovo má cenu života. – Jednou

se dočkám, že označení „introvert“ bude nepřipustné, protože bude mít rasový podtext.)

Netrvalo dlouho a pedagog herectví, jeden z těch inovátorů, měl nápad:

„Víte, nechci to říkat předem, předbíhat a vše jaksi uspěchat, ale studenti scenáristiky své texty, které schovávají kdesi doma v mrazáku, prý píšou jenom pro sebe. Vy tomu věříte? Nikdo přece nepíše jenom pro sebe, mám pravdu? Kdyby si to, co napíší, také povinně zahráli v prostoru, rozumíte, na scéně – byla by to neoddiskutovatelná součást studijního programu –, pak by na vlastní kůži zjistili, jak je to s tím jejich psaním, jestli to funguje, a jak to bude vypadat, když jim to pak jiní někdy budou hrát. Co na to říkáte? Máte tam mezi nimi syna?!“

„Kdyby to rovnou zahráli studenti herectví?“

„Ne, ne, ne, oni sami! Scenáristi. Jinak to nemá smysl.“

„Donutit několik introvertů, kteří se se svými bolístkami uchýlili k psaní, aby s tím vystoupili veřejně? Je to možné... Ale pak bychom se měli připravit také na to, že v poslední den prodlouženého víkendu někteří z nich, ti nejurputnější, co skoro nemluví, ale němí nejsou, zdrceni z týdenního znásilňování jejich ostychu formou zveřejňování, se hluboce zaposlouchají do Smutné neděle. Snad se pak nerozhodnou letět vzhůru.“

Čerstvě přijatí posluchači na to nepřistoupili. Nejenom introverti, ty by na scénu nedotáhl ani pár volů, natož nějaký pedagog, a když, tak by vystoupili jenom zády k publiku, samozřejmě včetně Sama, ten byl snad nejumanutější. Raději zůstali u svého polohlasného čtení, křečovitě zaklínění do svých židlí, přecitlivělí na jakoukoliv reakci, na každý nesouhlasný pohyb. I když je to difícní, mohlo by jim to snad pomoci k tomu, že se jednou osmělí. Pro začátek postačí, když jim z otevřených úst vystoupí komiksová bublina, ve které bude napsán argument obhajoby. – No to mi ale je začátek studia! Jeden by se z té akademické inovace a studentské umanutosti skoro nevyspal.

3

Zemanovu kavárnu uprostřed malého městského parku Koliště, hned za bývalým Zemským divadlem, jako by chtěl architekt Bohuslav Fuchs nenápadně ukrýt před zraky čumilů. Byla pozůstatkem minulosti, ve které se ještě vyžadovalo nejenom se rozhlédnout a dívat, ale také vidět kontinuum. Místo původní kavárny tam teď stojí její replika. Pro krátkozraké komunisty byla budova tak *přízemní*, že ji proměnili v mateřskou školku. Když děti vyrostly a komunisti nabyli přesvědčení, že dosahují až ke stropu, ze své strašpytelské uprděnosti nechali kavárnu zbourat. To aby jim jednou nepřerostlo přes hlavu všechno to, co zpitvořili. Ti, kdo mají zdravé oči a dobré periferní vidění, spatří protáhlou budovu prosvětlenou velkými okny, která vůbec není tak nízká, jak se asi jevila zaslepencům, kteří nejprve tupě zírali a pak rychle bouřali. Původní funkcionalistická stavba s převýšeným prostorem kavárny, dvoupatrovým provozním zázemím a přisunutým salónkem, jakoby presbyteriem, a s prosklenými stěnami, které lze vyklápat, působí dodnes puristicky – čistě, razantně, až radikálně, funkčně dokonale, bez zaoblení, žádné romantické ornamentální hříčky, ale ostré hrany, aby bylo jasné, že to nestavěl nějaký strašpytel nebo titěra, který se bojí veřejně projevit svou modernistickou pravdu. V zimě se prosklené stěny sice nevyklápějí, ale za lednového rána, kdy svítí slunce a Synáček Den se teprve rozdýchává (do oběda mu vyraší vousy a nejraději by s námi zůstal až do pozdního večera, kdyby na něho už Matka Noc nevolala, aby se pakoval), se hostům u kávy nebo crčme de pamplemousse rose v očích objevuje mihotavé světlo.

Děj se odehrává v zimě, a to proto, že když napadne sníh, sněhové vločky z radosti, jak jsou zkřehlé zimou, září, prostupují interiérem, zrcadlí se na skleněných vitrínách, na mosazi, mědi a nerez. Jejich třpyt se pak usazuje v očích hostů, kteří odpočívají na ohýbaných židlích značky Thonet. Nepřipraveného návštěvníka to může zaskočit hned u vchodu,

dokonce ho to může zmást, když poprvé spatří ty světelné efekty pulzující mezi stoly. Navíc když číšníci svým noblesním svižným pohybem tuto iluminaci ještě rozviřují. Stačí sebrat trochu odvahy, vyhlédnout si volný stůl, zaujmout místo a stát se tak součástí celé scény.

Z jara to bývá ještě poutavější. Bílou podívanou nahradí stromy. Stíny větví se prodlouží skrze prosklené zdi, zeleň mihotavého světla prostoupí tělem návštěvníků, haluze svými odrazy obepnou horká espresa či cappuccina a s vtipem napodobují pohyby hostů, aniž ti o tom vědí. Společně tak ruka s haluzí, haluz propletená s rukou zvedají šálky a příkládají je ke rtům hostů nebo připíjejí na jejich zdraví. Světelný pohyb barev se mění podle ročních období od bílé přes zelenou a červenou až po žlutou. Příroda sama tak dělá pro atmosféru v kavárně víc, než tucet populárních bavičů mluvících místním hantecem, tak oblíbeným mezi lidem. Jistěže je to hříšné, totiž pomyšlení, že by do tohoto svatostánku moderny vstoupili balíci baviči. Ale žádné obavy, kavárna si neohroženě drží svou úroveň! Předčít by ji mohla snad jen vila Tugendhat, ale to pouze na podzim díky onyxové stěně, toho drahokamu dovezeného z marockého pohoří Atlas. Při západu se totiž slunce několik hodin vpíjí do onyxu, proteplí jeho žilky, které tu hřejivost roznášejí po celé ploše a změní okrověkrémovou barvu na temně červenou – to kámen sálá. Něco takového stromy kolem Zemanovy kavárny nesvedou, přestože se snaží. Abyste pocítili hřejivou rozkoš, která proplouvá vilou Tugendhat, musíte se stěny dotýkat nebo u ní alespoň stát. Pak i vámi prostoupí teplo podzimního zapadajícího slunce a až z vás vyplaví první dojmy z okázalosti a pretenze, začnete cítit vnitřní blaženost, která nás lidi dělá lepšími, někdy nás dokonce přiměje, abychom k sobě navzájem byli vstřícnější.

Jednou na podzim jsem ve vile zahajoval přednášku o modernismu. Pro studenty nebylo nic silnější, než vstřebávat skutečnou modernu, která je obklopovala, tedy téměř se modernismu dotýkat, být v tomto prostoru a cítit vibraci onyxové stěny. Bylo to v době, kdy se přednáška ve vile ještě dala lehce domluvit, dnes se tam tak snadno nedostanete,

musíte se přihlásit, registrovat se a čekat v pořadí, počet návštěvníků je pro každý den pevně stanoven.

Kolem kavárny stromy rostou ze tří stran a zmohou se na nejroztodivnější věci: haluzemi vám naznačí, kde je volné místo, promítnou své větvičky do šálků a talířů, spontánně navozují pocit, že jsou součástí, nezbytnou ingrediencí kavárenského menu. Na fascinující světlo procházející průhlednými stěnami, které mění atmosféru kavárny podle ročního období, by nebylo dobré zapomínat. A stromy, které jsou aktéry ve hře světla a stínů, stojí za to čas od času obejmout a sát jejich sílu – přece tam nerostou kvůli sobě!

Možná jsem do této kavárny chodíval rád i proto, že jsem dětství prožil v lesoparku. Důvěrné plkání a švitoření hostů mi nahrazovalo ševel listnáčů. Šepot návštěvníků skloněných nad glazovaným jablkem či oroseným fíkem, nad krémovým dezertem s hořčičnou zmrzlinou a mascarpone nebo když lžičkou vybírají z ovocné misky třešně utopené v kokosové závěži, to vše mi připomínalo ptáčí cvrlikání. Ohýbají se jak dřevo pro Thonetovy židle a elegantně se sklánějí nad delikatesami. Spiklenecky u toho pokukují kolem a dávají pozor, aby jim vítr, ten neřád odposlouchávač, neodnesl slova někam do dále. Vítr je větroplach a rád krade lidem slova od úst, nejraději klepy, ty si nastřádá do velkého pytle, a ten zmotanec, propletený jak milánské špagety, servíruje ješitům, náfukům, zhůvěřilým hulánům, egocentrickým křivákům a egoistickým mizerům, zkrátka všem, kteří s takovým zápalem vymýšlejí pletichy a vykouzlují fámy. Někdy je houština lidí nepřehledná. Prostor kavárny se vrchovatě zaplní, vřava dostoupí hraniční intenzity, ve skrumáži se nelze vyznat, proniknout zrakem tůněmi lidského hemžení, natož si vyhlédnout stůl, který potřebujete jako pozorovatelnou hostů, jejich charakterů a společenské úrovně.

Právě pro tu podívanou, která se pozorným návštěvníkům nabízí nejenom k poněkud slavnostnějšímu obědu, ale v mém případě i u příležitosti dokonané obhajoby disertační práce, jsem si vybíral Zemanovu kavárnu. Někteří lidé příliš zahledění do sebe nemusí nic z toho, o čem tady tak zaníceně vykládám, zpozorovat. Spokojím se však i tím,

že kdokoliv z pozvaných hostů – a samozřejmě ctěný čtenář – aspoň namátkově zachytí ten přelud utkaný z fantazie a skutečnosti, kdy se jedno s druhým proplétá, mísí a prostupuje, až se z nás vytratí to skálopevné přesvědčení, že skutečnost je taková, jak ji vidíme, a fantazie s tím nemá co dělat. Postačí mi, když pro tuto chvíli uvěříte fantomu, totiž že celou dobu jdou obě, skutečnost i fantazie, ruku v ruce společnou cestou jak dvě rovnoběžky, než se jednou, v prostoru ležaté osmičky, vášnivě obejmou. Řekl jsem si: Pokud tohle Zemanova kavárna nabídne znovu, bude ode mě vstřícné, vtipné a pošetilé zároveň, když sem vtáhnu několik lidí, ať to zakusí sami.

Seděli jsme v salóncu, který jsem již dříve označil jako *presbytář*, a mámil od vrchního místní speciality.

„Jako polévku vám doporučuji bouillabaisse. Jednoznačně bouillabaisse na marseillský způsob.“

Abych nevypadal jako tupoun, který o gastronomii nemá ani potuchy, jak označoval jakýsi blogger na internetu všechny, kteří se nemohli právem honosit kulinářskými znalostmi, předstíraně skromně jsem poznamenal: „Pevně věřím, pane vrchní, že v ní bude ropušnice. Před vámi se o tom snad ani nemusím zmiňovat, že pro tento druh polévky je zcela nezbytná. Jinak, pane vrchní, promiňte, prosím, pokud jsem dotěrný, jinak by to byla obyčejná rybí polévka.“

Číšník se ale nenechal vynést z rovnováhy, zřejmě takových *fajnšmekrů* tady potkává denně spousty, a když nám obratem polévku přinesl, významně poznamenal: „Tato polévka, vážení pánové, je méně typický zástupce velké rodiny bouillabaisse. Pochází ovšem rovněž ze sbírky kuchařských receptů Cordon bleu a určitě se vyrovná té, kterou měl tady pán na mysli. Říká se jí Bouillabaisse de Saint-Jacques.“

Bylo vidět, že se číšník snaží, aby polévka nejen chutnala, ale aby z ní přímo vyzařoval i kousek Francie. Zvládl to slušně i s přízvukem, jenom název zbytečně protahoval. Špulil při tom rty tak houževnatě, až to vypadalo, že se chystá všechny u stolu zulíbat. Opravdu to bylo kapánek přes míru, téměř mě to nutilo zažertovat, abych trochu otupil škrobenou oficiálnost. Třeba o tom, že *Gordon bleu* je koňak, ale pochybuji, že tady

půjde o příbuzenský vztah. A pokud bychom ho do sebe několikrát obrátili, jistě by to stálo pořádnou paletu. Číšník by mě s tou jeho důkladností určitě opravil, předpokládám, že tak citlivě, aby mě nezesměšnil. Jenomže by při tom opět špulil rty a zdlouhavě zdůrazňoval rozdíl mezi *Cordon* a *Gordon*, a to by mi chuť na polévku načisto pokazilo. Musel bych ho přerušit a možná i dost necitlivě upozornit, že to, co jsem řekl, byl pouze vtip. Rozhodně by to nenechal jen tak, hned by se chytil palety, o které bych se tak nejapně zmínil, a aby mě zbavil obav, řekl by: „Genově se to koňaku určitě vyrovná. Ovšem kdo by si ve společnosti, jako je ta vaše, dával polévku dvakrát, že ano.“ Zatímco jsem si ve fantazii povídal s číšníkem, ten byl už dávno u jiných stolů a vůbec netušil, jak mě právě svou trefnou poznámkou usadil.

Kostrba, předseda zkušební komise, seděl naproti a svou polévku už dojedl; Omrzlý, další člen komise, ji soustředěně převaloval na jazyku s výrazem hledače chuťového prizmatu; Vladislav, jeden z oponentů a můj bývalý učitel, jí sice věnoval přiměřenou pozornost, ale bylo na něm znát, že by si také rád u toho povídal. Mně polévka zatím stýdla. V okamžiku, kdy jsem se připravoval na labužnický zážitek a naplnil si lžící polévkou, jako když šlápnete na PET láhev nebo dítě práskne do plechového bubínku u hlavy spícího dědečka, Kostrba se prudkými pohyby zvedl, odstrčil židli, až téměř upadla. Donutil tím hosty u ostatních stolů, aby se nad svými talíři napřímili, aby otáčeli hlavami na všechny strany a hledali zdroj rozruchu. Kostrba poděkoval a omluvil se, že se nedá nic dělat, ale že spěchá DIKTOVAT. Nechápal jsem, co tím myslí, ale vyptávat se by bylo nezdvořilé. Jenom jsem se za ním díval, za tím jeho nepřehlédnutelným habitem, jak se ztrácí v atmosféře mihotavého světla, jak mizí mezi kmeny stromů. Stále jsem držel lžící nad talířem, dokud mi polévka zcela nevychladla.

Zůstali jsme tři. Povíдали jsme si v dobrém rozmaru, který dotvářel aperitiv, protože radost z ukončené disertace a ze zkoušek přece jen předčila jisté drobné nedostatky. Akorát Omrzlý v rozjařené náladě cosi vykládal a zaťatými pěstmi, kterými tlačil do stolu, se snažil dokázat, že je o tom (ale nikoliv pouze o tom-tom) skálopevně přesvědčen!

Nevím, o co se přesně pokoušel, ale mně to náladu nezkažilo. Více jsem naslouchal spleti hovorů kolem a zachytával tu poetickou polyfonii, do které naše povídaní tak nějak zapadalo (a to včetně Omrzlého pokusů být zajímavý). Dohromady to znělo jako chorál, nad kterým se jak v triolách vznáší volání pohledné mam'zelle Nitušky.

Jen si ji představte, Nitušku! Může to být pouhá fantazie, ale stejně tak se to mohlo stát, protože já jsem ji viděl, jak běží v krátké sukénce kolišťským parkem, v ruce balíček Proustových oblíbených sušenek la petite madeleine, a než vběhne do kavárny, spěšně ukusuje. Divá se po hostech, po jejich talířích, dokud nezaostří na jeden stůl. Je někde vedle nás. Pak zbrunátní, ale na kráse jí to neubere. Začne vznětlivě provolávat příkrá slova, zřejmě vyprovokována tím, kolik přepychového jídla vidí na talířích hostů, zatímco jiní trpí hladu. Celé to kavárenské menu, které útočí nejen svou vůní a chutí, ale i uším lahodícími názvy, se na jednu mění v prachsprostý cynismus. Vyslovuje ve spěchu názvy jídel, cení při tom bíle zoubky, ty se třpytí, jako by se na nich usadily sněhové vločky z minulé zimy, a přece to zní líbezně. Prská kolem sebe drobtu sušenek, ty bezděčně padají do jídla hostům, tak gurmánsky upravených, ale to nevadí. Všichni teď věnují pozornost pouze jí, je středem vesmíru, ona a její vykřičená poezie:

„Ty maso skopové nakládané v zelenině, ty jeden pošírovanej třeboňskej pstruhu, ty candáte vykuchanej, kde jsi včera byl? Já čekala! Ty smrži v cappuccinu, pappardelle gratinovanej, tuňáku nadívanéj v cizí broskvičce, kde se schováváš? Ty křupane z křupavé parmské šunky, odpověz! Jsem ještě tvoje pralinka nugátová udělaná na mořské soli a arašídách, nebo už ne? Včera na tebe čekaly moje dvě křepelčí jednohubky, tak pevné na mé hrudi, a v mém lůně hruštička, měkoučká jak prdelka novorozeněte, a ty ani nezavoláš! Tak abys věděl, mám už dost těch tvých mille-feuille s bakalou, nesnáším ty tvoje nafintěné fazole coco blanc, nenávidím, rozumíš, nenávidím tvoje sladkokyselé způsoby all'uccelletto, kterými mě vždy dostaneš!“

Usmívám se, poslouchám tu atonální harmonii výrazů a čekám, co z toho bude, až Nituška, smířena se situací, ale vzrušená vlastní slovní

nadílku, jakoby z posledního dechu na celou kavárnu láskyplně pronese:

„Promiň, ach promiň, ty moje selátko vyrožněné, líčka vepřová, grilované potěšení, daňčí hřbetě! Tváříš se, jako by tě naložili do teplého salátu a do úst ti strčili kyselou okurku s křížalou. – Ne? Tak proč mlčíš jak pěna z bílého zelí? Copak nevidíš, jak jsem nasákla láskou k tobě, jako bys mě udělal na páře z černého piva. Ty pořád váháš? Copak necítíš, jak mi rozdíráš srdce, řízku můj černoohorský?“

Pak projde kolem našeho stolu, vůbec si nás nevšimne, ale s o to větší náruživostí se vrhne kolem krku někomu z místních u vedlejšího stolu, co chtěl působit jako polední hovězí alla *osso búčo*, jak tomu místní říkají, ale přitom vypadá jako přesmažený *karbenátek*.

Vystydlou rybu nemůžu, proto jsem se polévky ani nedotkl. Sotva jsem bouillabaisou potřásl lžící. Před číšníkem jsem se cítil provinile. Nabídl se, že mi ji ohřeje, ale já už ho nechtěl drezírovat. Pokračoval jsem hlavním chodem, jednou částí vějíře jídel, kterým nás s takovým gustem ovívala mam'zelle Nituška.

Popovídali jsme si. Debatu doplňovala chuť výtečného jídla, atmosféru kořenilo kouzlo znamenitého vína, které vonělo po ovocném nektaru a jen na povrchu zaujalo jemnou, stěží rozpoznatelnou kyselinkou (ještě po několika dnech jsem na patře cítil příjemnou stopu po lékořici a sušených švestkách).

Jednou opět zajdu do Zemanovy kavárny a dám si proslulou bouillabaisu, aby mi sama řekla, jestli mám oželet další chody a raději utíkat, co mi pára stačí, abych *diktoval*.

4

V nastalém akademickém roce, hned od září, pravidelně v sedm ráno, v letním čase vlastně ještě dřív, jsem každé pondělí vyrážel ze sídliště Výšeň na pověstnou tramvaj číslo osm. Od té doby, co jsem to na vlastní oči viděl, v ní osmička už nikdy neležela, vždy stála, a já s ní. Nespěchal jsem nikam-tam, totiž do nekonečna, ale na schůzi. Nemohu říct, že bych si tak brzkou dobu nějak pochvaloval, že bych měl pocit ranního ptáčete nebo si samou radostí prozpěvoval. O pondělí sice znám několik stupidních anglických hitů, ale tím bych si jenom zkazil ráno, natož vstávání. Centrální přestup v nejfrekventovanějším bodě města není špatný nápad. Lidi z hlavního nádraží mají hned po ruce městskou dopravu. Chybí tomu však jeden detail, který se pak opakovaně vrací a musí se snášet, ne-li každý den, tak aspoň každé pondělí. Kdo ho musí snášet a vláčet? Kdo jiný než lidé, a jak jinak, než na svých bedrech? „Proboha, co se to stalo těm lidičkám, že se tak tlačí na jedné hromadě?“ povzdechla si stařenka u okna, asi z Ivanovic, když s námi tramvaj vjížděla do hrůzostrašného mumraje. Benešova ulice byla nabitá nad všechny představy. Na přestupní tramvajové zástavce u nádraží jste se nemohli pohnout. Pán stojící vedle mne, zpocený námahou, s jakou držel třímetrovou tyč garnyže, vykřikoval, že vystupuje, což ovšem chtěla většina pasažérů, a dožadoval se toho, aby se cestující laskavě pustili jeho tyče, kterou považovali za součást držadel. Většina jeho výzvu nebrala vážně. Svírali tyč garnyže pevně, jak vyžadují přepravní předpisy, a tak dotyčný pán napínal všechny svaly, aby své třímetrové zavazadlo udržel vodorovně nad hlavami cestujících. Přisáli se k ní jak klíšřata a chudákovi nezbylo, než aby trpělivě čekal na novou příležitost. Mohl je sice mlátit přes prsty, aby se pustili, ale než by se prodral na jeden konec, na druhém by se jí pár rukou bezděčně zase chytilo. Zdálo se, že má naspěch, ale dokud poslední cestující svíral tyč, vystoupit nemohl. Nedočkavě tyčí škulal, aby se třásl zbylé pověšence, až hrozilo, že v rozčilení několik rukou utrhne,

odnese je domů a pověsí nad okno místo záclony. Do toho se tlačila maminka s kočárkem. Dítě řvalo, natahovalo obě ruce a po vzoru ostatních se dožadovalo držadla. Lidé do sebe strkali jako o závod, pak se vyřítli z tramvaje a bezhlavě se hnali do práce.

Ranní město praskalo ve švech a ve mně vzrůstal pocit, že z toho nemůže vzejít nic dobrého. Když najednou dav, který zaplňoval ulici před hlavním nádražím, i tramvaj se stařenkou, která pořád nevěřicně zírala z okna a neodvážila se vystoupit, zcepeněl. Zůstal zmrazený nesnesitelným zvukem, který připomínal ten ze závěru Čechovova Višňového sadu, nehnutě stál, zahleděn vzhůru k obloze. V očích výraz, jako by je zaplavoval strach. Dav zíral, protože zahlédl, jak se náhle přímo před jeho očima páře nebe. Ano, páře. Od shora až dolů. Po stranách ještě zůstávaly kousky modré, ale uprostřed zela jen černá tma, která vše pohlcovala. A máte to, lidičky! To se dělá, takhle ten svět napínat? Svět není bungee jumping! Nedá se natahovat donekonečna. Jednou ty švy musely povolit.

Naštěstí je to jenom fantazie. Kdyby se něco takového opravdu stalo, nedostal bych se včas na schůzi, a to by byl průser jak Brno. Kostrba mi totiž nabídl malý úvazek na fakultě univerzity. Krátce předtím převzal katedru divadelní vědy a zaváděl různé inovace. Mezi jiným i ve výuce teorie. Jeho žádost, abych připravil koncepci, vnesla do mé mysli jasnou zřivou vizi. Šlo totiž o teorii divadla a dramatu, skutečnou teorii, doposud tak minimalizovanou, opomíjenou, zanedbávanou a nahrazovanou kompilacemi z jiných oblastí, které zdánlivě působily vznešeně a tvářily se tak nabubřele, až exaktně, že se chtěly poměřovat s matematikou, fyzikou nebo s chemií. Přitom to byl dějepis divadla, nebojím se to říct, v provinčním ladění. A teď najednou... Připomnělo mi to mou vizi, kterou jsem prodělal u nádraží, kdy se páralo nebe, ale v tomto případě se na pozadí rýsovala jasnější obloha. Možná to bylo znamení, že odmítavý postoj slábné. I když jisté varování se ozývalo z různých stran: akademická obec prý nemá vůli proměňovat stav věcí a vzdát se zavedených pořádků; nenechá si snadno vzít to, čeho se drží, už jenom z obavy, že to přeskočí někam jinam, dotkne se to jiných oborů, čímž se

jí to vymkne z rukou a přijde o orientaci v prostoru vědění a ztratí se. Co když je to jenom hra? Zakonzervovaným postojům se s oblibou říká konzervativní. Pro mě to byla výzva, která mě hřála u srdce, a na ostatní jsem moc nehleděl.

I když mi Kostrbův požadavek připadal poněkud unáhlený, HNED TEĎ A JEŠTĚ DNES!, jako by všechno mé snažení mělo být vtěsnáno do krátké stručné zprávy. Střídalo se to: hřejivý pocit a žaludeční vibrace, někdy obojí dohromady.

Dorazil jsem v předstihu. V knihovně, kde se schůze konaly, ještě nikdo nebyl. „Přijít příliš brzo je znakem poskvrněného svědomí,“ povídalo se mezi místními. Od vedle, z Kostrbovy pracovny, byly slyšet nějaké zvuky. Možná mi tím chtěl vynahradit Velkoměstské divadlo. Přece jen do toho vstoupil tak nešťastně, jako by se přestal ovládat. A doposud se mi o tom ani slovem nezmínil, jako by se záměrně a zvlášť přede mnou snažil usvědčit ze lži svou pověst slušného člověka. Možná takhle nabídka bude doprovázena stejnými mravy. Třeba se chovám příliš zdvořile. A mnozí si zde pletou slušnost se změkčilostí.

Přišlo nás tak akorát. Několik kolegů a doktorandů. V očích se jim zračila úzkost. Vypadali, že mají z profesoroxy přísnosti obavy. Pořád jsou to žáčci, kůzlata. Ale pozor, jsou mezi nimi i tací, kteří se kdykoliv mohou změnit ve vlčáky, ne-li ve vlky, až je to samotné zaskočí. Rozhodně ani učitelé to nemají lehké. Dříve na ně tlačili ideologové, teď musí v rámci urychleného naplňování statistiky dohnat v počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí západní země. Závody začaly. Kantory teď může hodnotit kdejaký pobuda. A pokud nepřistoupí na nový způsob výuky, nezačnou interaktivně běhat po místnosti a vše ostentativně ukazovat prostřednictvím názorných pomůcek, budou na odstřel. „Co to držela v ruce?“ – „To nevím, ale to, co se jí při tom rozhoupalo, to byly nejmíň pětky, to si piš.“ Pokrytectví, které nás vede k hlubokému úpadku. Teď se navíc na pomoc přibralo umění. Vše musí být „kreativní“. Tak co jim zbývá, těm „učitelům-povresitům“? Musí v souladu s novodobými požadavky dělat kreace, a to i cestou na toaletu. Snad studenti pochopí, že to nedělají z pouhého rozmaru, ale z existenčních

důvodů, a laskavě přidají každému z těch ohrožených kantorů několik bodů k dobru.

„Co to děláte, pane kolego?“

„Sprchuji krokodýla.“

„Byl byste tak laskav, zavřel na chvíli tablet a věnoval mi trochu pozornosti? S tím sprchováním, co kdybyste to příště zkusil nejdříve na sobě? Možná vám to pak půjde lépe.“

Čekali jsme usazeni za stolem na Kostrbův příchod. Příšerné ticho se dalo prolomit jenom vtipem. Ne že bych se chtěl nějak přespříliš odhalovat, ale v tom napětí by i dobrý vtip skončil u jeho blbého vysvětlování. Možná by se zasmály ty dvě dámy naproti. Umím si to představit: v tónině tajemného zvuku, který trhá oblohu. Posílily by tím vyhocenou atmosféru a disharmonie by stoupala k vrcholu. Jestli bude mít Kostrba na nohou mně důvěrně známé polobotky, významně tím přispěje ke koloritu ošuntěné knihovny.

Než se otevřely dveře, bylo slyšet charakteristické funění, neboť, jak už známo, Kostrba funěl s chutí. Jako by se snažil najednou vydechnout všechny starosti. Ale ty se pořád vracely, potvory. Někdy se pomalu vynořily, jindy vyhřezly náhle. Navíc si v nich Kostrba tak nějak líboval. Nebo ony v něm? (Když nastaly prázdniny a vypadalo to, že se všechny starosti na dva měsíce nadobro ztratily, pan profesor vypadal zkroušeně. Zvedal koberec, nakukoval pod stůl, za skříň, pod pohovku a tvářil se, že hledá něco, co je pro něho důležité.) Polobotek jsem si všimnout nestačil. Zastínilo je gesto, s jakým Kostrba přinášel Lidové noviny. Držel je v upažené ruce jako dítě, které předvádí letadlo s jedním křídlem. Zakroužil ve vzduchu, ani se nerozhlédl, a noviny upustil na stůl, za kterým jsme seděli. Proběhlo to jakoby mimochodem, cestou, když nás míjel. Šinul se na své místo, jako by nás ani neviděl. Usazoval se ve dvou fázích, jako by měl v sobě dva, kromě ega i svůj typický habitus. Nejdříve si přisunul židli, pevně se chytil oběma rukama opěradel, pomocí napjatých svalů v oblasti zad a kyčlí zdlouhavě a opatrně spouštěl tělo jako nějaký citlivý přístroj. Celou proceduru doprovázel náležitou grimasou. Pak najednou svaly uvolnil a prudce dosedl. Židle tlumeně

zavrzala, hrdá, že unesla ten nápor. Chvíli zůstal nepohnutě sedět s hlavou sklopenou nad stolem, vysílen předchozím manévrem, několi-krát zafuněl, asi se tlakoval, pak hlavu pomalu zvedal a v nejvyšším bodě se ostře podíval na jednoho z doktorandů, na Pamperleho, tak se jmenoval. Kdyby ještě jednou zopakoval celý proces, nechal by hlavu klesnout a opět ji pomalu zvedl, Pamperle by už další pohled neunesl. I z jednoho byl u vytržení. Prudce se napřímil, téměř nadskočil, jako by ho píchla vosa, zůstal však toporně sedět. Pouze trhal hlavou a vystrašeně se rozhlížel na všechny strany, jako další z těch, co se ocitli v nesnázích, protože ztratili přehled o poloze severu. Zmateně těkal očima sem tam a hledal naše pohledy, ale na žádném z roztržitosti neupěl, nakonec sklopil zrak, který nehybně spočinul na novinách na stole. Na tváři mu vyrazil ruměnc, který se ho pak sveřepě držel po celou schůzi. Nikdo nepromluvil. Ticho přehlušovalo jakákoliv slova. Nás ostatní, mírně dezorientované z podivných reakcí Pamperleho, začal Kostrba chlácholivým hlasem vyvádět z mrazivé nálady. Poťouchle se usmíval a dělal roztomilého bručouna, aby v nás zapálil vášnivě zaujetí pro nastávající semestr. Vyprávěl o formování programové báze, o vycizelování přednášek, o povaze umění jakožto bytostného tvůrčího projevu, o potřebě orchestrace našich tvůrčích a pedagogických schopností u vědomí toho, že se to, co uvedeme v život, stane součástí historické události, proto od nás také očekává plné nasazení, a to alespoň takové, jaké právě sám demonstruje. Zřejmě byl přesvědčen, že situace právě takováto slova vyžaduje, ale jeho maska srdečnosti do všeho vnášela poněkud falešné půltóny. Jistil se výrazy jako: „Jde o náročné univerzitní studium, jehož předmětem je fenomén divadla ve všech jeho *konstitucích* i *konstelacích*. Vzhledem ke své *druhé povaze* klade mimořádné nároky a vyžaduje hluboký zájem *syntetizující se v jednotném počínu*.“ Tím opakovaným zdůrazňováním historické události, omíláním „fenoménu“ a dodatečným přidáváním „artefaktu“ se konkrétní smysl sdělení ztrácel v mlze. Čím houževnatěji kladl věty za sebe a množil slova jak temné palimpsesty, tím více se jejich smysl ztrácel. Řečník se topil v řečišti vlastních slov. A nešlo jenom o uměnovědnou

hantýrku, kterou se tak vzdaloval od svého úmyslu nás nadchnout, ale také o odcizenost obecně a o histriónství, o vzduchoprázdno, do kterého se uměnovědy i vědy společenské v rukou nových fabulátorů dostávaly. Zřejmě přijal tuto roli, aniž si uvědomil, co a jak současní vykladači předstírají (nebo dokonce lžou?) sami sobě i posluchačům, protože nic z toho, čeho se tak zapáleně dovolávali a dodnes dovolávají, nemohou kvůli své omezené mysli uskutečnit. Není jim dáno žít v souladu s jinými a zralejšími koncepcemi. Buď na nich parazitují, nebo se obávají, že jejich kompilace budou ohroženy. Ve své tvrdošíjně zpupnosti kouzlí králiky ze síťovky, aby si takovými výstřelky vymohli prostor na akademické půdě. Pořád to trvá, to nemravné svádění naivních posluchačů na cestu do předpekli hlouposti. »Jak jinak by si domácí teoretik, ověčený patřičnými akademickými tituly a ovlivňující širokou plejádu studentů, dovolil vstoupit na akademickou půdu s převratnou koncepcí, ve které se dožaduje, aby termín „složka“ byl nahrazen termínem „komponent“, a již podepřel argumenty, že si přece my všichni už musíme konečně všimnout té „obrovské historické zátěže zafixovaných sémantických významů“, které tento termín v sobě nese? Ale pokud v tom budeme i nadále pokračovat, měli bychom si být vědomi, že nezabráníme, aby ve smyslu jakési „ingredience“ byla „složka“ chápána jako „stavební dílec“. Proboha, jakmile tohle připustíme, budeme nuceni přistoupit na tragickou skutečnost, že umělecké dílo je nějakým způsobem SLOŽENO, či ještě hůře: POSKLÁDÁNO! A jestli opravdu tohle připustíme, ocitneme se v katastrofální situaci, kterou stvrdíme, že umělecké dílo je nejenom SLOŽITELNÉ, ale také ROZLOŽITELNÉ, no a to už jsme pak na straně těch, co si myslí, že umělecké dílo je v podstatě SKLÁDAČKA. V takovém případě se vlastní vinou ocitáme v jámě lvové a sami sobě se stáváme příčinou, že naše znalosti budou bezostyšně rozsápány na cimprcampr novými mysliteli-predátory. A to vše jenom proto, že jsme se bezmyšlenkovitě upnuli k takovým dávno překonaným reziduům, jako je například Gesamtkunstwerk. Bohu chvála, je tady koumák, který bezostyšně nabízí „komponent“, ten totiž nelze beztretně, jednoduchou cestou z celku vyjmout. Vstoupíme-li na

tuto *platformu*, čekají nás opravdu šťastné zítřky. Budeme-li používat pouze termín „komponent“, intelektuální jistota nám bude zaručena. Nikomu už nebude dovoleno umělecké dílo beztrestně *dekomponovat*, ani vám, pane Jane Mukařovský, buďte rád, že jste tam, kde jste. Vše tak bude ušetřeno nežádoucích posunů ve významech (včetně zmoudření kokosa), aby nakonec, v rámci svých artistních obrátů a protřelých kompromisů, skončil sám i jemu podobní u „komponentů složek“.⁵ Vždyť se na ně podívejte, jaký prostor tou svou nezkrotnou lačností po penězích vymezili skutečným vědcům. ZÁLOŽNÍ! A to jenom proto, aby po grantové promenádě mohli vykračovat sami se svými poskoky. Je to banda panáků, kteří s předstíranou otevřeností zastírají tvrdošijnou upjatost na sebe a na své minulé počiny. Pro větší slávu *sebevědy*, té jediné hodné výzkumu!«

Po takové době se mi snadno kleje, ale tehdy jako by mě Kostrba svými slovy tak nějak rozpustil. Jako bych svou odevzdaností nebo lhostejností jak cukr v kávě nechťe doslazoval tyto podivné manýry. Po proslovu nikdo neměl námitky, nebyl zaznamenán ani žádný projev souhlasu, a tak Kostrba, spokojen s účinky své úvodní řeči, v ničím nenarušeném tichu činorodě pokračoval. Z levé strany stolu bral připravené papíry formátu A4, každý před sebou složil po délce na půlku a přehyb ještě pečlivě uhladil palcem. Pak je obřadně kladl na pravou stranu, hezky na sebe, až z papírů vytvořil útlý štos. (Taky jsem takhle překládal stránky, kdysi na základce, když jsem si z malého sešitu dělal česko-německý slovníček. Přehnutím stránky na půlku jsem oddělil dva jazyky od sebe, pak jsem jednu polovinu zakryl a procvičoval si slovíčka v naději, že se mi jednou v mysli spojí v celé věty. Dodnes mám velké mezery. Podobně i Kostrba.) Na levou stranu psal to, co se mělo udělat, na pravou to, v jakém stavu se záležitost právě nacházela, neboť až se jedno potká s druhým, naplní se jejich existence. Přehnutím listu se z jeho pravé části stala trvale zadní strana. Natolik zadní, že do ní nahlížel zcela výjimečně. Úkolů tak na levých stranách přibývalo, ale

---

⁵ Divadlo a interakce (Pražská scéna, KALD DAMU, Praha 2006).

jejich skutečný stav se ztrácel v zakletí reversu. Na pravidelné pondělní schůzi se vždy začínalo od prvního úkolu, s důrazem na nutnost, potřebu, bezprecedentní naléhavost a nevyhnutelné nezbytní každý úkol dořešit do úspěšného konce. Stávalo se ale i to, že si někdo odvážný – nebo jenom podrážděný z příliš časného vstávání – dovolil připomenout, že úkol byl splněn, a to už dávno, což Kostrba vždycky rád přeslechl. A pokud to dotyčný téměř směle nebo umíněně zopakoval, Kostrba prudce nasál vzduch, který pak v sobě jakoby ze vzdoru při slovech „dávno“ a „už“ tvrdošíjně zadržoval. Věděli jsme, že pokud chce nadále zůstat s námi v kontaktu, musí jednou vydechnout a pak se zase nadechnout, a ať se mu to líbí nebo ne, tenhle bezděčný, ale poněkud stereotypní proces bude muset opakovat do nejzazšího konce, dokud mu dech bude stačit. Bylo to na něm. Sám musel zvážit a rozhodnout se, která chvíle je příhodná, aby s touto dýchací procedurou opět začal a připojil se k ostatním. Proto žádná panika mezi námi nikdy nepropukla. V nastalém bezvětrí se totiž dalo vcelku obstojně pobývat. A vlastně to netrvalo ani příliš dlouho, protože když Kostrba otočil papírek na zadní stranu, roztrpčen z toho, co uviděl, vyfoukl vzduch tak prudce, až nám rozcuchal ranní účesy. Vlasy nám nevlály prostorem pouze proto, že byly příliš krátké. Kdyby ale dvě dámy, které tak způsobně seděly vedle sebe, měly na hlavě klobouky, určitě by jim při té vichřici ulítly a usadily se někde v zaprášeném regálu knihovny. Prach v místnosti to ale zvedlo výrazně. Přikládali jsme si ruce na ústa a pokašlávali do této téměř rozverně atmosféry, zatímco se Kostrba s jistou nevolí díval na zadní stranu lejstra a již po několikáté přeškrťoval úkol. Dosáhl toho, že na konci semestru část zadní strany tím důkladným proškrťáním prosvítala, zatímco na její přední části se táhl nedozírně dlouhý seznam úkolů. A než se celý soupis úkolů projednal, délka schůze se téměř blížila denní směně ve fabrice.

Ted' byl ale začátek semestru, to se pouze zakládaly přehnuté papírky. Pak jsme vyvěsili na chodbě, hned vedle knihovny, archy s natištěnými nabídkami přednášek a se jmény přednášejících. Špendlili jsme je těsně vedle sebe, dokud jsme jimi nepokryli obě protilehlé zdi. Strop

zůstával volný. Tak vysoko jsme nikdy nemuseli. I tak bylo přednášek bezpočet, vůbec nebylo snadné se v nich orientovat, ale i tak to byl triumf. Byla to naše pýcha. Když bylo potřeba, vytahovali jsme je hrdě jak vlajku na stožár nebo okázale strkali pod nos těm pražským či holomouckým čučkařům. Byl jich přece úctyhodný počet, totiž přednášek, někdy dosahoval snad i počtu osmdesát. Cajzláci i Holomoučané uznale pokyvovali hlavami. Možná si mysleli svoje, ale ani jeden se nezeptal, o kolik jsou přednášky v přesile vzhledem k počtu studentů. Nenapadlo to ani nás, tak bezmezně jsme se svými triumfy a trumfy pyšnili.

Nesmím zapomenout na první pondělní ráno. Na stole, kolem kterého jsme se usadili, pořád zůstávaly ledabyle pohozené Lidovky. Už způsob, jakým je Kostrba doručil, naznačoval, že nezůstanou zcela nevyužity a nepovšimnuty. Přes zdánlivou ležérnost se surově draly do našeho vědomí, nedokázala je vytlačit záplava slov, ani štos složených papírků. Nezbylo, než čekat, kdy na sebe stáhnou veškerou pozornost a ukážou své silné stránky. Tento okamžik nastal ještě před rozvěšováním přednášek. Kostrba, roztrpčen důrazným proškrtáváním zadních stran soupisu našich úkolů a možná i v dobré víře dát schůzi pozitivnější náboj, rozevřel noviny a prstem ukázal na článek na vnitřní straně, což znamenalo, že schůze se přehoupala do bodu „Ostatní“. Hodil pohledem po Pamperlem, ten pořád seděl toporně, jak přikovaný, a neodvážil se zvednout oči od desky stolu. Kostrba promluvil, aniž se na něho díval.

„Jsem nucen se vás zeptat, vás všech, na něco dosti nepříjemného. Četli jste to, tenhle paskvil?“

Pamperle udělal souhlasný posunek. Kostrba dlouhou pauzu.

„Vás jsem se neptal!“ Nehnul při tom ani brvou a hlavu držel úporně odvrácenou od Pamperleho.

Pamperle se příkrčil ke stolu a udělal zahanbený výraz.

„Když už jste tu zhovadilost napsal, snad jste to po sobě aspoň přečetl. Nebo snad ne, když už jste to napsal?! Jo, nebo ne?!“ Pořád se na něho nedíval, vzdorovitě hleděl kamsi do protějších regálů knihovny.

Pamperle přidal k výrazu zostuzeného nepatrný souhlasný posunek.

„Hrůza! Triumf pitomců, co chtějí ovládnout vysoké školství.“

Pamperle udělal záporné gesto.

„Nedělejte, že v tom nejedete, skvěláci mladí. Svým prázdným povýšenectvím a svou kulturní omezeností zesměšňujete to, o co já s plným nasazením usiluji. Tolik let usiluji!“

Pamperle potřásl hlavou.

„Myslíte, že nevím, o co vám jde, když děláte tahle planá gesta? Zesměšňovat a ničit! Na to vás užije, potřásat hlavou, v tom je celá ta vaše kuráž, když o něco jde. Zbavovat se všeho, čeho jsem dosáhl, protože vás baví ničit a plenit. A děláte to s takovou odpudivou odporností, až mi to bere dech. – Zavést bakalariát! To je ta vaše idea. Beztrídní společnost nevzdělanců. Zločin je to! Vyklešťujete to, co má ještě nějakou potenci. Bakalariát! Hrůza!“

Pamperle se hlídal, aby nenaznačil ani nepatrný nesouhlas, třeba jen sotva postřehnutelným pohybem hlavy, zvláště nad tím posledním slovem, které až příliš neomaleně rezonovalo místností a přímo volalo ne-li po bouři, tak alespoň po nějakém pořádném slovanském vzdoru. Tohle si zřejmě uvědomil i Kostrba. Nadále sice jankovitě hleděl mezi regály, ale po krátké es-pauze pomalým pohybem přenesl svůj zrak z bodu A do bodu C, z regálů na Pamperleho. Odlehčil tón a s dobráckým výrazem ve tváři počal Pamperlemu otcovsky domlouvát.

„To přece nemůže být z vaší hlavy, Pamperle. Znáš vás. Jenom se přidáváte. Jde vám o kariéru? Raději byste měl více studovat. Opravdu chcete, aby všichni měli vysokou školu stejně jako vy? Víte, čeho tím dosáhnete? Zbavíte několik generací kritického myšlení. Protože na co jim to bude, když všem, rychle a bez průtahů, dáte diplom? Vy něčemu takovému chcete velet? VY, člověče?!“

Pamperle zaskočen lidštějším přístupem znatelně roztál. Uvolnil v sobě napětí a nechal ho tiše odvanout. Snad až příliš, protože takové uvolnění Kostrba neměl v úmyslu. Po několika větách kolorovaných ironií:

„Vy jim ho budete rozdávat? Za peníze? Tak ať zaplatí předem a rovnou jim to dejte. A k něčemu takovému právě vy dostanete pověření? No to tedy jo!“ spustil sebelítoštivě. „Je mi z toho špatně. Nechce

se mi ani dýchat, když vidím, jak se koncepce vysoké školy – mé ideje experimentálního laboratoria – pohřbívá ve veteši rychlolíhnní bakalářů.“ Pak několikrát prudce vydechl a s plným nasazením zlověstně vypálil (to se už Pamperlemu díval ostře do očí): „Všechno jenom proto, abyste si naplnili kapsy! Budete nabírat a nabírat, rozdávat okleštěné diplomy, vykazovat a vykazovat! Krmit ty nenasytné statistiky. A TO JSTE MŮJ DOKTORAND?! Je mi z vás stydno, Pamperle. Po tom všem, co jsem pro vás udělal, stavíte se proti mně i proti mému životnímu krédu. Po tom všem, co jsem pro vás udělal, vy chcete moje místo, Pamperle! V tom případě mi nezbyvá, než abych vám řekl – SBOHEM!“

„Sbohem“ neznamenal, že by Kostrba opustil místnost, ale že s teatrálním gestem a přede všemi svědky, propouští, možná dokonce vyhazuje Pamperleho. Tomu se hrůzou ztopořily vlasy na hlavě (snad jen ty). Zlomen a zcela rozložen se snažil posbírat své tělesné saky paky, z posledních sil se držel židle, aby jí neprotekl a nemuseli ho snad hadrem stírat z podlahy. Nebránil se. Celou dobu neudělat jedno opravdové obranné gesto, nevložit do hlasu důraznější tón, nezpochybnit jediné obvinění, vůbec se sám sebe nezastal. NE! Jenom seděl, střídal obehnané posunky, simultánně i postupně, ale ať udělal cokoliv, vstřícné, záporné či zcela nevinné gesto a dal dohromady všechno, co v sobě našel, vše bylo tak rozbředlé jako tající sníh na konci zimy. Nezůstalo z něho nic. Jako by se předtím za sebe jenom vydával a až teď ukázal, co ve skutečnosti je: pouhé *pimperlátka*. A jenom proto, že napsal článek „nikoli z vlastní hlavy“, jenom to, co po něm chtěli. Možná mu opravdu přesně řekli, co má napsat, a on se z toho štěstí, že si ho vybrali, podělal. V tom vlastním poděláním se nakonec i našel. Uviděl svoji perspektivu, tu vertikální osu, jak stoupá pořád nahoru až do těch nebeských výšin, kde sedí borci z malých dvorků a on mezi nimi. Z takové představy a z takových výšek se napoprve dostávají závratě. Nemyslel to špatně, ani moc dobře. Myslel na sebe. V tom si byli s Kostrbou podobní. Až tak podobní, že mi jich bylo líto. Oba to viděli tak jednoduše, řekl bych, každý podle svého gusta. Jeden se co nejrychleji snažil dosáhnout svého, druhý usiloval, aby si to, čeho už dosáhl, co nejdéle udržel. Vypadalo to na generační zápas,

ale nezdálo se, že by si aspoň jeden z nich připouštěl složitosti života. Pamperle nabyl jistého vzdělání a chtěl mít z něho prospěch. HNED! Například být obdařen tituly. DOBŘE, TAK ZÍTRA, ALE HNED PORÁNU! Nová strategie masovosti vysokého školství, to je to, co ho vyhodí do vyšších sfér. Plnit statistiky ve víře, že to bude právě on, kdo se bude podílet na *výrobě* vyššího počtu vysokoškolsky vzdělané populace, zatímco Kostrba se držel své ideje výjimečnosti a ani za nic nechtěl pustit otěže z rukou a nechat si vzít možnost rozhodovat o excelentnosti svých oblíbenců. Těm se pod jeho ochranou doposavad dařilo. Těm šťastlivcům – spíš jurodivým, než talentovaným, zachvácených posedlostí psát – co „perlili na plotně“, kterou jim tak pečlivě rozpaloval, aby jim v prostředí malých dvorků bylo blaze.

Začaly mě bolet záda. V té absurdní situaci jsem zcela mimovolně zaujal polohu, v jaké seděl Pamperle. Jako bych se skrze jeho strnulost a zároveň rozbředlost do něho vcítil, a dával tak bezděčně najevo, že když sedím jako on, jsem na jeho straně. Což mohla být částečně pravda, ale jenom proto, že se rád přidávám na stranu slabších. Ze všeho nejvíc mne oba popuzovali svou jistotou. A k tomu ta bolest v zádech. Mísilo se ve mně něco mezi respektem a podrážděním. Možná to způsobila Pamperleho zkroušenost, která vyzývala k tomu, aby se ho někdo zastal proti Kostrbově útočnosti. Raději bych ho přenechal dvěma spolupracovnicím, Šťuflíkové s Hlavičkovou, ty by se ho ujaly s patřičnou mateřskou péčí, kdyby jim to bylo umožněno. Pofoukaly by mu bolístky a konejšily jeho nivelizovanou dušičku. Také se jim několikrát podařilo něco říct. Zvláště ve Šťuflíkové se probudily mateřské pudy, snažila se Pamperleho mocí silou ochránit. Kostrba ji ale vždy záměrně přeslechl nebo důrazně zarazil. Nevzdávala to ale. Jak jsem se později dozvěděl, podobný konflikt s Kostrbou absolvovala i její dcera Rokolína, ještě když v ústavu studovala. Měla tak dostatek důvodů, aby vzdorovala a dávala solidaritu s Pamperlem najevo alespoň častým smrkáním a soustrastnými výrazy ve tváři. Hlavičková jí k tomu vždy adekvátně přizvukovala. Vlastně jsme všichni seděli napůl skleslí, zaskočení, jako bychom se vrátili z pohřbu. Až mě to všechno štvalo. Naše reakce i má toporná poloha na židli. Polo-

hu jsem se pokusil změnit. Šlo to ztuha. Jako bych si nasazoval brnění, ale místo řinčení kovových plátů vrzala židle. Nedokázal jsem se uvolněně protáhnout a uvést tělo do přirozené pozice. Podezíravost, která ve mně rostla při slovech Kostrby a reakcích Pamperleho, prostoupila mým tělem a tvarovala ho do nesnesitelných poloh. Hra na pravdu, která se vede nejdříve v médiích, aby už dopředu byla veřejnou událostí a vtáhla masy, tak aby už v předstihu byly účastny této vzdělávací mašinérie, aby oslabila odpůrce a k radosti strůjců vše prošlo hladce. Byl to zápas o právo, postavený ovšem na zraněné ješitnosti, zabalený do zavilého idealismu a předstírané touhy po lepším světě. To, že pramenil z osobní dotčenosti a že ho doprovázely postranní úmysly dát dohromady ideály a osobní prospěch, to vše mě provokovalo. Máte pravdu, pane Liessmanne, skutečně, mohu jenom souhlasit: „Pro současné debaty o vzdělání jsou charakteristické široce založené manévry sebeklamu.“⁶

Neudržel jsem se, jistě to nebyla výzva ke zteči, vždyť šlo jenom o článek v novinách, za což by se nikdo neměl zbytečně popotahovat. Řekl jsem něco neurčitěho, možná poněkud od věci, jako když se z nervozity opřeme o židli, abychom se zklidnili, a najednou nevíme co s ní, sedneme si na ni obkročmo a tváříme se, že se nám tak sedí pohodlně. Ať jsem řekl cokoli, nemyslím, že v Kostrbových očích to nabylo nějakého významu a že snad Pamperle pocítil soucit s vlastní nezralostí, bojácností, zmateností myšlení či sobectvím, které si pletl s ambicemi. Vlastně ani nevím, jaký to mělo význam. Nakonec těch pár polohlasných i hlasitějších poznámek, které narušily ticho, padlo z různých stran více, což zřejmě ukončilo propírání Pamperleho, ale nezmírnilo Kostrbovo rozhodnutí: SBOHEM! Netvrdím, že všechno probíhalo přesně tak, jak jsem zaznamenal. Snad nezneužiji slova, když řeknu, že kdyby si Pamperle pořádně sáhl do paměti, některé jednotlivosti by jistě osvětlil detailněji. Jestli by se mu vůbec chtělo rozpomínat se. Ponořen v současných úspěších, nejspíš se tomu bude vyhýbat. Možná dvě spolupracovnice, Štuflíková a Hlavičková, by k tomu něco podotk-

---

⁶ Konrad Paul Liessmann, *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění* (Praha 2008).

ly. Pokud by se ale zaměřily pouze na své krátké vstupy, přišli bychom o obecný pohled na situaci.

Koneckonců pondělní schůze probíhaly v podobném rytmu, možná ne vždy tak exaltovaně, ne vždy se střídaly výboje s tichem, třeba ne vždy byl po ruce důvod i vhodná oběť. Dospět ke střídání nezávislému popisu by nebylo zatěžko jakémukoliv nezaujatému pozorovateli, kdyby byl po ruce. Dala se jim však vyčítat jistá stereotypnost. Součástí tohoto stereotypu byl závěrečný Kostrbův požadavek, aby každý z nás na zvláštní papír napsal svoji představu o vedoucím a o chodu ústavu. Vždy to bylo s ujištěním, že je to pouze pro jeho potřebu, aby bylo možné stanovit „dlouhodobější perspektivu vývoje“. Byli jsme si jisti tím, že „nam tože nada iti vperjod“, a tak jsme v počátcích každý sám za sebe i ve společném duchu a v nerozlučné svornosti opakovaně potvrzovali dotyčného vedoucího i tehdejší stav a bez výhrad se ztotožňovali s realitou. Za ta léta jsme o jiné představě nikdy nehovořili, zřejmě nikdo z nás moc nemyslel, ne že bychom zcela přestali, jenom jsme nechali mysl zlenivět, líně jsme spolkli i vedoucího s jeho názory a nikoho ani nenapadlo, že někde venku za okny může být něco svěží, co občerství ducha a podnítlí myslet nezávisle a zcela bez obav. Raději jsme se zarputile drželi přesvědčení, že u nás ani nic lepšího není. A BYLO? Až později, když do toho vstoupily počítače a informace, nařízení nebo domluvy se vyřizovaly pomocí e-mailů, zmocnila se nás nejistota, že se dostáváme jaksi mimo mísu. Kostrba měl poněkud odtažitý vztah k technice. Svěhlavě se držel psacího stroje a pro počítač v jeho pracovně nebylo místo. Když se ocitl v místnosti, kde takovéto zařízení bylo instalováno, udržoval si svérázný *dištanc*. Z uctivé vzdálenosti pronášel věty, které pak někdo z přítomných do počítače zaznamenával. Objevila se domněnka, že tato nesrovnanost mohla být způsobena traumatem z dětství, a řešení, jak zmíněné protikladné síly zbavit vzájemného odpuzování, se nabízí už jedno století: stačilo by použít vhodnou psychoanalytickou metodu. Pomohla by překonat vnitřní strach i úzkost, a zbavila by tak vedoucího různých nežádoucích stavů, které ho zbytečně zatěžovaly při plném pracovním nasazení. V době nových

technologií by se tím nejenom výrazně zkrátil rozestup mezi jím a technikou, což by v praxi znamenalo, že by mohl například přestat diktovat. Kdyby skutečně přestal diktovat, nemusel by při slavnostních obědech zůstat pouze u polévky, mohl by pokračovat v dalších chodech, až by časem možná přišel na chuť rozličným kulinářským výtvorům. Navíc by se nemusel obracet na studenty, aby mu přepisovali vědecké články. Sedl by si sám za počítač a o to uvážlivěji by mohl vkládat myšlenky do virtuálních stránek textového editoru. Je pravda, že s tou poslední potenciální předností byla určitá potíž. V případě plného nasazení (zejména všech sil) a s vědomím toho, že za maximálním duševním i fyzickým vyčerpáním existuje neuvěřitelný prostor pro tvorbu, by to jistě zvládl. Musel by ale změnit způsob, jak vybírat své oblíbence. Kostrba si totiž nejraději vybíral z těch, kteří byli ochotni se na tomto jeho obřadu přepisování podílet. V tom byla ta potíž. Velice brzo jsme si uvědomili slabiny našeho nápadu a objevili kámen příštích úrazů. Raději jsme nechali krachnout metodu vycházející z psychoanalýzy z první poloviny dvacátého století. Ve třicátých letech minulého století ještě žádné počítače nebyly, takže mluvit v případě vedoucího o dětských traumatech z nových technologií byla čistá fantasmagorie. Taková, co se někdy tak ráda usadí v akademickém prostoru. (Například, že dialog je, když spolu rozmlouvají tři.) Nikoho ale vůbec nenapadlo, že si Kostrba třeba jenom oblíbil jeden z psychoanalytických komplexů, a podle toho se chová. Snadnější bylo takové myšlenky rychle opustit, dříve než překročí vnitřní práh. Tato slabina však nebyla jediný důvod, silným argumentem proti proměnám a za udržení dosavadního stavu byla Kostrbova láska k diktování. MILOVAL DIKTOVAT! Jenom protřelý polymorbidní křupan by byl ochoten se pomocí psychoanalytické metody Kostrbovi vetřít pod kůži a navždy ho zbavit této jemu tak drahé záliby. Ale pokud se s tím smíříme, bude to projevem vstřícného pochopení a vcítění se do jeho stavu. Vše proto zůstalo při starém a intelektuální debaty na toto téma (naštěstí jen v úzkém kruhu) i diskutéri brzo vychladli. Nadále jsme přepisovali staré představy do nových, hověli si v zalíbení nadřizovaného a zajišťovali si tím místa (což

jistě nebyl důvod z těch postranních). Psanými projevy jsme utvrzovali Kostrbu v přesvědčení, že je na správném místě ve správný čas, že je přesně tam, kde má být, živilí jsme tak jeho koncept excelentnosti. Vše vypadalo skoro harmonicky a probíhalo zdánlivě k obecné spokojenosti, až se to stočilo do ulity, do jakéhosi vakua, nehybného stavu, a nabylo to charakter nezáživné úřednické nudy, která do nekonečna obíhá v pravidelných pondělcích.

Abych to nějak překonal, napadlo mě takové malé darebáctví podníčené mým podrážděním. Začal jsem si pohrávat s prostou myšlenkou, že se Kostrby příležitostně zeptám, jak chce, abychom ho viděli, nebo dokonce na něho nahlíželi. Třeba bychom se dokázali ještě více přiblížit, možná bychom ještě odvážněji popsali jeho představu o sobě. Po jistém váhaní jsem to nakonec neudělal. Určitě se za to nemusím ani omlouvat. Odpověď znali totiž všichni kolem včetně mě. Přece ta věčně se opakující představa, kterou jsme donekonečna opisovali z měsíce na měsíc, v ní bylo ukryto všechno. I to, na co se odpověď nedává, ale čeho je třeba se dobrat, a co mě v podstatě zajímalo mnohem víc: JAKÝ OBRAZ PŘED NÁMI VYTVÁŘÍ. O dalších otázkách, které se přímo nabízel, „jestli je možné si snahou o co nejlepší obraz o sobě kazit pověst slušného člověka“ nebo „jak dlouho lze klamat tělem v obraze sebe sama“, ani nemluvě. A protože jsme v závěru každého prvního pondělku v měsíci, samozřejmě kromě prázdnin, byli vyzýváni k sepsání té již osvědčené představy, dal jsem si s tím trochu práce. Bylo to klukovské rošťáctví, vím. Občas ve mně vyraší, když je příležitost, jak hříbky po dešti. I když trocha vzdoru vůči věčnému opisování starých představ v tom také byla. Rozhodl jsem se tudíž, že vytvořím nový obraz vedoucího. Potence, kterou do toho vložím, bude dynamitem, který na cimprcampr rozmetá starý, věčně se opakující model, až z něho nezůstane kámen na kameni. Hned na začátku jsem si byl vědom, jak je důležité nebát se vycházet z původního půdorysu, ale vložit do něho nové rysy. Právě v obecně známém obraze, pokud si zachovám potřebný odstup, roubováním snáze proměním staré a vytvořím něco nového. A tak to, co bylo v Kostrbovi v přemíře, jsem proměnil v to, co zcela postrádal.

To, co by v něm mělo být pevně ukotveno, jsem vytavil z toho, co se sice občas a znenadání objevovalo, ale nemělo delší trvání. Z trvalého, avšak nepatřičného (typu: „Pitomci, kleštěnci, bakalariát, hrůza!“) jsem udělal zcela náhodné, pouze impulzivní projevy, po nichž v případech frapantního překročení míry následovala sebereflexe stvrzená omluvou. Všechny další rysy, staré, akceptovatelné, ale ne příliš výrazné, i ty nové, doplňující, jsem dal na jednu hromadu a hnětl je, dokud jsem z toho slepence nevytvaroval člověka s vlastnostmi typickými pro vedoucího. Když už jsem ho měl takhle uplácáného, podnikl jsem poslední krok, který dodnes považuji za jistý druh odvážného experimentu s pozapomenutými představami lidstva. Ještě jednou jsem se vnořil do takto harmonicky do sebe zapadajícího komplexu, který tvořil opravdový obraz člověka-nadříženého, a dlouho jsem v něm pátral, abych se na vlastní oči přesvědčil, jestli je pravda, že v každém z nás, tedy i v takto sestrojeném vedoucím, vězí přirozená lidská představa, jak má skutečný svět vypadat. Ať už je třeba zastřená, zatlačovaná, nevědomá, jakkoliv skrytá nebo utajovaná, pokud bych ji objevil, bude to pro mě satisfakce. Raději nebudu předbíhat, neboť o výsledku mého pátrání bude řeč později. Neměl bych u toho všeho zapomenout na důvod sice zdánlivě vedlejší, ale ve skutečnosti iniciační, který mne k tomuto poněkud ztřeštěnému nápadu vybídl, takže se z úcty k prvotní inspiraci sluší a patří o něm zmínit.

Byl to prozaický zážitek z jednoho pondělí, kdy cestou na ranní schůzi přede mnou kráčel mladý muž ve sportovním tričku, trenkách a teniskách. Byl silný, dobře stavěný, se sportovní taškou přes rameno. Když kráčel, pohyboval kyčlemi do stran, houpal se v bocích poněkud eroticky, téměř jako brazilská tanečnice samby. Ovšem celkový dojem poněkud kazil nohama: vyhazoval je do stran a až dodatečně za nimi sunul ramena, téměř jednotlivě, takže to vypadalo, jako by vrchní část těla dobíhala část spodní. Zároveň poněkud větší hlavu nesl jako několikapatrový dort, totiž tak opatrně, takže se spíše sunula, jako by ji měl na kolejkách, vypadalo to, že si ji ramena mezi sebou podávají ze strany na stranu. Pozoroval jsem ho a uvědomoval si, jak je těžké popsat tako-

vou chůzi, aspoň v něčem vystihnout obraz, který jsem měl před očima. U Kostrby, v případě fyzického popisu, to bylo přece jen o něco snazší. Vídal jsem ho častěji a mohl jsem průběžně vylepšovat počáteční skicu, ale ať jsem se snažil jakkoliv, při detailnějším popisu se mi nad ním pokaždé vznesly malé obláčky persifláže. Nikdy to nebylo záměrně, naopak, vždy ve mně převažovalo úsilí, abych se co nejvíce přiblížil realitě. Bohužel, zcela samovolně, což potvrzují i předešlé postřehy, které pozornému čtenáři jistě neunikly, neviděl jsem to jinak. Ovšem tentokrát mi šlo o neviditelný vnitřní stav, který jsem se rozhodl přetvářet ve viditelný obraz nabitý estetikou vzezření. Jistěže jsem měl na paměti určité záludnosti, například jeho časté opakování slov. Jakou součástí historie se v tom malém prostoru asi staneme, pokud budeme kráčet za takovýmto vedoucím, za tím praporečnickem *excelentnosti*? Nebo to věčné pídění se po vyšším smyslu svých činů! Taková prohlášení v sobě měla intenci výzvy spojené s pocitem určitého poslání, a přece, ten nadbytečný patos, který to provázel, mě mohl strhnout z cesty a vše snadno obrátit v parodii. Abych se zbavil starých utkvělých představ, zvolil jsem si za roubovací prototyp člověka neurčitého věku. Nechtěl jsem nahrávat nové ideologii, ve které mladí a ambiciózní rádi vidí, jak jim starší a ještě živí mizí z dohledu a blíží se ke hrobu, kam prozatím ještě vůbec nepatří. Vybral jsem typ neurčité výšky a váhy, aby to neprovokovalo k přezdívkám trpajzlík, pošuk, skřeček, mimoň nebo hromotluk, obr, bobr či dokonce zlobr. Byl pevný, nekolísavý, aby nepůsobil lehkovážně; ušlechtilý v postojích a mravní v zásadách, aby budil vážnost a úctu; inspirativní v projevech, aby vždy nadchl své okolí; přístupný k druhým, aby byl oblíbený; naslouchající a brilantní v diskusích, aby s ním bylo užitečné a příjemné pohovořit; tolerantní k omylům svým i druhých, aby působil lidsky. Sestrojil jsem prostě nadříceného, který pracuje tak, že obohacuje bližní a už pouhou svou existencí pro ně vytváří příležitost a prostor. V úplném závěru jsem se rozhodl přidat ještě dvě vlastnosti, ne příliš okaté, které však mají šanci stát se nenápadnou chloubou osobnosti: nikomu nic neslibuje a nepodezřívá své kolegy, že usilují o jeho místo. Vmžiku, ale přesto

poněkud opožděně, jsem si uvědomil, jak je náročné sestavit vedoucího v harmonické skladbě osobnosti. Ve všech detailech se mi to přece jen tak jednoznačně nezdařilo. Poslední dvě vlastnosti totiž ukázaly, že mohou mít dvojí polaritu a mohou proto být vnímány až zcela opačně. Je dobře, že neslibuje, i když tím může na ostatní působit jako psí čumák, ale pokud v něm není ani drobet opatrnosti vůči ambicím kolegů, kteří mu šlapou na paty, je to zaslepenost a můj obraz vedoucího hraničí s čistou utopickou vizí! Navíc v tomto *středoevrobijském* prostoru malých dvorků může jeho naivita zastínit všechny ostatní pozitivní vlastnosti a v lepším případě v závěru své kariéry, v horším ještě hodně v předstihu, na to doplatí. Takto konstruovaný obraz pak bude rozmetán a ideální vedoucí skončí někde ve škarpě jako bezdomovec.

Dalo by mi jen trochu práce, abych to napravil, ale nechal jsem to tak. Navzdory určitému riziku jsem svému Frankensteinovi ponechal obě tyto vlastnosti. Jednak jako zkoušku doby, ze zvědavosti, co to udělá, ale i kvůli lepším časům, třeba potomci docení, že přišli k něčemu *hotovému*. S napětím jsem očekával nejbližší pondělí. Obranné postoje jsem si před zrcadlem ani moc nezkoušel, stačilo si vzpomenout na Pamperleho a jeho tání, a rázem jsem zapomněl i na své anděly, „poněvác hned do mňa vešli všecky vzteklí čerti“.

Pondělní ráno se odvíjelo dle očekávání. Posadil jsem se na židli, na které kdysi Pamperle tál. Byl jsem si jistý, že já se pohromadě udržím, i kdyby se na mě sesunuly všechny vetché regály knihovny. Schůze začala v klidu, zdánlivém, říkal jsem si: ticho před bouří. Ať je ticho sebetišší a klid sebeklidnější, jsem připraven kdykoliv se vztyčit a nekompromisně obhajovat ideální obraz vedoucího, který jsem vylíčil na *zvláštním papíře*. Pořád se nic nedělo. Jako vždy, pocítil jsem záda. Moje vzpřímené tělo volalo po uvolnění. V rozporu s pevným odhodláním vydržet, přece jen jsem se uvolnil. Židle hrůzostrašně zavržala. Kostrba se na mě podíval. Bez zaváhání jsem mu pohled opětoval. Seděli jsme proti sobě tváří v tvář. Je čas tasit, říkal jsem si. Jenomže kdybych tohle neviděl, musel bych být raněný slepotou: v Kostrbových očích se zračilo jisté pochopení. Jasně, tyhle židle nejsou bůhvíco. Ovšem koutky Kostrbových úst nazna-

čovaly úsměv! Málem víc. Proboha, on se na mě blahosklonně díval a koutkem oka se snad i usmíval. ŠKÁDLÍ MĚ, NEBO SI ZE MĚ UTAHUJE?! Místo nazlobenosti, na kterou jsem se pochopitelně připravil, co také jiného se po mém extempore dalo čekat, to byla nečekaná vstřícnost. Vůbec nevypadal na to, že by byl vyveden z míry, spíše naopak, připadal mi, že správnou míru právě našel. Všeho do času, říkal jsem si, ono to přijde, až se schůze přehoupne do bodu „Ostatní“. Ať se děje, co se dít má. Udělal jsem správnou věc a musím si za ní stát, i když určité uvolnění z bojového postavení si snad dovolit mohu. Ty vrzající židle, nemám na ně nervy! Kostrba se nenechal vyrušit, poklidně mluvil o dramatu, které již zcela ztratilo povahu *autonomního fenoménu* a proměnilo se v *dílčí složky kompozice*, s nadhledem mluvil o úpadku *tvůrčí konvence dramatika* v zátíší pracovny, o *programovém nasazení oslabené pozice dějových prvků založených na pohybu*, smířlivě pohovořil o všech těch *artefaktech*, jejichž existence je přímo závislá na *recepti adresáta*. Poslouchal jsem a nedokázal se ubránit dojmům, že to patří mně, že já jsem adresát těchto teoretických úvah, že mně pohledem i utajeným úsměvem naznačuje, co se za tím vším skrývá. Zklamání nad stavem dramatického světa? No, pokud se mu jeho oblíbený *fenomén* vytrácí v nedohlednu, zátíší pracovny mu ničí invenci a oslabuje ho v *pohybu*, pak je tato *deziluze* zajisté důsledkem mého provokativního, možná až útočného *obrazu*. Asi jsem to přehnal, což nebylo tak docela mým záměrem. Chtěl jsem se vzpouzet, vzpřítit se, bojovat, ne ho litovat. Kostrba však nerušeně pokračoval. Svůj projev dobarvoval sonorním basbarytonem, který, i když mluvil šeptem, procházel prostorem jak malá lokomotiva z dětského elektrického vláčku. V porovnání s překerní situací, jež se odehrávala na poli dramatu, vlastně až tak sklesle nevypadal. Dokonce svým blahosklonným postojem a jemně naznačeným úsměvem, jako by byl sám strůjcem toho, co právě popisoval. Asi ho těšilo zastavovat ten zbylý *pohyb* v dramatu, a to až do důsledku, kdy – zřejmě spokojen s nehybným stavem – na mě ulpěl laskavým pohledem. Navíc udělal elegantní gesto, ukázal na mne a před všemi kolegy oznámil, aniž by změnil intonaci, jak na mě v nové koncepci teorie divadla a dramatu spoléhá, jenom mne

prosí, abych to moc neuspěchal a nesnížil tím *očekávanou kvalitu*. Vypadalo to tak, že jestli v dramatu vůbec někdy nějaký pohyb nastane, závisí to pouze na mně. Hluboce mě to dojalo a došlo mi, že skutečná osobnost se může projevat různě, důležité je, aby slabou stránku vyvažovala stránka silná. Na to bych měl vždy pamatovat. Navzdory tomu, že obraz, který jsem vytvořil, byl tak odlišný od skutečnosti, Kostrba se s tím vyrovnal důstojně. Vůbec neprojevil pobouření nad tím, že si dovoluji předkládat absurdní pseudointelektuální představy o nadřazeném. Přijal to s úsměvem, snad jako cenný příspěvek k činnosti ústavu. Možná to příležitostně i ocení. Nebo se mou představou nechal inspirovat a toto je výsledek? Už ani nevím, jestli jsem tuto vlastnost do svého obrazu zahrnul. Ať je to, jak chce, všechny své zbraně jsem v duchu naházet na jednu hromadu a odvezl do sběru.

Od té chvíle započal můj obdiv. Vědomí, že si mě vybral, teď opravdu, ne jako někoho, kdo naplní jeho cíle, ale jako někoho, kdo bude jednat sám za sebe, to vědomí mě zavazovalo. Umocnila to i jeho důrazná podpora projevená před všemi kolegy, neboť to souviselo s jistou poctivostí. I když to na ostatní mohlo působit nepříjemně, získal můj obdiv. Tak velký, že se dokonce nezmenšil, ani když k nám prosákla jedna záludná zpráva.

Jak už to v malých uzavřených dvorcích chodí, dostala se k nám zcela náhodně, pořádnou oklikou, přestože v obecném prostoru byla už dávno známa. Byla sice sdělena všem, avšak každému zvlášť s maximální důvěrností. V podstatě šlo o to, že děkanka fakulty dostávala od vedoucího pravidelné informace o stavu a činnosti ústavu. Na tom by nebylo nic podezřelého, kdyby se jednalo o běžnou povinnost informovat nadřazeného, ale s tou *pravidelností* to poněkud přeháněl. Vzhledem k jeho nechuti komunikovat pomocí e-mailů, to bylo dokonce pochopitelné, až prozíravé. Byl alespoň v kontaktu a náš pocit, že jsme mimo dění, byl tím pádem trochu přehnaný. K důležitým informacím se tak dostával šikovněji a dokonce z přímějšího kanálu, za což mu jistě patří dík. Ovšem – a jaksi navíc – k běžným, řekněme, standardním informacím o tom, jak ústav předčí všechny ostatní, pan vedoucí každý měsíc

příkládal též jisté *přílohy*. A v tom byla záludnost. Příkládal to, co jsme každý měsíc ve stejném znění přepisovali: naše představy. Příkládal své nadřizené svůj ideální obraz, sestavený a stvrzovaný svými podřízenými. Možná kromě jedné, mé poslední, kterou si pravděpodobně ponechal sám pro sebe, což však byla pouze má domněnka. Každý měsíc se tak děkanka mohla dočíst o nezastupitelnosti současného vedoucího, o neuhasitelné touze, o potřebě a přání všech členů ústavu, aby nadále udržoval současný stav *excelentnosti*, v jehož předvoji Kostrba tak neohroženě stál. »Byla to hodná paní, nežárlila na něho. Raději, když měla příležitost, s neskrývaným požitkem připomínala politikům, že *magistr* je více než *ministr*.«

Tohle tedy rozbouřilo poklidné, možná až stojaté vody vzájemných vztahů a raketovou rychlostí vystřelilo projevy nespokojenosti. Byli jsme manipulováni. Pod záminkou nadějných perspektiv byly naše názory zveřejňovány oficiálním místům, a to bez našeho souhlasu. Dostaly se tak mimo náš vliv. V podstatě tím byla narušena vnitřní důvěra, a také jakýs takýs pořádek. Zároveň v našem případě nešlo o nadbíhání, nebo dokonce, to v žádném případě, o podlézání vedoucímu. Šlo nám především o udržení nekonfliktního ovzduší, které je tak důležité pro pedagogickou a výzkumnou práci. Nemalou roli v tom jistě hrál i věk vedoucího a společný zájem nepřivodit mu stres ze střetu rozdílných názorů. V tomto kontextu lze mluvit i o koncepci *excelentnosti*, která jistě není špatná, ale určité obměny či případné revize některých pojetí by bylo opravdu záhodno realizovat. Proto není tak docela nepodstatná i skutečnost, že jistá odtažitost pana vedoucího od současné novodobé techniky a jeho ne zcela pochopitelná úzkost, kterou v něm vyvolávaly počítače, vůbec není na místě. Možná že traumata, která to v minulosti způsobila, by nebylo marné odstranit, což však není v silách členů našeho ústavu, nýbrž specialistů v jiném oboru. Přestože tato nesrovnalost vedoucího v oblasti výpočetní techniky může způsobit, že se postavení ústavu v rámci fakulty ocitne na vedlejší koleji, ne-li ve slepé uličce, neznamená to nic jiného, než potřebu hledat způsob, jak tato nedopatření co nejrychleji vyřešit.

Byl to konec jakýchkoliv představ a stop tvorby obrazů, původních, imitovaných i potrhých. Schůze nabyly jiný charakter, převládla napjatá atmosféra. Mluvílo se úsečně. Jednání bylo o hodně kratší. Ovšem takový stav nelze dlouho udržet, a tak chtě nechtě napětí pomalu vyprchalo. Zcela sice nevymizelo, ale mohli jsme dýchat bez funění.

Opět jsem myslel na podíl viny, jaký na takovýchto zvratech mají ti, co jsou u toho, i ti, co stojí kolem a třeba se otočili zády. Od Kostrby to bylo přehnaně úzkostné. Zcela ho ovládl strach z nejistoty, jak dlouho mu bude dovoleno zůstat ve vedení, zda mu vůbec bude umožněno setrvat. Hrůza pomyslet! Stářím zahnán do kouta vymyslel, jak to přelstí, ale zároveň se choval jako ti, co když se dostanou do obtíží, jdou bezhlavě sami proti sobě. Věkový limit, který si fakulta stanovila pro vedoucí ústavů, ho připravil o soudnost. Kdyby místo takových regulí byla platná konvence postavená na faktu, kdo je jak potřebný, jejíž součástí by byla dohoda, kdy je možné zůstat a kdy se sluší odejít, hodně by se vše polidštilo. Takhle se chrání především ti nahoře před těmi dole. A ti se pak bojí jeden druhého.

Ale přesto ten *proval* přinesl změnu k lepšímu. Už jsme nebyli vyzýváni k žádné hře. Aktéři prokoukli režijní záměr a odmítli nabízené role. Oslabená direkce metamorfovala ve spolupráci dokonce i s akádou, což bylo navíc domluveno oficiálně. Studenti obou škol tak mohli navštěvovat přednášky v obou ústavech a získávat kredity na obou institucích. Bylo to období čerstvých impulsů, nových nadějí, odvážnějších nápadů a dostatku dobrých důvodů k prohřívání ovzduší. Téměř to nabíralo dech kontinuity. Až to vypadalo, že už nebude každý sám na malém ostrůvku mávat bílou vlajkou na vzdálené kolegy, aby si ho vůbec všimli, žebrat o pár slov, platit si lekce hantecu, aby se s nimi domluvil, a oni se už nebudou tvářit kysele, přehlížet ho, protože není z jejich dvorku, už se nebudou řídit heslem „ševče, drž se svého kopyta“. Vypadalo to, že se ostrůvky přemostí, aby se dalo přecházet, navštěvovat se a domlouvat se. Že už nebude potřeba bezpočtem přednášek polepit stěny včetně oken, aby kolemjdoucí zaskočení tmou z toho padli na zadek. Že bude možné v debatě dospět k poznání, co je skutečně třeba, a skloubit to do

přijatelného tvaru bez ohledu na hranice oboru (hranice jsou přece k tomu, aby se překračovaly). Ke studiu se už nebude nutně nabízet absolutně všechno, protože je všechno nezbytné, v domnění, že by jinak posluchači sešli z cesty a zabloudili by v mikrosvětě regionálních dvorků. Řekne se konečně, co je předmětem studia, a pak se udělá výběr – tohle určitě ano, tohle na doporučení, toto je k úvaze, a třeba ještě tohle, ale jenom dobrovolně. Otevíral se prostor osvobozený od předešlých nejasností. Rýsovalo se období svobodných diskusí, které sice ne vždy vedou ke kýženému cíli, ale už možnost volně a nahlas přemýšlet blahodárně působí na pocity, masíruje duši, vede k novým inspiracím a příjemně osmyslňuje kantorskou existenci.

Kostrba také přispíval. Neustránil se diskusí, živě do nich vstupoval. „Omnia mea mecum porto.“ (Na to zapomeňte, pane profesore. Slyšel jsem žuchnutí, pořádné dum-bum-prásk. Spadlo to z vás. Nejméně dvacetikilový batoh. Až v Komíně to zadunělo. Už ho nemusíte neustále vláčet všude, kam se hnete. To ale byla zátěž, co? Ted' už si můžete vyskakovat a bez zábran podněcovat a rozhýbávat. To přece stojí za to, ne? Ať je všechno v *pohybu*, když na tom tak trváte.)

Ta diskusní rozvernost ho vyburcovala natolik, až přišel s nápadem uspořádat konferenci. Nápad byl přijat s uznáním. Ale ještě to chtělo najít téma, které by odpomohlo od ideologických nánosů, které přetrvaly z dob jeho předchůdce, z časů ústavu marxistické estetiky, a stále kličkovaly mezi řádky. Ale opatrně! Lépe je vše důkladně zvážit, aby se z minulého nezatracovalo i to dobré a aby se po novém vyžadoval smysl. Žádné takové, co se ted' nosí: výhradně s postmodernou po boku!

Tentokrát přišel Kostrba s Omrzlým. Omrzlý byl také zaměstnanec, ale protože byl vytížen nespočetnými funkcemi a bezpočetnými úvazky (vždy se s pýchou zmiňovalo jeho bývalé hradní poradenství, pokaždé ve smyslu: hle, koho tady máme!), měl privilegium nezúčastňovat se schůzí.

Tentokrát to byla výjimka. Společně s Kostrbou totiž přednesli návrh uspořádat konferenci o Havlových hrách. Mimořádné téma! Až přespříliš. Pár kolegů dávalo najevo nejistým způsobem, nikoli slovně,

pouze výrazem tváře, jistý údiv, ne-li zaskočenost náhlým Kostrbovým zájmem o absurdní drama. Přesto se mluvilo otevřeně, i když různými směry. Dokonce se jemně zažertovalo, jestli právě teď není přehavlováno. Omrzlému z toho v okamžiku zbělal nos, což naznačovalo, že ho tyhle vtípky mrazí. Kostrba roztahoval ruce, otevíral náruč, prý všem pochybovačům, vypínal hrud', ukazoval pevné odhodlání a s nadsázkou tak dával najevo, jak naloží se všemi těmi vtipálky, kteří si nevidí na špičku nosu a nechápou, že právě teď je ta pravá chvíle. Vše ale navzděchovalo tomu, že je to potřeba brát s humorem, než se v diskusi dospěje ke konkrétním závěrům. Pouze Šťuflíková s Hlavičkovou do toho vnesly poněkud vážnější tón, když simultánně se vším souhlasily a navíc to rozvedly: ovšemže si takové téma pozornost zaslouží, přestože téma absurdních her už není pro nás tak pozoruhodné, jak se v této chvíli na první pohled zdá, pro naše potřeby je to téma spíše poněkud zúžené, ne-li omezené; o Havlových hrách už málokdo pochybuje; hrají se, pořádají se konference u nás i jinde v Evropě, dokonce i v Americe; zároveň jsou ještě nezmapovaná místa, zneuznaná už v minulosti, až je to politováníhodné, že se jim doposud nevěnovala ani ta nejmenší pozornost. Třeba tomu divadelníkovi, co chvíli působil v Brně, ale pak ho vyhodili. Nebo se našťval kvůli místním způsobům a odešel sám?

„E. F. Burian,“ vyrazila ze sebe útlá, čerstvě nastoupivší doktorandka s tvářemi jak zralé podzimní jablíčko.

„Tak tenhle nás ani ve snu nenapadl,“ zaznělo od obou dam. „O něm se už toho napsalo ažaž, že, pane profesore? A pokud o tom VY, milá kolegyně, nic nevíte, doporučuji vám, abyste si doplnila vzdělání, ale okamžitě!“

Snad jenom malá nestranná poznámka k simultánním projevům obou kolegyň. Tyto projevy se totiž pouze jevily jako simultánní. Byly téměř jednohlasé, ovšem s tou výhradou, že slovo „téměř“ je detail, ve kterém je ukrytý d'ábel. Docentka Šťuflíková, co nevidět profesorka, přece nemohla přistoupit na to, aby v rámci akademických třídních rozdílů mluvila na stejné úrovni jako kolegyně Hlavičková, odborná

asistentka s malým doktorátem. Proto vždycky malinko spěchala, aby Hlavičkovou předhonila, a byla tak vždy o jednu dobu v předstihu. Hlavičková to nevzdávala, v kachním tempu za ní neúnavně capkala a ozvučovala slova Šťuflíkové jako ozvěna. Ať řekly cokoliv, nabývalo to na důležitosti, aniž by se obsah jejich promluvy na tom nějakým způsobem musel podílet. Nemluvě o zvláštním postavení, které si ne zcela ze zjevných příčin vydobyla Šťuflíková, a to navzdory tomu, že dojížděla z Prahy. Není radno moc spekulovat, ale až Hlavičková jednou dosáhne stejné akademické pozice a začne stejně nekompromisně předbíhat, nikoli dobíhat jako doposud, mohlo by to nezúčastněnému pozorovateli sice připadat srandovní, ale ve vztahu obou dam to hrozí pořádným konfliktem.

Co se týče jména, které marně hledaly, rád bych jim napověděl třeba Franka Wollmana, ale na toho se na místním dvorku dodneška vůbec nevzpomíná a nemyslí (musím přiznat, že ani já jsem tehdy o něm nic moc nevěděl). Dámy tedy stále nevyslovily žádné jméno, a tak ať se obě akademičky snažily sebevíc, dojem, že to s jejich pamětí jde s kopce, nevyvrátily ani důrazným upozorňováním na přemíru nedostatku vědomostí některých studentů.

Jablíčko to přijala se zarděním. Kdyby ale o Wollmanovi něco věděla, určitě by se o něm zmínila, teď jí však ruměnc, který původně zabarvil jen líčka, transgredoval až k uším. Navzdory této barevné změně, která prozrazovala její psychický stav, Jablíčko vytrvale pokračovala a držela si slovo, když už ho získala tak svérázným způsobem. Mluvila tiše, ale s napětím, jako když v pohádce bratří Grimmů o sedmi kůzlatach, kterou vyprávíme dětem před spaním, dospějeme k epizodě s vlkem. Ten když našťavaně obchází dům, dobře ví, že mu nezbyvá nic jiného, než aby se přemohl a zženštlým hlasem se podbízel sedmi malým parchantům, aby je přesvědčil, že není vlk z lesa, ale v podstatě obyčejná vesnická koza. Hlas mu přeskakuje, ale dělá, co může, aby ho ta spratkovitá kůzlata už přestala lustrvat a konečně mu otevřela. Nejraději by rozkopl dveře, skočil na ně, spráskal je jak psy a pak si jimi naplnil panděro, jenomže když jde o zrádlo, předvádět osvaleného

mazla by mu k ničemu nebylo, raději bude hrát hru, která se mu z duše protiví. Hlas se Jablíčku zadržával podobně, ale nebyla v tom žádná vlčí lest. To jenom tréma jí s hlasem dělala divy. Pořád se jí ztrácel kdesi v zákoutích ženského těla a znovu se objevoval, užuž se jí vracel do hrdla, ale opět se vysmekl. Vegetativní nervstvo si s ní pohrávalo jak kůzlata s vlkem, až se zdálo, že to celé zabalí. Teprve když už to vypadalo, že svůj šarm hodí jak flintu do žita, celá se ztišila, pak se jí náhle vrátil tichý, sice zvučný, ale poněkud nevyzrálý hlas, kterým mohla říct téměř to, co si usmyslela. Bylo to vlastně takové malé varování: abychom především nevypadali, že se chceme nést na *konjunkturální vlně* Havlova jména a vtírat se mu do přízně, teď, když je na vrcholu, zvlášť když už to dělají i mnozí spindoktoři, možná až příliš mnozí, a čím dále, tím těch podrž-tašků (-šašků) je více.

Omrzlý seděl nepohnutě a nijak nedal najevo, že se ho to dotýká. Mě více zaujala ta její zvláštní dystonie, kterou se na hony vzdálila od protřelého vyděračství nenažraného vlka. Když ještě snížila intenzitu svého hlasového projevu téměř na podprahovou úroveň, ale tak, aby ji stále bylo slyšet, hlas se jí v hrdle usadil natolik, že něha a odhodlanost, s jakou to pronesla, mě zasáhly. Vlkovi se vzdoruje a zkouší se pevnost petlice, ale Jablíčku se naslouchá jako vypravěči snů. Proto jsem se s takovou chutí chytil jejích doznívajících slov. Bázlivě, abych nic nepoznal. Nechával jsem je plout prostorem téměř v původní intenzitě, i když udržet ji, na to jsem byl příliš krátký. Naštěstí jsem se chytil té *konjunkturální vlny* a dodal jsem, že v té vlnové výšce, až nahoře na špice, bychom se ještě moc dobře neudrželi; že nebudu plýtvat slovy, jak bychom se tam cítili; že by nám z toho držení se a náporu dalších vln třeba zkřehly ruce nebo bychom mohli dostat mořskou nemoc. (O plachtění něco vím, ale tohle, to je spíše na surfovací prkno, a na tom se už musí umět.) Vždyť nám snad ani nepřísluší šplhat mezi ty šibry s tak čilou politickou mrštností, protože vlny se valí jedna za druhou, jedna nás zvedne, druhá smete. Proto by snad bylo lépe, kdybychom zůstali na poklidnější akademické půdě a ještě dál zkoumali, než se rozhodneme pro tak důležitý krok. Navrhuji prozatím tak *velké téma*

odložit. Neboť až autor nebude prezidentem, hodně z těch příčinlivých zavražovačů, kteří vždy umí zařídit, aby něco z té oficiální vláhy steklo i do jejich zahrad, odpadne, bude podobné téma o to víc zapotřebí.

Jak se později ukázalo, ani jsem se moc nemýlil. Teď, když už občan Havel mezi námi není, bylo by dobré z času na čas nezištně vykřiknout, jak zde chybí, zdůraznit to zvláště těm, kteří dělají tolik pro to, aby se úplně vytratil z veřejného prostoru, včetně toho nejvyššího státního úředníka, co se tváří, jako by Havel nikdy neexistoval. Mám na mysli i ty, kteří k Havlovi cítí takovou osobní nelibost, že když jednou Bůh dá a po Havlovi pojmenují třeba pražské letiště, budou raději lítat z Brna.

Prohlásil jsem, že je to jistě téma k diskusi, ale že právě teď pro dramatika uděláme víc, když to sice nezavrhneme, ale odložíme. Ticho, které nastalo, mi připadalo přirozené, až na to, že Kostrba vstal příliš prudce, jak tehdy v Zemanově kavárně. Málem překotil židli. Vypadal, jako by mu spadl hřebínek, přestože si kohouta jako každé ráno pečlivě učesal. Vypochoďoval s tím povadlým hřebínkem z místnosti, trucovitě za sebou zabouchl dveře a ve své pracovně se zamkl na dva západy. Diskusi tím tehdy radikálně ukončil. U stolu jsme zůstali s Omrzlým a s prázdnou židlí. Šťufliková s Hlavičkovou si něco šeptaly, pár kolegů nespouštělo oči z právě zabouchnutých dveří, jako by čekali, až vypadnou veřeje. Jablíčku tekly přes ruměnc slzy jak hrachy, asi z lítosti, že opět něco zvorala. Já jsem se v mysli zaobíral lidskými vlastnostmi a hledal takovou, která by vyvážila tu, jejíhož projevu jsme právě byli svědky. Ať jsem dělal cokoli, nemohl jsem v té chvíli na Kostrbu nahlížet jinak než jako na někoho, kdo se jaksí schválně dopouští chyb, aby naštvál lidi kolem sebe. Omrzlému se z toho na nose objevila jinovatka, což naznačovalo, že mrazení u něho dostoupilo vrcholu. Ještě pronesl výstražná slova: Pokud je toto strategie jak donutit vedoucího, aby odešel, on, Omrzlý, bude první, kdo odejde s ním! A zůstal. Už ani nevím, jestli to zapůsobilo jako vyhrůžka, nebo to přítomným trochu zvedlo náladu a posílilo víru v lepší zítřky. Nade všemi přítomnými se rozhostila atmosféra Havlových absurdních her. Zařízení knihovny tomu ostatně bezděčně napomáhalo. Bylo přesně takové, jak je autor

pro své hry požaduje: „nebylo otiskem nějakých specifických zájmů, nebo dokonce něčí osobnosti, ale odpovídalo neurčitému poslání celého ústavu; kombinace předmětů různorodého určení i vzhladu zdůrazňovala erární anonymitu prostoru, kam různé věci svedla dohromady spíš nahodilost provozních dějin místnosti než nějaký účel.“^z Bylo ale ještě příliš brzy odhadnout, jestli situace spěje k Zahradní slavnosti nebo je třeba, abychom se připravili na Largo Desolato.

---

^z Václav Havel, Pokoušení (1985).

5

Kostrbova pracovna byla protáhlá jak štrúdl, na jednom konci měla třídlílné okno, skrze které proudilo světlo, to někdy s jistou škodolibostí oslepovalo návštěvníky, kteří vešli dveřmi na protější straně, a snažilo se prosvětlit poněkud tmavší část místnosti. Dokonce i za šera či nízké oblačnosti si světlo udržovalo prudkost, drze vstupovalo do zorného pole a kochalo se lidským mžouráním. Příchozím to vždy způsobovalo chvilkovou dezorientaci a než se stačili nadát, vrazili nechtěně koleny do nízkého sofa, které stálo několik kroků od dalších vstupních dveří hned u zdi na pravé straně. (Umím si představit, jak to asi snášeli ti s meniskem. Rozmluva s nimi tím musela být patřičně poznamenaná. Drželi se za kolena, obtížně hledali slova a raději výrazem ve tváři ukazovali, jak jim bolest vstříkuje do zad, stoupá a kroutí se až někde v krku nebo pod ušima.) Levá část místnosti vypadala prostornější. Byla vybavena dvěma úzkými knihovnami a pracovním stolem otočným bokem k oknu a zády ke knihovnám, takže tomu, kdo seděl za stolem, stačilo pootočit hlavou doprava a zahlédl příchozího. Dva nízké fotely s okrouhlým čajovým stolem uprostřed a sofa u stěny měly patrně dotvářet poklidnou atmosféru vědeckého přemýšlení nebo plodné akademické diskuse s blízkým partnerem. Ovšem chatrný stav celého inventáře z konce první poloviny dvacátého století tomu nijak nenapomáhal. Jeho nedostatky byly nepřehlédnutelné, ostatně sám mobiliář dával okázale návštěvníkům najevo svá zranění. Spodní dvířka knihoven byla utěsněna několikrát přeloženými papírky (na některých ještě prosvítalo silné proškrtání, na jiných jste mohli rozpoznat pouze část jakéhosi seznamu nečitelných úkolů). Knihovní regály byly podloženy dřevěnými špalíky, aby se nenakláněly dopředu a nevytvářely dojem, že nenápadně naslouchají důležitým hovorům. Na vrchní desce stolku se odlupovala dýha, místy dokonce zcela chyběla. Čalounění křesel se při sezení probořilo téměř k podlaze. Vrchní deska psacího stolu byla

zčásti zvlněná. Na všem bylo zřetelně vidět, že se nábytek pomalu rozpadá a varuje, že se jednou, a to v té nejnevhodnější chvíli, také definitivně rozpadne. Klíč už dávno ztratil schopnost držet dřevo pohromadě, nejméně padesát let stará řemeslná práce bez důkladné opravy už jenom stěžila udržovala váhu knih, které jediné zpestřovaly unylou atmosféru místnosti. Některé z nich, zvláště ty ze začátku dvacátého století, v barevné kožené vazbě s černými ornamenty a zlaceným písmem na hřbetu, navozovaly vznešenější náladu, ale zestárlé neošetřované ořechové dřevo nábytku se k tomu ne a ne přidat. U zdi na pravé straně, hned při vstupu, kde se běžně vráželo do sofa s vybledlým červeným potahem a černými dřevěnými opěrkami, stejnými, jaká měla křesla, tam, kde návštěvníky nejprve zaskočilo šero, pak až příliš světla, bylo potřeba obzvláštní opatrnosti, protože plynulý přechod do levého volnějšího prostoru pracovny ještě komplikovaly dvě skříně, které přehrazovaly místnost. Pro přechod do pracovny nechávaly pouze kousek místa právě u sofa. Zmenšený vstupní prostor sice způsoboval to nezáviděníhodné otloukání menisků, ale vytvořil malé tmavé zákoutí s umyvadlem, jakýsi výklenek, sice skromný, ale pro příležitostnou osobní hygienu zcela postačující. Podlaha byla pokryta parketami, které už také nedržely pohromadě, ale i tak v porovnání s mobiliářem působily nadstandardně. Ve všech ostatních prostorách totiž bylo linoleum, ne natolik staré jako nábytek, ale ošuntělejší než všechno kolem. Atmosféru pracovny nejvýrazněji dotvářely obrazy. Byla to umělecká díla s religiózním nádechem, zaměřená na okamžiky utrpení Ježíše a Panny Marie. V umění se nikdy nevyhneme spoustě otázek, kterým mnozí umělci usilují předejít tím, že svá díla označí názvy. Otazníky tím však přece jen zcela neodstraní, v některých případech se možná ještě zvýrazní a vyvolají potřebu ostřejší debaty o nesrovnalosti mezi tématem a názvem. V tomto případě by to dopadlo stejně, proto názvy obrazů raději nezmíním, abych úplně čtenáře nezmatl. Leč s jistotou lze o těchto čtyřech obrazech zavěšených nad sofa a na protější zdi, tedy všude tam, kde zbyl volný, nevyužitý prostor, říci, že byl poměr mezi základním tématem, které se malíř snažil zachytit, a vyzněním jeho děl poně-

kud – shovívavě řečeno – v nesouladu. Tmavé, ponuré barvy připomínající popelavou mrtvolnou šed' doplňovala přemíra hnědého stínování. Tři zobrazená neforemná těla, jako by vyčkávala, až budou obětována. To vše navozovalo ponurou náladu, která se nejčastěji dostavuje po pohřbu, v momentu, kdy si člověk uvědomí ztrátu a svět se stává prázdnou pustinou, protože ten, kdo ji doposud zaplňoval, tady už není. Přestože při prvním nahlédnutí mohly obrazy zapůsobit jistou expresivitou extrémních náboženských proudů, byl to pouze první dojem, a ten se záhy ukázal být šalebný. Do svérázu těchto obrazů snad zasáhli pokřivení duchové velkých mistrů, výsledným efektem však byla nechtěná groteska. Působilo to, jako by renesanční malíř *Pictor Ignotus* zanechal ze svého Zesměšňovaného Ježíše jenom pokroucený palec nebo část neforemného kotníku a dosáhl tak toho, že zcela setřel hranice mezi *zesměšňovaným* a *směšným*. K tomu se přidávalo zmíněné ponuré stínování. To už do toho odvážně vstoupil epigon Danta Gabriela Rossettiho. Malíř důsledně ve stylu z konce devatenáctého století výjevu dodal morbidní nádech, aniž to měl zřejmě v úmyslu. Bohužel nezůstalo pouze u toho. Ve výsledku byly obrazy částečně překryty velkými tmavě rudými plochami. Autor se patrně znenadání našel v Marku Rothkovi a s nečekanou rázností zakryl všechny detaily, kudrlinky a ornamenty, které modernisté považovali za zločin, takže obrazy nabyly charakter pergamenového palimpsestu s tak dominující hnědou, že i to, co se zdálo být zprvu viditelné, stalo se skryté, a to natolik, že se už téměř nic nedalo s jistotou rozpoznat. K tomu se ještě přidala pastózní technika, tak nevhodná pro tento účel, a dodatečné škrábání do malby, což mělo zřejmě navodit procítění bolesti. Pro navození tak hlubinného hmatového vjemu, jakoby přímého rýpnutí do kůže pozorovatele, však obrazům chyběla tonalita kontrastu. Místo toho převažoval dojem, že se barvy do sebe vlévají, překrývají se, až jedna druhou zcela pohltní. Pokouší se snad umělec zpodobnit amorfní konec světa? Pozůstatky jednotlivých částí lidského těla, vždy bezhlavé a zády k nám, nebo to, co by je mohlo alespoň náznakem připomínat, se tomuto záměru zdály nasvědčovat.

Polorozpadlý nábytek, poněkud zchátralé veškeré další zařízení, agonické obrazy poukazující na hranice mezi životem a smrtí, to vše vytvářelo zvláštní náladu, která prosakovala do prostoru a sveřepě si ho přivlastňovala. V područí takové atmosféry nebylo možné místnost nazvat jinak než jako místo urputné *letargické dekomprese*. Nermalou měrou se na tom podílela i dřevěná intarzie umístěná nahoře na skříni, na té skříni, která z malého prostoru pracovny dělala prostor ještě menší. Místnost by asi lépe sloužila k poslechu Smutné neděle, u které tolik lidí zbytečně *ulítlo* v domnění, že to je ta správná cesta, než k intelektuální práci. Možná bych to ale neměl moc připomínat, aby ti, kteří na temné *lety* mají pomyšlení, tuto místnost nezačali vyhledávat, mohla by se stát veřejným tajemstvím, pokud ještě existuje.

Kostrbova slova o prostoru, který rozbíjí autorskou invenci, byla z tohoto úhlu pohledu srozumitelná, dokonce podněcovala k odvážnější formulaci, například že delší pobyt uvnitř popsané místnosti vžene člověka do nejistých vod okultního religionismu, do něčeho, s čím se setkáváme například u německých expresionistů, zvláště u Lothara Schreyera, který kvůli těmto sklonům musel opustit Bauhaus a nakonec propadl mysticismu. Nemluvě o tom, že pro nezávislý akademický výzkum byla pracovna přinejmenším rozporuplná. Její letargické dekompresní účinnosti se jenom stěží dalo odolat, i po krátkém pobytu vlezla člověku pod kůži. Myslím, že místnost si toho byla sama vědoma a snášela to hrdinsky. Zřejmě po zkušenostech s lidmi z různých typů zařízení, a také v naději, že to nemůže být na věky, jistila se jednou zvláštností: už u počínajících psychických potíží návštěvníků jim nabízela možnost opustit ji dvěma vstupními dveřmi. V případě radikálnějšího postupu: co nejrychleji zařízení přestěhovat. Říkám „vstupními“, a přitom mám na mysli „únikové“. Jakmile letargická dekomprese v místnosti natolik zurputněla, až hrozilo, že vědecky pracujícímu člověku naruší psychickou rovnováhu, což se mohlo nejdříve projevat tak, jak to obrazně pojmenoval Kostřba, totiž „upadající invencí autora v zátiší pracovny“, bylo možno okamžitě použít jedny ze dvou dveří. Při přímém úniku dveře vpravo, ty vedly na chodbu (druhé, umístěné na levé stěně hned vedle

sofa, propojovaly místnost s knihovnou). Takže bylo docela snadné vyjít pravými dveřmi na chodbu, pozvednout padající invenci a vrátit se poněkud klikatější cestou, to jest bočními dveřmi přes knihovnu. Samozřejmě, cesta to byla delší, ale měla výhodu: v případě, že autorská invence nadále upadala i na chodbě, dotýčný ji neudržel ani zuby, ani nehty, nabízelo se při krátké pochůzce vyhledat pro její povýšení lepší prostor.

Po poslední události, která s odstupem několika měsíců narostla do rozměrů, které by bylo možné považovat za incident, ne-li za protrahovaný konflikt, to vypadalo, že pokud budeme vyzváni k návštěvě pracovny, bude se tolik únikových dveří docela dobře hodit. Konference se totiž přece jen konala. Zúčastnit se jí však mohli pouze ti, kteří nebyli přítomni na poslední pondělní schůzce a neohrožovali tak svým poučeným názorem její průběh. Většinou se na konferenci podíleli lidé mimo ústav, ale také několik cizích nebo nově přijatých doktorandů, kteří o vnitřním stavu věcí neměli ani potuchy.

Snad nejhůř ze všech to nesla Jablíčko. Nedokázala se smířit s tím, že její názor, o kterém chtěla s takovým zápalem diskutovat, byl chápán jako příliš vyhraněný postoj. Objevovala se zřídka. A když se čas od času dostavila, bylo vidět, že se jí z tváře vytratily syté barvy podzimu (už asi nadobro). Rozhlížela se kolem sebe blouznivýma očima. Když se do nich člověk třeba jen na chvíli zahleděl, ihned rozpoznal, že se Jablíčko ke zkoumání baletních technik už nevrátí a disertační práci nedokončí.

Ale nebyla sama, koho to zasáhlo. Nastalo jakési bezčasí, nade vším zavládla okázalá letargie, která se invazivně rozhostila nejen na chodbě, zvláště hned vedle pracovny, kolem níž bylo lépe projít nenápadně, nejlépe po špičkách, ale i tak se o kolemjdoucího vždycky nějakým způsobem otřela, nýbrž začala pronikat i do jiných prostor, nejen do přilehlé knihovny, ale jak plíseň obsazovala téměř všechny další místnosti. Bylo to skoro k neuvěření, stěží se dalo pochopit, jak se jí podařilo, že se stala geniem loci ústavu a pronikla tolika zdmi. Od poslední schůzce totiž dveře mezi knihovnou a pracovnou zůstávaly skoro trvale zamčené; ty druhé, které vedly na chodbu, se také moc neotevíraly. Ovšem ne že by byl

Kostrba pořád zamčený, to by nejspíš musel močit do umyvadla. Jistěže vycházel. Někdy přece musel. Od zmíněného incidentu ho ale málokdo zahlédl, a když, tak jenom jak se mihl, když spěchal na toaletu nebo do své pracovny, odemkl dveře, příliš je neotevřel, jenom maličko, protáhl se úzkou štěrbinou a hned za sebou důkladně zamkl, vždy na dva západy. Šramocením klíče v zámku a dvojitým cvaknutím dával zřetelně najevo, že se společnosti kolegů-zrádců straní, ostentativně ukazoval, jak na ně odmítá třeba jen pohledět.

Nastal zvláštní stav nehybnosti, tak vzdálený od ještě nedávno hurónsky prosazované ideje, že je vše neustále v pohybu. Vypadalo to na pořádnou bídu. »„Boural jsem, teď jedu v *bídě*. Přistavte mi na Kačáku vůz!“ křičel onehdy ve vagónu pražského metra zlolajný ministerský úředník do svého mobilu.“« A právě skutečná bída a mizérie se chytila své šance a tvrdošíjně zabírala všechna zákoutí naší instituce. Někdy jsem ji cítil i doma. Vsákla se mi do šatů jak hospodský zápach z cigaret a smažených řízků, jako by si ve své přízemnosti usmyslela, že se jednou může stát předností. Takto však nelze vést ani ústav choromyslných.

Pondělní schůze se už nekonaly. Po jejich duchu sice nikdo nijak moc netoužil, ale aspoň jednou za čas si něco říct, to by nebylo zcela marné. Téměř se nemluvalo. Nebylo mi už potřeba hantecu. Každý si nesl sám svůj zaměstnanecký úděl, to nezbytné zařídila sekretářka. Pro zvlášť citlivé povahy to však bylo těžké období. Kostrba svým chováním připomínal morózního akademika ve starém zedraném saku a v prošlapaných polobotkách. Ale to poněkud přeháním. Abych nebyl tak přísný, řeknu, že mi připomínal akademicky vzdělaného člověka snad až příliš nenáročného vkusu. Jen chvíli, když byl zaskočen svým rošťáctvím, nechal lidi kolem sebe mluvit, dokonce i vyslovit názor, ale to jenom proto, aby se neustále ujišťoval o našem obdivu. Tak bezmezně ho vyžadoval. Pokud nebyl spokojený, neúnavně se obdivu domáhal, a jestliže se mu ho nedostalo vrchovatou měrou, šmahem ruky všechny zatratil. »Bitte, kürzen Ihre Erwartungen zu, Herr Professor.« Pak zhrozen ze svého vlastního zborceného obrazu, toho, čím si myslel, že pro lidi je, se ještě více upínal k představě, jak převyšuje všechny

ostatní, a činil tak v přesvědčení, že jsou lidé povinováni tuto jeho představu přijmout za vlastní. Dělal to s takovou naléhavostí, jako by se chtěl přede všemi uvrhnout do neštěstí. Nakonec se tedy zamykal v pracovně, aby ho nedostihlo nic z toho, co sám zpotvořil, a doufal, že tím do neštěstí uvrhne ty, kteří jeho obraz zbořili. To vše korunovala úzkost. Domníval se, že trucovitou zatvzeleností dosáhne toho, aby jednoho dne někdo na jedny z jeho dveří zaklepal. Hodnou chvíli se pak ani nepohne, jako by tam nebyl. To proto, aby si ověřil, že se mu zaklepání na dveře pouze nezdá, že se jeho touha neproměnila v halucinaci. Po druhém zaklepání udělá trochu rámus, aby bylo slyšet, že je uvnitř. Pak chvíli takticky vyčká a při třetím klepání ráznými kroky dojde ke dveřím, pomalu odemkne a otevře. Před dveřmi bude stát tlupa kolegů a asistentů. Skupina pozdraví s přehnanou úslužností a bude se doprošovat vstupu. S jistou nevolí jim to bude dovoleno. Jen co vejdou, postaví se do řady a v té malé pracovně, někteří s otlučenými koleny, všichni společně a jednohlasně poprosí o prominutí.

„Jsi normální? Za co, proboha?“

„Neremcej!“

„Zůstat v dobrém vztahu vyžaduje přijmout podmínky druhé strany?“

„Neboj!“

Kdyby bylo v zámku více západů, každý den by Kostrbova skepse klíčem pootočila jednou navíc, aby se ještě více uzavřel před těmi, kteří už přece dávno měli klepat. Zbožné přání se splní jenom zřídka. Někdy je lépe, když zůstane jenom u přání. Připomíná mi to stařečka, co se vždycky ráno zamkl v koupelně, předtím než vstali ostatní členové rodiny, a trčel v ní, dokud to všichni nevzdali a neodešli do práce. Dali ho do starobince, dědka protivného.

„Bylo by to prosté,“ řekla Jablíčko, když nás opouštěla, „až moc prosté. Dá se to vydržet, když je někdo náladový, jenom když není i pomstychtivý. Toho já se bojím nejvíc.“ Pak vyběhla z toho malého zaprděného dvorku a pádila, co jí nohy stačily, aby se blažena v tiché radosti naplno rozdala tvořivému světu.

6

Zaklepal jsem. Nakonec jsem to přece jen udělal. Sice po delší době, ale ta uběhla jak voda. Nebylo to snadné. Už při zaklepání jsem měl pocit, že dělám něco nepatřičného. Jako bych rozvážně vystoupal na vrchol kopce, ale pak se bez rozmyslu rozběhl z jeho prudkého svahu. Tak znenadání. A klopýtnu o tu urputnou letargickou dekompresi, která se usadila téměř v každé hmotné části ústavu (vetřela se i do virtuálního prostoru počítačů, uvelebila se v několika prázdných souborech, kde dál řádila, jak mohla, možná se dokonce chystala ve svých invazivních choutkách vstoupit i do lidského nitra)?

Na (ne) štěstí uzavřenost kolegů, nehybná jak stojatá vody, takovému průniku zabránila, ale vytvořila kolem každého krunýř. Jakákoli povzbudivá slova nebo podpora se tak staly téměř nemožné. V takové atmosféře jsem tedy zaklepal.

Aby byl pobyt v mém zaměstnání snesitelný, psal jsem práci. Dokončil jsem ji déle než po roce, když jsem dospěl k názoru, že by dílo mohlo být k něčemu dobré. Pokaždé, když něco dopíšu, když vytištěný výtvar leží na mém stole, stránky seřazené pod sebou, bílé složky na černé desce, dorovnávám je, aby žádná nevyčnívala a hezky jedna překrývala druhou, důkladně uspořádány jak myšlenky, které snad nesou, věřím tomu, i když kolísavě, ale v jistém temporytmu. Tehdy jsem byl taky okouzlen popsaným štosem papíru, ale to bývám v takové chvíli vždycky. Ten večer jsem byl skálopevně přesvědčen, že prorazím šed' života a vyženu úmornou nostalgii z duše i z těla, ale ještě jsem nebyl připraven bít se do krve za dílo, prožíval jsem jen slast z hotové práce, nechával ji pronikat od konečků prstů až ke kořínkům vlasů, ať prohřívá mé věčně studené nohy a chladí mou zbytečně horkou hlavu. S těmi-to pocity z předchozího večera jsem zaklepal na Kostrbovy dveře a bylo mi otevřeno.

„Napsal jsem práci, pane profesore. Určitě se bude hodit. Jsem si jistý. Dobře zapadne do studijního programu. Aspoň myslím. Vlastně jsem o tom přesvědčen. Zatím o tom nemáme nic moc, přednášky nám končí v šedesátých letech. Mou prací bychom pokryli posledních třicet let, až do konce století, a to dříve, než začne nové tisíciletí, a to je tady co by dup. Co říkáte? To by bylo fajn. Myslím, do současnosti. Víte, jak jsme při našich procházkách stoupali nahoru na Sandberg, promiňte, na Špilberk, říkal jste (vy v polobotkách, aha, ve stejných, jaké máte teď), že potřebujete odborného nástupce. Ale já myslím, že jste měl na mysli spíš zástupce, tak jsem myslel, že bych touto prací mohl k tomu nějak přispět. Třeba se habilitovat, pokud by to šlo. Samozřejmě záleží na tom, co řeknete. A to jsem ještě neřekl, o čem to je. Zajímá mě, jak to probíhá teď, rozumíte, ta proměna od šedesátých let po dnešek, obecně, rozumíte, ve scénických projevech, a ne pouze u nás, abychom se nemuseli pořád plahočit jenom v těch našich sice lepších, ale pořád minulých včerejších. Jestli rozumíte, co tím myslím. Nenírat se pořád v tom samém, ale překročit sami sebe, a tak pokročit dál. Kdybychom se porovnali s Prahou nebo s Olomoucí, myslím, přes tu moji práci. Byli bychom tím pádem o trochu napřed. Nemyslíte? Pořád jsem neřekl, o čem to je. Promiňte. O scénických podobách postmoderny...“

Měl jsem zůstat stát. V tom propadlém křesle jsem se téměř dotýkal země. Nemohl jsem se ani hnout. Hrozilo, že když nepřestanu u toho drmolení gestikulovat, tak mě několik uvolněných čalounických pružin bloudících uvnitř křesla bodne do zadku. A všechny najednou! Já pak v bolestech vyskočím, vše, co jsem řekl, vezmu zpět, sbalím svůj štos papírů a se zadkem rozpíchaným na maděru vyběhnu oběma dveřmi najednou. To jsou ty moje fantazie o intelektuální debatě s blízkým partnerem. Mluvil jsem, sice bez pohnutí, ale mluvil, zatímco čalounická péra číhala. A také jsem se snažil, až moc, aby to bylo plynulé, abych neudělal zbytečnou pauzu a nevypadal tak, že na něco netrpělivě čekám. A když už, tak abych nečekal trapně dlouho.

Kostrba seděl na židli u pracovního stolu, natočen ke mně bokem. Oči měl zavřené a funivě dýchal. Nespal, určitě poslouchal, protože zvedl hla-

vu. To bylo charakteristické gesto, které dělával vždycky, když se chystal na někoho přenést tíživost své situace. Otevřel oči. Myslím, že chtěl pohlednout skrze mě, ale moc se mu to nepovedlo. Jeho pohled jsem odhodlaně zastavil na prahu svého nitra. Zahleděl se do sebe. Dlouhá pauza. Opět zavřel oči. Sklonil hlavu. Takhle tu vysesíme soudný den. Nic, to jenom udělal svou typickou es-pauzu. Byla ale tak dlouhá, že musel vypadnout z rytmu dřív, než promluvil. Alespoň jsem měl takový dojem, protože se dlouho nedělo téměř nic. Pak konečně řekl tu fatální větu:

„To jste přišel až TEĎ?!“

„Dopsal jsem to před dvěma týdny, pane profesore.“

Nastalo opět dlouhé nic, pak zavrtěl hlavou, jako by to byla jedna z těch nejlepších možností jak vyplnit nehybnost chvíle. Zakončil ji tichým promyšleným konstatováním:

„Tehdy jste měl přijít. TEHDY!“

(Říká se „Měl jsi přijít tehdy, když jsem byla mladá a krásná.“ Ale to se snad nemůže týkat výzkumné práce na akademické půdě.) Opět zavřel oči.

„Přinesl jsem vám svou práci,“ a ukázal jsem na úhledný štos papírů svázaný v deskách.

Otevřel oči, ale nepodíval se.

„Mohli jsme se seznámit s prezidentem. TEHDY. Já i vy. Jenže nemohl přijet. Ale TEHDY se to dalo zařídit i jinak.“

Zase dlouhá až odpočinková pauza. Co na to říct? On tehdy nepřišel?

„A vy?“ zavrtěl hlavou. „Tolik jsem toho pro vás TEHDY udělal.“

„Kdybyste si ji... tu práci. Přečtete si ji teď?“

„Hodně, víc než dost.“

„Nemyslím, teď, okamžitě.“

„Teď už je pozdě.“

„Nemyslím to tak, že byste ji musel přečíst teď hned.“

„TEĎ už nebudu číst nic!“

Nemohl jsem se chovat s větším respektem. Pochopil jsem. Nepřečte si ji ani TEĎ, ani potom, a TEHDY je už dávno pryč. Tak podivný rozhovor si nesmím moc připouštět, ani brát příliš vážně, a už vůbec nesmím déle zůstat. Chtěl jsem se ho ještě zeptat: „A to je všechno, všecičko, co proti

mně máte, pane profesore?“ Ale jeho poslední slova byla jak z polospánku. Neřekl to nijak ostře, ani důrazně, ale jakási rozhodnost v tom byla. Vypadal, jako bych ho zanechal v hlubokém hypnotickém stavu. Ten jeho habitus! Vypouklé břicho, až moc, jakoby zvadlé tělo se svěšenou hlavou, přichýlenou k hrudníku. Měl zavřené oči a vypadal zplihle, trochu nemocně, ale nebyl na umření. Působil spíš jako živoucí pomník než jako vedoucí, který řídí ústav. Při tom to hrál. Miloval předvádět své hoře, hříšně přehrával, trochu vyumělkovaně, malinko pokrytecky, no ne moc dobře. A nebylo to jenom tím, že v es-pauzách vypadával z rytmu. Jeho úsilí činilo tragédii i z toho, čemu je lépe se vysmát. To jeho žonglování s přemírou své sebezranitelnosti! Možná ho k tomu podněcuje místní dekompresivní letargie. Vytváří virtuální svět izolace. Nejdříve se roztáhla v jeho pracovně, pak klíčovou dírkou skrze dvoje zamčené dveře vyrazila do prostoru, kde pohlcuje vše, co jí přijde do cesty. Od narcisismu až k atavismu.

Místnost jsem opouštěl pozpátku, ne že bych se styděl za kruhy, které mi na zadku zanechala čalounická péra. Ustupoval jsem jako rak proto, abych se mohl na něho dívat, jestli v něm ještě zbylo něco z toho minulého, co jsem byl kdysi schopen rozpoznat. Hleděl jsem na jeho tělesnou schránku, ano, na jeho habitus, který teď svým vzezřením ještě překonával. Seděl přede mnou člověk s nejasnými, neurčitými vlastnostmi.

Kdysi, na počátku, přece říkal, že je vyslancem těch *nejvyšších míst*. Proč se tedy potřeboval seznámit s prezidentem? Vyslanec neznal toho, kdo ho vyslal? To by bylo hodně difilní.

Zásah tehdejší děkanky Choutkové byl jako deus ex machina. Mohla to být pro mě jistá satisfakce, ale nepřipouštěl jsem si to, abych se necítil mstivý. Navíc takové intervence mohou být zrádné, neboť prozrazují, že si ti na scéně i mimo ni s něčím neví rady. Děkanka pověřila Větroně, známého eskamotéra fakultních vztahů, aby vyhověl potřebám dominující strany. Vše se událo bez Kostrby. V duchu budoucích záměrů bylo potřeba zachránit ústav a žádný jiný kandidát, který by garantoval akreditaci, tam nebyl, ani nebyla naděje, že se v dohledné době objeví. Na margo je třeba dodat, že tomu současný vedoucí jistým způsobem bránil. Bylo potřeba se rychle rozhodnout. Jinak hrozilo, že se ústav zhroutí. Tak

jsem se habilitoval. Děkance jsem přinesl kytici chryzantém. Dal jsem si záležet, vybíral jsem barvy podzimu, tak aby nepůsobily astrálně. Byl jsem jí vděčný, že to proběhlo poměrně hladce, ale smíšených pocitů jsem se nezbavil, neustoupily, ani když se rozpovídala:

„Tolik vás chválil, až jsem si říkala, co jste proboha zač. Když mi předčítal charakteristiku, jakou jste o něm napsal, vzalo mi to dech. Říkala jsem si, tak to je takový ten... Jak jim to říkáte v divadle, té postavě, co pořád...?“

„Myslíte Tartuffa?“

„No ano, Tartuffe, co se chce vetřít profesorovi do přízně. Jak on to prožíval! K těm jeho dopisům, kterými mě zaplavoval, jsem mu jednou řekla: ‚Pane profesore, já už je nečtu. Mám radost už jenom z toho, že se to zařídí samo, že o tom ani nevím.‘ To víte, že ho to zasáhlo. Tolik toho napsal. Ale to nadšení, s jakým četl to, co jste napsal vy! Jako by to psal sám. Udělal jste mu velkou radost.“

„Bylo to o nadřizeném, který obohacuje druhé, inspiruje je, naslouchá jim, je tolerantní k jejich omylům a...“

„Ano. Takové čítankové, ale zapůsobilo to.“

„Takový ten typ pevné nekolísavé chůze, co...“

„Je to od vás hezké, že si to tak dobře pamatujete. ‚Ale vedoucí pevné nekolísavé chůze‘? To se na mě nezlobte, to od vás byla pouhá lichotka, ale promíjím vám. Vedle těch ostatních vlastností, které jste u něho vyzdvihl, je to samozřejmě maličkost.“

„Byla to spíš taková moje fixní idea.“

„No s tím na mě nechod'te, pane kolego. Lidi prostě chodí různě a s jejich charakterovými vlastnostmi to nemusí mít vůbec nic společného. Někdo chodí jako kachna, jiný chodí ještě hůř, mohli bychom říct, že chodí, jako když valí sudy. To přece nemůže mít žádný vliv na charakter vědecké práce. Víte, když pohlédnu na to, co se dnes odehrává na akademické půdě, považuji váš vztah, alespoň podle toho, co mi o vás Kostrba vyprávěl, za dobré spojení. Nechápu, co to do něho najednou vjelo. Jedině, že byste si sám něco pořádného nadrobil. Rozumím určité přecitlivělosti v jeho věku, ale tohle?“

7

Ve stojatých vodách ústavu začalo vlnobití. Jistěže vyvolané uměle (v tak malém rybníku by to přírodní nestálo za to). Spíš taková poststrukturalistická simulakra. „Jsmo jimi neustále obklopeni, narážejí do nás jako vlnobití. Když se příliš vzdálí od předmětu, z něhož prýští, když už s ním ztratila jakékoliv přímé spojení, vytvářejí ony velkolepé svébytné figurace.“⁸ Sprška krup velikosti tenisových míčků nás bohudík nezasypávala, ale i tak se silou udržovaný celek drolil na kousky a touha se v proměněné situaci měnila v žádostivost. Nenechat se tím zcela zaplavit vyžadovalo jistou obezřetnost: nejlépe jít proti té vzdušné lidské vlně čelem, čekat, až kam s námi vystoupá a na pomyslném vrcholu se obezřetně rozhlédnout kdo s kým a proti komu. Ti, co se pokoušeli rafinovaně uhnout, to stihli akorát při prvním náporu, hned další vlna je zalila. Jiní, neznalí hloubky, co se váhavě rozhodovali a zkoušeli si jenom svlažit nohy, do toho vhupli až po uši. Pár těch, co se snažilo obcházet po špičkách kolem a najít si teplé místo, kvůli zrádným břehům nakonec raději zdrhli. V nastalé překerní situaci jsme my, těch pár, co ještě zbylo, sotva mohli jen nezúčastněně stát, nutilo nás to aspoň se v rytmu pohupovat, přinejmenším přešlapovat z nohy na nohu. Ti s vyššími ambicemi se aktivně zapojili a točili se dokola. „... dalo by se říct, že tančí, promlouvají, donekonečna obměňují své tóny, svá gesta.“⁹ Nechtěně se tak naplňovala odvěká idea brněnské avantgardy: být neustále v pohybu. Jenom aby se tím opět nezakrývala neochota hnout se z místa nebo aby se za předstíraným pohybem neudržovala akademická strnulost. Neměli bychom si namlouvat, že se na akademické půdě vše odehrává pouze v teoretické rovině.

---

⁸ Michel Foucauld, *Myšlení vnějškem* (Herrmann a synové, Praha 1996, s. 275)

⁹ Michel Foucauld, *Myšlení vnějškem* (Herrmann a synové, Praha 1996)

Neskuhral jsem. Tak trochu jsem za to mohl. Svou habilitací jsem se ocitl uprostřed kruhu. Někteří mě vnímali jako blikání výstražného světla. Spustil jsem to, aniž jsem byl připraven. Útěk je sice taky pohyb, je to jeden ze způsobů, jak se takovým tanečkům vyhnout. Já ale zůstal. Nejenom proto, protože nás s našimi tanečky simulakra vždycky doženou.

Šťuflíková se vymluvila na nemoc a přestala dojíždět, ale z povzdálí prohlašovala, že se nikdy nebude podílet na zavádění bakalariátu, ani na nabírání studentů. Hlavičková se stavěla na zadní a odmítala vše nové, co ji vlastně ještě nepotkalo, a pádila na akádu. Pořádně tam ani nedorazila, a už přijala vše, co doposud odmítala. Kostrba navíc v jakési neurotické sebedestrukci pronášel jedno prohlášení za druhým. Opravdu, kdyby neprovolával na všechny strany, kolik ho toho uráží, něco z toho starého by zůstalo ve svých kolejích. Jako by ho nic nedrželo na uzdě. Uražen okolím, uražen věkem, uražen sám sebou i těmi, na které si najednou vzpomněl, že mu v jeho textech vyčítali styl Bible kralické, pečlivě počítali slova ve větách, aby ve své škodolibosti došli k číslu tři sta šedesát pět. „Vždyť, tolik má rok dní! Tedy nepřestupní. Nechte to tak. Ať si všichni přečtou tu hrůzu,“ říkali řevnivci, ti, co se v Kostrbově představě spojili do jednoho šiku a v jeho podvědomí ho jeho vlastní silou tlačili ke zdi. Byl hluboce uražen všemi, i těmi, co jenom špitli, že vedoucí tady není na věčnost, ať je sebelepší. On, Kostrba, byl ve svých očích tím nejlepším, jakého kdy poznal. Možná by vedoucím zůstal, kdyby nebojoval s přeludy sebe sama. Když už o to tolik stál. Uražen natolik, že chvíli nemluvil ani sám se sebou, dotčen, zasažen a hluboce raněn hledal způsob, jak si ošetřit svá zranění, a tak v předstihu dosadil za sebe Kopáče, mladého kolegu od vedle, který doposud vedl filmové oddělení. V lepším případě tím vzdoroval své přebujelé sebelítosti, v horším, v záchvěvech vlastních otřesů, se pouze ujišťoval, že ještě pořád ovládá ten nekonečný prostor malých dvorků. Pak navíc a zbytečně obšťastnil své odbojné okolí, ke kterému za léta jeho houževnaté práce už chtě nechte patřili mnozí kolem, několika dalšími prohlášeními o neodvratně se blížící katastrofě, která zasáhne všechny

nespokojence. Jako by ho těšilo, s jakým požitkem bude z povzdálí sledovat ten mumraj, který nastane s jeho odchodem.

Já jsem se nedíval, už jsem nemohl, a už vůbec ne z toho jeho povzdálí. Tenkrát bych v něm už nespatriil nic, ani špetku toho, co jsem byl někdy schopen rozpoznat. Nechtěl jsem být svědkem, jak se beze zbytku proměnil v člověka s necitelnými vlastnostmi. Snad až na jednu: odcházel zahořklý. Ještě dlouho potom prý vyprávěl, že když byl donucen odejít, vynesli na chodbu jeho věci, aby se všichni, co mu to udělali, mohli kochat tím, jak je až do morku kostí zesměšněn svým vlastním krédem OMNIA MEA MECUM PORTO. Dalo se vážně pochybovat, že by se našel snaživec, který by zašel tak daleko. Ale pověst pomstychtivého ješity, tu vlastnost, která svou přespřílišnou čitelností znecitlivěla všechny ostatní, tu si podobnými prohlášeními vydobyl ne zcela nezaslouženě.

Rozdělení ústavu na divadelní a filmovou část proběhlo nenápadně, téměř jako by to byla součást performativního obratu. Toho postmoderního, kterému jsme u nás také žádnou zvláštní pozornost nevěnovali. Obratu, kterému se po dlouhém čekání na zápraží nakonec přece jen podařilo proniknout až do dvorku. Jak byl pojat, o tom stačí pár slov. Nejdříve zabili autora. To v rámci praktického využití postmoderních vlivů. Pak strůjci jeho zkázy chodili s jeho kůží na trh. Ukazovali nám, co z něho vykuchali, scénovali ty nekompletní cáry a vyjmuté vnitřnosti i s vlastním návodem, jak by to udělali oni, kdyby byli na jeho místě. Na tu popravu se už opravdu nedalo dívat. Na to, jak se tvářili, že to mají pevně v rukou. Předváděli však pouze svůj narcisismus, na nic jiného nestačili. Snad už ani nemohlo být horší divadlo.

Při rozdělení ústavu šlo téměř o stejný obrat. Neříkalo se tomu rozpad, aby v tom nebylo cítit žádné hlasité volání po doposud upíraném právu na sebeurčení. Možná že důležitou roli hrála *postmoderní mnohost soupeřících potencialit*, ve které člověk dá více na jinakost než na touhu po vlastní identitě. »Vyžaduje to zapomenout na dozrávání osobnosti. Nechat si vyprázdnit mozek neoliberálními žvásty, dovolit státní moci hlídat i míru svého orgasmu, ať nás řídí a vede k tomu, co je podle nich

dobré, hodné a hodnotné, ať nám řeknou, co je umění a kultura, protože to hlavní je mít víc, a být tak jiný než soused.« Proti argumentům, že existence jednoho je vždy v protikladu k mnohočetnosti (dva ústavy za mnohočetné už lze považovat), nemůžeme mnoho namítat. Je také pravda, že u dvou lze očekávat hru různých sil soutěžících mezi sebou, těch vnitřních intenzifikací, které tak bezostyšně strukturují subjekt. Až to tomu jednomu ze dvou, tomu pomalejšímu, nikoliv horšímu, nedá v noci spát. Že to nemusí být kvůli piklům, o tom nepadla zmínka. Krátká úvaha jak tomu předejít by nebyla zcela marná. Zvláště když významnou roli při dělení hrály argumenty mnohočetnosti. Rozhodně nebylo zcela vhodné pominout takové zamyšlení. Sice o tom nepadlo ani slovo, ale o to víc to bylo přítomné. Zdůrazňovalo se, že to bude snadné, vlastně o nic nejde, jenom je třeba domáhat se svého. Jak už to v časech rozpadu bývá, napomáhalo tomu i vnitřní přesvědčení, že pokud jsou dva spolu a objeví se pamlsek, nemluvě o bingu, v nestřežené chvíli vždycky jeden druhého obere.

S myšlenkou rozdělení si Kopáč, nový šéf, pohrával od začátku. Možná to patřilo k jeho zálibám, ale spíš to byla součást osobní ctižádosti. Taková ta prostá: mít svůj malý obchůdek s lehkým filmovým zbožím. Jenomže pocit vlastnictví („odteď to bude moje“) nemusí vždy přinést očekávanou satisfakci. Nejdříve bylo potřeba zvládnout přemrštěný nekoordinovaný pohyb, uspořádat ho, vytvořit novou vizi, argumentovat joyceovsko-deleuzeovsko-guatarriovským chaosmem, přesvědčit vedení, že půjde o novou estetickou simulaci, tu nositelku simulaker tvořenou fantasmaty, jež ve svém okolí vyvolávají konfrontaci, kooperaci, kontraktaci a kontaktaci. Bude to další z možných obrazů akademického světa takové intenzity, že už ani Bůh nebude chtít zasahovat. Prostě: až příliš mnoho lidí pobíhalo kolem jak puštění ze řetězů, ovšem jen málo jich bylo zajímavých. Dožadovali se příležitosti, částečně oprávněně přesvědčení, že jim doposud byla upírána, a teď, když vytušili, že se otevírá nové pole možností, se pořádně nabrousili, s napětím čekali, kdy se spustí lanový žebřík z akademického nebe a připravovali si ostré lokty. Pak už budou jenom stoupat nahoru

a pokud budou dodržovat nepsaná pravidla dvorku, na každém stupni si z toho pole příležitostí něco urvou. Tak se nejlépe zvládne úvodní chaomické extempore, kdy se dělí a kouskuje. Na rozdělení se sice lze aspoň po očku dívat z jiného úhlu: když nejde o rozpad, tak alespoň o zánik něčeho z toho předešlého. Lze si přiznat, že je to také výsledkem neschopnosti domluvit se, obav či strachu z jablka sváru, nepřejícnosti, možná příští závisti a nedůvěry. Rozumím, v tak překerní situaci není čas pořád se ohlížet. Chápu, je třeba dívat se dopředu (nam sejtas neobchadimo nada iti vperjod), držet se nové vize, nových možností, rozhrnout konečně závěsy, ať nás zaplaví světlo akademického nebe, oblepí nás tituly a konečně nastanou bezoblačné dny plné slunce.

Nic takového však nenastalo. Bylo potřeba přestát ještě mnoho deštivých období, aby se vyčasil. Až když teoretická představa vysoké míry intenzifikace a strukturace u obou subjektů poklesla na lokální úroveň, myšlenka simulace v kooperaci se dostala do roviny, že je lépe se domluvit, než pořád domlouvát, když o jakési spolupráci, jak na to, se zašeptlo sem tam nějaké slovo, otupily se hroty tvrdošijnosti, vysvitlo na chvíli slunce a na horizontu se v duhových odstínech začalo vybarvovat rozdělení. V mezích postmoderních lokálních miniobratů jsme se sice zbavili donedávna vštěpovaných sebestředných pocitů, že se každým činem v tomto akademickém prostoru stáváme součástí historických událostí, ale aby vše proběhlo k naprosté spokojenosti obou stran, neřeklo se nic o tom, co tím tratíme, co se vědomě porušuje, jak hluboko se zasunulo vědomí kontinuity. V nastalé mele jako by ani nikdy žádná nebyla, jenom těch dvacet let normalizace, se kterými je jistě potřeba se vypořádat. A před tím nic? Dobře, tak ještě „zlatá šedesátá“. Ale to ostatní? Kdo si má pamatovat, co bylo opravdové vzdělání? Kdo si má pamatovat opravdovou minulost? Pak se ale může stát, že to nové, co z toho vznikne, třeba právě z těch performativních obrátů na místní úrovni, za zdmi rozdělených dvorků, bude opět jenom bída. A ještě horší než bída. A pokud to neuhlídáme, tak ti frajeři a páskové, co se zaštiťují postmodernou jenom proto, aby simulovali výhody veřejného prostoru a tvrdě v nich uplatňovali svoji sebestřednost, budou umanutě tvrdit, že právě

v tom je ta přednost. Jejich přednost. Pro toho, kdo se moc nezajímá o proměny, rozpady a opětovné skládačky kabinetů, ústavů, kateder, seminářů a hokynářů, o lokální obraty postmoderny, by to jistě nebylo zajímavé čtení. Abych zbytečně nezneužíval slova, zkrátím to: byl jsem u toho, mohu dosvědčit, že ústav divadla se od filmu oddělil. Možná v domnění, že naplno a všemi směry prorazí světlo, a to i do místnosti urputné letargické dekomprese, která se na mne snesla jako danajský dar (z nebe?). Naštěstí ne na věky.

8

Stal jsem se vedoucím. Tak nějak. Ať si říká, kdo chce, co chce, vyprávím svůj příběh. Jsem si vědom, že ne každému podle jeho vkusu. Není to fantazie. I když ne vždy jsem to tak docela já. Někdy jsem více prchlivý, urputný, umíněný, možná protivný, častokrát zbytečně bojovný. Ale takové jsou i ostatní postavy. Jemné odchytky v chování, jako je smutek či radost, není snadno změřit. Nechci odhadovat, co probíhá v mysli těch osob, raději je pozoruji, jejich tváře, gesta a co to dělá s jejich tělem.

Nesčetněkrát jsem si přál, aby to tak neprobíhalo. Mohl jsem přece několikrát za tu dobu zaklepat na Kostrbovy dveře. Neudělal jsem to (ani ve skutečnosti). Kostrba mohl mávnout nad tím vším rukou a říct: „Ale nechme toho!“ Nestalo se to ani v mém vyprávění tohoto příběhu. Přitom to, co se stalo ve skutečnosti i v mém vyprávění, nekopíruje hloupě jedno druhé. Rozpor, který nastal, nebylo možné překonat. A kdybych to v příběhu vylepšil, třeba bych předčasně několikrát zaklepal, ale nebylo mi (či bylo) otevřeno, podvedl bych sám sebe. Ztratil bych důvod pokračovat. Ne všechno možné je uskutečnitelné, a to jak ve skutečnosti, tak ve fikci. Netvrdím ovšem, že jsem se při psaní neptal sám sebe, jestli jsem postavám nedovolil přespříliš. Jestli jsem je neměl krotit a sebe nedržet tak moc na uzdě... Nebo naopak. Mnohokrát se k postavám vracím a dotvářím je. Nikoliv svévolně. Ptám se, jestli jdou opravdu za svým jak ve skutečnosti, tak v mém putování. A jestli se v tom najde nějaká ta disproporce, příběh to nezmění. Věřím, že i kdyby bylo v záhlaví románu uvedeno: „podle skutečné události“, zkušený čtenář by tomu nepodleh, neskočil by na návnadu a román by se nestal pravdivější či hodnotnější. Jako by život sám nepsal dost absurdních historek, které dosud nikdo nezaznamenal. Stejně jako se v televizních seriálech odehrává tolik neuvěřitelně stupidních příběhů, že se lidé v běžném životě už brání, aby se staly. Jako by se sny, touhy, iluze, fantazie a různé pochybné události života neproplétaly se sku-

tečností. Příběh Médeji není jenom starý antický příběh. O vraždách dětí vlastní matkou se dozvídáme také ze současných zpráv. Rozhodně si nepohrávám s postavami jako s marionetami, nevodím je za provázky, ani neohýbám situace, jak se mi to hodí. Řeknu ořeapanou frází: dávám jim svobodu, což znamená, že dávám svobodu i jejich povaze, a tím i vývoji událostí. Je to jejich i náš osud, abychom kráčeli v souladu se svou povahou. Proto nebudu tvrdit, že mezi fiktivními postavami a skutečnými lidmi je JAKÁKOLIV PODOBNOST POUZE NÁHODNÁ. Pozor, nejsou to kopie! Podobají se mimeticky – na základě možného. Kdyby se čtenář vydal po cestě, o které vyprávím, najde kamínky, které tvoří střípky příběhu. Mezi lidmi, které by potkal, by poznal ty, kteří se podobají těm, o kterých píšu, ať už by se vymlouvali jakkoliv. A jestli píšu podle předem připraveného plánu? Je to poněkud složitější. Chvíli mi trvalo, než jsem dospěl k přesvědčení, že jediný způsob, jak se mohu se svou poutí vyrovnat, je, abych ji prošel ještě jednou (moc jsem se ale plánu nedržel, místa ano). Proto se ještě jednou prodírám jejím houštím. Před každou kapitolou vrávorám, začínám ztuha, nevyhnu se zděšení a rozpakům, jak mám začít. Opakuji: neutíkám od reality. Realita ale není to, co se děje, ale jak to vidíme.

Ještě jako student jsem chtěl koupit malou roubenku na Slovensku, tehdy byly levné, na samotě při Těrchové, známé vesnice nedaleko Žiliny, kde dnes na kopci stojí stříbrně patinovaná socha Jánošíka. Než se tam objevila, proslýchalo se, že bude mít v širokém klobouku vyhlídkovou restauraci. Část restaurace pro hosty se bude točit po směru hodinových ručiček, číšníci budou vybíhat lítačkami uprostřed a roznášet žinčicu a brynzové halušky v protisměru, aby nelenivěli a nečekali, až stůl hostů dojede ke kuchyni. Ta musí být stabilní, aby se v případě prudké rotace ze žinčice nestal sýr. Někteří místní to dokonce začali trénovat, vědomi si starostovy připomínky, že budou muset být vždy o kousek vepředu, aby překonali točivý moment, jestli chtějí donést jídlo k hostům ještě teplé. Nebyla to pouze fantazie venkovanů, i když na rychlost momentu točivosti se nikdo neodvážil zeptat. Byla to zastydlá víra v socialistický realismus, který svoji točivost snad už ztratil nadobro. Socha

Jánošíka v Těrchové stojí. Klobouk se širokou střechou vyhrnutou nahoru má na hlavě, ale netočí se a není v něm restaurace. Často tam prší. Když se ale do stříbrné patiny opírá slunce, odražený lesk zaplavuje nejméně tři doliny Malé Fatry. Jestliže se země bude oteplovat takovým tempem, jak to předpokládají odborníci, a slunka bude pořád víc, jeho prudký světelný odraz o stříbrnou patinu Jánošíka oslepí všechny v okolních dolinách natolik, že bačové nespočítají ovce a ovce nenajdou trávu. Jeden ze způsobů, který by navzdory rozdělení mohl rozvíjet spolupráci obou republik, by byla konzultace s obyvateli sídliště Výšeň: referendum o tom, zda by v tak překerní situaci nepomohly sluneční brýle. Umím si představit, jak si obyvatelé okolních dolin s hrdostí sobě vlastní vykračují po kopcích se zrcadlovkami na nose. Vymyslet je pro ovce bude ovšem vyžadovat hodně chochmesu.

Tehdy se o soše ještě nemluvalo. Vyšplhal jsem do strmého svahu a na malém plochem návrší objevil malebnou roubenku. Vlastně to byly chaloupky dvě. Po prudkém výstupu se přede mnou vynořily, jako by si právě dřeply, aby si ulevily. Choulily se mezi několika jasany a čekaly na mě. Byly téměř stejné. Uvnitř jedné byl vyhlouben prostor, sklep s valenou klenbou z břidlicových kamenů. Uchvácen celým tím místem a podzemním prostorem, vydal jsem se hledat majitele. Našel jsem ho daleko odsud, „na dolniakoch“, na nedostavěném sídlišti v Malackách. Nebyl na něho radostný pohled. Člověk z kopanic otupěle ležel na úzké posteli v malé garsonce v paneláku, osamělý mezi dalšími v blátě utopenými poloprázdnými paneláky, ke kterým ještě nevedly chodníky, jen do rozbředlého marastu hozená dřevěná prkna, aby se noví obyvatelé mohli přebrodit do svých bytů. Prý mu to poradili synové, prý mu tady bude lépe. Přesouvali ho z kopců na sídliště pokaždé, když prodávali jeho dům, aby u toho nebyl a neznal sumu, kterou dostanou.

Po deseti letech jsem se na to místo vrátil. Roubenka byla zchátralá. Ještě stála, stěží, na stračí nožce, ale držela se. Nevěřil jsem vlastním očím. Tohle jsem chtěl koupit? Něco tak malého, prťavého? Vždyť dovnitř se vejdou nanejvýš tři lidi. Sklep byl pořád hezký, ale chalupa se

přece nekupuje kvůli sklepu. Tak je to s realitou, mění se podle způsobu vidění.

Takže, Kostrba se zařekl, že už nikdy nevstoupí do prostor fakulty a celou vahou svého významu zakotvil na akádě. A aby vše mělo náležitý spád, na akádě jsem byl požádán, abych opustil bezejmennou místnost, na které ani nebylo moje jméno, a vzdal se jakéhokoliv působení při výuce dramaturgie. Ještě mi chvíli dovolili učit o uměleckém managementu, protože tehdy nebyl nikdo jiný po ruce. Byl jsem tak osvobozen od povinnosti, abych jednou pro vždy vysvětlil studentům, že dramaturgie nepravidelná není místní vynález, že pochází z 18. století a stavěla na volnosti lidové komedie, která neměla pevný, fixovaný text. Bylo to zapeklitě promyšlené, ani ne rafinované, jenom unfair. Z mé strany je to možná msta za ústav, že se rozdělil. Možná je to msta na studentech, když to činím až teď. Tak nějak to bylo a je.

9

Nejmenovala se tak. Nikdy jsem ji tím jménem neoslovil, ani se nepřekřekl. Až teď to mohu činit dle chuti. Když přišla poprvé, nabídl jsem jí křeslo, to blíž ke dveřím, a nevyhnul se nutkavé představě, co asi udělají pružiny. Budou dotírat, nebo se k dámě v letech zachovají uctivě? To se uvidí, až bude odcházet, podle otisků. Zařekl jsem se, že to v představách nebudu dále rozvádět, ale nabídnout sofa, to se mi nezdálo nejvhodnější.

Bylo příjemné podzimní odpoledne. Slunce se dralo do místnosti vši silou a pokoušelo se prorazit tu dekompresivní letargii, která si zde už pomalu udělala pohodlný pelech. Ještěže tady je to všetečné slunce! Nakukuje, kam jen může. Ani tehdy si neodpustilo aspoň zkusmo prohlédnout moji nečekanou návštěvu. Měla světlé, lehké letní šaty okrové barvy, upnuté v pase, se zvonovou sukní. Bylo zjevné, že navzdory poněkud pokročilému střednímu věku si stále udržuje postavu. Zřejmě i slunce z toho bylo pořádně na větví, v partiích kolem ramen a hrudi jí šaty prosvětlovalo a poněkud dotěrně prokreslovalo její oblé tvary. Činilo ji to atraktivnější a zeslabovalo poněkud její odměřenost. Husté černé vlasy zastřižené ke krku vytvářely jemný kontrast ke světlým šatům a lahodně dotvářely kompozici postavy. Na tváři se jí perlil jemný pot. Tu trochu nervozity překrývala plachostí. Ale slušelo jí to. Měla v sobě nedefinovatelné kouzlo, které tajila stejně jako svou inteligenci. Zkušenost jí zřejmě říkala, že pokud chce získat místo sekretářky, není moudré dávat zmíněné přednosti příliš najevo. Snažila se projevit jistou osobní účast, ale současně měla z nových závazků obavy. V nestřežených okamžicích jí do toho zřetelně pronikala vnitřní nezávislost a nespoutanost. Bylo v ní něco odbojného, až divokého, jako když dcera v pubertálním věku vzdoruje rodičům. Neokázale. Poslušně rodiče vyslechne, a pokud je to proti její vůli, udělá si vše podle svého. To jí zřejmě zůstalo a kondenzovalo se v jejích temných očích. Uvědomovala si, že ji mohou prozradit, a raději se občas dívala do stropu. Jako by si dávala načas, než odpoví, ale já nijak

nevyzvídal a nedotíral na její nerozhodnost. Zdálo se, že mi tím nechtěně naznačuje, že její předešlé pracovní zkušenosti nejsou nejlepší, a to jsem ještě nevěděl, že to bylo na gymnáziu. Snad jenom delší nečinnost a nedostatek peněz ji přiměly k tomu, aby projevila zájem o nové místo a zúčastnila se konkurzu. Dosud si nebyla jista, zda dělá dobře. Tak trochu to zkoušela. Což se dalo vytušit. Prozrazovala to nadbytečná nervozita ze sebe samé, která vždy vytváří překážky a komplikuje to, o co usiluje. Byla jiná než předchozí profesionálně připravené kandidátky, které chtěly ihned zapůsobit, podle pravidla „it’s my show“, naučené, že je to okamžik, do kterého je třeba dát vše, *prodat se*. Všechny stejné, jedna jak druhá, natažené na kopyto globálního modelu. Suverénní jak Belmondo, sebevědomé jak deset ajťáků v základním postoji, totiž neprojevit žádné zaváhání. Až pak se to začne vynořovat. Jako by je vyrobily na páse v Číně. A pak se mezi nimi objeví ona. Věk ji pořádně vynáší za přípustnou *neoliberální* čáru, není už „up to day“, a to ji zahání do kouta. Prostě, není jí už třicet pět, a to ji znervózňuje, ne kvůli sobě, ale kvůli společenským poměrům, obecné stagnaci a osobní předpojatosti těch, kteří bez rozmyslu rozhodli, že pouze pod touto hranicí je věk, se kterým lze ještě kalkulovat. Neochvějně jisti, že pak už to jde jenom z kopce. (Doufám, že oni dospějí k sestupu dřív.) Inzerovat se to už nesmí, ale pořád to platí, navzdory tomu, že tato dáma, v tomto věku, je stále schopna zvládnout všechny požadované dovednosti. Chvilí jí bude trvat, než se naučí vstupovat do informačního systému a zadávat hodnocení studentů. Až to zvládne, bude to dělat důkladně a bez chyb. Doba jí ale nepřeje, jako spouště dalších schopných žen v jejím věku. Ještě chtějí pracovat, ale nejsou si jisté, zda se tím nezesměšňují. Jestli ještě *smějí* existovat. Jestli by se nejdříve neměly zeptat těch nahoře, co rozhodli o věkových hranicích. Její nesmělost, nervozita i ostýchavost byly půvabné, byly lidské. Překryly všechny *nakoučované* dovednosti jako malá řečová vada. Jakési „havlovské r“, tak kouzelné ve své nedostačivosti, protože předznamenávalo to důležité, totiž opravdová slova, která jsme chtěli slyšet, slova, která byla glamoirem dnů a příslibem lepších časů.

Domluvili jsme se, že si necháme několik dnů na rozmyšlenou. Ale já už tehdy věděl, že je rozhodnuto. Bylo rozhodnuto. Předem. Jakoby mimo nás a současně za naší účasti. Najednou dvě možnosti v jednom. Vyčkal jsem několik dní, aby dozrála chvíle, abych nic neuspěchal. Kdybych tehdy tušil, co vím teď, řekl bych jí do telefonu víc než to, že se můžeme těšit na spolupráci.

„Paní Hosano, vím, jak se jmenujete. Tohle jméno jsem si vymyslel. Pro vás. Vlastně pro sebe. Mohu vám tak říkat? Bez toho „paní“? Dobře. Veřejně ne? Chápu. Co by na to řekli lidé? Podezření, co jiného by pojali? Budu si to říkat jenom v duchu. Sám pro sebe. Ani vy to nepoznáte. Slibuji. Říkáte to přesně: prosba, záchrana a taky spása. Máte pravdu, to všechno to skutečně znamená. Ale já to od vás, probůh, nečekám! Pro mě je to díkůvzdání, Hosano. A nebudu u toho mávat palmovou ratolesť, jak se to dělá o svátku Sukot, při obřadu Hošanot. Slibuji. Co by na to řekli lidé, že ano? Pojali by podezření, co jiného? Křeslo? Jaké křeslo? Strašné? Nedá se na něm sedět? Neříkejte! Nové polstrování? To určitě! Když jste odcházela? Ničeho jsem si nevšiml. Dokonce modřiny? Nedíval jsem se na... Žertuji, promiňte. Místnost také? Připadá vám... Jaká? Letargická? Vážně? Řekl bych, že až urputně. To dá rozum. Spasovat parkety? Ano! A chtělo by to je přebrousit? Aby zde nezdomácněla? Rozumím vám!“ (Ať si pomalu začne pakovat ty svoje cetky a tretky, letargie jedna úmorná a až urputně dekompresivní!)

10

Začalo to padat jako z nebe. Nečekaně, ale ne tak docela samo od sebe. Nejdřív se vytvořil Ústav pro studium divadla a pak se poněkud mlhavě, ale přece jen v jistých obrysech, vynořoval prostor nových možností, takový, ve kterém se už nebude muset příliš hledět na lokální konvence. Jako by v průběhu času změkli i ti, co se jich doposud tak úzkoprse drželi, jako by ochabli v argumentech, že jde o nerozvážnost, která rozmetává řád a nastoluje chaos. A co když se teď raději než vytvářením překážek začnou honosit tím, co právě vzniká, a budou prohlašovat, že novým nápadům je potřeba udělat místo? No to by bylo skvělé. Příznivá atmosféra téměř k neuvěření.

S nástupem nového děkana Hamblíka se začalo reformovat. Reformy vždy začínají utahováním opasek bez ohledu na to, kdo má nadváhu a kdo zápasí s podvýživou. Co ale dělat, když najednou, jak čert spod kamen, na nás vyskočilo zadlužení? Neptali jsme se, kde se vzalo, ačkoliv za dlužníky jsme se nepovažovali. Recept byl jediný: redukovat počet kantorů a nabírat studenty. Ve zdech rezonovala Kostrbova slova: „Budete nabírat, nabírat a zase nabírat“. A na bílé ploše se objevoval obraz Pamperleho, jak se krčí a roztéká na židli. Abychom přečkali dobu, která se pro přespříště už opravdu nabízí být příznivější, a neztratili z obzoru v dálce se črtající prostor nových možností, drželi jsme se instrukcí. Zvýšili jsme počet studentů na dvojnásobek. Z kantorů jsme zůstali pouze dva. Omrzlého s částečným úvazkem do toho nepočítám. Svým výhrůžkám o odchodu sice nedostál, ale stav nijak výrazně nezvyšoval. Důraz byl kladen na zavedení digitálního informačního systému pro hodnocení studentů, do kterého měli oprávnění vstupovat jenom interní pedagogové a Hosana. Slibovali nám, že nový systém určitě, stoprocentně nepřevládne nad člověkem. Dalo se tomu ale rozumět různě, protože to formulovali dost vychytrale. Zvláště zdůrazňovali lidský faktor a jeho důležitou roli, jakou v tom bude hrát. V dobrém

i ve zlém slova smyslu. Když na to teď vzpomínám, mám dojem, že tím měli na mysli tu část kantora, za kterou může být administrativně nejnadhěji popotahován. Ani nevím, jestli si někdo vůbec všiml, jak moc to berou do rukou, jak se drží kolem ramen s velkým bratrem, jak přitahují otěže moci, když zveličují, jakou zodpovědnost na sebe nakládají. Skončily doby, kdy student mohl nahlédnout do svého indexu kdykoliv se mu zlíbilo, třeba jenom tak ze špásu, kdy ho směl dvěma pohyby ruky otevřít a zavřít, aniž by u toho byl zaregistrován. Individuální svoboda byla obětována ve prospěch byrokratického aparátu, jakéhosi několikaproschodového dortu s malou přebarvenou třešničkou (zásadně ne rudou!), ve které pro plynulý přechod koordinace sídlili zástupci nejvyšší moci. Nám v nižších patrech z toho jednolitého dortu nic moc nezbylo. Děkan Hamblík několik týdnů navštěvoval jednotlivé nakrájené kousky, se všemi zástupci osobně mluvil a argumentoval: „Jsme v hlubokém mínusu. To nejsou už červená čísla, to jsou čísla krvavá! Pokud se s tím něco neudělá, všechny patra se proboří a nezadrží je ani přízemí. Před námi je jediná cesta: redukovat uvnitř a nabírat zvenčí. Informační systém je prvním krokem k vnitřní intenzifikaci, totiž jak ušetřit a dostat se z toho.“

Ne nadarmo mu říkali Jan Zlatoústý. Jeho argumenty měly váhu. Informační systém navzdory slibům ovládl akademický prostor. Byl první, k čemu jsme v práci usedali, byl také první, co se nás ptalo, jak se máme a co pro nás může udělat. Na odpověď systém nikdy nečekal, většinou jsme my dělali něco pro něj, ne on pro nás. Fungoval jako dobře organizovaný dohled. Jednou, když se Hosana učila vkládat *předměty* a zapisovat *hodnocení*, podařilo se jí vhpnout až do samotného mozku systému. Ráno, hned potom, co se mi s tím svěřila, volal správce sítě. Byl našťvaný, ale mluvil s jistým respektem:

„S tím hackerem, co ho tam máte, se bude muset něco udělat.“

„Jak to mluvíte o dámě, pane?!“

„Jak jinak, když ohrožuje systém?“

„Co s ní máme podle vás dělat?“

„Přinejmenším popravit.“

„Nestačilo by upgradovat všechny její procesy na úroveň kyborga?“

„Pokud to zajistí bezpečnost systému, tak určitě.“

„Uvědomujete si vůbec, co žádáte?“

„A vy si uvědomujete, že chybělo jenom několik kroků, a celý systém by se zhroutil? Víte, co by to znamenalo?“

„Popravili by vás!“

„Popravili?! Rozkrájeli by mě na plátky a vpravili do systému!“

„Z té virtuální podoby byste se už nikdy nedostal, co?“

„To bych se raději pověsil na Uložto.cz. Ať si mě stahuje, kdo chce a může.“

„I z kůže?“

Nestalo se nic, ale otázka, nakolik tak centralizovaný systém, soustředěný v třešničce dortu, usnadní individuální přístup ke studentům, zůstala viset ve vzduchu. Možná někdy spadne. Ten systém. Nebo ho jednou někdo jen tak samolibě shodí potomkům na hlavy.

11

Druhý zaměstnanec byl nový, čerstvě ukončený pí-ejdž-dý student. Einekleine se mu říkalo. Pyšnil se disertační prací o ruském divadelním symbolismu, ale především Königsmarkovou cenou, kterou získal pod odborným dohledem Šťuflíkové. Byla to pro začátek slušná reference. Také se snažil patřičně zapůsobit. Nebyl malý, i když přezdívka by tomu napovídala. Eineklaine byl vysoký, štíhlý a snaživý. Jeho snaživost byla součástí místního koloritu. Byl jedním z těch, kdo pochopili místní zvyky a s chutí a vzorově se jich chopili, aby zapůsobili, zejména z počátku. Takhle pojatá snaživost měla svoji přesnou strukturu, člověk neznalý poměrů by snadno klopytl. Pozůstávala s přehnané ochoty *být k dispozici*, přiběhnout, když je potřeba, zaběhnout hasit, když hoří, při rozhovoru s výše postaveným lehkým náznakem a trochu nedočkavě přikyvovat. Projevovat souhlas bylo dovoleno i slovně, nejlépe jednoslabičně, v pauze bylo vhodné vždy přitakávat dříve, než dotyčný dokončí větu. K tomu se slušelo naznačovat vnitřní pulzující mobilitu, jako by se v člověku otáčela kliková hřídel. Ne víc než jedna, protože jedna stačila k tomu, aby se vzbudil dojem jisté nedočkavosti a umírněné přepjatosti. Jedna není přes míru, výše postaveného nevyvádí z akademické rovnováhy. Pro úspěšně progredující akademickou kariéru se na tyto projevy, považované také za součást bázně a pokory před autoritami, nahlíželo jako na dobré předpoklady k vědecké práci.

Einekleine měl velké tmavé oči. Takové šeherezádovské, totiž z Tisíce a jedné noci. Jejich mandlový tvar lemovaný křehkým lehce vystupujícím obočím, stejně tmavým jako jeho na krátko střižené vlasy, vytvářel dojem, že mluvíte se ženou. Souměrný obličej od nosu nahoru se k tomuto dojmu odhodlaně přidával a posiloval intenzivní ženský vzhled. Einekleine to z času na čas dotvářel perlově bílým kašmírovým šálem, lehce přehozeným kolem krku, a diářem z černého marokénu. Při seminárních diskusích diář kladl na stůl v dostatečné vzdálenosti před

sebe, v družném rozhovoru ho jakoby nabízel ke čtení, při vypjatých okamžicích před ním ležel jak obranný val před útokem. Jenom ústa se z celkového dojmu ženské tváře tak nějak vymykala. Nepůsobila rušivě, byla dokonce vykrojena do tvaru větší *pusinky*, ale jako by se sama od sebe chtěla přiklánět více na mužskou stranu. Trochu bojácná, nejspíše sevřená, s pokleslými koutky. Do líbezné tváře tak měl vepsánu trochu rozporuplnosti. Navzdory ústům, která o to možná usilovala, nestál na mužské straně právě odhodlaně. Einekleine se totiž neuvěřitelně červenal, nejčastěji při rozhovorech s akademicky výše postavenými, ale červenal se, i když měl promluvit ve společnosti, nebo se mu nedostávalo slov, když měl pocit, že se na něho někdo dívá svrchu, upřeně, dlouze nebo příliš krátce. Zardíval se při rozhovorech se ženami i muži. Rudnul od hlavy pravděpodobně až po paty, aniž by v tom bylo nějaké pravidlo nebo jasný důvod. Rudl postupně, jako by mu vobličej stoupla hladina červené barvy. Vždy zdola nahoru, nikdy naopak.

Připomínal mi tím americké propisky ze šedesátých let, které se musely obrátit vzhůru nohama, aby černá barva zalila jednodílné plavky pin-up girl. Pak stačilo propisku otočit, aby barva klesala dolů a odhalila dívčinu nahotu. Jeden spolužák, ještě ze základky, byl tímto jevem tak fascinován, že kvůli tomu navštívil zubaře a dožadoval se výroby takových zubů. Na čtvrtáka o tom měl překvapivě velice přesnou představu: vždycky, když by se usmál, černá barva by pomalu klesla dolů a v ústech by se mu objevil tucet nahých žen. Věřil, že tohle by byl nejvelkolepější úsměv, kterým by obšťastňoval sousedy z ulice, kde bydlel, a štamgasti z hospody odnaproti by se mohli přetrhnout, aby mu koupili žlutou nebo červenou limonádu. „Všechny ty limonády vám rozdám, kamarádi, až je budu mít,“ sliboval. My ale nevěřili. Nikoliv limonádám, ale jeho úsměvu. V tom mu nebylo shůry dáno, při každém pokusu o úsměv mu z toho vycházel podivný provokativní úšklebek, který vzbuzoval spíš krátký úlek než dobrou náladu. Ve snaze to vylepšit, přidával k tomu hlasitý smích. Ale mnohem spíš to byl zvuk, který připomínal dlouhé řhání. Neznalí místních poměrů sebou vždycky trhli a uskočili stranou v domnění, že mají za zády někoho, komu se

chce zvracet. Naše podezření, že mu nejde o žádnou novou estetiku úsměvu se zvukovým doprovodem, ale o promyšlený trik a pomstu za to, že mu nebylo shůry dáno, bylo zcela na místě. Jistě chtěl svými zuby především strašit malé děti a ruštinářku, která se pokaždé, když se zasmál, až přehnaně lekla. Zubaře nepřesvědčil ani klobásami, které čmajzнул doma ze špajzu, ani smlouváním, že když to nejde udělat na všech, to jest na těch patnácti, co mu v tak mladém věku zbyly, tak ať to zkusí aspoň s předními čtyřmi zuby nahoře.

To Einekleine se usmíval málem šaramantně. U zardívání se však často třepotal víčky jak motýlími křídly, klopil hlavu, jako by to chtěl zastavit nebo aspoň zmírnit, jenomže rudá, ta jela nahoru sama od sebe. Stávalo se, že člověk, se kterým právě mluvil, se začal otáčet, aby zahlédl v okolí někoho, kdo by mohl být důvodem Einekleinova rudnutí. Když zjistil, že příčinou je právě on, buď znejistěl a hledal záminku, jak se vytratit, nebo to přijal s povděkem. Vždy podle své orientace. Rozhodně si tím Einekleine vydobyl u lidí obezřetný přístup. Mluvil se s ním tiše a umírněně. I akademicky výše postavení si hlídali gesta, jako by byl z příliš křehkého materiálu. Leč starší dámy na to příliš nehleděly. Chovaly se spontánně, pokud to tak lze nazvat. Klidně ho poplácaly po ramenou, někdy si ho přitiskly na prsa, když bylo potřeba, láskyplným pohledem ho konejšily a bez zábran ho zahrnovaly svými mateřskými city. Jejich ochrana byla natolik okatá, až to někdy vypadalo, že jsou ochotné položit za něho život. Ovšemže pouze v případě, že by to bylo potřeba! Pro Einekleina to byl docela dobrý způsob, jak si nechat hojit rány způsobené životem. Proto se tomuto pěstounství rád podřizoval. Nebyl to kalkul. Einekleine byl jak bárka, co se potácí v bouřlivých poryvech svých citů, zmítal se od jednoho pohlaví k druhému, a když se objevil přístav, kde mu spraví plachty, nabídnou teplé mléko a kus sýra, proč by na chvíli nezakotvil? U těch maminkovsky vyhlížejících dam však nebylo možno přehlédnout velkou míru soucitu, který je podněcoval k zahřívání na prsou. Einekleine sál mateřské teplo plnými doušky zvlášť od dvou žen, které to s těmi ochrannými křídly poněkud přeháněly, možná o nich ještě bude řeč. V dané chvíli to bylo pro obě strany jistě

hodně příjemné, ale z dlouhodobé perspektivy to přece jen nevěstilo nic dobrého. Vždyť co se stane, když studna soucitu vyschne, teplo náruče vychladne? Bude Einekleine před nimi tančit, přemlouvat je a obměňovat své tóny i gesta a zahřívat je? Nebo když – probůh! – přestane sát, když se od nich příliš vzdálí, ztratí přímé spojení, vytvoří snad ty dámy pro něho ještě nějaké jiné svérázné figurální kreace? Budou si navzájem vlnobítkami, která do sebe neustále měkce narážejí? Postačí oběma stranám jinakost, aby si napořád byly simulakry? A přece, po plejádě tolika jednotvárných postav kolem byl Einekleine jistým oživením. Když se nečervenal, vzdáleně připomínal padlého anděla.

12

Ukázalo se, že spasování a přebroušení parket se neminulo účinkem. Oslabila se atmosféra dekompresivní letargie a posílily nejenom mezilidské pracovní vztahy, ale mělo to i jiný, vnější dopad. Téměř žádný příchozí se neopomněl podívat dolů na okrem se skvějící podlahu, aniž by tušil, že tak předešel nárazu kolen do sofa. Zůstal uchvácen stát, což umožnilo, aby k němu někdo zodpovědný přistoupil a bezpečně ho převedl přes úskalí malého prostoru. Byl to dobrý začátek zejména pro složitější rozhovory a jednání, ale také proto, že dříve, než se posadil, mu pohled padl na desku trojnohého stolu, kterou pokrývala japonská látka. Byla na ní zobrazena scéna z představení divadla nó. Otisk té nepojmenovatelné atmosféry. Scéna, která v nás vyvolá první ztišení, aby vše mohlo do sebe harmonicky zapadat, aby okamžik seance publika s herci byl doslova rozprostřen v celém prostoru, a stal se tak pro herce a publikum přitažlivý. Jako by téměř o nic nešlo, jenom vytvořit atmosféru, kterou přináší *waki*, jeden z herců divadla nó, ten náročný duchovní stav, který je předpokladem, abychom byli schopni zbystřeného vnímání. Až pak může na jeviště vstoupit postava ženy, zobrazená maskou *zo-onna*, s košíkem plným bílých leknínů, a dosáhnout toho, co sami pocítíme, že totiž umění do srdce přichází od viděného a slyšeného.

I těm, kteří byli více soustředěni na sebe a na své záležitosti, to nevtíravě naznačovalo, že se ocitají v prostoru, kde není vše úzce zaměřeno na přeceňování lokálních úspěchů. Myslím, že pomohlo i otočení a přisunutí pracovního stolu blíže k oknu. K příchozímu jsem sice seděl zády, což mohlo vyvolat dojem jisté netaktnosti, ale o to silnější byl okamžik uvítání. S předem připraveným úsměvem jsem se na otočné židli obrátil, rychle vstal a využil ten krátký okamžik, kdy host stál a zíral na vybroušené parkety, abych mu ukázal cestu klikatými uličkami jak sociálních vztahů, tak fakultních místností. Většina příchozích to s patřičnou srdečností přijala. Nelze nezmínit, že spolu se stoupající měrou vzájemné

srdečnosti se celá místnost nepatrně prosvětlovala. Při slunečném počasí si návštěva sice musela nadále rukou zaclánět oči, ale trvalo to jen chvilku, než byla usazena do křesla.

S křesly se bohužel nedalo nic dělat, snad jen zaměnit levé za pravé. To, které stálo blíž k oknu, nebylo tak propadlé, protože Kostrba zůstal raději na židli u stolu, dával totiž přednost konvenci nadřazeného vertikálního postavení akademické stratifikace. Křeslo, které předtím stálo blíž ke dveřím, připadlo mně. Od mého posledního sezení se hodně změnilo. Oslabila se i skrumáž pér v polstrování, což se kromě stárnutí materiálu dalo vysvětlit i tím, že si pružiny už k vedoucímu tolik nedovolovaly. Chtělo to ještě dotvořit místnost květinami barev ostrých, provokativních, až reflexních, a pokusit se tak postmoderní ornamentální výzdobou zcela rozbít, dekomponovat ty zbytky dekompresivní letargické atmosféry, které pořád odněkud prosakovaly. Květin by ale bylo potřeba celé moře, což by proměnilo místnost v květinářství, ne-li v pietní prostor pohřebního ústavu. Škoda, že nebylo možné použít žádné finanční prostředky pro nákup květin, jejich nostalgická krása by zcela určitě vypudila letargickou dekompresi. Umístil jsem na příruční stolek alespoň čajový servis i s podšálky, rovněž v japonském stylu, aby to ladilo s ubrusem. To snad bylo vše, co se dalo pro změnu k lepšímu udělat. Ještě skříň! Nahoře na ní vyčuhovala dřevěná deska, původně klasický klavírní držák na noty, do kterého byla s přehnaným sebevědomím umělce vpravena intarzie monstrance se dvěma kalichy po stranách. Že bych tam umístil rozevřený sešit s notami, jakože si ve chvílích relaxace vedoucí prozpěvuje, a to dokonce podle not a proti duchu místnosti? Ale mělo by to být něco nepřiliš veselého, aby to v té atmosféře zase tak moc nekřičelo. Možná Yesterday od Lennona a McCartneyho? Je to píseň plná nostalgických vzpomínek, všechno úmorné bylo již včera, a ta zasmušilá uvědomělost nad přítomností, do které se bezděčně probíjejí staré trouble, může vybízet k dobře kontrolované vyhlídce do budoucnosti. Ale nebylo by příliš zřejmé, že se tím něco zakrývá? A neprozíravé, protože právě v takovém detailu může být ukryt ďábel? Skutečně mám na mysli desku od klavíru, držák na noty, ve kterém byl celou dobu nepozorovaně

zaklet důležitý detail. Ten oživoval atmosféru letargické dekomprese, pomáhal jí, aby se hlouběji zakousla do nábytku, do obrazů a koberce. Dekomprese si hověla jak parazit v intarzii s náboženským motivem. V tom spočívala zapeklitost, totiž v detailu, který svou silou proměňuje celek. Je tam, kde ho nehledáme, a přemísťuje se v okamžiku, kdy je objeven. Kam se schová teď, když je odhalen? Víím jenom to, že už dávno není na svém místě. Nezbyývá, než rozhodit jednotlivé kusy nábytku, každý do jiné místnosti. Po takové dekonstrukci by se sice letargická dekomprese zcela neztratila, ale významně by se oslabil a d'ábelský detail by se už nemohl tak snadno přemísťovat. To však nebylo dovoleno! Každý kus nábytku měl štítek, který ho opravňoval pobývat výhradně v té a té místnosti, jakýkoli přesun by vyžadoval složitou administrativu. Nemluvě o tom, že by se tím narušil zavedený systém. Stačila by malá neopatrnost, a nastal by chaos. A úředníkům by už vůbec nebylo možno vysvětlit důvod takového přesunu: „Už jste to slyšeli? Prý tam má špatnou atmosféru! Tak ať si tam zavolá cimbálovku. Každé ráno si pořádně zabéká, ne, a bude mít náladu až do oběda. Co jiného?! K obědu si hodí dvě tři slivovice a vydrží s tím do večera. Šak pak půjde domů, ne? Staví se na jedno...“ Přece jen jsem v koutku duše nosil tajemství, že znám způsob, jak přehrát tu neúnavnou letargickou dekompresi, že existuje detail, takový, ve kterém je skrytý anděl, a ten dokáže proměnit atmosféru místnosti ve svůj i můj prospěch. Byla by to Kandinského Studie krajiny (Dünaberg) z roku 1910. Není to žádné velké plátno, jako jsou ostatní obrazy v místnosti, ale v tom je právě jeho síla. Ve žluté, která se jak bagr zakusuje do zeleného kopce, v okrové cestě, která zdánlivě nikam nevede, ve štíhlém domě se špičatou střechou a několika rozložitějšími stavbami s bílou omítkou a červenými čepičkami, s ostrými skálami v pozadí, v modré obloze s karmínovými a růžovými oblaky, co nebezpečně visí nad malebnou krajinou, v abstraktní barevnosti, která může být obrazem příštího špatného počasí.

Co mi zbývalo jiného, než abych se s atmosférou pracovny vyrovnal silou vůle? Při vstupu do místnosti jsem nejdříve na zeď nad příručním stolkem s čajovým servisem pověsil fiktivní obraz krajiny Dünaberg,

ten, který jsem si pamatoval, jehož barvy jsem ve své paměti hýčkal. Ostatních obrazů si nevšímát, přehlížet je, nemluvit o nich, tvářit se, že neexistují, ať letargická dekomprese dělá cokoli, nepřiznat jí žádnou váhu, jediné snad někdy, o velkých svátcích, jí dát na vědomí, ale velice opatrně, že tady, vedle Kandinského, není vítána. Pak se snad takhle diskriminovaná vytratí sama, vydá se dále, hledat větší štěstí jinde. Jenomže když se rozhoduje o bytí a nebytí, začne i urputná letargická dekomprese ve své naléhavosti ochabovat. Bylo proto možné, abych se více soustředil na chod ústavu. Nastaly jiné starosti.

V duchu naplňování nových idejí vysokého školství se stanovily nové akční záměry. Evropský průměr humanitně vzdělané populace, čtyřicet procent, bylo nutno dohnat a předstihnout. Abychom nezůstali pozadu a bez halíře, postupovali jsme podle direktiv vedení. S přílivem studentů se nám zase nevedlo až tak zle. Po prvotní vlně hubnutí, kdy nám kalhoty dle poslední módy spadly až na kyčle, protože na opasku už nešlo přidělat další dírky, a odhalily tak nepřilíš estetické půlení dvou vedle sebe jsoucích hýždí, to vypadalo, že rozpočet, na rozdíl od kalhot, roste přiměřeným tempem. Nafouklí vejťahové nechali své kalhoty padnout ještě níže, abychom závistivě koukali na jejich značkové spodky. Okatě nám tím dávali najevo, že u nich „je to doma“. Chce to jenom umět správně se otáčet.

Zatím jsme se nemohli rozšířit víc než na dva zaměstnance, ale vypadalo to, že zítra, nejpozději pozítří to už půjde. Pokud se nadále budeme držet reformních idejí, pak – možná ještě za svého života – dosáhneme vytyčené mety a rozevře se před námi jak nebe u brněnského nádraží i modrý prostor *společnosti vědění*. Ovšem naplnit takovou ideu, tedy každým krokem spět zpátky k dokonalé společnosti, a hlavně generačně obstát v příštím novém vzdělaném světě, k tomu je potřeba si pospíšet, vše stihnout za pár let. Nebát se závodu s časem! Kráčeli jsme, jak nám nohy stačily. Byli jsme v takovém pohybu, že jsme sotva stihli přednášet, natož ještě něco zkoumat. Ani nám nebylo potřeba připomínat stará hesla: „Kdo nejde s námi, jde proti nám!“ Hnací motorem, který měl popohnat ty vepředu, co udávají krok, a donutit přidat

ty, co šmatlají na konci, byly reformní metody: vytvářet tabulky a hodnotící žebříčky, stanovovat pořadí a EVALUOVAT. Nejdříve se každý sám v sobě popere se svým svědomím, pak se očištěn vydá všanc jiným. Ať o nás rozhodují posluchači: Middle Semester Evaluation, co je na tom, že toho ještě moc nevědí?

„Tak jim buďte aspoň sympatický, člověče. Neříkejte, že to taky takhle neděláte. Že u zkoušky neskočíte studentce na hluboký výstřih a příliš krátkou sukni. Zas až tak si to neberte k srdci, kolego. My jsme to nevymysleli. K tomu nás nutí Evropská unie. Ať hodnotí i ti, kteří do školy moc nechodí. Kolego, VZPAMATUJTE SE! Ti nám taky přinášejí penízky. Vy nechcete každý měsíc plat? Tak co se pořád divíte?! Co s nima? Když to jinak nepůjde, tak ty nejtupější budeme muset vyhodit. Ještě mají děkanský termín. Začátkem listopadu. Na to nezapomínejte. Takže vyhodit až koncem listopadu! Na začátku listopadu přece hlásíme stavy ministerstvu. Aspoň na rok na ně ještě dostaneme peníze, když už jsme se s těmi tupci tolik natrápili. Jak říkám, ať i oni hodnotí pedagogy. Aby byl doklad. Jen ať si to procvičí a uvědomí si, jaká zodpovědnost se na ně klade. Nemějte z toho obavy, někde se to založí a pak vytáhne, jen když bude potřeba. A jestli při tom dojde k nějaké čistce? Tak s tím se musíme smířit. Každý je nahraditelný.“

Nabralo to takovou akceleraci, až se zdálo, že budeme do práce chodit ve sportovním, abychom po závodě o nejlépe hodnoceného pedagoga měli vhodné oblečení, které saje pot. Jestli ze sebe při přednášce celí udýchaní dostaneme souvislou větu, to přestalo být důležité. Prostě, mohli jsme se rozkrájet, abychom stihli ten závod s časem a s vlastním věkem. »„Cílem společnosti vědění není moudrost, ani sebepoznání ve smyslu řecké gnóthi seauton, dokonce jím není ani duchovní prozkoumávání světa, abychom jeho zákonům lépe rozuměli. (...) v této společnosti se už nikdo neučí proto, aby něco věděl, nýbrž kvůli učení samotnému. Neboť veškeré vědění, jak zní krédo pravé společnosti vědění, rychle zastarává a ztrácí hodnotu.“¹⁰« Kvaltovali jsme o sto šest. Při tom

---

¹⁰ Konrad Paul Liessmann, *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění* (Praha 2008).

běhu bylo zvláště důležité vždy u jednotlivých etap odevzdat umístění v žebříčku a hodnocení externích agentur (které na tom snad vydělávaly nejlépe) jako svou základní vizitku pro další postup. Rozmluva se studentem, zápis do indexu, osobní setkání, to vše se vytrácelo. Jako by ti nahoře (a nebyli to žádní bohové) z pozice moci, která jim byla propůjčena, zaváděli systém pro nějaký svůj soukromý zájem. Proto nás potřebovali mít pevně v rukou. Nikdo se už neodvážil připomenout třeba Patočkovu vzdělávání v umění ve smyslu výchovy. Informační systém to neumožňoval. Jako by už nikdo z kantorů netoužil mít radost z toho, jak je některým ze svých studentů překonáván. Na takovou kontinuitu, na takové ohlédnutí se do minulosti, na takovou obyčejnou kantorskou radost si už nikdo nechtěl ani vzpomenout. Všichni jsme si byli navzájem pouze konkurenty. Jenže: „Milý studente, jestli máme najít zalíbení v tom, co oba děláme, není jiná cesta při nabývání vzdělání, než abychom se o sebe navzájem zajímali. A v tom nám vymyšlená konkurence brání. Informace nestačí, ani celý informační systém nepomůže. Až když spolu rozmlouváme, stáváme se součástí společné paměti, té minulé i současné, kterou možná svým zanícením právě vytváříme.“

13

Pozval mě k sobě vedoucí ateliéru z akády. Samo u něho studoval třetím rokem. Nebylo to dobré znamení. Vysokoškolští kantoři nezvou rodiče svých studentů do školy, nestěžují si na ně, nepíší jim poznámky do žákovských knížek, ani rodičům obvykle netelefonují. Považují své studenty za dostatečně dospělé a na rodiče se neobracejí. Jen někdy, totiž v krajní nouzi. A tohle byla kritická situace. Ale možná v tom byl i kousek kantorské kolegiality. Oznámil mi, že Sama už nebude dál učit, že ho už ve svém ateliéru nechce. Něco se stalo, něco pro oba nepřijemné, o čem mu zřejmě není lehké mluvit. Nezdůvodňoval to a já se vysvětlení nedomáhal. Řekl jsem si, že to tak na uměleckých školách chodí. Když se nalomí důvěra mezi kantorem a studentem, nelze jinak. Platí to samozřejmě oboustranně, ale ze strany studenta je to jednodušší, může v takovém případě dobrovolně odejít.

Z krátké rozmluvy s vedoucím jsem rozpoznal, že to opravdu nemíní rozvádět, ale zeptat se, jestli vidí nějaké řešení, to jsem si neodpustil. Žádné neviděl. Takže: vyhodit ho ve třetím ročníku, uprostřed semestru? Snadné, lehké, jednoduché. Prozatím!

I přes pochopitelnou osobní blízkost je Samo jiný než já. Když dospíval, zaříkával se, že chce být jiný. Nikdy neřekl, v čem přesně se chce odlišovat, ale podařilo se mu to. Bojí se i zubaře. Tehdy jsem tomu nepřikládal důležitost, ať je, jaký být chce. Má právo na vlastní pojetí života, i na to, že si své názory raději nechává posvěcovat od kamarádů. Zlobil mě tím.

Ve třetím roce přece končí bakaláři! Chybí mu semestr a něco. Co kdyby skončil jako bakalář? Tenhle ateliér sice získá akreditovaný bakalářský program až příští rok, ale mohl by na rok přerušit a pak to takhle uzavřít. Jistěže je to alespoň nějaké řešení. Nakonec k tomu dospěl i vedoucí ateliéru. Ovšem Samuel už na akádu nechtěl. Ta jeho introvertnost! Nosí ji v sobě jako své prokletí. Nic neřekne, nepromluví,

jenom skrytě doutná, hromadí to v sobě, až vybuchne. Pověštinou nevhodně, na nesprávném místě. Pak v něm ještě bouchnou saze a všechna předsevzetí shoří jak suché listí a ještě zanechají spoustu štiplavého kouře. Vůbec jsem si nebyl jist, že dělám dobře, ale také jsem nechtěl vidět, jak se válí v prachu. Hodil jsem mu záchranné lano.

Obrátil jsem se na proděkana fildy Hrázdu. Několik studentů už takhle přestoupilo z Olomouce nebo z Prahy. Stále platí dohoda mezi akádou a fildou: studenti mohou navštěvovat přednášky a semináře na obou školách, kredity se jim uznávají. Proděkan Hrázda souhlasil. Samo se sice nakonec záchranného lana chytil, ale já nepřestal mít těžké spaní. Po roce překročil limit studia a začal platit školné. Daň za prohřešky. Přineslo mi to další neklid, okrádalo mě to o spánek, i když ve zdejších poměrech to nebylo nic nezvyklého. Mnohé z místních dětí studuje obor, který vyučuje jeden z rodičů. Naštěstí to netrvalo dlouho. Uznané kredity z akády mu dopomohly, aby studia dokončil. I tak studoval dohromady pět let. Po dvou letech jsem se zbavil děsivých snů. Psal se rok dva tisíce pět, když jsem konečně spokojeně usínal. Ted' ale hodně předbíhám. Spěchám. Chci tím projít co nejrychleji, protože o jeho odchodu z akády, o jeho neshodách nic moc nevím. Od té doby se to zakuklilo, je na tom tak tvrdá skořápka, že při pokusu ji rozbít hrozí, že se zničí i to uvnitř.

Když přemýšlím o účelu takových zvrátů v lidském životě, myslím na planety ve vesmíru: nejdříve spotřebují vodík, a aby ještě chvíli vydržely, vrhnou se na hélium. Jejich účel i smysl je pouze v jejich existenci. Chvíli být, za každých okolností. Jako bychom si ani nevšimli, že to platí i pro nás. *Ex malo bonum?*

14

Mezitím Hamblík udělal, co slíbil. Tíha zadluženosti se ztrácela v nedohlednu a vše vypadalo, že pro vzdělávání nastávají lepší časy, že se konečně po tolika generacích naplní sliby, kterými nás politici krmí zleva i zprava už více než půl století. Přitom se to zdálo být tak snadné, stačilo nabírat uchazeče a peníze se sypaly, jako když se otřese oslák. Ale odkud se vzaly, vždyť studenti nezačali platit školné? Teď, o deset let později, když se dlouho nabíralo podle instrukcí shora, peníze opět nejsou, a aby byly, požaduje se od studentů školné. Nebo tomu dnes říkají zápisné? Nový ministr to už nějak spytlíkuje. Nikdo už nemluví o evropském průměru humanitně vzdělaných lidí. Dokonce vysoká škola, která sníží počet přijatých, si udrží stejné peníze. To jsou paradoxy, co? Bohužel otázky jsou to dodatečné, objevují se, až když už je jasné, že systém nefunguje tak, jak nám byl prezentován. Tehdy, na samém počátku nového tisíciletí, to ale opravdu vypadalo, že už půjdeme jenom dopředu. Moje představa bezoblačné modré oblohy, která se klene nad společností vědění, se rozevírala každým dalším reformním krokem od brněnského nádraží až k fakultě. Vypadalo to, že se trvale ustaluje, že teď se už budeme moci věnovat jenom tomu, o čem jsme v koutku duše snili.

Ale když už byla fakulta bez dluhů a všichni jsme čekali, kdy nám bude poručeno naskákat do fiktivního rybníku budoucí akademické hojnosti, vytáhli proti Hamblíkovi eso z rukávu. Objevili jeho spolupráci se Státní bezpečností. Vypadalo to hrozivě, zdálo se, že se dlouho nezdrží a že nám náš Vyprošovač Zlatoústý brzy odejde. Že nám ti nahoře vypustí vodu z fiktivního rybníku budoucí hojnosti a my se mokří budeme propadat do bahna dluhů, protože při tom chvatném nabírání studentů zapomněli vybetonovat dno.

Tehdejší rektor, byl to takový hromotluk, měl velmi neotesané způsoby, a právě a jedině jimi se ho mohl zastat. Mělo to svůj efekt. Mnozí

se stáhli a čekali. Nebylo mu totiž vůbec radno odporovat, natož se mu postavit. Když se objevil, bylo ho všude tak plno, že jsme odklízeli kusy nábytku, aby bylo víc místa, a když promluvil, pedagožky, které pily kávu z jemných porcelánových šálků po babičkách, je rychle ukrývaly do skříní, aby pod nápirem jeho hlasu nepraskly nebo aby je při chůzi neshodil. Neměl nejlepší pověst, a nebylo to jenom jeho přerostlou neotesaností, ačkoliv tou ke svému renomé podstatně přispíval. My, kteří jsme fandili Hamblíkovi, jsme ale nabyli přesvědčení, že se rektor zachoval, jak se patří. Hamblíka totiž neodvolal. Prohlásil, že vyčká do rozhodnutí soudu. Považovali jsme to za správné, a to navzdory jeho pověsti a tomu, že mu říkali Rozbuška. Přezdívka zřejmě vzešla z toho, že měl povahové rysy rozněcovače malé jaderné bomby. Mohla ale pocházet od lidí, kteří se v jeho přítomnosti cítili nesví a využívali sarkasmu, aby umenšili jeho velikost na úroveň své nepatrnosti. Je prostě těžké být sám sebou, když máte vedle sebe obra, který vás může kdykoliv rozmáčknout (mravenečník se brabence neptá, neptá...). Pokud na tom bylo aspoň zrnko pravdy, mohla jeho přezdívka pocházet jediné od těch nepatrných, kteří prožívají rozdíly velikosti či významu zbytečně osobně, zvláště ti, co byli nuceni se zdržovat déle v rektorově těsné blízkosti. Když se pořádně rozzuřil, v jejich očích ještě narostl. Ovšemže tyto nebožáky není třeba zbytečně peskovat, protože jiní, co se od něho raději drželi dále, mu říkali Hltač funkcí.

V poměrně širokém okolí se proslýchalo, že Rozbuška byl skutečně vysazený na funkce. A ti, co mu byli nejbliže, dobře věděli, že jakákoliv překážka, která mu stála v cestě (například i nenápadně pronesená poznámka: „Von ty funkce snad žere, nebo co!“), ho vedla ke vznícení, až k výbuchu. Funkcí měl tolik, že kdyby se všechny sepsaly, vydalo by to na pěkně napěchovaný rejstřík, možná by ten soupis pokryl všechny stěny jeho pracovny, takže by se něco muselo připsat i na strop. Přesto bezostyšně vyzobával další a další. Konkurovat se mu odvážil sotva kdo. Tehdy se říkalo: „Typická neochocená ambice, která se u tak velkého člověka rozrůstá do ještě větších rozměrů, než bývá obvyklé u méně vzrostlých

jedinců.“ Až později se zjistilo, že je to *nemoc mocenské pýchy*, nám už známá jako syndrom hybris.

Okolí sice už tehdy tušilo, že to není pouze jistý druh rozmaru nebo volnočasová aktivita, ale kdyby vědělo, že je to přímo diagnóza, asi by před jeho způsoby nezavíralo oči s čistým svědomím, neboť v takovém případě je to nejspíš *léčitelný handicap*. Když se totiž Rozbuška zaměřil na nějakou novou funkci, poklepával nohou, což připomínalo tikání časované bomby. Podřízení okamžitě začali mluvit šeptem a chodili kolem něho po špičkách, chovali se jak pyrotechnici, byli opatrní, aby se po nějaké nevhodné poznámce nebo rušivém klapání dámských lodiček v rektorovi neaktivovala jeho výbušná povaha způsobem nášlapné miny. A když vypjal své hřmotné tělo, aby se zmocnil vytoužené funkce, většinu ostatních zájemců zatačil pud sebezáchovy hluboko do stínu. Pokud se však někdo přece jen odvážil, tak jedině metodou lsti. Stávalo se, že menší šibři s podobným syndromem, kteří se v místních vodách pohybovali hbitěji, mu z času na čas funkci vyfoukli rovnou před nosem nebo mu s ní proklouzli mezi prsty. Docházelo k tomu však jen velmi vzácně. Kromě tělesné velikosti je brzdila i náruživost, s jakou Rozbuška po funkcích dychtíl. Svou roli sehrávala také obava z potenciálních následků. Vyfouknout mu funkci, o kterou eminentně stál, znamenalo přivolat pohromu na sebe i na své okolí. Snášet pak jeho mstivost, až ostrakizaci, vůbec nebylo lehké. Těch pár jeho odpůrců nakonec ztratilo kuráž a raději se v hospodě sázelo o panáky, kolik je schopen těch funkcí ještě spolknout a která z nich bude největší. – Asi tam sedí dodnes, protože na tu největší si při jeho lačnosti musí počkat (nebo škodolibě čekat, až přijde o všechny).

Abych však příliš neodbočil od tématu: soud zasedal na naše poměry překvapivě rychle a proběhl ještě rychleji, protože zjistil, že složka vedená na Hamblíka pod krycím jménem Kantor byla prázdná. »Co když tu mašinérii estébáků opravdu ovládal Velký mozek, který svým důvěrníkům uděloval charakteristická krycí jména, aniž o tom měli potuchy. Kantor, respektive cantor znamená latinsky zpěvák. Hamblík možná hodně zpíval. Možná, že ten Velký mozek je dodnes v provozu

a s dostatečným nadhledem nadále pomocí přezdívek zesměšňuje konfindenty.« Tak snadno a elegantně vyřešené situaci jsme téměř tleskali. Ale ne tak docela. Raději jsme ruce drželi od sebe, abychom v případě našich dalších dluhů mohli Hamblíkovi při novém vyprošťování držet palce. »Kolikrát jsem si od té doby vzpomněl na Jana, co honil agenty na Slovensku, a na hádku s ním? Tehdy vysoko v kopcích, kdesi při Mojtíně na Slovensku, jsem umanutě hájil Hamblíka, do krve jsem bránil Vyprošťovače, a Jan se tomu jenom smál. Smál se jeho úspěchům, smál se mé naivitě. „Ešte uvidíš, čo sú zač. Raz to spoznáš, ani sa nenaždáš.“ Já ale neustupoval, přel jsem se s ním o každé slovo, domáhal se lidské tolerance a odpuštění. Když to odmítal, v koutku duše jsem ho podezříval, že načisto podlehl své honbě po udavačích.«

15

Celý poprask kolem „Kantora“ brzo utichl. Zdálo se, že nám už opravdu nic nebrání naskákat do rybníku budoucí akademické hojnosti, plavat nezadržitelně vpřed a vzdorovat pouze umělým vlnám. Zvlášť když byl Hamblík očištěn a připraven přilévat vodu, aby hladina neklesla pod místní úroveň, a hlídat její teplotu.

„Je čas pustit se do práce, Einekleine. Otevírají se nám nové obzory, nabízejí se nové možnosti. Vylepšíme studijní program, pokusíme se otevřít nový obor Interaktivní média. Potřebujeme získat výzkumné granty. A v knihovně vyměníme nábytek. Netvařte se tak! Pro začátek toho není tak moc. Nebudeme to dělat všechno najednou. Jasně, jde o nová média, vůči nimž je tady značný odpor, a interaktivita se nosí již od dob, kdy v některých kinech zavedli tři tlačítka pro výběr filmu. To si nemůžete pamatovat. Chtějí po nás, abychom byli snáze ovladatelní. Když jsme interaktivní, tak se nevzpíráme, ale spolupracujeme, a když místo rozmluvy komunikujeme, tak neodporujeme. Taky to bez obtíží projde akreditační komisí. Co se týče propustnosti nových nápadů, víte, jak je to s jejich členy. Jsou směsicí dobrého i špatného. Mají tolik předsudků ke všemu novému jako místní lokálpatrioti. Jsou obrazem mentality ghetta, myšlení malých dvorků, které nikdy nepřeskočí zeď. A hlavně je spojuje zapšklá nechuť ke změnám, bojí se, aby nakonec nebyli sami vyměněni. Průchodné je to pouze tehdy, když tam máte někoho, komu vysvětlíte, že nejde o nic světoborného, že je to všechno v místní normě, ode zdi ke zdi, že se to zužitkuje u nás doma a jich se to víceméně nedotkne. Co je s vámi, Einekleine? Jste nějaký zaražený. Snad jsem vás nevystrašil? Uvažujte přece! Všichni, co studují divadlo, se mnohem lépe uplatní, když si přiberou média. Nemůžeme přece do světa vypouštět tolik divadelních teoretiků a kritiků. Umíte si představit tu sebestřednost v hledišti? Kdyby se aspoň pokusili psát, aby si tím prošli. Ale s tak zúženým kulturním obzorem? To přece vůbec nejde...“

Seděl zkroušeně v křesle, hlavu skloněnou a oči plné slz. Než jsem stačil dokončit větu, tiše ze sebe dostal: „Asi to všechno nezvládnou.“

„Prosím vás, co nezvládnete? Nebudeme to nijak hnát. Všechno postupně, graduálně, jedno po druhém, Einekleine!“

„Moji rodiče...“

„Co je s rodiči?“

Vysmrkal se do kapesníku, poutíral si slzy z tváří a nehledě na svůj žal, elegantně si přehodil perlově bílou kašmírovou šálu přes rameno, obtočil ji kolem krku a očima, znovu plnýma slz, se na mě nešťastně zadíval. Pak pokorně sklopil hlavu a zašeptal: „Prosím, ať to zůstane mezi námi. Převezl jsem je k sobě. Oba. Do svého malého bytu. Tam se o ně starám. Je to moc těžké. Jsou velice nemocní.“

„Co se jim proboha stalo? Měli havárku?“

„Nechci o tom mluvit. Jistě to chápete.“

„Když myslíte...“

„Žádám jenom malé poshovění. Měsíc. Učit budu, jenom ta práce kolem... Abych se jim mohl naplno věnovat.“

„Pokud to jinak nejde... S tou knihovnou, to jsem říkal jenom proto, abyste o tom věděl. S Hosanou to už máme promyšlené. – A rodičům přeji brzké uzdravení.“

S hořkostí jsem se díval na jeho zdrcenou tvář. Vstal pomalu a těžce se šoural ke dveřím, jako by měl na zádech pytel cementu, na nohou sněžnice a v prdeli skrumáž čalounických pružin. Díval se trochu rozpačitě, možná zděšeně, na vyleštěné parkety, jako by se od nich nedokázal odtrhnout. Tahal za sebou nohy a zbytečně dolešťoval už tak přehnaně lesklou podlahu.

Měsíc je dlouhá doba, ale v jeho věku se to s rodiči stává. Dobře, chce o ně náležitě pečovat, ale je bohužel třeba se připravit, až to na některého z nich přijde. Když se to stalo mně, nebyl jsem připraven. Poprvé, ani podruhé. Einekleine to má najednou s oběma. Nezapírám, bylo mi ho líto, ale cítil jsem i zklamání. Protože prostor, který se před námi otevíral, bylo třeba naplnit. Ted', nebo nikdy! A na to je třeba několik odhodlaných lidí. Bylo by dobré, kdybych měl někoho jako záskok. Co třeba dok-

torandka Černá Lili? – Je jedno, jestli se jmenovala Hedviga, Hortenzie, Sarah nebo Rachel, pravé jméno vůbec není důležité, protože Černá Lili je výstižné, alespoň stejně jako Einekleine nebo Rozbuška. Hezká, vlasy barvy havraní černě, s malinko strojenou, ale sebejistou chůzí, špičkami nohou vždy od sebe, výrazná ramena, pohled přímý, zvenčí sympatická a uvnitř takzvaný postmoderní dříč. Jako by měla něco společného se sportem, možná s plaváním, z toho bývají širší a pevná ramena. Nebo s tancem? Někdy při chůzi střídala staccato a pak udělala několik kroků klouzavě v rytmu waltzu. Kdyby napsala dobrou disertační práci, mohlo by to s ní vyjít. Ovšem pokud v nových médiích nespátřuje znesvěcení divadla, nebo k nim dokonce necítí osobní odpor, jako někteří, co se tvářili až přespříliš zodpovědně.

„Tak jak vám to jde s Čapkem a jeho roboty?“

„R.U.R. je velice seriózní hra.“

„Kdyby jenom to!“

„Pokud máme na mysli dramatický text hry, ten určitě. Zvláště ve vztahu k novým médiím.“

„Ani trochu komické?“

„Myslíte pojmout hru jako komediální diskurs k novým technologiím?“

„Číst ji jako komedii.“

„Ale v případě Heleny se přece jedná o diferencující aktivitu! Jak to lze uchopit komediálně?“

„No víte, Lili...“

„Helena.“

„Heleno.“

„Hlavní postava se jmenuje Helena.“

„Jasně, řekněme, že Helena je něco jako Sněhurka v černém vydání.“
Neřekl jsem: Něco jako vy, Černá Lili. „Od okamžiku, kdy se objeví, to na ostrově zavání takovým průserem, až je to k smíchu.“

„Myslím, že Helena nám dokonale zosobňuje postindustriální feminní jinakost. Skrze ni Čapek předstihl svoji dobu. Ona je hybnou silou tech-

nologických inovací. Kvůli ní dochází k implantaci nových emocí robotům. Proto nás hra tak dojímá.“

Dlouhý krk při tom natahovala, jako by se špičkou nosu chtěla dotknout stropu a nasát tamodtud postmoderní vědění. Prý si tam v poslední době udělalo hnízdo. Bylo milé se na ni dívat a koutkem oka sledovat, jak její ambice stoupají, jak se derou přes estetické pozadí nahoru a ozývají se v množném čísle tím, čím se pro tuto chvíli rozhodla být. Dávkou odborných termínů prokazovala požadovanou míru *vzdělanosti*, ale hlavně odhodlanost být neochvějně dominantní. Navlékala ta cizí slova na jazyk, jak korálky na šňůru, jako by byla garancí její krásy. Přestože by jistou měrou nejistoty a možná i skromnosti zapůsobila víc. Ovšemže by ta její svéhlavost nebyla tak úplně nesnesitelná, kdyby se byla nezačala hádat. Poslouchat tu tvrdošíjnou *paramluvu*, to nebylo vůbec snadné, ale rozpoznat v ní kousek empatie šlo. Nedochozelo jí, že mluvou, pro kterou se tak nerozvážně rozhodla, pouze zdůrazňuje svoji robotickou strojenost. Zcela zbytečně tak dávala na odiv jistou tuhost, něco nacvičeného, jakési vnitřní tíhnutí k mechanickému pohybu. V myšlení pak jakýsi mentální software, který reaguje jenom na předem ověřená *passwords*. Poslouchala se. Jako když otevřete skříňku na šperky s mechanickou tanečnicí. Její strojený, ale plynulý pohyb vás přitahuje, i když vám už tolikrát odposlouchaná melodie lezem krkem. – Už po třetí jí zvonil mobilní telefon. Černá Lili se vždy na chvíli proměnila v pokornou servetu a s omluvou ho vypnula. „Co když Helenu všichni milují? Je mezi samými muži a roboty. A ty její nespoutané city! Takové opravdové zjevení.“

„Vidím v tom prvky dekonstrukce strategického posthumanismu v pojetí ženy.“

„Myslíte na tu hysterickou reakci, když roztrhá recept na nové roboty?“

„Domnívám se, že se toho Čapek dopustil mimovolně, ale předjímal tím budoucnost.“

„Dopustil, říkáte? Není to komediální výstup?“

„Měla jsem tím na mysli podvědomé projevy jeho superega.“

„Takže vy říkáte, že právě tím vytvořil... difúzní prostor, který ve hře konstituuje diskursivní uspořádání intersubjektívni komunikace postav?“

„Přesně to mám na mysli. Naprosto! Čapek nám tím artikuluje subverzivní nástroj a naznačuje, že ženy v informačních a komunikačních technologiích budou hrát signifikantnější roli než na počátku minulého století. Přitom nám postindustriální revoluce přinesla...“

Dech se jí zrychlil, několikrát a zcela od duše si vydechla, ale mluvila dál. Byla by v tom shluku slov pokračovala do nekonečna. Samou radostí by na tom svém verbálním parketu protancovala celou noc. Schválně jsem jí brknul na strunu. Nechtělo se mi zavřít šperkownicy, přál jsem si, aby tanečnice nezmizla. Poslouchal jsem a nechával ji tonout v přesvědčení, že slova, která vyřkla, do sebe zapadají jako ozubená kolečka. Neslyšela skřípění vylomených zubů, ani jak se zadrhává obehnaná melodie, na kterou se rozhodla tančit. Necítila, že její náruživosti chybí aspoň špetka osobního prožitku. Je to jenom povrchní aplikace naprogramovaná do plytkého slovníku, který do sebe vpravila spíše odezíráním než promýšlením. Bude ji vůbec možné dostat ze slepé uličky postmoderní ideologie slova, „odklonit“ ji od fascinace strojem, polidštit ji? Bud' na to přijde sama, nebo zůstane vězet v těch blábolech. Pokud se ovšem nepřidá k šermířům, kteří si pomocí podobných žvástů udělali skvělou kariéru a s jedním příspěvkem, vždy ovšem prejmenovaným podle potřeby organizátorů, objíždějí světové konference. Jak alespoň malinko změkčit tu mladou *postindustriální revoltující futuristku*, ze které vždycy někde vyhřeze strojenost? Kdyby hrála tenis, raději by před sebou viděla zed' než sparingpartnera. Snad to s ní půjde, když tu zed' dovolí zbourat.

16

Uprostřed týdne přivedla Hosana do mé pracovny pohlednou paní a představila ji jako matku Einekleina. – Překvapivé, téměř šokující. Co ji donutilo vstát z postele? Kde je Einekleine? Už několik dní se neukázal. Snad nezalehl místo ní? Péče, kterou věnoval svým rodičům, byla jistě vyčerpávající. Na to, že byla delší dobu upoutána na lůžko, vypadala dobře. Make up sice dokáže hodně, ale v jejím případě to nebylo zapotřebí. Manžel zřejmě zůstal ležet. Kdo by to do Einekleina řekl? Taková starostlivost! Možná si jenom vyměnili místa a on se teď svíjí v předsmrtné křeči. Připomínal mi v té chvíli muže z jakéhosi afrického kmene, který si po porodu ženy lehá na její místo.

Moje vnitřní řeč byla pohříchu plná ironie, ale to pramenilo z mé neschopnosti dát dohromady obraz smrtelně nemocných rodičů, dobře vypadající matky a absenci Einekleina. Už tři dny se neobjevil, a to slíbil, že bude učit. Nevyslovená ironie byla způsob, jak nevybuchnout a neobrátit se na matku a říci jí: „Víte, že to, co o vás ten váš dospělý syn vypráví, je zcela v rozporu s tím, jak vypadáte? Navíc působíte tak neohroženě, že si žádná nemoc na vás netroufne. Co tím sleduje? Téměř vás pohřbívá, a přitom ve vás pulsuje více života než v něm. Tři dny za něho zaskakuji, aby o vás mohl pečovat jak se patří, a on nepošle ani stručnou esemesku!“

Krátký oční kontakt s Hosanou znamenal, že není třeba se moc ptát. Možná Einekleinova matka navzdory vážné nemoci posbírala všechny své síly a přišla syna omluvit. Teď už bez ironie: mnozí bychom chtěli na úmrtí posteli takhle vypadat. Aspoň ti, co nechtějí odejít do hrobu zhuntovaní. Několik vstupních sond o nemocech jsem si neodpustil. Upovídaná paní na mé pokusy reagovala jen mávnutím rukou a pak dodala:

„Prosím vás, takové slabé nastuzení, to přece občas proděláme všichni. Kromě manžela, ten je odolný až k neuvěření. Všechny chřipky

i virózy ho jako zázrakem obcházejí. Když už to přijde, většinou to odnesu já. Řeším to ale pouze vitamíny, nanejvýš coldrexem. Všichni víme, že nějaká stoprocentní ochrana není možná. Chytneme to kdekoliv, nejen v tramvaji, a to vám povím, že je na tom něco pravdy, že nejčastěji v čekárně u lékaře. Už několikrát se mi to stalo. Musíme se s tím prostě smířit a každý rok to aspoň dvakrát překonat. Naštěstí máme velký byt, a když to na nás přijde, většinou na mě, tak se všichni zavřeme do svých pokojů, daleko od sebe, abychom se jeden od druhého nenakazili.“

„Vy nebydlíte u Einekleina?“ otázala se poněkud udiveně Hosana.

„Myslíte, v tom jeho malém bytě s kočkou? Máme přece s manželem velký byt ve středu města. Chtěli jsme, aby Einekleine bydlel s námi, máme dost místa a mohli bychom to zařídit tak, aby měl svoje soukromí, jenomže on o tom nechce ani slyšet, bez své kočky bydlet nebude, a já jsem na kočky alergická. Když pelichá, víte, všechno se to na mě lepí a já prostě... Nebudu vás ale zdržovat, a už vůbec ne povídáním o nemocech a kočkách. Přišla jsem... Ráda bych s ním mluvila.“

„S Einekleinem? Jenomže Einekleine se neobjevil už několik dní! Náš poslední rozhovor mě vedl k jisté trpělivosti, proto jsem ho doposud zaskakoval. Ale nepřišel ani dnes.“

Paní nevěřila vlastním uším. Rozhlížela se po místnosti, snad v naději, že ho někde zahlédne. Co když se před ní jenom dětinsky schovává? Ale není nutné z toho dělat tragédii. Všechno se dá vyřešit domluvou. Bohužel nebyl nikde, kam se podívala. Nebo si možná myslela, že se přemísťoval tak šikovně, aby ho ani nezahlédla. Těkala očima ze strany na stranu, až jsme z toho byli všichni rozpačití.

Zkrátka, bylo nutné si otevřeně přiznat, že se Einekleine ztratil. Hosana zjistila, že ze svého počítače vymazal všechny soubory, práce studentů, celou svoji složku, dokonce i sebe. Nemá tam už ani jméno, což znamená, že zde není ani virtuálně.

„Proboha, to vypadá špatně. Najdeme někde dopis na rozloučenou, a to teprve bude průser!“ prohlásila Hosana poněkud ukvapeně, ale hned si to uvědomila a zamluvila svou domněnku otázkou: „Není u nějakého kamaráda, třeba na chatě? Možná se někde zapomněl... po víkendu.“

To se ale mamince Einekleina vůbec nezdálo: „Vždyť dnes už je středa!“

„No právě... někde leží zhulený...“

„Zhulený? Promiňte, ale cigaret se ani nedotkne!“

„Maryškou možná nepohrdne.“ Hosana ťala rovnou do živého: „Nemusí se přece vždy chovat tak, jako by právě poslouchal Eine kleine Nachtmusik.“ Bylo to nemilosrdné, ačkoliv to neřekla nijak ostře nebo uštěpačně, spíš jenom tak pro sebe, ale mělo to silný účinek.

Matku Einekleina to probudilo a začala jí docházet vážnost situace: „Víte, to se mi nechce věřit. Ani na naší chatě, jak ho znám, by bez teplého jídla tři dny nevydržel,“ kroutila bezradně hlavou.

„Jéžišmarjá, vy máte chatu?“

„Ano, ale on nemá klíče.“

„Proboha, tak si je dal udělat! Běžte tam, ale fofrem, dokud není pozdě!“ hnala ji Hosana.

17

Říkal jsem si opakovaně: nenechám se odradit, a už vůbec ne znechutit. Život i tak přinese jen to, na co se zmůže. Nebudu si lámat hlavu a dělat si zbytečné starosti. Nejsem jediný, koho mohou zaskočit nečekané události. Mohu se řídit třeba rčením o teplotě polévky, při které se vaří a při které se jí. Mohu tuto lidovou moudrost brát jako snahu o nadhled či odstup ve vyhrocené situaci, jako varování před zbytečným zmatkem. Kari, můj finský kamarád, si tam na severu vždycky zapálil dýmku a čekal, dokud dýmka neměla správnou teplotu. Žádný problém pro něj zprvu nebyl dostatečně zřejmý, žádná otázka neměla patřičně jasné kontury, raději se do nich hned nepouštěl. Nebo jsem mohl použít slova bývalé děkanky Chouťkové: „Největší radost mám z toho, když se jakákoli nepříjemnost vyřeší bez mého vědomí.“ Nebo řekla „bez jejího přičinění“? Raději ať platí obojí, protože to také patří ke snaze, jak se nad překerní situaci povznést. Například *plural maiestaticus* působí, jako by se případná dohoda uzavírala s celým všehomírem, a je to taky jeden ze způsobů, jak si v akademickém prostředí udržovat odstup a jistou nedotknutelnost.

Takže, když už jsme si nabíráním studentů našetřili nějaké peníze, nezbyvalo nám nic jiného, než abychom požádali o personální posilu. Jenomže koho, když jich po minulých poprascích tolik prchlo?

Neprchli však daleko, zpovzdálí sledovali vývoj událostí. Hned jak se rozneslo, že se v našem rybníku nikdo netopí, že umělé vlny už do nikoho nenarážejí, že se dokonce udržuje stálá teplota, několik doporučení se objevilo. Šťuflíková, která NÁS ani z Prahy neztratila ze zorného pole, podstrčila naší pozornosti několik mladých perspektivních asistentů. Mimořádnou podporu přičkla třem. Hadrabek sice studoval matematiku a angličtinu, ale podle jejích slov mu „divadlo pulzuje v krvi“, překládá Shakespeara a účinkuje v amatérském souboru japonských kjógenů, což vzhledem k nesnadnému stylu jejich chůze, o který se místní spolky

s nezdolným úsilím stále znovu marně pokoušejí, mělo být asi tou nejlepší vstupenkou do sféry divadelní umělecké tvořivosti. Doporučila také Chrustova. Ten měl šanci získat interní místo: absolvent divadelní vědy a francouzštiny mohl v rámci stěžejních pilířů světového divadla přednášet dějiny divadla francouzského. A konečně, ovšem nikoli úplně naposled, doporučila externího doktoranda Lobdičku. Toho přitahovalo neplodné období českého divadla padesátých let a normalizace. Kromě něho o výzkum v těchto oblastech nejevil zájem téměř nikdo. Pokud jsme toto téma nechtěli mlčky přehlížet, zosobňoval Lobdička kýženou příležitost. Byl totiž jedním z mála posluchačů, který do toho šel s takzvaným plným nasazením. Ještě jako student s oblibou při seminářích recitoval verše z tehdejších her, nejčastěji ze hry Jaroslava Zrotala Slepice a kostelník. Vždy však s omluvou, že NÁM tím chce pouze co nejvýrazněji přiblížit „zvrácenost doby“.

„Ďurišovy traktory
majú silné motory,
odhory až dohory
zaháňajú potfory.“

Deklamoval vysoko položeným hlasem, který často přeskakoval do atonální fistule. Po „horách“ se pokaždé na chvíli zarazil, jako by chtěl vysvětlit, jak je třeba záhadnému slovu „potfory“ rozumět, přesto to nikdy nevysvětlil, jenom odhodlaně hleděl někam do šťastné budoucnosti a brněnským široce zakulaceným „á“ vyřkl poslední slova. Doprovázel je rozmáchlým gestem, jako by navždy „zaháňal“ stádo zvířecích potvor do skal, do té chaotické části přírody, do divočiny, která je doposud nepodjadná. Ale ještě se uvidí, jestli není stejně využitelná a zneužitelná jako člověk! Tam je třeba ty nepotřebné „potfory“ zahnat a shodit z vysokého srázu, aby po nich nic nezůstalo.

Trochu nás udivovalo, že Lobdička věnuje těmto hrám tak velkou pozornost, téměř nás to vedlo k podezření, že tím podvědomě prozrazuje jistou náklonnost k minulé době, ale zůstávali jsme v dobré víře, že je to

vzdálené jakýmkoli freudovským komplexům, těm, které by pocházely z jeho dětství v období normalizace. Ovšem fakt, že se předmětem jeho zájmu stala i hra Karla Dvořáka Boženka přijede, už vyvolával jisté podezření. Sklony betonáře Váni, který zaměřuje své libido k míchače na beton, oslovuje ji Boženko a prohlašuje, že ji miloval, dokud mu byla věrná, je přece jen i pro freudiány silné kafe. Má to být komedie, to víme, ale zamilovat se do stroje jakožto symbolu přerodu „starého“ člověka v „nového“ (z dnešního pohledu našťestí zase starého), to už není žádná sranda! Nemluvě o roli, jakou v tom všem mohlo hrát erotično či sexuálně socreálního betonáře Váni!

Navíc Lobdičkovu nadšení podnítilo několik studentů, aby „v rámci osobního prožitku“ začali na vlastní kůži simulovat tehdejší dobu. Rozhodli se posílit dramatické napětí zneprátelené vesnice dělníků-tkalců z Horní Vsi a ukázat cestu zemědělcům z Dolní Vsi. Na rozdíl od tkalců, kteří se s betonářem Váňou dělili o Boženku, jezedáci neměli nic, dostali proto „tank míru“: TRAKTOR.

Síla expozice a základ dramatického napětí se tak přesunuly do očekávání členů JZD, zda Boženka (traktor) přijede, jestli jim pomůže splnit plán a vyrovnat se aktivitě tkalců. V Dolní Vsi sice chyběla milostná zápletka člověka se strojem, v tomto případě s traktorem, ale ženské jméno bylo „tanku míru“ ponecháno kvůli gradaci napětí. Rovněž mělo přispět k povědomí lidu o rovnoprávnosti mezi výrobními prostředky a ženami. (Vlastně jim nic jiného nezbyvalo, když všechny užitečné „potfory“ zahrnuli do hor.) Studenti tak mínili dokázat, že lze v duchu poetiky sorely, socialistického realismu, využít i motivy z veselohry Slepice a kostelník.

Pro náležitě ocenění tohoto záměru je dobré si představit, jaké napětí by na jevišti tehdejší doby nastalo, když ani název Boženka přijede, který jaksi předjímá rozuzlení, nesměl nechat herce v klidu a publiku měl zatajit závěrečný happy end. Navíc herecké ztvárnění vzrušeného očekávání by bylo o to složitější, že se sebemenší zrnko pochybnosti, zda se Bůža opravdu dostaví, rovnalo ztrátě víry v „lidově demokratické“ zřízení. Dokonce i pozdrzení kýženého příjezdu pomocí hereckého rozehrávání,

kvůli zvýšení dramatického napětí, by bylo riskantní a hraničilo by se záškodnictvím. Lze si domyslet, že tuto socreálnou jevištní dvoulichost, při které by herci – u vědomí, že ji nemohou přesvědčivě ztvárnit – v nečinnosti čekání snadno upadali do somnambulního stavu, takže by na scéně ochabli natolik, že by to vypadalo, jako by se mezi ně mohl nepozorovaně vloudit imperialistický diverzant a celé jim to tam vyhodit do luftu.

Je však třeba zdůraznit, že tyto inscenační nesnáze mohlo postřehnout pouze zkušené oko. Samo očekávání – v napětí mezi politickým a dramatickým – by se dalo nepochybně pojmut jako forma katatonních stavů, ve kterých vždy jedné z postav z času na čas prasknou nervy, a neadekvátně vybuchne. Nezasvěcení by mohli hru sledovat v domněni, že se drží původního motivu, pro ostřílenější by posun významně korespondoval s vědomým i nevědomým pocitem publika a spojoval jeviště a hlediště v jedné společné touze: „Ať už ta kráva (traktor) konečně přijede, do prdele, ať už to skončí!“ Boženka ovšem přijela v „retardovaném okamžiku dramatického napětí“. Kvůli socreálnému zpomalování děje by sice postačila dvě dějství namísto tří, ale nikdo z tehdejších kulturtrégrů neměl odvahu jeden akt vyškrtnout. Na traktor se tak čekalo jako na namyšlenou dámu, i když „lidově demokratickou“, která si dává pořádně načas. Ale hlavně že se dovalila, i když po čtyřech.

Po poslední oponě by všichni okamžitě vyskočili, herci i publikum, nastalo by standing ovation a vzájemně by si děkovali za trpělivost. V setrvalém frenetickém potlesku by nadále vyčkávali, tentokrát už v opravdovém dramatickém napětí, kdo první bude mít odvahu a děkovačku ukončí, aniž by vzbudil pozornost svým veřejně projeveným „lhostejným postojem k pokrokovým hodnotám“.

Dlužno poznamenat, že se závěr stal happy endem pro Dolňáky, že byly prozíravě vyvráceny záluďné domněnky o úchylné náklonnosti betonáře Váni k jeho míchače a oběma strojům byla zaručena rovnost.

Ale právě toto vyvažování a přenášení napětí shora dolů a zase zpátky, které by jistě od diváků vyžadovalo nadlidskou trpělivost, dovedlo Lobdičku k myšlence porovnat příjíždějící Boženku s Beckettovou hrou

Čekání na Godota. Samozřejmě jako metaforu naruby, která je spojena s „paradoxní dobou socialistického realismu“, s obrazem světa padesátých let, kde je lidskost převrácena vzhůru nohama. Ne že by to bylo zcela nepřipustné, ale nebylo by to ani příliš vhodné, Beckett si nezaslouží, aby někdo jeho hru přirovnával k něčemu tak jalovému. Bylo by to stejné, jako kdyby se nafoukaný vejtaha, ješitný pokrytec, křečovitý tatrman, primitivní vošout, zločinec a podržtaška služebníků měřil s géníem, a to s podporou institucí, které mají poskytovat a rozšiřovat vzdělání. Pokud se totiž na takové srovnávání přistoupí a doba k tomu „nemnožka“ svou rozvrácenou polovzdělaností přispěje a označí to za alternativní přístup, pak nám Bůh opatruj Samuela Becketta! Boženka sice může slavit nastolování „zářných zítřků“, ale s Beckettem to půjde s kopce. S ním přece přichází odcizení, chybování, zklamání a život jako film noir.

Naštěstí k ničemu takovému nedošlo. Proměna míchačky na „tank míru“ zřejmě pomohla odvést pozornost dottore Lobdičky jiným směrem. Těžko říct jakým. Možná že začal hledat paralelu s brutalismem a pokoušel se propojit údernickou výstavbu stalinistických ubikací s architekturou beton brut. S tím se ale doposud nepochlubil.

Příznivou shodou okolností byl Lobdička přehnaně úzkostlivý, nejen co se za vlasy přitažených interpretačních oslíků můstků týče, ale i v otázkách finančních. Zvláště výraznou nespokojenost projevil s honorářem externisty. Jeho soused instalatér prý dostává víc než dvě stě korun za hodinu. Lobdička se zaťal, zřejmě z důvodu sousedské soutěživosti, a prohlásil, že tuto laťku nepodleze. Když ani po delší době nepochopil, že se mu nabízí k životu rybník současné akademické hojnosti, nic z jeho angažmá nebylo. Zanechal ve mně však obavu, že by se jednou tímto pro sebe tak charakteristickým způsobem mohl po Beckettovi pusťt třeba i do her Václava Havla. No uvidíme.

Načež třetí z adeptů, Chrustov, zapomněl poslat přihlášku do výběrového řízení včas, čímž projevil totální nespolehlivost, a dostal proto možnost pouze externí spolupráce. A aby toho nebylo málo, Hadrabek spojil přednášku o Shakespeareovi: sloučil naše studenty se svými posluchači z anglistiky a v jednom termínu přednášel oběma skupinám.

Vůbec by to nevadilo, kdyby za to nebral peníze dvakrát. Na slova: „Tohle vůbec nejde, pane kolego, nemůžete dělat takové věci. To je podvod!“ Neodpověděl nic podstatného, jenom histrionsky vyskakoval, nepřičetně hájil své zájmy a s náležitým sebevědomím je prezentoval jako zásady.

Vzápětí jednu z těchto zásad uplatnil na Samovi, který se mu dostal do zorného pole, právě když končil studia. Nepřijal jeho esej a s neoblomným rozhodnutím mu odmítl dát zápočet. V podstatě o nic nešlo. Samo chodil na jeho semináře jen z dobré vůle. Státnice ze světového divadla a zkouška Jevišťe světa z akády, kterých byl Shakespeare součástí, mu k uznání postačovaly. Podezřelá byla spíše Hadrabkova zatvrzelost, které se tak vytrvale držel, a to bez náležitého vysvětlení. Mezi studenty se totiž proslýchalo, že k tomu, aby Hadrabek udělil zápočet, je nutné v eseji vzít v úvahu také sociální souvislosti Shakespeareovy doby. Na zástavce tramvaje mi o tom vyprávěl jeden ze studentů, Klokočí se jmenoval, a mluvil o sociální rovině, kterou ve své práci rozvinul na základě podnětu zmiňovaného pedagoga, když při interpretaci Hamleta vzal v potaz právě dobový sociální kontext. Podle jeho verze je až příliš snadné vidět v okamžiku, kdy Hamlet zabíjí Polonia, pouze jeho nenávisť k proradnosti krále a ke špiclovi, který slídí jak krysa, nebo pouhou žárlivost vůči matce. Je třeba vzít v potaz tehdejší poměry na hradech, jmenovitě krysy, symbol proradnosti. Krysy ve středověku měly rej, a i když se o tom Shakespeare konkrétně nezmiňuje, Elsinor jich byl jistě plný. Byly všude, běhaly dokonce i po zdech. Intelektuální Hamlet se jich pochopitelně štítí, proto je s chutí zabíjí, jako by tím zabíjel celý středověk. A právě do této jeho záliby se mu připlete Polonius. Vždyť přece dříve, než ho zapíchne, vykřikne: „How now, a rat?“¹¹ Proto je potřeba si při interpretaci položit otázku: jak by ho to slovo mohlo napadnout, kdyby neměl krysy neustále před očima?

„Pozoruhodné!“ konstatuji suše. „Studente Klokočí, kdyby šlo o zápočet mně, rozvinul bych téma s krysami až po dnešek. Nejenže jich je

---

¹¹ Co, krysa?“ (William Shakespeare, Hamlet, dánský princ, III.4, překl. Martin Hilský).

všude plno, ale hrabou, kradou a dělají tunely, až NÁS to bolí. Začaly na hradě, ale už jsou i v podhradí. A vyrostly do lidské velikosti. Neběhají sice po zdech, ale vlezly nám do soukromí. Odposlouchávají nás, sledují nás na každém kroku a pořád říkají, že to nestačí, že si máme utahovat opasky ještě víc. Ale ony, totiž krysy, přitom nosí kšandy. Kdyby Hamlet dnes nikoliv zapíchl, ale politicky odrovnal krysu velikosti Polonia, ostatní krysy by ho rychlostí blesku obvinily z takových deliktů... No kdyby nic pořádného nenašly, například zneužívání výloh při studiu ve Wittenbergu, přemluvily by třeba Horácia, aby Hamleta nařkl ze sexuálního harassmentu vůči Ofélii. Zkrátka: sesypalo by se na něj toho tolik, že by se ani nestačil pořádně nadechnout, natož se obrátit na matku a říct jí: „Is it the king?“¹² Zhanoben do morku kostí by pádil z Elsinoru jak Šinkanzen a už nikdy by se neukázal. A Claudius by mohl fikané strůjce náležitě odměnit. Kvůli čemu vlastně pozval Rosencrantze a Guildensterna? Kdyby se Hamlet z Wittenbergu vrátil a domáhal se trůnu, bez skrupulí a za pořádný úplatek by proti němu svědčili. – Tak co říkáte na ten aktualizovaný sociálněpolitický rozměr, můžete ho použít ve své nové interpretaci? Na rozdíl od doby velkého Shakespeara, kdy Hamlet ví, kde je jeho místo a za co se komu mstí, u nás jsou ta místa i hodnoty pořádně nezřetelné.“

Vtom přijela tramvaj a já nastoupil. A student? Zůstal stát s otevřenými ústy, přes okno mi s povděkem naznačoval, že je to zajímavé pojetí a že se o tom zaručeně zmíní dotyčnému pedagogovi. – Vymýšlím si. Dnes bych si raději přál, aby Klokočí ústa ani neotevřel, v duchu se nad tou parodií zasmál a lépe sociálně orientován se rychle vytratil, protože to, co zvenčí vypadalo jako Hadrabkova přísnost a pedagogická důslednost, byla mstivá žárlivost, která studenta mohla stihnout, a kterou Hadrabek u Hamleta stejně jako u sebe s takovou chutí přehlížel.

Nezbylo mi než čekat, až se situace utiší a opadne. A téměř se tak stalo, až na to, že to byla pouze krátká pauza, taková odmlka, jako když delší dobu váháme, taková kostrbovská es-pauza, ve které se vyčkává – zdán-

---

¹² „Je tam král?“ (William Shakespeare, Hamlet, dánský princ, III. 4, překl. Martin Hilský).

livě. Sice to vypadá, že někdo v hrané rozpačitosti hledá slova, ale v podstatě jde o to, jak si přizpůsobit situaci. Ovšem pozor! Může se stát, že v okamžiku, kdy se dostaví pocit, že teď už je jasné jak na to, situace se po vyřknutí prvních slov zcela obrátí. A právě takový nechtěný obrat způsobila studijní referentka.

V dobré víře, že vše je, jak má být, zaškrtila Samovi Hadrabkův kurz jako uznáný. Udělala to samozřejmě na základě instrukcí, podle kterých postupovala i v předešlých případech, aniž si byla vědoma, že tak dala Hadrabkovi nový impuls, aby ztropil patřičný skandál. Útočnost, s jakou bojoval o takzvané zásady, sahala od neuvěření až k neuvaření. Prostě se to nedalo spolknout. Jsem nucen vysvětlit, že referentka postupovala podle ověřeného způsobu: vyhledávala příbuzné přednášky a semináře z předešlého studia, srovnávala je se současnými a navrhovala je uznat. Proces dospěl k proděkanovi. Proděkan Hrazda se zpočátku tvářil nechápavě: proč se odborný asistent z anglistiky považuje za důležitějšího, než je komise pro státní zkoušky? Ale nijak moc nezačročoval. Věděl dobře, před kým je třeba se mít na pozoru, komu se „otevřít prostor“. Hadrabek byl jak utržený ze řetězu a podnítil Hrazdu k činnosti. Zjednodušili princip posuzování a hodnocení kurzů: pokud byly „kompatibilní“, kredity platily v ústavu i na akadémě bez ohledu na to, v jaké z těchto institucí se kurz konal. Bylo to přehlednější, ale já to nechválil. Šlo o Sama, a tak jsem se držel stranou, nevstupoval jsem in medias res, stál jsem extra vitro: skleněná stěna, skrze kterou jsem se díval, mě držela na distanc.

Dnes se už nedivím, že jsem toho tolik přehlédl, například vývoj mentality místních asistentů a jejich vynalézavost. Viděl jsem jen neklidné žádostivé povahy a ambice, které je hnaly a šlapaly jim na paty, až jim je sedřely. Pořád mluvili o tom *svém* divadle. Sice o něm zatím moc nevěděli, ale už měli vyhraněný názor. Nezajímali se o to, co hrají v divadlech jinde v Evropě, ignorovali to, teď, když jsme už mohli vyjždět, kdykoli se nám zachtělo! Už nepotřebovali získávat nové znalosti, zkušenosti nebo dospět k novému vědomí své generace. Příkladem se jim stal sedlák, kterého zahubily knihy. Aby si tu svoji vyhraněnost udrželi, vzdorovali

živému divadlu a měřili ho pouze účelovostí. Jako by je jejich předešlé studium utvrdilo v jakési zkamenělosti a vedlo je k neochotě rozpoznat to živoucí, to, co je na divadle nejsilnější: živé představení, které publikum zasáhne. Ne, dávali přednost mrtvému divadlu, takovému, které by si před nimi dobrovolně lehlo na pitevní stůl, aby se v něm mohli nimrat. Ani ne systematicky studovat, pouze se patlat. Ale jak by k nim pak mohl proniknout hluboký zážitek z dobrého představení? Jak může ten, kdo se utápí ve svých ambicích, dospět k poznání, že dělat umění překračuje osobní volbu? (Ovšem vyučovat chtěli hned!) Ulpívali na amatérském divadle, protože v něm viděli rychlé využití svého volného času a způsob, jak se okamžitě a s čímkoliv prezentovat na veřejnosti. „Když už máme dělat živé divadlo, představíme sebe. Je potřeba dát o sobě vědět: HNED-HNED-HNED, jinak neexistujeme!“ Z dlouhé chvíle se nedá dělat opravdové umění. Ani zapálený amatérismus k tomu nestačí. Bez vnímavosti k aktuální situaci a současně i k velkým mýtům, bez porozumění a scénické představy, jak tyto mýty nechat znovu vynořit na povrch našich dnů, a bez pokory, bez toho je lépe dělat jinou práci. Jak lze odmoci od diletantismu a narcistického přesvědčení, že sám tvořím mýtus? Ukazovat příklady? Natáčet hlavu směrem, kam se mají dívat? Ale oni tam viděli zase jenom sebe! Nebo se ptali, k čemu jim to PRAKTICKY bude. Odpovědět, že vzdělání kultivuje duši a že kultura rozšiřuje duchovní rozměr, to hraničilo se sebezesměšňováním a provokovalo obvinění, že tenhle naivní romantismus do dnešní společnosti nepatří. Už tehdy se mi vtíralo do vědomí pejorativní označení „děti normalizace“. Jít bezohledně za svým, mít *vyhraněný* názor a nepřipouštět si, že je spíš čas spolupracovat, prohlubovat a společně se dopracovávat ke *společnosti vědění*. Chovali se tak, jako by právě oni zosobňovali obraz nového tisíciletí, jako by neexistovaly jiné možnosti než ty, které oni stanoví předem. Ještě sice přesně neví které, ale už na to mají ten *svůj* otřepaný, ale v jejich očích vyhraněný názor. Bude to „takové alternativní“. A neříkám to proto, že by se mi jakkoliv hnusila tahle generace, jenom mě sere nepoctivost některých konkrétních osob.

18

Einekleina našli na chatě v zuboženém stavu. Od víkendu do středy do sebe cpal různé prášky. Patrně málo účinné na to, aby mu pomohly odejít z tohoto světa. V nemocnici postačil výplach žaludku a pokus o dvoutýdenní hospitalizaci na „specializovaném oddělení“ s odůvodněním, že i v tak krátké době lze za pomoci psychoterapeuta najít smysl života. Einekleine odmítl a na vlastní nebezpečí se za několik dní objevil na fakultě. Důvody svého tragického rozhodnutí zveřejňovat nemusel, předcházely ho fámy. Prý se zapletl s jiným pohlavím, než ke kterému dosud inklinoval, a pocit viny z „přestupu“, jeho náhodná náklonnost ke stejnému pohlaví ho dovedly na existenciální rozcestí. Pokud by to bylo pouze v rámci salónních debat, o nic moc by nešlo, příčiny ale měly konkrétní tělesnou podobu: k zodpovědnosti ho volaly osoby obou pohlaví, se kterými měl techtle mechtle, což ho přivedlo na myšlenku uniknout třetí cestou, tou, po které se nelze vrátit.

Při našem prvním setkání po návratu z nemocnice měl doširoka roztažená ústa v nepříliš vábném úsměvu, ale přestal se červenat. Zeptal se mě, jestli mám s tím, co udělal, nějaký problém. Odpověděl jsem, že nemám, pokud ho sám v sobě překonal a byl schopen vrátit svůj svět do původních kolejí. Snažil jsem se mu porozumět, ale hodně to podbarvovala lítost. Možná spíš takové kolísání mezi lítostí a rozumem. »„Najednou ti řeknou, že máš rakovinu. Šíleně tě to zaskočí. Je to tak nečekané. Vmžiku jde všechno stranou. Nic není důležitější než žít.“ Vzpomínám na zcela opačná slova svého známého, když byl z nejhoršího venku.« Proto jsem Einekleinovi neřekl, že s ním soucím, ani že se mi tyto způsoby nezamlouvají. Unesl by to, dokonce by se možná ani nezarděl. Raději jsem to zakrýval humorem a předstíral, že se vlastně nic nestalo, natož nějaká „událost“. Byla to pouhá součást všedního dne. Jako by se nám porouchala motorka. Zachoval jsem dekorum.

Na rozdíl od tří asistentů, kteří mi stáli za to, abych se rozohnil nad celou jejich generací, jsem si Einekleina vybral. Stejně jako Černou Lili, která se proměňovala tak nadějně. Věřil jsem, že se vše v dobré obrátí a že míru své odpovědnosti za osazenstvo ústavu unesu bez velkých škraloupů. Ale lítost v mých pocitech přetrvávala, což mě dovedlo k tomu, abych navrhl Rokolíně, dceři Štuflíkové, ať zkusí podat přihlášku na doktorské studium. Patřilo to také k ničení přízraků minulosti. Doktorandů bylo sice tak akorát, ale u Rokolíny šlo o víc: o satisfakci za minulé zkušenosti, které se příliš podobaly zkušenostem s Pamperlem. Svoji roli v tom hrála i moje potřeba získat klid, že Samo není jediný student v tak blízkém rodinném vztahu k vyučujícímu. Nepřineslo to ale nic dobrého. Úroveň pokusů o disertační práci byla dost mizerná. Nedařilo se mi Rokolíně vysvětlit, že se to nedělá, totiž srovnávat špatné současné hry s tím, co napsal Fosse,¹³ že je třeba si udržet určitou nestrannost, nepodlehnout fandovství; prostě, že nekritický obdiv nikam nevede. Vytvářet vlastní konstrukce a stavět Fosseho do opozice vůči té „strašné vlně In-yer-face“ neprospívá ani samotnému Fossemu. Místo aby jeho hry interpretovala, s romantickým nadšením zdůrazňovala osobnost překladatele, kterým se zřejmě cítila být. Ta její ledabylost – spojená se snahou představovat sebe jako něco zvlášť důležitého – mě popuzovala. Ztrácel jsem trpělivost, proto si musím chtít nechtě celou tu záležitost přičíst na vrub jako svůj neúspěch.

Vlastně, když se teď ohlížím zpátky, nemohu nevidět tu nerovnováhu. Vychylovalo se to pořád víc, málem se to na jedné straně nadnášelo, a já, nedostatečně ukotven, se to pokoušel přitáhnout k zemi. Nebojím se říci: s plachostí téměř ptačí a s náležitou úzkostí. Pozor, nemluvím o létání, ale o usazení! Létat může jenom ten, kdo stojí pevně na zemi. Proto v mém vyprávění může být hodně nepříjemného, může vyvolávat dojem, že podtrhuji to horší. Pokud ano, možná je to tím, že píši v první osobě. Čím hlouběji do popisovaného stavu věcí pronikám, tím více se mi příslušné okolnosti vyjevují v temnější barvě. Může to být i jinak.

---

¹³ Jon Fosse, současný norský dramatik a romanopisec.

Tím, že do první osoby pouze vstupuji, dívám se na ni z odstupů, z pozice třetího. Ať je to, jak chce. Vzpomínám, přemýšlím, a proto ještě zmíním některé podnětné momenty, které to vychýlení či nadnášení trochu uzemní.

Příznávám, cítil jsem v té neuspořádané době jistou šanci, takže se nám vedle toho nabírání studentů podařilo získávat i výzkumné granty, za pár let jsme dostali dokonce tři, z toho jeden mimořádný: měli jsme – společně s Prahou – výzkumné centrum. Začínám se chlubit. Dobře, tak to řeknu všechno najednou: otevřeli jsme obor Interaktivní média. Nespletl jsem se: první rok se hlásilo kolem čtyř set uchazečů a stoupal i počet zájemců o studium divadla. Začali jsme být atraktivní. Bavilo mě vytvářet koncept, funkční program, přijmout něco i z toho nahodilého, ty malé detaily, které ožívují i to, co už funguje. Studijní program se špetkou improvizace, ale ve vší serióznosti a úctě, abychom poskytli příležitost pro nové nápady, aby to mělo klouby a tíše a lehce to do sebe zapadalo. Měl jsem prostě radost, že se pro média podařilo získat z Prahy profesora Vojtěcha a že můj bývalý profesor Vladislav byl ochoten přednášet scénologii (pozorný čtenář se s ním mohl poprvé setkat při obědě v Zemanově kavárně) a české herectví jeho paní Johana. Chápu, oba byli také z Prahy, ale v téhle malé zemi to ani jinak nejde. Pokud se objeví v oboru mistr, je dobré poznat jeho práci ještě za jeho života. Vstupoval jsem do zahrady studijního oboru. Průběžně. Neříkal jsem to nahlas, ale dnes se už netajím tím, že té zahradě chyběla důkladnější péče. Nebyla zarostlá, ale odřezávaly se nesprávné větve, ty hlavní, které kultivují strom a v posledku i celou zahradu. Nechávaly se vedlejší, takzvané alternativní. I to lze dělat, pokusně, na několika stromech, ale jestli to uděláme na všech a časem se ukáže, že ty alternativní nemají dostatečnou životní sílu, přijdeme o úrodu. Z této obavy zřejmě plynul i můj pocit nestálé gravitace. Přízraky minulosti nad námi stále poletovaly a hrozily, že na ně jednou doplatím. Proto jsem se jistil, v naději, že poutám pevněji k zemi svoji neukotvenost příselce. To byl také důvod mé profesury v Praze, na mé alma mater. Ve své nevůli k Praze mě někteří místní mohli považovat za spřízněnce Cajzláků. A já

se tak snažil být vstřícný! Asi zbytečně moc, mohli to považovat za slabost. Třeba i to stěhování.

Zprvu s nechutí, protože mi přišlo zatěžko nechat najednou zaneřádit čerstvě vybroušené, až k nebi se lesknoucí parkety. Taky kvůli ní, přirostla mi k srdci, ta místnost dekompresivní letargie. Stávala se útulnější a přítulnější. Ve snaze být součástí dění, ztrácela ze své urputnosti. Na konci se možná už i trochu lísala, ale proměnit se v něco víc než v místnost zasmušilé nostalgie, to nedokázala. Ostatně, měla v tom svůj půvab. Ten pozbyla v okamžiku jeho nabytí, v okamžiku, kdy se zdálo, že svou vytrvalou snahou zalíbit se konečně k němu dospěla. Ti, co v rámci velkého stěhování přišli po nás, rozhodili nábytek po místnostech, jako by mi vyčetli včerejší myšlenky. Nic, ale vůbec nic z ní nezůstalo.

Nakonec jsme se stěhovali docela rádi. Přece jen: nové místo, slibný začátek. Dostali jsme celé jedno podlaží. Na jedné straně s malými okénky na úrovni chodníku (byl to sklepní prostor, i téměř bez zatemnění ideální pro média a divadelní black box); na straně druhé okna místností směřovala do malého vnitřního dvorku, který tvořil přízemí budovy (vhodný prostor pro studium a přednášky). Vypadalo to tak podmanivě, až to vyžadovalo přitáhnout uzdu fantazii, na chvíli se zastavit a ještě jednou projít v mysli, co zanechávám za sebou; pak prudce roztáhnout křídla a nebát se nabrat pořádnou výšku, proletět skrze divadelní sál (plně ozvučený, vybavený světelným parkem a veškerou technikou včetně praktikáblů a elevace a velkého promítacího plátna na různé digitální efekty a místnost s kvalitními počítači pro studenty médií) a nevidět tu malou místnůstku uprostřed s kontejnery na odpadky (ze které se ke konci týdne, navzdory tomu, že ji zamykali, zlovolně šířil smrad po celé chodbě).

Tady by příběh mohl skončit. Byl by to konec šťastný. Co se ještě může stát? Co prorazí akademickou šed' Postací, když jsou poměry seriózní, vztahy vyrovnané a podmínky pro studium a výzkum optimální? Koho zajímá, pokud se ho to osobně netýká, běžný chod vysokoškolského studia? Takže by to opravdu mohl být happy end? Tehdy jsem to tak viděl. Neříkám, že bylo vše, jak má být, ale v klidu akade-

mického prostředí bylo možné se soustředit na práci (na tu mou možná až do penze). Takhle to přece chodí v civilizovaných zemích. Pokud prezident někomu slavnostně udělí v Karolinu profesorský titul, je to přece ocenění jeho odbornosti. Nikoliv pouze na jedné univerzitě, ale v celém státě. Nebo je to pouze rituál, který nemá nikterak reálný dopad? Proč ale akreditační komise složená ze členů, z nichž nanejvýš dva mají stejnou odbornost, posuzuje a třeba také zamítá obor, který garantuje kvalifikovaný odborník? Zřejmě proto se mě tehdy Vladislav zeptal, jak se mi žije s titulem. A já neuměl odpovědět, protože jsem tehdy ještě žádnou změnu nepozoroval.

Přestože budoucnost ústavu vypadala perspektivně, i když ještě ne zcela konsolidovaně, na Einekleina začalo padat samo nebe. Zcela ochabl. Působil, jako by se zamotal v houští a neuměl se vyprostit. Zřejmě bylo jeho rozhodnutí odejít z tohoto světa vážnější, než nevydařený pokus naznačoval. A návrat to ještě zhoršil. Místo snaživé a opatrné chůze „po zarostlém chodníčku“ s doprovodem moravských nápěvů se octil nad propastí. Odstříhl se od tohoto světa a neuměl na něj znovu navázat. Aspoň ne těmi správnými uzly. Nedalo se zjistit, jak hodnotil studenty, když vymazal všechny jejich práce. Považoval by sice za postupné, kdyby ho někdo kontroloval, ale stále se jen vymlouval. Unikál. Při jakékoliv práci se tvářil jak výpomocná nešťastnice nebo projevoval takovou osobní předpojatost, že už předem odrazoval od žádosti o pomoc či spolupráci. Když nepřipravil načas podklady pro reakreditaci oboru, čímž ohrozil existenci ústavu na příštích pět let, zdálo se, že s ním nemůžeme nadále počítat. Přišel o veškerou duševní šťávu a součástí jeho intelektu, který se rázem ukázal být mělký, se stala jakási podivná, až ohavná vypočítavost. Byl zlomyslný a vynalézavý v pomluvách. Možná to měl v sobě i předtím, to pletichaření, ale teď ho to zcela ovládlo. Když mu nevyšlo, co si umínil, zákeřně se mstil. Tajně možná i mně, třeba za to, že jsem neprojevil podle jeho vkusu dostatečnou lítost nad jeho pošetilým činem nebo mu pořádně otcovsky nevynadal. (Ovšem že by obojí považoval za moji slabost.) Nebo snad očekával, že se probudí do jiného světa? Možná proto v sobě živil tu horší část své

osobnosti: přehnanou sebestřednost. A když cítil, že ani pohled do zrcadla ho neposílí, utíkal se ke dvěma dámám a podlézal jim. Ještě většími doušky nasával jejich mateřskou přízeň, kterou mu tak ochotně poskytovaly. Byl jak malé dítě, které, když už se postaví na nohy, vyžaduje všude doprovod ochranných rukou. Ve stavu předstíraného fištrónství si nasazoval různé masky, hlídal se, aby se tvářil vždy ve správném pořadí. A úporně usiloval o přízeň studentů. Věděl totiž, že se to počítá. Svým hraným blahosklonným, až lichotivým postojem a jistou nedefinovatelnou zasněností, ze které se nečekaně probouzel a připomínal tím roztržitého vědce, se mu dařilo přilákat náležité sympatie.

Měl jsem z toho všeho divné sny, dokonce děsivé. Například, že se jednoho dne probudím a nebude nikdo, kdo stojí za to, abych se na něho obrátil, že zůstanu sám. Einekleine k tomu výrazně přispíval, k mé obavě, že se všechno propadne do bezvýznamnosti. Pomalu jsem ho řadil k dříve zmíněné spiklenecké trojici, jenomže ta by ho mezi sebe nevzala.

Ještě tu byla Černá Lili. Pořád elegantní, hezká postava, trochu kozí nohy, ale důstojná chůze a kalhoty leccos zakryjí. Pěkné erotické rty, dychtivý, ale strojený výraz. Bystrá, svůdná, sexuálně žádoucí, přesně to, co dámy s mateřskými ochrannými instinkty dovádí k nepřičetnosti. O Čapkovi napsala dobrou práci. Ve hře R.U.R. opravdu objevila komediální rysy. Nebude to mít snadné. Chce se líbit zevnějškem i intelektem. Přitom se bála odhalit cokoli ze svého nitra. Natolik chce být sama sebou, až zůstane úplně sama. S podivným vztahem k mužům. Stačilo ale zalichotit jejímu zevnějšku, a na chvíli roztála. Nikdy se ovšem neptat, co cítí! Proto mi připadala slabá. Netroufám si říct, jak hluboká byla moje vnitřní náklonnost. Byl jsem přesvědčen, že když jí nabídnu pomocnou ruku, zesílí. V prostředí malých dvorků to bez pomocné ruky nebo nabídnutého rámě prostě nejde. (Že, profesore Kostrbo?) Její úloha vytvořit funkční koncepci médií selhávala na tom, že se začala obklopovat muži, kteří ji spíše chtěli dostat do postele než s ní spolupracovat. A intelekt je náhle tentam. Takhle se to vyhrcovalo. Pokud chci být při popisu poctivý a důsledný v dobových okolnostech, musím také říct, že Einekleine na ni žárlil. Na její ženskou krásu, ze které také něco pobral. Černá Lili se

chovala k mužům jako vzácný exemplář, kolem kterého se má chodit se zatajeným dechem, a na to Einekleine sotva dosáhl. V roce 2004 vyšel v odborném časopise zdrcující článek o jeho úspěšné disertaci, později vydané knižně, za kterou obdržel tu slavnou cenu Teatrologické společnosti. Ta kritika se stala součástí padajícího nebe.¹⁴

Seděl v křesle mé nové pracovny, hlavu svěšenou, tělo nahnuté dopředu, jako by měl na zádech mlýnský kámen a ne a ne ho zvednout. Nohy způsobilně u sebe, celými chodidly na plující podlaze (hezké, ale té předešlé se nevyrovnala).

„Četl jste to, Einekleine?“

Vyhýbavá odpověď.

„Musíte si to přečíst a reagovat. Přece to nenecháte bez odezvy?“

Byl zticha, jako by se bál, aby neřekl něco špatně. Unikal duchem, a kdyby to bylo možné, unikl by i tělem.

„Tak se na to podíváme společně a vy mi k tomu řeknete své námítky a výhrady.“

Díval jsem se na něho trochu přísně, jestli uhne pohledem. Nehnul ani brvou, jenom se upjatě díval někam před sebe. Nechtěl jsem ho zbytečně trápit důvody, proč dotyčná recenzentka musí vyjádřit své zděšení nad jeho „nezpůsobilostí a nekompetentností k odborné práci daného druhu, a to na všech jejích úrovních“, že jeho text je sice „z hlediska stylistiky a logiky do té míry matoucí, až pomatený“, že „pouhé ‚vychytání‘ prokazatelných věcných omylů, chyb, zkomolenin a nepříznaně (často deformovaně) plagovaných pasáží“ vede recenzentku ke zjištění, jež nemůže „přejít mlčením“, ale musel jsem mu vysvětlit, že on, Einekleine, musí odpovědět, že musí reagovat.

„Tady tvrdí, že jste popletl jméno. Z Čukovského jste udělal Čulkova?“

Znechuceně si odfrkl a možná by si i odplivl, kdyby mohl. Seděl pořád nepohnutě a díval se na špičky svých bot.

„Tak to není až takový průser a vcelku to chápe i recenzentka: ‚zkrátka jen popletl jméno‘, ale dodává, že v příloze opět uvádíte Čulkova.“

---

¹⁴ „Princip projevující se prázdnoty“ (Divadelní revue 3, 2004, s. 62–66.)

Žádné reakce. Ani se netvářil, že mu je to líto, že by to nejraději všechno vzal zpět, že to prostě totálně zvorál. Pouze neurčité zmatené pohyby, hodně rozpaků a ustrašená niterná zlost. Provokoval mě tou dětskou vzdorovitostí, a tak jsem mu to vracel. Předčítal jsem mu zdrcující kritiku a zkoušel, jak dlouho to vydrží.

„No tohle?! Při práci s literaturou a citacemi prý postupujete... nazývá to ‚bezstarostnou metodou‘. Prý jste ‚autora zamlčel a původně citovaný pojem v režijní knize neověřil‘, vlastně jste prý ‚pouze‘ dovršil proces komolení originálu‘. – Tak to je nemilosrdné. – Nic neříkáte? Vaše záchrana ale není v mlčení. ‚Bez sebemenšího zaváhání vkládá týž citát jednoznačně do úst Stanislavskému, přitom se i zde jedná o citát z Němiroviče-Dančenka – z jeho dopisu Stanislavskému‘. – Tak to se vážně nedělá, Einekleine, vkládat Stanislavskému do úst to, co nikdy neřekl. A tady: ‚Je vůbec pozoruhodné, jak dalece dokáže vytěsnit osobnost Němiroviče-Dančenka a jeho podíl na vývoji MCHT ze zkoumaného teritoria‘. – Ta si vás tedy podává téměř nemilosrdně: ‚doslova v blamáž se změnil další manévr s Martínkovým textem‘, který jste ‚účelově pokrátíl a spojil v jediný‘. A jede jak o závod: ‚to, co ruský vzor vyloží s brilantní nezpochybnitelnou logikou‘ a tak dále, ‚je autorem článku podrobena bizarní *dekompozici*‘. – Dokonce *dekompozici*?! ‚Špatná znalost ruského jazyka ve spojení s absencí představivosti a neschopnost odzírat z ikonografického materiálu‘, no tohle!, vás prý vede k ‚absurdním tvrzením‘. A jsme u vyvrcholení: ‚Místo slova *derevjannyj* čte *drevnij* – a této chybě přizpůsobí celé další expozé...‘, dále vám vytyká, že ‚tlumočíte s takovou dávkou dezinterpretace‘, že vás snad ani ‚nelze osočit z plagiátu‘. – Co na to říkáte? Čtení hrůzy, co? Poslyšte, teď nemá smysl trucovat, ani si dávat bobříka mlčení, protože tohle je špatná zpráva a příliš silné kafe, než abyste to jen tak nechal ležet ladem. Chci od vás slyšet nějaké vyjádření. Alespoň k těm zásadním věcem.“

Němě pohyboval rty, což mohlo znamenat, že chce něco říct, ale selhává mu hlas. Nebo si něco říká pro sebe, co nemám slyšet? Třeba kleje. Pak z něho vyšlo hrubé zachroptění, po kterém se opět odmlčel. Začal pohybovat nervózně nohama, jako by mu pod nimi ujížděla půda. Pak

prudce vstal a odhodlaně pronesl: „Neudělám nic, budu jenom víc pracovat, abych dosáhl svého cíle.“

Chtěl jsem věřit, až moc, že se vzchopí a začne pracovat. Ale neudělal nic. Opravdu nic!

Zajímalo mě, co udělají ostatní. Jak se k tomu postaví jeho školitelka Štůflíková? Ta mu přece vedla práci. A co celá ta komise, která mu udělila cenu za ten paskvil? Neudělali vůbec nic. Ve stínu svého akademického postavení tiše počkali, až se na vše zapomene.

Navzdory této epizodě se nám dařilo. Tak to přece jen zvládneme! A bude dobře. Bude lépe, protože takovéhle drobnosti nám žádné starosti dělat nemohou. S odvahou do toho! Celkem vzato, bylo to pár dobrých let, několik perspektivních vizí a nadějí. Skutečně to tak vypadalo, než se začal psát rok 2006. Teď už vím, jaké ohně jsem svou naivitou rozdmýčoval. Ten rok nebe začalo padat na mě.

VI

V tunelu

1

Je leden, pozdní odpoledne, dva týdny po Novém roce. Dny se prodlužují, ale pořád jsou krátké. Stmívá se brzo a já v tom přitmní vstupuji do nevlídné místnosti. Okna jsou dost velká, ale světla je málo. Už aby bylo jaro. Po levé straně stojí pracovní stůl na zvýšeném podstavci, jak na forbíně. Chce mít nadhled, být výš. Být pořád výš než ostatní, za to se platí charakterem. Po pravé straně je podél celé zdi rohová čalouněná sedačka s velkými květinovými vzory. Jakási lavice jak pro čeleď na velkostatku, ale lepší. Pro hodně lidí. Nejsem tady poprvé. Byl jsem tu při určování počtu a pořadí přijatých uchazečů a pak s japonským velvyslancem před jeho přednáškou o divadle. A teď. Místnost se zdá o hodně menší. Je tu těsno, jako by mi zdi stály za zády. Zvláštní. Ocitám se v prostoru, který neumím sdílet. Najednou. Nikterak proto, že zůstávám u dveří. Jsem tady na pozvání děkana Hamblíka. Je to jeho pracovní. Sedí v křesle po levé straně. V rohu polstrované lavice Einekleine šustí papíry. Chvilí je přehazuje, asi do správného pořadí. Po obou stranách mu sedí dva proděkani. Hrazda, malý, sporyý, připomíná mi malého křemenáče skrytého ve vysoké trávě, a Brok, toho znám ze školní besídky studentů filozofie. Pamatuji si, jak vstupuje na scénu s harampádím rozpadlého počítače a s velkým zaujetím něco montuje nebo rozebírá. Dává nám tím na srozuměnou, že jeho koníčkem je filozofie počítačů. Také bych rád věděl, jakou mají životní filozofii. Na to, že je zamlklý a spíš kuňká, se rád předvádí. Rozhlížím se a čekám. Hamblík nevstává. Je odměřený. Normálně si se mnou povídá. O trasách kolem přehrady, jak odlehčit kolo. Teď mi chladně naznačuje místo, kam si mám sednout. Zachovává dekorum. Možná kvůli těm třem. Sednu si do křesla proti nim. Jestli Einekleine zvedne hlavu, budu se mu dívat přímo do očí. Hamblíkovi nevidím do tváře. Sedí ke mně bokem a trochu se odvrací od světla. Bohužel, lepší řešení není v této chvíli po ruce.

„Tak začněme.“ Hamblík ukáže na Einekleina. Ten okamžitě spustí:

„Otevřený dopis...“

Zarazí se. Chybí mu první stránka. Chvilí přehazuje papíry. Má ji na kolenou. Zvedá ji, přiloží k ostatním a opět začne.

„Otevřený dopis – hm, hm – otevřený dopis jako vyjádření protestu: ‚Vážený pane děkane, na základě mé předchozí schůzky, na niž byly dohodnuty konkrétní kroky dalšího řešení, se na Vás obracím tentokrát přímo otevřeným dopisem, jehož prostřednictvím bych rád...“

Einekleine napsal otevřený dopis děkanovi, a teď mu ho nahlas čte? Děkan neumí číst? Nebo je to snad nějaká nová metoda, hlasité čtení pro vybranou část vedení? Co já u toho? Einekleine zase něco pletichaří a bude z toho průser. V žádném případě za něho neponesu odpovědnost! Je přece dospělý. Na předchozí schůzce? Na něčem se předem domluvili?

„... bych rád protestoval proti způsobu vedení i současnému směřování Ústavu pro studium divadla a interaktivních médií, a zejména proti praktikám, které zde přítomný profesor vůči svým podřízeným i studentům v jednání uplatňuje.“

Žádné autorské čtení, otevřený dopis proti mně! (Ti tři, nebo za kolik se počítají, to snad myslí vážně? Oni ho nechají číst?!) Já nic neobdržel... Skutečně ho nechali číst dál.

„Vzhledem k tomu, že komunikace uvnitř pracoviště zcela selhává, jsem nucen využít této poslední možnosti. Pokusím se zde vyhnout jakýmkoli emocionálním komentářům a uvést pouze fakta, která jsou sama o sobě alarmující.“

(Co to plácáš! Ty, a vyhnout se emocím? Vždyť tě rozpalují až do ruda, že jasně záříš i za bílého dne.) Přiznávám, na tohle jsem vůbec, ale vůbec nebyl připraven. Seděl jsem tam jako zkoprnělý.

„Ústav pro studium divadla a interaktivních médií prošel od mého nástupu do pracovního poměru v roce 2002 do dnešní doby zásadní proměnou. S příchodem zde přítomného profesora na místo vedoucího dochází k dramatické (avšak zároveň neopodstatněné) změně původních východisek studia zmíněného oboru. Dřívější prestižní studium zaštitěné profesorem Kostrbou, které si získalo u divadelních vědců

respekt, je v současnosti nahrazováno pozvolnou destrukcí veškerých těchto vazeb a s nimi související spolupráce.“

(O co mu jde? Chce získat uznání za mémi zády? Žadoní o intelektuální podporu? A oni jsou ochotni mu ji dát? Skočí mu na tu jeho sebestřednost?) A pořád mi to nedocházelo.

„Obor stále více vyplňují přednášky a semináře směřující k praxi, navíc často nahrazované dokonce pouze krátkými extenzemi nových spolupracovníků, jež však ve skutečnosti nejsou sami divadelními vědci, nemají potřebnou kvalifikaci a často pracují nikoli v oblasti vědy a výzkumu, ale právě v oblasti dramaturgie, uměleckého managementu apod., tedy v profesích, které jsou vyučovány na uměleckých školách.“

Nabyl jsem zdání, že jsem na špatné adrese. Že jsem si spletl dveře a vstoupil do jiné místnosti, že sem nepatřím. Jsem opravdu na správném místě? Tohle přece nemůže být skutečné! A jestli ano, pak všechno předtím, o co jsem usiloval, vytvořil a co existuje, je teď neuvěřitelně neskutečné. Jako by ani nebylo. Nevěřím vlastními očím! Co tady ale dělám, v takovém světě? NO CO ASI! Poslouchám, jak tichým pološerem prosakuje sžíravý hlas Einekleina. Konečně našel odstín hlasu, o kterém se domnívá, že mu sedí. Chvilí jsem jak uhranutý a pak zase mlčím, abych se nerozkřičel. (Tak takhle se prezentuješ, sráči?! Ty jsi ta záruka nových možností a východisek? Už jsi vybrakoval knihovnu? Vytrhal stránky z cizích knížek, abys dal dohromady jednu svou, a teď s ní tady máváš? Dost možná, že ti na to skočí a staneš se vedoucím, jenom si nesmíš zapomínat pravidelně přehazovat bílou kašmírovou šálu. Pokud ti bude zplihle viset, respekt nezískáš.) Vstávám, sahám rukou po kabátu.

„Nezlobte se, tohle já poslouchat nebudu!“ Říkám to tiše, abych ukázal, že jsou i jiné způsoby a jiný témbur hlasu. Dávám si záležet, aby to bylo s osobním důrazem.

„Vydržte,“ reaguje Hamblík ještě tišeji a rukou mi naznačuje, abych setrval. Ani se nepodívá. Jakože nemám rušit. Tváří se, že zaujatě poslouchá Einekleina.

Zarazím se. Ruku, kterou jsem sáhl po kabátu, nechávám chvíli nataženou. Nikdo na mne ani nemrkne. Einekleine pokračuje. (Proboha, co

to mele?! Nikdy předtím nebylo tolik teorie a extenze, jsou jenom v pátek, jsou nepovinné a dělají to pozvaní lidé, kteří v oboru něco znamenají. Ty přednášky i semináře jsou interpretační. Co víc potřebují studenti, než nabýt schopnosti interpretovat dramatický text, aby nepitvořili práce, jako tady ten podivnej odbornej asistent?!) Hamblíkova odtažitost je mi podezřelá.

„Kromě profesora Kostrby katedru opustily také například profesorka Šťuflíková a doktorka Hlavičková. Skončila spolupráce s doktorem Hadrabkem (Katedra anglistiky a amerikanistiky) a mnoha dalšími. Stejná situace provází i absolventy doktorského studijního programu doktora Lobdičky a doktora Chrustova, kterým pro jejich otevřený nesouhlas se směřováním UDIM a kritiku osoby vedoucího profesora nebyla další spolupráce nabídnuta.“

Nemohu to poslouchat. Z duše se mi to přičí. Uším přítomných to ale zřejmě lahodí. Copak nevidí ty záludnosti? Raději nebudu poslouchat, jinak se neudržím a ztropím těmhle panáčkům, co inscenují takovou ničemnost, skandál. Musí přece vědět, za jakých okolností odešel Kostrba, že Šťuflíková s Hlavičkovou odešly hned za ním a jaký důvod uvedly. (Tehdy, když jsme se sbírali z popela.) Vždyť Hamblík si musí pamatovat, jakých obětí se dožadovol, o jakou podporu stál! Ted' se tváří? Soustředěně se dívá na Einekleina. Dívají se na něj všichni. Jako by to ještě neslyšeli. (Musel bych se nutit, abych vám uvěřil, pánové, že to zrovna ted' slyšíte poprvé. Ta maska, kterou jste si nasadili, je ohyzdná. Neděláte nic jiného, než že se každým coulem svého těla, nepatrným pohybem, pouhým naznačujícím gestem, tou svou vnitřní napjatostí, kterou předstíráte vstřícnost k předčítajícímu, podílíte na jednom velkém paskvilu.) Bože můj, z kterého představení je tahle scéna?! Odvrácené tváře, skrývané rozpaky, nervně se chvějící Hamblíkova noha, postranní myšlenky Broka, který pohled raději upírá na špinavý koberec, a kolektivní zaraženost. Od Einekleina se dalo čekat, že mu po tom jeho nezdaru prdne v palici a začne kolem sebe ničit vše živé, fungující. Proč mu ale při tom dělají stafáž? Proč mu dláždí cestu? Proč mu pomáhají kličkovat po cestíčkách malých dvorků? Proč mu dělají ochranku tou svou zhůvěřilou

důvěrností a předstíraným nasloucháním? Moje nervozita stoupala k vrcholu.

„V tomto smyslu zaráží na první pohled také skutečnost, jakým způsobem zde přítomný profesor řeší výuku svého předmětu nazvaného Doktorský seminář, který je určen pro postgraduální studenty. V rámci tohoto semináře si totiž vyhrazuje právo k tomu, abychom my, odborní asistenti, tento předmět navštěvovali spolu se studenty. Absolutismus ho vede dokonce k tomu, že jsme i my, coby odborní asistenti, v rámci tohoto předmětu nuceni vystupovat se svými příspěvky a prezentacemi, tedy ve skutečnosti znovu plnit požadavky kladené na studenty v doktorském studijním programu. Navíc nás dokonce nutí komentovat příspěvky a metodologii práce doktorandů, což nám nepřísluší. Ve vztahu k mé osobě: byl jsem ze strany zde přítomného profesora navíc dále pověřen organizací těchto setkání a jejich případnou inovací, což jsem v zápětí odmítl, neboť tyto věci nejsou a nemohou být v mé kompetenci.“

Pokud tohle vydržím, tak toho snesu opravdu hodně. Možná je to jen malé představení kvůli Einekleinovi, aby si něco neudělal, aby ho neměli na svědomí. Jaký jiný důvod by mohli mít k takovému tyátru? Co to řekl o doktorském semináři? To snad ne! (Pak jim ale musíš říct, ty vole, že je to jednou měsíčně, a že jste tam pozvaní proto, abyste ostatní doktorandy seznámili se svými disertacemi, když už to máte za sebou, abyste jim předali své zkušenosti, kreténe! A do diskuse tě nikdo nenutí. Taky když něco řekneš, za moc to nestojí, huláne hulánovitej! A to, žes to měl organizačně na starosti, to bylo proto, že jsi tady zaměstnaněj, ty debile! A že ses z toho kompletně složil, to je ta tvoje připosranost a lenost při každé práci! Stejně ses vyděsil z tý reakreditace, než jsi ji totálně skrečoval, křiváku křiváckej!)

„Jednání zde přítomného s kolegy i interními doktorandy jsou nyní stále častěji provázena výpady, naprostou neúctou, šířením atmosféry strachu a neustálého zastrašování pedagogů hrozbou ztráty zaměstnání, které navíc provázejí v komunikaci v širším plénu dokonce vulgarismy.“

(Téměř přesně. Jenomže doposud jsem ti nikdy nahlas vole neřekl, protože až do této chvíle jsem si myslel, že seš jenom taková slabošská podržtaška, ty egocentrickej mizero! Ani mě to nenapadlo. Ale to, co teď říkáš... jako bys mi právě četl myšlenky, protože jiné označení teď už pro tebe nemám.)

„Strategie vedení zde přítomného, založená na destrukci stávajících hodnot, na neúctě ke starším autoritám, a především na systematické likvidaci konkurence, v mém případě vyústila ve znemožnění výjezdu do Ruska pro materiál potřebný k přípravě mé habilitační práce, což ve skutečnosti znamená opoždění mého dalšího kariérního růstu v rámci fakulty.“

V dále slyším rezonovat Kostrbovu větu: „Tolik jsem toho pro vás udělal – TEHDY“. (Vždyť tě nebylo možné vyslat ani na festival do Ostravy, vmžiku jsi onemocněl! Najednou by ses vydal do Ruska?! Z čeho bychom zaplatili tvůj pobyt? Než jsi souhlasil s erasmovskou výměnou do Finska, dělal jsi téměř půl roku obstrukce a jel jsi, až když už nešlo couvnout. Do Ruska, jo?! Jsi přesně ten typ, co se klidně vydá až na severní pól, ale určitě jenom s nákladákem pampersek.) Jednou se ale odvážil do Francie, na důkaz mi přivezl barevné fotografie hrobů Ionesca a Becketta. Chtěl mi snad ukázat místo, kde hodlá spočinout? Já jsem se ke Kostrbovi takhle podrazácky nikdy nezachoval. Upadl jsem v nemilost kvůli nedostatku absolutní oddanosti. Ale to je jiné kafe. Nelze to porovnat s tím, co tady předvádí tenhle magor. – Zvedám se. Všichni tři se na mě překvapeně dívají. Jenom Einekleine čte dále. Chci něco říct. Není mi dovoleno. Ne že to nedovolí, oni nepřipouštějí, abych promluvil. Co bych k tomu taky vlastně říkal, k té snůšce lží? Za koho ten pobuda mluví? Že by opravdu za sebe?

„Jeho jednání vyústilo v otevřený konflikt na konci listopadu 2005, kdy jsem byl opět obviněn z nedostatečnosti výstupů prokazujících moji práci na fakultě. Opakovaně se vyjádřil, že o tom, kdo na fakultě setrvá, rozhoduje on, a že pro mě již nebude po vypršení mé smlouvy na UDIM místo.“

Už jsem to nevydržel. Tři páry pichlavých očí mě sice viribus unitis vracely zpátky do křesla, ale já nedosedl a bručivým hlasem prorazil vlastní mlčení:

„Takže nejlepší způsob, jak začít něco dělat, je napsat otevřený dopis. Když řeknu: ‚Eineklene, už druhý rok nemáte z výzkumu žádný výstup, ale berete peníze‘, tak je to rovnou obvinění, málem útok a rázem šikana? Nemluvě o tom, že jste ani nesáhl na reakreditaci!“

Hamblík si přiložil prst na ústa a sykavým pssst mi naznačil, že právě teď není vhodné narušovat poutavé čtení. Ono to zřejmě mělo vypadat tak, že humbuk, který ti syčáci inscenují, je natolik dobrý, že ho pro udržení dosavadního *temporytmu* není vhodné kazit nemístnými vstupy.

„Jak to, že se nemám rozčilovat? Copak nevidíte, co předvádí? A vy s ním?! Co to má znamenat, že tady sedíte a předstíráte slabošskou vstřícnost k jeho duševní nezralosti?“

„Neurážejte, prosím.“ Hamblík zřejmě schválně neřekl, koho nemám urážet. Ano, chtěl jsem je urazit všechny najednou.

„Nemám se rozčilovat? Vždyť tím, že ho necháváte takhle veřejně lhát, urážíte mě. Nebo mě chcete dokonce zostudit?“

Hamblík se rozhlédl kolem sebe, jako by se v místnosti objevil někdo cizí. Nebo měl možná pocit, že sedím příliš blízko? Opatrně zmírnil tón.

„Pane kolego, už tam toho moc nemá. Necháme ho dočíst. Věřte mi, že pak každý z nás odsud odejde určitě lépe naladěn, než jste vy v téhle chvíli.“

Přitom se všichni tři shlukli k sobě, jako by si posunky chtěli něco důvěrného říct. (To je fakt dobrý! Po těchto řečech mám odejít „lépe naladěn“? To by mě museli doprovázet andělé! Kde jsou?) Krev mi vře v žilách, hrozí, že prasknou, jako když se rozpichují malé balónky, ale sedám si. Einekleine osmělen pokračuje ve čtení.

„Vzhledem k tomu, že řízení UDIM zde přítomným profesorem vede k tomu, že obor postupně přestává naplňovat požadavky akreditace oboru, i vzhledem k tomu, že se mnou na UDIM již dále nepočítá, dovoluji si Vám tímto oznámit, že odmítám podepsat akreditaci svých předmětů pro další období. Snad alespoň tento krok povede k hledání

řešení neudržitelné situace na UDIM, která jednoznačně prozrazuje nekompetentnost zde přítomného jako vedoucího.“

No jak se to vezme. Konec není až tak špatný. (Odmítneš podepsat své přednášky, nebudeš učit. A je to!) Upřeně se dívám na Einekleina. Teď bude muset zvednout hlavu a podívat se mi do očí. Stačí na okamžik. Jistě hned uhne, ale i za tu chvilku mu dám najevo, jak pohrdám tím jeho pletichařením a sebezahlcujícím sobectvím, kterým se všude tak nejapně roztahuje. A nejenom on. Všem dám na srozuměnou, jak mi páchnou tou svou vulgaritou skrývanou za fasádou tolerance. Ať vědí, že jsem rozpoznal jejich spikleneckví. Toho jejich pokrytectví je tolik, jako kdyby vysypali z plného kontejneru hromadu odpadků, zalévali ji hustým deštěm své předstírané nestrannosti, aby z toho vyrašily další lži a mračna žvástů. – Naše pohledy se však nesetkávají. Všichni tři čumí do blba a Einekleine nestydatě čte dál.

„Na závěr mi dovolu: v roce 2002 jsem získal 2. místo [sic] v prestižní soutěži o Cenu V. Königsmarka, kterou vyhlašuje Teatrologická společnost (TS).¹⁵ Na základě tohoto ocenění se mi v roce 2004 dostalo dalšího zvláštního ocenění, byl jsem zvolen do výboru TS, v němž dosud aktivně působím. V případě potřeby bližšího vysvětlení jsme já i bývalí kolegové připraveni vyjádřit své stanovisko.“

U tohohle čtení jsem zůstat neměl. Uvědomil jsem si to až na konci, když Einekleine jak o překot spěchal, aby to už měl za sebou. Téměř mu nebylo rozumět, ale těm třem to nevadilo. Znali text předem. Hlavně že po celou dobu udrželi v obličejích zmrzlou grimasu. Zvednuté horní rty a pokrčené nosy. Do toho zarudlá tvář Einekleina. Jako by ho zachvátila horečka. Seděl strnule a hodně se potil. Snažil se vyhnout mému pohledu, ale já ho nespouštěl z očí. Jasněže nevěděl, co má se sebou dělat, po tak dobře vykonané práci. Trvalo to dlouho, a přitom jenom chvíli. Podlost pobořila čas. Dokonce jsem ztratil schopnost klást otázky. (Ještě dnes mnou prochází vztek, proniká až do morku kostí.) Pokoušel jsem se

---

¹⁵ Cena udělovaná autoru nejlepší divadelně vědní studie, resp. závěrečné studijní práce v oboru teatrologie.

vstřebat všechny pocity, co ve mně pulzovaly, bylo jich ale přespříliš. Vstal jsem. Než jsem za sebou zabouchl dveře, doznívaly mi za zády Hrazdova slova: „Ta reakreditace Einekleina je ale v pořádku.“ – „Boží kletbu na VÁS, na hajzlíky, boží kletbu o Popeleční středě na VÁS VŠECHNY,“ chtělo se mi zakřičet. Protože to, co mi ti čtyři prováděli, byla pořádná hajzlovina.

Vypadl jsem ven a jak v bezčasí bloudil postranními uličkami města a hledal lidskou jednoduchost. Aspoň drobtý upřímnosti a chvílku beze-lstnosti. Zeptat se: „Jak se máte?“ Popovídat si s lidmi o počasí... Nepotkal jsem jediného člověka. Možná abych nezapředl do rozhovoru o možnostech úniku z existence, o cestě příšleců, o malých dvorcích (do kterých když člověk nepronikne, stanou se mu hrozbou), o tom, jestli se ti, co v nich sídlí, se mohou za svého života dobrat vlastní povahy, a určitě o tom, jestli se lidská zhovadilost má odplácet stejnou mincí, nebo jestli je lépe to přenechat božím mlýnům. Mluvil bych dlouze, abych ze sebe smyl to předešlé mlčení a pachut' křupanství, která se mi jak virus zahnízdila v plicích a já ji nemohl vydýchat či vykašlat. Kdo by mě ale poslouchal? Cítil jsem odloučenost způsobenou oživlým přízrakem, který se vracel a už po tolikáté mě vylučoval z jejich světa, pro tentokrát opět z akademického, ve kterém Einekleine volá po úctě ke své sebestřednosti, veřejně proklamuje lži a je mu pozorně nasloucháno. Můj svět se mi bortil pod rukama.

Dodnes nevím, jak jsem k ní přišel, ale do své pracovny jsem se vplížil s láhví vodky. Vodku piji jedině s Vladislavem, protože s ním má vždycky chuť starého dobrého přátelství. Kde jsem narazil na obchod a vešel do jeho osvětleného prostoru, to zůstane záhadou. Světlo mi připadalo zrádné. Bylo pro mě jak boží oko, které by mě odhalilo v okamžiku slabosti, že jsem pořádně neprotestoval, že jsem se poddal. Všechno se ve mně smíchalo a na povrch vystupovaly samé zmatené pocity. Uvnitř jako bych byl prázdná studna, kterou zněl ten sžíravý Einekleinův hlas. K tomu se přidávala směsice hlasů těch tří, v opožděném echu tvořila jakýsi chór s příšerně falešným dozvukem. Zacpával jsem si uši, ale hlasy se vracely. Zvolil jsem proto tmu, abych si pod její ochranou urovnal

myšlenky. Navíc tam ty pazvuky nebylo tolik slyšet. Ale i v té tmě nad vším ve mně postupně převládl horečnatý hněv, zatlačoval vnitřní zmatek a prázdnotu, ale nikoli zdrcující pocit nespravedlnosti.

Hosana tam ještě byla. Ani jsem nerozsvítil a praštil sebou do křesla. Později přinesla dvě skleničky. Hned jsem do sebe hodil několik panávků, abych prolomil napětí, které až teď dostoupilo vrcholu, a mohl začít mluvit. O tom, jak jsem se nechal uhranout a nachytat, jak jsem jim vletl do pasti a setrval v ní jakoby z vlastní vůle, jakoby dobrovolně, i když jsem tolikrát mohl odejít. O jejich velikášství, o hybris, která v nich v touze po moci přerůstala v iluzi, že mohou vše.

„Hosano, já neříkám, že zůstat bylo správné, ale možná lepší, než všechny ostatní špatné alternativy, které se mi nabízely. Co když jsem se právě tím těm syčákům vzepřel, protože očekávali, že odejdu? Pak ale mohu se vší vážností prohlásit, že jsem vzdoroval slušně. Ovšem pokud se báli, že to nevyslechnu a odejdu, tak jsem jim vyšel vstříc, a to pořádně, až tak, jako bych jim ze samé vděčnosti položil hlavu na špalek. Jenže jakou já k nim mohu cítit vděčnost, po tom všem? Rozumíte? Jedině že by to byla jenom jejich hra, takové malé divadélko před Einekleinem, pak opravdu potřebovali, abych zůstal. To přece ale vůbec nebránilo tomu, aby mě Hamblík o svém záměru předem informoval. Moc dobře věděl, jak je na tom Einekleine psychicky. Tehdy přece, vzpomínáte, když se Einekleine na tři dny ztratil, Hamblík o všem přece věděl!“

Neříkala nic, ale já byl k nezastavení. Nalila mi. Vzal jsem sklenku a zadíval se přes ni na Hosanu. Její obličej se protahoval jak ve vypouklém zrcadle. Skryla si tvář do dlaní. Jako by z toho měla opravdovou hrůzu. Nebo nechtěla být viděna pod mým drobnohledem? Přestal jsem žvanit. Pohlédla nahoru, protočila panenky, aby odlehčila situaci a tiše ze sebe vypravila:

„Panebože, nemohu tomu uvěřit.“

„Bud'te bez obav. Zatím se nic víc než tohle nestalo.“

Přešla k oknu, určitě ne proto, aby mi ukázala záda. Pak se vrátila, nalila si taky a přitukla o moji skleničku. Na nic jsme si nepřipili, jenom

to do sebe hodili. Nejspíš na oslabení myšlenek, které se nám honily hlavou. Chtěl jsem vědět, o čem byly ty její.

„Tohle se stát nemělo.“

„Pochopte, já přece...“ Nedořekl jsem. Omlouvat jsem se opravdu nemusel. – „Víte, Hosano, chtěl jsem odejít, fakt. Když mě Einekleine nařkl z tolika nesmyslů, říkal jsem si, teď vstanu a odejdu. Oni by to sice považovali za útěk, ale ať! Když ovšem vršil jednu kravinu za druhou, jako by mě uhranul, jako by ta lež s jejich tichou podporou nabyla takovou svrchovanost, až mě zcela poblouznila. Úplně jsem strnul. Nebudete mi věřit, ale nemohl jsem se ani pohnout. A pak, když dočetl, nedokázal jsem odtrhnout oči od těch jejich ksichtů. Jak mu nadržovali! Všema deseti! Jak předstírali, že jsou nestranní, přitom byli předem domluveni! Oni si skutečně mysleli, že jejich rafinovanost nelze prokouknout. Kdyby v sobě měli špetku cti a opravdu to chtěli posoudit lidsky a brát ohled i na psychickou labilitu Einekleina, nemohli by takovou situaci připustit!“

„Není si co vyčítat. Vy jste to nezavinil.“ Řekla to jako pohlazení. Pořád ale vypadala, jako by jí ujel vlak a bezradně se rozhlížela po prázdném peróně.

„Asi jsem to vyvolal, jako už mnohokrát, ale nevím čím.“

„Hamblíka jsem si vždycky vážila, ale teď pro něj neumím najít žádnou omluvu.“ Posadila se a trochu upila.

„Možná jim jenom nejsem dost dobrý. Není to nakonec tak, že když neberou ohled na to, co jsem udělal, tak ať udělám cokoli...“

„Nevím, jestli jste měl zůstat, ani nevím, jestli jste měl hned odejít. Nevyznám se v tom, ale tohle byste říkat neměl.“ Snažila se mě přerušit, i když to běžně nedělala. Evidentně nechtěla ta slova slyšet, ale přesto jsem větu dokončil:

„...i kdybych překonal všechna jejich očekávání, nikdy pro ně nebudu dost dobrý. A Einekleine jim nikdy nebude dost špatný.“ Načež jsem do sebe kopl další dva panáky.

Dovětek o Einekleinově *špatnosti* jsem řekl spíš kvůli větnému kontrastu, než že bych tomu opravdu věřil. Sypal jsem ze sebe bolístky

a motal se v protimluvech, opakovaně jsem tvrdil, že jsem se toho neměl zúčastnit, přitom jsem se vymlouval na to, že vyhnout se tomu nedalo, přece jsem nevěděl, proč mě děkan zve. Mohl jsem si to zjistit, to je pravda, dobře, ale jak? Už mi je jasné, že jsem měl to předčítání ignorovat: co je to za otevřený dopis, když ho přede mnou utajují? Stačilo odejít. To ta Einekleinova proradnost! Bylo jeho povinností, aby mi ten dopis dal. – Byl jsem k nezastavení, mluvil jsem a mluvil. Pak jsem už jenom mlel. Řekl jsem jí o staré hádce s Janem daleko v Kysucích, o výsměchu, jakého se mi od něho dostalo za důvěru k Hamblíkovi, o tom, že jsem Jana nařkl z posedlosti i o své domněnce, že se teď asi naplňuje jeho proroctví. Hosana ale těmhle věcem nepřikládala žádnou váhu a na Hamblíka nedala dopustit. Styděl jsem se před sebou i před ní, že jsem neudělal, co jsem měl, a udělal, co jsem neměl – a vice versa a všechno dohromady. Přísahal jsem, že ta seance v pozdní lednové odpoledne vypadala jako soud, na kterém byl rozsudek vynesen ještě před mým příchodem, a já ani netuším, jak zní. V opilosti jsem hodně přeháněl a tragizoval. Pak jsem se ještě dlouho zaříkával, že nepodlehnu tomu, aby mi takové zrady znemožnily *můj* způsob života. Až tak jsem se do toho svého monologu zamotal, že jsem se dostal zpátky na začátek a znovu proséal situaci časovou mřížkou, okénko po okénku, abych se dobral konce. Toho jsem se však nedobral dodnes, proto to nemá význam dále rozvádět. Už nevím, jestli v láhvi něco zůstalo. Pantomimicky domluven s Hosanou, po které jsem opakoval ostrý sykavý zvuk s prstem na rtech (stejný na mě ten den, ale za zcela jiných okolností, syčel Hamblík), jsem s její vydatnou pomocí, nehlučně a hlavně neviditelně prošel vrátnicí a nastoupil do přivolaného taxíku. Už v něm mi bylo hodně špatně, začal jsem zvracet, sice do pytlíku, ale blil jsem na všechno, na starý i nový svět, na všechny ty malé dvorky a na lidi v nich. Poblil jsem je vrchovatě, od hlavy až po paty, abych se s depresivními živými sny plnými úzkosti problil až do příštího rána.

2

Vzbudil jsem se brzo, ještě za tmy. Pořádně vydávený a se žaludkem jak na trampolíně, zaskočen sám sebou, protože jsem uléhal s předsevzetím – několikrát jsem si ho umanutě opakoval až do usnutí –, že se nehnou z postele celý víkend, i kdyby do ložnice vtrhli teroristi z jedenáctého září. Ještě chvíli před usnutím jsem si šeptal, že nevstanu ani k snídani. Živé sny mě ale přepadávaly, strhávaly, proplétaly se mou hlavou, mihotaly se a ztrácely, znovu se vracely, bušily do mě jak do boxerského pytle a já v nich vstával a zase uléhal. Spal jsem sice, ale často jsem se probouzel, abych uhasil žízeň. S krevním tlakem na horní hranici a s hlavou pořádně rozpálenou alkoholem jsem střídavě vystupoval při soudním procesu a písemně konstruoval odpovědi proti svému obvinění. Ve snu se soud konal nepřetržitě. Stál jsem v soudní síni, před zábradlím pro vypovídající, jako svědek i jako obžalovaný v jedné osobě. V ruce jsem držel papíry, ze kterých jsem četl přehnaně hlasitě, abych na sebe upozornil nahluchlé soudce, kteří věnovali více pozornosti bílému kašmírovému šálu Einekleina než mému vykřikovanému tvrzení o nevině. Z nepochopitelného důvodu Einekleine seděl mezi soudci. Ti se k němu nakláněli, naslouchali, jak jim po svém tlumočí moje slova. „NE, TAKHLE JSEM TO NEŘEKL!“ hájil jsem se už poněkolkáté, když jsem zaslechl několik podivných slov připomínajících hantec. Svou námitku jsem zvláště adresoval ryšavému soudci, protože ten mi nevěnoval vůbec žádnou pozornost. Abych narušil to jejich spiklecké šeptání, udeřil jsem rukou do dřevěného zábradlí. Tou rukou, ve které jsem držel pero a opravoval chyby v textu. Z plicního pera vyšplouchl inkoust. S napětím jsem sledoval kapky inkoustu, které letěly jak ve zpomaleném filmu. Nebudu lhát: sledoval jsem je s jistým požitkem, dokonce jsem se na ně trochu usmíval a přál si, aby letěly cíleně. Dvě z nich, právě ty největší, nabraly směr rovnou k bílé kašmírové šále Einekleina. Prudká exploze při jejich dopadu mne vzbudila, jako

když tlaková vlna rozbije okenní tabule, ale na šálu nedopadly, úslužně je zachytil ryšavý soudce. Rámus způsobil prudký střet kapek s jeho dlaní. Než jsem otevřel oči, stačil jsem zahlédnout, jak mu ruka inkoustem modrá až po loket. Z dálky jsem zaslechl větu: „TAK Z TOHO SE TAK SNADNO NEDOSTANEŠ!“ Miluji inkoustová pera, zvláště ve snu.

Mohlo být tak před pátou, ale na rozdíl od Anny, která spokojeně oddechovala, jsem usnout už nemohl. Sedl jsem si ke stolu, nalil do sebe litr vody, a abych tu invazi živých snů zastavil, udělal jsem, co bylo nutné: začal jsem psát. Zatímco aktéři včerejší události spali poklidným spánkem po dobře vykonané práci, alespoň tak jsem si je představoval, jak hajinkají a ani ve snu si nevzpomenou na příkoří, kterého se ještě před chvílí dopustili. Pod rouškou noci jsem konstruoval svůj rezolutní odpor vůči jejich útokům, volal jsem k odpovědnosti ty, co mě nepřipraveného vehnali do neblahé situace, vyjadřoval jsem pohoršení nad tím, jaké příležitosti se dostalo neloajálnímu zaměstnanci, aniž by si vedení předem ověřilo pravdivost jeho výpovědi. Doložil jsem fakta, dokonce jsem vytvořil tabulky v Excelu, abych mohl názorně ukázat, k jakým změnám v ústavu za dobu mého pětiletého vedení došlo. Dal jsem si záležet na číslech, dokazoval jsem několikanásobné zvýšení počtu studentů, na kterém jim tehdy tak záleželo, poukázal jsem na rozdíly v minulých a současných úvazcích, na ztrojnásobený rozpočet, na výzkumné granty, zahraniční spolupráci, na vydávané odborné publikace, abych konečně dospěl k tomu, co jsem považoval za nejdůležitější: otevření nového oboru Interaktivních médií, technické vybavení divadelního sálu a místnosti pro média, návrh jsem dokumentoval nebyvalý zájem o studium těchto oborů. Vlastně jsem tím tak trochu demonstroval i před sebou, že nejsem k zahození, že si se mnou nemohou pohrávat jak s tenisovým míčkem a že vždycky dělám víc, než mám, jak už to chodí u příšelce, který musí hájit své nejisté místo vždy znovu a znovu. Zároveň jsem neuváděl nic z toho, co by všichni kolem už neznali – pokud opravdu nic před sebou i jinými nezatloukali – a co určitě nejlépe ze všech vědělo samotné vedení. Jistěže mě u toho několikrát napadlo, jestli se patří, abych se chlubil vlastním peřím, ale když

jsem si vzpomněl, jak najednou všichni tři pozbyli paměť, odhodlaně jsem pokračoval. Za každým rohem na mě ale vždy čekaly pochybnosti, jestli se nesnažím o něco, co je předem odsouzeno k nezdaru, zda se nepokouším vykřičet něco, co oni nikdy neuslyší. Kdyby měli kousek sebeúcty, proč by se všichni tři podíleli na inscenování něčeho tak podlého?

Asi jsem při psaní opakovaně usínal, protože se přede mnou všichni tři několikrát vynořili jako čarodějové v ošuntělých hávech, ale na rozdíl od Macbetha mi nevěštili nic, co bych mohl považovat za dobré. Nechal jsem se však odradit a psal jsem dál jak posedlý. Pamatuji, že součástí formálního úvodu byla věta: „Na schůzce v pátek 13. ledna jsem se navzdory očekávání ocitl v nevýhodné psychologické situaci“, což jsem si uvědomil až v sobotu, a dodnes přemýšlím, jestli bych v tento den neměl pravidelně (alespoň v roce, kdy 13. ledna připadne na pátek) zapálit svíčku, abych si náležitě připomněl tento den jako DEN AKADEMICKÉ ZVŮLE. Slovní spojení „navzdory očekávání“ jsem vsunul záměrně, abych naznačil, že místo hrůzostrašného setkání jsem spíše předpokládal, že mi vedení fakulty projeví alespoň malý vděk za tak nebyvalý rozvoj ústavu. O jejich kultivovaném vnímání jsem sice žádné iluze neměl, leč ukázat, že existují i jiné móresy, nikdy nezaškodí. Neodpustil jsem si připomenout, že se mi po celou dobu nedostalo žádného zastání, nýbrž že mě vedení „vystavilo útokům a obviněním, přičemž většina z nich byla nepatřičného charakteru a neopodstatněná“, abych zdůraznil jejich nehodný postoj v tak nehorázně vykonstruované kauze. V závěru jsem doporučil, aby byl Einekleinův otevřený dopis zveřejněn, aby se k němu mohli vyjádřit ti interní kolegové, kteří projeví zájem, a také jsem požádal o kopii, abych mohl v dalším dopise detailně reagovat na jednotlivá obvinění. Nezapomněl jsem to dát na vědomí tehdejšímu novému rektorovi univerzity, aby měl přehled, co se na fakultě děje. Měl jsem toho všeho v sobě tolik, psal jsem pod tlakem, takže mi psaní netrvalo nijak dlouho. Šlo to z mé hlavy jaksi samo, jenom to chtělo vždy určitou část učesat a formálně či stylisticky upravit. Už svítalo, když jsem končil.

Vyhlédl jsem oknem a divil se, jak je venku pusto. Něco málo sněhu ještě zůstávalo na zemi. Několik strak se přetahovalo o těsnicí gumu ze zavařovací sklenice, ale nikde ani jediný vrabec. Vymizeli, ani jsem si toho dřív nevšiml. Na základce nás učili, že vrabci jsou neužiteční ptáci. Pokud tenhle názor přetrvává dodnes, asi už také neunesli tolik opovržení a křivdy. Naštvali se a odletěli někam do *tamtam*. Cítil jsem s nimi jisté spříznění, ale neodpustil jsem si zapochybovat, jestli *tamtam* je skutečně dobré místo, jestli přece jen více neplatí „všude dobře, nejlépe nikde“. Dost bylo přemýšlení! Vrátil jsem se do postele a nevstal, jak byl den dlouhý.

Kopii otevřeného dopisu mi vedení nezaslalo. Zdálo se, že to s odpovědí bude stejné, i když řeči, které se ústavem šířily, naznačovaly, že vše může proběhnout dvojím způsobem. V prvním případě, kdy se uplatní styl Einekleina, se mnou pořádně zametou, jak se na místní poměry sluší a patří. Někteří zdrženliví kolegové sice projevovali mírnou obavu z toho, jak se situace obrátí, až se Einekleine zmocní vedení. Nejvíc se vzpouzela Černá Lili, bála se ho a za svůj přerod z postmoderní marionety do badatelky bez pózy mi byla zavázaná (možná i za nápovědu při disertaci). Věděl jsem ale dobře, že i když mi dávali najevo solidaritu, pro vlastní záchranu přijmou nová pravidla snadno a bez námitek. Neměl jsem jim to za zlé. Na odvahu Černé Lili jsem se ale díval s jistým zalíbením a také ze zvědavosti, jak dlouho to vydrží. Ve druhém případě mou představu ovlivňoval nenapravitelný optimismus, ke kterému jsem se často upínal, možná to byl ze strany vedení jen takový lapsus. Někteří akademici rádi mluví o tom, jak by měl náš svět vypadat a jak by se měli lidé k sobě chovat, ale když se k tomu mají sami postavit čelem nebo řešit to, co se jich osobně týká, většinou to zvořou (dobrým příkladem je Voltaire). Co když to byla pouhá ukázka akademické zmatenosti? Možná by stálo za to, aby před nástupem do funkce rozdávali letáčky „Doporučujeme: do řešení personálních otázek se nepouštějte.“ Koneckonců vzpomeňme na případ Pantalona z akády. Čímž chci říci, že můj přehnaný optimismus mi jak z postranní ulice tiše pronikal do podvědomí a našeptával, že v mém případě a pro

tentokrát to opět dokonale zvrzali. Až tak dokonale, že pokud mají aspoň špetku poctivosti, sami budou chtít na své excesy co nejrychleji zapomenout. Na to bych se měl připravit a s nadhledem jim vše promi-
nout.

Za několik týdnů mě děkan Hamblík pozval k sobě. Dal si sice načas, ale byla v tom jiskřička naděje, že se naplní mé optimistické vize. Vůbec to však neznamenal, že bych se zbavil jakýchkoliv pochybností. Ty se v okamžiku, kdy mne pozval, rázem zdvojnásobily a záchvěvy minulé zkušenosti prudce stouply. Odpověď na svůj dopis jsem neobdržel, kopii Einekleinova dopisu nedostal, mohl jsem se tedy právem domnívat, že jde o další pokus, kterým se vedení ujišťuje, že jeho postupy v oblasti personálních vztahů byly naprosto správné a že je třeba v nich stejným způsobem pokračovat. Odmítnout pozvání nebylo možné. Za nepřiměřený vzdor by mě smetli z povrchu zemského. Ovšem minulé situace, ten zlý sen, se nemůže do nekonečna opakovat. Vybral jsem si z toho to důležité, snad jsem nic podstatného nevynechal, ale podruhé bych už asi jazyk takové hovadiny vyjádřit nesvedl.

Fantazie Einekleina se vyčerpala, věřím, že až na dno jeho narcisismu, jenom těžko zplodí ještě něco podobného. Ledaže by se všichni čtyři dali dohromady, že by laborovali na odvrácených stranách svých osobností a pak prohlásili, že výtky i obvinění Einekleina jsou „opodstatněné“. Ovšem o takovém pokračování bylo dobré pochybovat. Ať se děkan Hamblík v ten osudný pátek choval jakkoliv nehorázně, neshledal jsem, že by byl vůči mně otevřeně nepřátelský. Jako by se jenom podřídil něčemu vnějšímu. Dokonce v jeho odtazitosti byl i jistý ostych. Možná to opravdu bylo možné omluvit nepraktičností akademiků, kteří, zabydleni ve svém skleníku, zcela zapomínají na vnější svět, a když jsou nuceni z toho skleníku vylézt, je z toho horor nebo tragikomedie.

Jednou se mi v menze ztratil kabát, na věšáku zůstal pouze dámský plášť. Jakási „přírodovědní dáma“ týden chodila v pánském, o několik čísel větším svrchníku, vláčela ho za sebou po jarním sněhu a zmoklých chodnicích jak trpaslík svatební vlečku. Uvědomila si, v čem chodí, až v okamžiku, kdy ji kolegyně, žárlivá na její lepší výzkumné výsledky,

s ironickým podtónem pochválila, s jakým vkusem si po dlouhé době pořídila nový „jarník“ do deště. To ale byla skutečná vědkyně, jiný případ než ti tři funkcionáři.

Dostatečně vyzbrojen ideály, totiž že už nemůže být hůř, stojím přede dveřmi, které mi vstoupily do vědomí okovanou botou, váhám jak před bránou Agon, i když zde není Kerberos, jako bych naposledy těmito dveřmi vstoupil do podsvětí, aniž jsem si toho byl vědom. Škoda, že bránu nikdo nehlídá, uvítal bych ochranu Bláznivé Markéty, ta ví, jak naložit s pekelným řádem i s těmi, co mu vládnou.¹⁶ Bohužel, jsem na to sám. Otevírám dveře a vlézám dovnitř jako do velké tlamy. Je to stejná místnost jako tenkrát, ale tehdy se v ní stmívalo jak ve zlých časech. Naštěstí se dny už prodlužují. Je přece dopoledne a konec února. Děkan Hamblík vstává od pracovního stolu. Podává mi ruku, naznačuje úsměv a nabízí místo v té malopanské sedačce. V rohu, na místě, kde ještě nedávno svým sžíravým hlasem pronášel Einekleine své neúnavné *al capo de fine*, sedí Brok. Neříká nic, jenom mírně kývne hlavou. Raději volím křeslo. Chvilí je ticho, ale skutečně jen na okamžik, než se Hamblík odhodlá k první větě:

„Přiznávám, pane profesore, opravdu jsem doufal, že poslední setkání, jehož jste byl účasten, povede k tomu, že si obě strany vysvětlí svá stanoviska...“

Chci něco říct, ale Hamblík je o hodně rychlejší:

„Očekával jsem, že budete schopni odhlédnout od rozdílů svých názorů a pokusíte se nadále spolupracovat.“

„Spolupracovat? V jakém smyslu?“ Podařilo se mi vstoupit do jeho nádechu.

„Přestože jste mi tuto otázku vzal přímo z úst s jistým ironickým podtónem, říkám to s plnou vážností. Totiž tak, abyste dále nepoškozovali dobré jméno ústavu a fakulty. A také jsem si vědom toho, že se tak bohužel dosud nestalo. Místo uklidnění situace..., chápu, otevřený dopis měl velmi různorodou úroveň dikce, tu ve váš neprospěch, tu na vaši podporu.

---

¹⁶ Narážka na stejnojmenný obraz Pietera Brueghela staršího.

Nemohu k tomu nedodat, že dopisy ve váš neprospěch dostávám pouze v kopii, pokud je vůbec dostávám.“

„Promiňte, nevšiml jsem si, že by v jeho dopise byla nějaká podpora.“

Neslyšel, protože nechtěl být přerušován. Spěchal. Mluvil ale, jako by to neadresoval mně, nýbrž celému auditoriu, jako by odříkával to, co říci má, ne to, co si myslí.

„Proto jistě pochopíte, že za těchto okolností nemám opravdu žádnou chuť ani potřebu nadále do vývoje událostí zasahovat a vyjasňovat si další stanoviska.“

„Počkejte!“ vyhrkl jsem nečekaně, ve stejně uspěchaném rytmu. „Chcete tím říct, že v ústavu jsou lidé v nějakém konfliktu? Vy přece dobře víte, jak fungujeme. Nemůžete vše zpochybnit pouze proto, že jednomu asistentovi se něco nelíbí.“

„K tomu mohu jen dodat, že rektor, který, jak víte, je prvním adresátem části zmíněných dopisů, již případ předal k prošetření příslušnému oddělení, a bude tedy jistě správně počkat na výsledky. Do té doby je nutno se chovat alespoň s minimem racionality a zodpovědnosti vůči studentům a běžícímu studijnímu programu.“

Mluvil, jako by to četl. Monotónně intonoval, dokonce snižoval hlas po čárce, díval se někam před sebe, jako televizní hlasatel, kterému na panelu běží text, jako by se hlídal, aby neudělal chybu. A přece! Měl jsem dojem, že je v jeho řeči něco zašifrované, nějaké znamení pro mě, něco, co jsem měl rozluštit: „dopisy ve váš neprospěch dostávám pouze v kopii, pokud je vůbec dostávám“. Prvním adresátem části dopisů je rektor. Jde přece o jeden dopis, nebo jsou ještě další? Na jaké další instance je Einekleine rozeslal, když část je adresována rektorovi? Zeptal jsem se, ale místo odpovědi mi ukázal dopis pro Einekleina. Obsahoval jenom to, co mi už řekl, akorát na konec přidal takové to formální, jak se v nových reformovaných podmínkách bude volit vedoucí ústavu, totiž od návrhu jednotlivých členů až po jmenování děkanem, což byla nejdelší část, a že tuto demokratickou volbu bude možno uskutečnit již k prvnímu červenci. V tom případě mi ještě pár měsíců zbývá, i kdyby došlo k nejhorsímu. Pak se omluvil kvůli další schůzce a vypoklonkoval mě z místnosti. Brok neřekl ani slovo, ale byl ve střehu.

3

Na zařízení knihovny jsme si s Hosanou dali záležet. Vedla nás k tomu nelibě vypadající místnost stejného zaměření v předešlé budově. Dlouho nám zůstala v paměti, ta odstrašující směs nesourodých regálů, stolků, stolků, skříněk, polic a rozviklaných židlí všeho druhu, které až příliš symbolizovaly spleť normalizovaných vztahů, tehdejší nebezpečnou nahodilost každé individuální existence, kterou nezaštiťuje souhlas s pobytem cizích vojsk, a riziko jakýchkoli samostatných činů podniknutých bez kolektivního schválení místní jednobuněčnou organizací. Mám na mysli prostory, o kterých už byla řeč a které Václav Havel ve svých hrách tak trefně popisuje. Byl to nábytek s hlubokým vlisem normalizační doby. Navíc předchůdkyní, která v těchto prostorách sídlila, byla marxistická estetika. Ta tehdy zaštiťovala divadelní vědu a roztahovala se nad uměnovědnými obory jako biřic na bavlníkových polích. Na dramatický konflikt tak bylo nutné nahlížet třídně. Jenom proletariát, ten sourodý harmonický předvoj, který nás ve své bezkonfliktnosti vedl, nevěda kam, se z toho musel vyjmout důkladně a pečlivě. Tomu pochopitelně přesně odpovídal i estetický vzhled původní knihovny, která navzdory politickému obratu ani po tolika letech nezměnila *image*. Za to, prosím, není třeba nikoho vést k zodpovědnosti, ani házet na něho špínu! Týká se to pouze citlivosti. Stačilo si totiž vzpomenout, jakou barvou byla natřena prkna regálů... Přece khaki a černou. A pach nomenklaturních kádrů, který jak červotoč pronikal do dřeva, se začal šířit prostorem. Zapudit a vytěsnit tak staré neplodné duchy i puchy byl jediný způsob, jak před tím ochránit studenty. Naštěstí je tu levná IKEA. Už vidím lehký úšklebek na některých tvářích: „Co jste to vyšťourali za avantgardu?“ – Leč bílé vysoké skříně s prosklenými dveřmi chránily knihy před prachem jak nikdy předtím, a když se seřadily vedle sebe podél celé zdi, odrážely se od ní jako obrazy v bílé na bílém v Centre Pompidou. Dlouhý stůl se skládal z něko-

lika menších, bylo možno ho kdykoliv rozložit, aby studenti mohli pracovat samostatně i ve skupinách, nejraději ve dvojicích, držet se při tom za ruce a nechávat tak vědomosti – vzrušení láskou – protékat oběma těly najednou. Otevíraly se další možnosti, jaké mají číšníci ve francouzských kavárnách: spojí stoly, když chcete, nebo nechají člověka dumat v odloučení.

Stáli jsme v tomto prostoru, který jsme zařídili s omezenými finančními možnostmi, ale s o to větší pečlivostí, a kochali se jeho působivým, i když poněkud laciným vzhledem. Až do něho vstoupí první akademická událost a zasvětil ho přemýšlivému duchu, nepodstatné se ztratí v nedohlednu. Jistěže šlo o běžné obhajoby závěrečných prací, horší – lepší, někdy skličující, ale i o osvícené debaty, které ducha povzbuzují. Ovšem to, co se hned napoprvé tlačilo do nového prostoru, se vyjevovalo jako nepříjemná událost. Posléze i atmosféra kolem jako by houstla. Podle urgentního e-mailu, který Šťuflíková adresovala Hosaně, to vypadalo, že se po prvotním radostném očekávání musíme připravit na jistou míru zklamání:

„Milá paní Hosano,

už zase nespím! A mám zlost, protože příští týden má být obhajoba, a já jsem nedostala žádnou oficiální zprávu o jejím konání, natož o čase a místě, nikdo mi neposlal posudky oponentů, nevím, kdo je členem komise. Musím říct, že jsem se za posledních 15 let s něčím takovým nesečkala. Pozdravuji v 3.51, brzo ráno, nebo v pozdní noci, jak chcete. – Š.“

„Vždyť to posílá studijní oddělení,“ konstatovala Hosana. „Ne já.“

„No, nemá to lehké. Středobodem pozornosti je Lobdička, a to nikoli v nejlepší světlo. Podle jednoho z posudků to s ním nevypadá dobře.“

„A to jí nedá spát?“

„Je našťvaná, tak prudí. Dala si práci a přesvědčila ho, aby zanechal pokusů interpretovat dramata padesátých let. Jenže co z toho? Kdyby se dál umíněně držel svých zálib a recitoval nám údernické básně, byla by to alespoň estráda, teď to vypadá na tvrdý knokout.“

„Že by jí posudky opravdu neposlali?“

„Lobdička jí zamítavý posudek jistě přeposlal.“

„Tak, teď jdu prudit já, na studijní!“

Lobdička v rámci svých možností opravdu postoupil o krůček v dějinách českého divadla, když se zahleděl do éry normalizace. Aspoň někdo se pokusil vkročit do deviantního prostoru a nějak se s ním vypořádat. Dokonce jeho práce o neblahých obdobích české historie (vzhledem k obecnému odtažitému postoji) byla jistě chvályhodná. Navíc i ztráta původního nadšení, kterým kdysi tak předpojatě pronikal do útroby dramatu padesátých let, nebyla na škodu. Nehrozilo už, že si vytipuje jedinou hru, jeho srdci nejbližší, zdálo se, že si zachová přiměřený odstup. Původní nadšení doprovázené velkými gesty a silným žárem v očích, který svědčil o síle vnitřního přesvědčení, ovšem vystřídala nedůslednost a vlažný přístup. S takovými zbraněmi se nelze probojovat ani do předsíně zcela zanedbatelného historického tématu. Možná, že kdyby se obhajoba odbývala ve staré knihovně, kde by nevládné zařízení podtrhlo charakter doby, ani náznakem by nedala najevo, jak se zamlčovaly podstatné skutečnosti, zatloukaly významné informace, že se důležitá díla označovala písmenem Z, že veřejně známé nenormalizované jednotlivce bylo doporučeno přehlížet, případně nasadit v obličejí patřičný výraz, aby jim samým bylo jasné, že neexistují, a když už to nešlo jinak, tak z úzkosti vlastního bytí přejít na druhou stranu ulice, pak by byla s Lobdičkovou prací zcela v souladu. Stará knihovna by k tomu svým dílem přispěla. Plzákovsky zatloukat, zatloukat a zatloukat. Leč knihovna z dob normalizace už neexistovala a novodobým bojištěm se k Lobdičkově smůle stal prostor zcela proměnný. Kdyby se duch stávajícího prostoru mohl sebenepatrněji projevit, věřím, že by to byl tichý nesouhlas s takto pojatou prací.

Těžko říct z jakého důvodu, jestli kvůli navození atmosféry starých časů, ale Šťuflíková dovedla početnou skupinu svých bývalých brněnských i současných pražských studentů, chráněnců, kteří si pod jejími mateřskými křídly libovali. Obhajoba disertace je přístupná veřejnosti, vstoupit může kdokoli. Ovšem v nových podmínkách symbolizovaných novou knihovnou už bylo nutné dodržovat nestrannost akademické půdy. Skupina vedená Šťuflíkovou se však chovala nepřizpůsobivě. Nebyli

to ještě rowdies, ale svou horlivou podporou, kterou projevovali Lobdičkovi, přímo dehonestovali akademický prostor. Ten málem neobhájil svou povinnou nezávislost, když neurvale fandili Lobdičkovi a svými projevy nepřípustně znevažovali závažné připomínky. Na takový (ne) verbální mumraj by nemohly přistoupit ani hluché pařezy v lese, natož bílé skříně plné různorodé inspirativní literatury, které očekávaly podnětnou a otevřenou diskusi.

Vše začalo podle zvyklostí a zaběhnutého řádu. Docent z České akademie, jmenoval se Papoušek, na kterého Štuflíková přenesla vedení práce z důvodu jeho vyšší odbornosti, přečetl posudek. Pochválil Lobdičkovu snahu dospět až na vrchol svých možností a odvahu propátrat „skrytá zákoutí žánrového pojetí normalizační doby“. Patříčně ocenil práci, ovšem s pocitem, že do hodnocení vnesl až příliš chvály, neodpustil si výhradu a ostře vyslovil otázku o charakteru normalizačního člověka v českém divadle a jeho možnostech pohybu mezi normálem, normalitou a normalizací, která by nás všechny bez rozdílu měla zajímat, čehož se ovšem doktorand, podle jeho mínění, „zhostil“, tak řečeno, okrajově. Vzápětí tuto výtku obrousil a patříčně zdůraznil, že to nemá být pochopeno jako výhrada k práci, ale jako podnět k odborné diskusi. Část dovezeného osazenstva souhlasně bručela, ozvalo se příznivé hýkání: „Jen tak dál“, ale i podnětné vrkání: „Stojíme za tebou, Lóbd'ó, nevzdávej to, držíme palce“. Lobdička nehnul ani brvou, snažil se nedat nic znát, spíše projevoval „zamyšlenou niternost“. Dokonce se ani netetelil, jak to měl po pochvale ve zvyku. Pochopitelně se nemohl unáhlit a předčasně se radovat ze situace, která ještě nedospěla k závěru. Ještě ho čekala náročnější část, posudek oponenta, a ten si k jeho práci nebral žádné servítky.

Tím oponentem byl Vladislav. Normalizaci v českém divadle osobně zakusil, donucen opustit divadlo, které založil, byl hned počátkem sedmdesátých let poslán do takzvaného vyhnanství s oficiálně nikdy nevyřčeným, ale důsledně dodržovaným zákazem: pokud mu vůbec má být dovoleno pracovat (a když už nemáme Sibiř), tak pouze v patříčně vzdálenosti od Prahy. Ve srovnání s Gulagy to mělo jisté výhody, ale

pro tyhle vyhnance to nebyla žádná útěcha. Právě jemu mým příčiněním (samozřejmě v dobrém úmyslu: ať takové práce hodnotí opravdoví odborníci) přináležel tento strastiplný úkol. Jemu, který byl svými životními peripetemi součástí vrcholů českého divadla šedesátých let minulého století i svědkem pádu až na hluboké dno za normalizace! Posudek ani nečetl, snad aby se mu nesvařila krev při opakovaném pronikání do doktorandových vrcholů a skrytých zákoutí, o kterých tak přesvědčivě mluvil Papoušek. Zestručnil svoji řeč na pár připomínek. V ovzduší, ve kterém se nikdo z přítomných necítil ve své kůži, nejen proto, že se napětí dalo krájet, ale že by si všichni přítomní, i ti neotesanci mávajícím fiktivními vlajkami svého favorita, dokázali představit pozitivnější naladění, kdyby... Kdyby Lobdička přišel s něčím inspiračním, čím by podnítil přítomné k otevřené debatě osvěžující ducha. K čemu jinému by měli sloužit doktorské obhajoby, proboha, snad ne pouze k nabytí titulu?! V této atmosféře – ztichlé téměř na nulový stupeň zvuku, takže by ani systém dolby neměl co vylepšovat – zmlkla dokonce i dovezená skupina, takže oponent pronesl první větu do hrobového ticha:

„Předně musím říct, že se nemohu smířit s tím, co zde přítomný doktorand předložil k posouzení.“

I když všichni přítomní znali oponentský posudek, veřejně pronesená věta vyřčená s osobní upřímností stačila na ještě hlubší, až totální umrtvení publika. Mělo to svoji výhodu: oponent mohl pokračovat zcela bez nevkusných reakcí němě zírající klaky.

„Nemohu přijmout ani to, že pod vývojovými tendencemi, jak doktorand nazval svou práci, rozumí žánrové či kvazižánrové rozškátulkované seznamy titulů her, o doprovodných komentářích na úrovni žurnalistických recenzí a agenturních anoncí ani nemluvě. Připomínají obsahy děl české literatury pro prvorepublikové maturanty. I tak by mi bylo běda, kdybych v době svých gymnaziálních studií přišel jako maturant s něčím takovým.“

Posudek jsem znal dobře. Práci jsem prošel, chápal jsem, do jakých nesnáží to může Lobdičku uvrhnout. Zpítořil hodně věcí. Tady ale šlo

o něco víc. Dopustil se něčeho až urážlivého vůči všem, kteří měli s normalizací své neblahé zkušenosti. Nějaký Lobdička, který usiluje o doktorský titul, se drží žánrového pojetí, pomine celou politickou intervencí, která zdecimovala nejenom umění, ale mravně téměř oba národy, a pokouší se svést pozornost na okrajové jevy. Připadalo mi to jako návod v manažerské příručce pro vyjednávání: „Když se ocitnete v nevýhodě, požádejte o kávu, nebo vstaňte, otevřete okno a řekněte: ‚To je ale výhled!?, ať je třeba za oknem rovnou vysoká zeď nebo zbořeníště“. V Lobdičkově případě se to navíc přibližovalo taktice 13. oddělení StB: svádí pozornost na žánry zrovna v době, kdy žánry dostávaly na frak normalizačním kladivem, mnohé z dosud existujících se natolik ohýbaly, aby politicky vyhověly, až se zcela znormalizovaly a ztratily vlastně charakter žánrů. Lobdičkova osobní tragédie spočívala v tom, že nic nechápal. Nevím, co z toho si uvědomovali oba vedoucí práce. Díval jsem se na ně a hledal, jestli se v jejich tvářích aspoň v náznaku objeví pocit jistého provinění, slabá výčitka, že s Lobdičkovou prací souhlasili, že mu to dovolili, že mu dávali naději, že ho dovedli do této situace, že nerozpoznali, jaké kritice bude muset čelit. Nebo tu práci nečetli? Ať už to tak bylo, nebo nebylo, udělali by nejlépe, kdyby oba svorně povstali a hluboce se všem omluvili. Nejdříve těm neřádkým křiklounům, že je do toho proti všem mravům a pravidlům slušnosti zatáhli, že z nich udělali pitomce a posilu své protřelosti nebo diletantství, za to, že jim namluvili, že tohle je cesta, po které se má v dnešním světě jít, že takto lze zvítězit. Pak nám, že nás vtáhli do téhle nehoráznosti. Načež by v tichosti opustili místnost, a to v pořádném spěchu, dříve než by se stihli propadnout hanbou. Nechápvavý Lobdička by zřejmě zůstal sedět. Trvalo by to jistou chvílí, než by mu došlo, co se děje, než by se propadl hanbou i on (i za ně).

Z představ mě vytrhl až hluboký Vladislavův povzdech: „Mohu jenom hluboce povzdechnout nad tím, že doktorand pomalu nerozeznává ani evidentní nehodnoty od hodnot alespoň problematických, takže mi připadá úplně zbytečné mluvit o tom, kdy začíná normalizace v českém dramatu. K tomu, jaké má doktorand povědomí, oč opravdu jde,

stačí připomenout zařazení dramatisace Zločinu a trestu z roku 1965 do doby normalizace, protože tato dramatisace byla údajně v nějaké další verzi premiérována roku 1980 v Činoherním klubu, kam by si její autoři tehdy nesměli málem ani koupit vstupenku. Navíc, když se dozvídám to nejstrašnější, že doktorandovy poznámky, jinak to ani nazvat nemohu, jsou podkladové studie pro dějiny české literatury, raději ani nedomýšlím, jaké dějiny by vznikly, kdyby opravdu vznikly. A už úplně na závěr: víte, že tuto práci nedoporučuji k obhajobě, ale to je jenom část toho, o co běží. Nemyslíte, že by akademické instituce měly takovému chápání ‚vědy‘ o dramatu a o divadle spíš vzdorovat, než mu pomáhat, aby se prosadilo? – Děkuji.“

Úporné ticho dlouho nevydrželo. Po pauze, asi tak dlouhé, jako bylo zmíněné Vladislavovo nadechnutí, nastalo nejdříve jakési bzuchení připomínající včelí úl, pak intenzita zvuku přerostla v nesouhlasnou vřavu, jako by se dovezené publikum potřebovalo upamatovat, k čemu vlastně bylo dovezeno. Na rozdíl od předešlých reakcí byl tentokrát nesouhlas zakomponován v bečení, kdákání, kvákání a ve sporadické krákání. Ojedinelé kejhání či náznaky kvičení bylo kvůli zachování alespoň povrchního akademického dekora nutno ignorovat. Plodná diskuze proto neměla valného smyslu. A to až do odchodu publika, které se přece jen muselo na chvíli vzdát a dovolit komisi, aby se poradila. V nastalém tichu začal Papoušek přesvědčovat a vysvětlovat, že pokud se komise vyjádří negativně a práci nepřijme, připravuje české literatuře i významnému odbornému časopisu, se kterým je již domluveno postupné zveřejňování jednotlivých kapitol Lobdičkovy práce, tragédie. Už to samo o sobě bylo pochybné a zavánělo nátlakem. Nejenže nebral v úvahu odborné výhrady, nepocíťoval ani nejmenší stud. Jako by u toho ani nebyl. Jako by se vůbec nic nestalo. Jako by bylo vše v pořádku. Takhle by se mohli omlouvat i agenti, donašeči a tehdejší tajní policajti, kteří také nedělali nic jiného, jen se drželi *žánru* doby, a se žánrem je to jak s osudem: každému je určena nějaká role, tu je nutno hrát a zbytečně se nevyptávat. Bylo k uzoufání, že se někteří bez sebe-menšího zaváhání a svým přičiněním stávají nekompetentní a strkají

nám pod nos polovzdělané a zabeďněné budoucí asistenty. Připravují nás tak na dobu podprůměrnou, protože tihle noví lidé budou rozhodovat o příští generaci. Tohle je také odpověď všem, kteří argumentují tím, že to nová generace změní. Zatím to však vypadá, že někteří ze staré generace dělají všechno proto, aby se tak nestalo.

Komise složená ze sedmi členů přehlasovala čtyřmi hlasy zbývající porotce a Lobdičkovi tak mohl být udělen titul Ph.D. Na závěr se ozval bouřlivý potlesk části obecnstva, což pochybný charakter celé události i aplaudujících ještě posílilo (alespoň v mých očích).

Knihovnu jsem opouštěl poslední. Chtěl jsem zhasnout, zamknout a zahodit klíče, aby se dlouho nevstupovalo do nové, ale právě vyličenou událostí poněkud zaneřáďené knihovny. Ať se ta událost vydýchá sama, ať se ta atmosféra speče na škvarek, aby po ní skutečně, ale opravdu nic víc nezůstalo, jenom kondenzované zbytky, které bychom pak vyhodili do smradlavých kontejnerů v uzamčené místnosti na chodbě, ze kterých by neměly šanci uniknout, mohly by jen produkovat odér, který některým členům komise zavání libou normalizací.

Zdálo se, že už všichni odešli i z budovy, ale vtom do knihovny vešla Šťuflíková. Zastavila se uprostřed místnosti, jako by se proměnila v pomník. Stála tam jak socha, nehybná, déle než bylo vhodné, až z ní jakoby mimochodem začala vystupovat protřelost, ta její pokrytecká ješitnost a zášť. Prýštilo to z ní jako nikdy předtím. V jejím postoji byla i jistá hrubost a ošklivost, a v této špatné kombinaci i něco výstředně groteskního. Jako by doprostřed arboreta postavili špatně opracovaného betonového trpaslíka s muchomůrkou. Nezbyvalo, než nad tím kulit oči a doufat, že takhle nezůstane do pozdního večera. Pojednou se do knihovny začali trousit dovezení studenti. Vstupovali tiše, mlčky zaujímali pozice, připomínali tím křoví nebo horský porost v zahradní skalce. Na rozdíl od předešlých způsobů se chovali spořádaně. Zdálo se, že to mají secvičené. Seřadili se za Šťuflíkovou v jistém odstupu a vytvořili oblouk s vrcholem proti mně. Bylo to takové scénické rozestavení. Šťuflíková jako vůdce v popředí a oni hned za ní, aby jí poskytlí oporu. Mizanscéna jak vystřihnutá z Ejzenštejna. Chybí jen otec Goriot,

toho Šťuflíková stěží zastane. Podle Ejzenštejnových instrukcí lze vytvářet různé varianty proměn lidských vztahů na jevišti. Když se Goriot postaví třeba na stůl a ostatní kolem vytvoří uzavřený kruh, stává se pro přítomné kazatelem nebo vůdcem, který povzbuzuje dav. V případě Šťuflíkové nešlo použít ani jedno. Byla totiž tak malá, že i kdyby se postavila na stůl a ostatní ji obstoupili, nebylo by ji přes ně vidět. Dav sročený kolem by se nad ní musel sklánět, čímž by se scéna zcela minula účinkem. Momentální formace ovšem měla působit útočně. Přesto mi přišlo zatěžko, abych toto rozestavení se vší vážností přijal a vzal Šťuflíkovou jako vůdkyni, jež stojí před odhodlaným šikem. Spíš vypadala jako nafouklý křeček, který si v dobách hojnosti naplnil své ústní vaky, nebo foucheovský kibic, který skrytě, utajený za scénou buší do lidí. Dnes to přece předvedla dokonale. I jako nevydařený pokus jsem vzal rozestavení aktérů na scéně na vědomí. Když se totiž člověk menšího vzrůstu, navíc tlouštítk, strojí ke gestům, která mají nahnat strach nebo dokonce hrůzu, a šermuje krátkýma rukama, kroučí se a vytáčí, vypadá spíš jako postižený kopřivkou, který se snaží zbavit svědění kůže, co se mu nečekaně rozlézá po celém těle. Nerozesmál jsem se, abych té komedii nepokazil pointu, ale měl jsem k tomu hodně blízko.

„Tak abys věděl, teď ti to prošlo. Před několika léty, když jsi to tu přebíral, bys to tak snadné neměl. Teď jsi to ustál. Zatím! Nebude to ale napořád. To si piš! Týden před obhajobou mi poslat materiály?! To jsem patnáct let nezažila!“

Chtěl jsem něco říct, upozornit ji, zeptat se, jestli jí dochází, co vyvádí, jestli nemá vysoký cukr nebo tlak. Kdyby zde nebyli přítomni studenti, od srdce bych jí vynadal. Celý den mi to leželo na jazyku, spustil bych s takovou chutí, až bych na ni přivolal hromy a blesky: „Přestaň s tím, chováš se jak zlá čarodějnice. Proč pořád čaro-moruješ a zamotáváš lidi do svých pletich, škeble jedna vypasená?! Schází ti moře? Ne, ty potřebuješ pořádný výprask! Babizno jedna darmojedná!“ Jenomže jakmile dořekla poslední větu, ještě s hrozící rukou a napřímeným prstem, prudce se ke mně otočila zády. Tím se mizanscéna výrazně proměnila. Najednou to vypadalo, že výhrůžky patří přítomným studentům, ale jenom na

okamžik, než si uvědomila svůj postoj a ruku chvatem stáhla. Chvíli tak stáli proti sobě, vůdkyně a její dav; dívali se na sebe, jako by nad nimi visela otázka: „Kam se teď proboha poděl sever? Má někdo buzolu?“ Bylo to krapet lepší než předešlá konfrontace, až na to, že v tom bylo zakódováno tajné znamení: formace ochotníků se bez vysloveného povělu otočila a spořádaně, jako když sboristé filharmonie opouštějí koncertní sál, vyšla z knihovny. Působili, jako by splnili nějakou misi a teď jim padla. Šťuflíková neprolétla dveřmi na koštěti, aby se dostala do čela zformované jednotky, snad aby se za ní nezakouřilo, ale poslušně drobnými krůčky následovala své secvičené děti, aniž pozdravila nebo se alespoň ohlédla; ztratila se v hloučku, který ji vítal s jáсотem jak po dobře vykonané práci.

Konečně jsem zhasl a odebral se domů. Těšil jsem se, že si dáme s Annou kapku červeného vína, abych rozředil trpkost dne, a k tomu mandle na odkyselení organismu.

4

Konec března se pomalu blížil, noci ale byly pořád mrazivé. Astronomické jaro na dohled, beran ve zvěrokruhu bušil na vrata, ovšem chlad nadále nestoudně pronikal do kostí. Přes den někdy vykouklo slunce, ale bylo nutné být ve střehu, aby člověk zachytil aspoň trochu toho přírodního tepla. Rychle jsem vystrčil ruce z okna, abych si je ohřál, ale profoukl je studený vítr, a tak jsem je ještě promrzlejší zase vtáhl dovnitř. Zima se letos držela zuby nehty a jaro pořád ustupovalo. Jako by mi tím chtělo něco naznačit. Ještě to nevypadalo, že to tak zůstane, ale vyhlídka se nejevila v růžových barvách – ani pro počasí, ani pro mě. Co dodat k paradoxům, když jaro ještě ani pořádně nenaznačilo, že stojí v povzdálí a čeká na svoji příležitost?

V tomto nepříznivém bezčasí se objevily další dopisy. Kdyby byly aspoň trochu různorodé, složené z té nepřeborné palety třeba i podzimních barev, mohl bych si je se zájmem prohlížet a s básnickým zápalem deklamovat po vzoru Gustava Meyrinka: „všichni tak milujeme barvy podzimu, aniž si uvědomujeme, že jsou to barvy smrti“. Jenže ty dopisy neměly nic z teskné nálady jeseně. Až příliš se totiž podobaly současnému špatnému počasí. Žádné hezké probarvení, jenom štvavá čerň na bílém podkladu. První dva si byly obsahem velice podobné, dokonce se v nich opakovalo, co už v různých variantách kdysi s takovou neohrabanou šířavostí předčítal Einekleine, ovšem tentokrát to mělo zcela jiný tón. Ten druhý dopis byl anonym, tudíž nehodný toho, abych mu věnoval větší pozornost. Přesto stojí za zmínku, že – jak se později ukázalo a o čem mnozí kromě mě věděli – že se za anonymem skrývaly tři studentky s vřelým vztahem k některým externím asistentům, o kterých už byla řeč. Jsou i tací studenti, kteří prostě opisují už ze své podstaty, nebo si nechají diktovat od kohokoliv, a pak dokonce těm blbostem věří. Aniž bych o to stál, stal jsem se na fakultě středem pozornosti a ústředním tématem stěžovatelů. Neznámí ze mě nemohli oči

spustit a známí mě s chutí přehlíželi. Někteří si kvůli mně vypisovali propisovačky nebo zaplňovali paměti svých počítačů prohlášeními, za které by se nemusel stydět ani zapálený kverulant či známé 13. oddělení StB. Podařilo se ze mě udělat takovou personu non grata, že mi na pozdrav neodpovídala už ani vrátná. Pod tlakem okolností jsem rázem pochopil i Hamblíkova slova: „dopisy ve váš neprospěch dostávám pouze v kopii, jestli vůbec; prvním adresátem části dopisů je rektor“. Já ty dopisy nedostával ani v kopii. V tom byl ten paradox, který se přibližoval svou necitlivostí letošnímu špatnému počasí. Přicházely ke mně jen tak mimochodem, od někoho, kdo se nad nimi stejně podívoval jako já, nebo se už ani nepodívoval, ani se nelekl, ani mě nezavrhl.

„Četl jsi, co na tebe zase napsali?“

A já nečetl.

„Podívej, to mám od studenta prvního ročníku. Koluje to. Ptal se, jak tomu má rozumět.“

„Nebyl to student Klokočí?“

„To jméno má po babičce?“

„To těžko. Jenom kdyby jeho otec byl synem svého dědečka, za kterého by byla provdaná jeho babička, pak by byl po babičce Klokočí.“

„Říkal, že přišel studovat, a teď už několik měsíců tohle. A vůbec nežertoval.“

„Je mi líto toho studenta dychtícího po vědomostech. Ale nebylo by upřímné, kdybych žertoval a řekl, že jsem na tom lépe.“

„A také říkal něco o interaktivních médiích. Ti, co píšou ty dopisy, jsou prý přesvědčeni, že to ohrožuje čistotu divadelní vědy. Alespoň tak o tom mluví před studenty.“

„Ale v těch pamfletech o tom nepíšou.“

„Právě! Jde možná o to, co v nich není. To jim možná nejvíc nedá spát.“

„Ale vždyť to Klokočí právě kvůli téhle kombinaci studuje!“

„A to ho znervózňuje. Prý se to chystají zrušit.“

„Blbost! Proč by fakulta rušila něco, co funguje a o co je takový zájem? Možná že tohle má Klokočí opravdu po babičce, že bere tak vážně hloupé žerty.“

Dopisy se podobaly jeden druhému téměř jako vejce vejci. Zvláště v pasážích, kdy opakovaly takové to klišé o krizi, do níž jsem ústav dovedl, o závažném stavu, který ohrožuje samu funkci ústavu, o „úpadku vlivem snižování počtu přednášek a odchodu pedagogů“, o nestandardním postupu při doktorských obhajobách, o porušování akademických svobod, o mých výhrůžkách, o vytváření atmosféry strachu, o zastrašování, o tom, že mají dobré důvody domnívat se, že i studenti jsou s tímto stavem nespokojeni. Že právě pisatelé dopisů dělali vše proto, aby něco takového nastalo. Uvedli také důvod, proč se rozhodli k tak závažnému kroku (což byla malá změna), údajně jim bráním, aby se svou stížností vystoupili veřejně. Dopis, který označují za první ze dvou, byl ostřejší. Žádal prošetření akreditace a způsobu sestavování komisí či obsazování míst asistentů. Končil tím, že další příslušné informace jsou ochotny poskytnout čtyři osobnosti: Hlavičková, Šťuflíková, Omrzlý a někdo, jehož jméno mi nic moc neříkalo, ta osoba se jmenovala Trefa. Netuším, proč ho uvedli a jestli vůbec něco věděl o fungování ústavu, ale zřejmě se jím chtěli *trefit do černého*. Ani jeden z těch čtyř svou ochotu nestvrdil podpisem, zřejmě aby po nich nic nezůstalo, byli uvedeni jako v odkazech na použitou literaturu. Ovšem to, že souhlasili s uvedením svých jmen pod oficiální stížností, svědčilo o tom, že k případu nejspíš mají co říct. Při našich příležitostných setkáních se ale nijak neprojevovali. Když třeba Omrzlý dodával své přednášky do připravované reakreditace (nakonec jsem ji připravoval sám), mohl se zmínit, co mu není po vůli. Varovný e-mail Šťuflíkové samozřejmě беру v potaz, ale víc by dosáhla, kdyby svoji nespokojenost projevila na patřičném místě studijního oddělení fakulty. Její poslední klaunský výstup se sborem, jak vystříhnutý ze špatné comedie dell'arte, nelze rovněž v žádném případě přehlížet. Žádná zmínka o tom ale v dopisech nepadla.

Stížnost začínala útočně (což jsem měl uvést hned na začátku): „Věc: Žádost o odvolání vedoucího ústavu“, byla adresována přímo tehdejšímu

rektorovi Pijalovi. Svými podpisy dopis stvrdili (tentokrát je uvádím správně na konci): Lobdička (možná to byl jeho první dopis, ve kterém už mohl použít titul Ph. D.), Chrustov (také s doktorským titulem), Rokolína Štuflíková a Klára Kravářová (externí doktorandka). Překvapily mě akorát poslední dvě osoby: dcera, která si nechává potvrzovat své fabulace matkou, a Kravářová, která se doposud odborně nijak neprojevovala, takže signování dopisu bylo možno považovat za její nejvýraznější počin postgraduálního studia.

V téhle uměle vytvořené situaci – která měla působit napjatě, až překerně – se šlo poměrně rychle zorientovat. Stačilo se důkladně seznámit s dopisem Einekleina. Byl vyvěšen na internetu. Srovnáním jejich obsahu pak bylo snadné dospět k závěru, že pisatelé tvoří soudržnou skupinu. Už tím, že se všichni ocitali ve zvláštním postavení: Einekleinovi hrozilo, že bude muset opustit ústav, ostatní byli externisté, dva z nich čerství absolventi, dva „na pochodu“. Všichni zoufale potřebovali místa. Co k tomu dodat, když v té pokřivené atmosféře, koncentrované do demagogie malých dvorků, nenarazili na žádnou překážku, která by je ve zhůvěřilé produkci podněcované sebezahlcením zastavila? Místo toho, aby vedení odhalilo jejich záměry a z očí do očí jim řeklo: „No, no, no, příště vám to neprojde! Raději ještě studujte, studujte a studujte!“ Osmělení pasívním přihlížením akademického okolí, vytvářeli o to okázaleji dojem, že nespokojenost přichází z různých stran. Takže i poměrně nestranní lidé podleli dojmu, že stížnosti mají něco do sebe. Představovali sice známou „dosud nerozhodnutou většinu“, ale i pouhým opakováním přísloví: „není šprochu, aby na něm nebylo...“, jim nahrávali. A mé volání: „Nezůstává vám nad tím vším rozum stát?“ tak nemělo žádnou odezvu. Setkával jsem se s tím denně, tváří v tvář, ale jedna epizoda stojí za zmínku.

Z času na čas jsem cestou na oběd do menzy potkával Harryho, rodičeho mluvčího z anglistiky. Vždycky jsme si krátce povídali. Nejčastěji o počasí. Pro mě to bylo takové krátké procvičování v konverzaci. Harry trochu polykal slova, jak to dělají někteří Londýňané, i když byl z Manchesteru. Vzpomínal jsem při tom na situace, kdy jsem v Anglii

pobýval. Visel jsem jim na rtech, Anglánům, abych zachytil změny párových souhlásek, rozdíl mezi b-p a t-d, které polykali, jako by měli v ústech horké játrové knedlíčky. Od té doby se rád dopátrávám proměn významů anglických slov, zvláště když dohromady znamenají něco úplně jiného než jednotlivě. V tomto zimním počasí, kdy se jaro ne a ne projevit, bylo dost pádných důvodů, aby Harry s anglickým nadhledem, ironií a manchesterskými způsoby vyjádřil svoji nespokojenost nad současným stavem podnebí. Budu muset pořádně napínat uši, abych něco z těch inspirativních fráží zachytil a v duchu si je pak mohl opakovat. Jeho rychlé trhavé pohyby napovídaly, že spěchá, a když se několik metrů přede mnou zadíval do země a snažil se předstírat, že ho starý asphalt mimořádně zaujal, domníval jsem se, že jde o takové škádlení anglickým humorem pro děti. Až budu blíž, určitě vyskočí a udělá bu-bu-bu. Nebo že by Harry taky, proboha?! Když jsem k němu přišel a pozdravil: „Harry, how are you? What’s wrong?“, nejenže vyskočil, jako kdyby měl vyletět z kůže, ale začal mi nadávat tak hrůzostrašnou angličtinou, že by vyděsil i svého krajana. Bylo zřejmé, že s Harrym není něco v pořádku. Možná byl dokonce překvapen, že jsem se po jeho slovech neproměnil v solný sloup. Rozhodně byl ještě vzteklejší. Pochopil jsem, že je důkazem bezbřehého šíření pochybných zpráv, které zasahují i cizince, kteří nemluví česky. Navzdory tomu, že jeho slova byla vskutku odpudivá, neušlo mi ani jediné, neříkal nic, čemu bych nerozuměl. Přiznávám, že některá jadrná slovní spojení jsem slyšel poprvé. Sledoval jsem proud řeči, zachytával jednotlivé výrazy, které po mně házel jak balvany, a to i v těch fázích, kdy spolkl celé poloviny vět. Nic jsem si ale nezapsal. V podstatě opakoval to, co jsem už předtím slyšel, ale s uvozujícím: „So fucking what“. Někdo si dal tu práci a přeložil mu projev Einekleina do angličtiny. Harry to okořenil šťavnatými nadávkami z manchesterského podsvětí a frázemi cockney rhyming slangu z East Endu tak bohatě, že lidé, kteří procházeli kolem, se otáčeli fascinováni Harryho popudlivou deklamací a okouzlení jazykem, kterému ani za mák nerozuměli. Zmateni pouličním výjevem, vráželi do sloupů elektrického osvětlení, neboť se přestali dívat, kam jdou.

Nezeptal jsem se ho, odkud to všechno pobral, ani jsem mu neřekl, že se až příliš podobá svému „spíči“. Nechal jsem ho, aby se naparoval, aniž bych se přestal dívat před sebe, chtěl jsem se totiž vyhnout všem sloupům – i jemu. Pokračoval jsem v chůzi, neboť mi už nemohl říct nic nového, něco, co bych už neznal. Dodnes ho vidím, jak stojí na chodníku Veverí, v té široké ulici, jako by byl v Hyde parku, v místech, kde je dovoleno pronášet cokoli, co se člověku zlíbí, ale nesmí nikoho urážet. Jenže on řval, křičel na auta míhající se kolem, když se za mnou otáčel, a tou směsicí výrazů, frází, kolokvií, argotu, tedy vším, co měl v té chvíli na svém anglickém jazyku okořeněném manchesterským přízvukem, tím vším na mě přivolával boží dopuštění. Ve své pomatenosti se asi dovolával bouře, nebo aspoň cyklónu. Chápete to? V tom opožděném jaru, kdy rty trnou zimou a teplota se vytrvale drží pod nulou!

Věřil jsem své excelové tabulce. Bylo v ní všechno: čísla, fakta, statistická srovnání předešlého stavu a situace za posledních pět let. Poslal jsem ji oběma představitelům univerzity a fakulty. Mohli ji sice ignorovat, ale ne popřít. Dodávala mi jistotu, že se nemůže nic horšího stát, že tohle nemůže mít dlouhého trvání. Všechno brzo skončí bez toho, abych musel ve městě, na ulicích či na fakultě lidem vykládat, že si nikdy ústav nevedl tak dobře, nikdy předtím neměl tolik výzkumných grantů, tolik studentů na dvou oborech, tolik doktorandů a tolik věhlasných mimobrněnských a zahraničních spolupracovníků. To přece tolik chtěli, tím se vždycky pyšnili! Co se týkalo interních kolegů, bylo nás i s Hosanou pět. To si přece uměli spočítat a těžko mohli zapřít, že je to nejvyšší počet za posledních patnáct let. Nebyli mezi nimi pisatelé stížností, až na Einekleina, to ano, ale i jemu zvonila hrana. Kvůli tomu mě přece nemohou volat k odpovědnosti! Každý ze stěžovatelů dostal šanci a měl ji pořádkem. Mstí se mi za své vlastní selhání? Pro ně to může být k něčemu dobré: mohou zrát, dospět, mohou něčím zaujmout, ukázat osobní nastavení, mohou dojít naplnění něčím jiným než jen sebou. Chtěli prostě místa. Vůbec si nedokázali představit, že by nejdříve měli získat zkušenosti – v divadle především. Učit jiné, to přece vyžaduje mít v sobě něco, co stojí za to předávat jiným. Raději mluvili o číslech,

šermovali údaji, které nemohli dokázat. Ta statistika mi pořád procházela hlavou, vracel jsem se k ní, zdůvodňoval, v duchu organizoval setkání a dokazoval děkanovi i rektorovi nepodloženost námitek a obvinění, vyvracel jsem pochybná tvrzení a metal do tváře stěžovatelům jejich vlastní lži, o které se tak bezostyšně opírali. Navenek se nedělo nic. Nastala jakási mrtvá pauza, ticho po pěšině.

Trvalo to už víc než dva měsíce, a ani náznak, že by se připravovala schůzka. Na jedné straně útoky stěžovatelů, na druhé vedení jako mrtvý brouk. Nechtěli nic vysvětlit, nevolali po konfrontaci. »V hlavě mi zněl text Niemenovy písně: „Dziwny jest ten świat, świat ludzkich spraw, cząsem aż wstyd przyznać się.“¹⁷ Kdysi jsme si ji zpívali, za normalizace, abychom snesli nápor zveřejňovaných tlachů. Melodii jsem zapomněl, a teď by se to tak hodilo, opět si zazpívat.« Nešlo to jinak. Musel jsem se rozhodnout a něco udělat, abych se zbavil tíhy, která na mě dopadala v tom těžkém bezvětrí. Obrátil jsem se na rektora a požádal ho, aby mne přijal. Netrvalo dlouho a dostal jsem odpověď.

„Vážený pane profesore,

pan rektor se situaci na Ústavu pro studium divadla a interaktivních médií podrobně věnuje, ačkoli se nejedná o záležitost, která by spadala do jeho kompetence. Řešení personálních otázek, stejně jako problematika náplně studijních oborů a další, dle vysokoškolského zákona a statutu MU jsou plně v kompetenci děkana fakulty.

Pan rektor zadal prověření faktických podnětů z dopisů, které obdržel, ke kontrole. Vzhledem k tomu, že kontrola dosud nebyla ukončena, a tudíž pan rektor nezná její výsledky, nepodnikne v této záležitosti zatím žádné kroky. O výsledcích kontroly bude samozřejmě informovat děkana fakulty.

Děkuji Vám za pochopení.“

---

¹⁷ Volný překlad: „Divný je ten svět, svět věcí lidských, občas až stydno se k němu znát.“ Czesław Niemen, *Dziwny jest ten świat* (1967).

Zdánlivě vstřícnou odpověď napsal příslušný kancléř jazykem administrativní rafinovanosti. Nutno číst mezi řádky. Rektor nepovažoval za vhodné odpovědět osobně. V situaci, kdy podivné stížnosti dusí ústav už třetí měsíc, kdy je potřeba konat, poručí o sobě psát ve třetí osobě. Jako monarcha. A ty protřelé formulace! Záležitost sice nespadá do jeho kompetence, ale už učinil opatření! Nemůže mě přijmout, protože nezná výsledky šetření. Bude se se mnou bavit, až ty výsledky bude znát? Není to pozdě? Může to být seriózní šetření, když se se mnou ani nesetká? Je opravdu přesvědčen, že kdyby se mnou promluvil, něco by to ovlivnilo? V JAKÉM SMYSLU? Říká mu v jeho pozici něco AUDIATUR ET ALTERA PARS¹⁸ Je to tak podivné, až to působí vychytrale. Nad tím může opravdu rozum stát: co je v kompetenci děkana, to řeší rektor, veřejně prohlašuje, že mu to nepřísluší, přitom dělá přesný opak, aby pak „samozřejmě“ o svém šetření, které nespadá do jeho povinností, informoval děkana. A co udělá děkan? V náležitém předklonu projeví svoji patřičnou poddanost a do nastavených rukou poslušně přijme složku s výsledky šetření, kterou mu předá rektor, ačkoli k tomu, jak sám říká, nemá oprávnění. Přijme to, aby s dostatečnou pokorou uplatnil vůli rektora, pokud chce být odměněn aspoň nějakou funkcí ve vedení fakulty, až mu skončí mandát. A to je přece už na konci března.

V těch malých dvorcích, pořádně vyzděných vlastní samolibostí, jako by existovaly jen dvě skupiny lidí: ti, co vládnou a rozhodují, a ti, co projevují servilní oddanost, protože nechtějí upadnout v nemilost. Usnadňuje jim to vize, že jednou obsadí místa nahoře a budou se chovat podobně – jako na vojně mazáci k bažantům. V takovém případě je mi moje excelová tabulka k ničemu. (Předtucha, která nepozorovaně kroužila nad mojí jistotou.) Ještě něco horšího! Tabulkou jim vlastně pomáhám. Napověděl jsem jim, že by tímto způsobem neuspěli, že by to takhle bylo příliš průhledné. Byla to přece doba kvetoucího klientelismu a tunelů, na tyhle věci se muselo rafinovaně. V takovém případě

---

¹⁸ „Budiž slyšena i druhá strana.“ Zásada římského práva o nestranném posuzování soudních sporů.

nejspíš nejde ani o to, co v těch dopisech je. Mají zcela jinou funkci, totiž vytvářet dojem, že je vše v *rozvratu* – což naplňují téměř dokonale. V příhodné chvíli pak mohou stěžovatelé nastoupit jako záchranáři, jako vyprostitelé z chaosu. Pak musí mít připraveno ještě něco, nějaké ESO V RUKÁVU. Celou dobu mě obcházela nervozita, kterou jsem se snažil potlačit, říkal jsem si: „Jen to ne, neskoč jim na kobytku, přesně tohle chtějí, abys ztratil nervy“. Ta nervozita však právě nekontrolovatelně dosáhla vrcholu, probouzela ve mně hněv na sebe samého, že jsem doposud jak začouzený kakabus pouze přihlížel, věřil tabulce a naivně ji považoval za argument proti zášti. V hlavě mi zazněla věta ještě asi od těch božích panštat (že by mě opět našla, nebo alespoň měla v merku?): „TŘEBA TO, NA CO NAHLÍŽÍŠ TAK OPTIMISTICKY, JE POUHÁ NAIVITA“. To mám být vždycky připraven na lidskou zhovadilost a paranoidně se ohlížet při každém kroku? Tak se žít nedá! Ovšem ten hlas, jako by ani nebyl, převážil ve mně hněv na všechno kolem. S tím jsem vstoupil do války dopisů a napsal Hamblíkovi:

„Vážený pane děkane,

pobruje a znechucuje mě situace, která už příliš dlouho dává příležitost lidem, kteří o ústavu nic nevědí, ale píšou a štvou a ohánějí se čestnými a poctivými záměry. Nejsou to moji kolegové, všichni kromě Einekleina a Omrzlého, který se navíc na chodu ústavu nepodílí a svoje jméno (nikoliv podpis) pod žádostí o mé odvolání nedokáže vysvětlit. Zdůrazňuji, že jsou to lidé mimo ústav, kteří dostali prostor podílet se na chodu externí výukou a výzkumnou činností, ale protože k žádnému výzkumu nejsou ochotni či schopni, dovolávají se dob minulých, kdy to bylo – podle toho, co si pamatují – o hodně snazší.

Co jsou zač studenti, kteří píšou anonymní dopisy? A proč vedení a dokonce i senát projednávají anonymní dopis? Pokud jsou to studenti skuteční a dovolávají se doby prof. Kostrby, museli by být v šestém ročníku, protože prof. Kostrba odešel v roce 2000. Ale šestý ročník ve studijním programu nemáme. Pokud však stále

studují, což je na pováženou, měli by studium ukončit a prokázat tak, že toho jsou schopni, nikoli se dovolávat studijního programu, který se jich už nemůže dotknout, a to ještě ve jménu pravdy, spravedlivosti a cti, které, jak to v dopisech prohlašují, jim tak schází.

Velice snadno se totiž dá zjistit, jak jsou jejich požadavky sebestředné, možná i to, že by sami od sebe nikdy nevystoupili, kdyby v pozadí nebyli ujišťováni, že z toho něco budou mít.“

Ukázalo se, že to bylo k něčemu dobré. Poměrně brzo jsem dostal odpověď e-mailem:

„Vazeny pane profesore,

verte, ze se mi na Vas dopis neodpovida lehkou... Presto se o to pokusim.

Cely problem má bohužel, jak se mi zda, dve roviny. Tou prvni rovinou jsou protesty vuci Vasemu vedeni UDIM a predevsim smer, jaky davate vedecko-pedagogicke praci v ustavu. Rozhodne neni pravda, ze byste byl uz od prvnioho dopisu Einekleina povazovan za vinika; skutecnost je ovsem takova, ze tato rovina je vyhradne Vase zodpovednost jako profesora prislusneho oboru, a ja se nedomnivam, ze bych mel vstupovat do debaty, ktera je (nebo by mela byt) ciste odborná. Pro me je rozhodujici to, zda ustav ziskava pro sve obory akreditaci (a Akreditacni komise, pripadne prislusna pracovni skupina AK, je take tim organem, ktery bdi nad odbornou urovni akreditovanych programu), zda má dostatek studentu, zda má granty apod. Ve vsech techto parametrech je podle meho nazoru UDIM pod Vasim vedenim v poradku a ja nemam v umyslu Vas odvolat z vedeni ustavu z duvodu, ktere uvadel ve svem prvni dopise Einekleine. Mate pravdu, ze jsem Vam verejne neprojevil podporu, tedy alespon nikoli pred cleny UDIM. Jasne jsem se vsak vyjadril ve Vas prospech na zasedani senatu FF minule utery, kde se o problemu UDIM zacalo mluvit na zaklade

stiznosti studentu, a na senatu behem dalsiho jednani celkem zretelne prevladl nazor, alespon jak jsem tomu rozumel, ze jde o vnitri problem ustavu, tedy o problem, ktery si ustav musi vyresit sam, bez zasahu dekana nebo rektora – a ostatne take bez psani dopisu na obe zminene instance. Dovedu si predstavit, jak je to vsechno neprijemne, byt konfrontovan s polopravdami a prekrucovanim faktu... Ale je na Vas, abyste svuj zpusob vedeni ustavu vysvetlil jeho clenum takovym zpusobem, aby jej prijali. A na druhe strane je opravdu take mozne, ze tento zpusob neobhajite a ze k 30. cervnu 2006, kdy konci vsem vedoucim ustavu jejich funkcní období, sve postaveni v cele UDIM ztratite na zaklade svobodne volby clenu ustavu, pokud si tedy budouci dekan vybere pro jmenovani vedoucich ustavu stejny mechanismus, jaky jsem pouzival ja.

Bohuzel existuje jeste jedna rovina problemu, kterou musí rektorat prosetrit. Zkouma pocet kreditu, ktere ziskal Vas syn během studia, nikoliv jako zastupny problem, jak byste si to mohl vykladat, ale z toho duvodu, ze dostal velmi konkretni stiznost, jiz prosite ze zakona prozkoumat musi. To jiste chapete. Nic blizsiho Vam k tomu bohuzel nemohu rici, protoze ani ja nejsem presne obeznamen s tim, o jaka setreni jde; domnivam se pouze, ze vec bude do konce pristiho tydne uzavrena.

Pevne verim tomu, ze se veci vrati do stavu, ktery bude ku prospechu UDIM i cele fakulte, jakmile zminene vysetrovani skonci.

Pekny vecer...”

Potěšilo mě to. Fakt, vážně. Jako bych vyšel z kobky na slunce. Sice si musím nasadit sluneční brýle, ale teplo ovlažuje tělo a vyvolává návaly radosti. Slova z dopisu byla jak sluneční paprsky. Sedala mi na ramena a vhněla teplo až do nohou. Měl jsem potřebu se samou radostí rozběhnout a utíkat, střemhlav a bez cíle, jen tak volně běžet po zemi (možná se i trochu nadnášet). Cítil jsem lehkost, jako bych shodil těžké závaží

a řetězy. Radost byla tak silná, že jsem si ji pletl se štěstím: konečně je to za mnou!

Bylo ode mě správné, že jsem se Hamblíka zastával, že jsem se tehdy hádal s Janem, tam v horách. Napsal to slušně, na děkana se zachoval, jak se patří. Nemám mu co zazlívat. Možná se v tom, ke své smůle, moc neorientuje. Prokázal to téměř dokonale při čtení Einekleina. Snad se mu dá věřit. Nezmínil se sice, že ten dopis studentek, který projednávali v senátu, byl anonymní (měl to tam přece říct a zabránit jakémukoli dalšímu nakládání s anonymem, takové dopisy by se přece z etických důvodů měly rovnou skartovat). Ale píše, že mě obhajoval. Škoda, že se tak nikdy neprojevil v mé přítomnosti. Rád bych u toho alespoň jednou byl. Posílilo by mě to. Takové to jeho šmodrchání a hříčky na nestranost pochopitelně budí nedůvěru. A na to se nezapomíná snadno. Co bude v červnu, mě vlastně nezajímá. Řeknu předem, že nemám zájem. Ať vedoucím udělají někoho z těch, kterým tolerují ty jejich dopisy. Aspoň budu mít klid a čas na práci. To s rektorem, jak se zmiňoval, že je tím prvním adresátem, o tom prošetřování příslušným oddělením, TO BUDE ONO. To jsem měl rozšifrovat už tehdy! Jasně, „počkat si na správné výsledky“. Ted' to říká naplno. Nějaké oddělení na rektorátu zkoumá, kolik Samo získal kreditů při studiu. Vždyť před rokem, když končil, to už jednou prověřovalo studijní oddělení fakulty. Jinak by ho nepřipustili ke státnicím! A ted' to rektor speciálně zadal kontrolnímu oddělení? Vše je přece uvedeno v informačním systému! Stačí do něho nahlédnout. Kdyby byly indexy, bylo by to černé na bílém. Takhle je to virtuální. Nechám to být. Jsou tady důležitější věci. Hamblík to sice jasně neříká, ale oni to nebudou, kdo udělá přítrž těm neutuchajícím útokům. Budu to muset ukončit já. Jednou pro vždy. Vyvolat setkání. Ať každý z těch stěžovatelů sám za sebe a veřejně vyřkne svoje námitky. Budu připraven stejně veřejně odpovídat a vyvracet ty podlosti. Konečně dobrá příležitost pro mou excelovou tabulku.

Setkání pedagogů a posluchačů jsem svolal na konec března. Snad už bude konečně jaro. Teplu prohřeje srdce, to zchladí hlavy a dojde ke smysluplné a vlídné debatě. Vybral jsem divadelní sál. Slunce se sice do

black boxu nedostane, ale nahřát se můžeme už předtím. Sál byl tak trochu moje pýcha, včetně vzduchotechniky a špičkové technologie k provozování divadelních představení. Pozval jsem nejen všechny pisatele dopisů, ale i ty, co naopak ústavu fandili. Vstup volný. Zvláštní pozvání dostali děkan a rektor. Očekával jsem, že vyčistíme všechny temné kouty a černé díry, ze kterých pisatelé vytahují ty své příšery a pouští na mě hrůzu, jako bych byl malé dítě. Ať se projeví v diskusi. Vedení to mělo udělat už dávno. Byl jsem připraven i na eventualitu, že na moje argumenty nebudou slyšet, protože na přehled, který jsem sestavil v tabulce, nebyla žádná reakce. Tabulku budu promítat přes dataprojektor, tomu se budou jen těžko vyhýbat, mohli by jediné odvracet oči a dívat se jinam.

Pak se to ale začalo nějak komplikovat. Hned po rozeslání pozvánek. Vedoucí kontrolního oddělení rektorátu Gorinová nečekaně zaktivněla. První signál přišel ze studijního oddělení od Škovránkové. Vrátila se z výslechu pořádně zdrcená. Gorinová prý byla drsný vyšetřovatel. Druhým v pořadí byla Hosana. Na rozdíl od Škovránkové byla pouze znepokojená a pod tlakem podepsala výpověď s formulacemi, které zcela neodpovídaly tomu, co řekla. Pak dodatečně žádala opravy. Bez zpětné reakce. Otázky Gorinové se v obou případech týkaly Samova studia, zvláště epizody, která se udála před dvěma nebo třemi lety. Byla to právě Škovránková, referentka studijního oddělení, která Samovi omylem uznala Hadrabkův seminář. Tehdy to vyřešil proděkan Hrazda jako omyl, kterého se dopustila z neznalosti, i když by ten omyl měl přičíst spíš sobě. Nedal jí žádné nové instrukce, tak postupovala postaru. A do té doby se to nepovažovalo za chybu. Ze setkání jsem nemínil ustoupit. Nutilo mě to ale, abych si přečetl dva zbývající dopisy.

Už při pomyšlení, že se opět budu muset brodit tím bahnem, mi naskakovala husí kůže. Může to ale padnout v diskusi a já bych měl být připraven. Jako všechny předešlé, byly už i tyto dopisy vyvěšené na internetu. Stěžovatelé si totiž zřídili stránku, aby o svých problémech mohli diskutovat ve virtuálním prostoru na celostátní úrovni. Osobní setkání se mnou vylučovali. Ale kdyby pisatelé museli nahlas přede

mnou číst, jako kdysi Einekleine u Hamblíka, mohl bych se jim dívat do očí, sledovat jejich výrazy, neposlouchat, když by mě to omrzelo, nebo jim bez zaváhání říct, co jsou zač. Jiná věc je, jestli by to unesli.

Pustil jsem se do čtení pod tlakem. Nejdříve jsem nesoustředěně lítal po řádcích a pokoušel se překonat vnitřní pnutí rychločtením, ale nevedlo to k ničemu. Nezbyvalo mi, než abych zpomalil a věnoval četbě větší pozornost. Nikoli však patřičnou, tu si nezasloužili ani pisatelé, natož jejich výtvořky. Byly to stížnosti Chrustova a Hadrabka. Chrustov se odvolával na jejich předešlé „společné prohlášení, jež formou otevřeného dopisu adresovali spolu s dalšími kolegy“ oběma představitelům vedení. Na „několika konkrétních příkladech chtěl doložit“ oprávněnost své stížnosti. A pak spustil ty zrůdnosti: jediná moje přítomnost na jeho přednášce sloužila tomu, aby se to, co Chrustov přednášel studentům, objevilo v mém článku, který jsem publikoval v odborném časopise, v němž jsem ovšem jako svůj zdroj uváděl cizojazyčnou (francouzskou) knihu, „jejíž obsah mi předtím ústním způsobem zprostředkoval“. Tyto zlomyslnosti jsem musel hodně rozdýchávat a dělat dlouhé přestávky po každé větě. Tenhle kverulant mě obviňuje, že mu krađu slova přímo z úst! Zapisuji to, co vysloví. Ten ale bobtná ve své pýše! Už zapomněl, že jsem mu za překlad studie Gérarda Nervalova, za těch několik stran z francouzštiny, slušně zaplatil? Jestli by si Nervalovy studie bez mého podnětu vůbec přečetl. Dovedl jsem ho k tomu, aby o něm napsal článek, doporučil jsem ho do odborného časopisu, aby měl aspoň nějakou odbornou aktivitu před obhajobou. To se přece dá lehce zjistit! Stačí porovnat moji knihu, která vyšla rok předtím, a jeho článek ve stejném časopise, ve kterém už několik let vycházely moje studie a jehož název pro jistotu nezmiňuje (jmenuje se Disk). Po tomhle číst o úpadku, který byl po seminářích se Štůflíkovou zjevný, o lidech, o kterých jsem se v „jeho přítomnosti nelichotivě vyjádřil“, to všechno mi už připadalo jako pouze primitivní pomluvy. I tak bylo podivné, že ani po takovém obvinění rektor nezakročil a neprozkoumal, jestli Chrustov mluví pravdu. Dokonce to neudělal ani po prohlášení, ve

kterých napadal komisi pro obhajoby disertačních prací a zpochybňoval její regulérnost:

„... v současnosti neexistuje příležitost předložit odlišné odborné názory. U již zmiňovaných obhajob disertačních prací se pedagogové (označení jménem) rovněž vyjádřili krajně nelichotivě o historickém bádání v našem oboru a výslovně a veřejně dehonestovali nejen práci mého kolegy Mgr. Lobdičky, Ph.D., která byla historiograficky zaměřena, ale i historiografické bádání samotné. Nemluvě o tom, že takovýto výzkum své oprávnění bezesporu má, považuji opět za nepřijatelné, aby se akademičtí pracovníci vyjadřovali urážlivým způsobem o způsobu vědecké práce, který se jim osobně nezamlouvá.“

Kdybych si tento paskvil přečetl dříve, možná bych v zuřivosti rozmetal tu skupinu malých nafoukanců, nevzdělaných ignorantů, kteří vůbec nechápou, co je třeba rozvíjet a co nechat jiným. Žárlivost a závist jim rozežírá duši a proměňuje je v ještě menší nahlouplé ubožáky, protože se za svou ubohost už ani nestydí. Chrustov v závěru podpořil prohlášení Hadrabka a přidal si, že i „v případě jeho seminářů došlo k neoprávněnému uznání při hodnocení“ Sama. Až mi to připadalo, že mezi sebou závodí, kdo na mě vyfabuluje nejvíc ohavností. Snadno se pak dalo vytušit, o čem bude dopis Hadrabkův:

„V kombinovaném studiu jsem neuznal za dostatečnou seminární práci jednoho studenta za podzimní semestr 2003 a zadal jsem mu do Informačního systému nedostatečnou. 1. prosince 2004 jsem dostal od tohoto studenta dvě nové seminární práce, repetentskou za podzim 2003 a novou za jaro 2004 (třebaže uzávěrka na práci byla počátkem července). V IS jsem zjistil, že tomuto studentovi bylo 30. listopadu 2004 zadáno za jaro 2004 hodnocení ‚P‘. Hodnocení zadala paní Škovránková ze studijního oddělení. Proti této známce jsem se ohradil a požádal jsem ji ihned o vysvětlení. Reakce mi přišla od sekretářky ústavu paní [Hosany], která mi podala vysvětlení této události. Tehdy jsem se dozvěděl, že se jedná o syna dotyčného profesora. Protože jsem pokládal postup za nekorektní, poslal jsem zprávu o této věci proděkanovi pro studijní záležitosti Hrazdovi. Po návratu ze služební cesty mě vedoucí ústavu pozval

do své pracovny (na 9. prosince 2004) – podle jeho slov, aby mi vysvětlil, oč se jednalo. Snažil se mě přesvědčit, abych se záležitostí nezabýval a touto formou udělil kredit jeho synovi, a tím uznal předmět, který údajně absolvoval na akademii. K tomu jsem nebyl ochoten bez korektního postupu – žádost a posouzení sylabu obou předmětů. Vedoucí ústavu mě slovně inzultoval, urážel, činil na mne nátlak a pokusil se mne vydírat. Kdyby byli tohoto rozhovoru účastni i nějací svědci, podal bych na něho trestní oznámení za vydírání, urážku a nactiutrhání. Řekl jsem mu, že jeho chování je pro mě zcela neakceptovatelné, že splním své povinnosti a odmítám na ústavu nadále vyučovat, dokud bude vedoucím on. Toto své stanovisko jsem mu obratem poslal písemně.“

Čtení jsem se vzpíral. Téměř jsem křičel, že to tak nebylo, že si toho spoustu vymyslel, hodně přizpůsobil a vše překroutil. Hrazda sice potvrdil, že omyl Škovránkové byl dávno vyřešen, ale neřekl, že Hadrabek nedostal šest set, ale dva tisíce za spojené kurzy. Na to jsou účetní doklady. O dohodě, že spojí dvě skupiny posluchačů, mezi námi nikdy nepadlo ani slovo. Zchvácen mstou by se na takové gesto lidskosti jaktěživ nezmohl. Ta řídí jeho kroky, což dokazuje svým udavačským dopisem. Celé nitro se mi rozbušilo. Nedokázal jsem se uklidnit. Jako by mi to překrucování skutečnosti vlézalo do šedé kůry mozkové, a tam se pokoušelo zatřást mým tělem, abych se vzpamatoval a něco udělal. Po každém odstavci jsem utíkal na čerstvý vzduch, vybíhal jsem ven a zase se vracel, a abych to vůbec dočetl, ulevoval jsem si, jak se jen dalo. Nadával jsem na jejich licoměrnost, na to jejich nanicovaté hrdinství plné piklů a intrik, kterým obracejí všechno vzhůru nohama, přidávají mnohohlavému drakovi další hlavy, aby na mě pouštěl oheň a síru. Chtějí si přivlastnit to, co jsem vytvořil. Jenže Einekleine nikdy neudělá víc, než že z několika knížek sestrojí takzvanou vlastní. Jsou na tom stejně. Pokud se jim to podaří, vždycky budou mít jenom to, na co stačí. Udělají si z toho kutloch a z kutlochu pak budou hodnotit a posuzovat druhé. Běda studentům, na které nebudou stačit! Tohle má být nový svět? Vždyť vypadá, jako by byl zasažen Černobylem. Už i Chrustov se chová jak nakažený narcismem. Ta ďábelská mazanost, to je ta jejich nová

životaschopnost? I obloha by se měla zatáhnout začouzenými mraky při jejich slovech. Mohou napsat cokoliv, vedení bude zticha. Za křivé obvinění by měli nést následky. Musela by se prokázat, ale o to zřejmě vedení univerzity nestojí. Mohu pak s nimi vůbec bojovat, když jim ty pletichy tak hrůzostrašně snadno procházejí? Nakonec budou považováni za hrdiny, kterým se podařilo prosadit vlastní ambice. Dosáhnou svého, bez ohledu na prostředky. A co drak, kterého popichují svým škarohlídstvím a křiklounstvím? Kolikahlavá je ta saň? A stojí za ní ještě někdo, nějaká antihlava, která se kochá přibýváním dalších hlav? Proč se jim tak daří, proč se na akademické půdě toleruje taková snůška lží? Co je živí? Genius loci malých dvorků? Co když ta jejich ambice je jenom stupňující se pocit vlastní nedostatečnosti, úlek z *nových médií*. Možná se odvolávají na čistotu divadla jenom ze strachu, že na to nebudou stačit. Jsou to ti čistí, kteří se radují z divadla výhradně mrtvého? Intelekt si rozvíjejí šířením intrik. Intriky spjaté se šedou emincí, která si v pozadí přihřívá polívčičku. Je Štuflíková tou antihlavou? Už ani v prostoru dramatických umění nevádí, že si pletou zápletku s intrikou? Nebo jsou tak protřelí, že rozpoznali, o co v tomhle prostoru jde? Zápletky se ale nikdy nerovná intrice. To si jenom přejí. Je to jenom tlak slabochů, co proměňují své pletichy na pravdy, ty kromobyčejné postavičky malých epizodních rolí, figurky ztracené v prázdném poli, co chtějí mít hlavní part ve velkém dramatu. Hrůza mě obchází i při pomyšlení, že bych s nimi měl dál sdílet třeba jen vzduch, který dýchají. – Jeden kolega z katedry jazyků mi řekl, že za první republiky měli profesori sdružení na svoji ochranu. Teď už je pozdě něco zakládat. Při setkání na konci března je musím odhalit!

Jako by tomu neměl být nikdy konec a mělo to pokračovat na věčné časy, objevil se další dopis. Tentokrát od Hlavičkové, na rozdíl od předešlých byl adresován i mně. Ten ale stačilo opravdu jenom prolítnout očima. Obsahoval pouze shrnutí předešlých fantaskních projevů a produktů pochybné mysli. Opakoval se natolik, že i Hamblík mi dal zprostředkovaně najevo své pochybnosti o zdravé mysli pisatelky, a to už je co říct. Už ani on nechápal, co tím sleduje. Já tušil. Byla to vstupenka do

klubu udavačů, projev příslušnosti k partě. Až se budou dělit hmotné i nehmotné statky, soupis zájemců bude po ruce. Do toho mi přišlo telefonické pozvání od Gorinové na výslech. A já to uvítal. Přece aspoň někdo jeví zájem o můj názor, i když po takové době. Měl jsem ze všeho takový vztek, že jsem na schůzku šel nabroušen, své ostří jsem tasil předem.

Očekávala mě paní vyššího středního věku v kostýmu, spíš menší postavy, ale ne malé, s důkladně upravenými vlasy. Ani vlásek jí z účesu nevybočoval, jako by se chystala do televizního studia. Zřejmě si vlasy pravidelně lakovala. Šedé lodičky, ve stejném odstínu jako kostým, a krvavě rudé rty. Špatná barva rtěnky, říkal jsem si, ale v tom unylém „ofisu“, zařízeném se vši administrativní nudou, která nestojí za popis, to bylo to jediné, co vyčnívalo. Snažila se působit přísně a dominantně. Moc přesvědčivé to nebylo, nebo jsem to jenom nechtěl brát na vědomí. Ještě dnes živě vidím její rty přehnaně zvýrazněné rudou barvou. Horní ret zakulacený do tvaru poloviny písmene O, spodní téměř rovný. Oba rty záměrně zvětšené tak, že rtěnka výrazně přesahovala okraje rtů. Působily jako malá jeskyňka. Spodní ret držel fazónu, skoro se nepohnul, ale na horním bylo vidět, kdy zmateně ustrnul, kdy se nedůvěřivě roztáhl nebo vstřícně našpulil. Celá její postava se zredukovala na tyto detaily. Při vstupu ukázala na křeslo u zdi, kam jsem si měl sednout, zatímco ona pokračovala v chůzi ke svému pracovnímu stolu. Díval jsem se na její záda a přemýšlel o vhodnějších způsobu uvítání. Zasedla, aniž by se na mě podívala, a oznámila mi důvod, proč mne pozvala. Tak nevlídný způsob přijetí ještě více podnítil mou nabroušenost, sršela takovým proudem, že jsem ji nenechal ani domluvit.

„Prošetřování studia mého syna je prošetřování mé osoby. Nemám samozřejmě námitek, prošetřovat i vyšetřovat můžete cokoliv. Chcete mi ale říct, že od začátku této kauzy je právě toto nejdůležitější? Jsou tady přece neodkladné záležitosti, u kterých na řešení může být už pozdě. Co ty útoky na ústav a na mě? To vás nezajímá?“

Nečekaný výpad ji na chvíli znehybnil. Zřejmě přemýšlela jak dál. Pak vstala a sedla si do křesla vedle mě. Na moji úroveň. V jejím postoji ke

mně to byl výrazný posun. Neříkal jsem nic, jenom nervózně poklepával prsty na konferenčním stolku. Znejišťovalo ji to.

„Víte, mou povinností je zjistit jakékoliv nedostatky v této věci, nic jiného.“

Promluvila docela laskavým tónem. Aspoň se o to snažila. Ve srovnání s uvítací větou to byl markantní rozdíl. Dobrý a zlý policajt v jedné osobě, neodpustil jsem si reminiscenci na staré doby.

„Neděláte nic jiného, jenom zakrýváte podstatu věci. A dáváte signál všem těm *stěžovatelům*, aby v tom pokračovali. A ti, jak je vidět, s tím dokážou efektivně pracovat. Už teď rozšiřují, že na jejich stížnostech přece něco musí být, když mě vyšetřuje kontrolní oddělení.“

„Oni tady také byli.“

„Neříkejte! Ale jistě z jiných důvodů než já.“

„Jak to myslíte?“

„Myslím to tak, že když se udavačům a pomlouvačům naslouchá, má se jejich udání prověřit, a když lžou, mají za to nést odpovědnost. Nebo se jim dostává jiného přístupu?“

„No dovolte! Chcete tím snad něco naznačit?“

„Naznačit? Chci vám říct, že paní ze studijního oddělení a mé sekretářce se bohužel nedostalo sluchu, ale tvrdého výsledku.“

Měla připravený papír a propisku, ale nic si nezapisovala. Zcela ochabla, otázky mi kladla jen silou vůle. Ptala se na uznání semináře Hadrabka. Poněkolkáté jsem opakoval starou historii, ale moc mě neposlouchala, jenom se dívala někam do sebe. Přestal jsem uprostřed věty. Nastalo ticho. Chvilí jsem to nechal být, ale pak jsem nevydržel.

„Máte děti?“

Otázkou jsem ji vyrušil.

„Neodpovídejte, když nechcete, jen si představte, že vás skrze ně bude někdo vydírat. Myslíte si, že se mu dostane odplaty? – Věříte v boží mlýny?“

Seděla v křesle bez hnutí, v ruce mačkala nepopsaný papír.

„Měli jsme takovou příhodu, víte. Jeden duševně nemocný člověk napsal na moji ženu stížnost. Tehdy to na akádě vyšetřovali několik

příšerných měsíců. Moje žena to nevydržela a odešla. Pisatel stížnosti spáchal sebevraždu. Neříkám, že z toho důvodu, byl prostě nemocný. Myslíte, že z toho má tehdejší děkan výčitky, pocit viny? Vzpomene si na to někdy a řekne třeba: ‚Takhle to už nesmíme dělat, ubližujeme tím lidem?‘“

Prudce vstala. „Vaše žena udělala dobře, když odešla, nic jiného k tomu nemohu říct. Nashledanou!“

Ta slova vyřkla takovou rychlostí a scukla je dohromady tak, že jsem si je uvědomil až venku. Odcházel jsem ale s pocitem vítězství. Nandal jsem jim to, všem, přes tuhle paní, která u tolika lidí budila děs. Neudělala ani zápis! Seděla se zmačkaným papírem v ruce a dívala se do prázdna. Tak by to měli udělat se všemi stížnostmi. Zmačkat a zahodit. Natřel jsem jim to pořádně! Byla to taková moje malá generálka před březnovou schůzkou. Tam budu muset být ještě důraznější. Kéž by to bylo dřív, hned. Naplněn touto energií a odhodláním bych mohl bez přerušení pokračovat.

Hosaně jsem vše detailně popsal, aby se neznepokojovala, aby na to už vůbec nemyslela. Ještě to setkání na konci měsíce, a bude to za námi. Přidal jsem i výstup Šťuflíkové se sborem. Trochu humoru, abychom se v tom bezútešném, špatném počasí alespoň trochu zasmáli.

„Víte, stála tam, před tím svým zástupem, a blekotala jak štěkna: ‚Nebudeš tady napořád‘, jakože ona tady bude věčně. Pak se otočila a kachním krokem vymaširovala za svými káčátky.“

5

Čtvrtek 30. března, ten velký den, se blížil. Počasí se neumoudřilo, přestože předpovědi slibovaly slabé oteplení. V úterý jsem dostal e-mail od kancléře, že se rektor vzhledem k pracovní zaneprázdněnosti setkání nezúčastní. Dalo se čekat, že zrána bude ještě trochu přimrzat. Je škoda, že to bude bez něj. Opět nebudu mít možnost ho spatřit. Možná, že je duchem, který se zjevuje pouze *psavcům*. Ve středu ráno jsem se šel podívat do divadelního sálu, připravil jsem dataprojektor a zkušebně promítl excelovou tabulku. Vyrušila mě Hosana. Na sekretariátu jsem měl urgentní telefonát. Volal děkan Hamblík. Chladným tónem, ale naléhavě mi „doporučil“, abych okamžitě zrušil setkání, protože od zítřejšího dne jsem odvolán z pozice vedoucího, a ztrácím tedy na něco takového právo. Pokud bych přesto na schůzce trval, mám vzít na vědomí, že „účast kohokoli z vedení fakulty je za výše uvedené situace nepřijatelná.“ Tak to začíná mrznout, až praští, a to navzdory tomu, že zima ochabuje. Tak úplně jsem neuposlechl, oznámení, že se setkání ruší, jsem vyvěsil až ve čtvrtek. Objevilo se několik studentů, ale z pisatelů stížností ani jeden. Čekání do druhého dne bylo obtížné. Nejenom kvůli válce dopisů, která se zdála být bez konce. Kdykoli se mohl objevit další dopis a vše zvrátit, převrátit, změnit, posunout jiným směrem. Horší byla už jen přítomnost šedých postaviček v pozadí. To utajování, vyhýbání se osobnímu setkání, ta prolhanost. V dopisech se stále domáhali jistých opatření, protože věděli, co nesmí připustit. Jako by se obávali, že z nich při osobním setkání unikne vzduch jak z balónku. Zvrácená obava, že na světle přijdou o všechnu sílu, která je ve stínu tak drží pohromadě. Vše naznačovalo, že se začínají lámat ledy. Mé tušení, že se blíží něco ošklivého, se naplnilo, když jsem vyzvedl dvě obálky. Předala mi je referentka osobního oddělení. Široko daleko ani stopy po někom z vedení fakulty. V jedné obálce bylo mé odvolání z funkce, s tím jsem už byl obeznámen. Druhý dopis byl prapodivný.

Lámal mou víru. Dodnes si myslím, že kdyby černý inkoust mohl, za tahle slova by se při každém čtení červenal studem. Byl odeslán 30. března 2006.

„Vážený pane profesore,

na základě výsledku kontrolního šetření jste byl odvolán z funkce. Spolu s postihem finančním, který bude rovněž následovat, je to bohužel ve Vašem případě jediné možné řešení případu, který byl velmi důkladně zdokumentován včetně Vaší výpovědi před kontrolním orgánem.

Při kontrole studia Vašeho syna bylo zjištěno, že jste jako pedagog a vedoucí ústavu závažným způsobem v průběhu studia svého syna porušil v jeho prospěch studijní řád pro studenty bakalářského a magisterského programu univerzity. Vaše jednání hodnotíme jako zneužití pracovního zařazení a závažné porušení pracovní kázně, které by si zcela jistě zasluhovalo okamžitou výpověď.

Naneštěstí však od chvíle, kdy jste prokazatelně svému synovi umožnil porušování platných studijních předpisů pro ukončení studia, uplynula již doba příliš dlouhá na to, abyste mohl být adekvátně postižen. Jediným citelně potrestaným tak v tomto případě zůstane příslušná pracovnice studijního oddělení, která na pokyn Vaší sekretářky, již jste zcela zřejmě dával instrukce Vy (pokud jste se dokonce sám přímo podvodu nedopouštěl), zasahovala neoprávněně do studijní evidence Vašeho syna, zatímco Vaše provinění, stejně jako to, že obě pracovnice překračovaly příslušné pravomoci a předpisy de facto kvůli Vám, zůstane víceméně utajeno.

Je však mimo veškerou pochybnost, že Vaše jednání ve prospěch Vašeho syna bylo nejen protiprávní, ale především také zcela nemravné. Vaše působení na fakultě se podle našeho názoru neslučuje s nepsaným kodexem profesora této fakulty. Jsme si dobře vědomi toho, že akreditace minimálně jednoho oboru, kte-

ré na ústavu pěstujete, je zcela závislá na Vaší osobě. Přesto však Vám ve světle výše řečených skutečností předkládáme ke zvážení, abyste – jde-li Vám skutečně ještě o prestiž fakulty a oborů, v nichž Vám jistě zásluhy nemůžeme a nechceme upírat – z této fakulty odešel na základě vlastního rozhodnutí.“ Podepsáni: Brok, nastupující děkan, Hamblík, děkan.

To už bylo opravdu colpo di scena. Zmateně jsem lítal očima po řádcích, opakovaně se k nim vracel a silou vůle se snažil pochopit, o co jde. V hlavě mi zůstávaly útržky: „případ, který byl velmi důkladně zdokumentován včetně Vaší výpovědi před kontrolním orgánem“, zneužití pracovního zařazení, porušení pracovní kázně, mám dát okamžitou výpověď, dával jsem instrukce, pokud jsem se sám podvodu nedopouštěl. Ta slova mi nedávala žádný smysl. Moje provinění zůstane kvůli mně a kvůli dvěma pracovním víceméně utajeno. Měl bych z fakulty odejít z vlastního rozhodnutí. Pochopil jsem jediné, že chtějí, abych dal okamžitou výpověď. Byl čtvrtek. V pátek dopoledne bych ji měl se vši pokorou přinést. „Pokud jste se dokonce sám přímo podvodu nedopouštěl.“ To je ta jejich nezpochybnitelná domněnka, které bych se měl podřídit? Ukončit to? Všechno to nechat? Odejít a někde *tam* začít znova? Pokud je ještě nějaké *tam* a pokud *tam* se už nezměnilo na *tamtam*. Možná je z něho už dokonce *taramtatam*?

Kari vždycky říkal, že je nejdříve třeba překonat zmatek a roztržitost, aby to nebylo ještě horší. Jednou na parkovišti nákupního centra nemohl najít svůj vůz. Po hodině hledání chtěl volat policii, ale přece jen: v Laponsku se auta nekradou. Proto nejdříve podstoupil svůj zavedený obřad. Vykouřil dýmku a promítl si v paměti posloupnost posledních událostí. Až mu došlo, že doposud hledal svůj vůz bílé barvy, jenže pro tentokrát si od syna půjčil auto červené. Právě vedle něho stál a čekal, až dýmka vychladne. – Je na tom kus pravdy. Člověk se v takovém stavu snaží prolézt oknem a nevšimne si, že dveře jsou otevřené dokořán. Také jsem u toho přemýšlení trochu vychladl. Ty podpisy obou děkanů: dvojčata. Jako by to jeden neunesl, jako by se o břemeno

dělili. O zodpovědnost, nebo o vinu? Naplánovali to na poslední den odchodu jednoho a první den nástupu druhého. Těžko říct, který z nich je na tom lépe. Oba tvrdí, že jsem přes Hosanu instruoval Škovránkovou, která pak Samovi uznávala semináře a přednášky. Co je to za kravinu? Vždyť mám plné oprávnění vstupovat do informačního systému! Mohl bych to dělat přece sám. „Pokud jsem se dokonce sám podvodu nedopouštěl.“ Tyto skutečnosti lze okamžitě ověřit, k tomu přece nepotřebují žádné domněnky. A navíc, proboha, pro tuto podlost, aby vytvořili dojem věrohodnosti, obětují dvě dámy, které nedělají nic než svoji práci! A máme konkrétní příklad, jak slaboši proměňují zápletku v intriku. Označili je za spolupachatelky a budou je trestat. Ze dvou administrativních pracovníc – v akademickém prostředí poměrně bezbranných osob – udělají bezprecedentní případ. A já jsem podle nich ten, kdo tahal za nitky. Nejsou to oni, kdo hází sítě? Tvrdí, že je vše důkladně zdokumentováno, ale žádné důkazy nepředložili. „Kvůli mně to zůstane víceméně utajeno.“ Takže oni mi prokazují službu? To je ale zhovadilost! Šeredný způsob myšlení. Něco takového může vymyslet opravdu jenom nemocný mozek. Už to říkám nejméně po desáté, ale nad tím musí rozum úplně zkoprnět. To není žádná d'ábelská mazanost, to je nahlouplé křečovitě tatrmanství nejvyššího kalibru, kdy moc je tak nafoukaná a sebejistá, že už nechodí po zemi, má pocit, že se nadnáší, a to tak vysoko, že se stává nedotknutelnou. Co kdybych zašel za Rozbuškou? Tehdy, když vedl univerzitu, se k Hamblíkovi zachoval vzorově. Nenechal se vystrašit útoky, vyčkal do výroku soudu a podržel ho. Možná má cit pro spravedlnost. Možná by se mě zastal. Obrátil jsem se na právníka. Řekl hned, že to jsou konstrukce, že JENOM MATOU, PROTOŽE NA MNE NIC NEMAJÍ. Udělal si kopii dopisu, do archivu, prý doposud nic podobného nečetl. Ani já.

Výpověď jsem nedal. Je pravda, že bych byl raději odešel, zbavil bych se tím mnoha příštích nepřijemností. Už jenom sdílet s takovými lidmi prostor jednoho ústavu, fakulty či jednoho města vyžaduje pře-hršle energie. Přistoupit na jejich podlou hru také nešlo. Stvrdil bych tím obvinění Hosany i Škovránkové. Ty dvě dámy přece za nic nemoh-

ly, nikomu nepřekážely! Jenom je využili, aby to vypadalo patřičně konspiračně. „Když se kácí les, lítají...“ Tím se tihle činovníci ohánějí rádi. A sebe bych tím prohlásil za podvodníka. Přesně podle jejich scénáře. Bylo nutné, abych se tomu postavil veškerou silou.

V pátek odpoledne, kdy jsem měl podle taktiky blitzkriegu poslední možnost podat výpověď, se na fakultě objevila novinářka. Doslechla se o „velké kauze“ a chtěla slyšet obě strany. Hamblík ji odmítl, když se k němu snažila prodrat, prý se nechal zatajit. Báł se zveřejnění? Já ji uvítal. Kvůli sobě i kvůli veřejnosti. Ať se to neutajuje, ať se o tom mluví, ať jsou konečně vyslyšeny obě strany! Když se to objeví v novinách, snad to dostane jiný rozměr. Novinářka byla příjemná a hodně se ptala: na můj vztah k Samovi, kdy dám výpověď, na Chrustova. Ale k jeho dopisu, který byl plný výmyslů, nebylo co dodat. Vysvětlil jsem jí epizodu s Hadrabkem. Bylo to takové upovídané setkání. Včetně poslední otázky, kterou několikrát opakovala: jestli s tím má něco společného můj slovenský původ. Na tyhle chytáky ať si raději odpoví sama. O pocitech příselce by se dalo lehce pohovořit u kávy, ale ne s ní. Když mi kladla otázky, usmívala se, čímž vyvolávala dojem, že se jí dá věřit. Článek mi určitě dá, jak slíbila, k autorizaci.

6

V sobotu, den na to, kdy se zdálo, že všechno stěží uvěřitelné a těžko snesitelné je už za námi, kdy prolomené ledy propustily na hladinu několikahlavou stvůru nebývalých rozměrů, a ta pořád natahovala chapadla a snažila se mě jimi omotat, pak uzavřít do kokonu a vysát jako mléko z kokosu, nezůstávalo nám dvěma, mně a Anně, než abychom se s tím nesmířili a nepodlehli. Kráčet dále a vzdorovat! A abychom v sobě netrpěli úlek a postavili se mrazivým záchvěvům strachu, který se pokoušel zalézt až do morku našich kostí a v nečekané chvíli vyvolat třasavku, zimnici či s námi prásknout o zem tak, že bychom už nevstali, vydali jsme se na celodenní výlet. Oba jsme po uplynulých třech měsících potřebovali očistu a změnu. Zbavit tělo i duši těch neduhů, které se za tu dobu, vymezenou přesně na den, na nás ve vrstvách lepily či přisály jak pijavice. Vždyť jsem to všechno nosil domů a věšel také na Annu! Museli jsme vypadnout. Někam odjet, vidět něco opravdové, kde není nic z té nanicovaté přízemnosti, hrubé moci a šalebnosti, která ukrývá své volšové svědomí do černých děr. Dotýkat se něčeho, co je lidské, co stojí za to, aby se s tím člověk měřil a u toho poměřování na vlastní kůži pocítil, jak ho to přesahuje. Potřebovali jsme obdivovat lidský duch, který překonal svou malost, který v nás tvořivostí a silou dila uspává démony.

Do Křtin jsme jezdili na kolech. Majestátnost kostela od Santiniho-Aichela nás ohromila už z dálky. Brala nám dech, jen co jsme ji spatřili. Avšak v dané chvíli jsme hledali něco přímočařejšího, i když stejně fascinujícího. Jezdívají jsme se dívat na skvosty české barokní gotiky, na architekturu, kterou jsme milovali, byla pro nás nedocenitelným kouzlem českých a moravských zemí. Znali jsme Kladruby, Sedlec u Kutné Hory, Třebíč, Roudnici i Zbraslav. Působivost kostela na Zelené hoře u Žďáru nám prozatím ztemněla, snad kvůli hřbitovu, který symbolizoval konec. My potřebovali životní vzpruhu ke vzdoru, možná i ke šturmu. Něco mé-

ně monumentální, namnoze jednodušší, prostší a obecnější. Povahu slohového projevu, co neční tak vysoko, ale stojí pevně na zemi, co nás neomráčí hned, čeho je třeba se dopátrat. Hledali jsme jednoduchou slohotvornou sílu, která je na dosah obyčejnému člověku. Zejména já dychtil po něčem prostém a střízlivém. Hledal jsem nenápadnou genialitu tvůrčí invence, skrytou kvalitu uměleckého díla, tak vzdálenou mé současné situaci. Chtěl jsem se dotýkat toho, co je na opačné straně lidské zloby, co nezpochybňuje a nenahlodává to dobré a hodnotné. A v barokní gotizující formě jsem v té chvíli shledával tolik potřebný řád, jakési stvrzení bytí člověka na zemi, opodstatněnost lidské činnosti, která je přítomna nejen u Santiniho, ale i u všech zcela neznámých a zapomenutých tvůrců, kteří se natolik ponořili do svého díla, že zvítězili nad ubohostí či překonali lidskou malost. Nalezli, doputovali k tomu, co jim napřimovalo záda, i když se ohýbali nad kamenem či cihelnou zdí, a co by v té chvíli pomohlo i mně. Potřeboval jsem pocítit jejich oddanost dílu, která tak povznáší a skrze dílo stoupá vzhůru. Dílo na hony vzdálené šalebnému pocitu mocných, co si myslí, že se přes intriky, machinace a úklady dostanou stejně vysoko jako géniové. Mohl by nám něco takového poskytnout klášterní kostel v Želivě?

V sobotu prvního dubna – tedy první den po tom památném měsíci březnu, kdy jsem se málem nechal udolat a na tolik různých způsobů opékat ze všech stran jako selátko na rožni – jsme vyrazili. A jen co jsme nasedli do auta, na mobil mi přišlo několik esemesek. Kdopak si dělá takové starosti, že ani v sobotu nemůže odpočívat? Díky za podporu! Jedna z nich byla od studenta Klokočí, že „neveri tomu, co pisou“, a ať to nevzdávám. Už vyšel článek té novinářky? Bez mé autorizace? Koupil jsem noviny, zběžně je prohlédl, ale nic jsem nenašel. Začínalo být příjemné spíš letní, než jarní počasí. Pořádně to poskočilo. Bylo tak hezky, až se zdálo, že všechno zlé odnesla zima. Ovšem nadávat na zimu, když ji potřebujeme zrovna tak jako jaro? Pro tentokrát si to zasloužila, příliš dlouho se roztahovala, sobecky se držela území, které už dávno měla opustit. Zdá se ale, že ani včasné oteplení by na mé situaci

nic nezměnilo. Sedli jsme si na lavičku naproti západnímu průčelí klášterního kostela a dívali se z dálky.

„Třeba si ho udržíme v zorném poli paměti a budeme do něj moci nahlédnout, kdykoliv nám zase bude zle.“

„Vždyť ještě není dobře.“

„No právě, proto se přece díváme.“

Několik řeholních kanovníků v bílých hábitech stírá vodu z podlahy kostela, promáčené hadry ždímají do kbelíků, vynášejí je ven a kalnou vodu vylévají do strouhy. Jiní premonstráti s vyhrnutými kutnami postupují v řadě a spořádaně před sebou košťaty tlačí po kamenné dlažbě vodu k hlavnímu vchodu. Málem jsem se chtěl přidat, k té jejich „pohotovosti ke každému dobrému dílu“¹⁹ Pořádný slejvák zalil část podlaží kostelní lodě. To dělá léto, neřád, přišlo jak velká voda, po jaru se ani neohlédlo. Dvě věže téměř vesnického rázu, jaké najdeme na mnoha místech, střeží kovanou monstranci nad portálem, andělé obklopují Pannu Marii na portiku, svatý Norbert stojí vpravo nad schody. Dívají se na nás? Podle legendy ho srazil z koně blesk. Karatelský hlas ho probudil k duchovnímu životu. Takže by proti bouřce, která tady řádila, než jsme přijeli, asi nic namítal. Jenže pro bouři a blesky neplatí totéž co pro kouř a oheň, obvykle nebývají blesky bez bouře.

Přesně to bych potřeboval, totiž aby uhodil blesk z čistého nebe a shodil ty brněnské pány z jejich dobře osedlaných koní. Pak bych se jich mohl zeptat – všech najednou, pánů i jejich ořů – „Proč mě pronásledujete?“, jako se zeptal Ježíš farizeje Šavla na cestě do Damašku. A pod hrozbou dalšího blesku by museli říct pravdu. I kdyby každý řekl něco jiného, dohromady by tím vykreslili jasný obraz svých sobeckých zájmů. Možná by ustrnuli nad něčím opravdovým. Kdyby je třeba gotizující baroko, které vstoupilo do života prostých lidí víc než jakýkoliv jiný umělecký styl, zcela ohromilo, ozvalo by se v nich svědomí? Kdyby skutečně vnímali všechny ty gotizující prvky kostela, tribuny vkládané do ramen příčné lodě, jednoduché štukové motivy, profily žeber klenebních pásů,

---

¹⁹ Narážka na heslo premonstrátů „Ad omne opus bonum parati“.

kdyby to všechno procítli, ty přípony, konzoly, lomené oblouky, dokonce i bizarní symboly, to, co souvisí nejenom se zrakem či sluchem nebo s několika smysly, ale se všemi smysly dohromady, i to, čemu říkáme vnitřní hmatové vnímání, vše to, co odpovídá na naši schopnost vnímat a cítit, ale také na citlivost, která se podílí na vytváření prožitku, jenž zachvacuje celé tělo, pak možná. Protože bez schopnosti rozpoznat hodnoty uměleckého díla přímo fyzicky, bez toho je každý akademický prostor vyprahlý jak poušť, bez této citlivosti je zcela zbytečné se dovolávat hromů a blesků – stejně tak jako svědomí. Kdyby byli ochotni vnímat až do hloubky svého lidství, mohli bychom si společně popovídat a naše řeč by mohla být harmonická, podobně jako jsou zde harmonické formy gotické a barokní.

Po chvíli ruch kolem vysoušení dlažby ustal. Před průčelím zastavil autobus. Vystoupila skupina lidí a vešli do kostela. Přidali jsme se k nim. Naši pozornost pojal velký sálový prostor chrámové lodě, pevně usazen jak želva na zemi, s dlouhou uličkou mezi lavicemi. Bylo to takové stavitelské *largetto*, které svou harmonií vybízelo k pomalé chůzi ke kněžišti. Dále jste mohli pokračovat jen tam, kam nelze vstoupit, kam můžete proniknout jen zrakem a v prestu přelétnout gotické žebroví, protínané barokními geometrizujícími vzory, až ke kůru. Váš pohled přitáhnou barokní zdobné varhany na kruchtě, budete-li mlčet a žasnout, možná vám za odměnu neslyšně odpoví povzdechem svých měchů. Klenba s žebrovím je podepřena třemi páry štíhlých sloupů, s vykrojením u oken, aby mohlo vproudit více světla, s postranními emporami. Trojloď s apsidami a arkýři působí jako dokonalá trojprostorová mizanscéna.

Kostel se zaplnil lidmi, z kůru se ozval sbor. Po Mozartově *Ave verum corpus* zazněly varhany s Bachovou Fantazií a fugou a-moll. Vše kolem působilo jako lék, i ta pokorná duchovní koncentrace publika. Ovšem závěrečné *Lamentace* od Palestriny ve mně vyvolaly trýznivé pocity. Takhle ne, žádná bolest, žádné truchlení! Raději vzdor a bouři, třeba i ve sklenici vody, ale nepoddat se. Přesto mi jeden ze žalozpěvů,

„Vide, Domine, et considera, quoniam facta sum vilis“²⁰ ještě dlouho potom zněl tiše v uších. Až do okamžiku, než jsem doma opět otevřel noviny. V regionální příloze jsem zahlédl titulek: „Učitel falšoval synovy výsledky“. Sbor zaburácel plnou intenzitou. Článek zabíral téměř půl stránky, skládal se z dopisu dvojice děkanů, z udání Chrustova a Hadrabka, z výrazně bylo prohlášení rektora Pijaly, že pro svá tvrzení mají důkazy. Jistě, ale nikomu do nich nedovolí nahlédnout. Navíc si novinářka sama odpověděla na vlastní chyták o mém původu: „Jako jeden z důvodů, proč se proti němu všichni spikli, vidí svůj slovenský původ.“ – Něco tak odporně zavádějícího! A já ten článek napoprvé v novinách přehlédl. Naštěstí, protože to bychom do Želiva nejeli.

---

²⁰ „Pohled', Hospodine, a popatř, komu jsi tak kdy učinil?“ (Pláč Jeremiášův 2, 20)

7

Probudil mě telefonát. Ze snění, ne ze spánku. Pozvánka na rektorát hned v pondělí ráno. To trvalo! Bleskový útok nevyšel, místo toho: urgentní pozvánka. Co chtějí? Nějak se dohodnout? Třeba se mi omluví. Stejně se to dá už těžko vrátit. Stálo by to víc práce než jejich rozvrat. Sobotní článek jim ale nedaruju, ani jejich udavačské dopisy! – Sekretářka mě nechala čekat. Ne moc dlouho. Zřejmě jen než zaujali postavení a rozhodli si role. Otevřela mi a já vstoupil. Naproti dveřím bylo dokořán otevřené okno. Za ním rozmazaný prostor. Jak Kandinského Kompozice IV z roku 1911. Z jednoho bodu vějířovitě rozházené různé tvary budov, uprostřed dominující pařížská modř. Z té převahy žluté sálalo horoko. Bylo to léto, co se znenadání už několik dní pošetile rozpínalo. Po levé straně seděl utajovaný rektor Pijala (on opravdu existuje!), po pravé straně Hamblík, vedle něho Brok, naproti Gorinová. Zdánlivě to vypadalo, že mě usadili do čela, ale důkladný rozestup napovídal, v jaké jsem pozici. Na tom si vždycky dají záležet, udržet rozdílnou úroveň sezení a patřičnou vzdálenost od „provinilce“. Konečně mi to dochází: když se podvolím, nechají mě. Když budu stejný jako všichni kolem, co jim slouží, budu mít klid. Ovšem opravdového klidu se mi dostane, až si oni sami uvědomí, že jsem jiný. Pocit, že to tak nezůstane, mě ale neopouštěl: opona se rozestoupí a já zjistím, kdo se tímhle divadýlkem baví. Pak hra skončí a půjde se dál. Jak a proč uvěřit, že je to opravdové, že se ty věci skutečně dějí, že jsou všichni aktéři na svých místech právem? Nebo pořád doufám, že vstanou, ukloní se mi s japonskou obřadností a ošetří mi rány? Kterou část těla bych jim měl nabídnout?

Jako bych se s Pijalou už setkal. Ve snu, který se mi zdál po čtení u Hamblíka, se Pijala podobal tomu ryšavému soudci, kterému celá paže zmodrala od dvou kapek inkoustu. Až na to, že Pijala nemá modrou ruku. Protože není Modroruký, natož Modrovous, je víc do zrz. Takže to není déj vu. Je to holá realita. Není třeba se probouzet. Jsem

vzhůru! Natolik vzhůru, abych si uvědomil, co bude následovat. Jsem účasten seance, na které se mě ti ničemové (jak jinak je nazývat?) pokusí profesně popravit. Vypadají jak trojjediná osobnost: šéf, sluha a podkoní, protože Hamblík vypadává z role. Možná hraje druhé housle. Hlavu má zakloněnou, oči zavřené, ale asi nechce být z případu úplně vyloučen. Není to lehké, vazby jsou silné, osobní touhy ještě silnější. Kmání se mi rozhodli ukázat, jak je riskantní se jim nepodrobit. Tak to ukážou i všem ostatním, i kdyby měli překročit vlastní stín. Jak jinak mají ochránit své malé dvorky?

První spustil Pijala, pochopitelně, hovořil z pozice nejvýše postaveného. Přednesl několik vět o morálce a etice. Nemluvil dlouze, spíš s důrazem na expiraci. Tvářil se, že co věta, to myšlenka; co názor, to těžká kláda. Vše, co říká, má už ze své podstaty náležitou hloubku a moudrost.

„Základem vysokého školství je kvalitní učitel. A kvalitní učitel, to je morální osobnost respektující etické normy.“

Dopracovat se k takové jednoduchosti je jistě náročné. Důležité je, aby to bylo snadno zapamatovatelné a akademicky prostoduché. Měl jsem sto chutí reagovat: „Charašo, tovarišč, v etom dělě nám nada iti vperjod!“ – Všichni s ním souhlasili, nebyly žádné komentáře. Možná by ve svých náročných myšlenkových konstrukcích pokračoval, kdybych mu do toho přece jen nevstoupil:

„Vy mi o etice, ani o morálce raději nic neříkejte!“

Neřekl jsem to ze vzdoru nebo že bych mu chtěl oponovat. Proboha, co pak lze proti tomu vůbec něco namítat? Vyklouzlo mi to jen tak mimochodem. Byl to čistý pocit, který se sám od sebe hlasitě projevil. Podvědomě jsem mu možná chtěl zabránit, aby nadále rozvíjel intriku, jako by to byla zápletkka. Kdybych měl tehdy víc odvahy, ještě bych dodal: „Abyste po tom všem mohli mluvit o etice se ctí, museli byste začít zpytovat své svědomí. Kauza, kterou jste vymysleli, je především důvod, abyste se styděli sami před sebou.“

A kdybych měl ještě větší kuráž, nebál bych se jim říct: „Dříve, než vás vůbec napadne slovo morálka, položte si otázku, čím byste po tom všem

chtěli být, když už nejste těmi, kým jste být mohli, totiž čestnými lidmi.“ – Jenomže já neměl dost odvahy. Možná jsem si to říkal jen v duchu. Jistě jsem působil jako zmoklá slepice. Nahlas jsem však řekl tuto větu:

„To se vám to mluví o morálce, když si vy čtyři vzájemně dáváte za pravdu.“ A to jsem se málem opakoval.

Nebylo to sice úplně k zahazení, ale spokojen jsem tím být nemohl. I když je pravda, že se na sebe podívali, aby se spočítali, kolik jich doopravdy je. Pro jistotu jsem také zavřel a zase otevřel oči v domnění, že se rozplynou a bude jich méně, když ne žádný. V tom krátkém okamžiku se mi za zavřenými víčky zjevili takto: drží se kolem ramen, tančí v kruhu a zpívají obětní píseň (Hamblík pokulhával a trochu jim to kazil). Jenže já vaši obětí nebudu!

V nastalém tichu Pijala, nezvyklý na odpor, beze slova ukázal na Gorinovou. Ta se okamžitě jako snaživá žačka první třídy dychtivě ujala slova. Administrativním jazykem přeříkala, že kontrolní útvar po důkladném šetření dospěl k závěru, že jsem porušil tudle a tohle, tamto, tuto a ono, brutto, detto a netto. V ruce svírala složku, ve které nejspíš byly výsledky šetření.

„Můžete mi ukázat ty materiály?“

Její první gesto bylo vstřícné, udělala posunek, jako by mi je chtěla podat.

„Tyto důvěrné materiály jsou majetkem univerzity a pouze univerzita s nimi může nakládat,“ zarazil ji Pijala a učinil přítrž jakýmkoliv dalším vstřícným posuňkům.

Gorinová se hned stáhla.

„Pane rektore, přece jste v sobotním novinovém článku veřejně prohlásil, že ‚výsledky kontroly jsou jednoznačné a zakládají se na doložitelných skutečnostech‘.“

„Byl jste seznámen s výsledky, ničím dalším vám nejsme povinováni.“

„S čím jste mě seznámili? S tím, co už jednou napsali děkani, tu zhovadilost plnou domněnek, co jste zopakovali v sobotním článku? Seznámili jste mě se svou konstrukcí postavenou na udání Chrustova a Hadrabka.“

„To jsou ověřené skutečnosti.“

„Udání jsou to, nic jiného! A to jste z té skupiny udavačů vybrali ty nejhorší. Nebo nic jiného nemáte? Ti dva jsou teď vaší největší zbraní? Píší stížnosti, vypovídají v novinách... Pokud to jsou vaši chránění svědci, zřejmě je také patřičně odměníte. Aby se nemuseli po celý život stydět, budou potřebovat změnit identitu.“

„Chovejte se slušně,“ napomenul mne Pijala.

„Vy mě napomínáte? Vy? Hodili jste na mě obvinění od základu pochybné, a teď prohlašujete, že máte nezpochybnitelné důkazy? Viděl je kromě vás ještě někdo? Využili jste dva bílé koně, protože to, co napsali ostatní, by neobstálo. Tak aspoň něco, že ano. Nakonec, když už jste se do toho pustili, co jiného vám zbývá? Vždyť jste se bál se mnou třeba jen setkat.“

„Vy si myslíte, že mám jen vás? Takových případů, co já řeším, je na tři sta! Pokud už k tomu nic jiného nemáte, žádám vás tímto, abyste odešel z fakulty.“

Byla to jediná otevřená rozepře. Jenže k ničemu nevedla, pouze jsem ho vyprovokoval k banální výmluvě. Raději jsem se smířlivě obrátil na Hamblíka:

„Pane děkane Hamblíku, opravdu věříte, že jsem přes Hosanu ovlivňoval studijní referentku Škovránkovou? Hosanu přece znáte. Jste přesvědčen, že by Hosana udělala něco takového, kdybych ji o to požádal?“

Hamblík neodpověděl. Hlavu měl pořád zvrácenou dozadu, opřenou o opěradlo křesla, oči zavřené a vůbec nereagoval.

„Čekáme na vaši odpověď,“ naléhal na mne Pijala.

„Pane děkane, neříkejte mi, že tomu věříte. Já tedy rozhodně nevěřím, že byste mi chtěl z vlastní vůle podsouvat podlé úmysly.“

„Čekáme na vaši odpověď,“ vstoupil do ticha znovu Pijala.

„Také se mi nedostává odpovědi.“

„Kdy dáte výpověď?!“

„A když to neudělám, co ještě na mě máte?“

Pijala ukázal na Broka. Ten se ujal slova jak na povel: „Snížíme vám úvazek na nula celá jedna a zakážeme vám přednášet.“

„Proto jste mě pozvali? Abyste mi naháněli hrůzu?“

Brokův obličej a celý zevnějšek se zkrabatil. Pokoušel se nějak zareagovat, ale Pijala mu smířlivým gestem naznačil, že nemusí.

„Jestlipak uhodnete, koho mi těmi svými výhrůžkami a zákazy připomínáte?“

„Myslím, že tohle už překračuje všechny meze.“

„To je opravdu proti všem dobrým mravům!“

„Vaši výpověď očekáváme v co nejkratší době.“

„Poradím se s právníkem.“ Vstal jsem. Co na to říct jiného, na tak sprosté řeči?

Přestal jsem je vnímat. Přestali pro mne existovat do té míry, že jsem mohl udělat cokoliv. Třeba se rozběhnout, prorazit Kandinského Kompozici IV a vyskočit otevřeným oknem, roztáhnout ruce a opět zakroužit nad kostelem sv. Jakuba, podívat se na tu holou prdel a prudce se rozesmát. Rozesmál bych se z plných plic tak silně, že by smích jako malé tornádo dorazil až k nim skrze otevřené okno. Strnuli by v prudkém průvanu a poslouchali vše, co jsem jim měl říct, ale neřekl, protože jsem se nechal zvíkat: „Tak poslyšte, VY holomci homoloidní, pastevci tasemnic a holoprdivé křečových žil! Až moc chcete, aby to vypadalo tak, jak si přejete, ale ono se to ve skutečnosti jeví jinak, protože vy šidíte i tím, jak vypadáte! Vám nestačí, že lidi skácou podle vaší písničky jak na trampolíně, vy požadujete, aby tu trampolínu samým strachem a úslužností roztrhali a rozbili si huby. Jednou budete na řadě i VY! Pak budete skákat, až se proboříte do ohnivého jádra Země. Hádejte, co vás tam čeká?!“

Tu radost s obletem kostela jsem si nedopřál. Odejít, to mi vždycky šlo! Odejít o několik vteřin dříve, než se to chystali ukončit oni. Místo ke dveřím jsem udělal krok k oknu. Čtveřice se okamžitě stáhla, jako bych chtěl zaútočit nebo byl nakažený. Nabyli dojmu, že jim chci podat ruku. Pořád jdu k tomu oknu. S mojí orientací to opravdu nebylo nejlepší. Způsobily to nutkavé otázky, hlavou se mi honily do omrzení. Proč Pijala sestrojil tak intrikánskou maškarádu? Kvůli několika pochybným externistům? Vždyť je ani neznal. Neznal ani mě! Aby jim ukázal, co ve svém

postavení zmůže? Zničil by kvůli tomu fungující ústav? Že by se předváděl před někým důležitým, kdo stojí v zákulisí? Ať je to kdokoliv, režii téhle ponižující frašky bylo třeba chladnokrevně promyslet. Pak ale něco takového musí být přítomno v lidské povaze. Tohle se nedá svést pouze na dědictví normalizace. Vědí přece od začátku, že podvádějí. Šidí okolí a nakonec i sebe z pozice představitelů instituce, které po roce 1992 byly navraceny akademické svobody. Zneužívají ji pro své osobní záměry. Když křupani lpějí na lži, je nanejvýš pošetilé domáhat se pravdy. A já ve skrytu duše věřil, že mě volají, aby zahnali moje noční děsy, vysvětlili mi své omyly a omluvili se! Nepřál jsem si, aby poklekli a prosili o odpuštění, omluva by stačila. Nejsem já to naivní blbec? Věřil jsem v něco tak bláhového, jako je spravedlnost, a oni mne pomocí různých prasáren nutí, abych si přehodil žebadlo přes rameno a ztratil se jim z očí. Neubráníl jsem se. Jako už tolikrát před tím.

A to, co jsem řekl, byl pouze srdnatý pokus jak zakrýt svou nahou nejistotu. Byl jsem pro ně jak vyjukaná ovce. Něco jsem polohlasně komentoval, jednou ostře vystoupil a v závěru zdůrazňoval slova, abych zakryl zmatek. Mrskal jsem sebou jak ryba na suchu. Možná v tom bylo trochu vzdoru, ale převažovalo zoufalství. Tak kvůli tomu udržovali tříměsíční napětí? Abych vyměkl? Běžná strategie mučitelů! Tvářili se sice sebevědomě, jako by měli právě vyměněné pleny, ale zasviněné svědomí svou suverenitou nezakryli. Myslí si, že mocí zvládnou všechno?

Po domluvě s právníkem jsem podal žalobu kvůli ochraně osobnosti a cti. Ale není to jen další seabemrskačství? Vždyť spoléhat na soudy je horší, než věřit v boží mlýny, trvá to déle a výsledek je nejistý.

8

Dny míjely poměrně rychle a rozplývaly se v jeden nekonečně dlouhý den, ale ne dost dlouhý na to, abych se rozhodl jak dál. Nezůstanu, ale ještě vydržím. Moje trpělivost musí předčít tu jejich. Nesmím podlehnout jako v předešlých třech měsících, kdy jsem se nechal ubíjet napětím. Být trpělivý, to vyžaduje umění čekat a pak v pravou chvíli vstát a jednat. Říct jim: „Adieu, šejdíři a mocichtiví paňácové, JEŠTĚ ŽIJU! Založím studium jinde, tak kvalitní a prestižní, až se začnete dávat závistí!“ Aspoň že mě optimismus neopouštěl, nýbrž vedl k víře, že pak už bude klid zbraní jak o velkých svátcích, jak o ramadánu, a půjdu dál, dokud nenastane příhodná chvíle. Čas sice nahlodával mou víru: co když je tohle konečná a já stojím u vysoké zdi ghetta, za kterou už žádná další cesta nikam nevede? Toužit mi to však nezabrání. Zabránit mi v naději, že ještě něco přijde, na to ta zeď sílu nemá. Věřil jsem, že do opětovného colpo di scena, do okamžiku, kdy najdou způsob, jak se mě zbavit, se už nic moc nestane. Nejenom z naivity, ale i z prostého citu, že to už nemůže pokračovat, že už aktivita jejich ubohosti dosáhla vrcholu.

Jenže zatímco psavci dopisů byli prostoduší vyděrači, kteří se dali smést se stolu jedním důstojným gestem, tihle „mocní“ byli jiní. Měli na mě vztek, strašný vztek, a když k nim dolehly zvěsti o nepodařeném puči, rozzuřili se. Postupovali s ještě větší horlivostí, aby dokázali sami sobě, kam až sahá jejich moc. V informačním systému zablokovali přístup k Samovým studijním výsledkům. Nedalo se ověřit nic z toho, co v různých obměnách tvrdili. Slídivě hlídali mé kroky. Prokutávali snad i moji e-mailovou poštu. Kuli další pikle. Bez ustání. Dělali to s takovou urputností, že jsem doufal, že je to samotné uvrhne do temnot, které mi nastražili. Vymysleli toho tolik, že kdybych tu měl všechno popsat, obětoval bych jim až příliš času. Věřím, že postačí krátký sestřih. U některých epizod se ale možná chvíli zdržím, nastal totiž ČAS BOŘIT.

Nejprve udělali Hadrabka zastupujícím vedoucím. (Byl pro svou udavačskou výkonnost jejich nejlepší kůň. Už se vůbec netajili tím, že ho pověřili vypracováním akreditace hned na začátku celé kauzy. Do nové akreditace tak mohli být zahrnuti všichni věrní psavci.) A taky potřebovali čističe. Odstavili mě od grantů, mé jméno bylo odstraněno, a to včetně všech souvislostí s mými pracemi, studii a monografiemi. Pro příští adepty studia jsem přestal existovat. Studenti byli vyzváni, aby se odhlašovali z mých seminářů a přednášek. (Za normálních okolností je to v rozporu s vnitřními předpisy fakulty.) V květnu vyhlásili výběrové řízení pro všechny pisatele dopisů, které až na dva přijali do interního poměru. Rokolína a Kravářová mohly působit externě. Hadrabek se stal garantem oboru. (Akreditační subkomise, jinak nesmílovaně přísná, neměla pro tentokrát žádné námítky vůči tomu, že garant oboru dotyčný obor vůbec nevystudoval.) Senát fakulty na internetu zveřejnil prohlášení, ve kterém mne všichni členové sborově vyzývali, abych odešel z fakulty. (Některých členů jsem se zeptal, jak mohli něco takového dopustit, aniž by se mnou promluvili. Tvrdili, že u sepisování výzvy nebyli.)

Na konci dubna byl Brok kvůli výrazné nespokojenosti studentů nucen zorganizovat schůzi. Nepozvali mě, ovšem já přišel o své vůli. V úvodním proslovu se Brok už tak křečovitě nedržel konstrukce o propracované síti mezi mnou, Hosanou a Škovránkovou. Větší důraz kladl na to, že jsem porušil interní předpisy. Provinit jsem se měl tím, že jsem Sama přijal na obor bez přijímacích zkoušek. (Studenti mu na to neskočili. Bylo mezi nimi několik, kteří přestoupili podobně. A také dobře věděli, kdo o tom rozhoduje.) Dostalo se mi tak příležitosti, abych veřejně vystoupil, nemohli tomu zabránit. A já mluvil, až křičel. Téměř jsem řval na všechny dobré i zlé, i na ty, kteří jen čekali, jak situaci využít, nebo se báli něco říct, aby si nezavřeli dveře ke kariéře. Teď ať píšou anonymy, že moc mluvím, dupu po zelené trávě, že s roztaženými rukama lítám nad Petrovem nebo že se příliš hlasitě domáhám zdravého rozumu. Sprostě jsem ale nemluvil, to jenom někdy, když jedno slovo udělá víc než dlouhé řeči. A protože jsem doposud nepo-

chopil důvody jejich zákeřností, naivně jsem věřil tomu, co tiše rozhlásili, že obor interaktivních médií zruší. Mluvil jsem proto o útoku proti koncepci studia, totiž proti úmyslu spojit divadlo s médii, mluvil jsem o zahraničních zkušenostech a svých záměrech nabídnout posluchačům dvojí orientaci, protože pokud bychom pokračovali v tom, co oni nazývají čistou divadelní vědou, výsledkem bude spousta nezaměstnaných a frustrovaných mladých absolventů.

„Jinak všichni dopadnete stejně jako někteří z těch, co sedí mezi vámi. Po absolvování se budete domáhat toho co oni, a pokud neprojevíte dostatečnou drzost a stejnou míru podlosti, nebudete tak úspěšní, jak jsou oni. Kdyby to byl otevřený zápas koncepcí a já bych prohrál, sbalil bych si svých pár švestek a šel dál. Jenže tady se lže a předstírá. Mluví o etice, přitom se píšou pomlouvačné dopisy, které mají charakter udání, a nikdo z těch, co je napsali, nenese odpovědnost. Dokonce jsou odměněni. Ti, kteří mají na svědomí největší lži, jsou postaveni do čela ústavu. A co ty tři studentky, co napsaly anonymní dopis? Budou mít výhody oproti těm, kteří nic nenapsali a nesouhlasí s těmito praktikami. Tlačí na mě, abych okamžitě odešel. A já tvrdím, že jsem nikdy žádným způsobem neovlivňoval výsledky studia svého syna. Neovlivňovaly je ani ty dvě dámy, které z toho neprávem osočili. Je to obyčejný podvod, který má sloužit k tomu, aby se tihle sýčkové a podvodníci zmocnili toho, co jsem vytvořil. Neodejdu, dokud mě soud neočistí. Už kvůli tomu, aby se jednou pravda a spravedlnost prosadily i v těchto malých dvorcích. Kořist ať si ti práškači rozdělí, ale ústav bude tímto lupem navždy poznačen, i kdyby stokrát změnil název, protože *ti uvnitř* zůstanou stejní. Převraty jdou rychle, ale účtování chvíli trvá – pokud věříte v boží mlýny.“ Poslední větu jsem řekl už na odchodu: „Co jsem vytvářel tady, začnu jinde, tam kde to přijmou s respektem a budou tomu rádi.“ Vyslovil jsem ji až od dveří, aby pořádně rezonovala v celém prostoru zasedačky, aby jistým lidem pronikla do labyrintů v uších, narušila jejich pyšnou rovnováhu, zněla dlouho do noci a útočila na jejich majetnické sny. Nenávistné pohledy Broka a Hadrabka jsem cítil až na kůži, nejraději by mě jimi na místě probodli nebo sežehli. Popo-

hánělo mne to jako koně ostruhy ve slabinách, má gesta byla prudší, můj projev důraznější. Poprvé jsem byl se sebou spokojený. Ale také jsem pochopil, že zlo možná probouzí, ale v posledku nepomáhá.

Těžko říct, jestli to byla reakce na můj výstup, možná to byl jen další pokus o levý hák, po kterém bych už nevstal, i kdyby mi rozhodčí odpočítal kvadraturu kruhu. V univerzitních novinách vyšel další článek: „Děkan odvolal vedoucího...“ Na rozdíl od sobotní přílohy byl důkladněji rozepsán a v některých částech významně obměněn. Už mě neobviňovali z „ovlivňování administrativních pracovníků“, ale z toho, že jsem Sama „často klasifikoval, dokonce dvanáctkrát.“ (Za dobu studia to vychází na dva zápočty nebo dvě zkoušky za semestr. Bylo hodně studentů, kteří toho ode mě měli mnohem víc. Vždyť nás v rámci reformy nutili, abychom začali od nuly: dva pedagogové, sekretářka a dvojnásobný počet studentů.) Prý jsem mu „vedl diplomovou práci“ (jenom další lež, ale ta se mocným těžko dokazuje) a „doporučil uznání některých předmětů z akademie“. (Doporučení jsem dával při každém přestupu na žádost proděkana. Byl to pouze návrh, neměl jsem oprávnění schvalovat. V případě Sama to bylo na základě domluvy o uznávání kreditů mezi fildou a akádou.) Pokoušel jsem se domoci práva, žádal jistě nápravy, ale vždy s vědomím rizika, že ať udělám cokoli, ať se proti tomu jakkoliv postavím a dodám protiargumenty, oni budou buď dělat mrtvé brouky, anebo to překroutí a vyšlou proti mně další obvinění. Obracel jsem se sice na různé státní orgány, aby sjednaly nápravu, ale měly dobrou výmluvu: univerzita je nezávislá instituce. Článek v novinách byl střípkem obrazu, jak akademické prostředí může ztratit čest i důstojnost. Vlastně nevím, jestli je předtím mělo. Studoval jsem za normalizace, ale nevěřím, že po devětaosmdesátém nebylo na co navázat. Horší je, že se o těchto ctnostech přestalo uvažovat. Následující věta to jen dokládá: „V této souvislosti podala výpověď jedna z referentek studijního oddělení a na vlastní žádost byl uvolněn děkan Hrazda.“ Studijní referentka Škovránková, hluboce dotčena nehorázným obviněním, se rozhodla odejít. Vedení fakulty jí sice nabídlo místo v archivu, možná dočasně, než se bouřka přežene, ale zraněna

způsoby, které na ni dotyční pánové uplatnili, neustoupila. Proděkan Hrazda, ten malý dubák, co se tak rád skrýval ve vysoké trávě, jí v den, kdy mu končilo období, totiž toho osudného 31. března, odnesl kytici růží. Vyhodila ho jak s pugétem, tak s jeho licoměrným tlustokožstvím. Díky Bohu za pořádný čin v poslední pracovní den. Nakonec skončila v nemocnici se ztrátou imunity. Ovšem oni se necítili povinni zdůvodňovat jakoukoliv odpovědnost – ze svévole, kterou tak bezostyšně uplatňovali, a z morální pokleslosti. Aby vytvořili vnější zdání, nařídili Hrazdovi, aby se vzdal úřadu, ovšem s patřičným zpožděním, takže tu „věrohodnost“ museli antidatovat. Chvíli se tvářili, že dubák skutečně existuje, že momentálně není v jehličí, nerochní se v mechu, ani ve vysokém porostu. Je na něm tíha jisté odpovědnosti, ale nic konkrétního. Nikdo přece nebude zkoumat náplň jeho práce a párat se s detaily. Nelze to ale tak docela zakrýt před některými administrativními pracovníky... Kdo jiný by mi to řekl? Žádný strach, neřeknu kdo, ostatní také mlčí jako pařezy. Chtějí si přece udržet místa.

Zveřejnit reakci na článek v univerzitních novinách odmítli, stejně jako tehdy v sobotní příloze, a to navzdory zákonu, podle kterého na to mám právo. Oba šéfredaktoři mi dokonce odpovídali stejnými formulacemi: „Informace v článku považujeme za naprosto korektní, proto článek nemohl žádným způsobem zasáhnout do Vašich práv.“ Zdi malých dvorků jsou pro příselce příliš vysoké. Tajné průchody a skrytou řeč konspirace znají jen místní. A ti to na mě váleli. Bylo toho moc, bylo toho nad únosnou míru a pořád to narůstalo. Zřejmě v přesvědčení, že v tolikrát opakovanou lež většina nakonec uvěří.

Pořád mě tlačili k odchodu. Brok pobíhal mezi mnou a rektorátem, aportoval stejné odpovědi: ZŮSTÁVÁ, NENÍ OCHOTEN PODAT VÝPOVĚĎ. Nátlak se postupně proměňoval v útisk. Chovali se, jako by svět byl jejich koule a já, jejich podřízený, jim ho mám přikulovat, kulit jim ho do kopce se vší silou jak Sisyfos, protože oni jsou přece nahoře proto, aby se mohli dívat, jestli se tam dole dost snažím. Prostupoval mnou pocit marnosti. Přesto na nejasném pozadí, kde se setkává světlo s tmou, se udržoval pocit, že tohle nemůže být pravda, že se veřejně

záležitosti nemohou spravovat tímto způsobem, že se jednou akademický prostor zachvěje a oni se budou muset zodpovídat.

První opravdový otřes způsobila Hosana. Na dveře své pracovny vyvěsila prostý text:

„Prohlašuji, že jsem byla přítomna tomu, když pracovnice studijního oddělení ve snaze uznat synovi dotyčného profesora jeden předmět, který absolvoval na akádě, zadala hodnocení ‚prospěl‘ do kolonky předmětu vyučovaného na fildě, jehož náplň se kryla s předmětem akády. K tomuto kroku jsme nebyly ani nuceny, ani naváděny. Jednalo se o chybu způsobenou neznalostí toho, jak v daném případě postupovat. Ihned po stížnosti učitele, jemuž jsme zasáhly do hodnocení předmětu, jsem tomuto pedagogovi písemnou formou podala vysvětlení a omluvila se mu. Zásah do hodnocení byl obratem napraven. V záznamu z šetření, které prováděl kontrolní odbor rektorátu, je tato skutečnost formulována slovy ‚nešťastný postup‘. K této události došlo koncem roku 2004. Od 1. dubna 2006 mi bylo odebráno osobní ohodnocení ve výši 2000 Kč měsíčně na neomezenou dobu.“

Nepotkával jsem je, ale vše naznačovalo, že jim z toho kypí pěna u huby, a když otevřou ústa, tvoří se jim bubliny jak z bublifuku. Cokoliv řeknou, všechno se do těch bublin promítá jako postavám v komiksu. Pijala s Brokem se proměnili v komiksově figurky, které se ale nevtěsnají do okének. A co udělají? Jak tyto postavičky zareagují na střídmostou zprávu, která je spíš tichým prohlášením a vnitřním vzdorem proti křivdě než obranou? Vyhodí autorku té zprávy? Měli to udělat hned, teď už by se to všem, kteří chodí ke dveřím a čtou ten krátký příběh, špatně vysvětlovalo. Pověřit tím Broka? Určitě by to zpackal. A Hadrabek má zcela jinou specializaci. Přestanou konečně? Nemohou to přece hnát dál a ještě výš. Musí být nějaká hranice a míra. Pokud sami nějakou mají. Dají přednost své žlučovitě nenávisti a strachu ze sebe navzájem, nebo budou pokračovat a i nadále si budou plést intriku se zápletkou? Ztrácet čas s nějakou sekretářkou, která jim nesahá ani po kotníky? Ano, uráží to jejich pýchu, ale jinak nic moc necítí. A vůbec, kde to jsme, aby pouhý text sekretářky předčil všechny jejich

konstrukce? Jak správné komiksové figurky, pro které „show must go on“, vymysleli odvetu. Co se dá odpovědět na takové prohlášení? Pokud se do mě pořádně trefí, snad si uvědomím, kolik lidí kvůli mně trpí, a ODEJDU. Zásah ale musí být tvrdý.

Do vchodů dvou budov a na chodbu děkanátu vyvěsili výzvu. Měla to být malá, ale účinná bomba hozená na práh mých dveří, aby mě tlaková vlna vynesla oknem, abych se už nemohl vrátit dveřmi, protože by už žádné nebyly. Útok na nejcitlivější místo, zpochybnění Samova diplomu. Po úvodních frázích „kvůli zneužití pracovního zařazení“, „za aktivního příspěvní studijních výsledků“, „za porušení předpisů“, „za působení na podřízené“, „za pokus o vytvoření zdání legálnosti“ následoval tento text (vše na hlavičkovém papíru, bez titulů, pouze příjmení a signatura):

„Vyzýváme všechny instituce, kterým byl předložen diplom č. 1421/2005/0246 ze dne 13. června 2005, aby jej z výše uvedených důvodů považovaly za neplatný.“ Datum a podpisy: 17. května 2006, děkan Brok a rektor Pijala.

Annu to strašně rozzlobilo. Vložili se do toho se Samem a začali příkoří čelit po svém: podali na oba podepsané trestní oznámení. Ničeho tím sice nedosáhli, ale stali se očitými svědky, jak u výpovědi odvolali vyšetřujícího policajta a nahradili ho jiným. Zřejmě takovým, který jim to nepokazí. Na vlastní kůži tak pocítili, kdo diriguje události malých dvorků.

Samovi se přece jen podařilo dosáhnout jistého úspěchu. Ovšem za hradbami města. Po opakované urgenci došlo z ministerstva školství vyjádření „o oprávněné stížnosti a porušení zákona o ochraně osobnosti č. 101/200 Sb“. Po roce, v březnu 2007, oba „představitelé“ stáhli svou výzvu. Ale aby v mezích svých charakterů nepřišli zkrátka, umístili na internet článek z univerzitních novin a drží ho tam dodnes. Umístil jsem také svoji verzi (nikoliv excelovou tabulku), abych oslabil sílu lží, ale moc jsem nepochodil. Když budou internetoví surfaři číst jedno, možná si přečtou i to moje. Třeba je zarazí, že lze při počtu téměř dvě stě padesát kreditů postavit obvinění na jediném semináři, který ani Samo nepotřeboval. Škodil jsem tím především sobě. S osobou, která je

v konfliktu s institucí, si není radno něco začínat. A taková pověst se šíří rychle. Snadno a rychle.

Ale ještě něco stojí za zmínku: odvaha, kterou Samo posbíral, aby se zúčastnil setkání před druhou volbou rektora Pijaly. Jistě z toho měl třesavku, ale pronesl krátký komentář o kandidátovi, který porušuje zákon. Stačili ho včas zarazit. Rektor však zareagoval, zdůraznil opak: „Zákon porušilo ministerstvo, protože tímto prohlášením narušilo nezávislost univerzity.“

Těch malých ničemností byly přehršle. Ale je načase s tím skončit. Ve srovnání s tím, jak plynuly poslední tři měsíce, tohle byly jen takové nepřijemné záděry. Dřív to byly třísky, které se zadíraly hluboko do duše.

Nechci se trpělivého čtenáře nijak dotknout, ale pokud si myslí, že to tím skončilo, je nenapravitelným optimistou. Nemám mu to za zlé. Byl jsem – nebo ještě pořád jsem – na tom stejně. Pro dokreslení pobytu v tunelu stačí dopovědět takové drobnosti, jako byla nutnost zbavit mě funkcí v různých komisích a ve všech grantech. K tomu postačil oficiální dopis rektora odeslaný partnerské instituci a grantové agentuře, ve kterém kromě úvodních formalit postavených „na pocitu zodpovědnosti, kterých si je *univerzita vědoma*, a nutnosti personálních změn, protože by *kvůli prohlubujícím se neshodám s dotyčným nemohla dosát svým závazkům*“, stačilo na závěr připsat následující větu: „Avšak ze situace, kdy se svým zaměstnavatelem dotyčný komunikuje výhradně prostřednictvím advokáta, se nám jeví další spolupráce nereálná.“ To má dvojí účinek: zaprvé vás to může zničit v očích druhých, zadruhé vás to může časem zahubit ve vás samých, když vám nezbude nic, čeho byste se mohli chytit. Protože nakonec si každý řekne: „Co s člověkem, s kterým se nedá hovořit?“

Přidala se i akáda. Různými intrikami, které přecházely z jedné instituce na druhou, dotyční dospěli k přesvědčení, že moje členství v subkomisi grantové agentury je překážkou, aby někteří pedagogové uspěli se žádostmi o výzkumné granty. Kostrba zvláště se cítil svým neúspěchem dotčen. Když ani Čumvalčekovi neprošla žádost, aby mohl

konečně zkoumat sám sebe, důkladně to projednali a jali se psát stížnost rovnou agentuře: co tam dělá takový člověk?! Napsal jsem jim, aby podobně zákeřných výpadů zanechali, a to jsem neměl dělat. Jak se ale udržet na uzdě, když mě urážejí? Nepostavit se jim, když mě ponižují? Poddát se a nastavit tvář? Pak jedině tu druhou!

K času, kdy se boří, přidala se msta. Poprvé jsem pocítil její neúprosný nápor. Mohli s ní zajít tak daleko, jak chtěli, a kdybych byl větší posera, nezbývalo by mi, než žít pod její svrchovaností. Tyto zrudnosti totiž nemůže zarazit ani Bůh ve své všemohoucnosti, bylo by to proti principu svobodné vůle člověka. A Bůh nebude svým konáním popírat člověka, a už vůbec ne sám sebe, natož kvůli kverulantům a lhářům. Ovšem oni mohou. Mohou popírat sami sebe a volat po neuznání diplomu, který sami vydali. Přitom nemusí dodržet ani řádnou konvenci, nemusí postupovat právními kroky, pokud jsou si tak jisti v tom, co prohlašují. Nejsou povinováni ničím. Tohle se přece nedělá, pokud je Bůh nad námi! Víím, že hned namítnou: „NIKDO NAD NÁMI NENÍ. JSME NEZÁVISLÁ UNIVERZITA.“ Tak abyste věděli: pokud nad vámi nikdo není, pak pro vás není ani Boží milosti. Jenom kletba a Damoklův meč!

Bylo to smutné, až žalostné, že se v brněnském okolí neobjevil nikdo, kdo by měl odvahu jim říct: „Tohle nesmíte, nemůžete se ze svého postavení a odpovědnosti něčeho takového dopouštět.“ Dokonce se z ulic vytratily i děti, nezbylo ani jedno, které by zvolalo: „JSOU NAZÍ, OBA! DÍVEJTE SE, DVA NAZÍ AKADEMICI, A NA VRCHOLNÝCH MÍSTECH.“

9

V těžkých chvílích mi nezbylo, než abych myslel na anděly. Neobracel jsem se na ně, ani je nevolal, jen jsem tak po očku mrknul, jestli ještě vůbec jsou, zda stojí někde u čáry a občas se po mně ohlédnou, nebo si povídají v uzavřeném kruhu a člověka už mezi sebe nepustí. Kdyby si mě všimli, nevím, jestli by mě odtud odvedli. Postačilo by, aby mě z toho vytáhli jako tehdy z řeky, když jsem se topil v Laborci, tam u nás na východě. V letním prázdninovém horku jsem se toužil ochladit vodou. Bez koupání v řece bych asi nepřežil ani jedno odpoledne. Hnala mne nedočkavost, na kole jsem dorazil k první zátoce, na nebezpečné místo pod Sninským mostem, kde se kvůli zrádným vírům nikdo nekoupal, a skočil jsem rovnou do vody. Proud byl silný, ale já se chtěl pochlubit sám před sebou, že to zvládnu. Raději aby mě nikdo neviděl, kdyby to nevyšlo. Plaval jsem ze všech sil, ale voda mě stahovala dolů, pomalu jsem ztrácel síly. Volal jsem o pomoc, ale s polykanými andělíčky to spíš znělo jako žbublání. Vtom se objevil! Znenadání. Vytáhl mne z vody a posadil mě na břeh, na velký plochý kámen. Stačil jsem ho zahlédnout, dospělého muže, jak sedí naproti a dívá se na mě, jestli jsem v pořádku. Než jsem se vzpamatoval, zmizel, jako by tam nikdy nebyl.

Někdy se k tomu zážitku vracím a kladu si otázku, proč se to stalo. Jestli mi tím bylo něco naznačeno. Přivolávám si obraz minulosti, abych ho vložil do rámu svého života. Kam patří ten střípek spod Sninského mostu? Sedím na velkém plochém kameni, snažím se chytit dech a dívám se do vody. Vír tam pořád je, kroutí se a ukazuje mi, jak by se mnou zatočil, kdybych v něm zůstal. Schoulený na kameni se třesu zimou a rukama objímám pokrčené nohy. Ale směju se! I s tím nepravidelným dechem se víru ze břehu vysmívám. Zní to spíš jako řetání. Vír se točí tak prudce, že vytváří prohlubeň s dírou uprostřed, a ta sahá málem na dno řeky. Nahlížím do toho tmavého trychtýře jak do tunelu s neostrým světlem na konci. Snad šupiny ryb nebo kamínky na dně

řeky se třpytí a odrážejí světlo. Vír, popuzen mým smíchem, prudce vyrazí po proudu s tmavou skvrnou uprostřed. Sleduji ho, mám radost z toho, k čemu jsem ho donutil. Vyrazil podrážděn, ale nezbude mu, než aby se nechal pohltit poklidným tokem řeky. Rozplynul se, zatímco já zůstávám.

V té chvíli se přede mnou hladina ustálila a já na ní zahlédl svůj odraz. V pomalém rytmu se voda vlnila a přenášela moji tvář z jedné vlny na druhou. Tam a zase zpátky. Tam a tamtam. Dívám se na sebe do vod temné řeky, jsem stočený do klubíčka, zmoklý jak slepice, sedím na velkém plochém kameni a sleduji, jak se můj vodní obraz houpe na hladině. Ještě před chvílí mne málem pozřela řeka, aby mě pak vyplavila jak mokrý hadr nebo nafouklé dudy. Teď se na sebe dívám, jak se přelévám z vlny na vlnu, a cítím, jak mnou obraz vodní hladiny prostupuje. Nebo vstupuji do vlastního obrazu? Cítím, prožívám tu pulzaci: sem a tam, tam, tamtam a zase zpátky, stále ji nosím v sobě. Od té doby vím, když cítím to tajemné rozechvění, že mám přijmout i to, co se mi přijmout nechce, musí-li se to stát. Proto jsem se tehdy na rektorátu nerozeběhl proti otevřenému oknu. Ačkoliv se vnitřně chvěju, vzdor mi zůstal. K tomu patří i smích. Až pak skládám různé střípky obrazu do rámu, vždy dodatečně, ale v naději, že vlastnímu konání jednou porozumím. Vzpomínám na anděly, i když jsem viděl jen jednoho. Jestlipak by mě odsud odvedli, z tohoto zrádného místa? Nebo to ty panské děti, ta zlatá mládež nebes přenesla na Boha, a ten, jak víme, už ze své podstaty nezasahuje? Mohl by mi vnuknout alespoň nějaký nápad! Ale nic mne nenapadá. Tak jsem se smířil s tím, že jakmile uvažuji kam dál, zaslechnu opodál šeptat hlas, jakousi náповědu:

„Kam?“ ptám se.

„TENTOKRÁT NA ZÁPAD!“ slyším v šumu větru.

„Kterým směrem?“

„ZKUS ZÁPADNÍM,“ zaševelí v dálce.

„Fajn, jít mohu, ale je to správná cesta?“

„JASNĚ! NA ZÁPADĚ JE UŽ DÁVNO VŠECHNO ZCELA KOMPLETNÍ.“²¹
No nevěřte tomu! Nebo si ze mě děti nebes jen tak z dlouhé chvíle dělají
srandu?

---

²¹ Parafráze Jepichodovy věty z druhého dějství hry Antona Pavloviče Čechova *Višňový sad*: „V cizině je už dávno všechno zcela kompletní.“ (Překl. Leoš Suchařípa.)

10

Neodvratně se schylovalo k prázdninám, nezbývalo, než abych se rozloučil s kolegy. S těmi, co mi tiše vyjadřovali podporu, ale museli odejít, i s těmi, co přihlíželi a čekali, jak to dopadne. Ať si z toho, co se stalo, kdokoliv vezme cokoliv, dívá se na to z různých uhlů, bylo to skutečné, opravdové, reálné. Nevyprávím samozřejmě vše, ale snažím se důležité okamžiky nevynechat a podstatné detaily popsat. Pokud popisované situace mohou nastat tak snadno, pak se může stát cokoliv. Podle toho soudím, že jsem se tehdy klidně mohl rozeběhnout, vyskočit otevřeným oknem, a nic by se mi nestalo, plachtil bych ke kostelu sv. Jakuba, smál bych se na plné koule, tím smíchem bych jim posílal kódované zprávy: „Ano, o vás je řeč. Kdybyste viděli hrůzu své malosti v plné nahotě, vymkly by se vám vaše plány z rukou dřív, než byste s tím vůbec pořádně začali.“ Nebo bych se mohl zapálit na tom náměstíčku před rektorátem, ale neuhořet a chodit jako planoucí pochodeň, osvětlovat akademikům alespoň kousek svědomí a připomínat jim, že ti, co pohrdají dobrými úmysly, musí vynaložit ještě větší úsilí, aby je překazili. Zkuste statisticky podchytit, kolik lidské energie tak vyjde nazmar.

Naštěstí ne všichni tomu podleli. Pár přátel mi zůstalo. Většinou ti nebojácní, kteří se neubránili nasranosti, když viděli, jak se vedení univerzity staví k údajně věcnému sporu a na základě udání na mně hledá smyšlené chyby a prohřešky. Zůstali mi ti, kteří jsou dodnes přesvědčeni, že to, co se stalo, se stávat nesmí. Jisti v přesvědčení, že je etické, když se někdo brání manýrám, které si pletou akademickou diskusi s udáním a využívají praktiky tak časté v minulém režimu. Zpoza hradeb města mě posilovali v tom, abych setrval, protože výzva k rezignaci v ten „osudný pátek“ (a pak opakovaně) zakrývala nemožnost snadno se mnou skoncovat. Vyklidit pole, to se vždycky bere jako přiznání, proto jsem musel zůstat. Počítal jsem s tím, že v mezích své pokleslé okázalosti jednou najdou způsob, jak se mě zbavit. Byl jsem v tom ale

tak zamotaný, že jsem zcela ztratil orientaci a zapomněl i na „západní směr“.

Naštěstí mi tehdy Vladislav poklepal na rameno a řekl: „Nech už toho. Rozešli nabídku a začni někde jinde. Co s nimi?“

„Opravdu si myslíš, že vyzraju nad jejich pokřivenými, sobeckými úmysly? Že to půjde?“

„Půjde, neboj.“

Několika děkanům jsem rozeslal nabídku s krátkým popisem, jak si představuji spojení scénického umění s novými médii, kteroužto koncepci podpořili dva kolegové z Prahy: Vladislav a Vojtěch. Zmínil jsem se také o své nespokojenosti se stavem věcí, o málo nápaditém, až stagnujícím vysokém školství v oblasti vizuálního, dramatického a scénického umění, které nás nutí hledat jiné přístupy, dále jsem vyjádřil znepokojení nad setrváváním na pseudopozitivistických základech, nad podceňováním teorie i praktických zkušeností, nad umanutostí, se kterou se pěstuje suchopárný narativní historický popis, který se skutečné historie tak málo dotýká, a také nad nebezpečím „nového přístupu“, kdy fascinace novou technologií nahrazuje tvořivost. Nabídl jsem všechny své síly.

Ozvali se tři. Při pohovoru jsem samozřejmě neopomněl vysvětlit důvod, který mě nutí, abych si hledal jiné působiště. Tvrdili, že to nepovažují za důležité, „podobných“ kauz prý řeší v průběhu roku několik. Moc jsem nevěřil, že skutečně mají víc podobných případů, ale dali mi naději. Ovšemže si to ověřovali u představitelů naší univerzity. Jeden z děkanů dokonce prohlásil, že jim rovnou řekne, jak se mu to celé jeví. Pak se už neozvali. Buď je pořádně vystrašili, nebo pochopili, že na tak nebezpečnou půdu je lépe nevstupovat. A využili novodobý způsob komunikace. Hodně se o ní mluví, odvolává se na ni a dovolává se jí, ale když se třeba dramaturgovi v médiích nezdá autorův text nebo se – jako v tomto případě – na základě informací z druhé strany změní názor, vše ustane, po dotyčném, od kterého čekáte odpověď, se slehne zem. Navíc toto rčení už poněkud pokulhává. Přesnější by bylo říci, že se dotyčný ztratí v digitálním prostoru e-mailů. Čekáte na slibované vyjádření, ale ono nepřichází. V době, kdy je módní zdůrazňovat komunikaci, s možnostmi,

kteřé nabízí současná technika – kdy stačí krátká formulace o ztrátě zájmu, změně názoru či nevyhovujícím pojetí, dokonce bez nutnosti zajít na poštu, kdy stačí pár klepnutí do klávesnice – se nejmýmlyvnějším projevem postoje stává, když se necháte zatlouct ve virtuální sféře. Přesto ve mně převládal pocit, že si něco najdu, že to, co nabízím, je pro akademickou půdu inspirativní přínos.

Víc mě znepokojovala Hosana. Pokud zůstane, neunesu tu tíhu; v případě že odejde, nenajdu ve svém věku práci snadno. Na tohle citlivé téma jsem s ní musel promluvit, pozval jsem ji tedy do ještě stále své kanceláře. Kroužila po místnosti, zastavovala se u okna, hledala bod, na který by upřela zrak, nervózně popocházela, jako by všude kolem ní byla horká půda. Nakonec si přece jen sedla naproti mně. Spíš se zhroutila, jakoby navzdory všemu odhodlání, a hluboce vydechla. Něco ji zasáhlo, možná přímo vykolejilo. Střízlivé uvažování pro ni bylo příznačné, ale byla natolik rozrušena, že jenom trhala rameny a nepravidelně dýchala. Na stůl přede mne položila několik listů papíru, zřejmý důvod její nervozity, a vyzvala mě, abych si je přečetl. Byly to vytištěné e-maily od Lobdičky. Většinou se opakovaly, už první z nich byl dostatečně výmluvný:

„Chtěl jsem Vás jenom ujistit, že se ten konflikt v žádném případě netýká Vás, nemusíte se kvůli tomu nijak stresovat. Jsem přesvědčen o tom, že má ústav ve Vás po letech profesionální a spolehlivou sekretářku, na kterou je spoleh. To, že se věci vyvinuly tímto způsobem, je samozřejmě nepříjemný problém, ale problém řešitelný. My jsme okolnostmi přinuceni pokusit se to řešit, a když jsme udělali A, bude následovat i to ostatní, což znamená, že si plně uvědomujeme naši spoluodpovědnost za stav věcí a nenecháme ústav propadnout do chaosu. To jen stručně, vlastně na to myslím již dávno, že Vám napíši, ale učinil jsem tak až dnes.

Mějte se pěkně a buďte zdráva!

Srdečně Lobdička“

Dlouho se na mě dívala a trpělivě čekala na moji reakci. Až příliš jsem cítil její pohled. Přehazoval jsem stránky, opakovaně se k některým vracel a prodlužoval čas. Váhal jsem, co mám říct. Prošla se mnou peklem, proto by ji to, co řeknu, mělo povzbudit, a to vůbec není snadné.

„Nebudu vám nic zazlívát, Hosano. Udělejte to, co uznáte za vhodné.“

„Vážně si myslíte, že tady mohu zůstat?“

„Ať vám řeknu cokoliv, uděláte to stejně podle svého. Víím ale, že to bude se ctí.“

„Včera jsem Hadrabkovi, vííte, tomu novému vedoucímu...“

„Vy žertujete!“

„Nedělejte, že nevííte, o kom mluvím.“

„Raději bych nevěděl.“

„Tak přesně tomu jsem řekla, že nemám co na práci. Vííte, co řekl? Nic! Beze slova se vytratil.“

„Na práci si většinou stěžujeme, že je jí příliš.“

Opět vstala a vydala se k oknu. Když měla udělat důležité rozhodnutí, často mluvila do okna nebo do skříně.

„Mám toho prostě dost! Co si myslí, ti hajzlové? Nejdříve mě obviní, a pak se mě pokoušejí získat. Kde to jsme, proboha! Jsem snad nějaká prodejná holka?“

Obrátila se, zadívala se na mě zkoumavým pohledem a pomalým krokem přistupovala ke křeslu.

„Na rozdíl ode mě jste vždycky věděla, kde to jsme a kterým směrem se vydat. Einekleinemu jste přece zachránila život. Pamatujete? Ani o tom neví, povresita.“

„Nechci si to pamatovat. Protože nejsem normální ženská.“

Sedla si do křesla a položila nohy na konferenční stolek. Působila, jako by se právě teď rozhodla popírat všechna pravidla, zpochybňovat všechny konvence, narušovat vše zdánlivě fungující, protože stejně nic nefunguje. Udělal jsem totéž, abychom oba společně vypadali jako frajeři, kteří se klidně mohou loudat po brněnském náměstí Svobody s nedopitou láhví piva a nic tím neztratí či nezkaží. Vyloudilo to na její tváři úsměv.

„Jsem strašná ženská. Místo toho, abych ve volném čase chodila ke kadeřníkovi nebo k řezníkovi a starala se o famílii, odpovídám na e-maily takovým ničemům, co si z podvodů dělají životní zásluhy.“

„Nemusíte jim odpovídat.“

„Nic jiného na práci nemám.“

„Někoho potřebovali, aby to vypadalo věrohodně. Je mi líto, že si vybrali právě vás.“

„Asi jsem hodně mluvila o tom, jak to tady funguje, jak se nám to společně dobře táhne, a to se nemá.“

Zapálila si cigaretu, aniž se mě zeptala. Prostě chtěla působit otrle.

„V malých dvorcích se ozývá i to, co nechcete, aby bylo slyšet. Mimochodem, kouříte dvě cigarety najednou.“

„Právě jsem si všimla. Kouřím, protože mám místo mozku sračku. Jenom se modlím, abych to příští týden zvládla. A kouřím bez vašeho dovolení, tady u vás, u zatvrzelého nekuřáka, protože jste udělal kardinální chybu, když jste si mě vybral jako sekretářku, a za to teď musíte pykat.“

„Byla to jedna z mých nejmilejších chyb. A k práci takové chyby patří.“

„Protože, já blázen, tam, kde pracuju, prosáknu pracovištěm tak, až je to nakonec k větší všeobecné škodě než k užítku.“

„Chyba byla, co se stalo. Chyba byla, že jsem celou dobu věřil, že se nic takového stát nemůže.“

„Přemýšlím o tom i v noci. Co asi může člověka napadnout ve tři ráno, když nemůže spát? Samé blbosti. Ty tři holky, co napsaly ten anonym, kdyby se na vás domluvily i s těma ostatníma a prohlásily, že jste je třeba obtěžoval nebo nějak s nimi harašil... Z toho byste se už nedostal. Je to blbost, vím, ale po tom všem, je to možné. Takhle máte aspoň nějakou šanci. Třeba se vám podaří očistit se.“

„Podal jsem žalobu kvůli ochraně osobnosti. Za ty články v novinách. Ne že bych na to nějak spoléhal, ale jestli mám aspoň trochu věřit, že se mi to jednou podaří, musím také připustit, že to bude chvíli trvat. Možná tak dlouho, že se nakonec nebudu mít ani z čeho radovat.“

„Taky nejste žádný dlouhán.“

Dořekla větu a propukla v nevladatelný smích. S chutí jsem se přidala. Byla mi sympatická ta její touha shazovat všechny formální způsoby, volně se pohybovat a bez zábran dělat přešlapy i v našem vztahu, a přitom nic nenarušit.

„Dostává se mi od vás zvláštní útěchy. O mé výšce nemluvme, ale to s těmi studentkami. Vlastně říkáte, že tyhle konstruktéři byli málo poradní?“

„Ne nadarmo se tomu na fakultě říká nevydařený puč.“

„Nechce se mi o tom už přemýšlet. Víím jenom, že by si zasloužili pořádně nabančit. A pak je všechny rozptýlit tak, že by je ani Poslední soud nedal dohromady. Včetně těch tří holek, které snad ani nevědí, čemu posloužily.“

„Asi jste si nestačil všimnout, ale už sedí v knihovně. Udělali z nich vědecké pomocné síly. A na tohle já už opravdu nemám žaludek. Nebudu to už dál snášet, a už vůbec to neponesu po celý kus života, co mi ještě zbývá.“

Podala mi další papír: „Žádost o ukončení pracovního poměru“. Po smíchu nezbylo ani památky. Nečetlo se mi to lehkou. Navzdory jisté úlevě. V Hosaně byla odvaha, ale výpověď podávala zraněná osoba. Neukazovala rány, nedemonstrovala, ale ani nepřecházela mlčením, kolik duševní újmy jí způsobili jenom proto, že se ocitla v jejich dosahu. Ti, co to zlehčují, říkají: „Ocitla se v nepravý čas na nesprávném místě.“ Ale není to tak prosté. Nešlo o žádnou náhodnou nehodu. Její výpověď byla vlastně stížnost, že jí „nově jmenovaný vedoucí nezadává práci, že nevyužívá její kvalifikaci“, že jí sice obchází, ale zároveň i hlídá. Toho se týkala úřední věta: „Společně s utajováním veškerých aktivit ústavu (pokud vůbec nějaké existují) se jedná o nepřímý nátlak, který je součástí plánovaných personálních změn na tomto pracovišti.“ Dobře, bylo v tom trochu hořekování, ale kdo by nebědoval nad jejich chováním? Vždyť vůbec nepochopili, že v ní zabíjeli to nejlepší, čemu bezmezně věřila a co naplňovalo její život. Nejdříve v ní utloukli to tisíckrát cennější, než ve své egoistické sebestřednosti získali, a pak ji ještě chtěli využít. Vzepřela se, nebojácně, navzdory svému smutku a deziluzi.

V závěru to nazvala „koláží charakterů“, uvedla sestřih e-mailových zpráv, věty plné obdivu a superlativů od těch, kteří vzápětí ve svých udáních mluvili o chaosu a nepořádku. Byl to projev hlubokého rozčarování z toho, co nás lidi drží pohromadě, o co se lze opřít, ale také dotazování, jestli po tom všem ještě zbude něco, co nám pomůže „prožít život smysluplně“. Vypovídala o zkušenosti, jak snadno lze v člověku zničit to, co může být pro nás, pro ty „druhé“, tak prospěšné, co nám nedovolí, abychom zmarnili sami v sobě. Její hrdý postoj mě dojímal, nechtěl jsem říkat nic, co by ho rozměnilo. Neměl jsem prostě slov. Myšlenky, které mi procházely hlavou, o tom, že to tak nemůže zůstat, že to jednou musí vyplavat na povrch, by působily naivně a sentimentálně. Na něco bych jistě přišel a později na to rád vzpomínal, protože to bylo naše poslední osobní setkání. Rozhodně jsem měl říct něco, čím bych ji povzbudil. Třeba, že neudělali nic jiného, než to, v čem umějí chodit. Obvinili nás z toho, co běžně dělají pro svoje děti: zařizují jim ta nejlepší místa. Nic jiného je totiž ani nenapadne, nejsou to zrovna lumeni. Ale už jsem se v tom nechtěl nimrat, v té jejich zlotřilosti. Měl jsem ji utěšit, jenomže do mých myšlenek prosakovala obava o její osud, a to mě trápilo. Naštěstí jsem nic neřekl. Sice jsem moc chtěl a téměř bych se o to i pokusil, NEBÝT OVŠEM TOHO ZAKLEPÁNÍ. Oba jsme okamžitě stáhli nohy ze stolku, jako bychom nechtěli být přistiženi při něčem důvěrném. Hosana chvatem sbalila papíry, rychle vstala a chystala se k odchodu. U dveří se objevila Černá Lili.

„Ještě se na to jednou podívám a dám vám vědět,“ zvolala Hosana téměř na celou budovu, když opouštěla místnost, aby zakryla to osobní, co proběhlo před chvílí. Dokonce i ovzduší tím rozčeřila, jako by zametala stopy.

Černá Lili tomu nevěnovala pozornost, vstoupila mlčky, dívala se spíš do země a pokorně čekala, dokud jsem jí nenabídl místo. Posadil jsem se naproti, abych jí pomohl začít. Po tváři jí stékaly slzy. Vypadalo to na uplakané sezení a nudný konejšivý rozhovor. Už se mi nechtělo nic vysvětlovat, ani se k čemukoliv vracet, přetřásat tu kauzu z různých stran a hledat důvody jejích strůjců. Pláč Černé Lili mě dráždil. Snad mi

nechce projevovat účast takovou vykalkulovanou upřímností? Roboti přece nepláčou! Popuzoval mě jakýkoliv soucit, ale nechtěl jsem se jí dotknout. Doposud se chovala vždy vstřícně. Ani náznakem nedala najevo, že věří v oprávněnost útoků proti mně. Vlastně jsem její postoj oceňoval. Ke kauze se nijak zvlášť nevyjadřovala, ale už její důstojné držení těla naznačovalo, že mezi jejími a jejich způsoby je hluboká propast. Hlídal jsem se proto, abych jí neřekl něco provokativního a nechtěně ji neurazil, ale také jsem byl její kreací otráven. Strojenost z ní ale postupně zcela vymizela. Dokonce to vypadalo, že je v ní pořádná dávka hysterie. Ovšem slzy, velké jak hrachy, se jí skutečně koulely po tvářích, to přece k mechanickým tanečnicím nepatří. Díval jsem se na ni, líný cokoliv říct, až mi to rozpačité ticho doprovázené tlumenými vzlyky připadalo vlídné. Možná proto, abych předešel nutkání narušit plačtivou etudu rozhovorem, jal jsem se sledovat trajektorii slz. Z oční vyběhly plnou rychlostí, rozvážně se zastavily na lících, některé se roztekly, jiným chvíli trvalo, než překonaly lícní kosti, aby se pak v tichosti spouštěly dolů jak po klouzačce a nechávaly za sebou mokrou stopu. Daleko se ale nedostaly, protože u spodní čelisti, a to na obou stranách tváře, si je Černá Lili utírala hřbetem pravé ruky. Dělala to pokaždé, když se slzy dostaly na tuto úroveň, nedovolila jim, aby potřísnily šaty nebo se prudce svezly a stekly po štíhlém krku. Vzpomněl jsem si na Jaromíra Hladíka z povídky Jorge Luise Borgese Tajný zázrak, jak se mu nedaří dopsat tragédii Nepřítelé a prosí Boha ještě o jeden rok k dokončení. Po patnácti dnech stojí před popravčí četou, a náhle mu stačí chvilka, než mu jedna dešťová kapka steče po tváři, aby v poslední vteřině svého života s vítězným výkřikem dokončil v mysli své drama. Pak zazní salva. Tohle bylo něco jiného: slzy tryskaly jak z gejzíru. Ovšem kdyby se snad jedna jediná slza skutálela dál – jenom tak mimochodem, pouze proto, že ji Černá Lili nestihla setřít – možná bych se jí pokusil zachytit já. Počkal bych si na ni těsně před tím, než začne padat z tváře, ukazovákem bych ji setřel, chvíli se na ni díval, jak se mi drží na prstě, a pak bych jí slízl. A nemusel bych vůbec nic říkat. Protože jedna

slza by byla cennější než celý jejich příval, na který by nestačila plena, natož kapesník.

Mohl jsem něco říct a trochu to zastavit, jenže tichý pláč a stékající slzy mě dráždily i konejšily zároveň. Obíraly mě o veškerou aktivitu. Nevěřil jsem vlastním očím, prodlužoval jsem čas, abych uvěřil. Byla někdy tak chladně strojová, až kyborgovská, a najednou tolik přecitlivělé reakce! Pokud právě teď takhle otevřeně projevuje účast, musím to od ní přijmout.

Když Jaromíra Hladíka vedou na popravu, četař mu nabídne cigaretu. Hladík si ji vezme, i když nekouří, ze zdvořilosti nebo z pokory. Na dvorku Pankrácké věznice si němečtí vojáci prohlížejí motorku, jeden z nich má rozepnutou blůzu, asi bylo horko, a tiše si povídají, jako by už Hladík byl mrtev. Četa se seřadí, velitel Hladíkovi přikáže poodstoupit, aby krev nepotřísnila zed'. Vojáci jsou připraveni střítet. Vše probíhalo tak, jako by nešlo o žádnou zvláštní událost, jako by poprava na dvorku Pankrácké věznice byla něčím, co patří ke všednímu dni. Jako ranní stereotyp, při kterém si měníme ponožky. – Ale tady? Já ještě žiju, a už tolik slz?

„Co pro vás mohu udělat?“

Pokusil jsem se to říct tiše, ze zdvořilosti, jako když si Hladík vzal cigaretu. Neřekl jsem jí Lili. Ani nevím, jestli jsem ji oslovil jménem. Pokud ano, určitě se v barvě mého hlasu projevil mírný rozpor: že je to od ní sice fajn, ale nemůže tady takhle sedět a ronit slzy donekonečna. Hřbetem ruky si nadále včas utírala slzy, ale pořád se neměla k slovu. Podal jsem jí papírový kapesník. Zbrkle se odvrátila a začala se nervózně prohrabovat v kabelce, pak vytáhla balíček papírových kapesníčků, vytáhla jeden z obalu a rychle si utřela slzy. Do dalšího dlouho smrkala, pak ho chvíli žmoulala v rukou. Stále klopila zrak. Než se na mě úkosem podívala, řekla:

„Byla jsem na osobním.“

No nazdar, řekl jsem si. Zruší intermédiá, neprodlouží jí smlouvu a nakonec jí opravdu zbydou jenom oči pro pláč.

„Špatné zprávy, co?“

„Řekli mi, že je absolutně netypické...“

„Prosím vás, netypické? Je to grobiánství! Co udělají se studenty?“

„Řekli mi dokonce, že je to velice neobvyklé, aby vedoucí prodlužoval zaměstnanci smlouvu pouze na rok, a to dvakrát za sebou.“ Dávala si záležet na každém slově. Působilo to nepřírozeně, ale zřejmě tak zadržovala pláč nebo zlost.

„Myslíte to vážně?“

„To, co jste mi udělal, bylo, podle nich, zcela v rozporu...“

„V rozporu s čím?!“ Přerušil jsem ji zcela bezděčně. Zájmeno „mi“ zdůraznila tak přehnaně, jako bychom spolu něco měli, já se s ní právě rozcházel a zraňoval ji tím.

„Podle nich jste se mě chtěl v brzké době zbavit.“

Její rysy postupně tvrdly. Avšak ne na dlouho. V okamžiku, kdy domluvila, harmonizovaly zas s pláčem.

„Tohle vám řekli na osobním?“

„Řekli mi toho víc.“

„A vy tomu věříte?“

Opět změkčení výrazu, slzy a další kapesník. Pak prudké přerušování a pozvolné tuhnutí rysů.

„Jak jistě víte, původní záměr byl zrušit intermédiá. Naštěstí o to projevila zájem hudební věda.“

Ted' vypadala, jako bych ji vyrušil ze zimního spánku: našťvaná, připravená zaútočit.

„Unikla jsem o vlásek. Na rozdíl od vás mi dali smlouvu na tři roky. Hned!“

Opakovala se. Zdůraznila „NA ROZDÍL OD VÁS“ a slovo „HNED“. Podivná strategie. Dva kroky vpřed – útok a změna výrazu, pak dva kroky zpět – stažení, slzy. Neřekla, že to způsobili oni, že oni chtěli něco zrušit. Použila anonymní tvar „původní záměr byl“.

„Smlouvu vám dali na tři roky, protože jsem vám ji už dvakrát prodloužil.“

„Proč jste mi to udělal?“

„MI UDĚLAL? Taky jsem tím prošel. Jsem tady deset let a loni mi dali nejdelší smlouvu. Na pět let.“

„Zkoušel jste to na mě... Řekli mi to...“

Tvrdé rysy jí postupně opouštěly, přibývalo slz a tichý pláč se měnil ve vzlykot. Takovou jsem ji vůbec neznal.

„Řekli vám to blbě, nebo schválně. Byl to běžný postup. Fakultní tradice, místní obyčej, jak chcete. Nedělal jsem to jenom já – vám. Takhle se to tady dělá léta. Divím se, že je to najednou tak důležité.“

„Vůbec jste na mě nebral ohled. Intermédia jsou přece moje dítě.“

Měl jsem chuť jí říct, že jsem si nevšiml ani jejího těhotenství, ani porodu, který by v ústavu proběhl. Zdržel jsem se méně ironickou poznámkou: „Na dítě jsou vždycky potřeba dva, nemyslíte?!“

Prudce se v křesle vztyčila, vypnula hrud', natáhla krk, úkosem se na mě podívala, jako by čelila velké převaze, a podrážděně prohlásila:

„Chcete mi tím naznačit, že jsem pro to nic neudělala?“

Jako by ji někdo praštil přes nos a chystal se znovu. – Je to sice podivné spojení: intermédia a hudební teorie, ale ať, hlavně že je nezruší. Dostala smlouvu, tak co mi přišla vyčítat? Možná z ní po dlouhé době spadlo napětí, a teď neví, co sama se sebou.

„Pamatujete? Byla jste v postgraduálním studiu, když jsem vás přizval ke spolupráci. Z Prahy jsem získal profesora Vojtěcha, abychom dostali akreditaci pro magistry. Není to od vás sobecké, takhle se vytahovat?“

„Chcete tím říct, že jsem u toho nebyla?!“

„Stejně jako několik dalších z nás. A nechte už toho, je to trapné. Nedal jsem vám jediný důvod k tomu, co teď předvádíte.“

Neposlouchala, nechtěla nic slyšet. Pořád setrvala v tom svém podivném stavu: buď nesmyslně útočila, nebo vzlykala. Střídala oba výrazy, pak už jenom zmateně naléhala, dokazovala, jak se snažila a jak na to vždy stačila sama. Pichlavá Černá Lili. Musel jsem to ukončit. Vymluvil jsem se na nějakou práci a požádal ji, aby odešla. Odcházela s pláčem. Za dveřmi si určitě kvapem utřela slzy a s neproniknutelným výrazem prošla chodbou.

Sbalil jsem si několik dalších knížek, odnášel jsem je domů postupně, abych nemusel nahonem, až to přijde. Venku začalo mrholit. Jemné kapky mi svlažovaly obličej. Byla mezi nimi ale jedna nečekaně velká, a ta mi

pleskla rovnou do spánku a pak pomalu sklouzávala dolů k bradě. Co vlastně chtěla, ta Černá Lili? Že by sama od sebe byla schopna... Takové hovadiny? Jasně, Černá Lili mi přišla oznámit, že ZALOŽILA média. Vyslanc, který mi dává na vědomí, že mě vymazávají ze všeho, co jim přijde pod ruce. Budou mazat a mazat, dokud po mně nic nezůstane. Vzal jsem kapesník, abych si utřel kapku z brady. HOVNNO! Žádná velká kapka deště, obyčejné ptačí hovno! V uších mi zazněla salva mého vlastního smíchu.

VII

Přes západní předměstí

1

Že to není konec světa, jenom zběsilost lidí, co nám ukrájí ze života, jsem si říkal čím dál častěji. Nepomáhalo to. Ani poetické zlehčování, humorná nadsázka, ba ani intelektuální ironie, které jsem zkoušel. Přes den jsem tomu tlaku jakžtakž odolával, většina místních se mi stejně vyhýbala, ale v noci! Realita nakynula, až mi protekla do snů. A předtím nelze utéct. Dochází k tomu vlivem nepatrné poznámky řečené i mimochodem, náznakového gesta projeveného zdánlivě mimo kontext. Třeba ta Hosanina zmínka, že bych se z toho nedostal, kdyby mě anonymní pisatelky obvinily ze sexuálního harašení...

Ty tři holky jsem znal. Nebyly právě pohledné. Při představě, že bych jimi byl obviněn a musel se hájit kvůli sexuálnímu obtěžování, už při pouhém pomyšlení mi naskakovala husí kůže. Ne snad proto, že bych se jich štítil, ne tak docela, ale z té obecné devastace hodnot, že by totiž na takové křivé obvinění přistoupily, a že by po takovém činu mohly žít v míru se svým svědomím. A také z obavy, že ti, co neumí naložit s nabytou svobodou, pozřou všechny kolem a nakonec i sebe samotné, až z toho středoevropanství nic nezůstane. Z té hrůzy a duševního zmatení doby se ty tři anonymky objevily i v mém snu. Nebyly nijak štíhlé ani ve skutečnosti, ale ve snu se proměnily v obtloustlé nymfy, lehce připomínaly parodii Rubensova obrazu Tři Grácie. Ocítl jsem se s nimi v místnosti, která vypadala jako dlouhá tmavá chodba, stály na jejím konci, zády ke mně. Za nimi bylo nataženo stříbrné plátno – jak ve fotografickém ateliéru. Patrně čekaly, jak posoudím jejich etudu, se kterou se chystaly vystoupit na Zlomvazu. Zezadu vypadaly jak tři Věstonické Venuše: široké v bocích, s tukovými faldy naskládanými kolem pasů, ale rozkročené, s rozpaženými rukama, jako by imitovaly pohyby aerobiku nebo tance na technopárty. Bizarní pózy důsledně neharmonizovaly s tvary jejich těl. Znenadání začaly vrtět zadnicemi, jako by předváděly břišní tanec. Převíslé tukové vrstvy vydáva-

ly pleskavý zvuk, jako když dítě šplouchá ve vaničce. Vymršťovaly ruce do stran, jako by chytaly vlastní kůži, aby jim neulítla. Z bederních kalhot spadlých na půl zadku jim čouhala tanga reflexních barev. „Nějak divně se nasvítily,“ říkám si. „Snad nepoužily metodu deprivované světelné reality?“ Začínám s komentářem: „Bodové osvětlení, nazývané též vlasovka nebo čáp, je světlo na jeřábovém stojanu, které se používá při focení portrétu, aby změkčovalo příliš výrazné části obličeje. Vy jste ho ale nastavily tak, že vaše zadní partie se enormně zvětšily. Na co chcete položit důraz?“ Jejich zadnice, opravdu jakoby na truc, nabyly nebývalých rozměrů. Do toho probleskovala tanga a vytvářela na stříbrném plátně podivné světelné efekty připomínající dávení nebo chrlení lávy. „Nasvítily jste si akorát prdele,“ říkám si pro sebe. Jim ale neřeknu nic. Ještě by mě udaly, že používám vulgární výrazy. S o to větší vervou se začaly natřásat. Doprovodná hudba mi byla povědomá, ale hluk a pleskot tlustých těl mi bránily vzpomenout si na jméno komponisty. Navíc vrchní a spodní tóny se nevhodně protahovaly a zněly tak falešně, až to bolelo v uších. Tanečnice se vlnily v rozestupu a pozpátku se k sobě přibližovaly, dočista mimo rytmus, protože pleskání těl nešlo uhlídat. Pak se najednou otočily. A vtom jsem si vzpomněl: vždyť je to hudební triptych... Hodně zpotvořen... A hned jsem zase zapomněl od koho. Podíval jsem se na ně. Obličeje měly zhyzděné jizvami. Z hlav jim trčely nagelované rozčuchané vlasy, které si ozdobily plastovými беруškami. Vypadaly jak zestárlé Medúzy, které si hrají na děvčátka. Vzdálenost mezi nimi a mnou se zkracovala. Shazovaly postupně oblečení, na způsob striptýzu, a posouvaly se ke mně takřka na dotyk. Působily spíš zručně, než svůdně, až jsem v tom napětí z jejich blízkosti výstražně zakřičel: „To jediné jste si odnesly z přednášky o postmoderně?! Dekompozice erotiky na pornografii?“ Neposlouchaly, nadále se vrtěly, lomcovaly svými těly, vyzývavě na mne hleděly a nebezpečně se ke mně přibližovaly. S přibývajícím blízkostí se jejich těla začala měnit v hebká a jemně bílá, jako by se vykoupaly v syrovátce. Dokonce trochu zprůsvitněla, zřejmě něco pochytily i z Třech Grácií od Botticelliho. – „To je přece Botticelliho triptych od Ottorina Respighiho,“

vzpomněl jsem si na název doprovodné hudby. „Zmrvily jste ji k nepoznání!“ neodpustil jsem si. – Byly tak blízko, až se na mě málem tlačily. Jemnost jejich těl byla zrádná, doslova zvláčněly. Kdybych se jich dotkl, přilepily by se na mě jak umělá kůže. Ustupoval jsem od těch mladých těl s hlavami stoletých čarodějnic, jak nejdál jsem mohl. Nakonec jsem neměl už kam ustoupit. Na pravé straně byly dveře. Chtěl jsem proklouznout, ale anonymky mě obstoupily. Zůstal jsem štronzo, z obavy, abych se jich nedotkl a nepolepil se jimi. Vtom jedna z nich, ta po mé pravé ruce, odběhla ke dveřím a prudce je otevřela. Stáli v nich všichni pisatelé dopisů, v popředí Šťuflíková, vedle ní Hlavičková. Strnuly v předklonu, jak se společně dívaly klíčovou dírkou. Přistižení zůstali na okamžik nehybní, ale rychle se vzpamatovali. Obřadně se narovnávali, jako by se nic nestalo, vypínali hrudi, natahovali krky, škodolibě se usmívali a varovně pokyvovali hlavami. Pak celá skupina, stále ještě pokyvující hlavami, ustoupila dozadu, Šťuflíková s Hlavičkovou sehraně udělaly půlkrok, aniž by překročily práh, a jednohlasně řekly: „Na tuhle tvoji odbornost jsme dlouho čekaly!“ Já, sevřen v kruhůři nahých lepkavých těl, jsem se na obě prudce osopil: „Vy malé drobné liliputí potrhlice, vy mi říkáte něco o odbornosti? Tu svou jste prošustrovaly ve špatných mravech!“ Ještě jsem chtěl zakřičet něco vzdorovitého, ale probudil jsem se. Přiškrcoval mě pocit, že jsem tentokrát byl doopravdy přistižen při něčem zahanbujícím. Chybělo málo, aby se zvláčnělá těla tří anonymfek na mě nemilosrdně nalepila. Už nikdy bych je ze sebe nesmyl. Naštěstí mi hluboké vnitřní zábrany nedovolily sen dosnit.

2

Když se sny spolčí s realitou, je nutné s tím něco dělat. A to dříve, než vyroste zášť vysoká jak zed' malých dvorků a umanutá jak zlobivé dítě. Později ji nebude snadné překonat, promění se v ublížení, ve vztek na lidi a v pocit, že se člověk zakopal na úpatí hory: mohl, ale nikdy na ni nevylez a nezažil ten osvobozující pohled na krajinu z vrcholu, ze kterého se vše zdá být tak estetické a harmonické. Navíc ten pocit, že nad tím, co se děje tam dole, si není třeba lámat hlavu!

VZLÉTNOUT! – VZLÉTNOUT! Ten pocit mě poháněl. Navzdory zklamání, které mě zasáhlo tak nečekaně. Jako tehdy, když jsem přivážel plachetnici zpátky do jachtecu a přehrada byla bez vody, teď jsem se sice vracel do Výšně, na místo, kterému jsem pořád říkal domov, ale podobně jako tehdy, spal jsem tu jak v lodi na suchu. Žádné maminkovské ukolébání vodní hladinou do pokojného moře snů. »Začátek i konec poutí je v bodě nula. Znamená to, že sice jdeme, ale tak docela ta místa neopouštíme.«

Co nevidět nám nezbude, než abychom odešli. Možná potáhneme jako burlaci svou loď suchým rozpraskaným bahnem a budeme doufat, že v dálce za obzorem narazíme na splavnou vodu. Nebylo vyhnutí, protože o zakotvení nemohla být řeč. S ostražitostí příselců jsme s Annou dali dohromady nějaké peníze a koupili malý byt v centru Brna. Dokud není nejhůř, budeme z pronájmu splácet hypotéku. Až bude moc zle, prodáme byt ve Výšni a nastěhujeme se do malého bytu ve středu města.

Vím, měl jsem je poslat všechny k šípku, jak to udělala Anna. Učila v okolních fabrikách a byla ráda za snaživé manažery, kteří chtěli umět anglicky. Já vzdoroval. Jakoukoliv bezmoc bych považoval za neodpusitelnou chybu. A když se stalo to, co se stát nemělo, zůstat to tak nemůže. Jenomže nepřicházely ani e-maily, ani reakce, ani žádné nabídky. Připadal jsem si, jako bych na břehu moře vyryl do písku své telefonní číslo a věřil náhodě, že do přílivu mi někdo zavolá. Jak čas utíkal, příboj

se přibližoval a já uprostřed křičel do blížících se vln, že spojení scénického, dramatického a nových médií je přece další možnost, jak v umění vzdělávat. Hlavně nadále zůstat „kritikem“ nezdravého rozumu, toho rozumu, který, zaskočen novou technologií, buď zavrhuje nové technické prostředky, nebo je přeceňuje, ale v každém případě zapomíná na smysl umění: zlidštit život, a to nejen na úrovni smyslů, ale bytostně, zapomíná na emocionálně-intelektuální prožitek. Tohle jsem v duchu křičel do Severního moře, protože mi bylo nejbližší. Doufal jsem, že mě někdo uslyší dřív, než přijde příliv. Rozhodoval jsem se, jak daleko mám jít, abych o sobě dal vědět, že jsem pořád tady, že chci dál stavět a budovat tam, kde o to někdo stojí. »Na severu Německa, u města Wilhelmshaven, jsem se jednou procházel po pobřeží. Moře tam za odlivu ustupuje desítky kilometrů. Příliv zaplavuje pobřeží rychlostí cválajícího koně. Kdo se opomene včas vrátit, toho moře zalije – jak to moje telefonní číslo.«

Ale přece jen, na začátku září se ohlásila Plzeň. Chtěli otevřít nový obor a potřebovali garanta. Ani nevím, jestli se ozvali sami od sebe nebo na můj podnět. Tentokrát jsem jim žádné podrobnosti nesděloval (telefonicky to ani nebylo vhodné), hlavně abych zamezil tomu, co se stalo v předešlých případech, abych je nevystrašil zlými duchy.

K našemu prvnímu setkání došlo v kavárně Slavii v Praze. Šéf ústavu Pintěra v ní jeden den v týdnu úřadoval. Byl to obrovský chlap. Měl snad dva metrůky. Díval jsem se na něj a říkal si: „Takhle má vypadat šéf. Konečně vidím vtělení současné představy vedoucího. Nejméně tolik místa má zabírat a neméně tolik vážit. S ním se neodváží nikdo jen tak hnout.“ Prohlížel jsem si ho s požitkem, protože jsem v něm viděl záruku, že se mu nemůže stát to co mně. My menší a štíhlejší, jistě i více šťouraví, umíme vykouzlit třeba vajíčko na dlani, dvěma nás ale projde několik najednou, dvoukřídle lítačky svými zády nezastavíme a stůl úderem pěsti nerozloíme. (Na akademické půdě je dnes třeba mít spíš takovéto pěsti, lokty a postavu.) Vůči němu si stěžít lze dovolit výpad, když mu kryjí záda archetypální síly obrů. Připomínal mi východního bohatýra, který jedním úderem zláme dórské sloupy Héfaistova

chrámu v Athénách, kdyby musel zajít tak daleko, a ten jako domeček z karet padne na hlavy všem drobečkům, kteří ho k tomu vyprovokovali. Pátral jsem v paměti a pokoušel se Pintěru přiřadit k nějaké historické postavě. Vypadal trochu jako perský vojevůdce s dlouhými, rozčuchanými a prošedivělými vlasy, s plnovousem a delší bradkou obdélníkového tvaru, která ostře vyčnívala a mírně se vlnila. Třeba Peršana Mardonía, který vytáhl proti Řekům? Tolik odvahy v něm asi nebylo. Mohutná hlava, široká tvář, masitá požívačná ústa a patřičně výrazný frňák mě spíše vedly k biblickým postavám, ke Goliášovi nebo Holofernovi. Až na to vypouklé falstaffovské panděro. Rád se cpe a popíjí. Jestli má i chvástavé řeči, to v téhle chvíli těžko říct. Prozrazovaly ho malé neposedné oči. Z času na čas se bezdůvodně míhaly a chvíli jim trvalo, než si našly pevný bod, na který se upřely, ale opět jen na okamžik. Byla v nich plachost, a ta mě odrazovala, abych si udělal přesnější úsudek a rozpoznal, do jakých rukou se vydávám. Odložil jsem to na později. Při prvním setkání působil jako dobrácký kolohnát, co se za svou otylost malinko stydí a v cizí společnosti se cítí nejistě. Popíchnut jeho zjevem, vyjádřil jsem obdiv nad jeho vzrůstem a hmotností, schválně jsem řekl: „Tak velkého jsem si vás podle našeho telefonátu nepředstavoval.“ Bohužel ironii přeslechl nebo nepostřehl, tak jsem raději nahlas vyslovil myšlenky, které se mi před chvílí honily hlavou: proč je dobré, být těžkou vahou a k čemu to může posloužit. Tohle přijal, dokonce jako lichotku, a cudně se bránil:

„To víte, nejhůř jsou na tom klouby.“

To mi je jasné, pomyslel jsem si. Unést takové tělo jim dá hodně práce.

„U nás lehčích je to dvanáctník, co nese tíhu tohoto světa. Ten můj dostával letos parádně zabrat.“ Nechtěl jsem mu hned při prvním setkání prozradit všechny detaily ze svého chorobopisu, hledal jsem jen oslí můstek, abych mu v závěru své představy studijního programu mohl sdělit celý průběh kauzy, ve které jsem se proti své vůli stal hlavním aktérem. Přijal to takřka stejně, jako to bylo u předešlých setkání: mávl nad tím rukou, prý je to jenom další exces, se kterým se v tomto prostředí setkává, bude na to muset rychle zapomenout, pokud si nechce nalomit

svou vizi o budoucnosti ústavu, který buduje. Dále to nijak nerozváděl, neodvolával se na svoje příští rozhodnutí, a už vůbec ne na e-mail, kterým mi dá později vědět, až zjistí další podrobnosti. Dokonce se vůbec nerozmýšlel a nabídl mi místo.

Ale to podstatné se událo o týden později v Plzni, v restauraci Stará sladovna, při obědě, který mohu s veškerou skromností nazvat uvítací slavobranou. Jídla bylo moc. Bylo ho nadmíru. Tentokrát se k nám přidal i tajemník ústavu Ochomítek. Hodně si zapisoval, někdy si dovolil i dodatečně upřesňoval šéfova slova (pokud Pintěra sklouzl ve své obrazotvornosti na nejistou půdu nebo trochu bájil o nových perspektivách ústavu), což bylo vzhledem k tak rozdílným váhovým kategoriím docela zábavné. Pintěra totiž po Ochomítkovi opravenou větu vždycky vzorně zopakoval. Ovšem Ochomítek opravoval tiše a uctivě. Ke mně se choval, jako by byl povolán ke speciálnímu tlumočení a dodatečně mi objasňoval souvislosti, o kterých já příšelec nemohu mít ani páru. Ze zapisování ale velký užitek mít nemohl. Nebylo lehké nechat ležet rozjedený kus vepřového kolena, vzít do ruky propisku, v mžiku zachytit významná Pintěrova slova, pak do toho vstoupit, opravit ho a pro lepší pochopení mi ještě vysvětlovat cizokrajné souvislosti. Ne vždy si totiž stačil utřít mastné ruce. Jednou to dokonce spletl a pokoušel se něco zapsat nakládanou paprikou, kterou právě držel v ruce.

Musím ale začít pěkně popořádku, abych neopomněl, co jsme měli k obědu. Tak tedy: nejprve zápisník uchránil před „vodvářkou“, jak v této hospodě nazývali polévku. Měli jsme staročeskou zelňačku v bochníku chleba.

„Bochník se nejí, jenom to, co je uvnitř,“ upozornil nás předem Ochomítek.

Bud' s tím měl vlastní zkušenost, nebo se obával o mě, abych nezačal z chleba ukusovat a nepřišel tak o polévku. Udělal bych mu radost, kdybych se pustil rovnou do bochníku a zalil mu zelňačkou notýsek. Po vodvářce nám přinesli teplý předkrm, „vošouch“ – a tam to začalo. Tři kousky pro každého. Bramborák s uzeninou, samozřejmě řádně promaštěný. Ochomítek začal jíst rukama, což se může, jenomže Pintěra

zeširoka spustil o světlé budoucnosti, která nás společně čeká, a to s takovým zápalem, že plachost, ještě před týdnem tak čitelná, mu z očí zcela vymizela. Jeho vize byly tak košaté, až jsem nabyl dojmu, že ho k tomu popouzela živá představa dalšího chodu ve vrchovatě naložené míse. Ochomítek se sice snažil důkladně zapisovat, ale spěšně se vracel k chladnoucímu předkrmu, aby to stihl zároveň s námi a nepřišel o hlavní jídlo. Myslím, že zápisník dostal pořádně zabrat už při *hors-d'oeuvre*. Přesto jsem obdivoval Ochomítkovu zručnost a hbitost: byl sice zaneprázdněn jídlem, ale stihl i další úkony, zatímco si pravou rukou máčel kuřecí stehno v hořčici, a tím mi pak máchal před nosem, když hledal správný výraz k přetlumočení, levou horečnatě zapisoval. Mezitím stačil ještě s plnými ústy zakřičet na vrchního objednávku, ke které dodal, že si chce pořádně „zasytit břuch“. Na chvíli mě pojal děs, jestli nedopadnu v Plzni s místním dialektem stejně jako v Brně s hantecem. Zklidnil jsem se, až když mi Ochomítek mastnými prsty ukázal na místo v jídelním lístku, kde stálo: „Když břuch svůj zasytit chceš“. Přinesli nám „pánvici hradištských puchýrníků a šmelcířů“, což bylo hlavní jídlo, které se má jíst nejlépe v šesti. Byla to velká mísa vepřového, kachního a kuřecího masa, křene, beraních rohů, kyselého zelí a dalších pochutin k masu, ale ne všechny stojí za zmínku. Ochomítek, aby s námi nadále držel v jídle krok, stále levou rukou zapisoval a pravou nabíral sousta. Některé kousky ale musel chytit oběma rukama, třeba uzené vepřové žebro s medem, aby od sebe oddělil kosti. Ač mu omastek stékal po zápěstích až k loktům a prsty se mu lepily, vždy v pravý čas stačil sáhnout po propisce. Ze závěrečných slov, kterými se na mne Pintěra obrátil a málem mě při tom poklepal po rameni: „Jste na správném místě, to si pamatujte, jste tady dobře!“ byl Ochomítek tak poděšen, že zapomněl psát a chvíli na mě vejral. Když pak Pintěra svůj proslov ukončil: „Čeká nás pořádná dřina, ‚robotá‘, jak tomu říkáte na Slovensku, na to ani při jídle nesmíme zapomínat,“ Ochomítek unáhleně polkl, do notýsku si pravděpodobně zapsal slovo „robotá“ a stránku založil vepřovým žebrem. Načež kvaltem dojedl vše, co mu zbylo na talíři, aby byl na stejné úrovni s námi, a jak po dobře vykonané práci

zaklapl zápisník i s kostí. Jak asi notýsek plný mastných poznámek po takové žranici vypadal a k čemu se dal ještě použít, těžko říct. Jedli jsme jak středověcí žoldáci, co u každého přípitku tlučou zbrojí do stolu a nalévají si do sklenic s tupými trny, aby jim nevyklouzly z drátěných rukavic nebo mastných rukou. Nacpaní jsme byli k prasknutí, navrch prolití řezaným, až jsme měli břicha tak plná, že vůbec nešlo brát vážně radu číšníka, který nám na začátek popřál: „Tutož břuchy si naplňte, že budete na ně moci jak na buben bubnovati!“ Tak napěchovaná panděra by vydala akorát tupý zvuk, a ten by vedl spíš k nevolnosti než k muzice. Poté nastal čas vážného povídání. V uvolněné atmosféře se Pintěrovi jevil svět průchodný a volný jak prázdné kluziště, po kterém budeme bruslit, jak se nám zlíbí – podélně i našíř. Budoucí možnosti se míhaly na horizontu a málem se nám podbízely, bez ohledu na to, zda jsou reálné nebo iluzorní. Při poklidném trávení nás Pintěra vtahoval do svých fantazií, v nichž nečíhaly žádné překážky a všechny obtíže byly ty tam. Tělesné štávy zaneprázdněné trávením byly zcela stranou poklidné debaty a utahanému adrenalinu se nechtělo zvednout svou hladinu ani o píd'. Dodnes vzpomínám na své ohromení ze závěrečné Pintěrovy nabídky, téměř mě tím vylekal:

„Tak řekněte, jaký jste měl plat tam u vás?“

„Pořád ještě mám. Neodejdu, dokud se to nevyřeší.“

„Řekněte kolik, ať mám představu,“ naléhal Pintěra.

Kdybych byl nalačno, řekl bych víc, ale byl jsem tak přečpaný, že jsem nerozumně ubíral:

„Dvacet čtyři tisíc čistého.“

„Ha-ha-ha,“ zasmál se Pintěra chraplavým smíchem, „tolik vám klidně dáme taky.“

„Čistého, říkám.“

„Vždyť říkám, tolik vám klidně dáme čistého.“

Kdybych předtím řekl třicet pět, dostal bych v té rozverně náladě stejnou odpověď. Pozdě!

„A abyste měl taky z něčeho radost, pronajmeme vám byt v Plzni a z půlky uhradíme nájem.“

„To je opravdu nečekaná nabídka!“

„To abyste nebyl tak smutný...“

(„Já nejsem...“ chtěl jsem se bránit, ale po přikulovači z Havlovy Audience se to už nedá opakovat.)

„...jmenuji vás svým zástupcem!“

„Počkejte, vy nemáte zástupce?“

„To jsem neřekl. Řekl jsem, že mám nového – vás!“

„A co ten starý?“

„Odchází.“

Na tohle jsem připraven nebyl. Na to, jak to chodí ode zdi ke zdi. Na mně bylo vidět, že jsem zaražený, a na Pintěrovi, že je zklamáný, protože neberu všema deseti, co mi nabízí. Že bych mu tím opravdu pokazil náladu?

„Nechci vás urazit, ale je to vhodné? Hned na začátku?“

„Kdy, když ne teď, kdo, když ne vy? Budete mým *nástupcem*. Berte to jako podmínku!“

„Myslíte *zástupcem*, aby se to nepletlo!“

(Cítil jsem se jak suchá větev, kterou nečekaně začnou polévat, aby ožila, ale ona křičí: „Ne tolik vody najednou, raději méně, prosím, ale pravidelně, abych nezačala hníť!“)

„Ochomítku, zapiš! Máme nového zástupce ředitele pro výzkumnou a uměleckou činnost. – A co vaše žena?“

„Snáší to se mnou.“

„Co dělá?“

„Učí jazyky.“

„Přece ji v tom Brně, nebo kde to jste, nenecháte, nebo jo?“

„Ne, bude se muset po něčem poohlédnout v Plzni.“

„Tak abyste věděl a nebyl tak smutný...“

„Já... jenom tak vypadám.“

„... najdeme jí na univerzitě místo.“

„To je od vás opravdu velice šlechetné.“

Bylo toho na mě nečekaně moc, skoro jak toho jídla. Až to všechno stráví, budou si myslet, že jsem záměrně neprojevoval dostatečnou

vděčnost, abych podněcoval Pintěru k dalším nabídkám. Ne, byl jsem potěšen, ale i zaskočen. Až mi z toho byla kůže velká i těsná zároveň. Hojilo mi to sice utržené rány a navracelo pocit znovu nabyté cti, ale ta pokleslá okázalost! Maják mé ostražitosti varovně blikal, ač k tomu nebyl zřejmý důvod. Možná taková simultánnost děje, dva protichůdné tlaky vjednom, jako základní přístup, jak zpřítomnit čas v prostoru.²² Nabídl mi přece místo. Mohu opět začít. Ale je to výzva, která se mísí s porážkou. Už po tolikáté! Kdyby toho bylo napoprvé méně a pak to po vzájemné domluvě gradovalo, cítil bych se lépe. Měl bych víc radosti z toho, že můžeme spolupracovat a společně něco vytvořit. Vedlo by to k vzájemné úctě a zavazovalo by to. Velká gesta matou! Vzbuzují dojem, že to nebude zadarmo.? Pan Puntila v dobré náladě slíbí cokoliv a sluha Matti není od toho, aby odporoval?²³ Jaké to bude mít trvání? Náhlou ztrátu optimismu nepochybně způsobila přecpanost žaludku. Zapřažený do vlastního těla, vlekl jsem se plzeňskými uličkami až k autobusovému nádraží. S teřichem naloženým masem a s pochybnostmi zaťatými do myšlenek nelze vzlétnout. Po jisté velké úlevě se ale mohu k letu začít znovu připravovat.

---

²² Parafráze věty z knihy Waltera Benjamina Paříž, hlavní město 19. století (1935)

²³ Odkaz na hru Bertolta Brechta Pan Puntila a jeho sluha Matti (1940)

3

Měl jsem opět sen. Sedím ve třídě. Všechny lavice jsou pro prvňáčky, jenom první, hned u dveří, je pro mě. Je velká jako pro dva. Vstoupí učitelka. Postavím se, jak se sluší a patří, abych ji pozdravil. Hned od dveří se na mě obrátí a říká:

„Co vy tady?“

„Nás sem poslali,“ odpovídám v množném čísle.

„Vy jste profesor?“

„To jsem,“ odvětim zdvořile.

„Tak to ne, nebudu vás učit!“

„Proč?“ ptám se.

„Chcete to vědět? Stydím se před vámi.“

Sny nezrazují, spíše umožňují obrazněji nahlédnout do reálné situace. Dávají mi pocítit („z mosta do prosta“), v čem se ocitám. A trochu prorokují. Tak se dozvídám, ať chci nebo ne, že opět začínám, pořád dokola. Začít ještě neznamená, že vše proběhne samo sebou. Zasednout znovu do škamien s prvňáčky je každopádně komické i tragické zároveň. Je to parodie sebe sama.

Ráno jsem šel na zahájení nového semestru. Staronový brněnský ústav, který už stačili přejmenovat na „kabinet“ a přišmajchlovat k většímu, aby ti, co ho předělali, byli dostatečně chráněni před ještě čerstvou minulostí, kdyby na nich z těch zazděných děr přece jen vyskočila. Ústav totiž začínal v novém obsazení. Zúčastnil jsem se toho, abych jim nezavdal důvod k výtkám, že ignoruji předpisy. A když už jsem tam byl, dívat jsem se, jak se tváří, když mě neradi vidí, co způsobí má přítomnost a vědomí, že se jim mne nepodařilo zadupat do země. Šel jsem tam sice s těžkým srdcem, ale měl jsem své tajemství: mohu přece začít jinde. I když to vypadá jako návrat do školních lavic, i tak mě to nepatrně posilovalo. Vstoupil jsem a přál si způsobit rozruch. Místnost nabi-

tá studenty se ale neotřásla. Někteří seděli jak přimražení, ani se neohlédli, snad aby nedali znát, že mě vidí. Kdybych měl starou bambitku, se kterou se obtížně míří, ale dělá pořádný rámus, střílil bych jenom tak do vzduchu. Udělal bych díru do stropu, aby na ni pak mohli ukazovat a komentovat: „Divíte se nám? Vždyť se podívejte, jak vstupoval do místnosti a čím začínal přednášku!“ Pár těch, co mají špatné svědomí, by se možná skrylo pod lavicemi, kdyby jim nebylo žinantní, že se tak prozradí a dají najevo, že drží s psavci (nechyběl z nich ani jeden). Psavci by se v koutě zabarikádovávali židlemi. Aspoň jsem si je tak představoval. Navzdory tomu, že teď, když to konečně dostali do rukou, předstírali neohroženost. Stáli před studenty a vykládali jim, jak to odteď bude jiné, jak obrátí všechno „upside down“. Kdyby měli smysl pro humor, ukázali by na mě jako na fosilní pozůstatek performativního obratu, který oni vlastní silou teď vracejí zpátky km „normalizovanému normálu“. Žertovat jim ale nikdy nešlo. Měli před sebou cíl a chtěli ho dosáhnout za každou cenu – s tím přece nejsou žádné žerty. Navíc se až moc snažili, aby mne nezahlédli. Ale o to víc mi patřila jejich slova. Dávali mi tím na srozuměnou, že po mně nic nezůstane. Já tam stál v patřičné vzdálenosti, ležérně se opíral o veřeje a na oplátku dával na vědomí, že jsem ještě tady. Krutě jsem je nechával vychutnávat svou přítomnost. Kdybych totiž moc chtěl, mohl jsem vystoupit, ubrat jim něco z pocitu vítězství a pak ostentativně odejít, čímž bych dostatečně projevil své pohrdání. Jen stěží mohlo totiž přítomným uniknout, že i když nestojím v popředí, jsem velmi přítomen. A náležitě znervózňuji psavce. Třeba už tím, že jim byl prostor u dveří zapovězen. Ani hraným sebevědomím nepřekryli neklid, který je rozechvíval. Byli natočeni k oknům v tupém úhlu ode mě, z obavy, aby jim pohled nezabloudil mým směrem. Pozoroval jsem je a těšil se z toho, že jsem pro ně jakýmsi hrozivým mementem, jak je zviklávám, jak to zakrývají křečovitým přehráváním, ostentativním přehlížením, které doprovázejí nepřirozenými trhavými pohyby hlavy, jak se soustředí, aby se nezapomněli a náhodou na mě nepohlédli. I to jejich neklidné přešlapování jak na horké půdě, do které by mě opravdu v té chvíli nejraději zadupali, i to

k tomu patřilo. Nic moc už proti mně nesvedou. Těžkou municí vystřelili. Nějaké slepé patrony jim ale jistě zbyly a nepochybně se jimi do mě pokusí trefovat. Ale já se držel toho svého tajemství: nový začátek se blíží. Setrval jsem krátce a odcházel dřív, než by se situace nevhodně vyhrotila. Když jsem uprostřed jejich řečí opouštěl místnost, všichni na zlomek vteřiny zmlkli. Kdyby do toho zazvonil umíráček, bylo by to pro ně znamení, že se pohřbívá něco, co nezemřelo samo od sebe, v čem mají nejenom prsty, ale i ruce až po lokty; a pro mne, že se odštíhávám, že mizím v dálce jak balónek za horizontem, protože s tím, co právě začíná, naštěstí ani nemohu mít nic společného.

K tomu umíráčku by se hodila dechovka. S patřičnou distonací. Kapela spouští známou skladbu „Konečný cíl“ v tónině Cis-dur. Muzikanti se snaží. V rychlých běžích ale nestačí důkladně zahrát všechny tóny. O to větší důraz dávají na poslední takty, jako by se těšili na závěrečné patetické tá-tátá-ta. Leč malá zrada: na konci je čeká da capo al fine. Takže znovu! Musí to několikrát za sebou opakovat, neseknout se, průběžně udržet glissando a na závěr to neochvějně zdůraznit. Jemně mrholí. Bílá rakev se studijním curriculum vitae, které jsem se pokusil prosadit, je počmáraná mými posledními argumenty proti křivému nařčení. Probůh, je na ní i část excelové tabulky! Museli to udělat sítotiskem. Tak přece se nakonec dala využít. Rakev nesou vedoucí ústavu a univerzity. Na čele kráčí dvojice Pijala a Brok, za nimi neochotně šmatlá Hamblík s Hadrabkem. Hamblík je výrazně vyšší, rakev se naklání a sklouzává na Hadrabka. Ten do ní tlačí hlavou, aby se nesesunula a nezalehla ho. Za nimi poskakuje průvod psavců s nasazenými hlavami papírmašových draků. Skotačí jak o fašanku. Pěšinka nahoru na hřbitov je úzká, tak pro jednoho. Vynést rakev nebude snadné. Vedení podkluzuje. Kapela hraje a v pětičlenných skupinách se v rozestupu pokouší vystoupit ze strany prudce do kopce. Dokonce se jim to daří. V půlce svahu první řada křídlovek a baskřídlovek uklouzne po mokré trávě, jako by ji skosily kulometry, a podráží další a další řady. Muzika utichá vždy s další padající řadou. Nejdříve se ztratí kontury hlavní melodie, následně trylky klarinetů, pak rytmizované kontrování lesních

rohů a trombónů. Skladba přichází nejen o gradaci, ale i o tonální dynamiku. Nakonec zazní několik hlubokých tónů tuby, to se pohřbívá kontrast a rytmus. K tomu se přidá dlouho znějící šustivý zvuk činelů, jako že je všechno v háji. Vše ukončí všemocný úder velkého bubnu.

Smuteční průvod se zastaví uprostřed pěšinky. Nosiči hledají pevný bod na mokré trávě. Zapřou se nohama. Vyjeveně se dívají na muzikanty, kteří se válejí na jedné hromadě. Opatrně položí rakev doprostřed cesty a tiše se vytratí. Pohřební průvod s hlavami papírových draků ustrne v husím pochodu. Všichni na sebe vespolek chvíli pokukují, pak se otočí, poněkud zmateně poskakují a nakonec odejdou. Bílá rakev s curriculem vitae zůstává osamocena uprostřed cestičky na hřbitov. Umlkl i umíráček. Mám štěstí, nepohřbili to.

Nebylo tak snadné se odstříhnout, jak jsem si představoval. Mé plzeňské tajemství mi sice usnadňovalo, abych se přenesl přes různá příkoří, avšak setrvávat na zrádné půdě vyžadovalo ještě hodně nervů. Musel jsem přihlížet, jak to posluchačům, kterým jsem nadále vedl diplomové práce, dávali náležitě pocítit. Když už nic jiného, šíbovali jim s termíny, takže se v několika případech podařilo, abych se obhajob nezúčastnil. Studenti tak byli vydáni všanc zvůli, ocitli se bez zastání. Ovšem vyhodit si je netroufli. Moc rozruchu si nepřáli. Pouze dávali najevo svoji nelibost, shazovali úroveň studentských prací a snižovali původní ohodnocení. S chutí předváděli takovou tu místní pokleslou demonstraci moci. Byl jsem ale pořád zaměstnancem. Něco svedli, ale zakázat mi přednášet, jak původně vyhrožovali, toho se neodvážili. Až příliš by tím odkazovali k normalizační minulosti, navíc všem na očích. Mohl jsem mít jednu přednášku a dva semináře. Pochopitelně ve dnech mimo základní rozvrh. V pátek, kdy neprobíhala běžná výuka, jen nárazové přednášky hostujících profesorů, které se avizovaly. Jistou změnu ale přece jen udělali. Hadrabek si usmyslel, že bude mít ve stejnou dobu úvodní semináře s povinnou účastí pro dvě skupiny prvních ročníků, protože zdvojnásobili počet přijatých. Těmto studentům tak bylo znemožněno, aby se účastnili mých kurzů. Byla to preventivní ochrana před nákazou z mé strany a potřeba důsledně mě separovat od nově

příchozích. Příznačné způsoby těch, kteří tvrdí, že „univerzita nemá paměť“. Studenti, kteří se se mnou nesetkají, přece nemohou srovnávat, ani na mě vzpomínat. Nedovolit někomu, aby měl své žáky, to bývá v tomto prostředí součástí vendety. Posluchače vyšších ročníků, kteří se zapsali do mých kurzů, jsem málem považoval za hrdiny. Kdyby se opravdu nikdo nepřihlásil, byl by to důvod, abych byl označen za přebytečného. Tenhle způsob jak se mě zbavit jim nevyšel. Vznikla ale nepřírozená situace. Zmíněné manýry z nás, ze mne a mých posluchačů, dělali spiklence. Nezastíral jsem, ani oni přede mnou, že svou účastí podstupují jisté osobní riziko.

Všechny kurzy probíhaly v mém oblíbeném divadelním sále. Věřil jsem, že black box mi pomůže k izolaci od okolního prostoru, že se budu moct cítit jak v divadle při zkouškách, že zapomenu, kde to jsem, protože obrazy, které se inscenují, vtahují a noří do světa, který se právě rodí. Také proto jsem používal hodně techniky, zatemňoval jsem sál a promítal ukázky. Pokoušel jsem se vytvářet umělý svět, ve kterém by převládla touha po poznání spojená s vnorem do doby a situace, o nichž byla právě řeč, snažil jsem se, aby to procházelo vnitřně hmatovým vnímáním, protože tak lze nejen nejlépe pochopit skutečné dění, ale současně se lze snáze odpojit od všeho vnějšího, rušivého.

Nejdříve mě začal zrazovat prostor. Na černých zdech se objevily bíle vlhké fleky. Zpočátku jsem se díval na ty obrazce jako na mapy, hádal, co všechno by mohly představovat a jak by mohly posloužit mým tématům. Každým týdnem se ale rozšiřovaly, spojovaly a proměňovaly. Vlhkost vyrážela na nečekaných místech, černá barva zdí ustupovala a místnost se proměňovala ve flekatou tmavou šed'. Když se kolem okrajů začala tvořit jemná nazelenalá plíseň, začal jsem tušit počátek konce. Důvod postupné zkázy byl prostý: časté vypínání vzduchotechniky kvůli úspoře energie. S technikou to bylo stejné. Z týdne na týden přestávaly fungovat jednotlivé přístroje. Ke konci října jsem funkční zůstal pouze já, nabuzený především vnitřním vzdorem. Také proto jsem si umínil, že dokončím všech třináct témat semestru, i když to

bude pouze ústní projev. Dělal jsem to s plným nasazením, jak by to označil Kostrba, navzdory slabé nevolnosti z vlhka a zápachu plísně.

Opět se v mém životě objevila plíseň. V Děvínské se roztahovala, už když jsme s Annou poprvé vstoupili do domu. Protože byl dlouho uzavřený a prázdný, mohla si dovolovat. Stálo nás to hodně práce, než jsme ji vystrnadili. V divadelním sále ústavu postupovala bez ohledu na přítomnost mou či studentů. Prorůstala zdmi a nenápadně mě vytlačovala, byla si vědoma, že už proti ní nic nesvedu. Symbolizovala malou noční můru, byla znamením, že je načase balit a jít o kus dál. Přiměla mě dokonce k tomu, abychom prodali byt ve Výšni a přestěhovali se do toho menšího v centru.

Každý vstup do divadelního sálu byl krokem do zatuchlé a zapáchající přítomnosti. Její vlhkost se mi snesla na ramena a v průběhu dne pronikala celým tělem. Po skončení přednášek, když už jsem to ve zdraví zvládl, mě čekal výstup z temné krabice obrostlé plísní do nehostinného světa. Stačilo sice projít jen několik ulic, abych se dostal domů, a přesto se při chůzi vždy dostavil pocit vyhoštěnce. Vše kolem mi připadalo cizější než kdykoliv předtím. Přepadával mě dokonce stihomam. Město se proměnilo v plejádu zákeřných pohledů, pátravých a nenechavých, sledujících mě na každém kroku. Spěchal jsem co nejrychleji do malého bytu, abych neviděl ty „slepičí oči“, ten nespočet kukadel se svráštělým obočím, která na mě číhala za každým rohem pochmurných budov. Každý pátek jsem znovu nabíral odvahu, abych vstoupil do odpudivé krabice a překonal zatuchlost a plíseň, abych vždy končil zjištěním, že vyjít z izolace, vstoupit do vnějšího světa a projít ulicemi, které jsou plné slídících očí, není o nic povzbudivější. Pochopitelně to takhle dál nešlo. Nemohl jsem přece přistoupit na to, aby tíseň pokračovala, aby se deziluze vracela a naděje sklouzávala zpátky na horizont malých dvorků. A nejen na horizont, ale ještě níž, až k zhovadilosti. Pořád jsem věřil, že si to ti zákeřní strůjci temnot nakonec odserou.

Koncem října jsem dostal e-mail. Hadrabek mě mimořádně vlídně, až laskavě zval na schůzi kabinetu.

„Víte co, na ten váš kabinet bizarností se mohu z vysoka... Schůzujte si v něm tak dlouho, až se z vás stanou kabinetní exponáty, pak se vystavte jako sbírka škůdců nadměrné velikosti. Mě z toho vynechte. NAVŽDY! Ve vaší řeči: na věčné časy a nikdy jinak! Říkám to dost jasně, abyste pochopili!“ Prohlásil jsem sice rezolutně, ale jen sám pro sebe, zato jsem si při tom znechuceně odfrkl. Vymluvil jsem se na příliš prudký slejvák, na nárazový vítr, na kroupy velikosti ping-pongových míčků, zkrátka na nepříjemnou změnu počasí, kterou lze dotyčného dne očekávat (mohu se jenom podívat, že to členové nově konstituovaného kabinetu ještě nezaznamenali, když už se na to všichni kolem připravují).

Jenže e-maily od Hadrabka přicházely opakovaně, poslední z nich byl dokonce v prosebném tónu. Z toho jsem málem dostal mrtvici, zvedalo mi to mandle až do mraků a takřka „ma trafil š'ak“. Kdybych byl jen o malinko víc oprejsklý, vykašlal bych se na to a e-maily od takových kmánů už neotevíral. Ale předtím bych mu přece jen napsal. Napsal bych takovou výzvu k osobní introspekci, aby se jednou, aspoň jednou jedinkrát a na tuze krátkou dobu zahleděl sám do sebe a pak si ve stylu psavce zapsal, jakou hrůzu spatřil. Ani by se o to nemusel dělit s ostatními.

„Co seš vlastně zač, Hadrabku? Seš dobrej, zlej, nebo oboje najednou? Jsi opravdu šlengr, darebák? Dosáhl svého, tak se teď lísáš? Někteří divadlo dokonce vystudovali, ale nedosáhli toho, co jsi získal ty pouze svým kverulantstvím. Tak si zůstaň u těch svých zhůvěřilých manýr a nedělej ze sebe ještě hnusnějšího pokrytce, než jsi. Protože větší už nebudeš. Jsem z tebe i z vás všech v tom vašem šmajchlkabinetě tuze uondán, po shledání s vámi ani trochu netoužím. Takže, houby s voctem! Na tyhle vylomeniny si najděte nějakýho výpomocnýho vošousta, na kterým budete rajtovat, jak se vám zlíbí, podle tý vaší falešný písničky. Tohle já nešrotuju, perfidní burane! Najednou z tebe vyzařuje tolik laskavosti jako radiace z Černobyly. Fuj!“

Tohle jsem mu měl napsat a bylo by. Místo toho jsem byl šetrnější a trochu ho provokoval, když jsem se vymluvil na zubaře, že mi chce konečně dodělat těch osm osmiček, šest šestek a řádný počet jedniček,

aby to působilo, když se zasměju, protože navzdory tomu, co mi způsobili, chci vypadat k světu. Pak jsem se odmlčel. Přece si nebudu dopisovat s psavcem. Důvodů jsem sdělil dost. Místo toho v osudný pátek téměř posledního týdne v měsíci na mne ve sklepních prostorech kabinetu čekali Brok, Hadrabek a úřednice z osobního. (Nikdy jich na mě nebylo méně než tři.) Děkan Brok mi před těma dvěma, kteří v rámci svých možností představovali důvěryhodné svědky, předal výpověď odůvodněnou mou nadbytečností. Takhle to bylo. Drželi se nápadu o „přebytečné nadbytečnosti“, i když jim to podle původního plánu nevyšlo. Ztratili trpělivost v okamžiku, kdy docházela i mně. To byl důvod Hadrabkovy radioaktivní laskavosti. Psavci se připravovali na závěrečné extempore a pověřili svého zastupujícího vedoucího, aby mě rafinovanými manévry dotáhl doprostřed jejich uzavřeného kruhu. Chtěli se pokochat okamžikem mého nuceného odchodu, chtěli si naposled promasírovat zlovolnou žlázu proradnosti v naději, že konečně dosáhnou skupinového orgasmu. Třeba by mi na závěr ukázali, jak vzpřímeně dokážou pochodovat – navzdory ohnutým zádům a deformované páteři. Nesli by nově ušitou vlajku, před kterou kolektivně přísahali, že ji budou držet pořád tak vysoko a tak dlouho, dokud jim žerď neshnije v rukou. K tomu je potřeba mít povahu na pokraji deviance, která je nutí využít situaci do poslední mrtě a mít požitek z každého přímého zásahu, kterým znovu rozjitří rány protivníka. S rozkoší pak po něm budou klouzat zkoumavými pohledy, pátrat po jeho znejištění, po jeho strachu, obavách či úzkosti. Každé jeho soužení, muka či bolesti budou slastně zaznamenávat do své záludné kolektivní paměti.

Psavci si prostě nemohli nechat ujít okamžik, kdy mi Brok odevzdává výpověď. Hadrabkovi to dokonce stálo za to, aby se změnil v prosebníka, když to nasytí kolektiv lačnicí po mém ponížení. Diváky středověkých poprav vystřídali požívačníci psychických stresů „těch druhých“. Trvá to déle a vůbec u toho neteče krev. JAKO BY TOHO NEBYLO DOST, quislingům to nestačilo, chtěli mít ještě závěrečný rej. A já NEPŘÍŠEL. Náležitě je to rozčílilo. Jak by ne, když JSEM JIM POKAZIL TAKOVOU RADOST.

4

Některé obory plzeňského Ústavu umění rozmístili kvůli nedostatku místa do několika budov po městě. Vedení a část z nich byly v kampusu nedaleko věznice Bory, což byl důležitý orientační bod: „Musíte mít věznici po levé straně, když půjdete parkem.“

Bylo to spíš lesní stromořadí, kterým jsem později tak rád procházel. Nalevo Bory, napravo žitné pole, pak se vynořil kampus, cíl mých pravidelných každotýdenních cest z Brna přes Prahu do Plzně. I ty cesty jsem podstupoval rád. Opouštět prostředí, které mi tak neblaze vstoupilo do duše, ulehčovalo mé mysli. Návraty byly obtížnější, ale vidina nové cesty a vědomí, že i ty náročné pátky nepotrvají déle než do konce zimního semestru, mi brněnský pobyt usnadňovaly.

Ochomítek mě uvedl do prostor ústavu a ukázal mi můj pracovní stůl. Místnost, kde už seděly tři administrativní pracovnice, byla tak velká, že by v ní našlo dostatek místa i několik dalších zaměstnanců. Musel jsem ujít kus cesty, abych se seznámil se všemi třemi. Sotva jsem se stačil posadit a otevřít počítač, abych začal pracovat na textu nové akreditace „Scénická a mediální tvorba“, otevřely se dveře a na prahu se objevil starší prošedivělý pán menšího vzrůstu. Chvilí tam jen tak stál, ani se nehnul, rozzlobeně si mě přeměřoval pohledem, pak se prudce rozmáchl, teatrálně na mě ukázal prstem a tenkým hlasem spustil:

„Vám, pane, ruku v životě nepodám, budu-li po tom všem nadále živ a zdrav! Tím méně ode mě jakýkoliv pozdrav račte čekati!“ A zabouchl dveře.

Chvilí jsem seděl zcela konsternovaný a nevěřil vlastním očím a uším. Proboha, toho snad vyslali z Brna? Vstal jsem, pomalu šel ke dveřím a otevřel je. Nikdo tam nebyl. Chodba zela prázdnotou. Mám přeludy, vidiny či snad začínají halucinace? Neznámá osoba si mě hned první den a na druhém konci republiky najde, ukazuje na mě prstem, deklamuje kolísavým sopránem přeskakujícím až do diskantu a použi-

vá jazyk z předminulého století! Tiše jsem zavřel dveře a nenápadně mrknul po administrativních pracovnicích. Ty přestaly psát. Pozorovaly mě. Když jsem se otočil a naše pohledy se střetly, sklopily hlavy a pokračovaly ve psaní. Opatrně jsem si sedl za stůl, rukama se chytil pracovní desky, abych měl dva pevné body k případnému odrazu a napnutě čekal. Pokud se dveře znovu otevrou a v nich se opět objeví ten pobuda, vyskočím a doběhnu si pro něho. Chvilí se nic nedělo. Když se konečně otevřely dveře a já byl připraven vyrazit, do místnosti vstoupil Ochomítek. Nejdřív nenápadně obcházel stoly, pak se začal stále víc ochomýtat kolem nejstarší administrativní pracovnice, načež se jí bruchivě zeptal: „Byl tady docent Javlik?“

Dala si načas, než mu hlasitě odpověděla: „Do místnosti nevstoupil.“

„No a?“ naléhal Ochomítek se stejnou intonací.

Opět dlouhá pauza, pak odpověděla, aniž přestala psát: „Něco zapištěl a odešel.“

„Řekl něco podstatného?“ dotíral Ochomítek, ale snažil se neztrácet trpělivost.

Úřednice udělala ještě delší pauzu, jako by se jí strašně nechtělo něco říct, a už vůbec ne přerušit práci. Ochomítek zatím nedočkavě poklepával prsty na jejím stole. Pak, zřejmě pod tlakem zrychlujícího se poklepávání, úřednice spustila ruce podél židle a s těžkým výdechem ze sebe vypravila:

„Ani nevím. Moc jsem ho neposlouchala.“ Ani nezvedla oči od monitoru počítače.

Ochomítek ještě několikrát obešel místnost, proklepal všechny pracovní stoly a několikrát koukl na nejstarší úřednici. Ta se mu snažila nevěnovat žádnou pozornost, bylo ale jasné, že ho přes všechny domnělé překážky, které si záměrně vytvářela, pozorně vnímá. Pak se postavil před vstupní dveře, ve kterých ještě před chvílí stála ta podivná malá postava s velkým ukazovákem, téměř stejným způsobem na mě ukázal a na celou místnost pronesl:

„Vážené spolupracovnice...“

Průvan prásknul nedostatečně zavřenými dveřmi. Úřednice sebou trhly, mně málem zaskočilo.

„...představuji vám nového zástupce ředitele.“

Neochotně jsem vstal a něco zamrmlal, že už se známe, před chvílí jsme se seznámili. Ochomítek se obrátil a s úsměvem jak po dobře vykonané práci se vydal ke dveřím. Rukou už sahal na kliku, když věkem prostřední administrativnice tiše, málem pro sebe zaglosovala:

„Tak proto byl docent Javlik hned po ránu tak zuřivý.“

Ochomítek dal najevo, že dobře slyšel, obrátil se na celé osazenstvo a rozhodil rukama.

„Je toho na nás moc. Prostě se to tak nějak stalo. Prostě takové nedopatření! Prostě, představte si, v tom shonu mu ředitel ani nestačil říct, že už není zástupcem. Je to opravdu prosté.“

Říkal to, jako by si byl vědom jistých nepříjemností, ale současně to zlehčoval. Vždyť vlastně o nic moc nejde. Hlavně se domáhal pochopení (pořád u toho rozhazoval rukama), jak to mají těžké. V tom návalu práce, který na ně padá shůry, se PROSTĚ takové věci stávají. Prostě. Zvláště si dal záležet na „v tom shonu“ a na „ani“, aby bylo jasné, kolik jim toho leží na bedrech.

„Ze všeho ale nejdůležitější je pokračovat, nedívat se na to jako na problém. Prostě to berte, jak to je.“ A obrátil se na mě.

„No nevím, stačilo tady být, a ten problém byste viděl!“ Moji reakci neočekával a z poznámky vůbec nebyl nadšený. Dělal ale, co mohl, pokusil se o žoviální tón:

„Tak si to představte, nám to udělal také. Před chvílí.“

„Vám to patří. Ale co já s tím?!“

„Víte proč po vás tak vyjel? Protože je přesvědčen, že za to můžete. Celý Javlik! On prostě nerozlišuje kompetence.“

„A měl by?“

„Souhlasím s vámi! Chová se nepřičetně. Člověk má u něho dojem, že halucinuje, že?“

„Bylo to ještě horší! Halucinace pocházejí z naší mysli, ale tohle?!“

Na nepatrnou chvíli se zarazil, jako by si to potřeboval uspořádat, pak se ale otřásl a pokračoval:

„Jak říkám, musel byste ho znát. Rozumíte, na jedné straně si potrpí na detaily. Neumíte si představit, čeho byl schopen, když si někdo půjčil z jeho stolu třeba pouhou tužku. Tohle vám kolegyně klidně dosvědčí.“

„Klidně,“ zaznělo nechotně.

„A na druhé straně tak nekompetentní chování...“

Navzdory tomu, že slovo kompetence bylo zřejmě jedno z jeho oblíbených, nenechal jsem ho domluvit:

„Takhle jsme si to ale nedomluvili, pane tajemníku!“

Zarputile pokračoval: „Třeba sednout si za jeho pracovní stůl, to si neumíte představit, hotová hrůza!“

„Umím, vždyť za tím stolem sedím.“

„Tak to vidíte, hotová hrůza, že?“

„Sám jste mě sem přece posadil!“

„Právě to se vám snažím vysvětlit. Javlika našťvalo hlavně to, že jste seděl za jeho pracovním stolem. Věřte nevěřte, on už je prostě takový.“

„Tak proč jste mě sem posadil?“

„Já myslel, že je to vyřešený.“

„Co vyřešený? Ředitel přece říkal, že nemáte zástupce. Dokonce mi to dal jako podmínku.“

„Až tak to nebylo.“

„Nebylo!?“

„No bylo, až na to, že ředitel to neměl do detailu promyšlené. Víte, jak to chodí, když je moc práce.“

„Právě že vím!“

„Tak vidíte. Prostě to tak chodí. Hlavně že je to za námi.“

„Co je za námi?!“

„No že je to pryč.“

„Jak to myslíte?“

„Prostě je to pryč.“

„Tohle jsem slyšel už mnohokrát.“

„Já to ale řekl poprvé.“

„Teď jste to řekl po druhé.“

„Hlavně že to máme za sebou.“ Zarazil se, ale pak se na mě potouchle podíval. „Až teď jsem to řekl podruhé.“

„Teď jste to řekl potřetí.“

„Potřetí, říkáte? Pak je to už opravdu za námi.“

„Nic není za námi, pane tajemníku! Nabídli jste mi funkci, aniž byste o tom s panem Javlikem vůbec hovořili.“

„To už nebudeme řešit. Jako důchodci mu pan ředitel ukončil smlouvu.“

Kloudné řešení. Geniální! Lépe to ani nemohlo začít. Je to komedie, parodie, satira, nebo rovnou groteska a současně katastrofický obraz lidských vztahů? Trvale zakořeněné obavy ze setkání, úzkost z kontaktu, zbabělost z přímého jednání, strach z pohledu z očí do očí. V době nových technologií přece vše mohou zastoupit e-maily, esemesky a v horším (lepším) případě pověření zástupci, tajemníci, lobbisté a spojky. Za to všechno se lze skrýt. Lidskost ustupuje za hory, za doly, až se nadobro ztratí a lidé už nesnesou fyzickou přítomnost bližního. Z toho nemůže vzejít nic jiného než žalostný pocit ze života. Pro mocné je to způsob, jak se ochránit, jak nepřijít do styku s těmi, kterým způsobují potíže. Nic nového pod sluncem, jenom inovace feudální povýšenosti. Místo drábů nastoupili mluvčí. Základní charakteristika mluvčího: neříct nic podstatného. Jsou to změkčovatelé trablů, žehliči problémů a příkrývači nesnází. Tajemníci jsou jako prodloužená ruka moci, která se nás snaží přesvědčit, že to zařídí za nás, i to zlé, protože to tak holt chodí. My se vlastně nemusíme o nic starat, musíme se jen poddat direkci. Takže když se v uzavřeném kruhu něco upeče, tutlá se to do poslední chvíle, dokud postižený sám nezačne zkoumat, co se chystá, jaká „voda se pro něj vaří“. Pokud je zabeďněný a nedochází mu to, může ho osvítit otevřený dopis psavců, jako se to stalo v mém případě.

Docent Javlik přišel ráno do práce, aby zjistil, že mu vzali funkci a dali výpověď. Najednou pro ně ztratil cenu. Neshledali na něm ani to, co viděli předtím, cenu obyčejného člověka, to jest kohokoliv z nás, člověka,

který si zaslouží slušné zacházení. Raději nasadili metodu šoku. Má to svůj efekt. Nepřípravenost, zmatek, neschopnost soudného uvažování se hodí a mocní či mocnější to umí dobře využít. Po prvotním zkoprnění totiž nastoupí buď úlek, nebo vztek. Kmáni jsou připraveni na obojí. Dotyčný se začne domáhat vysvětlení, hledat v sobě chyby, možná začne argumentovat proti, možná se zkusí doprošovat. Pokud ovšem nemá paradoxní povahu vzdoru. To je ale jiné povídání. Prostředníci-tajemníci mu ledacos vysvětlí: těžkosti doby, nutnost reforem, úsporu finančních prostředků, případně mu něco slíbí, dají mu malou externí práci, pouze dočasně a s ujištěním, že se na něho „bude myslet“. Javlik se naštvál. Předpokládám, že se začal domáhat schůzky s vedoucím. Ochomítek je tu ale od toho, aby mu v tom zabránil. Je to téměř jako s tou větou o manželské nevěře: zatloukat, zatloukat a znovu zatloukat (šéfa). Časem i z Javlika bouřlivá vzteklost vyprchá a pochopí, že i kdyby se domohl setkání, nic mu to nepřinese.

Ochomítek se mezitím vypařil stejně rychle, jako si byl jistý, že smetl ze světa problém s Javlikem. Nastalo ticho. Jen sotva slyšitelné úhozy prstů do klávesnic počítačů prozrazovaly, že jsou úřednice v místnosti. Též jsem otevřel počítač, abych začal konečně něco dělat. Ale jedna „administrantek“, pravděpodobně ta nejmladší, asi neunesla to těžké bezvětrí a prohlásila:

„A takhle je to tu pořád.“

Nejstarší úřednice na mě vyděšeně pohlédla.

„Jak to myslíš, napořád?“ ozvala se prostřední.

„Vždycky se to dozvíme poslední, když o něco jde.“

„Jako co?“

„Věděla si, že docent Javlik odchází?“

„Ne.“

„Tak vidíš!“

„A co má být?“

„Věděli to všichni kromě nás.“

„Jak všichni? Docent Javlik to nevěděl.“

„Kromě docenta Javlika.“

„Jako že nám to měli říct dřív než jemu?“

„To ne, ale některé věci by nám měli říkat.“

„Jaké věci?“

„Že ho tady máme. Maximálně na půl roku.“

„Jak to víš?“

„Nikoho tady déle nenechali.“

„Nebo nevydržel.“

„To je ale pak jeho věc.“

„Ani nám neřeknou, jestli to děláme dobře nebo špatně.“

„Děvčata, tohle se před novým zástupcem ředitele neříká.“ Snažila se je zastavit nejstarší. „To se ho přece vůbec netýká.“

„No jak se to vezme,“ neodpustil jsem si vstup do diskuse, „vždyť hladina stoupá už k docentům.“

- A CO TEĎ? CO S TÍM UDĚLÁŠ? NECHÁŠ ROZPLYNOUT TA ZAKABONĚNÁ OBLAKA, KTERÁ SE NAD TEBOU SHLUKLA, TA ZBYTEČNÁ NEDOROZUMĚNÍ A NECITLIVOST K DRUHÝM? NEBO SI OBRAZ PINTĚRY ZAOSTŘÍŠ V LEPŠÍM SVĚTLE?

- Prý mu našli místo na jiné fakultě.

- KOMU?

- Javlikovi.

- ASPOŇ ŽE TAK.

Za několik dní mě Pintěra pozval k sobě. Snad bude příležitost, abychom si o tom promluvili. Opravdu potřebovali zástupce ředitele, nebo se jenom chtěli zbavit nepohodlného zaměstnance? Hned u dveří mi Pintěra strčil do rukou velkou obálku. Jako by ty dopisy neměly konce. Držel jsem ji v ruce a tvářil se, že nevím co s ní.

„Víte, co to je?“ zeptal se Pintěra.

„Nevím, proč?“

„Koukám, že se vám do toho nějak moc nechce.“

„Nějaký otevřený dopis?“

Je otevřený. Podívejte se.“

Začal jsem dopis vyndávat z obálky. Příliš pomalu. Zřejmě s takovou nechutí a tak líně, že mi ho Pintěra vzal z ruky a rázem ho vyndal. Byl to anonym. Kopie dvou článků. Jeden z univerzitních novin, druhý z brněnského deníku. Text byl zmenšený, aby se oba články vešly na stránku. Nad každým článkem byly zvýrazněné a zvětšené titulky: „Učitel zfalšoval synovy výsledky“ a „Děkan odvolal vedoucího ústavu“. V mém těle bije silné a zdravé srdce, tím jsem si byl jistý, ale tehdy mi v něm poprvé píchlo. Abych zcela neztratil rovnováhu, vydal jsem se k oknu. Kráčel jsem opatrně, krok za krokem, jako bych na levé straně nesl rozbušku. Pintěra mi přistrčil židli. Sedl jsem si a čekal. Pokud mi teď řekne, že tohle nemá zapotřebí, sbalím si svá fidlátka a půjdu o dům dál. To už nebude putování, to bude bloudění. Jenže Pintěra vzal anonym mezi palec a ukazovák, viditelně ho přenesl přes stůl, nechal mě sledovat tu cestu a vložil ho do přístroje na pravé straně. Ze skartovače vycházely tenké proužky, na kterých se nedalo rozpoznat nic z toho, co mi ještě před chvílí způsobilo bolest. Obraz toho stroje mám dodnes před očima. Taky jsem se k němu často vracel. Představoval jsem si všechny ty takzvané otevřené dopisy, jak padají samy od sebe do velkého nenasytného skartovače, jak z něho vycházejí proužky, ty dlouhatánské nudle bez konce, a zaplňují kabinety psavců. Nejdříve místnosti, pak chodbu, táhnou se až ke schodům. Aby se psavci dostali z jednoho místa do druhého, musí se brodit papírovými špagetami, jsou nuceni přehazovat ty hromady papírů, prodírat se tím, co všechno napsali a co už sami nedokážou přečíst. Všichni kolem ale dobře vědí, proč to dělali. Proto se psavci musí až do konce života brodit jak křečci tunely v kupách vlastních udání. Neudělají jediný krok, aniž by každý den pod nohama viděli pozůstatky svých činů. Přál jsem si, aby jim bylo tohle papírové peklo souzeno.

To bylo tehdy, ale časem tím vším prorostlo Pintěrovo gesto. Vidím ho dodnes přesně, téměř eideticky. Anonym mi zpomaleně prolétá před očima, tam a zpátky, vracím ho a dávám stále znovu na začátek, jak fascinující záběry z filmu. Všímám si, jak Pintěra drží dopis: palec a ukazovák svírá papír, pořádně od těla, jako by byl nakažlivý, pak ho

upustí, ten pomalu padá jak podzimní list ze stromu, sotva se okrajem dotkne skartovače, ten ho schlamstne jak leguán mouchu. – Právě to schlamstnutí i s náležitým zvukovým doprovodem vnímám jako efektní závěr a odpovídající způsob, jak naložit s udáním.

Zmíněný Pintěrův skutek, tak přirozený, ve mně dodnes vyvolává tu ohromující horečnatost okamžiku, ke kterému se s takovou chutí vracím.

5

Rozeběhlo se to. Tak náhle. Jak v transu. Ostatně to bylo mé přání. Nikterak jsem ale nechtěl, aby domácí nahlíželi na dynamismus příselce jak na bílou myš, co svým během roztáčí kolo ve vlastní kleci. Určitě by se mi smáli a dělali poznámky: „Pohled'te na něho, ztratil trvalé bydliště a teď běží jak o závod, aby našel jiné, jistější – na přechodnou dobu. Snaží se! Moc se snaží.“ Nenechal bych si to líbit. Na oplátku bych si dělal srandu z utilitárních hodnot jejich malých i větších dvorků – ale jenom pro sebe. V příhodných chvílích bych dokonce šeptal do neurčitého prostoru: „Když je člověk na cestách, bylo by pošetilé od něho očekávat nehybnost.“ Říkal bych to tiše, pouze podprahově, aby neslyšitelné vlnění prostoupilo prostorem a zasáhlo jejich podvědomí. O surreálnosti snů, které prorokují více, než se zdá, bych v tuto chvíli raději pomlčel. Takže, jak je vidět, více jsem se hlídal. A jak už to v těch dvorcích chodí, bylo nutno sprádat síť.

Navštívil jsem několik členů akreditační subkomise. Většinou se tomu brání, dávají přednost papírovým podkladům, protože mají pocit, že osobní setkání je něco nekalého, že fyzická přítomnost žadatele je kompromituje. Ovšemže je to hloupost. To pouze paranoidní tendence prostoupily veřejnou mysl a vyvolávají podezření, že každé osobní setkání je potenciálním zdrojem uplácení. Přitom je dobré znát garanty oboru a využívat jejich schopnosti ke konzultaci, znát prostředí, ve kterém bude výuka probíhat a mluvit s lidmi o tom, jak se jim daří. Jednoduše: nést odpovědnost za své rozhodnutí v dobrém i ve zlém. Jestli pozitivní rozhodnutí nebylo příliš ukvapené, zda zamítnutím nepoškodili důležitý obor a nepomohli tak v konkurenci slabším, poctivě se starat o chod věcí veřejných. Především by neměli zapomínat, jak je v uměnovědných oborech důležitá fyzická přítomnost učitele, ve svých úsudcích by se tím měli řídit. Jenže všudypřítomný stihomam se úspěšně vnutil, takže vše probíhalo jinak.

Přes přátele a známé se mi podařilo mluvit alespoň s několika členy subkomise a představit jim koncepci i záměry oboru. Předseda skupiny Lichý, vysoký hubený muž, si pečlivě, až pedantsky prohlížel materiály. Mluvil málo, vážil každé slovo a vyhýbal se přímému pohledu z očí do očí. Přestože ve mně zanechal dojem jisté suchopárnosti, věřil jsem mu. Říkal jsem si: „Sice pedagog od umění, ale povahou úředník.“ Není divu, že když si někdo nemohl vybavit jeho jméno, stačilo říct: „Takový... no vypadá jak laborant z pitevny.“ O přípravě i záměru se vyjadřoval pochvalně, nebyl proto důvod pochybovat, že akreditace je na dobré cestě. Dokonce úzkostlivost, která z něho nenápadně sem tam vyhřezla, mohla být k něčemu dobrá. Když takový člověk něco slíbí, neurotizující sny mu jistě nedovolí, aby slib porušil.

Podobně to dopadlo i u druhého člena – Podrazkého. Byl něco jako zpravodaj, který buď sám oponuje, nebo zadává posudky. „Nemám s tím žádný problém,“ prohlásil šmahem. Tudíž se vše zdálo být na dobré cestě. Bylo důležité, aby zodpovědný zpravodaj zadal posudky správným oponentům. Správní jsou ti, které neuráží, že se s nimi v novém oboru nepočítá, nejsou to vedoucí podobných oborů, ani v nich nehrají důležitou roli, takže k novému oboru neprojevují patřičnou dávku animozity.

Vysoké školství se v novém tisíciletí proměnilo v neurvalý zápas o studenty, což z mnoha kolegů vytvořilo závistivce. Namísto spolupráce nastoupila konkurence a s ní spojená řevnivost. Studenti v novém reformovaném pojetí představují finanční dotaci, proto se vznik nového oboru pochopitelně považuje za nabídku příležitosti pro potenciální zloděje, pro ty, kteří kradou původním oborům budoucí dotace. V situaci, kdy demografové hlásí, že křivka porodnosti prudce klesá, a v tak omezeném prostoru, kde se umělecké i uměnovědné obory dají lehce spočítat, lze poměrně snadno předpokládat, kdo jak nový obor posoudí. Stačilo by materiály s mým jménem poslat členům brněnského kabinetu a výsledek by byl předem jasný. Tyhle zdánlivě neškodné klientelismy malých dvorků se celkem dobře usadily, staly se součástí fungování společnosti. Pod rouškou objektivní-

ho posouzení se zdařile uplatňovaly i v mnoha dalších žádostech o projekty nebo výzkumné granty. FAJN, ČETL JSEM TO, ALE POKUD TAM NIKOHO NEMÁTE...

6

Opět jsem po delší době navštívil Finsko. Zatímco u nás se příroda čile probouzela, ve Skandinávii ještě slabě dřímala a s božskou trpělivostí čekala, kdy si zima konečně sbalí saky paky. Zakletou energii severu bylo cítit všude, ale nijak nedotírala. Bylo možné ji vnímat pouze ve slabých záchvěvech, když jste se třeba jen na chvíli zklidnili, mohli jste ji v malých dávkách zachycovat a pak si přát, ať proniká tělem, rozproudí krev v žilách a vzpruží poněkud chladem prostoupenou mysl. Jako by těmi sotva tušenými vibracemi ze sebe chtěla země setřást haldy sněhu, které na ní ještě pořád líně ležely. Různé skulptury, díla umělců vytvořená za krátkých dnů nebo dlouhých nocí ze sněhu sváženého z ulic, pomalu tály za městem. Za mrazivých nocí to ještě vydržely a proměňovaly se v průhledný led, ale přes den z nich vždy něco ubylo. Mohlo za to slunce, které bláznivě šplhalo nad horizont, aby před blížícím se jarem pomohlo zemi rozpustit zdánlivě nesmrtnou běl. Lidé nastavovali Slunci tváře a tajně pomýšleli na červen, kdy jejich oblíbená hvězda prosvítí i noc a nastanou dny rovnodennosti. Leč příjemné slunečné dny proteplující zimní krajinu a mrazivé noci hluboko pod nulou si nezpůsobovaly protivenství. Žádná průrva mezi dnem a nocí nenastala. Vše bylo v jasné souhře. S naší „středoevropanenskou“ povahou bychom v tom možná viděli poměrně tuhou zimu, ale Finové, znalí svých ročních období, na to nahlíželi jako na počátky velkých proměn. Tání sněhu a ledu sice připomínalo pomíjivost života, ale také krásu a sílu pátého ročního období, o kterém my nemáme ani potuchy. Stačí být u toho, a i při průměrné míře citlivosti nás tyto změny utvrdí v přesvědčení, že za to stojí být tady, a že jedno bez druhého a jeden bez druhého nemáme šanci, abychom dostáli svému poslání.

Mrazivé síly přírody mě hrály po celý zpáteční let, dokonce i cestou z letiště. A ještě rozechvělý a plný severských dojmů jsem se zastavil u přítele, abych mu o tom s trochou nadsázky vyprávěl. Nestačil jsem

ani pořádně začít, dokonce se ani ohřát, jak se říká, neboť mi hned při příchodu vtiskl do rukou místní noviny. Celá severská imprese se rozplynula jak sníh v tavicím kotli. Na přední straně byl úzký sloupek „Je horší studující pornohvězda, či pokleslý učitel?“ – úvaha bývalého rektora Rozbušky. Pozastavoval se nad studentkou, která natočila porno. Asi se snažil přispět k případu, kterým se zabývala jedna z fakult plzeňské univerzity, totiž jestli ji za tento čin vyhodit nebo nikoliv. Alespoň tak to působilo v úvodní pasáži, ovšem pak provedl zvláštní sofistikovany přemet, který přemostil tvrzením, že dotyčnou studentku v žádném případě nedoporučuje vyhodit, protože na jmenované univerzitě je někdo mnohem horší než pornohvězda, a sice profesor, který byl nucen s ostudou odejít z Brna. V rámci svérázného pojetí etiky i logiky mu z toho vyplynulo přesvědčení, že taková osoba nesmí být garantem žádného studia. Aby čtenář deníku nenabyl dojmu, že je to pouze úvaha ad hoc, nýbrž že pisateli jde skutečně o čistotu akademického prostředí, sděluje, že si dal tu námahu a promluvil s předsedkyní hlavní akreditační komise o tom, zda je vůbec možné takovému člověku udělit akreditaci oboru. Její poměrně vágní odpověď, že „komise tyto záležitosti neřeší“, ho zřejmě neuspokojila. V zápalu své neutuchající touhy po očistě akademického prostředí (pokud mu rovnou nešlo o opětovné zavedení čistek) se obrátil na rektora plzeňské univerzity a doporučil mu, aby si najal právníky a nechal mě vyhodit. Z toho můžeme usuzovat, že v rámci svých mravních zásad Rozbuška dospěl k závěru, že pro mě už není místa na této planetě a každý, kdo mě třeba jen míjí na ulici, by mě měl bez pardonu poslat rovnou ke všem čertům.

Naštěstí zde žijí i lidé jiných mravních kvalit. Rastislav, pobouřen takovým sprostáctvím, Rozbuškovi v mé nepřítomnosti odpověděl. Takový čin převyšuje všechna slova, ale dvě věty z jeho článku, i když ne zcela přesně uložené v paměti, mi stojí za to, abych si je často opakoval: „Bylo třeba, aby se při úsilí zmíněného profesora vyštvat uchýlili k ‚morálnímu apelu?‘ To je praktika obvyklá při honech na čarodějnice.“

Tak co s ním? Šíří Rozbuška pouze „malé zlo“, nebo je to už násilí? Lze vůbec stanovit přípustnou míru intervence? Co o mně ví? Nikdy se

mnou nehovořil. Žádnou funkci, po které toužil, jsem mu nevyfoukl. Za koho tedy mluví? Možná, že na světlo boží vystoupil další vyslanec tajné sítě. Ten člověk se dožaduje mé zkázy, ale vůbec mě nezná! Pak musí existovat ještě někdo, kdo stojí za ním. Nebo pro koho to dělá. Kdo DIKTUJE ze zákulisí. Snad ne „on-on-on“? Ten, kdo stál na začátku mé pouti a teď se objevil i na jejím konci? A mstí se? Proslýchá se, že to jsou rodinní přátelé... Opravdu? Pak si pověst staříčkého pomstychtivého ješity – jehož marnivost svou přespřílišnou čitelností zneviditelnila všechny ostatní povahové rysy – vydobyl opravdu zaslouženě.

V autobusu z Prahy do Brna jsem se cítil, jako bych přeletěl oceán. Možná ještě s větším jet lagem. Klimbal jsem a probouzel se do dalšího denního snění, opakovaně jsem zíral do článku a snažil se ho... asi ne pochopit, to vůbec nešlo, ale nějak se s ním vyrovnat, unést to jařmo, které mi opět přikovávají kolem krku a věší na ně další a další závaží. S hlavou opřenou o okno jsem se díval na mizející krajinu. Připadala mi náměsíčná, protože město, do kterého jsem se vracel, se pro mě stalo krajinou měsíční. Až mě napadala taková ta básnická spojení jako třeba: Po pláních vyprahlé lidskosti honí příselce jak štvanou zvěř.

Sjeli jsme z dálnice a vjížděli do města, když jsem si povšiml známé postavy. O několik řad sedadel přede mnou seděl Lichý. Měl v ruce stejné noviny jako já. Ohlédl se, asi bezděky. Pravděpodobně si mě všimnul, protože vstal jak píchnutý žihadlem, už za jízdy se oblékl a postavil se ke dveřím. Ostatní cestující ještě seděli, ale Lichý už nervózně podupával u východu. Hosteska ho upozornila, že na konečnou je to ještě dvacet minut a stát nepřipoutaný je proti předpisům. Lichý ji říkal cosi na omluvu, ale neposadil se. Hosteska usoudila, že s ním nic nepořídí a nechala ho být. Autobus dorazil k nástupišti u hotelu Grand. Lichý sestoupil o několik schodů. Ale dveře se pořád neotevíraly. Stál před nimi a čekal jak na boží smilování. Konečně se se syčením otevřely. Lichý vyskočil a dal se do běhu. Na nástupišti mu mávalo několik kolegů z brněnské akády. Ale Lichý běžel dál, ani nezpomalil. Skupina se za ním překvapeně dívala. Zřejmě jim došlo, že tady něco nehraje a neochotně se dali taky do běhu. Lichý měl už pořádný náskok. Ze skupiny se utrhl

nejmladší, asi asistent, a pořádně přidal, aby zkrátil vzdálenost za Lichým. Ten sice utíkal, co mu síly stačily, ale mladému asistentovi se podařilo snižovat náskok. Dotáhl to až na úroveň, že mohl Lichému ze zadu poklepat na rameno. Lichý se v běhu otočil, několik metrů běžel pozpátku, pak se celý překvapený zastavil a cosi říkal. Mezitím doběhli ostatní, vytvořili kruh a něco si povídali. Všichni byli udýchaní, ale snažili se ze sebe dostat souvislé věty. Usmívali se, poplácávali Lichého po ramenou, vysvětlovali mu, že tyhle pražské vtípky sice fungují i na Moravě, „na to vemte jed“, ovšem pro starší akademiky je to přece jen poněkud nedůstojné kvaltování.

Že by Lichý tak utíkal přede mnou? Kvůli tomu článku v novinách? A co pohledával v Brně? Nerozhodl se posloužit někomu z takzvaných mocných, když Rozbuška na nejvyšších místech neuspěl?

Žádost o akreditaci byla zamítnuta. Ani další opakované pokusy nebyly zdařilé. Nepřesvědčil jsem je, protože se nezamýšleli nad argumenty, že navzdory všem teoriím, a naopak v souladu s nimi, půjde vždycky o živou zkušenost a pěstování smyslu pro konkrétno. Včetně propojení materiálního a duchovního, skutečnosti a imaginace, zaměřené nejenom na svou schopnost tvořit, ale i na toho druhého, na studenta, na starost o něj, na provokaci jeho zvědavosti. V prostoru vědění a tvoření tak čím dál méně shledávám to nejpodstatnější: svobodu ducha poznání a bádání. Vše utlačuje institucionální uzavřenost, ve které dominuje sebezalíbení těch, kteří jsou funkčně výš. Za těchto podmínek nelze dosáhnout svobodné výuky a řádné výchovy k umění. K tomu je potřeba společnosti opravdu svobodné. Nepomohlo nic, ani konkrétní veřejně vznesená otázka: Jak je možné, že akreditace byla udělena brněnskému kabinetu, garantu Hadrabkovi, který obor Teorie a dějiny divadla nestudoval, a mně nikoliv? Posudky se koncepci moc nevěnovaly. Jeden oponent byl útočný a obviňoval nás z jakési osobní zaujatosti, další nás nazýval mnohoobročníky, což je zavedené obvinění těch, kteří učí a garantují stejný obor na několika školách, s námi to opravdu nemělo nic společného. Ostatně subkomise má k dispozici důkladnou statistiku, každý takový případ lze konkrétně doložit, a ne jenom střílet

od boku. Že by Rozbuška přes Lichého dosáhl svého? Utíkal jak střelečný, aby se se mnou nesetkal? Udělal jsem poslední pokus: požádal jsem o schůzku jednoho člena subkomise. Moc jsem ho sice neznal, ale kolovaly o něm informace, že je odborník a charakter. Měl jsem štěstí. Pochopil totiž, že se v mém případě nehodnotí kvalita oboru, ale že po mně sahají chapadla Brna. Možná o tom i něco věděl. Podle jeho doporučení jsem formálně přepracoval materiály. Tentokrát nový zpravodaj opravdu obdržel doporučující posudky. Konečně už nic nebránilo schválení. Ale na scénu opět vstoupil diabolus ex machina v podobě „pitevného laboranta“. Dal si podmínku: pokud univerzita stáhne moji akreditaci, ostatním žádostem bude vyhověno. Msta nabyla konkrétní podoby.

Co mi zbývalo? Abych všechno, co se za ta léta ve mně nahromadilo, ze sebe dostal, vystoupal jsem na Velkou Mokrůvku, na nejvyšší horu v okolí Plzně, tam jsem křičel do temných nocí, do ranní rosy i do horkého dne. Řval jsem bez ustání za ranního rozbřesku, v čase oběda, o odpolední siestě i za nočních bĕsů. Snažil jsem se řevem prodrat do všech stinných stránek lidského vědomí a zadupat u svědomí:

„Nemohu se s tím smířit a dál nést to nesnesitelné jho, které jste mi zavěsili na krk, vy VYSLANCI BRNA! A ještě se s pokorným úsměvem uklánět při každém setkání, a to celé opakovaně, být vždy v pozoru, vždy připraven, sledovat každý váš pohyb, nikdy si nesednout první, vždy první vstát a poslouchat na slovo, stáhnout se do ulity, když to žádáte, a vláčet své tělo jako hadr po mokré asfaltce; prosit, hlavně opakovaně prosit, aby mi bylo dovoleno zastavit se, přejít na druhou stranu, skákat na jedné noze, zahrát si školku, odskočit si, umýt si ruce, o trochu déle ležet v posteli, vyměnit si spodky, pozdravit krásnou Sámku, ovšem vás VYSLANCE vždy zdravit dříve, deset metrů napřed a několikrát to opakovat, dokud se nepřiblížíte na vzdálenost své malosti; a především mlčet, nechat si od vás okopávat kotníky a přiznat se ke všemu, k čemu chcete, a podrobit se, přitom žadonit: ‚ať to zůstane mezi námi, prosím‘, vím, vždyť jste to vy, kdo mi poskytnete ochranu, třeba nějaké teplé místečko v závětrí, ze kterého nebudu nic ovlivňo-

vat, vždyť vy to umíte, dokážete všechno, přece se tím chlubíte, totiž pokorou druhých, ne tou vlastní, a k tomu potřebujete ty, kteří vám to budou dělat na požádání, před očima všech, veřejně, aby všichni viděli, kam sahá vaše moc, až kam jste to dotáhli, jak umíte svými schopnostmi pletichařit, intrikovat, protože vy komandujete svět, vám svět leží u nohou, proto je třeba z vás mít strach a dávat vám to patřičně najevo, každým svým coulem; vy jste ti žraloci v moři zhýralosti, vy jste ti, co používají ‚ty druhé‘ jako toaletní papír, sloužit vám do morku kostí, posloužit a pak se spláchnout, protože už běžíte hledat další provinilce, spěcháte na ně naložit další svou špínu, lačníte nacpat si jimi své teřichy, abyste se pak tajně v noci, za úplňku, mohli sami ze sebe vyblít, vyblít se až na dno svého narcistního ega, protože hned ráno musíte být znovuzrození, abyste mohli chytat další pižduchy, ‚tróty‘ a pošuky, kterým za jejich službu naplníte život.

Tak na tohle mám přistoupit? Vy jste snad ti, kteří vědí, jak má vypadat lepší svět? Vždyť pletichaříte, kujete pikle a kradete budoucnost jiným pro své pohodlí a zajištění. Nebo abyste zahnali strach, že se na to jednou přijde. Pro úzkost, kterou se snažíte skrývat.

Říkám NE!!! Protože věřím, že skutečná pravda se vynoří na světlo a vaše moc ochabne stejně jako síla vašich sluhů.

Říkám NIKDY! I když se nebudete zodpovídat. I když není síly v této společnosti, která by vás k tomu donutila. I když nám už nenahradíte naše ztráty. Alespoň se bude vědět, že lámete duše, že si jimi klestíte cestu ke svému blahobytu.

K tomu mě NEDONUTÍTE! Přestože se ještě cítíte při plné síle, nemáte ani potuchy, co vás čeká. Nevíte totiž, co se objeví na mýtince, až se proderete skrze houšť duší, kterým jste zlámali křídla.

NESKLONÍM SE! Protože jinak byste nespatriili hrůzu své malosti v její plné podobě. Protože jste BOŽÍ DOPUŠTĚNÍ! Raději až do konce věků budu počítat soby krásné Sámky, tam, kdesi na skutečném severu, kde ani za sto let nepotkám takové zhovadilce.“

Nevím, jak to bylo slyšet na české straně, ale z Velké Mokrůvky se to prý rozléhalo až v Němcích.

VIII

Ve středu země

1

Nastal čas, abych odešel i z plzeňského ústavu. Slova, kterými jsem tehdy tak bušil do brněnského shromáždění, se tedy ukázala být planá. „Co jsem vytvářel tady, začnu jinde...“ Bohužel, čím dál unikám z jejich spárů, tím víc mě hlídají. Svými prodlouženými chapadly mě omakávají všude, kam se pohnu. Svým putováním je zřejmě nutím, aby byli stále ve střehu.

- TAK VZDORUJ!
- Zbývá mi jen, abych se vysmál vlastní naivitě.
- TAK SI TO PŘIZNEJ!
- (Neodpovídám.)
- PODAŘILO SE TI, CO SIS PŘEDSEVZAL?
- Ne.
- CO TVOJE DALŠÍ POKUSY?
- Jsou odsouzeny k nezdaru.
- BALIT A BLOUDIT, NIKOLI VZLÉTNOUT, PANÁČKU!

Tak nějak jsem to řekl Pintěrovi. On na to, že v příští nové budově bude divadelní prostor uvnitř i venku, že v ateliéru multimédií mám přece dostatek prostoru k uplatnění. Nemusel mě moc přemlouvat, abych zůstal. Jen tak mimochodem mě požádal, abych se vzdal funkce zástupce. Povídalo se, že má jinou zelenou větev k zalívání. Byl jsem rád. Moje poslední šance zůstala. Uvidíme, jestli bude k něčemu dobrá.

Něco z toho přece jen vzešlo. Po bouřích, krupobití a předem podmáčených záměrech se ukázalo nenápadné světlo. Překvapil mě zájem o mé přednášky a semináře. Spíše mě potěšil a upozornil, na co nesmím zapomínat: na studenty. Kvůli těm nesmyslným válkám jako by ze systému vypadávali.

Univerzita prý nemá paměť. Tolikrát jsem proklel svůj optimismus, a když jsem propadl beznaději, objevilo se něco podstatného: zaujetí, náklonnost, spolupráce, vzájemná souhra, tvořivé podněty na obou stranách. Stačilo jemně podněcovat, a studentům i mně se dařilo. Jako by na mě někdo nastrojil past zadostiučinění.

Nezapomenu na to mravenčení, když jsem vcházel do přednáškového sálu. Dav hučel zvědavostí. Díky za to! Možná se něco podaří. Pod tak přívětivým podnebím mohu udělat alespoň něco z toho, co jsem si předsevzal. Dobrý důvod, abych se sem přestěhoval. Úterky byly mé nejplodnější dny, ale ani jindy jsem nezaostával. Když už ne vzlétnout, tak se aspoň nechat „unášet“.

2

Stěhovák přijel o několik hodin později, než měl. Snášení nábytku a vybavení z pátého patra se navíc bez výtahu neúměrně prodlužovalo. Všechny ty čačapindy, které člověk nasbírá, nakonec není kam dát. Teď obtěžují, pak, když se vyhodí, budou chybět. Konečně jsme vyrazili. „Jed'te tou nejkratší cestou! Klidně úzkými uličkami, co nejrychleji na odbočku a pak po dálnici přímo do cíle.“

Vzadu něco ruplo. Náklad'áku se vylomilo kolo. Zůstali jsme na výjezdu z Brna. Stáli jsme tam jak v Buňuelově Nenápadném půvabu buržoazie a nemohli vystoupit z vnitřního kruhu. Řidič s mobilem na uchu sháněl jiný stěhovák. Přijel až k večeru. Dalších několik hodin trvalo překládání nákladu. Opustit brněnské kruhy nebylo snadné. S vypětím téměř všech sil jsme to zvládli. Pak to už jelo samo. Kam asi? Proboha, určitě ne do malých zaprděných dvorků, co hýbou lidskými osudy!

Město, o kterém Vlasta Třešňák zpívá: „PRAHO, TY KURVO!“, nás přijalo s otevřenou náručí.

3

Z Proseku se zdálo vše jednodušší. Jistě, CESTOVAT DO PLZNĚ BYLO RYCHLEJŠÍ, ale nejenom to. Odtud to bylo i hezčí. Umožnilo mi to, abych se díval alespoň trochu z nadhledu. PROSEK JE NA KOPCI.

Čekaly mě ještě soudy. I na ně se z Prahy jezdilo jaksi lehčeji. Žalobu kvůli výpovědi jsme v prvním stání vyhráli. Vyšší soud po odvolání druhé strany rozsudek vrátil nižší instanci kvůli nepřesné formulaci soudkyně. Budilo to podezření z nenápadného nahrávání druhé straně a ze záměru protahovat jednání, dokud mi nevyprší smlouva. Podle jejich právního zástupce mi byli ochotni platit až do ukončení smlouvy, aniž bych chodil do práce, kdyby se podařilo soud ukončit dřív. Jen když se neobjevím v prostorách „jejich“ ústavu. Vycítil jsem v tom různé vlivy. Na radu soudkyně jsem přistoupil na dohodu o vyrovnání. Stálo je to přes tři sta padesát tisíc. KRAVINA! JE to nestálo ani korunu. Pro podobné případy mají státní fondy!

Horší to bylo s žalobou pro ochranu osobnosti. První stání začalo po třech letech, a to až na urgenci mého právního zástupce. Soudkyně se k nám chovala jako ke zločincům. Arogantními a povýšeneckými způsoby nám dávala najevo své pohrdání. Podle ní jsem si zřejmě příliš dovolil, když jsem vystoupil proti univerzitě. Ale vždyť šlo pouze o dva její představitele! Urážlivě se snažila přistihnout mladého právníka, který mě zastupoval, že nezná koncepci *pasivní legitimacy*. Na mě se také obrátila, ani já to přece nemohu vědět. Popuzen jsem jí řekl, že i kdybych to nevěděl, dobře vím, že ani *pasivní legitimita* nesmí jít proti zdravému rozumu. Pochopil jsem, že ani při troše štěstí nemám šanci v tomto procesu dosáhnout něčeho uspokojivého. *Pasivní legitimita* se stala hlavním argumentem. Měl jsem tomu rozumět tak, že Pijala s Brokem nemohou nést odpovědnost za univerzitu, kterou představovali. Pro soudkyni to byl důvod, aby odmítla jakékoliv šetření. Jako by vše bylo předem domluveno. Nepomohl ani argument expertní analýzy

ministerstva školství, že Pijala s Brokem porušili zákon o ochraně osobnosti, když vyvěsili na webu žádost o neuznávání Samova diplomu. Soudkyně to smetla ze stolu, prý je to pouze jeden právní názor.

U odvolacího soudu v Olomouci to bylo ještě horší. Soudce byl tak agresivní, že nás už svým naladěním málem vytlačil ze soudní síně. Potvrdil rozhodnutí nižší instance: „není dána *pasivní legitimita* žalovaných“. Touto cestou jsem se tedy spravedlnosti nedomohl. Ovšem za zmínku stojí, že v písemné argumentaci Pijala a Brok upustili od původní konstrukce o mém napojení na sekretářku a referentku studijního oddělení. Hlavním důkazem pro ně nyní bylo písemné prohlášení Einekleina, ve kterém tvrdil, že jsem ho pod nátlakem donutil, aby Samovi zapsal kredity. Byla to zcela nová informace, objevila se poprvé.

4

Einikleine spáchal sebevraždu. Skočil do brněnské přehradě a utopil se. Ještě před soudním procesem. Našel ho kapitán lodě Bratislava. Samo se domnívá, že se tak Einikleine posmrtně symbolicky setkal s naším původním domovem. Nemyslím, že by na tom měla podíl tahle kauza. Křivdil bych mu, kdybych ho považoval za významného aktéra v té věci, navzdory tomu, že to celé začalo tím jeho nezapomenutelným čtením. Hodil se jim do hry svou citovou nestálostí a slabostí. Zneužili ho. Dokonce ho zneužili i po smrti, když prohlášení mrtvého předložili jako kardinální důkaz proti mně.

5

Zůstává Černá Lili. Ale ani ona tím neprošla bez poskvrny. Poslední anonym, který přišel tentokrát pouze mně, byl článek vystřižený z nějakého místního plátku. Černá Lili v něm poskytla rozhovor, ve kterém se prohlásila za zakladatelku interaktivních médií.

„Proboha, Lili, tohle jste opravdu udělat musela? Vehnat sama sebe do lží jenom proto, abyste prokázala věrnost místním dvorkům?“

Vlastně ani nevím, jestli nevyšla pouze vstříc vlastní domýšlivosti či pýše. Možná ztratila paměť, nebo se stala součástíkou stroje na zahlazování stop, aby po mně nic nezůstalo. Vyjde to nastejno. Nejsou a nikdy nebudou tím, za co se tak bezostyšně prohlašují. Mohou radýrovat, mazat, ničit, zastírat, ale k harmonii se sebou nebo se světem tak nedospějí.

6

Tohle by tedy mohl být konec. Ale ne tak docela. Ještě jednu epizodu nemohu pominout. Přispěje k tragikomickému závěru, a navíc dotvoří obraz světa, ve kterém nyní žijeme.

S Annou jsme se vrátili z dovolené v Provence. Nejenom těla, ale i duše nám voněly levandulí. Nadšený z krásy, otevřel jsem počítač, abych se podíval na e-maily. Jeden z nich byl od Pintěry, odeslal ho hned na začátku prázdnin, ještě před naším odjezdem. Začínal stupidně, jak začínají všechny dopisy, jejichž pisatelé mají za lubem něco nekalého: „Nejsem šťastný z toho, že Vám musím psát tyto řádky, protože si nerad připouštím zklamání z kolegů, kteří mi přirostli k srdci.“

Následovaly už jenom výčitky: nepřistěhoval jsem se do Plzně, Anna nezůstala na plzeňské univerzitě. A pak to nejdůležitější: „Nyní, poté co došlo na MŠMT ke kontrole úvazků pedagogických pracovníků vysokých škol, jsem velmi nepříjemně překvapen zjištěním, že máte úvazek na několika pracovištích (samozřejmě aniž bych cokoliv věděl). To ovšem opět velice poškozuje kredit našeho ústavu a současně je tím váš akreditační potenciál méně než nulový.“ Dopis končil frází, která pro mě již zklasičtěla: „Vážený pane profesore, udělal jsem pro Vás mnoho.“

Ach bože, to nekonečné vrstvení lží! Kdo tomu jednou udělá přítrž? Naštval jsem se. Tentokrát opravdu a pořádně, jak il Capitano v commedii dell'arte, a rozhodl se, že to tak nenechám.

Začala honička. Ochomítek dělal mrtvého brouka a Pintěra zatím unikal, jak mohl. Jeho plachost nabrala obrátky rakety při startu. – Dostihl jsem ho. Seděli jsme proti sobě v jedné z plzeňských pizzerií. Ve všem proti sobě. Byl zaskočen, přiznal, že jsou obvinění smyšlená, ale na mé výpovědi trval. Cítil jsem z něho plíseň. Tu starou známou

plíseň, která se objeví, když svědomí zatuchá. Nechal jsem ho být a přestal se bránit novodobým normalizačním tlakům.

Později jsem se dozvěděl, že příčinou Pintěrova nátlaku byla důležitá informace, se kterou přišel nově nastoupivší pedagog Pajšle, čerstvý člen akreditační subkomise, kterého přijali, aby ústavu zajistil akreditaci. Pro některé členy akreditační subkomise jsem byl stále překážkou k udělení akreditace. Po mém nuceném odchodu, tedy po výpovědi „z nadbytečnosti“, byly ústavu schváleny všechny žádosti o akreditaci na hezkých pár let.

Co k tomu dodat? Snad tohle: Jsou božím dopuštěním, tihle psavci a vyslanci. Vidím je, jak se zákeřně a plíživě vtírají do naší nouze. Nekloupou, vstupují bočními dveřmi a v nestřežené chvíli usedají k prostřenému stolu. Pokradmu žvýkají naše sousto, skrytě doutnají a nenápadně do všeho prosakují, aby mohli vystoupat ještě výš, číhají na chvíli, kdy k tomu budou podmínky příznivé. A my je necháváme, aby zesílili v okamžicích naší slabosti. Dovolujeme jim, aby se vnořili do naší práce, aby si ji přisvojili a aby ji nakonec zcela zničili. Nikdy se k ničemu nepřiznají. Obléhávají. Obsazený prostor neopouštějí snadno, možná vůbec ne. Když je není vidět, neznamená to, že odešli. Najednou se objeví na vrcholných místech. Bez studu. Není ombudsmana, který by jejich šíření zabránil. Drží se, aniž o nich víme. A ze strachu obviňují nás. To jsou jejich záchranné filtry. Proč by jinak tolik let udržovali na internetu lživý článek, který si do vlastních novin sami napsali? Ale pozor, když časem opadne naše pozornost, opět se vynoří, třeba u našich nohou. Na malíčku. Zlojedi a zlořádi o sobě zase dají vědět. Chovají se jako plíseň a naše slabost, neschopnost se jim postavit, z nás dělá JEJICH vyslance.

„Za to může Saturn. Držel vás ve svých spárech,“ řekla mi znenadání starší dáma, kterou jsem převáděl přes přechod. – Děkuji pěkně za ty roky! Nadržel se mě až až!

Výpověď jsem snášel těžko. Téměř jsem nedokázal snést, jak zlo duch doby sílí a jak se rozmáhá. Ten duch doby, který Czesław Miłosz nazval brutalizovanou kulturou. Později mi Anna řekla, že to zvlád-

neme, ale ještě chvíli to trvalo, ta změna. Dokonce hodně dlouho. Pak konečně kdesi v prostoru mezi snem a skutečností zazněl HLAS, který tak rozdováděl staříčké tělo babičky z Holomouce: „MŮŽEŠ O TOM NAPSAT ROMÁN...“ Znělo to jako polibek anděla.

Epilog

Vzlétl jsem. Navzdory přistřižnutým křídlům se vznesl alespoň můj stín. Nízko nad zemí. Hlavně abych TAM doletěl a naplnil slova Rudy Slobody, která už nemůže vzít zpět. Jeho malá dřevěná chajda na zahradě už možná nestojí. Branka je určitě zamčená a zavalená kamením. Cizím nelze vstoupit. Kam se mám tedy postavit, abych zvolal: „Jsem tady, Rudo! Mám ti vyprávět, co mě stihlo, co bylo-nebylo?“ Jedině k Rudově bustě! Té bronzové hlavě umístěné uprostřed Slovince, osazené tak nízko, že kdyby místní vyháněli dobytek na pastvu, krávy by si o ni s chutí drbaly záda?

- UŽ JI DALI VÝŠ.
- Aspoň že tak. Kam mám tedy jít?
- NA ZÁPAD, NA SEVER, TAM NEBO KAM JE LIBO: VĚŘIT!²⁴
- Tak vyjdu na Sandberg.
- ZE SANDBERGU ZŮSTALO JENOM PÁR MALÝCH HOMOLÍ.
- Pak mi nezbývá, než abych křičel do větru.

Možná, že to severní vítr donese až k vašim uším. Poslouchejte mě! Já také pocházím z konkrétního místa, jenom jsem překročil hranice, přestoupil jsem pomyslnou čáru. Vy přece taky máte někdy potřebu jít. Když nikam jinam, tak kráčet alespoň ve snu. Čeho se bojíte? Přišelce? Nebojte se přišelců, ani starousedlíků, ale mocichtivých figurek, které za vašimi zády a z vašich nití spřádají pavoučí sítě.

Nevím, jestli někdo opravdu naslouchal. Možná všichni odvraceli hlavy a říkali: „U nás je to jiné. Tak už toho nech.“

Mám? –Ešte mi to nepripadá ako lanský sneh.

---

²⁴ Parafraze poznámky z deníku Paula Kleea: „Na západ, na sever, tam nebo kam je libo. Věřím!“ (Bern, 27. 4. 1898).

Július Gajdoš
Vyslanci Brna
Paradoxní povaha vzdoru

Edice Současná česká próza
Redakce Slávka Járová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 3. 11. 2017

ISBN 978-80-7587-356-9 (epub)
ISBN 978-80-7587-357-6 (pdf)
ISBN 978-80-7587-358-3 (prc)
ISBN 978-80-7587-359-0 (html)